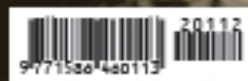

MPT 2011. KÖZELKÉP: FOGLALKOZTATÁSPOLITIKAI PROGRAMOK HATÁSVIZSGÁLATA

MUNKAERŐPIACI TÜKÖR 2011

SZERKESZTETTE
FAZEKAS KÁROLY
KÉZDI GÁBOR

MTA KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI INTÉZET
ORSZÁGOS FOGLALKOZTATÁSI KÖZALAPÍTVÁNY
BUDAPEST, 2011

MUNKAERŐPIACI TÜKÖR
2011

MUNKAERŐPIACI TÜKÖR

Az évkönyvsorozat szerkesztőbizottsága

FAZEKAS KÁROLY – igazgató, MTA Közgazdaságtudományi Intézet • FREY MÁRIA – tudományos főmunkatárs, Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet • KOLTAY JENŐ – ny. tudományos főmunkatárs, MTA Közgazdaságtudományi Intézet • KÖLLŐ JÁNOS – tudományos tanácsadó, MTA Közgazdaságtudományi Intézet • LAKATOS JUDIT – szakmai főtanácsadó, Központi Statisztikai Hivatal • LÁZÁR GYÖRGY – tanácsadó, Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat • NAGY GYULA – egyetemi docens, Budapesti Corvinus Egyetem, Emberi Erőforrások Tanszék

Sorozatszerkesztő

FAZEKAS KÁROLY

MUNKAERŐPIACI TÜKÖR 2011

**KÖZELKÉP:
FOGLALKOZTATÁSPOLITIKAI
PROGRAMOK
HATÁSVIZSGÁLATA**

**SZERKESZTETTE
FAZEKAS KÁROLY
KÉZDI GÁBOR**

**MTA KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI INTÉZET
ORSZÁGOS FOGLALKOZTATÁSI KÖZALAPÍTVÁNY
BUDAPEST, 2011**

A kiadó címe:
MTA Közgazdaságtudományi Intézet
1112 Budapest, Budaörsi út 45.
A kiadvány megrendelhető a kiadó címén
e-mail: biblio@econ.core.hu
telefon: (06-1) 309-2649
telefax: (06-1) 319-3136

Copyright © MTA Közgazdaságtudományi Intézet,
Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, 2011
Borító fotó © Tóth Ridovics Máté, 2011

ISSN 1586-460X

Felelős kiadó: Fazekas Károly
Olvasószerkesztő: Patkós Anna
Nyomdai előkészítés: font.hu
Typográfia: Garamond, Franklin Gothic
Nyomdai munkák: Oliton Kft.

TARTALOM

Előszó.....	9
A magyarországi munkapiac 2009–2010-ben (<i>Cseres-Gergely Zsombor & Szóke Bálint</i>)	17
A gazdasági környezet és a foglalkoztatottság alakulása	19
Munkakereslet	28
Munkakínálat	35
Munkanélküliség	38
Hivatkozások	41
Közelkép. Foglalkoztatáspolitikai programok hatásvizsgálata	43
Bevezető (<i>Kézdi Gábor</i>)	45
1. A programok hatásvizsgálatának módszertana (<i>Kézdi Gábor</i>)	54
2. Az aktív foglalkoztatáspolitikai programok nemzetközi tapasztalatai (<i>Hudomiet Péter & Kézdi Gábor</i>)	72
3. Kenőanyag a munkapiac fogaskerekei közé? (<i>Cseres-Gergely Zsombor</i>)	91
4. A magyarországi képzési, bértámogatási és közfoglalkoztatási programok hatásvizsgálata (<i>Csoba Judit & Nagy Zita Éva</i>)	113
5. A közcéltű foglalkoztatás kibővülésének hatása a tartós munkanélküliségre (<i>Köllő János & Scharle Ágota</i>)	145
6. Egy komplex munkaerőpiaci program megvalósulása és lokális hatásai a dél-dunántúli régióban (<i>Kabai Gergely & Németh Nándor</i>) ..	161
7. Foglalkoztatáspolitikai programok hatásvizsgálatának tanulságai Magyarországon (<i>Cseres-Gergely Zsombor & Scharle Ágota</i>)	186
Hivatkozások	198
A munkapiac intézményi környezetének alakulása 2010 szeptembere és 2011 szeptembere között (<i>Busch Irén & Cseres-Gergely Zsombor</i>) ..	205
Bevezető	207
A munkapiaci és munkapiaci hatású szakpolitika összetevői	210
A munkapiaci szakpolitika eszközei	213
Munkapiaci hatású szakpolitikai eszközök	231
Hivatkozások	249

Statisztikai adatok	253
1. Alapvető gazdasági adatok	255
2. Népesség	257
3. Gazdasági aktivitás	260
4. Foglalkoztatottak	268
5. Munkanélküliek	278
6. Keresetek	295
7. Oktatás	301
8. Munkaerő-kereslet	305
9. Regionális különbségek	307
10. Munkaügyi kapcsolatok	313
11. Jóléti ellátások	316
12. Munkaerőpiaci eszközök	322
13. Nemzetközi adatok	334
14. A fontosabb adatok forrásai	336
Munkapiaci kutatások. Válogatott bibliográfia (<i>Bálint Éva</i>)	343
Függelék. Táblázatok és ábrák jegyzéke	353

A kötet szerzői

BÁLINT ÉVA – MTA KTI

BÁLINT MÓNIKA – MTA KTI

BUSCH IRÉN – NFSZ

CSERES-GERGELY ZSOMBOR – MTA KTI,
BUDAPEST SZAKPOLITIKAI ELEMZŐ INTÉZET

CSOBA JUDIT – DEBRECENI EGYETEM

FAZEKAS KÁROLY – MTA KTI

HUDOMIET PÉTER – UNIVERSITY OF MICHIGAN

KABAI GERGELY – PANNON ELEMZŐ IRODA

KÉZDI GÁBOR – MTA KTI, CEU

KÖLLŐ JÁNOS – MTA KTI

LAKATOS JUDIT – KSH

NAGY ZITA ÉVA – DEBRECENI EGYETEM

NÉMETH NÁNDOR – PANNON ELEMZŐ IRODA

SCHARLE ÁGOTA – BUDAPEST SZAKPOLITIKAI ELEMZŐ INTÉZET

SZŐKE BÁLINT – INSTITUTE FOR ADVANCED STUDIES (IHS), VIENNA

ELŐSZÓ

Az MTA Közgazdaságtudományi Intézete az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány támogatásával 2000-ben indította el a magyarországi munka- és foglalkoztatáspolitikai aktuális jellemzőit bemutató és a kérdéskör egy-egy területét részletesen elemző *Munkaerőpiaci tükör* című évkönyvsorozatot. A sorozat szerkesztőbizottsága kezdettől fogva arra törekedett, hogy az államigazgatásban dolgozó szakemberek, a foglalkoztatási szolgálat szervezeteiben, az önkormányzatokban, a civil szervezetekben, az oktatási intézményekben és a kutatóintézetekben dolgozó kollégák, az írott és elektronikus sajtó munkatársai napi munkájukban jól hasznosítható információkat kapjanak a magyarországi munkapiaci folyamatokról, a foglalkoztatáspolitikai jogszabályi és intézményi környezetéről, a magyarországi munkapiaccal foglalkozó hazai és nemzetközi kutatások friss eredményeiről. Az idén is olyan kiadványt állítottunk össze, amely a rendelkezésünkre álló statisztikák, elméleti kutatások és empirikus elemzések alapján, közérthető formában, jól áttekinthető szerkezetben, nemzetközi összehasonlításban mutatja be a magyarországi munkapiaci folyamatok jellemzőit és belső összefüggéseit. Megőrizve a sorozat szerkesztőinek korábbi gyakorlatát, idén is kiválasztottunk egy területet, amelyet különösen fontosnak tartottunk a magyarországi foglalkoztatáspolitikai eredményessége szempontjából. Ez a témakör ez évben a foglalkoztatáspolitikai eszközök hatásvizsgálata, amelynek jellemzőit, eredményeit részletesen tárgyalják a *Közéletkép* tanulmányai. A kiadvány öt fő részből áll.

1. A magyarországi munkaerőpiac 2010–2011-ben

A válság következtében Magyarországot is sújtó visszaesés után a 2010 szeptembere és 2011 szeptembere közötti időszak a tervek szerint az erőgyűjtésé volt – ez azonban a legújabb adatok tükrében nem volt sikeres. A vizsgált időszakban a hazai kereslet stagnálása következtében a gazdaság egyetlen hajtóerejét az export jelentette, ami azonban nem volt képes a foglalkoztatás helyzetét érdemben javítani. A gazdaságot tehát ez idő alatt semmilyen

nagyobb pozitív sokk nem érte, lényeges hatást a munkapiacra az exportkereslet és a közfoglalkoztatás jelentett.

A 15–64 éves korosztály foglalkoztatási arányának a válság utáni csökkenése azonban nem egy korábbi növekvő tendenciát tört meg. Az elmúlt évek régiós szintű összehasonlításai során mind a termelés növekedését, mind a foglalkoztatási arányokat tekintve, a legrosszabbul teljesítő országok között szerepeltünk, s ez a helyzet a most vizsgált időszakban sem változott – a foglalkoztatás aránya a 2000-es évek elejére jellemző, alacsony szint (55,4 százalék) körül látszik stabilizálódni. A versenyszférában egészen 2011 első negyedévéig stagnáló béreket és csökkenő foglalkoztatást, míg a közszférában csökkenő reálbéreket és növekvő foglalkoztatást figyelhettünk meg, amiben azonban nagy szerepet játszottak a kiterjesztett közfoglalkoztatási programok. Kedvező fejlemény, hogy az inaktívak száma csökkent, a képet azonban jelentősen árnyalja, hogy e mögött inkább a munkanélküliek és a közfoglalkoztatásban részt vevők, mintsem a foglalkoztatottak növekvő száma áll. A foglalkoztatáshoz hasonló folyamatok tapasztalhatók a munkanélküliség esetében is. A munkanélküliségi ráta 2009-től – a válság hatására – bekövetkező gyors növekedése 2010 első negyedében érte el a tetőpontját, ekkor értéke 11,9 százalék volt, de azóta sem csökkent a 11 százalékos szint alá.

Eközben a versenyszféra munkakeresletét az ágazati heterogenitás, illetve folyamatos kilengések jellemezték. Ebben nagy szerepet játszhatott, hogy a vállalati alkalmazkodás elsősorban elbocsátásokkal és felvételekkel, illetve ezek időbeli átcsoportosításával történik: a rendszeres munkaerő-felvétel elhalasztásával nagyságrendileg akár két számjegyű éves munkaerő-csökkenés is elérhető. Az adatok azt sugallják, hogy az exportkilátások élénkülésével elsősorban a feldolgozóipari vállalatoknál kezdődött el újból a jelentősebb munkaerő-felvétel.

A válság kibontakozásakor az összes foglalkoztatotton belül jelentősen megnőtt a részmunkaidősök aránya. Bár ez a folyamat éves szinten tovább folytatódott, a növekedés mértéke 2010 ősze és 2011 ősze között lecsökkent. Mindeközben a nemek között e téren megfigyelhető eltérések folyamatosan nőnek, aminek következtében a nők részmunkaidős foglalkoztatásának aránya egyre inkább meghaladja a férfiakét. Ez arra utal, hogy míg a foglalkoztatásnak ez a formája a férfiak esetében csupán alkalmazkodási eszközként szolgál, a nőknél a részmunkaidő növekvő trendje hosszabb távon rajzolódik ki.

A szakpolitikában és főleg az adórendszerben bekövetkezett változások közvetlen és közvetett hatást is gyakorolhatnak a munkakeresletre. A közfoglalkoztatási szektor az elmúlt években jelentős növekedésnek indult, csak a legutóbbi évek első felében gyakorolt érdemi hatást a foglalkoztatás aggregált szintjére. A támogatott és a többi foglalkoztatási csoport között

az átjárás emellett mind ez ideig minimális, ami arra utal, hogy a közmunkaprogram eddig megvalósult formájában a foglalkoztatáspolitikában főként rövid távú eszköz. A közvetett hatások közül kiemelhető, hogy 2010. július elseje után az 500 millió forint alatti árbevétel az általános 19 százalékos kulcs helyett automatikusan 10 százalékkal adózik, aminek az adminisztrációs terhek csökkentésén keresztül a mikro- és kisvállalkozások esetében lehet pozitív hatása. A nagyobb vállalatok jövedelmezőségét csökkentő különadók („válságadók”), amelyek egyrészt mértékük, másrészt időzítésük miatt könnyen arra kényszeríthetik a versenyszféra vállalatait, hogy elbocsátásokkal, illetve a rendszeres munkaerő-felvétel elhalasztásával ellensúlyozzák a kiesést.

A munkakínálati oldal alakulását 2011. január elsejétől leginkább a szakpolitikai lépések befolyásolták, ezek közül kiemelkedik az adórendszer egykulcsossá alakítása. Noha elméleti megfontolások alapján a jól keresők munkakínálatának növekedése (az adóterhek csökkenése következtében) és a keveset keresők munkakínálatának csökkenése várható (az adóterhek növekedése következtében), ennek biztos jelét 2011-ben még nem látjuk.

Ellentétben a korábbi időszakokkal, 2010 és 2011-ben a munkanélküliek számának alakulását az aktív népességen belüli mozgások határozták meg, míg például 2008-ban és 2009-ben az inaktív munkanélküliségbe áramlása volt inkább jellemző. Az aktív munkapiaci kötődése tehát viszonylag erős maradt, sőt a munkanélküliség és inaktivitás között is pozitív a rövid távú mérleg. Aggasztó azonban, hogy a tartós munkanélküliek aránya növekszik – a magas szinten stabilizálódó munkanélküliségi ráta mögött viszonylag kis dinamika húzódik meg. Továbbra is jellemző a tartós munkanélküliek regionális eloszlásának korábbi években kialakult mintázata: 2010-ben az állomány több mint fele (51,7 százaléka) Észak-Magyarországon (itt főleg Borsod-Abaúj-Zemplén megyében), illetve Észak-Alföldön élt (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye). Várakozásaink szerint a közeljövőben a közmunkaprogramok beindulásának éppen ezeken a területeken lesz erős hatása.

2. Közelkép

Az idei kötet *Közelkép* része az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök hatásvizsgálatával foglalkozik. Az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök célja az, hogy segítse a munkanélkülieket vagy a munkapiacról más módon kiszorult potenciális munkavállalókat tartós munkához jutni. Olyan szolgáltatásokat nyújtanak, amelyek elvileg segítik őket az álláskeresésben, illetve abban, hogy olyan készségeket és tudást szerezzenek, amelyek javítják foglalkoztatási esélyeiket. Ha hatásosak ezek a programok, növelhetik a foglalkoztatást. Ha nem hatásosak, akkor a programok további terheket jelentenek az adófizetőknek, és máshol jobban hasznosítható erőforrásokat

emésztenek fel. Talán meglepő, de bármilyen fontos lenne, ritkán ismerjük az egyes programok hatását a résztvevők foglalkoztatási esélyeire, és még kevesebbet tudunk esetleges mellékhatásairól. A *Közelmép* áttekintést ad a hatásvizsgálatokról és válogatást mutat be a kevés hazai példából.

Az első fejezet (szerzője a *Közelmép* szerkesztője, *Kézdi Gábor*) a hatásvizsgálatok módszertanába vezet be az olvasót. Bemutatja, hogy bár a leginkább hiteles és egyszersmind a legegyszerűbb hatásvizsgálati módszer a tervezett kísérlet, de a nem-kísérleti módszerek is adhatnak hiteles eredményeket akkor, ha megfelelő részletességű és minőségű adat áll rendelkezésre. *Hudomiet Péter* és *Kézdi Gábor* fejezete aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök nemzetközi tapasztalatait foglalja össze, a leginkább hiteles hatásvizsgálatok eredményeit helyezve előtérbe. Kimutatják, hogy a programok hatásosságát jobban befolyásolják a szabályozási és szervezési részletek, mint a program típusa, ezért fontosak a megfelelő minőségű hatásvizsgálatok. A nemzetközi tapasztalatok arra is rávilágítanak, hogy a leginkább hatásos programok sem tekinthetők csodaszernek. Tisztes pozitív eredményeket várhatunk az ilyen programoktól, azt azonban nem, hogy megoldják a strukturális munkanélküliség és az alacsony foglalkoztatás problémáját.

A *Közelmép* többi fejezete egy-egy hazai hatásvizsgálat eredményeit foglalja össze. Ezek a hatásvizsgálatok átfogják a legfontosabb aktív eszköz típusokat, és a leginkább hiteles hazai példák közül válogatnak. Egyik sem alapul kísérleten, és a rendelkezésre álló adatok szűkössége több vizsgálat hitelességét is korlátozhatja. *Cseres-Gergely Zsombor* az Állami Foglalkoztatási Szolgálat modernizációjának a hatását vizsgálja a részt vevő munkügyi kirendeltségekhez tartozók foglalkoztatási esélyeire. Az eredmények azt mutatják, hogy a fejlesztéseknek viszonylag kismértékű, de pozitív hatása volt a munkába állási esélyekre, lerövidítve ezáltal a munkanélküliség időtartamát. *Csoba Judit* és *Nagy Zita Éva* ambiciózus tanulmánya egységes elemzési keretben elemzi a 2009 végétől 2010 elejéig futó, három nagy aktív foglalkoztatási programcsoport – a képzések, a bértámogatások és a közfoglalkoztatás – hatását. Az eredmények szerint a közfoglalkoztatásban részt vevők a kontrollcsoportnál kisebb eséllyel helyezkedtek el nem támogatott állásban, a képzésben részt vevők kicsit nagyobb arányban, a bértámogatásban részt vevők pedig jóval nagyobb arányban váltak foglalkoztatottá. *Köllő János* és *Scharle Ágota* a közcélú foglalkoztatás 2003 és 2008 közötti változásainak a hatását elemzi, és bemutatja, hogy azok nem vezettek a hosszú távú munkanélküliség csökkenéséhez. *Németh Nándor* és *Kabai Gergely* a kistélepülési tartós munkanélküliség problémájának javítására indított *Sorsfordító – sorsformáló* elnevezésű kisméretű, célzott, komplex foglalkoztatáspolitikai programot mutatja be. A kvalitatív elemzés alapján a programnak jelentős sikerei lehetnek. A *Közelmép* utolsó fejezete számba veszi a munkanélküli-ellátások („passzív foglalkoztatáspolitikai esz-

közök”) és a bértámogatási programok hazai hatásvizsgálati eredményeit (a fejezet szerzői: *Cseres-Gergely Zsombor és Scharle Ágota*). Módszertani szempontból is jellemzik az egyes tanulmányokat, így lehetővé teszik, hogy az olvasók képet alkothassanak azok megalapozottságáról is.

A hiteles hatásvizsgálatok viszonylag ritkák, de számuk folyamatosan emelkedik, egyelőre elsősorban külföldön. Egyre nagyobb teret kapnak a kísérletes vizsgálatok, és a nem kísérletes vizsgálatok is egyre jobb minőségű adatokra támaszkodhatnak. Reméljük, az idei Munkaerőpiaci Tükör *Közelkép* részével további lökést adunk e folyamatnak, és hozzájárulunk ahhoz, hogy a jövőben egyre több és egyre hitelesebb hatásvizsgálat készüljön. A legfontosabb cél pedig az, hogy a hiteles hatásvizsgálatok eredményei alapján az aktív foglalkoztatáspolitikai programok valós hatásuknak megfelelő szerepet kapjanak a hazai foglalkoztatási problémák kezelésében.

3. A munkapiac intézményi környezetének alakulása 2010 szeptembere és 2011 szeptembere között

A Munkaerőpiaci Tükör évről évre bemutatja a magyarországi intézményi környezet változásait. Ezt a hagyományt folytatjuk az idén is a korábbiaktól némileg eltérő módon. Olyan szerkezetet alakítunk ki, amely szorosan kapcsolódik a munkapiac működéséhez és az ott ható erőkhöz, és lehetővé teszi az intézkedések pontos elkülönítését aszerint, hogy a bérekre, a foglalkoztatás költségeire, közvetlenül a kínálatra és keresletre vagy a piac szerkezetére hatnak.

Két szempont szerint rendeztük el az intézményrendszer elemeit, illetve azok változásait. Egyrészt az Eurostat, illetve az Európai Bizottság egy nomenklatúrájának egyesítésével olyan tematikus vázat hoztunk létre, amelyben a jelenbeli és a jövőbeli munkapiaci szakpolitikai beavatkozások is elhelyezhetők. Ennek segítségével könnyen követhetővé válik, hogy a szakpolitika súlypontjai miként helyeződnek át az idők során. Ezen belül több intézményt és intézkedést ismertetünk a munkapiaci, valamint a nem munkapiaci, de munkapiaci hatású szakpolitikai eszközök köréből. Az előbbi csoportba tartoznak például a munkanélküli-ellátás vagy a munkanélkülieknek nyújtott szolgáltatások, az utóbbiba pedig a személyi jövedelemadó. Most még kihasználatlan, de a jövőben ígéretes lehetőség továbbá, hogy az egyes beavatkozásokhoz költségeket rendeljünk, hiszen az Európai Unió maga is ilyen szerkezetben gyűjt adatot ezekről. Noha utalunk az egyes intézmények szerepét elemző, értékelő írásokra, a fejezetnek hangsúlyozottan nem célja az események értékelése. Aki azonban ezt el szeretné végezni, útmutatást kap ahhoz, hogy e téren milyen előzményeket talál az egyes területeken.

Minden területet több szempontból vizsgáltunk. Vázlatosan ismertetjük az adott intézmény munkapiaci hatásának okát, lehetséges mechanizmu-

sát, majd az erre a hatásra vonatkozó hazai, ennek hiányában pedig nemzetközi irodalmat. Ezt követi a 2010. augusztusi-szeptemberi helyzet áttekintése, majd a 2010 szeptembere és 2011 szeptembere közötti változások bemutatása. A széles körű áttekintés miatt sem a helyzetet, sem a változásokat nem tudjuk a jogszabályok pontosságát tükrözve jellemezni, így minden esetben hivatkozunk a vonatkozó jogszabályokra, és ha van ilyen, interneten elérhető forrásokra is.

A tematikus csoportosítás és a vizsgált szempontok mellett éppen az elemző-értékelő munka támogatása érdekében döntöttünk más, egyszerűbben létrehozható rendszerezési formák ellenében. Noha számos program és intézmény több beavatkozást valósít meg, a döntéshozó és a döntéshozót követő elemző logikáját követve az elemi beavatkozási pontokat, eszközöket tekintettük alapvetőnek. A gazdaságpolitika működésének hatékonysága és indokoltsága a helyzetértékelés ismeretében általában akkor ítéltető meg, ha ismerjük a rendelkezésre álló eszközök teljességét, az eszközök hatását és a konkrét szakpolitikai program választásait. Írásunk célja kimondotán az ilyen logikájú elemzések támogatása.

A fejezetben tárgyalt változások közül hármat kell kiemelnünk: a munkanélküli-ellátás, a közfoglalkoztatás, és a személyi jövedelemadó rendszerének átalakítását. A munkanélküli-ellátás pénzbeli támogatást nyújtó része a korábbihoz képest jelentősen lerövidült: 2011. szeptember elsejétől három hónapig igényelhető az álláskeresési járadék. Ennek kimerítési után a legtöbb álláskereső közmunkában vagy munkaerőpiaci programokban vehet részt, ha pénzbeli ellátásra (új nevén: foglalkoztatást helyettesítő támogatásra) tart igényt. Ez alól csak a mindenkori nyugdíjkorhatárnál legfeljebb öt évvel fiatalabbak és ezáltal nyugdíj előtti álláskeresési segélyre, illetve a rendszeres szociális segélyre jogosultak jelentenek kivételt.

Átalakult a közfoglalkoztatás rendszere is. A korábbi formákat összevonták, egyúttal kibővült a közfoglalkoztatásra jogosultak köre. Közfoglalkoztató lehetnek az állam és a települési önkormányzatok mellett többek között az egyházak, a szociális szövetkezetek is. Az erre vonatkozó új közfoglalkoztatási jogviszony több téren eltér a munkaviszonytól, amely közül fontos kiemelni a nyílt piacon érvényes minimálbértől való eltérést. A közfoglalkoztatáshoz pályázati úton igényelhető támogatás különféle arányban és időtartamokra. Ilyen támogatásra jogosultak – közfoglalkoztatási jogviszony keretében – a közmunkások nyílt piacra lépését segítő speciális munkaerő-kölcsönzők is. Magánvállalkozások nem lehetnek közfoglalkoztatók, de részesülhetnek olyan támogatásban, amellyel foglalkoztatást helyettesítő támogatásra jogosultakat, közmunkásokat foglalkoztathatnak a megszokott piaci feltételek mellett.

A személyi jövedelemadó új rendszere 2011. január elsejétől érvényes, és két fontos újdonságot vezet be. Az egyik, hogy egy kulcsot használ, ami a

bruttó bér 21,5 százaléka. Ez jelentős könnyebbség a jól keresőknek, az adójóváírás szűkítésével együtt ugyanakkor növeli a kevesebbet keresők adóterheit. Emellett igen jelentős adókedvezményt vezet be azok számára, akik gyermekeket nevelnek. A kedvezmény hatására a jól kereső, legalább három gyermeket nevelő családok szja-terhelése nulla vagy ahhoz közeli lehet.

4. Statisztikai adatok

Ez a fejezet a korábbi években kialakult szerkezetben részletes információt ad a rendszerváltozás óta eltelt időszak alapvető gazdasági folyamatairól, a népesség, a munkapiaci részvétel, a foglalkoztatás, a munkanélküliség, az inaktivitás, a bérek, az oktatás, a munkaerő-kereslet, a regionális különbségek, a migráció, a munkaügyi kapcsolatok, a jóléti ellátások jellemzőiről és néhány munkapiaci mutató nemzetközi összehasonlításáról. A korábbi évek hagyományának megfelelően a jelen kötetet a *Közéletkép* témájához kapcsolódó, a munkaerőpiaci programokból ismert adatokat szolgáltatató táblázatokkal bővítettük. A 2000-től kiadott Munkaerőpiaci Tükörben publikált munkapiaci folyamatokat leíró táblázatok teljes anyaga elérhető a következő honlapon: <http://adatbank.mtaki.hu/tukor>.

5. Munkapiaci kutatások – válogatott bibliográfia, 2010–2011

A Munkaerőpiaci Tükör 2011. évi kötetébe a 2010 októbere és 2011 októberé között megjelent publikációkból válogattunk. A bibliográfia a magyar munkapiac jellemzőivel foglalkozó fontos hazai és külföldi szakirodalomra: könyvekre, folyóiratokra, műhelytanulmányokra, statisztikai kiadványokra, nemzetközi szervezetek munkapiaci témájú kiadványaira terjed ki. A korszerű bibliográfiakészítés elveit követve, igyekeztünk mindenütt megadni az elektronikus elérhetőségeket. Arra törekedtünk, hogy bibliográfiánkban a releváns információkat – lehetőség szerint – a legteljesebben feltárjuk, a publikációkat könnyen áttekinthető, informatív módon csoportosítsuk.

A szerkesztőbizottság tagjai megköszönik az *MTA Közgazdaságtudományi Intézet*, a *Központi Statisztikai Hivatal*, a *Budapesti Corvinus Egyetem Emberi Erőforrások Tanszékének*, a *Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat*, az *Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság*, a *Nemzetgazdasági Minisztérium*, a *Nemzeti Erőforrás Minisztérium*, a *Budapest Szakpolitikai Elemző Intézet* munkatársainak a szükséges információk összegyűjtésében és ellenőrzésében, a kötet szerkesztésében, az egyes részanyagok elkészítésében végzett munkáját. Köszönetet mondunk a *Munkaerő-piaci Alap Irányító Testületének*, az *Országos Foglalkoztatási Közalapítvány* kuratóriumának az előző kötetekhez és a jelen kötet szakmai tervezetéhez fűzött észrevételeikért, javaslataikért és nem utolsósorban a kiadvány anyagi támogatásáért.

**A MAGYARORSZÁGI
MUNKAPIAC
2010-2011-BEN**

**CSERES-GERGELY ZSOMBOR
&
SZŐKE BÁLINT**

A gazdasági környezet és a foglalkoztatottság alakulása
Munkakereslet
Munkakínálat
Munkanélküliség
Hivatkozások

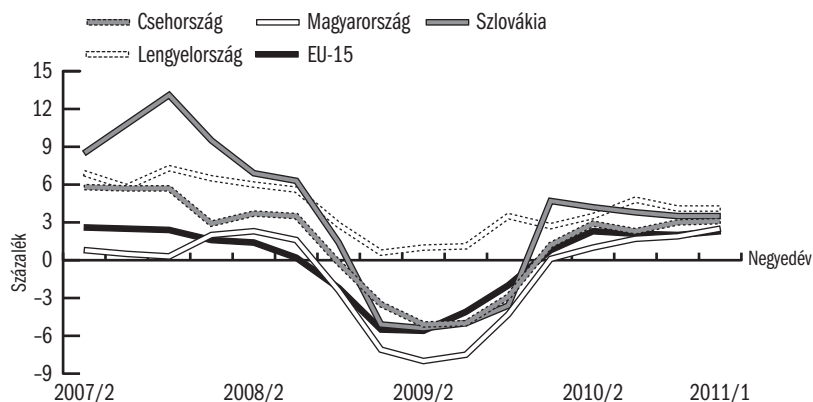
A magyarországi munkapiacot 2010 és 2011 nyara között a gazdaság egészéhez hasonló – a 2008-ban kezdődött válság utóhatásaként kialakult – helyzet jellemezte, amiben a gazdaság egyetlen hajtóerejét az export jelentette. Számottevő jele annak, hogy gazdasági növekedés általában beindult volna, nem mutatkozott, és ezzel párhuzamosan érdemben nem változott sem a foglalkoztatás alacsony, sem a munkanélküliség magas szintje: a piaci folyamatok alapján úgy tűnik, hogy új, a korábbinál alacsonyabb szinten állandósult állapot alakult ki. Ennek megfelelően az ország munkapiaca sem korábbi alacsony szintjének meghaladására, sem a hozzá hasonló más országok teljesítményének megelőzésére nem volt képes, és ilyen lehetőségnek előképe sem látszik. A piaccal szemben a kormányzat tevékenységét jelentős változások és nagyfokú aktivitás jellemezte. A szakpolitikai intézkedések között találunk olyanokat, amelyek közvetlenül (például a korábbi közmunkatípusú program visszafogása, a munkanélküli-ellátórendszer radikális átalakítása) és olyanokat is, amelyek közvetve fejthetik ki hatásukat (adórendszer átalakítása, új közmunkaprogram bevezetése, intézményi átalakítások) a munkapiacra. A számos és rendkívül erőteljes változás legtöbbjének hatását csak az erre alkalmas adatok birtokában jövőre lehetünk képesek kimutatni.

A GAZDASÁGI KÖRNYEZET ÉS A FOGLALKOZTATOTTSÁG ALAKULÁSA¹

A 2008 második felében Magyarországra is begyűrűző globális pénzügyi válság okozta recesszió 2009 közepén érte el mélypontját, az azóta eltelt időszakban azonban a régió országaihoz hasonlóan a folyamatos kilábalást lehetett megfigyelni (1. ábra). Ezt elsősorban az azonnali gazdaságélénkítő kormányzati intézkedéseknek lehetett betudni (MNB, 2010a), melynek hatása azonban inkább átmenetinek bizonyult, ez jól látható az elmúlt másfél év stagnálóan nevezhető növekedési ütemeiből. Mindezek mellett a kilábaláshoz jelentős mértékben járult hozzá a fejlődő (főként ázsiai) országok dinamikus növekedése is, amely importkeresletük bővülésén keresztül pozitív hatást gyakorolt az Európai Unió országainak, s főként a német gazdaságnak növekedésére is. Ez közvetetten a régió országaiiban a feldolgozóipari megrendelések növekedését is magával hozta (MNB, 2011).

¹ A kéziratot 2011. október 15-én zártuk.

1. ábra: A reál GDP növekedésének üteme a visegrádi országokban, negyedévenként (százalék)

Megjegyzés: Változás az előző év azonos időszakához képest.
 Forrás: Eurostat online adatbázis (teina011).

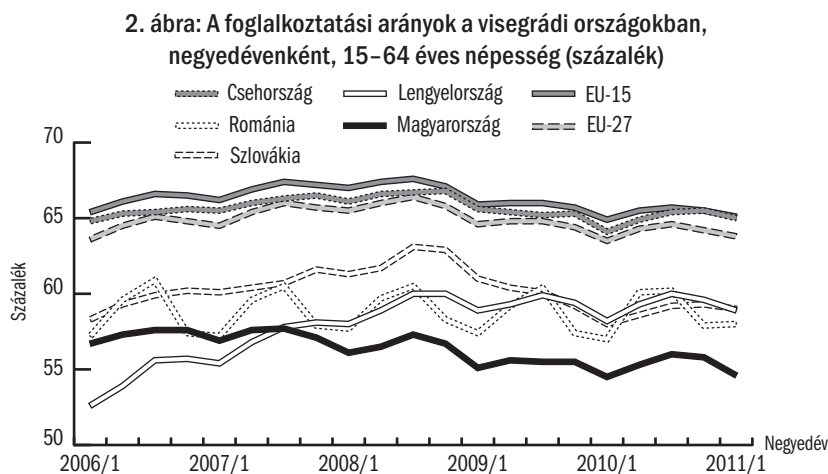
Figyelemre méltó azonban, hogy amíg Magyarország elmúlt évben tapasztalható 1–2 százalékos éves növekedése nagyjából megegyezik a válság előtt megfigyelhető növekedési ütemmel, addig régiós társainak amúgy is gyorsabb növekedése még 2011 elején is elmarad a korábbi látványos 5–7 százalékos szinttől. Továbbra is külön úton jár Lengyelország, amelynek GDP-je Európában példátlan módon a válság idején is bővülni tudott, s amelynek növekedése az elmúlt egy évben is a legmagasabb, 3,5–4 százalék volt. Ennek lehetséges okai között említhető a lakosság relatív alacsony mértékű eladósodottsága (illetve ezen belül a devizahitelek kis aránya), az ország (többi gazdasághoz képesti) jóval alacsonyabb államadósság-állománya, illetve mérsékeltebb exportkitettsége (NBP, 2010).

A visszaesés mértéke a mélyponton, 2009 második negyedévében, Magyarországon volt a legnagyobb (az előző év azonos időszakához képest 8 százalék), de az éves növekedési ütemeket az egész időszakban tekintve, ugyancsak elmaradt a többi visegrádi országtól, sőt az EU-15 átlagától is. 2010 adatai ugyanakkor már a lassú felzárkózásról adnak számot elsősorban az EU-15 átlagához viszonyítva.

A konjunktúrát azonban továbbra is szerkezeti kettősség jellemzi. Közben az erőteljes nemzetközi keresletnek köszönhetően az exportra termelő feldolgozóipari termelés 2009 óta töretlen növekedést produkál, a belső kereslet csak lassan képes felzárkózni, ami miatt a szolgáltatóágazatok teljesítménye változatlanul gyenge. A belső kereslet e szűk volta egyrészt a folyamatosan stagnáló lakossági fogyasztásra, másrészt a gyenge hitelpiaci aktivitás miatt a magánszektor csökkenő beruházásaira vezethető vissza. Igaz, ezen utóbbi 2011 első negyedévében két év után növekedni tudott, ez azonban jórészt csak a feldolgozóipar néhány

nagyvállalatának (például a Mercedesnek és a Hankooknak) volt betudható (MNB, 2011).

A reálgazdaságot ért sokk viszonylag gyorsan érezte hatását a munkaerőpiacon is, a viszonylagos fellendülés ugyanakkor nem jelentkezett ehhez hasonló sebességgel. Bár a magyarországi foglalkoztatás csökkenésének mértéke, illetve tendenciája összességében nem különbözött jelentősen Európa, illetve a régió fejlettebb országaitól, az abszolút számokban jelentős különbség mutatkozik (2. ábra). Míg a többi ország aktuális foglalkoztatási szintje nagyjából megegyezik a 2006. évi értékkel, addig Magyarországon ez nemcsak a 2008. évi értéknél, de a 2006. évinél is közel 2 százalékponttal alacsonyabb, 55 százalékos szinten áll. Így az EU-27 átlagához képesti szintbeli különbség is nőtt, az elmúlt négy évben 7 százalékról körülbelül 9 százalékra. Lengyelország e tekintetben is kiemelkedő teljesítményt nyújtott, korábban szerzett foglalkoztatási előnyét ugyanis a válság ellenére is sikerült megtartania.

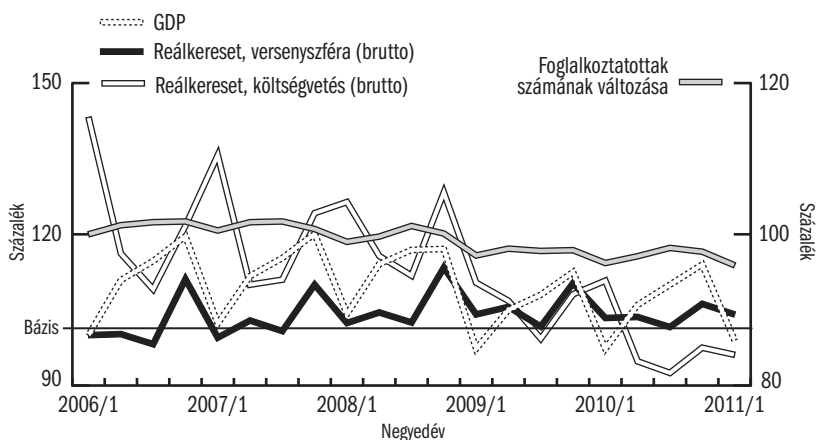
Forrás: Eurostat online adatbázis (lfsq_ergan).

A foglalkoztatottság e visszaesését részben a bérek alkalmazkodása, pontosabban ezek csökkenése tompíthatja, amely ténylegesen meg is valósult mind a költségvetési, mind a versenyszférában. A közszféra 2006-ban tapasztalt közel 40 százalékos bérelőnye az időszakban folyamatosan csökkent, mígnem 2009–2010-ben teljesen elolvadt, sőt bérhátrányba váltott át a versenyszféra béreihez képest (3. ábra). Ezen utóbbi jelenség egyik meghatározó oka a két szektor válságra adott eltérő reakciója volt: a versenyszféra inkább a foglalkoztatás, miközben a közszféra inkább a bérek csatornáján keresztül alkalmazkodott (Köllő, 2010). A versenyszférában a legnagyobb foglalkozás-visszaesést a legfeljebb 8 osztályt végzettek szenvedték el (2008 harmadik negyedéve és 2010 harmadik negyedéve között

összesen 5,4 százalékpont), miközben a magasabb végzettségűek foglalkoztatottság-visszaesésének mértéke jóval kisebb volt. A szakmunkások és szakiskolások foglalkoztatása ugyanebben az időszakban 1,9 százalékponttal, az érettségizetteké 4,4 százalékponttal, míg a felsőfokot végzeteké 3,2 százalékponttal esett vissza. Eközben a közszférában a legalacsonyabb végzettségűek esetében 2,7 százalékponttal nőtt a foglalkoztatás, a magasabb végzettségűek három csoportjában pedig rendre „csak” 1,1, 0,3, illetve 0,2 százalékpont volt a visszaesés.

Összességében a versenyszférában egészen 2011 első negyedévéig stagnáló béreket és csökkenő foglalkoztatást, míg a közszférában csökkenő reálbéreket és növekvő foglalkoztatást tapasztalunk (lásd a 3. és 4. ábrát). A közszféra alkalmazkodásában azonban nagy szerepet játszottak a kiterjesztett közfoglalkoztatási programok, melyek jellemzően képzetlen munkaerőt foglalkoztatnak kis bérrel, így e jelenség az összetételhatáson keresztül lefelé nyomhatta a szektor átlagos reálkeresetét. Ennek egyik jele, hogy a közszférában 2010 első három negyedévében az előző év azonos időszakához képest a legfeljebb nyolc osztállyal rendelkezők foglalkoztatása 3,5, 0,6 és 0,8 százalékponttal nőtt, miközben a szakvégzetek és érettségivel rendelkezők esetében csökkenés volt megfigyelhető. A képet árnyalhatja, hogy a felsőfokot végzetek foglalkoztatása szintén növekedett, sőt ez a növekedés stabilabbnak bizonyult, ugyanis a képzetlenekkel szemben 2010 végén, 2011 elején is folytatódott (körülbelül 0,5 százalékponttal).

3. ábra: Főbb makrogazdasági mutatók Magyarországon 2006-tól, negyedévenként (százalék)

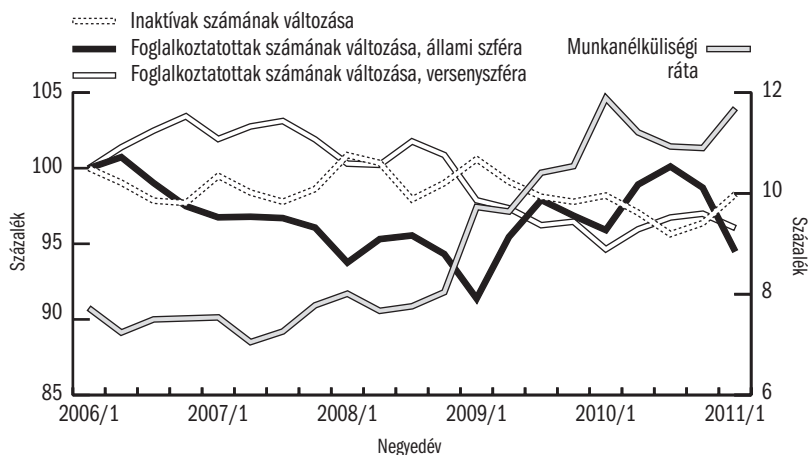

Megjegyzés: GDP volumen: 2006. első negyedév = 100, GDP termelése 2000. évi átlagán. Keresetek: versenyszféra 2006. első negyedéves bruttó átlagkeresete = 100, a reálkeresetek a fogyasztói árindexszel deflálva.

Forrás: GDP, keresetek: saját számítás KSH *Stadat* alapján; foglalkoztatottak száma: saját számítás KSH *munkaerő-felmérése* alapján.

A foglalkoztatási ráta a korábbi 2006–2008 közötti egyensúlyi szintről 2009 eleje óta közel 4 százalékkal csökkent (ez körülbelül 2 százalékpont), és ezen a szinten látszik stabilizálódni. Nagyon hasonló folyamatok tapasztalhatók a munkanélküliség esetében is. A munkanélküliségi ráta 2009-től – a válság hatására – bekövetkező gyors növekedése 2010 első negyedévében érte el a tetőpontját, ekkor értéke 11,9 százalék volt, ám azóta sem csökkent a 11 százalékos szint alá, sőt 2011 első negyedévében újra 11,7 százalékra szökött fel.² A válság után tehát úgy tűnik, hogy jelentős változások hiányában egy új, a korábbinál 3–4 százalékponttal magasabb egyensúlyi szinttel kell számolnunk. Ezt segíti elő, hogy a foglalkoztatottság csökkenése mellett az aktivitás 2009 első negyedétől közel 4 százalékkal nőtt, és e tendencia a kormányzat munkakínálatot ösztönözni igyekvő lépéseivel tovább folytatódhat. E folyamatosan növekvő munkakínálatot a kereslet – a szigorú hitelfeltételek, illetve a válság során tapasztalt munkatartalékolás miatt – csak lassan képes követni, ami így hosszabb távon is magasabb munkanélküliségi rátához vezethet (MNB, 2011).

4. ábra: A munkapiac főbb mutatóinak alakulása, negyedévenként, 2006–2011 (2006 első negyedéve = 100)

Megjegyzés: Munkanélküliségi ráta a jobb skálán.

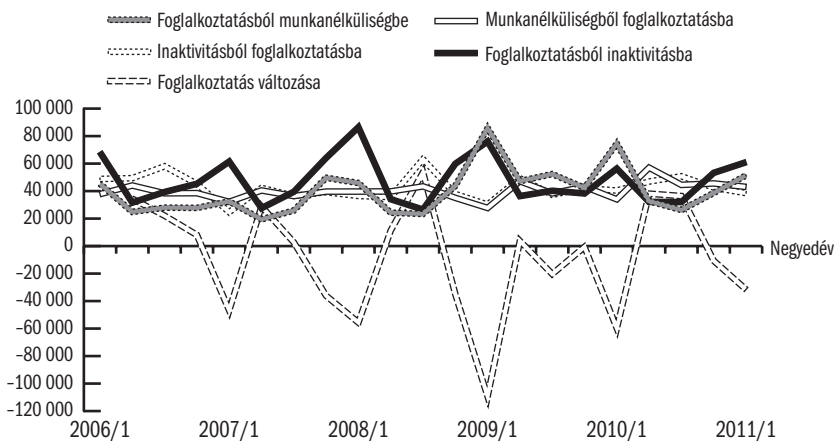
Forrás: Saját számítás a KSH munkaerő-felvétel elemei adatai alapján, 15–64 éves népesség.

A korábbi évek tapasztalatai alapján pozitív jelenség, hogy összességében az inaktivitás csökkenésével számolhatunk, a képet azonban jelentősen árnyalja, hogy e mögött inkább a munkanélküliek, mintsem a foglalkoztatottak növekvő száma áll (4. ábra). Az 5. és a 6. ábra az egyes munkapiaci státusok közötti átmeneteket mutatja az állomány-áramlással konzisztens módon, és Cseres-Gergely (2011) alapján külön a nem támogatott

² E mögött részben a mutató természetes szezonális hatása, részben az inaktivitás esetében is megfigyelhető hatás, vagyis a közprogramok késésének hatása állhat (lásd az 5., a 6., illetve a 18. ábrát)

és a versenyszférában támogatott (később: nem támogatott), illetve az állami és önkormányzati munkahelyen támogatott (később: támogatott) foglalkoztatásra.³

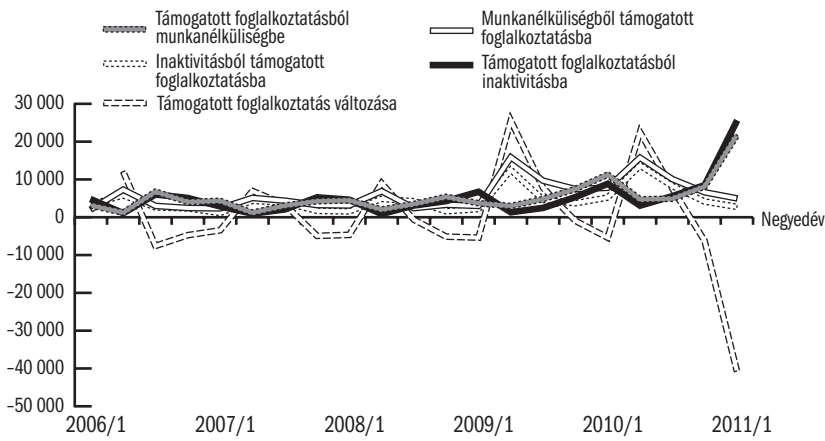
5. ábra: A nem támogatott foglalkoztatás változása és felbontása az inaktivitással és munkanélküliséggel kapcsolatos áramlásokra (kihagyott irány: támogatott foglalkoztatás), 15–64 éves népesség, 2007–2011

Munkanélküli: Regisztrált munkanélküli.

Forrás: Saját számítás a KSH munkaerő-felvétel mikroadatai alapján, az állomány-áramlással konzisztens módon.

6. ábra: A támogatott foglalkoztatás változása, valamint felbontása az inaktivitással és munkanélküliséggel kapcsolatos áramlásokra, 15–64 éves népesség (kihagyott irány: nem támogatott foglalkoztatás), 2007–2011

Munkanélküli: Regisztrált munkanélküli.

Forrás: Saját számítás a KSH munkaerő-felvétel mikroadatai alapján, az állomány-áramlással konzisztens módon.

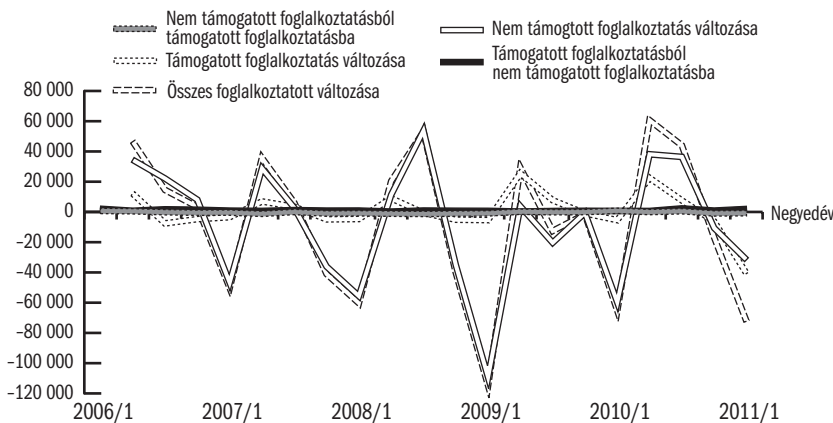
3 Cseres-Gergely (2011) részletesen ismerteti az itt alkalmazott eljárás előnyeit és hátrányait. Három jellemzőt mégis kiemelnénk. Elsőként hangsúlyozzuk, hogy a közölt áramlási adatok konzisztensek az állományok változásával, mégis becslésként és nem tényadatként kezelendők. Másodsor az elemzésekből mindig kimaradnak a népesség demográfiai változásából adódó ki- és beáramlások, amelyek azonban feltétlenül szükségesek a konzisztencia megteremtéséhez. Harmadszorra hangsúlyozzuk, hogy a támogatott foglalkoztatásba azokat beleértetni, akik állami vagy önkormányzati munkahelyen dolgoztak támogatással, és tudnak is erről.

Eszerint úgy látszik, a 2009-ben megváltozó státusok közötti dinamika valamelyest visszaáll. A nem támogatott foglalkoztatásból munkanélkü-

liségbe áramlás 2010 első negyedében a korábbi évet követően újra magas volt, de ezt ellensúlyozta az év későbbi negyedéiben a munkapiacra belépők továbbra is (szokatlanul) nagy száma. 2011 első negyedében ugyanakkor már a 2007 előtti időszakhoz hasonló dinamika jeleit látjuk: a munkanélküliek számának korábbi két évben tapasztalt lökészerű megnövekedése ezen a télen elmaradt. A támogatott foglalkoztatás esetében (amely csoport a közfoglalkoztatási programok résztvevőit is magában foglalja) azonban drasztikus változásokat látunk (6. ábra). A 2009 és 2010 közepén megfigyelhető ugrásszerű növekedés 2011 első negyedében szakadásszerűen vált át csökkenésbe (körülbelül 35 000 fős veszteséggel), ami mind a beáramlás csökkenésének, mind a kiáramlás növekedésének a következménye. Ez elsősorban a közfoglalkoztatási programok csúszásának tudható be, és nagyjából ellentételezte a támogatott foglalkoztatás növekedését a korábbi két évben.

Annak ellenére, hogy a közfoglalkoztatási szektor az elmúlt években jelentősen megnőtt, a foglalkoztatás változását így is korlátozottan befolyásolja: a 7. ábra tanúsága szerint csak a legutóbbi évek első felében gyakorolt érdemi hatást az foglalkoztatás aggregált szintjére. Az ábrából az is látszik, hogy a két szektor, a támogatott és a többi foglalkoztatott csoport között minimális az átjárás – erről a későbbiekben még szólunk.

7. ábra: Az összes, a támogatott, illetve a nem támogatott foglalkoztatott számának változása és a támogatott és nem támogatott foglalkoztatási státusok közötti áramlások (kihagyott irányok: inaktivitás és munkanélküliség), 15–64 éves népesség, 2007–2011

Munkanélküli: Regisztrált munkanélküli.

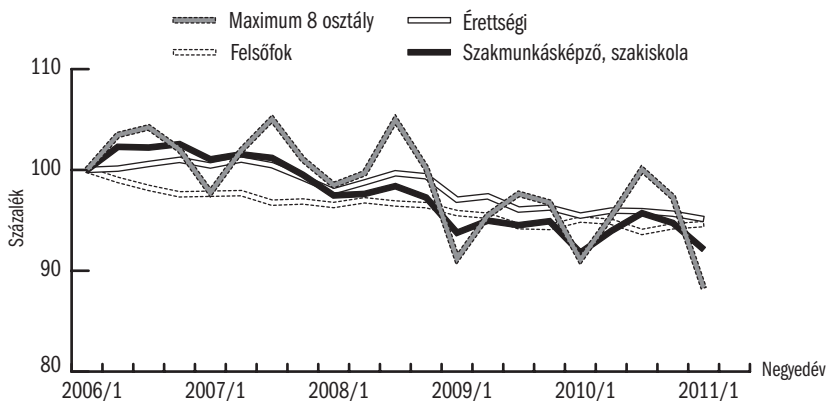
Forrás: Saját számítás a KSH munkaerő-felvétel mikroadatai alapján, az állomány-áramlással konzisztens módon.

Bár közvetlenül nem összehasonlíthatók a korábbi adatokkal, de a tendenciákat tekintve értékes információkat nyújthatnak a Központi Statisztikai Hivatal legfrissebb foglalkoztatási statisztikái (KSH, 2011), amely

szerint 2011. májusban-júliusban a 15–64 évesek foglalkoztatási aránya 0,6 százalékponttal volt magasabb, mint az előző év azonos időszakában – igaz, még így is a viszonylag alacsony 56,1 százalékon állt. További pozitív folyamat, hogy az aktivitási arány – a munkanélküliek számának csökkenése mellett is – növekvő trendet mutatott. 2011. május és július közötti 62,9 százalékos értéke 0,5 százalékponttal volt magasabb, mint az egy évvel azelőtti érték (ez 39 000 fős növekedést jelent), miközben a munkanélküliségi ráta 11,1 százalékról 10,9 százalékra csökkent (amely 3900 fős csökkenés). Mindezek némi optimizmusra adhatnak okot, noha a hivatalos KSH-adatok nem teszik lehetővé a támogatott és nem támogatott foglalkoztatás elválasztását.

Az aggregált foglalkoztatás új, alacsonyabb szintje mögött a dolgozói csoportok nagyfokú heterogenitása figyelhető meg. A válság kirobbanásakor az állásukat elvesztettek között a legtöbben a szakképzettek voltak (Cseres-Gergely–Scharle, 2009). Ez a folyamat 2010-ben is folytatódni látszott, a válság előtti 2007. első negyedév és a 2011. évi azonos negyedév között esetükben a foglalkoztatási ráta összesen 6 százalékponttal 68,7 százalékról 62,6 százalékra csökkent, amelyből több mint 1 százalékpont 2009 óta keletkezett. Némileg késleltetve, csak 2009 elején jelentkezett igazán a válság hatása a legfeljebb 8 osztályt végzettek körében. A visszaesés esetükben stabilan 1 százalékpont körüli, itt azonban az alapvetően jóval alacsonyabb szint miatt ez is jelentősnek számít (8. ábra).

8. ábra: A különböző végzettségű csoportok foglalkoztatási rátája, 15–64 éves korosztály

Megjegyzés: 2006. első negyedév = 100.

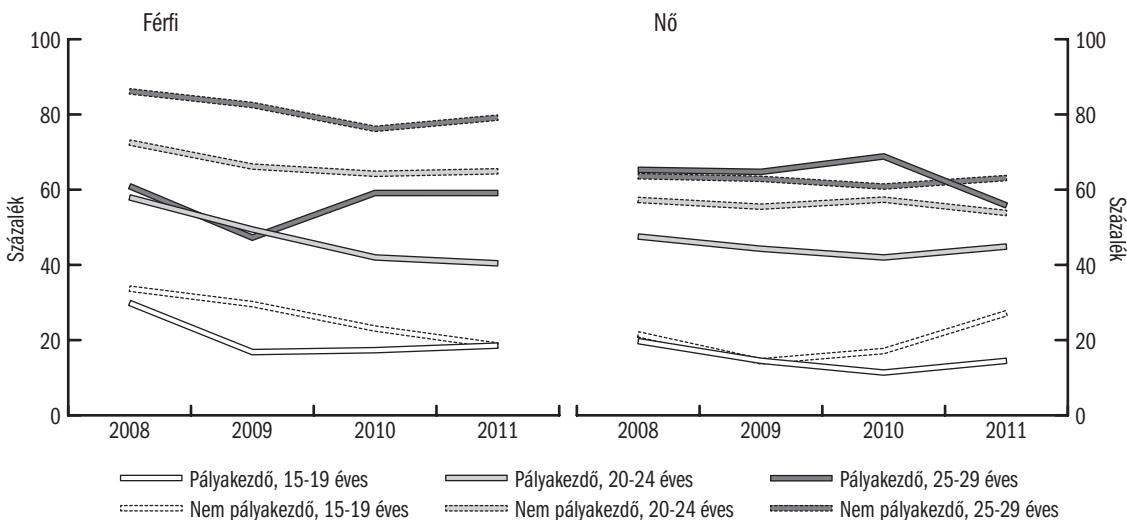
Forrás: Saját számítás a KSH munkaerő-felvétel mikroradatai alapján.

Az iskolázottabbak, főleg a felsőfokú végzettségűek jóval védettebbnek tűnnek, őket érintette legkevésbé a válság. A foglalkoztatás csökkenése esetükben jóval a válság előtt kezdődött, és jelentős részben a közszféra létszámának 2006 után elkezdődött leépítésével magyarázható:

2006. első negyedév és 2009. negyedik negyedév között foglalkoztatási rátájuk összesen 6,7 százalékponttal csökkent; és 2008 közepétől a versenyszférában is elkezdődött e csoport foglalkoztatásának csökkenése: 2008. első negyedéve és 2011. első negyedéve között összesen körülbelül 3 százalékponttal.

A kereslet-visszaesés időszakában a vállalkozók munkaerő-felvételének szűkülését a leggyakrabban a fiatalabb korosztályok szenvedik meg, ami Magyarország esetében is megfigyelhető volt. A férfiak esetén a válság azonnali hatásaként jelentkező komolyabb visszaesés a pályakezdőknél megfordulni látszik (9. ábra felső része), a nem pályakezdőkkel szembeni relatív helyzetük (vagyis a foglalkoztatási ráták közötti relatív különbség) a 20–24 éves korosztályt kivéve minden korosztályban egyértelműen javult az elmúlt két évben (9. ábra). Ugyanakkor továbbra is a legfiatalabbak foglalkoztatás-visszaesése a legnagyobb mértékű mind a pályakezdők, mind a nem pályakezdők csoportjában.

9. ábra: Foglalkoztatási ráta a népesség fiatalabb korcsoportjaiban nemek és pályakezdő státusz szerint 2008, 2009, 2010 és 2011 első negyedévében

Megjegyzés: Pályakezdő foglalkoztatott az, aki a felvétel időpontja előtt 1 évvel tanult, foglalkoztatott és nem nappali tagozatos. Pályakezdő az, aki a felvétel időpontja előtt tanult, és nem nappali tagozatos. Nem pályakezdő foglalkoztatott az, aki a felvétel időpontja előtt 1 évvel nem tanult, foglalkoztatott és nem nappali tagozatos. Nem pályakezdő: aki a felvétel időpontja előtt nem tanult, és nem nappali tagozatos. A 30–34 éves pályakezdők adatait a becslés kis elemszámából fakadó nagy hibája miatt nem közöljük.

Forrás: Saját számítás a KSH munkaerő-felmérés mikroradatai alapján.

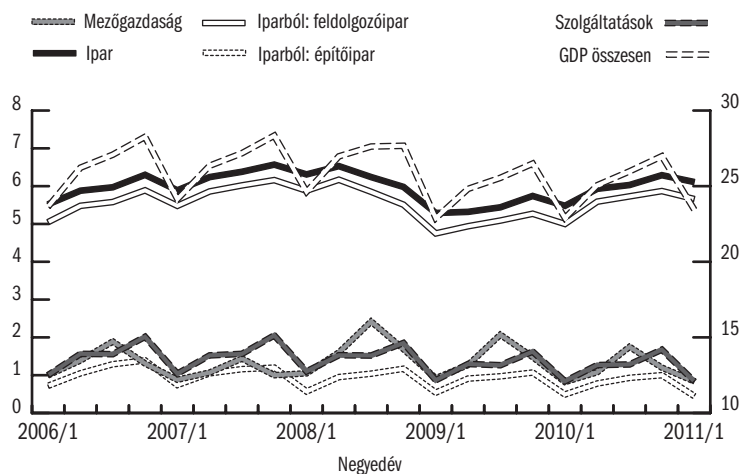
A nők esetén a foglalkoztatási ráták minden esetben alacsonyabbak, mint a férfiaké, a válság azonban jóval kisebb mértékben érintette őket, és esetükben az azóta eltelt időszakban is jellemzően pozitív folyamato-

kat láthattunk (9. ábra alsó része). Kimagaslanak közülük a nem pályakezdő 15–19 évesek, akiknek 27,1 százalékos foglalkoztatási rátája 2011 elején 13 százalékponttal volt magasabb a 2009-es mélyponthoz képest. Óvatosan kell azonban fogalmaznunk, hisz egyrészt viszonylag kis létszámról van szó, másrészt a növekedés mögött leginkább az arányszám nevezőjének csökkenése áll.⁴

MUNKAKERESLET

A válság, illetve az abból való kilábalási folyamat eltérően érintette a gazdaság egyes ágazatait. A munkakereslet alakulása is fokozta a heterogenitást. A 2008–2009-ben tapasztalható általános visszaesést csak az iparban, főleg ennek exportorientált ágában, a feldolgozóiparban követte igazi fellendülés (10. ábra). Az építőiparban továbbra is a válság kitörése előtt elindult szűkülés folytatódott, igaz egyre lassuló ütemben. A belső kereslet visszaesésének eredményeként a szolgáltatások teljesítménye a válságban csökkent, azóta stagnál. A szektoron belül egyedül az ipari termeléssel erősen korreláló szállítási ágazat tudott érdemben növekedni, az szja-csökkentéstől várt lakossági fogyasztásnövekedés elmaradása miatt azonban a kiskereskedelmi értékesítések esetén nem következett be fordulat. A szolgáltatószektor kibontakozásának további korlátja, hogy a hitelkezlet aktivitás továbbra is visszafogott Magyarországon (MNB, 2011).

10. ábra: A reálkibocsátás negyedéves alakulása egyes ágazatokban, 2006–2011

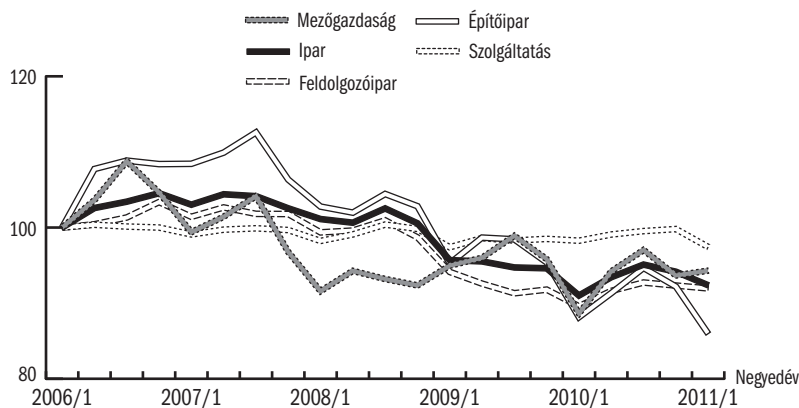
Megjegyzés: 2000. évi árakon, a mezőgazdaság GDP-je 2006 első negyedévében = 100. Az ábra az egyes ágazatok GDP-jét a mezőgazdaság arányában méri, így például a 2006. eleji adatok szerint a szolgáltatások hozzájárulása a bruttó hazai kibocsátáshoz a mezőgazdaságénak több mint tízszerese, a feldolgozóiparé pedig több mint négyszerese.

Forrás: Saját számítás KSH *Stadat* alapján.

⁴ A nem pályakezdő 15–19 éves nők száma 2009 és 2011 között 13 500-ról 9500-ra csökkent.

Az ágazati konjunkturális folyamatok természetesen a munkaerő-kereslet alakulásában is éreztette hatását, a termelési rugalmasságok heterogenitása (Kőrösi, 2005) miatt azonban eltérő mértékű reakciókkal számolhatunk. A válság hatásaként az iparban volt a legnagyobb a visszaesés, és ez a szektor relatíve magas termelési rugalmassága miatt a foglalkoztatásban is szignifikáns visszaesést indukált (11. ábra). Az elmúlt évet e tekintetben pozitív folyamatok jellemezték, elsősorban a feldolgozóipar gyors foglalkoztatás-bővülésének köszönhetően (2010 első negyedéve és 2011 első negyedéve között 2,7 százalékos növekedés), de a válság előtti állapotot még nem érte el az ágazat. Az építőiparban ugyanakkor a foglalkoztatás tovább csökkent (2010 első negyedéve és 2011 első negyedéve között -2,4 százalékos változás). Érdekesség, hogy a szolgáltatások korábban látott viszonylag alacsony teljesítménye ellenére a foglalkoztatottak száma egészen a 2006. évi szintig nőtt 2010 folyamán. E mögött elsősorban az adminisztratív, támogató szolgáltatások, a műszaki, illetve a vendéglátóipari szolgáltatások foglalkoztatás bővítése állt (MNB, 2010b).

11. ábra: A foglalkoztatás változása a főbb ágazatcsoportokban
(2006. első negyedév = 100)

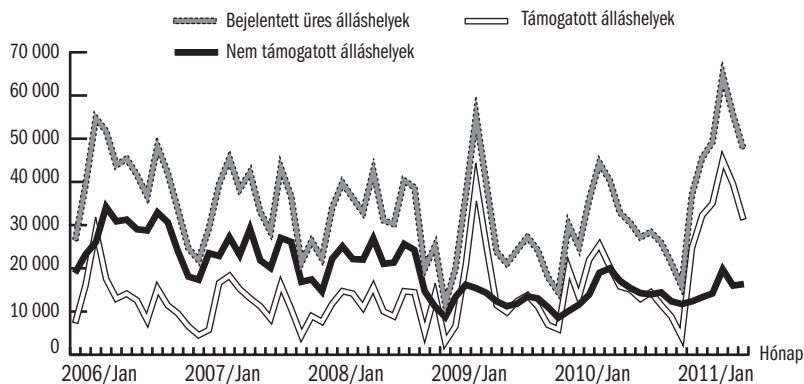

Forrás: Saját számítás a KSH munkaerő-felméréséből.

A kilengésekben nagy szerepet játszhatott, hogy a magyar munkapiacra viszonylag kismértékű belső rugalmasság jellemző, vagyis elsősorban az extenzív határon történik a vállalati alkalmazkodás. Itt nem feltétlenül kell azonban tömeges elbocsátásokra gondolnunk, hisz a rendszeres munkaerő-felvétel elhalasztásával nagyságrendileg akár kétszámjegyű éves munkaerő-csökkenés is elérhető, a magyar munkaerőpiacon pedig az adatok alapján jellemzően ez történt (lásd Köllő, 2010 és Cseres-Gergely, 2010). Az adatok azt sugallják, hogy az exportkilátások élénkülésével elsősorban a feldolgozóipari vállalatoknál kezdődött el újból a jelentősebb munkaerő-felvétel.

Ahogy a foglalkoztatás egésze esetében is a változások dekompozíciójával kíséreltük meg feltárni az okokat, a munkakereslet esetében is fontos kérdés, hogy azért mennyiben felelős a munkahelyek teremtése és rombolása. A munkahelyek rombolásáról közvetlen statisztika sajnos nem áll rendelkezésre, a munkahelyek teremtésének egyik, bár korántsem teljes körű indikátora pedig a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat⁵ (NFSZ) nyilvántartásában bejelentett üres álláshelyek száma. 2009-ben a bejelentett álláslehetőségek korábban jellemző szezonális változása jelentősen megváltozott, változékonysága pedig érezhetően növekedett (12. ábra). A nem támogatott álláslehetőségek száma 2008 végi csökkenés után egy, a korábbinál alacsonyabb szinten stabilizálódott, ezt a folyamatot jelentősen csak a 2010 eleji növekedés szakította meg, amely azonban utólag átmenetinek bizonyult. 2011 elején a bejelentett álláslehetőségek többsége támogatott volt, így folytatódott az a válság mélypontja óta megfigyelhető tendencia, amely szerint a bejelentett álláslehetőségek alakulását főként és a korábbinál jóval nagyobb mértékben a támogatott álláshelyek, főleg pedig a közmunka programok mozgatták.

12. ábra: Támogatott és nem támogatott bejelentett álláslehetőségek száma

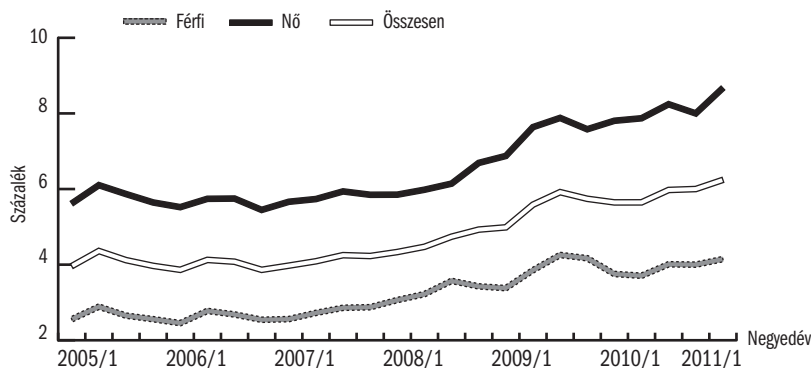
Forrás: NFSZ.

A munkakereslet alkalmazkodásának finomabb eszköze a munkaidő-csökkentés, aminek egyik hazai jele, hogy a válság során a részmunkaidősök aránya jelentősen megnőtt. Ugyan e folyamat éves alapon tovább folytatódott – 2010. első negyedév és 2011. első negyedév között az arány újabb 0,5 százalékponttal nőtt –, a növekedés mértéke korántsem volt olyan nagymértékű, mint 2009-ben. A nemek között megfigyelhető eltérések 2010 eleje óta folyamatosan nőttek, a részmunkaidős foglalkoztatás aránya továbbra is nagyobb és növekvő a nők esetében (13. ábra). Náluk 2011 és 2010 azonos negyedéve között csaknem 1 százalékpontos növekedés volt megfigyelhető, miközben a férfiaknál ugyanez csupán 0,4 százalékpont volt, ami arra utal, hogy míg e módszer a férfiak ese-

⁵ 2011-től az Állami Foglalkoztatási Szolgálat neve Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálatra változott.

tében tényleg csak alkalmazkodási eszközként szolgál, a nők esetében a részmunkaidős foglalkoztatás hosszabb távú növekvő trendje rajzolódik ki. Ez leginkább a versenyszférához köthető, 2011 és 2010 között itt 1,1 százalékponttal nőtt a részmunkaidőben foglalkoztatott nők aránya, de viszonylag nagy – 0,4 százalékpont – volt a növekedés a közsférában is. Ezt *Bálint–Cseres-Gergely–Scharle* (2010) a 2010. január 1-jétől a gyestről visszatérő anyáknak bizonyos feltételek mellett kötelezően felajánlott részmunkaidős foglalkoztatás hatásának tulajdonította, amit azonban a ma már hozzáférhető adatok nem támasztanak alá.

13. ábra: A részmunkaidőben foglalkoztatottak aránya, 2006–2011

Forrás: KSH munkaerő-felvétele.

A részmunkaidős foglalkoztatás terjedésének okait több egyszerű eszközzel vizsgáltuk meg. Nemek és korcsoportok (15–24, 25–44, 44+) szerint megbontva a népességet, azt találjuk, hogy a foglalkoztatottak között a részmunkaidősök aránya a 15–24 éves nők és a 25–44 éves férfiak körében nőtt meg leginkább: az első negyedévben a 2006. évi arány 2011-re az előbbieket esetében 4,8-ról 14,2-re, az utóbbiak esetében 1,4-ről 2,9-re nőtt. Ez alapján még nem zárhatjuk ki a gyermektámogatási ellátásról való visszatérés döntő jelentőségét, ezért a 2006, 2007 és 2008 utolsó negyedéve és a következő év első negyedéve közötti átmenteket is megvizsgáltuk. A foglalkoztatott, munkanélküli- és inaktív státus mellé a gyermektámogatási ellátás mellett inaktívat is bevonva azt találjuk, hogy a részmunkaidős foglalkoztatásba belépők között a gyermektámogatás melletti inaktivitásból belépők aránya egyik korcsoportban sem nőtt meg. A két évpár között két, eltérő folyamat játszódott le.

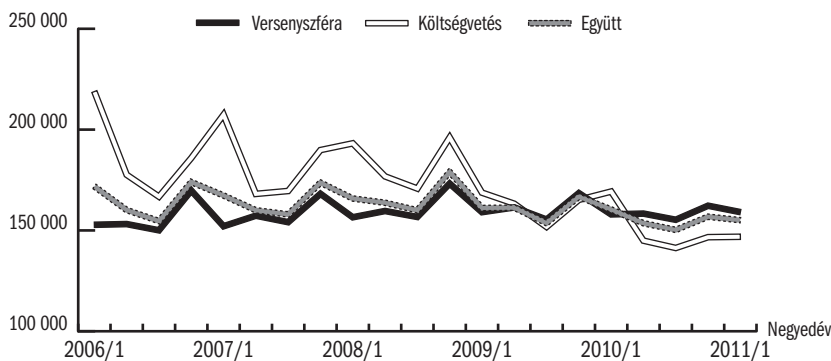
Az első a válság hatását mutatja: a 24 év alattiak esetében a részmunkaidős foglalkoztatás stabilitása némiképp megnő (a részmunkaidősök körében a korábban is részmunkaidősök aránya 87-ről 91 százalékra emelkedik), ami arra utalhat, hogy az elsődleges munkapiacra történő integrációjuk lelassult. Hasonló folyamat játszódott le a 45 év felettieknél, náluk a 89 százalékos arány nőtt 94 százalékra. A változások nagysága

alapján az első folyamat az erősebb: a fiatalok, azon belül is a legfeljebb 8 általános iskolai végzettségűek esetében és a közsférában nőtt meg főként a részmunkaidősök aránya. A 35 és 45 év közötti népesség esetében a folyamat épp ellentétes: itt a teljes munkaidős foglalkoztatásból történő beáramlás nő meg, aminek következtében a belépők 3 százaléka helyett azok 7 százaléka érkezik teljes munkaidős foglalkoztatásból. 2009 és 2011 között lényegi változást csak a fiatalabb és az idősebb emberek esetében látunk: a belépők között jelentősen megnő a nem gyermektámogatás melletti inaktivitásból jövők aránya.

Mindezek alapján azt gondolhatjuk, hogy jelentős részben a különféle közmunkaprogramok hatását látjuk. Ezt cáfolják azonban azok a (KSH munkaerő-felvételéből számított) adatok, amelyek szerint egyik nem és egyik korcsoport esetében sem haladja meg a 10 százalékot a közsférában támogatott munkavégzésben a részmunkaidős foglalkoztatás. Ezek alapján valószínűleg nem kínálat-oldali változásról, valamilyen szabályozás vagy a közmunkaprogramok hatásáról van szó, hanem olyan piaci változásról, ami további, alapos kutatást igényel.

A mennyiségi alkalmazkodás mellett fontos az ár, jelen esetben a béralkalmazkodás is, ami egyúttal fontos meghatározója a munkakeresletnek is. A válságintézkedések eredményeként a költségvetési szféra bérelőnye 2009-ben teljesen elapadt, 2010-ben pedig bérhátrányba fordult át (14. ábra). Ebben szerepet játszhatott a két szektor korábban már említett eltérő alkalmazkodása mellett az is, hogy a versenyszférában az elbocsátások elsősorban az alacsony bérű, fizikai dolgozókat érintették, így ez az úgynevezett összetételhatás eleve magasabb átlagos béreket eredményezett.

14. ábra: Bruttó reálbér az állami és magánszférában, negyedévenként, 2006–2011 (2006. első negyedévi árakon)

Forrás: Saját számítás KSH *Stadat*-adatokból.

A munkakeresletet befolyásoló szakpolitikai intézkedések

A szakpolitika a munkakeresletet a közmunkaprogramokon, a fejlesztési programokon és az adórendszeren keresztül alakította (a részletekről a *Közlelkép* 4. fejezete szól). Említettük már, hogy 2010 első hónapjaiban jelentősen kisebb lett a közfoglalkoztatás mértéke, pontosabban a korábban az *Út a munkához* program keretében kínált közcélú munkahelyek száma. 2011-ben a kormányzat két lépésben alakította át a közfoglalkoztatás rendszerét, amiből az első főként a rendszernek a szociális ellátásra vonatkozó részét érinti, így a munkakeresletre nem hat közvetlenül. A Széchenyi-terv keretében zajló fejlesztési programok előrehaladásáról részletes információkhoz nem jutottunk, ezért annak rövid távú hatását a gazdaságra, így a munkakeresletre megbecsülni nem tudjuk.

Az adórendszerben két fontos hatás érvényesül. Egyrészt 2010. július 1. után (tehát 2011-ben is) az 500 millió forint alatti árbevétel az általános 19 százalékos kulcs helyett automatikusan 10 százalékkal adózik, nincs szükség pótlólagos feltételek teljesülésére – ez elsősorban az adminisztrációs terhek csökkentése, aminek főként a mikro- és kisvállalkozások esetében lehet hatása.

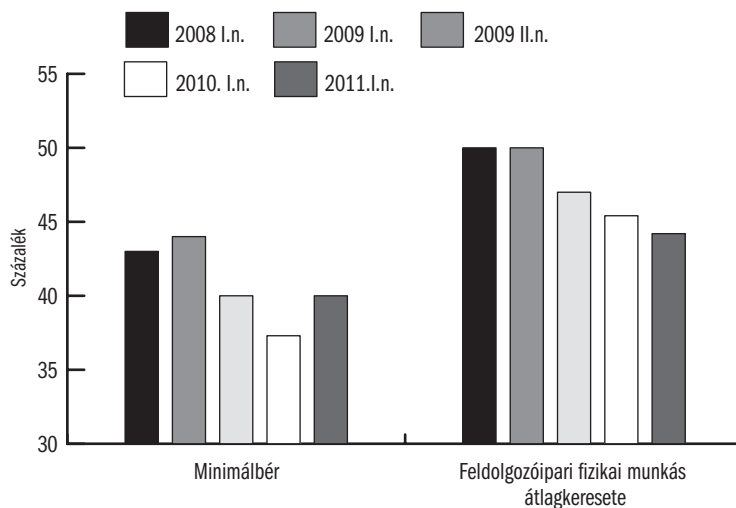
Másrészt a nagyobb vállalatok jövedelmezőségét csökkentő különadókra („vállaladóokra”) a kormányzat a pénzügyi szektor, a telekommunikációs, az energetikai szektor és a kereskedelmi áruházláncok esetében a teljes vizsgált időszakban igényt tartott. Ezek egyrészt mértékük, másrészt időzítésük miatt könnyen arra kényszeríthetik a versenyszféra vállalatait, hogy elbocsátásokkal, illetve a rendszeres munkaerő-felvétel elhalasztásával ellentételezzék a kiesést. Részletes elemzés hiányában azonban ennek mértékéről egyelőre nem tudunk sokat.

Az elmúlt másfél évben a bér- és adópolitikában is jelentős változások történtek. Az egyik legfontosabb ilyen, hogy a korábbi sávos progresszív rendszert 2011. január 1-jétől az egykulcsos személyi jövedelemadó váltotta fel. A munkakeresletre azonban ez csak közvetetten, a bérköltség változásán keresztül lehetett hatással akkor, ha a munkavállalók hajlandók lemondani a bruttó bérük növekedéséről az adócsökkenésért cserébe. Bár a *14. ábrán* a bérdinamika mérséklődését figyelhetjük meg, biztosat e téren nem állíthatunk, különösen hogy a foglalkoztatás alakulása az exportorientált feldolgozóipar kivételével nem mutat jelentős változást.

Az OECD (2011) elemzése alapján az elmúlt 10 évben az átlagos adóék csökkenésének mértéke Magyarországon az elsők között volt: a különböző családi állapot és jövedelmi helyzetű dolgozói csoportoknál körülbelül 6–8 százalékponttal (például az egyedülálló, átlagkeresetűeknél a 2000-es 54,5 százalékos szintről 2010-re 46,4 százalékra). Mégis értéke 2010-ben átlagosan még mindig 9–13 százalékponttal volt magasabb, mint az

OECD-átlag (amely a fenti kategóriában 34,9 százalék volt). A 15. ábra mutatja, hogy 2011-ben a feldolgozóipari fizikai munkás átlagkeresetéhez kötődő adók kisebb lett, elsősorban a fizetendő személyi jövedelemadó mérséklődése miatt. A minimálbérek esetében ugyanakkor viszonylag nagy növekedést tapasztalunk (37,3 százalékról 40,1 százalékra), amely zömmel az adójóváírás csökkentése miatt következett be, és amely újra a 2009. második félévi szintre emelte a mutatót. Ez a képzetlen dolgozók magasabb bér rugalmassága miatt akár jelentősen is csökkenthette az e csoportok iránti keresletet.

15. ábra: Az adók a minimálbér és az átlagos feldolgozóipari munkás kereseténél, 2008–2011 (százalék)

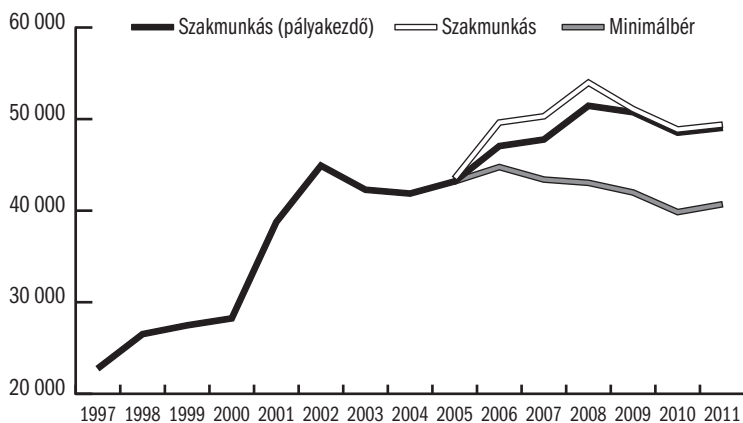

Megjegyzés: Az adók a teljes bérköltség arányában van kifejezve.

Forrás: Járulékok az APEH adatai alapján; a bruttó kereset a KSH intézményi statisztikája alapján.

A bérköltséget befolyásoló eszköz a minimálbér és a garantált bérminimum is. Nagyságuk 2010. évi reálértéken vett csökkenése után 2011-ben mind a minimálbér, mind a garantált bérminimum növelése meghaladta a 3,9 százalékosra várt inflációt, aminek következtében az előbbi közel 2 százalékkal, az utóbbi pedig 1 százalékkal nőtt reálértéken (16. ábra). Mindez főleg a képzetlen munkavállalók esetén tovább nehezítheti a munkakereslet alkalmazkodását.

16. ábra: A minimálbér és a garantált bérminimum reálértéke 1997-2011

Megjegyzés: 1997. évi forintban, 2011-ben az MNB évi 3,9 százalékos inflációs előrejelzése alapján (MNB, 2011). A 2009. évi értékeket a járulékok évközi változását figyelembe vevő súlyozással számítottuk. A szakmunkás-bérminimumot kell fizetni a legalább középfokú iskolai végzettséget vagy középfokú szakképzettséget igénylő munkakörökben (2009 júliusáig: valamivel kevesebbet, ha a munkavállalónak nincs még két év gyakorlata).

MUNKAKÍNÁLAT

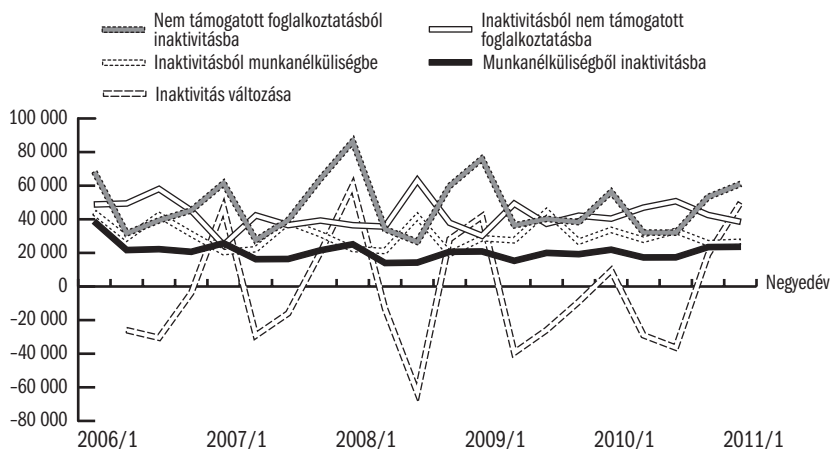
A munkapiac kínálati oldalán a korábban bemutatott keresleti sokk masszív negatív hatásaival szemben a válság jóval mérsékeltebb formában jelentkezett (Bálint–Cseres–Gergely–Scharle, 2010). Az esetleges változások sokkal inkább a különböző szakpolitikai intézkedések szándékolt és nem szándékolt következményeiként adódtak.

Ahogy azt korábban is láthattuk, a válság utáni időszakban a népesség aktivitása nem változott számottevően. Ennek oka egyrészt az volt, hogy a kormányzat nem nyitott meg olyan kapukat, amelyek az inaktivitásba lépést segítették volna, másrészt az, hogy az *Út a munkához* program viszonylag sok inaktív, hosszú távú munkanélkülit aktivált egy időre. Ez alatt az idő alatt az inaktívok állományának dinamikája megváltozott, a korábban megszokott ciklikus változás 2010 végéig folyamatos csökkenésbe fordult (17. ábra). Ennek egyik valószínű oka a nyugdíjkorhatár emelésének, illetve a rokkantnyugdíjak szigorításának késleltetett hatása (Kátay–Nobilis, 2009).

Az időszak végén azonban már egy másik ok, a közmunkaprogramok fokozott kiterjesztése válik erőteljesebbé, ami viszonylag sok inaktív hosszú távú munkanélkülit aktivált egy időre – ennek hatására növekedett meg az inaktivitásból támogatott foglalkoztatásba áramlók száma 2010 közepén. 2011 első negyedévében ugyan újra az inaktivitás szokatlanul nagy növekedését tapasztaljuk, e mögött azonban zömmel az idei évre előirányzott közmunkaprogramok késése áll (18. ábra). Visszagondolva

itt a 7. ábrára, láthatjuk, a közmunkaprogram a foglalkoztatáspolitikában inkább hasonlít helikopterre, mint vitorlázó repülőgépre: ha kikapcsoljuk a motort, menthetetlenül elkezd zuhanni. Nem segíti elő az érintettek stabil, hosszú távú foglalkoztatását, csupán az adott pillanatban munkát ad számukra.

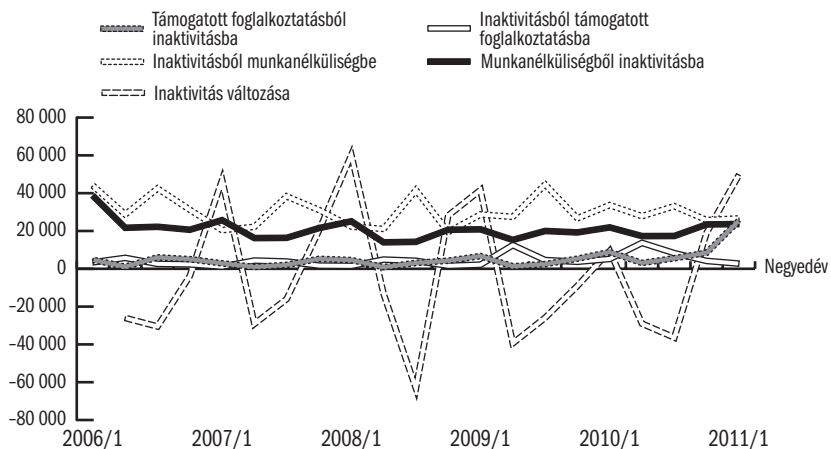
17. ábra: Az inaktivitás változása és felbontása a nem támogatott foglalkoztatással és munkanélküliséggel kapcsolatos áramlásokra (kihagyott irány: támogatott foglalkoztatás), 15-64 éves népesség, 2007-2011

Munkanélküli: Regisztrált munkanélküli.

Forrás: Saját számítás a KSH munkaerő-felvételének mikroadatai alapján, az állomány-áramlással konzisztens módon.

18. ábra: Az inaktivitás változása és felbontása a támogatott foglalkoztatással és munkanélküliséggel kapcsolatos áramlásokra (kihagyott irány: nem támogatott foglalkoztatás), 15-64 éves népesség, 2007-2011

Munkanélküli: Regisztrált munkanélküli.

Forrás: Saját számítás a KSH munkaerő-felvételének mikroadatai alapján, az állomány-áramlással konzisztens módon.

A munkakínálatot befolyásoló szakpolitikai intézkedések

A jelenlegi kormányzat egyik kiemelt gazdaságpolitikai célja a munkakínálat növelése, amelynek érdekében több, ezt célzó szakpolitikai döntés lépett életbe 2010 második és 2011 első felében. Ezek közül az egyik legközvetlenebb hatásokkal járó lépés a rokkantnyugdíjasok, illetve a korkedvezményes nyugdíjasok egy részének visszaterelése a munkapiacra. Kérdés ugyanakkor, hogy e hosszabb ideje inaktív, jellemzően alacsonyabb végzettséggel rendelkező réteg milyen foglalkoztatási esélyekkel nézhet szembe a munkapiacra. A rokkantnyugdíjasok esetét az *MNB* (2011) egyik kiemelt írása járja körbe (*MNB*, 2011, 76–79. o.). Elemzésük alapján a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők közül körülbelül minden második visszatérőnek lehet esélye arra, hogy foglalkoztatottá váljon, ám a csoport jelentős aránya, körülbelül 40 százaléka alacsony képzettségű (legfeljebb nyolc osztályt végzett), akik várhatóan jóval kevésbé járulhatnak hozzá a versenyszféra foglalkoztatásának bővüléséhez. Bár a hatékony rehabilitáció megvalósítható (*Scharle*, 2011), a megváltozott munkaképességű emberek jelentős része jelenleg nem ilyen formában talál magának munkát. Az, hogy az aktivált emberekből foglalkoztatott vagy munkanélküli lesz, annak a függvénye, hogy ez a helyzet mennyiben tud változni a jövőben.

A másik jelentős változás az adórendszer egykulcsossá alakítása 2011-től. Ennek munkapiaci hatásairól egyelőre nem állnak rendelkezésre részletes elemzések, és rövid távú hatásokra utaló jelet a rendelkezésünkre álló igen korlátozott adatok alapján (a KSH munkaerő-felvételének 2011. évi első negyedéves adatai) nem találtunk, az előzetes vizsgálatok alapján azonban levonhatunk néhány következtetést. Az alkalmazkodás mind a ledolgozott órákban, mind a korábban nem dolgozó emberek munkába állásával is megvalósulhat, ráadásul a különböző iskolai végzettségű és jövedelmű csoportok esetében sem várunk azonos hatást. *Bakos és szerzőtársai* (2008) szerint a ledolgozott órákon keresztüli alkalmazkodás az átlagbér alatti jövedelemszinteken elhanyagolható, míg az afölötti jövedelem mellett körülbelül megegyezik a nemzetközi irodalomban szokásos erős érzékenységgel.⁶ A munkavállaláson keresztüli alkalmazkodás lehetőségeit tárgyalva *Galasi* (2002) szerint ez a rugalmasság mind a bérre, mind a nem bér jellegű jövedelmekre nézve kicsi. Az *MNB* (2010a) is idéz erre vonatkozó eredményeket, amelyek szerint az átlagos adóék változása csak mérsékelten befolyásolja a ki- és belépést (1 százalékpontos csökkenés körülbelül 0,1 százalékpontos növekedéssel jár [49. o.]), de a hatás valamelyest nagyobb a képzetlenek, mint a képzettek körében.

Mivel az adócsökkentés elsősorban a magasabb jövedelmű rétegeket érintette (*Benczúr és mtsai*, 2011, *Cseres-Gergely–Simonovits*, 2011 és *Tóth*, 2011), a már dolgozó képzetlenebb csoportoktól azt várhatjuk, hogy

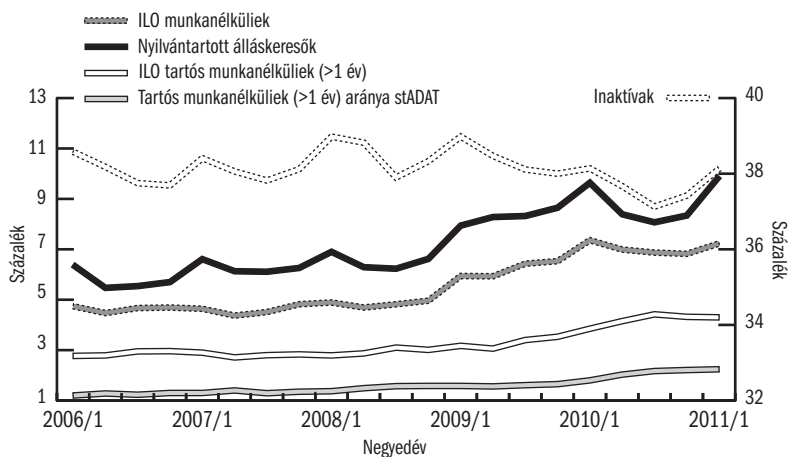
⁶ A marginális adó 1 százalékos változása körülbelül 0,3–0,4 százalékponttal növeli a bevallott adóköteles jövedelmet, a megváltozott bevallási hajlandóság és a munkakínálati hatás azonban a számításban nem szétválasztható.

többet fognak dolgozni (ledolgozott munkaórák tekintetében). Az extenzív határon azonban épp ellentétes hatással számolhatunk, ugyanis itt a képzetlen, alacsony jövedelmű csoportok érzékenysége a nagyobb, mivel azonban az új adórendszer éppen őket érintette negatívan, végeredményben a munkakínálatuk csökkenését várhatjuk.

MUNKANÉLKÜLISÉG

Az ILO-definíciót követő⁷ munkanélküliségi ráta a válság előtti évekre jellemző 7–8 százalékos körüli stabil szintről 2010-re – meredek növekedést követően – 11 százalékra szökött fel, és azóta ezen az új, magasabb egyensúlyi szinten látszik stabilizálódni. Az NFSZ által nyilvántartott álláskeresők 15–64 éves korcsoporton belüli aránya végig a munkanélküliek aránya felett alakult, 2010-ben azonban a két mutató között a korábbi években tapasztalható együttmozgás felborult (19. ábra).

19. ábra: A nemdolgozók egyes (részben átfedő) alcsoportjainak aránya a 15–64 éves népességben belül, 2006 után, negyedévente

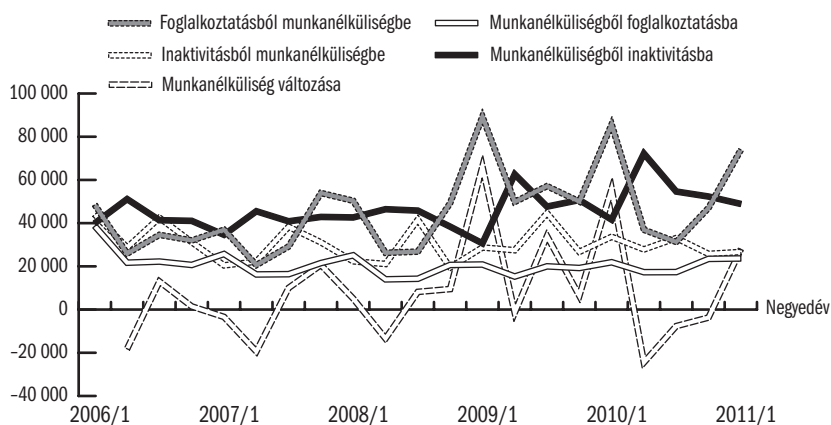
Forrás: ILO-munkanélküliek, tartós munkanélküliek, inaktívok aránya: saját számítás a *KSH munkaerő-felvétele* alapján; nyilvántartott álláskeresők aránya: saját számítás *Foglalkoztatási és Szociális Hivatal* adatai alapján.

A munkanélküliség és a regisztrált munkanélküli státusának szétszakadása elsősorban a közmunkaprogramok időzítésének eredménye, amelyek az év második negyedévében növelik meg a regisztrált munkanélküliből a foglalkoztatott státusba lépés esélyét. 2010-ben láthatjuk is ezt az erőteljes hatást (ami a korábbi években is jelen van, csak gyengébben), 2011-ben azonban még nem (20. ábra). A programok csúsztatása miatt ekkor a korábbinál valamivel jobban meg is nőtt a munkát aktívan nem kereső munkanélküliek száma. Ezt az is jelzi, hogy míg az ILO-meghatározás szerint munkanélkülinek számító emberek körében folyamatosan nő a

⁷ Ez az a fogalom, amit általában munkanélküli-rátának nevezünk. Itt azért hangsúlyozzuk a definíció forrását, hogy világossá tegyük a különbséget a regisztrált munkanélküliekhez képest.

regisztrált munkanélküliek aránya, addig a regisztráltak között 2010 teletől meredeken zuhan azok aránya, akik állást kereső munkanélkülinek számítanak. A korábbiak fényében mindez a lényegében inaktív, a foglalkoztatási programokra váró regisztráltak hatásának tekinthető.

20. ábra: A munkanélküliség változása és felbontása foglalkoztatással és inaktivitással kapcsolatos áramlásokra (támogatott és nem támogatott foglalkoztatás együtt), 15–64 éves népesség, 2007–2011

Munkanélküli: Regisztrált munkanélküli.

Forrás: Saját számítás a *KSH munkaerő-felvételek* mikroadatai alapján, Cseres-Gergely (2010) számításait követve.

A korábbi időszakokkal ellentétében a munkanélküliek számának alakulását az aktívák közötti mozgások határozzák meg, és nem az inaktívák munkanélküliségbe áramlása, ahogy 2008 és 2009 tavaszán. A válság kitörése óta tapasztalható nagyobb negyedéves változások tovább folytatódtak, amelyeket a folyamatosan magas szinten alakuló (nem támogatott) foglalkoztatási és munkanélküliségi státusok közötti áramlások indukáltak. Az aktívák munkapiaci kötődése tehát viszonylag erős maradt, sőt a munkanélküliség és inaktivitás tekintetében is rövid távon pozitív a mérleg.

Aggasztóbb a helyzet a legérzékenyebb csoportok, például a pályakezdő fiatalok körében. Az *NFSZ* (2011) adatai szerint a pályakezdők között a tartós (az egy évnél hosszabb ideje nyilvántartott) állás keresők száma 11 500 fő volt 2010-ben, amely a teljes pályakezdő nyilvántartott állomány 21,9 százalékát tette ki. Ez ugyan elmarad a tartós állás keresők összes nyilvántartotton belüli átlagos 28,3 százalékos arányától, de tekintve, hogy a munkapiacra még nem integrálódott emberekről van szó, így is viszonylag nagy tekinthető.

A tartós munkanélküliek növekedése nem korlátozódott csak az alacsony végzettségűekre. A 2010. és 2009. évi havi átlagok összevetéséből

az látszik, hogy a legnagyobb növekedés, 38,2 százalék, a felsőfokot végzetteknél volt tapasztalható, miközben az érettségizetteknél 32,4 százalék, a szakmunkásoknál és szakiskolásoknál 21,7 százalék, a legfeljebb nyolc osztályt végzetteknél pedig 1,9 százalékos volt a növekedés. Mindez persze az állományok eltérő létszáma miatt csalóka, abszolút értékben rendre 1,6, 7,7, 9, illetve 1,4 ezer fővel nőttek az állományok. Jellemző a tartós munkanélküliek regionális eloszlásának mintázata is, 2010-ben az összes tartós álláskereső több mint fele (51,7 százaléka) él Észak-Magyarországon (itt főleg BAZ megye), illetve Észak-Alföldön (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye). E két régióban egyenként több mint kétharmadszor annyi tartós álláskeresőt tartottak számon (a havi átlagos értékek 21 630, illetve 18 222 fő), mint a harmadik dél-dunántúli régióban (ahol ugyanez az adat 11 133 fő volt) (NFSZ, 2011).

Szakpolitikai intézkedések

A korábbiakban már említettük, hogy feltehetően a közmunkaprogram átalakítása okozta azt a változást, ami a regisztrált munkanélküliek számában figyelhető meg. Mindeközben nem történtek olyan szakpolitikai beavatkozások, amelyek a munkanélküliek számának változására rövid távon érdemben hatottak volna. Több változás esetében várható azonban, hogy már az elkövetkező évben hatást gyakorol a munkanélüliség nagyságára és szerkezetére: ilyen a munkanélküli-ellátás radikális lerövidítése, az aktív munkaerőpiaci programok visszafejlesztése a közmunkaprogramoknál a korábbinál jelentősen szélesebb körre történő kiterjesztése mellett, valamint az, hogy az NFSZ humán forrásainak a felét ez utóbbi programok kezelésére fordítják majd. Ezeknek a változásoknak a részleteit kötetünk 4., az intézményi változásokról szóló fejezetében ismertetjük.

HIVATKOZÁSOK

- BAKOS PÉTER–BENCZÚR PÉTER–BENEDEK DÓRA (2008): Az adóköteles jövedelem rugalmassága. *Közgazdasági Szemle*, 55. évf. 9. sz. 733–762. o.
- BÁLINT MÓNKA–CSERES-GERGELY ZSOMBOR–SCHARLE ÁGOTA (2010): A magyarországi munkapiac 2009–2010-ben. Megjelent: FAZEKAS KÁROLY–MOLNÁR GYÖRGY (szerk.) *Munkaerőpiaci Tükör 2010*. MTA KTI–OFA, Budapest, 15–37. o.
- BENCZÚR PÉTER–KÁTAY GÁBOR–KISS ÁRON–REIZER BALÁZS–SZOBOSZLAI MIHÁLY (2011): Az adó- és transzferrendszer változásainak elemzése viselkedési mikroszimulációs modell segítségével. *MNB Szemle*, október, 15–27. o. http://www.mnb.hu/Root/Dokumentumtar/MNB/Kiadvanyok/mnbhu_msz-201110/benczur-katay-kiss-reizer-szoboszlai.pdf.
- CSERES-GERGELY ZSOMBOR (2010): Munkapiaci áramlások, gereblyezés és a 2008 végén kibontakozó gazdasági válság foglalkoztatási hatásai. *Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek MTA KTI–BCE Emberi Erőforrások Tanszék*, Budapest, BWP 2010/4.
- CSERES-GERGELY ZSOMBOR (2011): Munkaerőpiaci áramlások, konzisztencia és gereblyezés. *Statistikai Szemle*, 89. évf. 5. sz. 482–500. o.
- CSERES-GERGELY ZSOMBOR–SCHARLE ÁGOTA (2009): A magyarországi munkapiac 2008-ban. Megjelent: FAZEKAS KÁROLY–LOVÁSZ ANNA–TELEGDY ÁLMOS (szerk.) *Munkaerőpiaci Tükör 2009*. MTA KTI–OFA, Budapest, 17–40. o.
- CSERES-GERGELY ZSOMBOR–SIMONOVITS ANDRÁS (2011): A személyi jövedelemadó-reform hatása a tb-nyugdíjakra. *Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek MTA KTI–BCE Emberi Erőforrások Tanszék*, Budapest, BWP 2011/7.
- GALASI PÉTER (2002): Munkakínálati becslések – fizetett/nem fizetett munka és jövedelem. *Munkaerőpiaci Tükör*. MTA Közgazdaságtudományi Kutatóközpont–Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, Budapest, 101–104. o.
- KÁTAY GÁBOR–NOBILIS BENEDEK (2009): Driving Forces Behind Changes in the Aggregate Labour Force Participation in Hungary. *MNB Working Papers*. National Bank of Hungary, Budapest.
- KÖLLŐ JÁNOS (2010): Foglalkoztatás, munkanélküliség és bérek a válság első évében. Megjelent: FAZEKAS KÁROLY–MOLNÁR GYÖRGY (szerk.): *Munkaerőpiaci Tükör 2010*. MTA KTI–OFA, Budapest, 43–78. o.
- KŐRÖSI GÁBOR (2005): A versenyszféra munkapiacának működése, *KTI Könyvek*, MTA KTI, Budapest.
- KSH (2011): Létszám és kereset a nemzetgazdaságban, 2011. január–július, http://portal.ksh.hu/portal/page?_pageid=37,869059&_dad=portal&_schema=PORTAL.
- MNB (2010a): Jelentés az infláció alakulásáról. Magyar Nemzeti Bank, Budapest, augusztus, http://www.mnb.hu/Root/Dokumentumtar/MNB/Kiadvanyok/mnbhu_inflacio_hu/mnbhu_inflation_20100825/infl_jelentes_201008_hu.pdf.
- MNB (2010b): Jelentés az infláció alakulásáról. Magyar Nemzeti Bank, Budapest, november, http://www.mnb.hu/Root/Dokumentumtar/MNB/Kiadvanyok/mnbhu_inflacio_hu/mnbhu_inflation_20101201/infl_jelentes_201012_hu.pdf.
- MNB (2011): Jelentés az infláció alakulásáról. Magyar Nemzeti Bank, Budapest, június, http://www.mnb.hu/Root/Dokumentumtar/MNB/Kiadvanyok/mnbhu_inflacio_hu/mnbhu_inflation_20110622/IR_junius.pdf.
- NBP (2010): *Inflation Report*, National Bank of Poland, Varsó, október.
- NFSZ (2011): Munkaerőpiaci helyzetkép a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat adatai alapján, 2010. Készítette: Nagy Ágnes. Foglalkoztatási Hivatal, Budapest, http://www.afsz.hu/engine.aspx?page=full_afsz_eves_reszletes.
- OECD (2011): *Taxing Wages 2009–2010*, National Bank of Poland, http://www.oecd.org/document/34/0,3746,en_2649_34533_44993442_1_1_1_1,00.html.
- ONYF (2011): Nyugdíjban, nyugdíjszerű ellátásban részesülők állománystatisztikai adatai, <http://www.onyf.hu/index.php?module=news&action=getfile&fid=9145&rand=7850aaa73f1c9b84d8a1d3a46-9e88281>.
- SCHARLE ÁGOTA (2011): Foglalkoztatási rehabilitációs jó gyakorlatok Magyarországon, Budapest Intézet, kutatási jelentés.
- TÓTH ISTVÁN JÁNOS (2011): Az új szja-szabályok hatása a gyermektelenek nettó reálkeresetére. *Kézirat*, www.wargo.hu/tij/publications/aa_adovalt-hat_2011_110224.pdf.

KÖZELKÉP

**FOGLALKOZTATÁSPOLITIKAI
PROGRAMOK
HATÁSVIZSGÁLATA**

**Szerkesztette
KÉZDI GÁBOR**

Bevezető

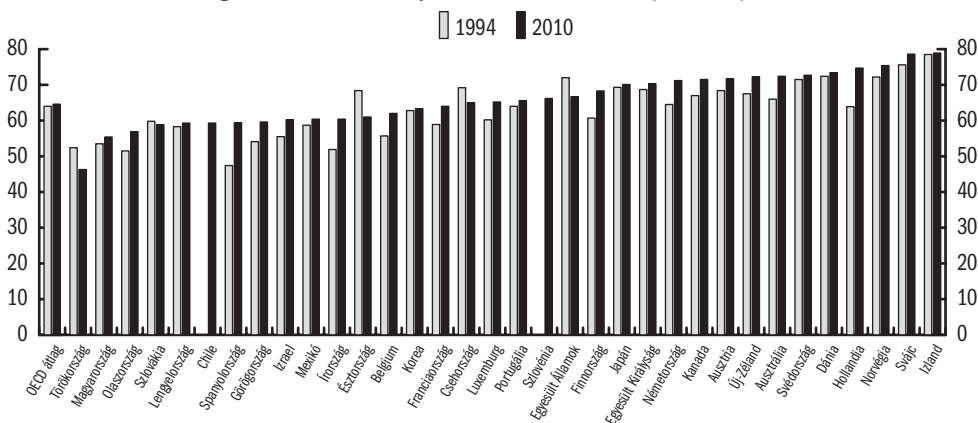
1. A programok hatásvizsgálatának módszertana
 2. Az aktív foglalkoztatáspolitikai programok nemzetközi tapasztalatai
 3. Kenőanyag a munkapiac fogaskerekei közé?
 4. A magyarországi képzési, bértámogatási és közfoglalkoztatási programok hatásvizsgálata
 5. A közcélú foglalkoztatás kibővülésének hatása a tartós munkanélküliségre
 6. Egy komplex munkaerőpiaci program megvalósulása és lokális hatásai a dél-dunántúli régióban
 7. Foglalkoztatáspolitikai programok hatásvizsgálatának tanulságai Magyarországon
- Hivatkozások

BEVEZETŐ

KÉZDI GÁBOR

A magyarországi foglalkoztatottság alacsony szintje köztudott, az elmaradás mértéke és makacssága miatt azonban érdemes újra bemutatni. A foglalkoztatottak aránya az aktív korú népességben belül 1994-ben és 2010-ben is tíz százalékponttal elmaradt az OECD-átlagtól, miközben sok más országban nagy változások történtek. Magyarország a foglalkoztatási arányt tekintve jelenleg az OECD második sereghajtója, míg 16 éve, a rendszerváltást követő visszaesés közepén a negyedik volt a sereghajtók között. Az 1. ábra mutatja az országokénti arányokat.

1. ábra: A foglalkoztatottak aránya, 15–64 év közöttiek (százalék)

Forrás: *OECD Employment Outlook 2011*, Statisztikai függelék, B táblák.

Az alacsony foglalkoztatási aránynak több oka is van, ezekről részletesebben ír *Commander–Köllő* (2008) és Köllő János és Scharle Ágota tanulmánya a *Közelkép* 5. fejezetében. A foglalkoztatáspolitikai a munkanélküliek ellátásán túl egyre nagyobb szerepet kap a probléma kezelésében az úgynevezett aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök alkalmazása révén. Nem nyilvánvaló azonban, hogy ezek az eszközök képesek-e orvosolni a lemaradás okait, és akár csak kismértékben is növelni a foglalkoztatást.

Az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök célja az, hogy segítse a munkanélkülieket vagy a munkapiacról más módon kiszorult potenciális munkavállalókat tartós munkához jutni. Olyan szolgáltatásokat nyújtanak, amelyek elvileg segítik őket az álláskeresésben, illetve abban, hogy olyan készségeket és tudást szerezzenek, amelyek javítják foglalkoztatási

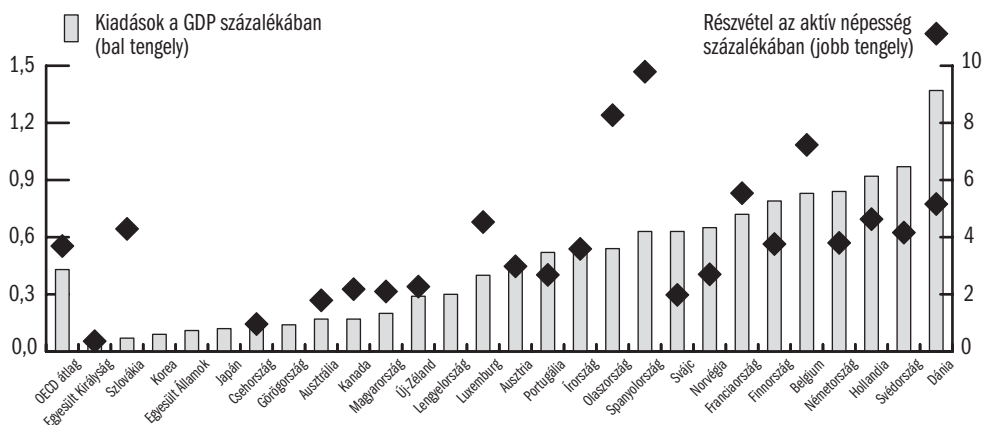
esélyeiket. Ha hatásosak ezek a programok, növelhetik a foglalkoztatást, és csökkenthetik Magyarország hátrányait. Ha nem, akkor azonban további terheket jelentenek az adófizetőknek (még ha a programok finanszírozási forrásai részben az országon kívülről érkezik), és a szervezésük és lebonyolításuk során felhasznált forrásokat és kreatív energiákat más, nagyobb társadalmi haszonnal járó tevékenységekre lehetne fordítani.

Az aktív foglalkoztatáspolitikai programok leggyakoribb típusai a következők:

- aktív segítség a munkakeresésben (tanácsadás),
- közcélú foglalkoztatás (önkormányzatok, nonprofit szervezetek vagy magáncégek támogatása célszemélyek foglalkoztatása esetén),
- foglalkoztatástámogatási programok (munkaadók támogatása célszemélyek foglalkoztatása esetén, önfoglalkoztatás támogatása),
- képzési programok (tantermi és munkahelyi képzések, általános ismeretek és szakképzés),
- komplex, általában kisméretű programok, amelyek a többi programtípus elemeit esetleg más elemekkel kombinálva kínálnak szolgáltatásokat jól meghatározott célcsoport számára.

Az egyes országok különböző mértékben alkalmazzák a foglalkoztatáspolitikai programokat (lásd a 2. ábrát). Az angolszász országokban kisebb, a kontinentális Európa országaiban igen nagy az aktív foglalkoztatáspolitikai programok szerepe, a volt szocialista országok pedig elsősorban, de inkább a mezőny alsó felében találhatók. Magyarország mind a GDP-arányos kiadások alapján, mind részvétel szempontjából az alsó középmezőnyben, jóval az OECD-átlag alatt, de az angolszász országok többsége felett foglal helyett.

2. ábra: Aktív munkaerőpiaci programok mérete az OECD-országokban, 2009
(kiadások a GDP százalékában, illetve részvétel az aktív népesség százalékában)

Forrás: *OECD Employment Outlook*. Statisztikai függelék, „K” táblák, online változat, utolsó frissítés 2011. július.

Talán meglepő, de bármilyen fontos lenne, ritkán ismerjük az egyes programok hatását a résztvevők foglalkoztatási esélyeire, és még kevesebbet tudunk esetleges mellékhatásairól. Ennek az az oka, hogy nem minden programról készül hatásvizsgálat, viszonylag keveset hoznak nyilvánosságra, és közöttük is kevés a valóban hiteles elemzés. Mivel pedig az egyes programok hatásában rendkívül fontosak a szervezési részletek és a helyi problémák sajátosságai (erről lásd a *Közelkép* 2. fejezetét), más országokban, más körülmények között és más módon szervezett programok hatásai nagymértékben különbözhetnek az itt és most szervezett programokéitól.

A hiteles hatásvizsgálatok ritkaságának oka jelentős részben az adathiány: Nemzetközi szinten is ritkák (bár egyre gyakoribbak), Magyarországon pedig gyakorlatilag ismeretlenek a valóban hiteles kísérleti hatásvizsgálatok. A hiteles nem kísérleti jellegű hatásvizsgálatokhoz szükséges részletességű és minőségű adatok sem mindig elérhetők, és Magyarországon ebben a tekintetben is rossz a helyzet. Az okok közé tartozik a hatásvizsgálatot végzők nem mindig megfelelő szakmai felkészültsége és igényessége is. Mindkettő végső forrása azonban a hatásvizsgálatok felhasználóinak az igényessége. Ha a felhasználó megfelelő erőforrást és szakmai kontrollt szán a hatásvizsgálatokra, akkor sok esetben kidolgozhatók a kísérletek is, nem kísérleti hatásvizsgálatokhoz megfelelő adatbázisok építhetők fel, és az elemzés minősége is radikálisan javítható. A szakmai kontroll legmegfelelőbb módja a szakmai nyilvánosság kialakítása, nem véletlen, hogy a tudományos közéletben is ez a módja a minőség biztosításának. A nyilvánosság megteremtése szintén elsősorban a felhasználó szándékán múlik.

Ha tényleg kíváncsiak vagyunk a programok hatásaira, akkor csak megfelelő módszerekkel végzett hatásvizsgálatok eredményeire támaszkodhatunk. Kicsit túlzó hasonlattal élve: a különféle programok közötti választás kérdése hasonlít ahhoz, amikor beteg gyermekünk gyógyítására tett javaslatok között kell döntenünk. Úgy szeretnénk-e döntenünk, hogy a különféle módszerek hatásait (és mellékhatásait) megfelelő módszertani háttérű és a szakmai nyilvánosság által elfogadott kísérleti eredmények alapján ismerjük, vagy úgy, hogy a kezelést végzők intuíciójára, esetleg nem megfelelő módszerekre támaszkodó, a szakmai nyilvánosság által nem kontrollált és gyakran elfogult „szakértői véleményekre” kell hagyatkoznunk?

Az adófizetők pénzét költő és rászorultakat segíteni kívánó programok hatásainak hiteles megismerése talán nem tűnik élet-halál kérdésnek, de nem állíthatjuk be jelentéktelennek. A hatásvizsgálati módszerek nem túlságosan bonyolultak, Magyarországon is sokan képesek jó minőségben és hitelesen alkalmazni őket, és bár a leginkább hiteles módszerek

költségesek (kísérletekre lehet szükség, vagy elegendően sok adat kell hozzájuk), a programok összköltségéhez és a hatások megismerésének társadalmi hasznához képest ezek a költségek általában elhanyagolhatók. Furcsa az a nemritkán hallható érv, hogy nincs pénz vagy idő megfelelő hatásvizsgálatra, amikor nagyságrendekkel több pénzt költünk el úgy, hogy annak hatásáról fogalmunk sincs.

Örömteli jelenség, hogy a hiteles hatásvizsgálatok száma folyamatosan emelkedik, egyelőre elsősorban külföldön. Egyre nagyobb teret kapnak a kísérleten alapuló vizsgálatok, és a nem kísérleten alapuló vizsgálatok is egyre jobb minőségű adatokra támaszkodhatnak. Ez a szakma és az információs rendszer fejlődése mellett nyilvánvalóan jelzi, hogy a hatásvizsgálatok felhasználói is egyre igényesebbek. A folyamat Magyarországon is beindulni látszik. Egyelőre egyetlen kísérletről lehet csak beszámolni, és az sem aktív eszköz hatásvizsgálatával kapcsolatban készült (az ellátásban részesülő munkanélküliek ellenőrzésének intenzitásának hatását vizsgálta, lásd *Micklewright–Nagy*, 2010). A hiteles nem kísérleti vizsgálatokhoz szükséges adatokhoz sem lehet egyelőre hozzáférni. Mindezek ellenére kezdenek megjelenni a szalmái nyilvánosság előtt is az adottságokhoz képest szakmailag magas szintű vizsgálatok. A felhasználók növekvő igényességének hazai megjelenését mutatja ennek a kötetnek a létrejötte is.

Reméljük, az idei Munkaerőpiaci Tükör *Közelkép* részével további lökést adunk e folyamatnak, és hozzájárulunk ahhoz, hogy a jövőben egyre több és egyre hitelesebb hatásvizsgálat készüljön. A legfontosabb cél pedig az, hogy a hiteles hatásvizsgálatok eredményei alapján az aktív foglalkoztatáspolitikai programok valós hatásuknak megfelelő szerepet kapjanak a hazai foglalkoztatási problémák kezelésében.

*

A *Közelkép* hét fejezetből áll. Az 1. fejezet a hatásvizsgálatok módszertani kérdéseit tárgyalja, a technikai részletek nélkül. A 2. fejezet az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök nemzetközi tapasztalatait mutatja be, a leginkább hiteles hatásvizsgálatok eredményeit helyezve előtérbe. A 3–5. fejezet egy-egy hazai hatásvizsgálat eredményeit foglalja össze. A 6. fejezet egy komplex kisméretű programot ír le, és tárgyalja annak hatásvizsgálati lehetőségeit. A 7. fejezet egy tárgyyszerű összefoglalót ad a munkanélküli-ellátás és a bértámogatási programok hazai hatásvizsgálati eredményeiről.

A fejezetek válogatásánál szempont volt, hogy valamennyi aktív foglalkoztatáspolitikai eszközzel legyen hazai tanulmány, a munkakeresés segítésétől a közfoglalkoztatáson, a bértámogatáson és a képzési programokon át egészen a komplex programokig. A 7. fejezet összefoglalója arra is rámutat, hogy a munkanélküli-ellátórendszerrel kapcsolatos vizsgálatokhoz képest az aktív eszközök hatásvizsgálata kevesebb hangsúlyt ka-

pott a közelmúltig, ezért igen kis körből tudtunk válogatni. A rendelkezésre álló adatok gyakran szűkös volta miatt nem mindegyik fejezet tud teljes mértékben hiteles eredményeket bemutatni, de mindegyik szolgál fontos tanulságokkal, és az adott keretek között mindegyik színvonalas szakmai munkáról tanúskodik.

Egy program hatása a program utáni eredményeknek és azoknak az eredményeknek a különbsége, amelyek a program hiányában alakultak volna ki. A megméréendő hatás tehát egy tényleges állapot (a program utáni eredmény) és egy úgynevezett tényellentétes állapot (mi lett volna az eredmény a program hiányában) összehasonlításából adódik. A módszertani fejezet (szerzője: *Kézdi Gábor*) kiemeli, hogy pusztán a program résztvevőinek követésével nem mérhető egy program hatása, és a tényellentétes eredmények kulcsfontosságúak a hatásvizsgálatok szempontjából. A statisztikai hatásvizsgálatok a tényellentétes állapotokat kontrollcsoport vizsgálatán keresztül becsülik. A kontrollcsoport szerepe az, hogy megmutassa, milyen eredményeket értek volna el a résztvevők, ha nem vesznek részt a programban. A nem statisztikai, kvalitatív elemzések esetében a kis esetszám miatt a kontrollcsoport vizsgálatának nincs sok értelme, de az eredmények ilyenkor is csak tényellentétes eredményekkel összehasonlítva lehetnek informatívak a program hatásáról. A tényellentétes összehasonlítás szükségessége nem a hatásvizsgálat módszeréből, hanem a program hatásának a definíciójából következik.

A leginkább hiteles és egyszersmind a legegyszerűbb hatásvizsgálati módszer a tervezett kísérlet, amelyben tervezett véletlen algoritmus dönti el, hogy a lehetséges résztvevők (vagy azok csoportjai, esetleg területi egységek) közül ki vesz részt a programban, és ki nem. A nyilvánvaló előnyök mellett sok esetben a kísérleteknek morális és gyakorlati akadályai lehetnek, ám ezek több esetben leküzdhetők, mint elsőre gondolnánk. A foglalkoztatáspolitikai eszközök hatásvizsgálataiban a kísérletek szerepe még kicsi, de egyre inkább növekszik. A nem kísérleti módszerek közül a diszkontinuitást kihasználó módszer – ha alkalmazható – hitelesen becsüli a program hatását a résztvevők egy csoportjára (akik a küszöbérték környékén vannak). A párosításon alapuló és a regressziós módszerek elvileg rugalmasabbak, és mindenkire megbecsülik a hatást, de általában kevésbé hitelesek. A szakma jelenlegi álláspontja szerint ilyen helyzetekben érdemes kombinálni a párosítási és a regressziós módszereket. E módszerek alkalmazhatóságának az is fontos kritériumává vált, hogy a résztvevők csoportja és a kontrollcsoport azonos helyi munkapiachoz tartozzon, a programban való részvételre feljogosító követelményeknek a kontrollcsoport tagjai is megfeleljenek, és az elemzés az egyének munkapiaci történetéről szóló részletes információkat is figyelembe vegye.

A hatásvizsgálatok nemzetközi tapasztalatait tárgyaló 2. fejezet (szerzők: *Hudomiet Péter* és *Kézdi Gábor*) bemutatja, hogy a munkakeresést segítő programok általában (de nem mindenütt) hatásosak szemben az általában pozitív hatással nem járó közfoglalkoztatási programokkal (de van kivétel), a célzott, jól végiggondolt, összetett szolgáltatásokat biztosító programok pedig még ott is sikereket tudnak elérni, ahol az aktív foglalkoztatáspolitikai programok hagyományosan sikertelenek. Ennél is fontosabb tanulság azonban az, hogy a programok hatásosságát jobban befolyásolják a szabályozási és szervezési részletek, mint a program típusa. A programok hatásainak megfelelő mérése ezért fontos minden egyes program esetében, hogy így a megfelelő visszacsatolások megtörténhessenek, és ezek alapján a program módosítható (vagy akár megszüntethető) legyen.

A nemzetközi tapasztalatok arra is rávilágítanak, hogy a leginkább hatásos programok sem tekinthetők csodaszernek. (A legsikeresebb programok tipikus példája, a hetvenes években futott kisméretű amerikai *National Supported Work* elnevezésű komplex bértámogatási program 30 százalékról 40 százalékosra növelte a résztvevők foglalkoztatási esélyeit.) Magyarországon növekedhet az aktív foglalkoztatáspolitikai programok hatásossága, ha a foglalkoztatáspolitikai intézményrendszer tovább fejlődik, gondosabban tervezett programokat kínálnak jól célzott csoportoknak, megfelelően ösztönzik a munka világába való visszatérést, a programokat hiteles hatástanulmányok segítségével mérik, és azok eredményeit megfelelően visszacsatolják a programok további fejlesztésébe. Tisztes pozitív eredményeket várhatunk az ilyen programoktól, azt azonban nem, hogy megoldják a strukturális munkanélküliség és az alacsony foglalkoztatás problémáját.

A 3. fejezet (szerző: *Cseres-Gergely Zsombor*) az Állami Foglalkoztatási Szolgálat (ÁFSZ) modernizációjának 2005–2008 között, a HEFOP 1.2. intézkedés keretében zajló szakaszának a hatását vizsgálja a részt vevő munkaügyi kirendeltségekhez tartozók foglalkoztatási esélyeire. A vizsgált program több fejlesztési elemet tartalmazott: az ÁFSZ informatikai rendszerének központosítását és modernizációját, stratégiájának kialakítását, valamint minőségbiztosítási rendszer bevezetését a kirendeltségeken, ehhez kapcsolódó képzések szervezését, a kirendeltségi irodák és ügyfélterek felújítását és új szolgáltatási modell bevezetését. A fejlesztés végső soron arra irányult, hogy a kirendeltségek jobban segíthessék az ellátott munkanélküliek munkakeresési tevékenységét. A tanulmány kirendeltségekre vonatkozó paneladatokat elemez az úgynevezett különbségek különbsége (*difference-in-differences*) és a párosítás módszereivel. Az eredmények szerint a részt vevő kirendeltségek esetében megnőtt az elhelyezkedési esély, és ez a hatás elsősorban a 25–50 éves, érettségivel

nem rendelkező, nem pályakezdő ügyfeleknél tapasztalható. A modernizáció tehát eredményesnek tekinthető, és – durva becsléssel élve – az érintett csoportokban átlagosan egy-két hónappal (5–10 százalékkal) le rövidítette a munkanélküliség hosszát.

A 4. fejezet (szerzői *Csoba Judit és Nagy Zita Éva*) ambiciózus módon, egységes elemzési keretben vizsgálja a 2009 végétől 2010 elejéig futó, három nagy aktív foglalkoztatási programcsoport – a képzések, a bértámogatások és a közfoglalkoztatás – hatását. A hatásvizsgálat regressziós módszerek segítségével hasonlítja össze a programokban részt vevők eredményeit az azonos munkapiacon élő, de a programokból kimaradt regisztrált munkanélküliek eredményeivel. Az egyes programok résztvevői között és a kontrollcsoporttal összehasonlítva is jelentősek voltak a különbségek, és nem állt rendelkezésre hosszú munkapiaci történet ahhoz, hogy megfelelő módon lehessen mindenre kontrollálni. Az eredmények mindezek ellenére informatívak. A leginkább hosszú távú eredményeket tekintve (a programból való kikerülés után 6–12 hónappal) a regressziós eredmények szerint a közfoglalkoztatásban részt vevők a kontrollcsoportnál kisebb eséllyel helyezkedtek el nem támogatott állásban, a képzésben részt vevők kicsit nagyobb arányban, a bértámogatásban részt vevők pedig jóval nagyobb arányban voltak foglalkoztatva.

A vizsgálat fontos erénye, hogy a regressziós elemzés következtetéseit kiegészíti a résztvevőkkel felvett célzott felmérésből származó, a szokásosnál „puhább” információkkal. Árnyalja a következtetéseket például az, hogy a kontrollcsoport tagjai nagyobb arányban élik meg hátrányként egészségügyi helyzetüket, és azt, hogy nincs rájuk szükség a munkaerőpiacon, ugyanakkor kisebb hajlandóságot nyilvánítottak ki köztéren végzett vagy hosszú munkaidőt igénybe vevő munkára. Mindez nemcsak arra utal, hogy a tanulmány eredményeit óvatosan kell kezelni, de általában is felhívja a figyelmet a szelekciós torzítás veszélyeire a szokásos ismérvek kontrollálása után is, és fontos útmutatást ad az adminisztratív vagy más „kemény” adatokat felhasználó jövőbeli hatásvizsgálatok számára. A mért hatások értelmezéséhez további fontos eredmény, hogy a pótlólagos információk alapján a bértámogatással kialakított státusok maximum 60–65 százaléka esetében feltételezhetjük csupán a státusok bővülését a támogatott munkahelyen, emiatt az itt kimutatott hatások valószínűleg jelentősen felülbecslik a tényellentétes állapothoz mérendő valós hatást.

Az 5. fejezet (szerzői *Köllő János és Scharle Ágota*) a közcélú foglalkoztatás 2003 és 2008 közötti változásainak a hatását elemzi, és ezáltal támpontot ad a 2009-ben bevezetett Út a munkához program várható hatásával kapcsolatban. Ez a program a közcélú foglalkoztatásban alkalmazott munkanélküliek számának nagymértékű bővüléséhez vezetett, a programban részt vevők szempontjából azonban a korábbi közfoglal-

koztatási programokhoz nagyon hasonló maradt ez a támogatási forma. Az elemzés elsősorban adminisztratív adatokra támaszkodik, és településenként vizsgálja a közfoglalkoztatás kiterjedtségének hatását a hosszú távú munkanélküliség alakulásában. Bemutatja, hogy többletforrások valóban a szándékolt munkavállalói csoportokra irányultak, és hogy a források igénybevétele a települési önkormányzatok ösztönzésének sajtóságai miatt a tervezettnél nagyobb volt.

A hatásvizsgálat eredményei alapján a 2003 és 2008 között futó hazai közfoglalkoztatási programok nem vezettek a hosszú távú munkanélküliség csökkenéséhez. Ez az eredménytelenség összhangban van a nemzetközi tapasztalatokkal és a hazai közfoglalkoztatási programokkal kapcsolatos korábbi kutatási eredményekkel. Mindezek alapján bár azokat a munkanélkülieket éri el, akiket megcéloz, az Út a munkához program valószínűleg nem fogja teljesíteni legfontosabb célját, a segélyezett munkakerőpiaci pozíciójának javítását, és ezáltal a foglalkoztatás növelését.

A 6 fejezet (szerzője: *Németh Nándor*) a kistélepülési tartós munkanélküliség problémájának javítására indított *Sorsfordító – sorsformáló* elnevezésű kisméretű, célzott, komplex foglalkoztatáspolitikai programot mutatja be. A *Közelskép* többi fejezetével ellentétben ez a kutatás nem használ statisztikai-ökonometriai módszereket, hanem leíró, kvalitatív elemzésekre épül. Megtartja azonban a fejezet legfontosabb megközelítési módját, a tényellentétes vizsgálatot: a programok hatásait mindig abból a szempontból vizsgálja, hogy mi történt volna, ha az adott program nem valósul meg.

A programot 2009 márciusában indította a Dél-dunántúli Regionális Munkaügyi Központ a Dél-Dunántúl három megyéjében, közel 40 településen, körülbelül 200 dolgozó részvételével. A program során a tartós munkanélküliek 8 hónapos egyedi képzést kapnak, majd egy vagy kettő éves időtartamra bértámogatottan gazdálkodást folytató önkormányzatoknál vagy vállalkozóknál kapnak munkát. A program egyszerre nyújt képzést, képzési támogatást, munkahelyet, bértámogatást és személyiségfejlesztést. Az eddigi eredmények alapján a bértámogatási állásban elhelyezett munkavállalók a támogatás után is állásban maradtak. A lehetséges hatást vizsgáló esettanulmány a résztvevők kedvező irányú fejlődését mutatja: a foglalkoztatási hatáson túl a vizsgált terepen valódi közösséget hozott létre a program. A kvalitatív elemzés alapján tehát a programnak jelentős sikerei lehetnek, ezért különösen érdekes lenne a program hatását statisztikai eszközökkel is megvizsgálni.

A *Közelskép* utolsó, 7. fejezete számba veszi a munkanélküli-ellátások („passzív foglalkoztatáspolitikai eszközök”) és a bértámogatási programok hazai hatásvizsgálati eredményeit (a fejezet szerzői: *Cseres-Gergely Zsombor* és *Scharle Ágota*). A fejezet részletesen felsorolja a tanulmányokat

és elérhetőségüket, és több szempont szerint csoportokba rendezi őket. E szempontok módszertani kritériumokat foglalnak magukban, így lehetővé teszik, hogy az olvasók – az első, módszertani részben megfogalmazott szempontok figyelembevételével – képet alkothassanak az egyes vizsgálatok megalapozottságáról is.

1. A PROGRAMOK HATÁSVIZSGÁLATÁNAK MÓDSZERTANA

KÉZDI GÁBOR

A hatásvizsgálatok¹ egy vagy több jól mérhető eredményt vizsgálva elemzik a programok hatásait. A foglalkoztatáspolitikai programok hatásvizsgálataiban a leggyakoribb eredményváltozók az egyének foglalkoztatása, keresete, illetve állásban maradásának vagy munkanélküliségének az időtartama. A hatásvizsgálatok önmagukban is értékesek: fontos tudnunk, hogy egy adott program következtében történtek-e változások a kívánt irányban, ha igen, ezek milyen mértékűek, és milyen okok húzódnak meg mögöttük. A hatásvizsgálatok következtetéseire szükség van a programok átfogóbb értékeléséhez, a költség-haszon elemzésekhez is. A költség-haszon elemzések a becsült hatásokat átváltják pénzben mért társadalmi hasznokra, és azokat állítják szembe a program szintén pénzben mért költségeivel.

Ez a fejezet rövid áttekintést ad a hatásvizsgálati módszerekről. Technikai részletek – görög betűk és képletek – nélkül mutatja be a különböző hatásvizsgálati módszereket, és azt, hogy ezek hogyan kezelik a hatásvizsgálatok alapvető problémáját. Nem kíván belemenni a részletekbe, de megpróbál megfelelő részletességű áttekintést nyújtani a leggyakrabban használt módszerekről, azok alkalmazásának feltételeiről, valamint elvi és gyakorlati előnyeikről és hátrányaikról.

Egy program hatását úgy mérhetjük meg, hogy kiszámítjuk a program utáni eredményeknek és azoknak az eredményeknek a különbségét, amelyek a program hiányában alakultak volna ki. A megméréndő hatás tehát egy tényleges állapot (a program utáni eredmény) és egy úgynevezett tényellentétes állapot (mi lett volna az eredmény a program hiányában) összehasonlításából adódik.

A hatásvizsgálatok leggyakrabban a résztvevőkre gyakorolt közvetlen hatásokat igyekeznek megmérni. Egyes programtípusok esetében azonban a közvetett hatások is fontosak lehetnek. Ilyenek a programból kimaradtakra gyakorolt kizorítási hatások (például ha munkahely-támogatás esetén a támogatott csoportból vesznek fel embereket olyan állásokba, amelyeket egyébként is betöltenének, csak másokkal, akik viszont így kevésbé találnak munkát); a munkapiaci egyensúlyi hatások (például ha sok ember talál munkát egy elhelyezkedést segítő program következtében, és ez lenyomja a béreket); valamint a más piacokra továbbgyűrűző általános egyensúlyi hatások (például ha a nagy programok működtetése máshonnan szív el erőforrásokat). A közvetett hatásokat ritkábban mérik, ezért ebben a módszertani bevezetőben elsősorban a résztvevőkre

¹ Az angol nyelvű közgazdasági irodalomban a hatásvizsgálatokat *program evaluation*-nek nevezik. Ezt szó szerint programértékelésnek fordíthatnánk, a magyar szóhasználatban azonban az értékelés kategória az itt tárgyalt megközelítést követő hatásvizsgálatoknál tágabb.

gyakorolt közvetlen hatások mérését tárgyalom, de külön alfejezetben a közvetett hatásokról is szólok.

Pusztán a program résztvevőinek követésével nem mérhető egy program hatása. Ha például azt tapasztaljuk, hogy egy munkanélküliek elhelyezkedését segítő program után fél évvel a résztvevők 30 százaléka talált megfelelő állást, ebből önmagában semmi sem következik a program hatására. Lehetséges, hogy a program nélkül is ugyanennyien találtak volna állást – ekkor a program hatása nulla. Az is lehet, hogy a program hiányában senki sem talált volna állást – ekkor a program hatása 30 százalékpontos. Elvileg az sem kizárt, hogy a program hiányában többen találtak volna állást – ekkor a program hatása negatív lett volna.

A tényellentétes eredmények tehát kulcsfontosságúak a hatásvizsgálatok szempontjából. Ezeket az eredményeket azonban nem mérhetjük közvetlenül. Valójában sohasem tudhatjuk pontosan, hogy mi történt volna a résztvevőkkel, ha nem vesznek részt a programban, hiszen részt vettek benne. Ez a probléma felfogható úgy, mint ami abból fakad, hogy egy kísérletet ugyan el tudunk képzelni, de lehetetlen azt végrehajtani. Ez a kísérlet tehát egy gondolat-kísérlet: egyes egyének eredményeit megmérjük úgy is, hogy részt vettek a programban, és úgy is, hogy nem.

A statisztikai hatásvizsgálatok a tényellentétes eredményeket kontrollcsoport vizsgálatával becsülik. A kontrollcsoport szerepe az, hogy megmutassa, milyen eredményeket értek volna el a résztvevők, ha nem vesznek részt a programban. Az úgynevezett kvalitatív elemzések – ezek tipikusan kevés esetet mutatnak be, nem tartalmaznak statisztikai módszereket vagy akár számszerűsített változókat sem – nem szoktak kontrollcsoportot vizsgálni. A kvalitatív elemzések esetében a kis esetszám miatt a kontrollcsoport vizsgálatának nincs sok értelme, de az eredményeket ilyenkor is össze kell vetni a tényellentétes eredményekkel. Ennek szükségessége ugyanis nem a hatásvizsgálat módszeréből, hanem a program hatásának a definíciójából következik.

A statisztikai hatásvizsgálati módszereket két szempontból különböztethetjük meg: 1. hogyan választják ki a kontrollcsoportot, 2. hogyan hasonlítják össze a résztvevők eredményeit a kontrollcsoport tagjainak az eredményeivel. Minél jobb a kontrollcsoport (vagyis minél inkább hihető, hogy a kontrollcsoport eredményei jól közelítik a résztvevők tényellentétes eredményeit), annál egyszerűbb módszerek szükségesek az összehasonlításhoz.

Az ideálishoz legközelebbi módszer a tervezett kísérlet, amelyben véletlen szabály dönti el, hogy ki vesz részt a programban, és ki nem. A kísérleti hatásvizsgálatok gyakorlati okokból viszonylag ritkák, de eredményeik egyedülállóan hitelesek és széles körben elfogadottak. A kísérleti hatásvizsgálatokat ezért egyre szélesebb körben alkalmazzák.

A többi módszert összefoglalóan nem kísérleti módszernek is nevezzük. Az úgynevezett természetes kísérleteknél nem véletlenszerű szabály dönti el a részvételt, de a részvételben szerepet játszik olyan tényező, ami véletlenszerűnek tekinthető. Az ilyen esetekben használt módszer lényege, hogy e véletlenszerűnek tekinthető tényező mentén hitelesen összehasonlítható a részt vevők csoportja (úgy is nevezik, hogy kezelt csoport) a kontrollcsoporttal. A diszkontinuitáson (szakadáson) alapuló elemzések a részvételi szabályok sajátosságát használják ki; akkor alkalmazhatók, amikor a részvétel valamilyen változó küszöbértékénél nagymértékben megugrik (például korhatárnál). A párosításon alapuló hatásvizsgálatok és a regressziós modellek olyan részt vevő és nem részt vevő egyének eredményeit hasonlítják össze, akik több ismérv alapján is nagyon hasonlítanak egymásra. A párosításnál a résztvevőkhöz kontrollcsoportbeli párokat keresünk, a regressziós számításokban ez egy implicit eljárással történik. A párosítások és a regressziós számítások fontos alesetének tekinthetők a különbségek különbsége módszere (*difference in differences*, röviden: *DiD*), amelyben – gyakran egyéb ismérvek kontrollálása mellett – a program előtti és utáni eredményeket hasonlítják össze a kezelt és a kontrollcsoportban.

Több összefoglaló tanulmány tárgyalja részletesen a hatásvizsgálati módszereket és alkalmazási lehetőségeiket. Ezek az összefoglalók általában technikailag bonyolultabbak, mint ez a módszertani bevezető. Legfontosabbak közülük *Heckman–Lalonde–Smith* (1999), *Imbens–Wooldridge* (2009), valamint *DiNardo–Lee* (megjelenés alatt).

Kísérletek

Tervezett kísérletekben a jelöltek egy kiinduló csoportjából véletlen szabály segítségével döntenek el, hogy ki vesz részt a programban (kezelt csoport) és ki nem vesz részt (kontrollcsoport). A véletlen szabály következtében a két csoport összetétele nagyon hasonló minden olyan dologban, amit a programban való részvétel nem változtat meg. Ha nem létezne a program, vagy a véletlenszerűen kiválasztottak mégsem vennének részt benne, akkor a két csoport eredményei (keresetek, foglalkoztatás stb.) nagyon hasonlóan alakulnának. Ha a program után mégis azt látjuk, hogy a résztvevők eredményei mások, mint a kontrollcsoport eredményei, akkor ezt az eltérést a program hatásának tulajdoníthatjuk.

A legtöbb tervezett kísérlet esetében a véletlenszerűen a kontrollcsoportba választottak nem vesznek részt a programban, de a kezelt csoportba választottak közül sem mindenki vesz részt. Ekkor a kezelt és a kontrollcsoportok összehasonlítása szigorú értelemben nem a programnak magának a hatását mutatja, hiszen a kezelték átlagos eredményében olyanok is szerepelnek, akik nem vettek részt a programban. A hatásvizs-

gálatok nyelvén ez az összehasonlítás nem a kezelés eredményét (*treatment effects*), hanem a kezelés szándékának az eredményét (*intent-to-treat effects*) mutatja. A programok költség-haszon elemzésénél sokszor valójában ez utóbbi az érdekes hatás, hiszen ha a kísérletben száz százaléknál alacsonyabb volt a részvétel azok között, akik részt vehettek volna, akkor ez valószínűleg a program természetes tulajdonsága, amit minden költség-haszon elemzésnek számításba kell vennie. Gyakran érdekes kérdés azonban magának a „kezelésnek” a hatása is, amely bizonyos feltételek mellett ilyen esetekben is jól becsülhető. A becslés ilyenkor az úgynevezett instrumentális változók módszerét követi, amely lényege az, hogy a részvételt meghatározó tényezők közül a véletlen kiválasztás mechanizmusára szűkíti le az elemzést, és izolálja annak hatását a vizsgált eredményváltozóra.

A tervezett kísérlet a tudomány klasszikus módszere a hatások feltárására, a fizikától az orvostudományon át a pszichológiáig. Fontos erénye egyszerűsége, ami nemcsak az eredmények széles körű megértését segíti, de módszertani manipulációknak, az eredmények „kozmetikázásának” is kevés teret enged. A kísérleten alapuló hatásvizsgálatok nyilvánvaló hátránya, hogy már a programok tervezésekor véletlenszerűséget kell beépíteni, ami a hatásvizsgálat és a programok szervezése közötti szoros együttműködést tesz szükségessé. A programok szervezői gyakran ellenállnak a véletlenszerű kiválasztásnak és annak, hogy a hatásvizsgálat szempontjai befolyásolják a program szervezését. Amennyiben azonban valóban kíváncsiak vagyunk a program hatására, és ezt a hatást meggyőzően szeretnénk kimutatni, akkor erre a kísérleten alapuló hatásvizsgálat a legalkalmasabb. A sikeres demonstrációs programok – amelyek fontos célja a hatások mérése és ezek bemutatása a döntéshozók és a közvélemény számára – mind tervezett kísérleteken alapulnak. Igen erős mozgalmak alakultak ki a kísérleten alapuló módszerek elterjesztésére, lásd például a nemzetközi J-PAL kutatócsoportot (<http://www.povertyactionlab.org/about-j-pal>).

Természetes kísérletek

A természetes kísérletek elvileg a tervezett kísérletekhez hasonló helyzeteket jelentenek, azzal a különbséggel, hogy a kezelt és kontrollcsoportok szétválasztása nem tudatosan véletlenszerű, hanem olyan mechanizmus eredménye, amiről az elemző felteszi, hogy a program eredménye szempontjából véletlenszerűnek tekinthető. Általában azonban ez a mechanizmus csak egy a részvételt meghatározó tényezők között, ezért a kezelt és kontrollcsoportok egyszerű összehasonlítása nem méri a program hatását. Ehelyett az instrumentális változós becslési módszer megfelelő alkalmazása vezethet a hatások megbízható becsléséhez. Ebben az össze-

függésben a módszer a részvételt meghatározó tényezők közül leszűkíti az elemzést a természetes kísérlet által meghatározott mechanizmusra, és izolálja annak a hatását a vizsgált eredményváltozóra. A természetes kísérleteken alapuló instrumentális becslési módszert gyakran alkalmazzák a munkapiaci elemzések során, program-hatásvizsgálati alkalmazásuk azonban ritka.

A diszkontinuitáson alapuló módszer

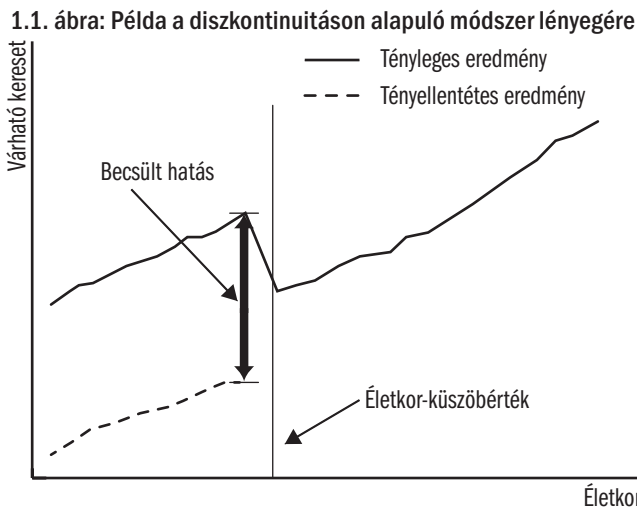
A diszkontinuitás (szakadás) azt jelenti, hogy valamiben egy ponton nagy ugrás következik be. A programok hatásvizsgálataiban a diszkontinuitáson alapuló módszer (*regression-discontinuity design*) akkor használható, ha a programban való részvétel valószínűsége valamilyen megfigyelhető változó függvénye, és a részvétel valószínűségében valahol nagy ugrás tapasztalható. A legtisztább esetben a programban való részvétel egy folytonos változóhoz köthető, amelynek egy meghatározott küszöbértéke dönti el, hogy az illető részt vesz-e a programban, vagy sem. Ekkor a részvétel valószínűsége a küszöbérték alatt nulla (senki nem vesz részt a programban), felette egy (mindenki részt vesz). Gyakori példák a korhatárhoz kötött programok: például 25 év alattiak vehetnek csak részt a programban, de ők mind részt vesznek.

Az alapvető ötlet az, hogy közvetlenül a határ közelében, annak egyik oldalán található egyének (akik majdnem 25 évesek) és a másik oldalán található egyének (akik éppen betöltötték a 25. évet) valószínűleg minden szempontból nagyon hasonlóak. Eredményeik (foglalkoztatásuk, keresetük) is valószínűleg nagyon hasonlóak lennének, ha nem létezne a program. Ez nyilvánvalóan igaz akkor, ha a részvételt meghatározó változó nem függ össze az eredményekkel, de akkor is igaz, ha szorosan összefügg velük, de az összefüggésben nincs diszkontinuitás a határponton. Példánkban a foglalkoztatási esélyek nyilván nem függetlenek az életkortól, de a program nélkül ez az összefüggés folytonos lenne, így a majdnem 25 évesek és a 25 évet éppen betöltők közötti különbség elenyésző lenne. A két csoport eredményváltozói így csak akkor különbözhetnek egymástól jelentős mértékben, ha a programnak van hatása. A határpont mesterséges, csak a program szempontjából van jelentősége: a korhatárnak megfelelő oldalon lévők részt vettek a programban, a korhatár másik oldalán levők nem. A módszer természeténél fogva a határ körüli egyénekre képes mérni a program hatását. Ha a határtól messzebb lévőkre a programnak más a hatása, akkor a diszkontinuitáson alapuló módszer eredményeiből nem következtethetünk arra, hogy rájuk milyen hatással van a program.

Az ilyen diszkontinuitásos helyzeteket éles eseteknek (*sharp design*) nevezik. Bonyolultabb az az eset, amikor a határ megfelelő oldalán sem vesz részt mindenki, vagy ha a másik oldalon is vannak résztvevők, de

a határ átlépésével nagyot ugrik a részvételi arány. Ezek az elmosódott esetek (*fuzzy design*). Ha a program hatása nem minden egyén esetén ugyanakkora, akkor ilyen elmosódott esetben a program átlagos hatása csak „lokálisan” becsülhető, ami itt nemcsak azt jelenti, hogy csak azokra tudjuk mérni a hatást, akik a küszöbérték közelében vannak, hanem közülük és csak azokra, akik résztvevővé válnak a küszöbérték átlépésével. Az elmosódott diszkontinuitási esetben alkalmazott mérési módszer technikai szempontból az instrumentális becslési módszer egy alkalmazásának tekinthető.

Az 1.1. ábra szemlélteti a módszer lényegét az egyszerűbb, éles esetben, vagyis, amikor a küszöbérték egyik oldalán senki sem vesz részt, a másik oldalon mindenki részt vesz a programban. Az ábrán az eredmény (kereset) várható értéke látható az életkor függvényében. A megjelölt életkor küszöbértéknél szakad meg a kezelés (alatta mindenki részt vesz, felette senki), a folytonos vonal mutatja a megfigyelhető eredmény várható értékét, a szaggatott a tényellentétest (nem megfigyelhető). A hatást a kicsivel a küszöbérték alatt és a kicsivel a küszöbérték felett mért átlagos keresetek különbségével becsülhetjük.

Sokak szerint a diszkontinuitáson alapuló elemzések vezetnek a program hatásának a leghihetőbb becsléséhez nem kísérleti helyzetekben. A diszkontinuitáson alapuló módszer elvi szempontból egyszerű és tiszta, bár az elemzésnek vannak gyakorlati nehézségei. Két ellentétes problémát kell például egyensúlyban tartani akkor, amikor meghatározzuk, hogy a küszöbértéknek pontosan mekkora környezetében hasonlítsuk össze az egyéneket. Minél közelebb maradunk a küszöbértékhez, annál meggyőzőbb az összehasonlítás, de annál kevesebb egyént vizsgálunk, ami az eredmények bizonytalanságához vezet. Fontos szem előtt tartanunk

azt is, hogy a diszkontinuitás alapján a program hatását csak a küszöbérték körül lehet megfogni. Ha példánkban a program hatása különböző életkori csoportokban különbözhet, akkor ily módon a többi életkori csoportra gyakorolt hatásról semmit sem tudhatunk meg.

Mindezen fenntartások mellett a diszkontinuitáson alapuló módszer valóban hihető eredményeket képes adni, és rövid idő alatt rendkívül népszerűvé vált nemcsak a program hatásvizsgálatokban, hanem egyéb kérdések vizsgálatában is. A mérési stratégiát *Thistlewaite–Campbell* (1960) dolgozta ki először, a közgazdasági és programértékelési irodalomban azonban jelentős részben *Angrist–Lavy* (1999) hatására terjedt el. A modell kereteit és a becslés legfontosabb kérdéseit *Hahn–Todd–van der Klaauw* (2001) tárgyalja szisztematikusan, és a legfrissebb módszertani összefoglalók *Imbens–Lemieux* (2008) és *Lee–Lemieux* (2010).

Párosításon alapuló és regressziós módszerek

A párosításon alapuló (*matching*) és a regressziós módszerek a leggyakrabban alkalmazott nem kísérleti módszerek. Közös jellemzőjük, hogy úgy próbálják kezelni a nem véletlenszerű részvételtől adódó torzításokat, hogy minél több információt (úgynevezett háttérváltozókat) próbálnak meg megfigyelni a kezelt és a kontrollcsoport tagjairól, és ezek hatását kiszűrve vizsgálják a két csoport eredményei közti különbséget. Ez a „kiszűrés” azt jelenti, hogy a háttérváltozóban azonos egyéneket kívánunk összehasonlítani, mert attól tartunk, hogy a háttérváltozók befolyásolják a részvételt és az eredményeket egyaránt. Ha a háttérváltozóban eltérő egyéneket hasonlítanánk össze, akkor a résztvevők és kimaradtak eredményének különbségei nemcsak a program hatását, hanem e háttérváltozók hatását is tükröznék. Ha például azok, akik motiváltabbak, inkább vesznek részt egy programban, és a programtól függetlenül is inkább találnak állást, akkor az, hogy a résztvevők a program után inkább találnak állást, annak is a következménye, hogy ők átlagosan motiváltabbak.

Ha valamennyi szisztematikus különbséget lefedik a megfigyelhető ismérvek, akkor az azok szerint hasonló egyének között pusztán a véletlen műve az, hogy ki vesz részt a programban, és ki nem. Ha pedig a részvétel véletlenszerű, akkor a természetes kísérletek világában vagyunk, és mérhető a program valós hatása. Azt a feltevést, hogy a megfelelő háttérváltozók kiszűrésével torzításmentesen lehet becsülni a program hatását, elég bonyolult megfogalmazással feltételesen véletlenszerű szelekció (angolul: *unconfoundedness* vagy *ignorable treatment*) feltevésének nevezik (ebben a magyar fordításában a *feltételes* szó akar utalni arra, hogy a megfigyelt ismérvekben hasonló egyénekről tesszük fel azt, hogy részvételük a programban gyakorlatilag véletlenszerűnek tekinthető).

A párosításon alapuló módszerek intuitív módon oldják meg az összehasonlítást. Lényegük az, hogy minden egyes résztvevőhöz találjanak egy vagy több, kontrollcsoportbeli párt. A pároknak hasonlóknak kell lenniük a háttérváltozók tekintetében. A módszer logikája szerint a kontrollcsoportbeli pár vagy párok eredményei adják az adott résztvevő tényelentétes eredményeit, vagyis azt mutatják, hogy milyen eredményeket ért volna el a résztvevő egyén, ha nem vesz részt a programban. A résztvevő és a hozzájuk párosított kontrollcsoportbeliek eredményeit összehasonlítva lehet tehát megbecsülni a program hatását. A különféle párosításon alapuló modellek abban különböznek, hogy hogyan használják fel a háttérváltozókat, és milyen algoritmus alapján keresik a párokat.

Alapvetően kétféle módon lehet a rendelkezésre álló háttérváltozók alapján párokat keresni. A ritkábban használt *pontos párosítás* (*exact matching*) esetében a háttérváltozóiban azonos egyéneket párosítják össze. Kevés számú kategoriális változó esetén (például nem, iskolai végzettség, földrajzi régió és korcsoport) járható ez az út, különösen nagymintákban. Folytonos változók esetén lehet kategóriákat képezni, és az azonos kategóriába tartozókat párosítani. A módszer hátránya a „dimenziók átka”, vagyis az a probléma, hogy sok dimenzióban nagyon nehéz azonos egyéneket találni. A párosítás márpedig annál jobb, minél gazdagabb a felhasznált információk halmaza, és ez sok háttérváltozót igényel.

Ezt a problémát oldja meg a becsült részvételi valószínűségeen (*propensity score*) alapuló párosítás. A módszert *Rosenbaum–Rubin* (1983), (1984) vezette be. A becsült részvételi valószínűség nem más, mint a programban való részvétel valószínűsége a háttérváltozók függvényében, megbecsülve minden egyénre. Nyilvánvaló, hogy ha két egyénnek pontosan ugyanolyanok a háttérváltozóik, akkor a becsült részvételi valószínűségük is azonos. Kevésbé nyilvánvaló, hogy ha két egyénnek ugyanolyan a becsült részvételi valószínűsége, akkor bár nem biztos, hogy pontosan ugyanolyanok a háttérváltozóik, a program hatásának mérése szempontjából mégis tekinthetjük pontosan ugyanolyannak őket. Ennek az az oka, hogy a ez a mutató tartalmaz minden olyan információt a háttérváltozóiban, amelyek lényegesek a részvétel szempontjából. Azért kívánjuk a háttérváltozóiban azonos egyéneket összehasonlítani, mert attól tartunk, hogy a háttérváltozók mind a részvételt, mind az eredményeket befolyásolják. Ha azonos a becsült részvételi valószínűség mutatója, akkor a háttérváltozóiban megmaradó esetleges különbségek nem érdekesek a részvétel meghatározása szempontjából, ezért nem okoznak problémát a hatásvizsgálatban.

A becsült részvételi valószínűség a sokdimenziós háttérváltozó-halmazt redukálja egyetlen dimenzióra. Technikai szempontból valamilyen valószínűségi modell (probit, logit) prediktált függő változója. Intuitívabban,

bár kicsit pontatlan megközelítés, ha a háttérváltozók súlyozott átlagának tekintjük, ahol a súlyokat a programban való részvételre gyakorolt hatás adja. Azok az ismérvek, amelyek kevésbé függenek össze a részvétellel, alacsonyabb súlyt kapnak, és azok, amelyek erősebben függenek össze, nagyobb súlyt kapnak. A becsült részvételi valószínűségeken alapuló párosításnak így egyetlen változó mentén kell történnie. A becsült részvételi valószínűség elvileg folytonos változó, így két azonos érték előfordulása ritka lehet. A pontos párosítás helyett ezért a valamilyen közeli egyének párosítása a megoldás. Ennek több módja lehet.

A leginkább intuitív módszer az, amikor minden egyes résztvevőhöz egyetlen párt rendelünk a kontrollcsoportból, mégpedig azt, amelyik a legközelebb van hozzá. Ez az úgynevezett *legközelebbi szomszéd* párosítás (*nearest neighbor matching*). A kezelt és a kontrollcsoport mintájának nagysága között azonban jelentős különbségek lehetnek, ekkor az egy az egyhez módszer nem túl hatásos, hiszen a nagyobb minta jelentős részét nem használja fel. Tipikus esetben a kezelt csoport mintája a kisebb, ilyenkor egy résztvevőhöz több kontrollcsoportbeli pár is rendelhető. Ez általában egy előre megadott távolságon belül mindenkinek a hozzárendelését jelenti (de potenciálisan eltérő, például a távolsággal csökkenő súllyal). Hasonló megoldás az, amikor több kezelt csoportbeli egyénhez párosítunk egyetlen kontrollcsoportbelit. Végül létezik olyan módszer is, amelyben a becsült részvételi valószínűség alapján intervallumokat képeznek, és az azonos intervallumba tartozó kezelt és kontrollcsoportbeli egyének átlagát hasonlítják össze.

A különböző módszerek végtelenül nagy mintákban elvileg nagyon hasonló eredményt kell adniuk, a véges mintás tulajdonságaik azonban nem ismertek. A módszerek közötti választás ezért nem egyszerű, és ha a különböző módszerek különböző eredményt adnak, nehéz elvi alapon dönteni, hogy melyiket fogadjuk el. Mint az elvi alapon eldönthetetlen esetekben mindig, ilyenkor előfordulhat, hogy ha az eredmények eltérnek, az elemzők azokat részesítik előnyben, amelyek előzetes várakozásaiknak inkább megfelelnek („értelmes” vagy „szép” eredmények). Ez nyilvánvalóan problematikus, hiszen lehetséges, hogy éppen a meglepő („nem értelmes”, „csúnya”) eredmény áll közelebb a program valós hatásához. Egyes módszerek ráadásul önmagukban is sokféleképpen becsülhetők meg (például a több az egyhez módszerek súlyozott változatai, ahol a súlyok rendszere is döntési kérdés), ami még inkább lehetővé teszi az eredmények manipulálását. Általában ezért azokat az elemzéseket szokták hitelesnek tekinteni, amelyek több párosítási módszer eredményeit is közlik, és az eredmények akkor tekinthetők meggyőzőnek, ha hasonlítanak egymáshoz.

A regressziós modellek a párosítási modellek alternatívái: valamivel több feltevésen alapulnak, de egyszerűbb megbecsülni őket, és ezért a

manipulálásnak is kisebb tere van. Két fontos eltérés van a két módszer között. Az egyik eltérés az, hogy míg a párosítási modelleknél a háttérváltozók és az eredményváltozó kapcsolatát nem modellezzük, regressziós modellek esetén egy függvényformát kényszerítünk rá erre a kapcsolatra, és ezen a módon szűrjük ki a háttérváltozók hatásait. Általában lineáris függvényt szokás feltenni, ami természetesen elvileg nem annyira restriktív, mint első hallásra tűnik, hiszen kétértékű változók (*dummy variables*), polinomok, szakaszos paraméterek (*linear splines*) és ezek interakciói is szerepeltethetők az egyenletben. Amennyiben azonban sok változónk van (és ez általában szükséges ahhoz, hogy hihető legyen az, hogy kiszűrésük után a részvétel már véletlenszerűnek legyen tekinthető), akkor ezek a rugalmas függvényformák nem alkalmazhatók korlátok nélkül.

A másik fontos eltérés az, hogy a párosítási modellektől eltérően a regressziós modellek nem követelik meg, hogy a résztvevők és a többiek esetében ugyanaz legyen a háttérváltozók tartománya. A regressziós modellek megbecsülhetők akkor is, ha a háttérváltozóknak van olyan tartománya, amelyben csak résztvevők vagy csak kimaradtak találhatóak. Ezek az egyének nyilván nem lennének senkivel sem összehasonlítva párosítási módszerekben, a regressziós összefüggésekben azonban befolyásolják a becsült eredményeket. Ha a regressziós függvény feltételezett formája helyes, akkor ez elvileg nem probléma, sőt, a több információ használata miatt hatékonyabb is. A függvényformára vonatkozó feltevés azonban csak feltevés, amit ráadásul nehéz tesztelni, és rossz választás esetén torzíthatja a becsült eredményeket.

Ezért érdemes a regressziós becslésekhez is csak olyan kimaradt egyének adatait felhasználni, akik a résztvevőkhöz hasonlóak megfigyelhető ismérveikben. Viszonylag rugalmas függvényforma választásával a regressziós módszerek ilyenkor a párosítási módszerekhez nagyon hasonló eredményeket szoktak adni. A párosítási módszerekről jó összefoglalást ad *Imbens* (2004), *Caliendo–Kopeinig* (2008) és a regressziós módszerekkel együtt tárgyalja őket *Imbens–Wooldridge* (2009).

Szinte minden olyan hatásvizsgálat párosítási vagy regressziós módszereket alkalmaz, amely utólag, a program lezárulta után indul. A kísérletekhez a hatásvizsgálat szempontjait be kell építeni a programba, a természetes kísérleteken és a diszkontinuitáson alapuló módszerek alkalmazhatóságához pedig ritka szerencse kell. A párosítási és a regressziós módszerek azonban nem feltétlenül vezetnek hiteles eredményekhez. A szakma ezért alapvetően szkeptikus az ilyen hatásvizsgálatokkal kapcsolatban – ebben jelentős szerepe volt *LaLonde* (1986) nagy hatású kritikájának –, és az ilyen típusú hatásvizsgálatoknak különösen sok bizonyítékot kell szolgáltatniuk ahhoz, hogy meggyőző eredményeket produkáljanak.

A párosítási és regressziós modellek akkor vezetnek hihető eredményekhez, ha valóban ki tudjuk szűrni a programban való részvételt és az eredményeket egyaránt befolyásoló háttérváltozókat. A foglalkoztatáspolitikai hatásvizsgálatokban általánosan elfogadott követelménnyé vált, hogy 1. a résztvevők csoportjának és a kontrollcsoportnak azonos helyi munkapiachoz kell tartoznia, 2. a kontrollcsoport tagjainak is meg kell felelniük a programban való részvételre feljogosító követelményeknek, és 3. részletes információkkal kell rendelkezni a résztvevők és a kontrollcsoportbeliek munkapiaci történetéről.

A múltbeli információk fontossága és a különbségek különbsége módszer

Párosítási és regressziós módszereknél a munkapiaci történetek ismerete azért fontos, mert ezek a történetek tartalmazzák a legfontosabb információt arról, hogy a program nélkül kinek milyenek lennének a munkapiaci eredményei. A múltbeli információk ismeretét *Heckman–Lalonde–Smith* (1999) például alapvető követelménként fogalmazza meg a nem kísérleti jelleggel lebonyolított foglalkoztatáspolitikai programok hatásvizsgálatánál. A programot közvetlenül megelőző munkapiaci státus ismerete elengedhetetlen, de általában annál hitelesebbek az eredmények, minél hosszabb távúak az ismert előzmények, és a kezelt és kontrollcsoport egyéneinek előtörténetei minél hosszabb múltra visszatekintve hasonlóak.

A programot megelőző munkapiaci státus hatását kiszűrő legegyszerűbb módszer a különbségek különbsége (*difference in differences, DiD*) módszer. Ennek lényege az, hogy az eredményváltozó szintje helyett annak változását hasonlítja össze a kezelt és a kontrollcsoport között. Az alapfeltevés az, hogy bár a nem véletlenszerű részvétel miatt a programban részt vevők és abból kimaradtak eredményváltozói a program hatása nélkül is különbözhetnek, e különbségek okai a programot megelőző munkapiaci eredményváltozóban is megjelennek. Ezért a programot megelőző állapothoz képesti változások már hasonlóak lennének, ha nem létezne a program. Ha mégis jelentős eltéréseket tapasztalunk abban, hogy hogyan változott a résztvevőkből álló és a kontrollcsoport munkapiaci helyzete a program előtti állapotokhoz képest, akkor ez a program hatásának tudható be.

Ha a programot megelőző munkapiaci eredményváltozókon kívül is vannak releváns különbségek a résztvevőkből álló és a kontrollcsoport tagjai között, és ezek mind megfigyelhetők, akkor regressziós vagy párosítási módszerekkel ki lehet szűrni őket. A regressziós különbségek különbsége módszer technikailag egy olyan regressziós modell, amelyben a magyarázó változók között szerepel az eredményváltozó múltbeli értéke. Nyomós érvek szólnak amellett, hogy a különbségek különbsége típusú

módszereket a párosítási módszerekkel együttesen érdemes alkalmazni (*Heckman és szerzőtársai*, 1997). Ilyenkor a kontrollmintát először párosítással a kezelt csoport mintájához leginkább hasonló egyénekre szűkítjük, és ezen a mintán becsülünk különbségek különbsége típusú modellt.

Foglalkoztatáspolitikai hatásvizsgálatokban azonban érdemes nagyon óvatosnak lenni a különbségek különbsége módszerrel. Nem megfelelően kiválasztott kontrollcsoport esetén a közvetlenül a programot megelőző állapotokra épülő különbségek különbsége típusú összehasonlítás torz eredményekhez vezethet.

A probléma oka – amelyet első felfedezőjéről, Orley Ashenfelterről (*Ashenfelter*, 1978) Ashenfelter-mélyedésnek (*Ashenfelter's dip*) neveztek el – az, hogy az aktív foglalkoztatási programokban való részvételnek általában feltétele valamilyen hátrányos munkaerőpiaci helyzet. Az egyének munkanélkülinek kell lennie a program indulásának az időpontjában. A programban részt vevők közül ezért nyilvánvalóan senki nem dolgozott közvetlenül a program előtt. Ha erre a kritériumra a kontrollcsoport kiválasztásakor nem figyelünk, akkor a különbségek különbsége módszer jelentősen felülbecsülheti a program hatását. Ha például a programnak nincs semmilyen hatása, akkor hosszabb távon a résztvevők foglalkoztatási esélyei hasonlóak a hozzájuk hasonló, de a programból kimaradtak esélyeihez.

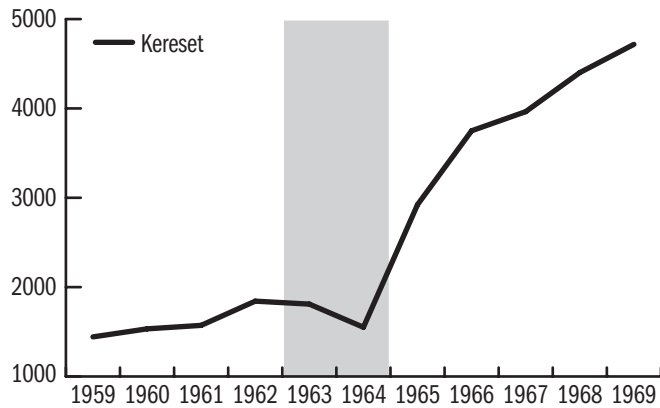
Tegyük fel, hogy a kontrollcsoport olyanokból áll, akik hosszú távú munkapiaci esélyeik szempontjából hasonlóak a programban részt vevőkhöz, de nem volt rájuk érvényes a munkanélküliségi kritérium. Sokan közülük munka nélkül voltak, de sokan dolgoztak. Ha nem történt semmi olyan az adott munkapiacra, ami lényegesen megváltoztatta volna a foglalkoztatási esélyeket, akkor a kontrollcsoport foglalkoztatási aránya hasonló a program előtt és után, a differencia tehát nulla. A résztvevők csoportjában azonban a differencia nem nulla, hiszen az ő foglalkoztatási arányuk nulla volt a program kezdetekor – ez kritériuma volt a részvételnek. Ha a hosszú távú foglalkoztatási esély a kezelt csoportban sem nulla, akkor a résztvevők egy része a program után találna munkát akkor is, ha a programnak nem lenne semmilyen hatása. A foglalkoztatási arány a résztvevők között ilyenkor pozitívan változik a program előtti foglalkoztatás hoz képest. A különbségek különbségének az összehasonlítása e két változás összevetését jelenti: a résztvevők körében tapasztalt pozitív változást a kontrollcsoportnál tapasztalt nulla változással. Az eredmény pozitív. A programnak azonban valójában nem volt semmilyen hatása.

A probléma abból fakad, hogy a programban való részvételi kritériumok miatt a résztvevők csoportja szelektált mintája az egyébként alacsony, de nem nulla foglalkoztatási esélyű egyéneknek. Ők azok, akik éppen a program indulása előtt nem voltak foglalkoztatottak. A kritériumként

szolgáló időszak előtt azonban egy részük dolgozott. Ugyanilyen okok miatt a program kritériumainak megfelelő egyének közül néhányan a program nélkül is dolgoznának.

Az 1.2. és 1.3 ábra két példát mutat az Ashenfelter-mélyedésre: az első *Ashenfelter* (1978)-tól való, és egy hagyományos átképzési programban részt vevők éves keresetét mutatja (mindenféle inflációs igazítás nélkül). A képzés 1964-ben kezdődött, és akkor kellett megfelelni a munkanélküliség követelményének. A képzés lezárulta után (1965-től kezdve) megfigyelhetjük a (nominális) keresetek jelentős emelkedését. A probléma az, hogy csak a résztvevők kereseteit vizsgálva, nem tudhatjuk, ebből az emelkedésből mennyi a program hatása, és mennyi az ettől független növekedés.

1.2. ábra: Ashenfelter-mélyedés egy hagyományos átképzési program résztvevői esetén

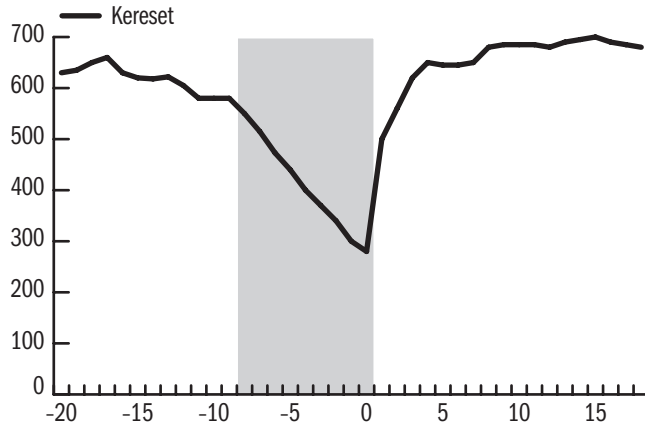

Forrás: *Ashenfelter* (1978).

A második példa *Heckman–Smith* (1998) alapján egy kísérleti kontrollcsoport havi (ismét nominális) keresetét mutatja be, ahol egy már folyó programhoz kreáltak utólag véletlenszerűen leválasztott kontrollcsoportot. A 0. hónap jelzi a program kezdetét, és a kritériumnak a kezdetkor és az azt megelőző hat hónapban kellett megfelelni.

Az 1.2. ábrán tárgyalt esetben az Ashenfelter-mélyedés érvényes a résztvevők csoportjának foglalkoztatási esélyeire, a 1.3. ábrán tárgyalt esetben pedig a kontrollcsoport tagjainak a foglalkoztatási esélyeire. Ez utóbbi természetesen csak akkor következik be, ha a kontrollcsoport egyénei is teljesítik a részvételi kritériumokat. Az Ashenfelter-mélyedés akkor okoz problémát, ha csak a résztvevők csoportjánál létezik, a kontrollnál nem. Ilyen esetekben az összehasonlítás a program hatásának felülbecsléséhez vezet. Nem kísérleti kontrolloknál, akik nem feleltek meg a program kezdetkor a szükséges kritériumoknak, általában nem jelenik meg a mélyedés. Ezért elengedhetetlen, hogy a kontrollcsoport tagjai is megfeleljenek a részvételi kritériumoknak.

1.3. ábra: Ashenfelter-mélyedés egy átképzéssel kombinált munkahely-támogatási program kísérleti kontrollcsoportjában

Forrás: Heckman–Smith (1978).

Közvetett hatások

Mindeddig az volt a kérdés, hogy hat-e egy adott program a benne résztvevőkre. A foglalkoztatáspolitikai programok ösztársadalmi hasznai és költségei azonban természetesen a programból kimaradtakra gyakorolt hatásoktól is függenek. Ha például egy program következtében a résztvevők foglalkoztatási esélyei megnövekednek, társadalmi szempontból nyilvánvalóan nem mindegy, hogy ez azért van, mert a programban résztvevőket vették fel egyébként is betöltendő munkahelyekre mások helyett, vagy pedig azért, mert új munkahelyeket teremtettek.

A közvetett hatások érvényesülhetnek ugyanazon a munkapiacra (ekkor „parciális egyensúlyi hatásokról” beszél a közgazdaságtan), vagy átgyűrűzhetnek az adott munkapiacra túlra (ezek az úgynevezett „általános egyensúlyi hatások”). Közvetett hatása valamennyi foglalkoztatáspolitikai programnak lehet a többi munkapiaci résztvevőre. Ezért mindig célszerű számba venni vagy kizárni a parciális egyensúlyi hatásokat. Általános egyensúlyi hatásokat várhatunk a nagy programoktól, amelyek működtetése olyan erőforrásokat is igénybe vehet, amelyek másutt éreztetik a hatásukat (például nagyszabású képzési programok megnövelik a keresletet a pedagógusok iránt, ami hatással lehet a pedagógusokat egyébként foglalkoztató iskolarendszerre).

A közvetett munkapiaci hatások nem mérhetők a résztvevők és a kívülmaradók egyszerű összehasonlításával, még kísérleti helyzetben sem. A közvetett hatások ráadásul torzíthatják a közvetlen hatások mérését is. Tekintsük azt az extrém példát, amelyben egy bértámogatási program következtében a célcsoport elhelyezkedési esélyei megnövekednek 10 százalékponttal, de úgy, hogy minden elhelyezkedő olyan állásban talál munkát,

amit egyébként is betöltöttek volna, de másokkal. A program közvetlen hatása 10 százalékpont, a teljes foglalkoztatásra gyakorolt hatás 0. Ha a kontrollcsoportban szerepelnek olyanok, akiket alkalmaztak volna, ha nincs a program, de nem alkalmaztak, mert a program által támogatott egyént vettek fel helyette, akkor a kontrollcsoport foglalkoztatására a program hatása negatív. Ha a kontrollcsoport egyébként tökéletes, ez a tény akkor is a program közvetlen hatásának a felülbecsléséhez vezet, hiszen a résztvevők és a kontrollcsoport foglalkoztatását összehasonlítva 10 százaléknál nagyobb a különbség.

Ezt a problémát a programtól és a rendelkezésre álló adatoktól függően lehet kezelni. Amennyiben elegendő számú munkapiacot (például kistérséget) érintett a program, és ezekre mind van megfelelő adat, akkor a helyi munkapiacok összehasonlítása a hatások megfelelő becsléséhez vezethet. Ideális esetben a helyi munkapiacok egy véletlenszerűen kiválasztott részében bevezetik a programot, más részében nem. Ekkor a „kezelt” és a kontrollcsoport a helyi munkapiaci szinten értelmezhető. A kezelt és a kontrollterületek összehasonlításával megfelelően becsülhető a program hatása a teljes foglalkoztatásra (amennyiben a közvetett foglalkoztatási hatások parciális és nem általános egyensúlyi hatások). Bár nem tervezett, hanem természetes kísérleti módszerekkel, de ezt a mérési stratégiát követte *Blundell és szerzőtársai* (2004) egy nagyszabású brit álláskeresést segítő programot elemezve.

Fontos kiemelnünk, hogy a közvetett munkapiaci hatások elvileg jelentősek lehetnek, a gyakorlatban azonban a legtöbb programtípusnál ritkán mutathatók ki. A bértámogatási programokat leszámítva – ahol nem ritka a program nyújtotta támogatások kihasználása egyébként is betöltendő munkahelyek betöltésére –, igaz, hogy ha van közvetlen hatása az aktív foglalkoztatáspolitikai programoknak, az az esetek jelentős részében nettó új munkahelyek jönnek létre. *Blundell és szerzőtársai* (2004) tanulmánya például arra a következtetésre jut, hogy az általuk vizsgált álláskeresést-segítő programnak pozitív közvetlen hatása volt a célcsoportra (fiatal munkanélküliekre), és nem volt negatív foglalkoztatási hatása a nem célzott csoportra (többi munkanélküli). A közvetett negatív hatások hiánya ilyen programok esetében összecseng azzal az általánosabb munkapiaci tapasztalattal, hogy ha megnő a munkakínálat egy piaci szegmensben (például bevándorlás, megnőtt iskoláztatás vagy demográfiai hullám miatt), akkor ennek jelentős részét a gazdaság új munkahelyek teremtésével felszívja. Az aktív foglalkoztatáspolitikai programokkal kapcsolatban is várhatjuk ezt, ha azok valóban a munkakínálat növekedéséhez vezetnek a megcélzott piaci szegmensben. Ideális esetben ilyenek a képzési és a munkakeresést segítő programok. Bár a legjobban szervezett bértámogatási programok növelhetik hosszú távon

a minőségi munkakínálatot, de rövid távon és nem megfelelő ösztönzők mellett jelentős kiszorítási hatások lehet.

Az adott munkapiacon belül érvényesülő („parciális egyensúlyi”) közvetett hatásokkal ellentétben a más piacokra továbbgyűrűző „általános egyensúlyi” hatások tökéletes mérése gyakorlatilag lehetetlen. A gondolat-kísérlet, amelyben egyik állapotban működik program, a másik állapotban nem működik, nem mérhető egyének vagy helyi munkapiacok összehasonlításával, hiszen az általános egyensúlyi hatások mindenkit mindenütt érinthetnek. Mégis érdemes valamit tudnunk ezekről a hatásokról, ha nagyon nagy méretű programok hatását vizsgáljuk, vagy ha bizonyos piacokra való átgyűrűzést valószínűsíthetünk. Ezek az elemzések vagy esettanulmány jellegűek, vagy igen bonyolult struktúrájú és sok feltételezésre épülő makromodelleket alkalmaznak. Utóbbira példa *Albrecht-van der Berg-Vroman* (2004) egy rendkívül ambiciózus és nagyszabású svéd képzési programot vizsgált makroszinten.

Összegzés

Ez a fejezet összefoglalta az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök hatás-vizsgálatainak a módszereit. A közvetlen hatások mérésére koncentrált, a közvetett hatások problémáját külön tárgyalta. A fejezet bemutatta azt is, hogy az eredmények hitelessége szempontjából a bemutatott módszerek között jelentősek a különbségek.

A tervezett kísérletek a véletlenszerű hozzárendelés miatt a lehető legyszerűbb és leginkább hiteles módon mérik a program hatását, pontosabban a programban való részvétel jogosultságának a hatását. Nyilvánvaló előnyeik mellett sok esetben a kísérleteknek morális és gyakorlati akadályai lehetnek, ám ezek több esetben leküzdhetők, mint elsőre gondolnánk. A foglalkoztatáspolitikai eszközök hatásvizsgálataiban a kísérletek szerepe kicsi, de növekszik. A természetes kísérletek elvileg hasonlóan hiteles eredményekhez vezetnek, és mentesek a tervezett kísérletek morális problémáitól. Mivel azonban esetükben a részvétel véletlenszerűsége automatikusan nem biztosított, hanem az a kutató feltételezése, a módszer alkalmazhatósága sokszor megkérdőjelezhető.

A nem kísérleti módszerek közül a diszkontinuitást kihasználó módszer, ha alkalmazható, hitelesen becsüli a program hatását a résztvevők egy csoportjára (akik a küszöbérték környékén vannak). Ha a többiekre hasonló hatást feltételezhetünk, akkor ezáltal a program átlagos hatását is megbecsüljük, ám ha ezt nem feltételezhetjük, akkor a többiekre gyakorolt hatásról ez a módszer nem mond semmit.

A párosításon alapuló és a regressziós módszerek elvileg rugalmasabbak, és mindenkire megbecsülik a hatást, de sokkal kevésbé hitelesek. A programban való részvétel függetlensége a potenciális eredmények-

től a kutató feltételezéseinek a tárgya, amely feltevés nem ellenőrizhető. A kettő közül a párosítási modellek előnye, hogy nem kényszerítenek rá semmilyen előre meghatározott formájú függvényt a megfigyelhető ismérvek és az eredmények kapcsolatára. Hátrányuk azonban az, hogy nagymintákat igényelnek, és a párosítási eljárások gyakran igen bonyolulttá válnak, ami az eredmények nagyobb manipulálhatóságához vezet. A regressziós modellek az egyszerűbb becslhetőséget restriktívebb függvényformák alkalmazásával érik el, és elrejtethetnek olyan problémákat is, amelyek a párosítási modelleknél explicit módon megjelennek. Amennyiben azonban tisztában vagyunk ezekkel a problémákkal, és megfelelően figyelünk rájuk, akkor azok a regressziós módszerek keretében is kezelhetők. A szakma jelenlegi álláspontja szerint nem kísérleti helyzetekben érdemes kombinálni a párosítási és a regressziós módszereket. A párosítási és regressziós módszereknek az is fontos kritériummá vált, hogy a résztvevők csoportja és a kontrollcsoport azonos helyi munkapiachoz tartozzon, a programban való részvételre feljogosító követelményeknek a kontrollcsoport tagjai is megfeleljenek, és az elemzés az egyének munkapiaci történetéről szóló részletes információkra is kontrolláljon.

A hatásvizsgálatok e fejezetben tárgyalt módszertani követelményei igen szigorúak. Gyakran hallható vélemény, hogy az itt bemutatott kvantitatív módszerek csupán egy megközelítési módot jelentenek, és kiegészítendőek egyéb, leíróbb jellegű és kvalitatív módszerekkel, amelyek ugyanolyan értékesek, csupán más megközelítési módot képviselnek.

Ez a vélemény valójában két állítás, amelyek közül az egyik teljes mértékben megalapozott, a másik azonban rendkívül problematikus. Az igényes kvantitatív módszertannal készült hatásvizsgálatok gyakran számos olyan kérdésre nem tudnak válaszolni, amelyek fontosak a program hatásának megértéséhez. A kép teljességéhez ezért fontos lehet a kvantitatív elemzések eredményeit kiegészíteni más típusú eredményekkel. Sok esetben pedig lehetetlen módszertani szempontból hiteles hatásvizsgálatot végezni, és ilyenkor a kvalitatív elemzések sok értékes eredményt tudnak bemutatni.

A módszerek egyenlőségének hirdetése azonban veszélyes. Ha nincsenek kritériumok, ha minden módszer egyenlő, akkor mi alapján dönthető el, hogy két különböző állítás közül melyik a hiteles? Az állítást megfogalmazó személy tekintélye alapján? Vagy az alapján, hogy milyen eredményt vár a megrendelő vagy egy más politikai szereplő? A tudományos módszertan lényege éppen az, hogy objektív kritériumok döntsék el a különböző állítások igazságtartalmát. Az, hogy az objektív kritériumoknak megfelelni nehéz, és száz százalékban sokszor lehetetlen, nem jelenti azt, hogy nem kell törekedni rá.

Az adófizetők pénzét költő és rászorultakat segíteni akaró programok hatásainak hiteles megismerése nyilvánvalóan fontos lenne. A fent bemutatott hatásvizsgálati módszerek nem rettenetesen bonyolultak, Magyarországon is sokan képesek jó minőségben és hitelesen alkalmazni őket. Bár a leginkább hiteles módszerek költségesek – kísérletekre vagy az egyéb megközelítésű vizsgálatokhoz szükséges gazdag és nagyméretű adatbázisokra lenne szükség –, a programok összköltségéhez és a hatások megismerésének társadalmi hasznához képest ezek a költségek általában elhanyagolhatók.

2. AZ AKTÍV FOGLALKOZTATÁSPOLITIKAI PROGRAMOK NEMZETKÖZI TAPASZTALATAI

HUDOMIET PÉTER & KÉZDI GÁBOR

Ebben a fejezetben az aktív foglalkoztatáspolitikai programok nemzetközi tapasztalatait foglaljuk össze, a módszertani szempontból megbízható hatásvizsgálatok eredményeire támaszkodva. A négy nagy programtípus (képzés, bértámogatás, munkakeresés-segítés, közmunka) mindegyikére mutatunk be példákat, és a különböző típusok hatásosságát egymáshoz hasonlítva is tárgyaljuk.

Először három célzott, összetett programot vizsgálunk, az amerikai *Job Corps* és *National Supported Work*, valamint a brit *New Deal for Young People* programot. Ezután a nagy kiterjedésű nemzeti programokat tárgyaljuk a svéd, dán és svájci tapasztalatokra támaszkodva. A képzési programok tapasztalatait szintén három példára támaszkodva vizsgáljuk, végül a volt szocialista országok tapasztalatait mutatjuk be.

A fejezet a Kormányzás, Közpénzügyek, Szabályozás online folyóiratban 2008-ban megjelent cikkünk (*Hudomiet–Kézdí, 2008*) alapján készült. Ott jóval nagyobb terjedelemben több programot és több hatásvizsgálati eredményt mutattunk be, és részletesebben tárgyaltuk azok tanulságait. A levont következtetéseink természetesen azonosak.

Célzott, összetett programok

Először három olyan programot mutatunk be, amelyek több programtípus elemeit kombinálják, és kiegészítik azokat egyéb elemekkel (ösztöndíjakkal, konzultációkkal stb.). Ezek a programok általában jól szervezettek, gyakran kisebb méretűek, és fajlagosan igen költségesek. A hatásvizsgálat módszertani szempontjai mindhárom program szervezésénél szerepet játszottak. Részben ennek, részben az elemzések első osztályú minőségének köszönhetően e három programról igen hiteles hatásvizsgálati eredmények állnak rendelkezésre.

Job Corps (Egyesült Államok)

A *Job Corps* program 1964-ben indult, és ma is működik. A program célcsoportját a munkanélküli vagy nagyon alacsony keresetű, jellemzően középiskolából kimaradt 16–24 éves fiatalok adják, akik hat hónapos intenzív képzésben részesülnek. A kurzusok egy része általános készségeket fejleszt, mások szakmai jellegűek, és a résztvevők személyre szabott és rugalmas tanterv szerint haladnak. A programnak fontos része a tanácsadás és a munkakeresés segítése a képzés után, felhasználva az évek

során kialakult kapcsolatok hálóját. A *Job Corps* ingyenes, és a résztvevők többsége kollégiumban lakik, ahol egyrészt további kedvezményekben részesülnek (étkezés, sportolási lehetőség stb.), és ezáltal gyakorlatilag a nap 24 órájában a program irányítása alatt vannak.

A program szövetségi szintű, és szövetségi forrásból finanszírozzák. A nyolcvanas években készült első átfogó elemzések a program óriási sikeréről számoltak be (*LaLonde*, 1995). Részben ennek köszönhetően a program számára egyre több forrást biztosítottak, és ma az eredetinel jóval nagyobb méretben működik. Jelenleg évente mintegy 60 000 fiatal vehet benne részt, és körülbelül 1,5 milliárd dolláros költségvetése van.

A legutóbbi átfogó hatásvizsgálatok alapja a *National Job Corps Study* elnevezésű tervezett kísérlet. Az adatfelvétel a kilencvenes évek közepén kezdődött, az eredményeket 2001–2003 között publikálták, amelyek komoly szakmai és politikai vitákat váltottak ki. A tervezett kísérletben a résztvevők körülbelül 9000 fős mintáját és egy körülbelül 6000 fős véletlenszerűen kiválasztott (randomizált) kontrollcsoportot követtek a program után négy évig, kérdőíves felmérések segítségével. Ezekben a válassz megtagadási arány nem volt elhanyagolható (20 százalék), és a későbbi elemzések alapján már ez az arány is problémákhoz vezethet, hiszen a válassz megtagadók valószínűleg sok tekintetben különböztek a többiektől.

A randomizált kontrollcsoportot felhasználva *Gritz–Johnson* (2001) azt találta, hogy négy évvel a program kezdete után a résztvevők heti bére átlagosan 20–25 dollárral megnőtt. Ezen belül a szakképzést sikeresen elvégzőké átlagosan 40–50 dollárral lett magasabb, a középiskolai tanulmányaikat a program során befejezőké 60–70 dollárral emelkedett meg, a többiek bérére viszont nem volt hatással a program. Ugyanezt az adatbázist felhasználva, *McConnell–Glazerman* (2001) kísérletet tett egy társadalmi szintű költség-haszon elemzésre is. A program hatására megnőtt keresetek mellett társadalmi haszonként lehetett elszámolni, hogy csökkentek a szociális kiadások és a bűncselekmények is. Becsléseik szerint a program megtérülési rátája 100 százalék felett volt, ám ez főleg a nem jövedelmi hatások számszerűsítéséből és abból a feltételezésből eredt, hogy a program az életút további, nem megfigyelt részében is hasonlóan fog hatni. A megfigyelt négyéves periódusra rendelkezésre álló adatok szerint az egyéni jövedelmekre gyakorolt hatás jelenértéke megegyezett a program költségeivel, tehát a négyéves megtérülési ráta nulla volt.

Schochet–Burghardt–McConnell (2006) még alaposabb elemzései alapján ezek az eredmények jelentősen felülbecsülik a program valós hatását. A kérdőíves adatok helyett a társadalombiztosítási adatbázis hivatalos adatai alapján hosszabb ideig és válassz megtagadásoktól mentesen tudták követni az egyének foglalkoztatási és kereseti pályáját. A tanulmány alacsonyabb hatásokat becsült, aminek legfontosabb oka az volt, hogy

az ötödik és hatodik évben a program jövedelmi hatása drasztikusan csökkenni kezdett. A szerzők szerint a *Job Corps* program résztvevőkre gyakorolt közvetlen hatása még mindig pozitív, de a nettó társadalmi haszon összességében negatív. A programból leginkább a legidősebb (20–24 éves) korosztály profitált, és esetükben a nettó társadalmi hatás sem volt negatív.

A *Job Corps* program kezdeti sikerének egyik záloga a megfelelő célzottsága volt. Közpolitikai szempontból érthető, hogy ebbe a sikeresnek tűnő programba minél több fiatal próbáltak bevonni. A program jelentős felduzzasztása miatt azonban jelentős mértékben csökkent a célzottság hatásossága, ami úgy tűnik, hogy a siker rovására történt, legalábbis ami a program teljes megtérülését illeti, de legalább egy speciális alcsoport számára továbbra is pozitív maradt a megtérülés egyenlege.

National Supported Work (Egyesült Államok)

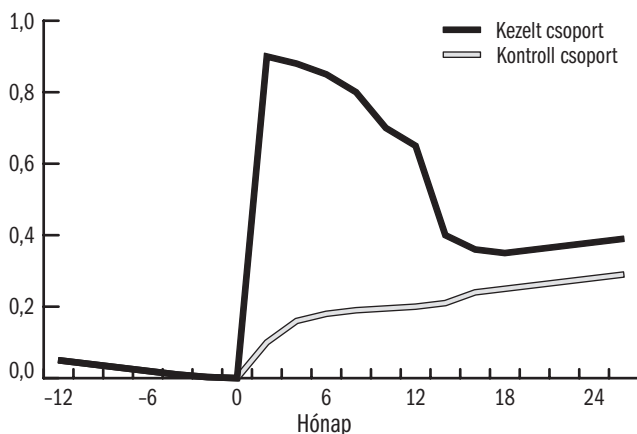
A legtöbbet elemzett foglalkoztatáspolitikai program az egyesült államokbeli *National Supported Work* (NSW). Az NSW 1970-es évek közepén folyt, demonstrációs céllal készült, és ugyanaz a nonprofit szervezet szervezte, amely a *Job Corps* értékelését végezte (*Mathematica*). A program tartalmi célja az volt, hogy különösen hátrányos helyzetű embereket vezessen be (vagy vissza) a munka világába. A célcsoportba gyermeküket egyedül nevelő és segélyben részesülő nők, volt kábítószerfüggők, börtönből szabadult egykori elítéltek, valamint a gimnáziumból kibukott és kiemelkedően hosszú távon munkanélküli férfiak tartoztak. A programban való részvétel kritériuma minden esetben tartalmazta a valamilyen értelemben hosszabb távú munkanélküli-státust.

Az NSW alapvetően foglalkoztatástámogatási (más néven bértámogatási) program, több kiegészítő elemmel. A résztvevők számára 9–18 hónapi munkát garantáltak magánmunkaadóknál. Erre az időszakra a résztvevők teljes munkaerőköltségét a program fedezte. A program szervezői végig figyelemmel kísérték a résztvevők csoportjait, és rendszeres konzultációk során közösen megbeszélték problémáikat és teljesítményüket. A fizetett bér eleinte alacsonyabb volt az adott munkahelyen szokásosnál, de a munkavégzés rendszerességétől és a teljesítménytől függően viszonylag gyorsan emelkedett. A résztvevők a garantált időszak végéig az adott munkahelyen maradhattak, később azonban vagy a program támogatása nélkül a munkaadó továbbra is foglalkoztatta őket, vagy másutt kellett munkát keresniük. A programban a nőket tipikusan szolgáltatási, a férfiakat tipikusan építőipari munkahelyeken alkalmazták.

A programot hatásvizsgálati szempontból is demonstrációs igénnyel szervezték. A jelentkezőket véletlenszerűen osztották kezelt és kontrollcsoportba, és mindenkiről folyamatos és részletes adatgyűjtés készült.

LaLonde (1986) tanulmánya kimutatja, hogy a program lezárulta után néhány évvel a programban részt vevő nők éves keresete átlagosan 850 dollárral haladta meg a kontrollcsoport átlagos keresetét. A férfiak esetében nagyjából ugyanakkora, 880 dollár volt a különbség, a férfiak esetében azonban nagyok a különbségek, és ezért igen bizonytalanok a becslési eredmények. A foglalkoztatási arányok időbeli alakulása rendkívül jól szemlélteti a program hatását. A 2.1. ábra mutatja be a résztvevők és a kísérleti kontrollcsoport foglalkoztatási arányait.

2.1. ábra: Az NSW résztvevőinek női mintája és a kontrollcsoport foglalkoztatási aránya a kísérlet előtt (-12-0. hónap), közben (0-12. hónap) és utána (12-26. hónap)

Forrás: Ham–LaLonde (1996) 182. o. 1. ábrájának reprodukciója.

A program kezdete előtt a két csoport foglalkoztatása teljesen azonos (és minimális) volt. A program alatt a kezelt csoport tagjait támogatott munkahelyeken foglalkoztatták, ami induláskor 90 százalékos eredménnyel járt. Fokozatos lemorzsolódás után a támogatott szakasz végére, vagyis a 12. hónapra ez 65 százalékra csökkent, majd a támogatás megszűntével 40 százalékra esett. A kezelt csoport tagjainak foglalkoztatása azonban a 24. hónapban, tehát több mint egy évvel a program vége után is csaknem 10 százalékponttal magasabb volt, mint a kontrollcsoport tagjaié. A kísérlet középtávú átlagos hatása tehát durván 10 százalékpontos (relatív összehasonlításban több mint 30 százalékos) foglalkoztatási esélynövekedésre becsülhető.

A 2.1. ábra három további érdekességet is bemutat. Az egyik az, hogy a foglalkoztatási arány csak a program kezdetekor és az azt megelőző néhány hónapban volt nulla, előtte és utána is annál magasabb volt (a kontrollcsoportban is). Ez a jelenség a *Közelkép* első, módszertani fejezetében már tárgyalt Ashenfelter-mélyedés (*Ashenfelter's dip*). A kísérletben való részvétel egyik feltétele az, hogy az egyén néhány hónapja munka nélkül

legyen az indulás időpontjában. A sok hónappal korábbi foglalkoztatásra vonatkozóan ilyen megkötés nincs, és a programban részt vevők egy részének régebben volt munkája. A kontrollcsoportba kerültek esetében természetes, hogy a nulladik hónap után, mikor kiderül, hogy nem vehetnek részt a programban, ismét elhelyezkednek néhányan, hasonlóan ahhoz a helyzethez, amire már nem vonatkozott a foglalkoztatottság hiányának kritériuma. Tipikus esetben kísérleti kontrollcsoportoknál a „mélyedés” szimmetrikus, vagyis a növekedés a kontrollcsoportban a korábbi szint elérése után megáll. Itt azonban nem ez történt.

A második figyelemreméltó jelenség az, hogy az Ashenfelter-mélyedés erősen aszimmetrikus. Esetünkben a kontrollcsoportban is a korábbi szintnél jóval magasabbra ugrik a foglalkoztatás: hat hónap alatt 20 százalékosra, majd a 12. és a 24. hónap között 30 százalékosra. A nagymértékű emelkedés mögött több ok is állhat. Ezek közül legvalószínűbb az általános gazdasági környezet nagymértékű javulása, ami a 12. hónap után megfigyelt további emelkedő trendet is magyarázza. A jobb gazdasági környezetben a célcsoport foglalkoztatása a program nélkül is növekedett volna. Módszertani szempontból a változó környezet nem jelent problémát ebben a hatásvizsgálatban, hiszen a program lezárulta után ugyanazok a megváltozott munkapiaci körülmények érvényesültek a résztvevők és a kontrollcsoport tagjai számára is.

Mindezekon kívül az is megfigyelhető, hogy a program lezárulta (a 12. hónap) után a kezelt csoport foglalkoztatása leesett, majd tovább csökkent, és ezután kicsit megint emelkedni kezdett. A dolog hátterében az áll, hogy a támogatott foglalkoztatás megszűnte után a többséget nem vették át a munkáltatók saját költségükre, és ezek jelentős része nem talált azonnal más munkát. A részt vevő munkavállalók közül azonban néhánynak jól láthatóan sikerült később új munkát találnia.

Az NSW program értékelése tehát derülátó. A program pozitívan hatott a részt vevő segélyezett anyák foglalkoztatási esélyeire, és *Ham-Londe* (1996) becslései alapján növelte a foglalkoztatásban töltött időt, és csökkentette a munkanélküliségben töltött időt.

New Deal for Young People (Egyesült Királyság)

Az Egyesült Királyságban az 1980-es évek elejétől kezdve szerveztek aktív foglalkoztatáspolitikai programokat a fiatalok munkanélküliségének a csökkentésére. Részben e programok, részben a *Job Corps* program tapasztalatai alapján, hosszas előkészítés után, 1998-ban indult el az Egyesült Királyság saját hátrányos helyzetű fiataloknak szánt összetett programja, a *New Deal for Young People*. A részvétel kötelező minden 18–24 éves, fél éve munkanélküli-segélyben részesülő fiatal számára (a részvétel visszautasítása a segély megvonásával jár), de speciális csoportok esetén

lehetőség van arra is, hogy a segélyezési periódus lejárta előtt csatlakozzanak a programhoz. Ez a helyzet a fogyatékkal élők, büntetett előéletűek, volt katonák esetén stb.

A program három periódusból áll, de mindegyik periódus célja az, hogy a részt vevő a lehető leghamarabb találjon magának munkát, és hagyja el a programot. A program első négy hónapos része a *Gateway* periódus, amelyben minden résztvevőhöz rendelnek egy személyes tanácsadót, aki a rendelkezésre álló eszközökkel segít és ösztönöz a munkakeresésben, illetve kisebb tréningeket is tartanak számukra (például számítógépes alapismeretet oktatnak). Azok, akik ezen idő alatt nem találtak maguknak munkát, bekerülnek a program második fázisába, ahol négy lehetőség közül választhatnak: foglalkoztatás a magánszférában bértámogatás segítségével, teljes munkaidős képzés, foglalkoztatás a civil szférában vagy közfoglalkoztatás környezetvédelmi jellegű munkákban. Bizonyos esetekben a résztvevőknek lehetőségük van arra is, hogy a második fázis helyett maradhassanak az elsőben, és tovább próbáljanak munkát keresni maguknak. A program második része tipikusan hat hónapig tart, és azok, akik ezután sem tudnak elhelyezkedni támogatás nélkül, belépnek a harmadik fázisba, amely újra közvetlenül a munkakeresésben próbálja segíteni őket.

A program kötelező, s így nehéz olyan kontrollcsoportot találni, amely bár ugyanolyan jellemzőkkel rendelkezik, mint a résztvevők csoportja, mégsem kapott kezelést. A programban azonban volt és van néhány olyan szabályozási pont, amely mégis segít megmérni a hatásokat. Az egyik az, hogy a program célcsoportja a 18–24 éves korosztály, tehát míg a 24 évesek igen, addig a 25 évesek már nem vehetnek részt benne. A 24 és 25 évesek átlagosan valószínűleg nem különbözhetnek egymástól lényegesen. Ez lehetőséget nyújt az úgynevezett diszkontinuitás módszerének alkalmazására. A másik ilyen szabályozási pont az, hogy a program bár országosan 1998 áprilisában indult el, 12 központban próbajellelleggel három hónappal korábban, már januárban elkezdődött. Ez a három hónap tehát olyan speciális időszak volt, amikor néhány helyen már létezett a program, míg máshol még nem, s így megfelelő stratégiával ez utóbbiakból kontrollcsoport alkotható a korábban kezdő programok hatásának becsléséhez.

De Giorgi (2005) a diszkontinuitást használta ki, ami ráadásul „éles” típusú (*sharp design*). Míg a 25. életévüket még nem betöltő, és a program egyéb feltételeinek is megfelelő emberek számára a részvétel kötelező, addig a kicsit idősebbek számára lehetetlen. Így viszonylag egyszerű módszerrel megbízhatóan becsülhető a program 24 évesekre gyakorolt hatása. Az eredmények alapján a 24 éves résztvevők foglalkoztatási esélye a program hatására 6–7 százalékponttal nőtt meg, ami nem csekély ered-

mény. Ez a módszer csak a 24 évesekre gyakorolt közvetlen hatást tudja megbecsülni. Ha a fiatalabb résztvevők számára más (például kisebb) a hatás, azt ez a módszer nem képes kimutatni. Ha pedig a programnak van kiszorítási hatása, vagyis a munkaadók a 24 évnél idősebbek rovására adnak munkát a fiataloknak, akkor az említett módszer felülbecsüli a program közvetlen hatását (hiszen a 24 éves foglalkoztatását nem ahhoz viszonyítja, ami a program nélkül történt volna, hanem a 25 évesek lecsökkent foglalkoztatásához), és a teljes hatás is jóval alacsonyabb lehet. Mint látni fogjuk azonban, ilyen kiszorítási hatások nem mutathatók ki a programmal kapcsolatban.

Blundell és szerzőtársai (2004) és *Van Reenen* (2001) a program első, *Gateway* fázisának mind a közvetlen, mind a közvetett hatását megbecsülte. Mindehhez a program bevezetésének sajátosságát használták ki, vagyis azt, hogy 12 körzetben a program három hónappal hamarabb indult el, mint máshol. Így az különböző területeken bekövetkező átrendeződésekből következtetni lehet a program közvetlen és közvetett hatásaira is. A szerzők szerint a *Gateway*-periódus a résztvevők foglalkoztatási esélyeinek 4–5 százalékponttal való növekedéséhez vezetett „rendes”, nem támogatott munkahelyeken. Becsléseik szerint, legalábbis 1998-ban, a program közvetett hatása jelentéktelen volt, s így *De Giorgi* (2005) eredményeit is hitelesnek tekinthetjük.

A *New Deal for Young People* program második fázisában a résztvevők négy lehetőség közül választhatnak. *Dorsett* (2004) ezek hatásosságát próbálta összehasonlítani párosításon alapuló módszerek segítségével. A tanulmány alapkérdése az, hogy hogyan jártak egy bizonyos lehetőséget választók ahhoz képest, ha valamelyik másikat választották volna. Eredményei azt mutatják, hogy a bértámogatási program sokkal jobban csökkentette a munkanélküliség valószínűségét, mint a másik három lehetőség, amelyek hatása között nem volt nagy különbség.

A *New Deal for Young People* program számszerűen megjelenő hatásossága mellett a tanulmányok beszámolnak arról is, hogy a résztvevők is nagyon sikeresnek tartják, és szívesen vesznek részt benne. A program legsikeresebb részének az első *Gateway*-periódus tűnik, amely ráadásul jóval olcsóbb is, mint a második fázis. A második fázisban pedig, úgy tűnik, a magáncégeknél történő támogatott foglalkoztatás a legjobb, bár a limitált létszám miatt ide a résztvevők kisebb hányada kerülhetett csak be.

Nagy kiterjedésű nemzeti programok

Míg az Egyesült Államokban és az Egyesült Királyságban az aktív foglalkoztatáspolitikai programok egy-egy speciális problémára vagy korcsoportra vonatkoznak, a kontinentális Európa országai jellemzően kiterjedt nemzeti programokat szerveznek. Ezek a programtípusok széles

palettáját tartalmazták, a részvétel pedig meglehetősen nyílt. A nemzeti programok általában nem összetettek, a célcsoport egyszerre csak egyféle szolgáltatást („kezelést”) kap. A programok általában nem is célzottak, ennek megfelelően a kezelés nem személyre szabott, hanem univerzális módon történik.

Svédország

A nagy kiterjedésű nemzeti programok közül a svéd tapasztalatok a legjobban dokumentáltak, így részletesebben ezeket mutatjuk be. A svéd tapasztalatok után röviden kitérünk a dániai és a svájci eredményekre is.

A kilencvenes évek végén Svédország működtette a világ egyik legnagyobb kiterjedtségű aktív foglalkoztatáspolitikáját. 1997-ben, amikor az országban 10 százalék fölé nőtt a munkanélküliek száma, a munkaerő 4,5 százaléka vett részt aktív foglalkoztatáspolitikai programban, és a GDP 3 százaléka volt tehető a programok összköltsége (Sianesi, 2002a). Azóta ezek a számok jelentősen csökkentek, de Svédország továbbra is a magasabb részvételi arányú országok közé tartozik. A svéd rendszer tipikus példája a nagy kiterjedésű nemzeti programoknak.

A regisztrált munkanélkülieket automatikusan és folyamatosan segítik a munkakeresésben. A betöltetlen állások folyamatos regisztrálása mellett rövid, munkakeresést segítő, illetve motivációs kurzusokat is tartanak számukra. A svéd rendszer sajátossága, hogy a munkakeresést segítő szolgáltatást nem is tekintik külön programnak, hiszen az a biztosítási rendszer része és mindenkinek jár. Ebből következően a többi aktív foglalkoztatáspolitikai program hatását csak ehhez a programhoz mint referenciához lehet hasonlítani, míg más országokban a referenciacsoportot azok adják, akik tipikusan sokkal kevesebb segítséget kapnak a munkakeresésben. A munkanélkülieket folyamatosan tájékoztatják azokról a képzési foglalkoztatás-támogatási és közmunkaprogramokról, melyek hasznosak lehetnek a számukra. Fontos eleme a svéd rendszernek, hogy az aktív foglalkoztatáspolitikai programokban való részvételért pénzügyi támogatás jár, ami a passzív segélyezésnél magasabb összeg.

Larsson (2000) egy Svédországban hagyományosnak tekinthető, de a 18–24 éves fiatalokat megcélzó képzési program hatásait vizsgálta. A program nagyon nagy méretű volt, körülbelül 200 000 fiatal vett részt benne. A szerző szerint a program hatását negatívan befolyásolta az, hogy sok fiatal elsősorban az anyagi ösztönzők, nem pedig a képzés miatt vett részt benne. A tanulmány párosításon alapuló módszert alkalmazott, a gazdag információkat használt fel, így igen hiteles következtetésekre ad lehetőséget. Eredményi szerint a képzési program rövid távon (1 év) jelentősen csökkentette a résztvevők keresetét és foglalkoztatási valószínűségét is, míg hosszútávon (2 év) a hatás nullára javult. Larsson (2000)

egy hasonló méretű bértámogatási programot is vizsgált, és ott sem talált statisztikailag szignifikáns pozitív hatást, bár a pontbecslések enyhén pozitívnak mutatkoztak.

Regner (2002) 1987–1992. évi adatokon vizsgálta az osztálytermi szervezésű általános és szakképzések hatását. A szokásos különbségek különbsége (*DiD*) módszereket továbbfejlesztő regressziós modellt alkalmazott. Larssonhoz hasonlóan nem talált pozitív hatást a későbbi keresetekre. *Frederiksson–Johansson* (2003) 1993–1997. évi adatokat szintén regressziós módszerekkel vizsgálva, kimondottan negatív eredményre jutott: mind a képzési, mind a foglalkoztatástámogatási programok csökkentették a későbbi foglalkoztatási esélyeket, aminek egyik oka az lehet, hogy a részvétel csökkentette a résztvevők csoport földrajzi mobilitását.

Az általános negatív vagy legalábbis nem pozitív eredmények mellett bizonyos csoportok esetén pozitív hatást is ki lehet mutatni. *Sianesi* (2001) azokat vizsgálta párosítási módszerekkel, akik az életpályájuk során először váltak munkanélkülivé. Erre a célcsoportra a bértámogatási programoknak jelentős pozitív (20–25 százalékos) foglalkoztatási hatása volt, miközben a többi programtípusnak az előzőkhöz hasonlóan az ő esetükben sem volt hatása.

A svéd hatástanulmányok többsége kiemeli a káros ösztönzés hatását a programok sikertelenségében. Ez az állítás, mint látni fogjuk, összecseng más országok tapasztalataival is. A svéd elemzések a programok célzottságának a hiányát is kiemelik. Mindezek tanulsága az, hogy ha a programokba szinte bárki bekerülhet, ráadásul a szervezők mindezt pénzügyi ösztönzőkkel is elő akarják segíteni, akkor könnyen előfordulhat, hogy a résztvevők jelentős része nem tesz meg mindent azért, hogy a kapott szolgáltatásokat megfelelően hasznosítsa az elhelyezkedési esélyek javítására.

Dánia

A hatásvizsgálatok alapján a dán nemzeti programok tapasztalatai pozitívabbak a svédekéinél. Dánia napjainkban is az aktív foglalkoztatáspolitikai programokra legtöbbet költő országok között van. A kilencvenes évek közepétől a munkanélküli-segély folyósításának feltétele lett az évenkénti (később félévenkénti) részvétel valamilyen aktív foglalkoztatáspolitikai programban. *Jespersen–Munch–Skipper* (2004) a munkahelyi és osztálytermi képzések hatását vizsgálta a keresetekre és foglalkoztatási valószínűségekre. A szerzők a programok lezárulta után hat évig követték a résztvevőket és a kísérletből kimaradtak egy kontrollcsoportját, amelyet sokváltozós párosítás segítségével határoztak meg. A legsikeresebb programnak a magáncégek munkahelyi képzése bizonyult, ami a program kezdete utáni 1 évvel már pozitív hatást mutatott, és a 3–6. évben már konstans 10 százalékos bértöbbletet produkált a résztvevők javára.

A második legsikeresebb program az osztálytermi képzés volt, amelynek pozitív hatása a második évre alakult ki, 8 százalék körüli szinten. A közszféra munkahelyi képzései szintén pozitívan hatottak a későbbi kereseti szintre, itt az előbbi mutatók nagysága 4 év és 5 százalék volt.

Geerdsen–Holm (2004) azt vizsgálta, hogy a dán képzési és foglalkoztatástámogatási programok hogyan befolyásolják a résztvevők munkakeresési intenzitását. 1995–1998 közötti adatokon, sok háttérváltozót felhasználva, meglehetősen bonyolult regressziós módszerrel vizsgálták a munkanélküliség hosszát. Eredményeikből azt a következtetést vonták le, hogy a munkanélküliek munkakeresési intenzitása már a részvétel előtt jelentősen megnőtt, és a programok sikere részben ennek is köszönhető. Szerepet játszhat ebben a kötelező részvétel, hiszen azok, akik nem kívánnak részt venni, nagy erőfeszítést tesznek, hogy támogatásban nem részesülő munkahelyet találjanak maguknak. Ez a jelenség más kötelező programoknál is kimutatható, és a kötelező aktív foglalkoztatáspolitikai programoknak egy talán nem szándékolt, de mindenképpen pozitív hatásaként értékelhető.

Svájc

Svájcban 1997-ben reformálták meg a passzív segélyezési és aktív foglalkoztatáspolitikai programrendszert, amelynek eredményeként az aktív programok súlya jelentősen megnőtt. A programokat az egyes kantonok szervezik, de a szabályozás országos szintű. A részvétel a munkanélküliek körülbelül 15 százaléka számára kötelező. A legnagyobbak a képzési programok (általában rövid ideig tartó, osztálytermi képzések), de lehetőség van bértámogatási és a nonprofit szektorban történő elhelyezkedést támogató programok szervezésére is.

Lalive és szerzőtársai (2002) regressziós módszerekkel vizsgálta a programok hatását a munkanélküliségben töltött időre, viszonylag kevés magyarázó változóval. Az eredmények negatívak: a programok egyáltalán nem hatnak, vagy negatív irányba hatnak a munkanélküliségben töltött időre. Ez alól kivételt jelentenek a bértámogatási programok, amelyek esetében a külföldiek számára kimutathatóak pozitív hatások.

Frölich–Lechner (2004) a kantonok közötti különbségeket használta ki (a részvétel hasonló egyének számára az egyik kantonban kötelező lehet, míg a másokban nem), a kantonhatáron élőkét vizsgálva, diszkontinuitáson alapuló módszerrel. A képzési programokat nem vizsgálták, a bértámogatási és nonprofit foglalkoztatási programok esetében azonban 15 százalékos – tehát a foglalkoztatási valószínűség esetében viszonylag magas – átlagos növekedést becsültek. Az eredmények tehát nincsenek teljes összhangban egymással, de a bértámogatási program esetében jeleznek pozitív hatásokat.

Képzési programok

Job Training Partnership Act (Egyesült Államok)

Az Egyesült Államokban az 1960-es évek óta szerveznek szövetségi szinten képzési programokat. Ezekre a programokra a szakirodalom gyakran az aktuális kerettörvény szerint hivatkozik. A legelső ilyen kerettörvény a *Manpower Development and Training Act* (MDTA) volt 1962-ben. Ezt az *Economic Opportunity Act* követte 1964-ben. Az összetett programok között bemutatott Job Corps is ebben az időszakban jött létre, ennek a kerettörvénynek köszönheti a létét. Ezután következett a *Comprehensive Employment and Training Act* (CETA) 1973-tól 1982-ig, majd *Job Training Partnership Act* (JTPA) 1982-től 1998-ig. A legutolsó kerettörvényt, a *Workforce Investment Act* (WIA)-t 1998-ban fogadták el.

A kerettörvények határozzák meg az intézményrendszert, valamint az egyes alprogramok célrendszerét. Az intézményrendszer jellegzetessége, hogy bár a programok szervezése szövetségi szinten zajlik, a konkrét képzési és ehhez kapcsolódó szolgáltatásokat több mint 600 különböző magán- és közintézmény helyi szinten végzi. Ennek megfelelően a programok a szövetségi jelleg ellenére nagy területi heterogenitást mutatnak. Az egyes alprogramokat az különbözteti meg egymástól, hogy milyen célcsoportnak milyen konkrét szolgáltatást nyújtanak. A programokban résztvevők száma idővel fokozatosan növekedett, manapság évente körülbelül egymillió ember vesz részt bennük.

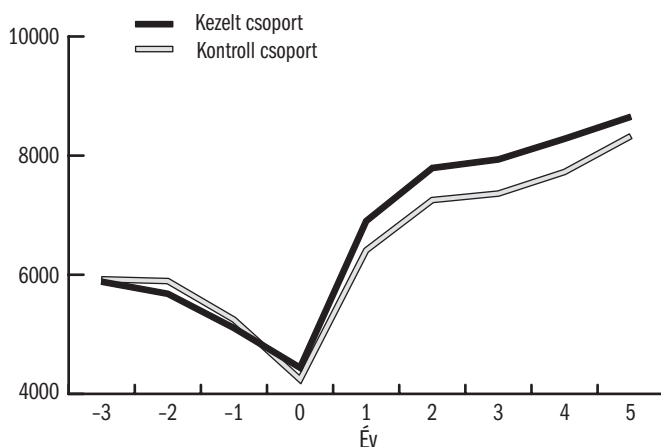
A JTPA keretében 1987–1989 között 16 képzési intézményben egy tervezett kísérletet hajtottak végre, melynek neve National JTPA Study volt. A kísérlet hosszú távú eredményeit egy 1996. évi jelentés közli (GAO, 1996). A jelentés legfontosabb eredményei a következők: a programok rövid távon növelték a résztvevők foglalkoztatási esélyét és bérét, de hosszú távon nem; a nők esetében a hatások erősebbek voltak, mint a férfiak esetén; fiatalok esetében sem a férfiaknál, sem a nőknél nem volt jelentős hatás. A 2.2. és 2.3. ábra a férfiak és a nők keresetét mutatja a programot megelőző három évtől a program utáni öt évig (a nem foglalkoztatottak keresete nulla).

Az ábrák mutatják az első év után megjelenő, de hosszútávon csökkenő pozitív hatást, és látványosan megjelenik a korábban már említett Ashenfelter-mélyedés is. Az ötödik évben a két csoport keresete közötti különbség statisztikai értelemben már nem szignifikáns.

Heckman és szerzőtársai (2000) kritikusak a fenti eredményekkel szemben. Két fontos torzító tényezőre hívják fel a figyelmet: a programhelyettesítési hatásra és a lemorzsolódási hatásra. Az előbbi azt jelenti, hogy a kísérletben részt vevő kontrollcsoport tagjairól nem zárhatjuk ki, hogy részt vettek egy másik programban. Az utóbbi pedig azt jelenti, hogy a

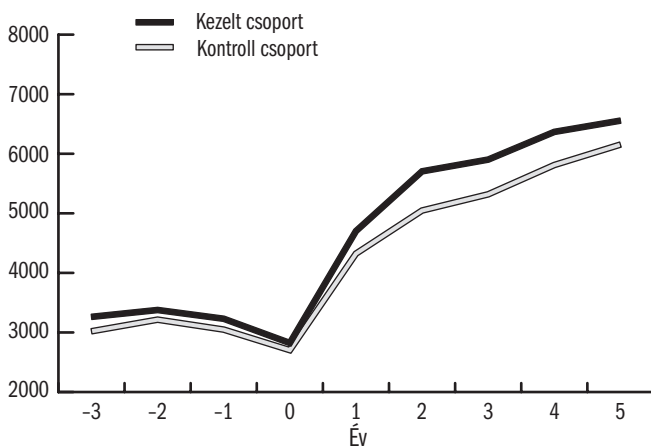
gyakorlatban nem mindenki kapott képzést azok közül, akiket a véletlen kiválasztás során beválasztottak a kezelt csoportba. Ez utóbbi miatt a kísérlet legfeljebb a „kezelési szándék” (*intent-to-treat*) hatást, nem pedig magának a képzésnek a hatását mutathatja. A szerzők szerint a fenti két torzító hatás meglepően erős.

2.2. ábra: A részvételre kiválasztott és a kontrollcsoport felnőtt férfi tagjainak éves keresete a program előtt és után a JTPA programban

Forrás: GAO (1996) 5. o. 1. ábra.

2.3. ábra: A részvételre kiválasztott és a kontrollcsoport felnőtt nő tagjainak éves keresete a program előtt és után a JTPA programban

Forrás: GAO (1996) 6. o. 2. ábra.

A kontrollcsoport tagjainak 27–40 százaléka részesült képzésben, míg a kezelt csoportnak mindössze 49–60 százaléka. Ezek a számok nagyon messze vannak az elméletileg várt 0 és 100 százaléktól. A szerzők ezek után nem kísérleti módszerek sorával próbálták megbecsülni a fenti hatásokat,

és azt kapták eredményül, hogy mind a fiatalokra, mind a felnőttekre, mind a férfiakra, mind a nőkre erőteljes pozitív hatása volt a képzésnek.

Eberwein és szerzőtársai (1997) arra a kérdésre keresték a választ, hogy vajon a foglalkoztatási szint JTPA programok hatására bekövetkező emelkedése inkább annak köszönhető, hogy a résztvevőket később hosszabb ideig foglalkoztatták, vagy inkább annak, hogy lerövidült a munkanélküliségben töltött idő. Az eredmények azt mutatják, hogy a programok hatására nem nőtt a foglalkoztatás hossza, de szignifikánsan lerövidült a munkanélküliség hossza. *Ham–Lalonde* (1996) azonos módszerrel vizsgálta a korábban bemutatott NSW program hatását, és azt találta, hogy ott éppen ellenkezőleg, a foglalkoztatás meghosszabbodása miatt, nem pedig a munkanélküliség lerövidülése miatt nő a foglalkoztatási arány. Ezek alapján az NSW összetett foglalkoztatástámogatási programja valóban a résztvevők munkapiaci értékét növelte, míg a vizsgált JPTA képzési programok, meglepő módon, inkább csak arra voltak jók, hogy a résztvevők könnyebben és hamarabb jussanak munkához.

Worker Profiling and Reemployment Services (Egyesült Államok)

Black és szerzőtársai (2003) a Kentuckyban 1994-től futó *Worker Profiling and Reemployment Services* (WPRS) nevű programot vizsgálták. A program a munkanélküli-segélyben részesülők számára egy 4–6 órás tanácsadást biztosított, majd ezek után különböző oktatási és képzési programokat nyújtott. Kötelező programnak indult, de a tartósan munkanélküliek célcsoportjához tartozók száma magasabbnak bizonyult a férőhelyekénél. A részvételt ezért a program célzottan korlátozta. Előzetes elemzésekre támaszkodva, a program minden egyes munkanélküli-segélyben részesülő egyénre automatikusan megbecsülte, hogy milyen eséllyel lesz hosszú távú munkanélküli, akikre a programot szánták. Ez alapján egy pontszámot kaptak (PTG). Ahol helyi szinten a jelentkezők száma meghaladta a férőhelyekét, ott a PTG alapján döntötték el, hogy ki vegyen részt a programban. Akiket kiválasztottak, azok számára kötelező volt a részvétel. A PTG viszonylag kevés kategóriába osztotta be a lehetséges résztvevőket, az azonos kategóriába kerültek között (ahol tehát holtverseny volt), sorsolással döntöttek. Az ily módon sorsoltak között tiszta kísérleti módszerrel meg lehetett becsülni a program hatását.

A szerzők kimutatták, hogy a program hatására a résztvevők hamarabb találtak munkát, s így egyrészt csökkent a segélyezési rendszerek terheltsége, másrészt emelkedett a résztvevők foglalkoztatása. A hatás érdekessége az volt, hogy a legtöbben úgy nyertek a programból, hogy a letelezésén azonnal kiszálltak belőle, és munkába álltak. A legfontosabb hatás tehát nem azért következett be, mert a képzések hatására növekedett a kezelt csoport emberi tőkéje, hanem azért, mert a részvételre kiválasz-

tottak egy jó része nem kívánt részt venni a kötelező programokban, így inkább munkát keresett (és talált) magának.

A svéd Knowledge Lift

1997-ben, az addigi képzési programok drámai kiterjesztésével indult el „minden idők legnagyobb és legambiciózusabb képzési programja” (*Albrecht és szerzőtársai*, 2004), a svéd *Knowledge Lift*. A program az aluliskolázott felnőttek képzését tűzte ki célul, általános (svéd, angol, matematika stb.) területeken. Ez a program évente több mint 200 000 ember részvételével zajlott 2002-ig, ami még Svédországban is magas létszámnak számított. Összehasonlításképpen a svéd középiskolában 300 000 diák tanul évente.

Albrecht és szerzőtársai (2004) a közvetlen hatást párosítási módszerekkel becsülte meg, a teljes, általános egyensúlyi hatásokkal együtt vett hatást pedig egy kalibrált makromodell segítségével. A hatások becsülését nehezítette, hogy a kontrollcsoport igen szűk volt, mivel csak olyan munkanélkülieket tartalmazhatott, akik a múltban nem vettek részt semmilyen programban, ilyen munkanélküli pedig kevés volt abban az időben Svédországban. Az eredmények szerint a *Knowledge Lift* program egyik korosztály és egyik nem bérére sem volt szignifikánsan pozitív hatással, de a fiatalabb (25–40 éves) férfiak foglalkoztatási esélyei jelentősen javultak. A közvetett hatások közül talán a legérdekesebb az az – *Albrecht és szerzőtársai* (2004) által hivatkozott – eredmény, amely szerint a program olyan mértékű keresletet támasztott tanárok iránt, hogy a középiskolai tanárokból súlyos hiány keletkezett. Ezenkívül becsléseik szerint a program visszahathatott a munkaerő-kereslet szerkezetére, azt a képzetesebb munkaerő irányába toltá el.

A volt szocialista országok tapasztalatai

Jelentős méretű aktív foglalkoztatáspolitikai programok zajlottak a volt szocialista országokban is. Ezek az országok GDP-arányosan ugyan a kontinentális Európa országainál kevesebbet költenek ilyen célra, a passzív segélyekhez viszonyítva az arányok azonban az európai átlag felett vannak. A volt szocialista országok programjai a kiterjedt nemzeti programokhoz tartoznak. Az 1990-es években a programok célcsoportját elsősorban a strukturális átalakítások következtében tömegével állásukat veszítették, a regisztrált munkanélküliek és a tartósan munkanélküliek adták, később egyre nagyobb figyelem fordult a kisebbségekre, fogyatékkal élőkre, fiatal munkanélküliekre és aktív korú inaktívakra is. A közép-kelet-európai országokban az aktív foglalkoztatáspolitikai programok mindentől népszerű: általános és szakképzések, bértámogatások, önfoglalkoztatás támogatása és közmunkák.

Az aktív munkaerőpiaci programokkal foglalkozó szakirodalom evidenciaként kezeli, hogy a programok hatásosságát nagymértékben meghatározzák a szervezés és a szabályozás részletei és a program gyakorlati megvalósítása. Az átalakuló gazdaságokban a tartós munkanélküliség új probléma volt az 1990-es években, a térség intézményei fokozatosan fejlődtek ki, ezért az egyes országok között és időben is eltérő hatásokat várhatunk. A kontinentális európai helyzethez hasonlóan az 1990-es években a volt szocialista országokban sem szenteltek nagy figyelmet a programok hatásának elemzésére. A 2000-es éveket követően azonban a térség országaiban is egyre több tanulmány készül. A hiteles elemzéseket azonban jelentős mértékben akadályozza az, hogy Közép-Kelet-Európában nem zajlottak tervezett kísérletek, és a nem kísérleti hatásvizsgálatok nem használhatnak megfelelő részletezettségű adatokat. A következőkben mindenezek ellenére magyarországi jelentőségük miatt röviden bemutatunk néhány elemzést.

Kelet-Németország

A két Németország 1990-es egyesülése után a volt NDK területén szinte azonnal megjelentek az aktív foglalkoztatáspolitikai programok. A legelterjedtebbek a képzési programok voltak, ezen belül is elsősorban szakképzési programok, de léteztek bértámogatási és közmunkaprogramok is. Az 1990-es évek elején többnyire átképzési programokat indítottak, később a saját szakmába illő programok kerültek előtérbe. A résztvevők a munkanélküli-segélynél magasabb összegű pénzösszegben részesültek, és a programokban való részvétel munkaidőnek számított, így automatikusan megújította a munkanélküli-segélyhez való jogot.

Bergemann és szerzőtársai (2005) viszonylag hosszú távra visszatekinthető munkapiaci történeti adatokat is felhasználó párosítási módszerekkel vizsgálták az 1990-es évek elején, illetve második felében futó képzési programokat. Az eredmények azt mutatják, hogy képzési a programok hatása a foglalkoztatásra nulla vagy enyhén pozitív volt. Az 1990-es évek elején a programok enyhe pozitív hatása a munkanélküli-periódusok hosszának csökkenéséből származott, vagyis abból, hogy a résztvevők valamelyest könnyebben találtak maguknak munkát, de azokat nem tudták hosszabb ideig megtartani. Ez arra utal, hogy a programokban való részvétel nem a résztvevők képességeit növelte, hanem a munkakeresés intenzitását vagy hatékonyságát erősítette. Az 1990-es évek második felében, amikor a programokban kevesebb ember vett részt intenzívebb (és költségesebb) képzésekben, a helyzet változott, és gyenge pozitív hatást lehet kimutatni az állásban maradás hosszára is.

Lengyelország

A rendszerváltás után Lengyelországban bevezetett munkaerőpiaci programokról *O'Leary* (1997) és *Puhani* (1998) is beszámol. Az országban a munkaerőpiaci programok főbb típusai mind megtalálhatók. A képzési programok között az 1990-es években az átképzések voltak a legfontosabbak, amelyek résztvevői a munkanélküli-segélynél magasabb juttatásban részesültek. A bértámogatási programokban az állam a munkanélküliek foglalkoztatása esetén az átlagbér 150 százalékig átvállalta mind a bérköltségeket, mind a társadalombiztosítási járulékokat. Ezeken a programokon kívül voltak még vállalkozástámogatások, valamint közmunkaprogramok is.

A programok hatásait több vizsgálat is megkísérelte megbecsülni (*O'Leary*, 1998a, *Puhani*, 1998, *Kluve és szerzőtársai* (2004)). A vizsgálatok párosítási és regressziós módszereket alkalmaztak nem kísérleti adaton, de valamennyi hitelességét nagymértékben korlátozta a hozzáférhető adatok szegényessége. A különböző vizsgálatok eredményei jelentősen eltértek egymástól, de valamennyi egybehangzó megállapítása, hogy a közmunkaprogramok nem eredményesek, és a hitelesebb eredmények a bértámogatási programokról sem mutatnak ki pozitív hatásokat. Az átképzési programok rövid távon hatásosak lehetnek, hosszú távú hatásokról azonban a rövid időtávot átfogó adatok miatt a vizsgálatok nem tudtak semmit sem mondani.

Egy magyarországi elemzés

O'Leary (1998b) az 1990-es évek közepén futó magyarországi programokat vizsgálta. Magyarország is azon országok közé tartozik, ahol az aktív munkaerőpiaci programok főbb típusai közül mindegyik megtalálható. Az 1990-es években népszerű átképzési programokban részt vevők Magyarországon is a munkanélküli-segélynél magasabb juttatásban részesültek. A bértámogatási programok azonban nem fedezték a munkaerő teljes költségét, a munkabér legalább felét a munkaadóknak kellett állniuk.

Az adatok szegényessége miatt *O'Leary* (1998b) elemzésének hitelessége a lengyel tanulmányokhoz hasonlóan megkérdőjelezhető. Eredményei mindenesetre azt sugallják, hogy az önfoglalkoztatást segítő programok javítják a résztvevők későbbi foglalkoztatási esélyit, de csökkentik a jövedelmüket, a rövid tartamú képzési programoknak kismértékű pozitív hatása lehetett, és bértámogatási programok csökkentették a foglalkoztatási esélyeket, de növelték a foglalkoztatottak várható bérét.

Románia

Romániában az 1997. évi reformok után növekedett meg az aktív foglalkoztatáspolitikai programok jelentősége. A legfontosabb programok a képzési programok voltak, amelyek között általános és szakképzési programokat egyaránt indultak.

Planas–Benus (2006) az 1999–2002 között futó romániai programokat vizsgálta, párosítási módszerrel, a lengyel és a magyar elemzésekhez képest részletesebb adatokat felhasználva, amelyek munkapiaci történeti változókat is tartalmaztak. Az eredmények ezért valamivel hitelesebbnek tekinthetők, bár a programok heterogenitásához képest viszonylag kis minta miatt igen bizonytalanok. Eredményeik alapján a kisvállalkozásokat segítő programok növelték a résztvevők foglalkoztatási esélyét, de nem hatottak a jövedelmükre, a munkakeresést segítő programoknak volt pozitív hatása, a képzési programok hatása statisztikai értelemben nem volt szignifikáns, a közmunkaprogramok pedig kimutathatóan hatástalanok voltak.

Szlovák tapasztalatok

Az 1990-es években Szlovákiában futó aktív foglalkoztatáspolitikai programok hatását *Ours* (2000) elemezte a leginkább hiteles módon. Szlovákiában is meg lehetett találni az aktív foglalkoztatáspolitikai programok legfontosabb fajtáit, de egészen más súllyal, mint máshol. Mind költségvetését, mind a résztvevők számát tekintve a bértámogatási programok bizonyultak a legnépszerűbb programoknak, amelyeket a közcélú foglalkoztatás, majd az átképzés követett.

1991-ben a bértámogatási programokban regisztrált munkanélküliek vehettek részt, és a programok profitorientált cégekben történő elhelyezkedést biztosítottak. A szabályozás idővel egyre megengedőbb lett. 1992-ben a profitorientáltság kritériuma szűnt meg, 1994-ben pedig a regisztrált munkanélküliek mellett már az iskolából kibukott fiatalok is részt vehettek ezekben a programokban. A közcélú foglalkoztatást kezdetben csak állami és nonprofit intézmények biztosíthatták, de 1992-ben a rendszer teljesen átalakult. Kizárták a pályázatból az állami intézményeket, és beengedtek profitorientált cégeket, feltéve hogy azok meghatározott közcélú foglalkoztatást biztosítottak regisztrált munkanélkülieknek. A program súlya 1995-től nőtt meg, amikor az autópálya- és gátépítéseknel tömegesen kezdték alkalmazni a tartósan munkanélkülieket. A szlovák átképzési programokban viszonylag kevés ember vett részt, és a programok viszonylag rövidek voltak, átlagosan két hónapig tartottak. Az átképzési programok között a munkahelyi képzéseknek volt a legnagyobb a szerepük.

Ours (2000) alapkérdése az volt, hogy a különböző programokban való részvétel milyen befolyást gyakorolt a munkakeresés idejére, illetve a foglalkoztatási periódusok hosszára. Ellentétben a többi volt szocialista ország tapasztalatával, azt találta, hogy közcélú foglalkoztatási programok hatásosak voltak. Szignifikánsan csökkentették a célcsoport program utáni munkakereséshez szükséges idejét, és növelték a foglalkoztatási periódusok hosszát. Az eredmények alapján úgy tűnik, hogy a szlovák modell jól működött, valószínűleg amiatt, hogy a rövid ideig tartó közcélú foglalkoztatásban magáncégek is részt vettek. Lehetséges, hogy ezekben a vállalatokban a résztvevők a munkaerőpiacon is használható képességeket tudtak elsajátítani, ami látványosan nem igaz a teljes mértékben állami szervezésű közmunkaprogramok esetében. *Ours* eredményei alapján a legnépszerűbb bértámogatási programok teljesen hatástalanok voltak, és a képzési programoknak sem volt hatása a résztvevők emberitőke-szintjére, bár utóbbiak lerövidítették a munkakeresés idejét. *Ours* a munkakeresési idő csökkenése mögött fordított okságot lát: lehetséges, hogy a munkahelyi képzésekben az emberek úgy vettek részt, hogy a cégek munkahelyet is ígértek nekik.

Összefoglalás

Tanulmányunk az aktív foglalkoztatáspolitikai programok hatásainak nemzetközi tapasztalatait tekintette át. A hatásvizsgálatok módszertani problémái miatt a leginkább hiteles elemzések eredményeit mutattuk be. A vizsgálatok egyik legfontosabb tanulsága az, hogy az aktív munkaerőpiaci programok hatásosságát jobban befolyásolják a szabályozási és szervezési kérdések, mint a program típusa. A programok sikerességének megfelelő mérése ezért fontos minden egyes program esetében, hogy a megfelelő visszacsatolások megtörténhessenek, és az esetleges hibákat ki lehessen küszöbölni.

A célzott, egy speciális problémára jól végiggondolt, összetett kezelést biztosító programok (mint amilyen a *Job Corps*, a *New Deal for Young People* vagy az NSW) még ott is sikereket tudnak elérni, ahol az aktív foglalkoztatáspolitikai programok hagyományosan sikertelenek (mint a tartósan munkanélküli fiatalok esetében). A *Job Corps* azért is tanulságos, mert megmutatja, hogy egy kis létszámmal futó sikeres program hogyan veszíthet hatásosságából, ha óriásivá nő.

A kontinentális Európában azonban nem jellemzők a célzott, összetett programok. Helyettük kiterjedt nemzeti programokat találunk, amelyek a szolgáltatások széles skáláját kínálják a tágan meghatározott célcsoportok számára, nem szelektálnak a potenciális résztvevők között, és magasabb juttatást adnak a munkanélküli-segélynél. Ezek a programok az esetek jelentős részében alacsony vagy nulla hatással működnek.

Példákat láttunk arra, hogy ha a részvételt pénzügyi ösztönzők segítségével serkentik, akkor a programok átlagosan még akkor is sikertelenné válnak, ha azok alapvetően hasznos dolgokat tartalmaznak. Azt is láthattuk, hogy a programok kötelező jellege (amikor a részvétel visszatartása a segély megvonásával jár) olyan szabályozás, amely segítheti a programok sikerét. A kötelező jelleg még akkor is pozitív hatással lehet a foglalkoztatásra, ha a program önmagában haszontalan, mert erősen ösztönzi a munkába állást.

A képzési programok igen drágák, és az eredményeik a nagy nemzeti programok esetében megkérdőjelezhetők. A célzottabb amerikai képzési programok tapasztalatai pozitívabbak, ám az elméletileg várt hatásmechanizmus (a képzési programok termelékenyebbé teszik a bennük részt vevő embereket) gyakran még esetükben sem valósul meg. Úgy tűnik, hogy a siker inkább rövid távú, és főleg a munkanélküliségben töltött idő átlagos hosszát csökkenti. Ott pedig, ahol a programban való részvétel kötelező, a siker elsősorban annak köszönhető, hogy azok, akik nem akarnak részt venni bennük, inkább lemorzsolódnak a programokból, és munkát keresnek maguknak.

A bértámogatási programok változó eredményességgel működnek, de általában pozitív hatással vannak a résztvevők foglalkoztatási esélyeire. A közvetett hatásokról azonban általában keveset tudunk. A közmunkaprogramok általában semmilyen pozitív hatást nem fejtenek ki a résztvevők munkapiaci esélyeire. Ez alól a szlovák példa mutat kivételt, amely azonban a részt vevő magánvállalatok nagy súlya miatt inkább tekinthető bértámogatási programnak, mint klasszikus közmunkaprogramnak.

A kontinentális Európában és a volt szocialista országokban valószínűleg növekedhet az aktív foglalkoztatáspolitikai programok hatásossága, ha a foglalkoztatáspolitikai intézményrendszer tovább fejlődik, gondosabban tervezett programokat kínálnak jól célzott csoportoknak, megfelelően ösztönzik a munka világába való visszatérést, a programokat megfelelő színvonalú hatástanulmányok segítségével mérik, és azok eredményeit megfelelően visszacsatolják a programok további fejlesztésébe. Tisztes pozitív eredményeket várhatunk az ilyen programoktól, nagyon nagy mértékben azonban ezek sem képesek javítani a magas hosszú távú és strukturális munkanélküliség problémáján.

3. KENŐANYAG A MUNKAPIAC FOGASKEREKEI KÖZÉ?

Az Állami Foglalkoztatási Szolgálat modernizációjának (HEFOP 1.2) hatásbecslése*

CSERES-GERGELY ZSOMBOR

Bevezetés

Az Állami Foglalkoztatási Szolgálat (ÁFSZ) kiemelkedően fontos munkapiaci szereplő és foglalkoztatáspolitikai intézmény, amely évi mintegy 20 milliárd forintos költségvetéssel¹ működik és 2008-ig több mint 10 milliárd forint fejlesztési forráshoz jutott – működésének hatékonyságáról azonban keveset, fejlesztésének eredményességéről pedig sokáig semmit sem tudtunk. Ez az írás az ÁFSZ modernizációjának hatását próbálja számszerűsíteni egyszerű ökonometriai hatásvizsgálati eszközökkel.

Az állami foglalkoztatási szolgálat (*PES, Public Employment Service*)² működésének fő célja az, hogy a munkapiac keresleti és kínálati oldalának szereplőit segítse egymásra találni különféle eszközök alkalmazásával. Közgazdasági elméleti szempontból a *Blanchard–Diamond* (1989), illetve *Pissarides* (2000) kereséselmélete keretében definiált *párosításon alapuló eljárás (matching technology)* működtetését segítő intézményéről lehet beszélni. Noha az összekapcsolás állami támogatásának legitimitását a második világháború utáni Egyesült Államoktól (*Baldwin*, 1951) a mai napig (*OECD*, 2006) nem szokás alapvetően megkérdőjelezni, a foglalkoztatási szolgálatok e célra használt eszköztár nemcsak változatos, de időben is változott. Ma a fejlett országokban, de főként Európában a szerepe korántsem korlátozódik a munkát keresők és kínálók pusztá összekapcsolására – ezt ma az internet bekapcsolódásával sokszor magáncégek is igen hatékonyan meg tudják oldani.

A „túl” hatékony állasközvetítés maga is járhat a munkapiaci egyenlőtlenséget növelő mellékhatásokkal (*Autor*, 2001), de a regisztrált és az ILO-értelemben vett munkanélküliek jellemzőinek összevetése azt mutatja, hogy az állami foglalkoztatási szolgálat ügyfélköre eleve eltérő a piaci közvetítőkétől, mert közöttük erősen felülreprezentáltak az iskolázatlan emberek. A KSH munkaerő-felmérésének 2007. évi adatai alapján azt látjuk, hogy az állást kereső 15–64 évesek több mint kétharmada legfeljebb szakmunkás végzettségű volt, egy harmada az általános iskola nyolc osztályát fejezte csak be. Az ilyen végzettségű álláskeresők közel kétharmada tartotta az ÁFSZ kirendeltségeit az álláskeresés legfőbb eszközének, és csak 17 százalékuk fordult magán-munkaközvetítőhöz. Ezzel szemben az összesnek mintegy 6 százalékát kitevő diplomás álláskereső csoport

* Ez az írás az Nemzeti Fejlesztési Ügynökség által megrendelt, a Budapest Intézet és az IFUA Horváth & Partners Kft. által értékelési keretmegállapodás keretében készített értékelő jelentés kvantitatív elemzésére épül, annak továbbfejlesztett változata. A *Scharle Ágota* vezetésével készült teljes értékelő jelentés szövege letölthető a következő webcímről: http://www.budapestinstitute.eu/dontestamogatas/prj/Az_Allami_Foglalkoztatasi_Szolgalat_modernizaciojanak_ertekelese.

Ezúton szeretném megköszönni *Scharle Ágotának* és *Kézdi Gábornak* az íráshoz fűzött segítő megjegyzéseit és a közös gondolkodás lehetőségét, az ÁFSZ munkatársainak pedig a munkához adott készséges és alapos támogatásukat. Köszönöm *Szöke Bálint* munkáját, amivel kutatási asszisztensként segítette a tanulmány ezen változatának elkészülését.

¹ 2008. évi CII. törvény a Magyar Köztársaság 2009. évi költségvetéséről. Az ÁFSZ időközben átalakult nevében és szervezetében is - lásd erről a kötet Intézményekről szóló fejezetét.

² A továbbiakban az *állami foglalkoztatási szolgálat* kifejezés szerepel az intézmény típusának a hazai konkrét szervezettől való megkülönböztetésére, függetlenül annak aktuális elnevezésétől.

kevesebb mint a fele volt ÁFSZ ügyféle, és több mint harmada használt magánközvetítőt. Az álláskeresési járadékra jogosultság időbeli korlátozottságának és a képzettek jobb kilépési esélyeinek hatása nem könnyen szétválasztható, de ezt az eredményt befolyásolja az a tény is, hogy a munkanélküli-járadékkal kapcsolatos ügyintézés helye a munkaügyi kirendeltség. A képzetlenek viszonylag nagy aránya oka és egyben következménye is annak, hogy az állami foglalkoztatási szolgálat irodái, kirendeltségei a passzív és aktív munkaerőpiaci eszközök célba juttatásának, a munkanélküliek aktiválásának legfontosabb eszközei (OECD, 2007).

Az európai foglalkoztatási stratégia – a lisszaboni stratégia és az annak örökébe lépő *Európa 2020* stratégia (EB, 2010) – egyik talpköve a foglalkoztatási szolgálat, így az állami foglalkoztatási szolgálat működése és az általa közvetített munkapiaci szolgáltatások. A stratégiák működését leíró, magyar nyelvre *rugalmas biztonságként* fordított *flexicurity* mechanizmusban (Wilthagen 2008, Köllő–Nacsa, 2004) a foglalkoztatási szolgálat az az intézmény, amely megkönnyíti a munkapiaci státusok közötti átmenetet. Egyrészt, hatósági, részben kényszerítő eszközöket alkalmaz (amilyen a munkanélküli-járadék folyósítása vagy megvonása, illetve az együttműködés esetenként igen szigorú számonkérése) a járadék folyósításával együtt – ez a tágan értelmezett „passzív” munkaerőpiaci eszköztár. Másrészt, olyan segítő szolgáltatásokat nyújtanak vagy közvetítenek, amelyek a rossz feltételekkel indulókat felkészítik a piaci helytállásra, vagy pozitív diszkriminációval ellensúlyozni hátrányukat. Ide tartozik az *aktív munkaerőpiaci eszközök* két fő csoportja, egyfelől a segítő eszközök („humánszolgáltatások”), amilyen például a pszichológusi vagy a fogászati támogatás, másfelől az elhelyezkedés költségét közvetlenebbül csökkentő képzési, illetve bér-, járulék- vagy egyéb támogatások. A jelenleg egyre gyakrabban alkalmazott gyakorlat a *kölcsönös kötelezettségvállalásé*, amelynek keretében a munkanélküli az ellátásokat nem alanyi jogon kapja, hanem ahhoz együtt is kell működnie a munkaügyi kirendeltségekkel, mindenekelőtt az aktív álláskeresés terén. A megközelítés sikerességét és a lehetséges buktatókat *Tergeist–Grubb* (2006) elemzi Anglia, Hollandia és Németország példáján.

A foglalkoztatási szolgálat feladatai elláthatók teljesen állami vagy akár vegyes rendszerben is, amelyben az állami intézmények kizárólag hatósági feladatokat kapnak. Bár elméletileg egyik szélsőség sem egyértelműen jobb, mint a másik (*Zweifel–Zaborowski*, 1996), ösztönzési megfontolásokkal magyarázható a törekvés utóbbi modellre való váltásra – erre a 2000-es évek elején megreformált holland foglalkoztatási szolgálat működő példa (*Koning*, 2004). Bármilyen modellt is kövessen a állami foglalkoztatási szolgálat, az alkalmazott eszközök nagy költsége miatt általános követelmény vele szemben, hogy hatékonyan működjön.

A magyarországi állami foglalkoztatási szolgálat tényleges tevékenységei között több olyan is szerepel, amely mind a nemzetközi példáktól, mind az állami foglalkoztatási szolgálat saját önmeghatározásaitól idegenek. A Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Program (HEFOP) 1.2. intézkedés során készült stratégia (ÁSZ, 2007) szerint az ÁFSZ-nek feladata mind az aktív, mind a passzív munkaerőpiaci eszközök alkalmazása, hasonlóan bármely európai állami foglalkoztatási szolgálathoz. Emellett azonban a foglalkoztatáspolitikát egyetlen központilag irányítható, közvetlenül befolyásolható hálózatoként több más feladata is van. Ilyen feladat lett az utóbbi években az alkalmi munkavállalói könyvek adminisztrációja, a megváltozott munkaképességűek rehabilitációjában való közreműködés, vagy a 2009 elején indult Út a munkához program keretében a foglalkoztatási tervek elkészítésének támogatása és a program nyílt munkapiacra kivezető részének intézése (Társadalmi Megújulás Operatív Program „Decentralizált programok a hátrányos helyzetűek foglalkoztatásáért” – TÁMOP 1.1.3). A pluszfeladatok mellett a szervezet alapfeladatának ellátására is csak korlátozott erőforrások álltak rendelkezésre. Ügyintézői létszáma már a 2006-ot követően kezdődő leépítések után elkezdett csökkenni, és a 2008-tól kibontakozó válság alatt sem nőtt: 2006-ban egy ügyintézőre átlagosan 206 ügyfél jutott, 2009-ben ez a szám 273.

A magyarországi állami foglalkoztatási szolgálat szervezetében a 2000-es években a modernizációs folyamat a legkedvezőbb változás: ez az e sorok írásakor is (a TÁMOP 1.31. kiemelt projekt első üteme lezárult, folytatása 2012-ben várható) folytatódó fejlesztés az a lehetőség, aminek segítségével a szervezetnek esélye van a szakmai elvárásokhoz felzárkózni. Feltételezhetnénk, hogy a fontos feladatnak nem csak a végrehajtása, de követése, monitorozása, értékelése is nagy hangsúlyt kapott. Ez azonban nem így van: a fejlesztéssel kapcsolatban programértékelés és hatásbecslés korábban nem készült, a projekt monitoringmutatói alapján pedig nem vonhatók le a program hatására vonatkozó következtetések (Hárs–Nagy, 2009). A jelen tanulmány ezt az információhiányt kívánja orvosolni. A kutatási kérdés közgazdasági értelemben igen egyszerű: sikerült-e a fejlesztésekkel olajozottabbá tenni az ÁFSZ gépezetét annak érdekében, hogy a regisztrált álláskereső a korábnál jobb eséllyel találjanak állást? A következőkben a különbségek különbsége (*DiD, difference-in-differences*) módszerrel próbálom a HEFOP 1.2 intézkedés keretében a kirendeltségeken végrehajtott fejlesztések hatását megbecsülni a munkaügyi kirendeltségek aggregált adatai segítségével. Elsőként az elemzendő hatás, az ÁFSZ modernizációját célzó fejlesztési folyamat következik, majd a becslés alapjául szolgáló elméleti és módszertani megfontolások, valamint adatok bemutatása, végül az alkalmazott becslési eljárás és a becslési eredmények.

A magyarországi Állami Foglalkoztatási Szolgálat modernizációjának folyamata

A magyarországi Állami Foglalkoztatási Szolgálat (ÁFSZ) modernizációjának európai uniós forrásból finanszírozott folyamata 2002-ben kezdődött, és ma is tart. A modernizáció fő célja a működés általános átalakítása annak érdekében, hogy a szervezet az ügyfeleket a korábban hatékonyabban tudja hozzásegíteni új állás megtalálásához. Az 1990-es évek végén a munkaügyi kirendeltségek hivatali jellegű ügyfélterekkel, a szervezeti működést sok esetben át nem látó ügyintézőkkel, kiszolgált-kiszolgáltatott, elsősorban a segélyért/járadékért jelentkező ügyfelekkel és egyre elavultabb számítástechnikai feltételek mellett működtek. A követelményeknek már akkor sem megfelelő körülmények javítása érdekében indult be a Phare projekt keretében (mintegy 1,2 milliárd forint értékben) 2002-ben a szervezet modernizációja, majd folytatódott a HEFOP 1.2 intézkedéssel (9,3 milliárd forint megvalósult költségvetéssel), és a jelenleg is zajló TÁMOP 1.3.1. programmal (az ennek újabb üteméhez rendelt forrás még nem ismert). A fejlesztések minden említett területet érintve fokozatosan modernizáltak 20, 60 és újabb 60 munkaügyi kirendeltséget, valamint a központi szervként működő Foglalkoztatási és Szociális Hivatalt, illetve jelenleg is modernizálnak. Ebben a tanulmányban a folyamat középső elemét, a HEFOP 1.2. intézkedést vizsgáljuk.

Az átfogó célt több – sok esetben a programokon átívelő – projekt szolgálta – ezek összessége tekinthető annak a beavatkozásnak, aminek a hatását vizsgálni szeretnénk. A HEFOP 1.2. intézkedés során az összesen 89 projekt a következő területeken gyakorolhatott olyan hatást, ami befolyásolhatta a munkanélküliek kilépési esélyeit:

– *Az új szolgáltatási modell bevezetése az érintett kirendeltségeken, ideértve az ügyfél-kategorizálás (profilning) alkalmazását. Az új szolgáltatási modell lényege az, hogy az álláskeresőket egyéni jellemzőik alapján típusok szerint szétválogatja (ez a lényegében a munkanélküliség várható hosszát megbecsülő ügyfél-kategorizálás), és az adott típusnak leginkább megfelelő szolgáltatáscsomaggal látja el. A nemzetközi tapasztalatok alapján a hatékony ügyfél-kategorizálás és a megfelelő szolgáltatások együtt lerövidítik az egyén munkanélküliségben töltött időszakát, így a munkanélküliséget is.*

– *Az érintett kirendeltségek felújítása, önkiszolgáló kioszkok (M-pontok) felállítása. A fejlesztést nemzetközi példákat követve arra alapozták, hogy az új típusú ügyféltér az álláskeresők számára kevésbé hivatalként és inkább szolgáltatóintézményként jeleníti meg a kirendeltségeket, illetve közvetlenül is támogatja az ügyfelekkel való interakciót. Az önkiszolgáló kioszkok minden munkanélküli számára hasznosak lehetnek, az ügy-*

fél-kategorizálás után a jobb képességűnek bizonyulók számára pedig az egyik fő szolgáltatási csatornát jelentik.

– *Minőségirányítási rendszer bevezetése az érintett kirendeltségeken.* A minőségirányítás közös értékelési keretrendszerétől (*Common Assessment Framework, CAF*) a HEFOP 1.2. program az ügymenet hatékonyabbá válását, ezáltal a kiszolgálás minőségének általános javulását várta, ami támogatja az *új szolgáltatási modell* működését.

– *Az érintett kirendeltségek munkatársainak továbbképzése.* Ez a programpontra az *új szolgáltatási modell* és a *minőségirányítási rendszer bevezetéséhez* kapcsolódik, azok folyamatait ismerteti meg az érintett kirendeltségek munkatársaival.

– *Integrált számítástechnikai rendszer bevezetése (IR).* Ez a fejlesztés a teljes kirendeltségi hálózat működésének javítását célozza olyan területeken, amelyeken a regisztrált ügyfelekkel kapcsolatos központi adatkezelésnek előnyös hatása lehet. Támogatja az adminisztrációt, belső információs és teljesítményértékelési rendszer alapjául szolgál, segítségével statisztikai kimutatások és elemzések készíthetők.

Hatást tehát két típusú beavatkozástól várhatunk: olyantól, amelynek a szervezet egészére volt hatása (integrált számítástechnikai rendszer), és olyantól, amely az egyes kirendeltségekre gyakorolt hatást (kioszkok, felújítás, minőségirányítási rendszer és *új szolgáltatási modell* bevezetése). Noha a program megvalósulása minden felsorolt pontban ellenőrizhető, a fejlesztéseknek a regisztrált munkanélküliek elhelyezkedési esélyeinek javítására gyakorolt hatása csak azon fejlesztések esetében mérhető, amelyek kirendeltségi szinten valósultak meg. Ennek oka az, hogy a minden kirendeltségre országosan érvényesülő fejlesztések hatását nincs mihez viszonyítani, míg a kirendeltségi szintű fejlesztések esetében a fejlesztésekből kimaradt kirendeltségek erre módot adnak. Az országos fejlesztés jelenléte azért nem okoz bonyodalmat, mert csak a vizsgált időszak végére zajlott le. Az egyes elemek közös hatása ugyanakkor nem mérhető: időben kissé széthúzódva, de a fejlesztésekben részt vevő összes kirendeltség esetében minden fejlesztés megvalósult, így a hatások egymástól nem elválaszthatók.

A becslés elve és modellje

Ezt az értékelést a HEFOP 1.2. intézkedés során felmerült monitorozási problémák motiválták. A program során lényegében minden szereplőnek komoly fejtörést okozott, hogy annak indikátorai közül a *Bejelentett üres álláshelyek átlagos élettartama (napokban)* hatásmutató manipulálhatósága miatt a mérésre alkalmatlan volt, a *Havonta bejelentett új álláshelyek átlagos száma* eredménymutató pedig messze elmaradt a célként kitűzött értékektől. Utólag a program tervezői számára is világos, hogy az

eredménymutatót számos külső, a program megvalósítója számára nem befolyásolható tényező is alakítja, tehát sikerességét ilyen mutatóval nem célszerű mérni. Ennek a problémának a feloldására készült is egy javaslat (Nagy és szerzőtársai, 2007), amely felhívja a figyelmet, hogy a problémát aggregált adatokat használva és a munkába lépés esélyeire koncentrálva is kielégítően lehet vizsgálni. Ez egy tekintetben igyelemreméltó: az általában egyénekre jellemző kilépési esély itt a kirendeltségek jellemzőjévé válik, és a kezelt résztvevő is a megfelelő kirendeltség lesz.

Az értékelés célja a fentieket követve az, hogy megmérje a programnak a munkaügyi kirendeltségek hatásosságának egy mérőszámára – például a regiszterből nyílt piaci munkába való kilépési esélyekre – gyakorolt hatását. A mért hatás többféle lehet, most a cél a szakirodalomban *kezelés átlagos hatása a kezeltreke* (*ATT, Average Treatment effect on Treated*) mérése – aminek általános kérdéseiről és nehézségeiről a *Középkép* 1. fejezete szól. A helyi munkapiacok szerinti elemzés miatt a mérés a program úgynevezett nettó hatását méri, vagyis a közvetlen és a közvetett hatások eredőjét. Nem különíti el a program közvetlen és közvetett hatását, és nem számszerűsíti azokat az áttételes hatásokat, amelyek például abból fakadnak, hogy a program által kedvezőbb helyzetbe hozottak körében fokozottabb versenyhelyzet alakul ki mások számára, s a programból kimaradók munkapiaci helyzete megnehezül. Tekintve, hogy általánosan elérhető szolgáltatás javításáról van szó, ami a helyi munkapiac minden résztvevője számára nyitott, az adott esetben ez a hatás nem lehet jelentős.

A következőkben a kezelt és nem kezelt csoportokra közvetlenül, illetve a párosítás (*matching*) módszerével előállított adatokra alkalmazott – lineáris regresszióval korrigált – különbségek különbsége (*DiD*) becslést végzem el. Az így adódó összesen négy mérési eljárás egyrészt egymás kontrolljaként is használható (ahogy például O’Leary [1998a] vizsgálatában), másrészt számot ad az egyes megfigyelt jellemzőknek a végeredményre gyakorolt hatásáról is.

A különbségek különbsége típusú becslést differenciában írtam fel, ezáltal eleve kiszűrve az olyan időben állandó tényezők hatását, amelyek összefüggésben lehetnek a programban való részvétellel:

$$\Delta HAT_{it} = \tau + \delta p_i + \beta \Delta X_{it} + u_{it},$$

ahol ΔHAT_{it} a hatékonyságot mérő változó, τ egy, a változás alapszintjét mutató konstans, X_{it} a kirendeltségek közötti, adott időpontban tapasztalható különbségeket magyarázó, számunkra megfigyelhető jellemzők, u_{it} pedig azok a jellemzők, amelyek nem korrelálnak a megfigyelhető változókkal. Az egyenletben minden egyes kirendeltség hat különböző hónapban szerepel 2004-ben, és ugyanabban a hat hónapban 2008-ban. Az i index jelöli a kirendeltséget, a t index pedig a hó-

napot. A differencia (Δ) az adott kirendeltségben megfigyelt változást mutatja 2004 t -edik hónapja és 2008 t -edik hónapja között. Erről az egyenletről megmutatható, hogy az úgynevezett különbségek különbsége (DiD) eljárás alkalmazásának egyik formája. A számunkra legfontosabb paraméter a programban való részvételt mutató p_i -hez tartozó δ , ami az átlagos programhatás mértéke. A ΔX_{it} változó azt biztosítja, hogy figyelembe lehessen venni a becslés során a két csoport között az idők folyamán kialakuló, a kezdeti hasonlóságot mérséklő különbségek hatását, így azok nem jelenhetnek meg a program látszólagos hatásaként. Az egyenlet becslése akkor vezet a hatás megfelelő (torzítatlan) becsléséhez, ha valóban elhithetjük, hogy hasonló csoportokat vetjük össze, és valóban azt gondolhatjuk, hogy a megfigyelhető és a nem megfigyelhető jellemzők korrelálatlanok.

Problémát jelent, ha a kontroll- és a kezelt csoport között különbségek vannak, amelyek szisztematikusan összefüggenek az ΔX_{it} változókkal vagy a programban való részvételt jelző indikátorral. Ezt a problémát orvosolhatjuk akkor, ha kellő számú olyan megfigyelhető ismérv áll rendelkezésre, ami a ténylegesen fennálló különbségeket képes magyarázni, és az ez után fennmaradó különbségek valóban véletlenszerűek. Ilyen ismérvek birtokában a becslés előtt párosítást végeztünk a *Közelkép* 1. fejezetében leírtaknak megfelelően, építve *Rosenbaum–Rubin* (1983) eredményére. Jelentős különbség a korábbiakhoz képest, hogy a második lépésben a kapott párokra, pontosabban a köztük tapasztalható különbségekre támaszkodva végzem el a becslést. Az egyedi programhatás a különbségek különbségeként számítható ki ($\Delta HAT_{it} - \Delta HAT_{it}^*$) formában, ahol a csillagos érték jelzi a párosítással számított egyedi tényellentétes értékeket – ez és minden további párosításra alapuló eredmény értelemszerűen csak a programban részt vevőkre számítható. A látszat ellenére az egyedi programhatásra kapott szám általában nem vehető komolyan, mert az egy résztvevőre számított becslés bizonytalansága rendkívül nagy (kivéve, ha a program hatása az egyedeken belül is több megfigyelést tesz lehetővé, ami a legritkább esetekben lehetséges). Az egyedi differenciák átlagaként, immáron viszonylag pontos becslésként adódik a DiD becslés a kezelés átlagos hatására (*Heckman és szerzőtársai*, 1998).

Ha a kilépési arányokat befolyásoló időbeli változások hatását is ki szeretnénk szűrni, azt egyszerűen a párosítási eljárás előtt kell megtennünk. A párosítás során nem az eredeti kilépési arányokat használtuk, hanem az egyéb hatásokra futtatott lineáris regresszióból származó maradéktagot. Mindez analóg azzal az eljárással, ahogy többváltozós regresszió együttműködői előállíthatók reziduális regresszió segítségével. Mivel itt még egy generált változónk van, az így előálló standard hibákat ismét bootstrap eljárással számoltam – a regressziós becsléssel együtt.

A megfigyelhető és nem megfigyelhető hatások közötti korrelálatlan-ság egy feltevés, amit igazolni nem tudunk, csak érvelni mellette. Látni fogjuk, hogy a kételyre van okunk. Ilyenkor a fellépő torzítás nagysága attól függ, hogy milyen a nemkívánatos korreláció mértéke és iránya.

Adatok, előzetes eredmények és becslési eljárás

A hatásbecslés elsősorban az ÁFSZ – a HEFOP 1.2. keretében kifejlesztett – integrált számítástechnikai rendszerének adatbázisára épül, amelyben 2000-től található meg a regisztrált munkanélküliekre vonatkozó egyéni adatok. A becsléshez ezeket az adatokat a Foglalkoztatási Hivatal munkatársai a kirendeltségekre összesítették. Ezeket egészítik ki a helyi munkapiacra vonatkozó – települések, illetve munkaügyi kirendeltségi körzetek szerinti – adatok, amelyek a KSH-Tstar adatbázisából származnak.

Az ÁFSZ integrált számítástechnikai rendszere minden regisztrált állás-keresőről napra pontosan rögzíti státusának változását, és ezek az egyéni adatok lehetővé teszik, hogy a munkanélküliek munkapiaci történetét a regisztráció során kövessük. Az egyéni adatok a regisztrált státus és bizonyos programokban való részvételen túl kiterjednek olyan alapvető ismérvekre, mint a nem, a kor, az iskolázottság, a korábbi foglalkozás FEOR-kódja, illetve a megváltozott munkaképesség. Ezeket az adatokat – amelyek egyrészt a korábban ismertetett modellekben a külsődleges hatásokat megjelenítő X változók szerepét töltik be, másrészt pedig (a program indulása előtti értékekkel) a párosítás alapjául szolgálnak – nem közvetlenül, hanem a kirendeltségek szerint aggregálva használjuk.

A hatékonyság mutatószáma többféle lehet, ezért az eredmény mérésére több mutatót is megvizsgálunk. A kirendeltséggel kapcsolatot fenntartó munkanélküliek esetében ismerjük a kilépés irányát is, ami a hatékonyság mérésének alapja lesz. A megkülönböztetett irányok a következők:

1. kilépés nem támogatott („nyílt piaci”) foglalkoztatásba,
2. kilépés közcélú- vagy közmunkába,
3. kilépés egyéb támogatott munkába (bértámogatás, Start-kártya stb.),
4. kilépés képzésbe,
5. kilépés a közreműködés hiánya miatt (a valamikori munkanélküli megszakította a kapcsolatot a munkaügyi központtal).

Tekintettel az ÁFSZ elsődleges céljára, a munkanélküliek álláshoz juttatására, a legfontosabb mutató a nem támogatott munkába való kilépés lesz. A mérés eredendően itt is egyénekre irányul, a mutatók mégis a kirendeltségekre aggregált formában jelennek meg. A számított kilépési arányok közvetlen analógiái az egyéni kilépés valószínűségeinek, és mint ilyenek, kiválóan megfelelnek a kitűzött vizsgálati célnak. Mivel ismerjük mind a regisztráltak létszámát, mind pedig az egyes irányokba kilépők

számát az álláskeresők korábban jelzett csoportjai szerint, külön kilépési arányok is számíthatók iskolai végzettség, korcsoport, pályakezdő és megváltozott munkaképesség státus szerint. Ez lehetővé teszi a program hatásában megjelenő heterogenitás figyelembevételét, és némiképp mérsekli az egyéni adatok mellőzéséből fakadó fenntartásokat.

Az adatbázis erőssége az, hogy elsődleges célja az állami foglalkoztatási szolgálat adminisztrációjának támogatása, és ennek megfelelően teljes körű a 2000 után regisztrált álláskeresőkre vonatkozóan. Mindez azonban hátrányokkal is jár. A legfontosabb ezek közül az, hogy kizárólag a regiszterre alapozva erre az időszakra nézve sem a belépők korábbi munkatörténetéről,³ sem pedig az „aktív” regisztrált periódus utáni időszakról nem rendelkezünk információval. Az előbbi oka a nyilvántartás korábbi szerkezete, az utóbbié pedig az álláskeresők törvény általi bejelentési kötelezettségének megszűnése a státus megváltozásával. Ha munkanélküli-ellátásra valaki eleve nem jogosult (például mert nincs elegendő jogszerző ideje), vagy már kimerítette az ellátásra jogosultságát, akkor semmi sem kötelezi arra, hogy állásba lépését közölje a szervezettel. Bár szankcióként ebben az esetben is elesik három hónapra az ismételt belépés lehetőségétől, e szabályozás motiváló ereje kérdéses és ismeretlen. Mindennek a jelenlegi elemzésre nézve az a következménye, hogy csak az ellátásban részesültek⁴ munkába lépésükről van megbízható információnk. Az ellátásra nem jogosultak esetében nem tudjuk, hogy mi a kilépés iránya, csak azt, hogy az illető megszakította a kapcsolatot a szervezettel. Az elemzés során tehát nehézséget jelent az, hogy a kilépés során jelentett állásba lépést csak hibával tudjuk mérni. Ez a hiba összefüggésben állhat a kilépés esélyét meghatározó tényezőkkel, nagyságára vonatkozóan azonban nem áll rendelkezésre külső információ. A mérési hiba tehát ha jelen van, csökkenti az eredményváltozót, mert nem regisztráljuk a dolgozók között azok egy részét – a fordított eset előfordulására nincs okunk számítani.

Az itt használt különbségek különbsége (*DiD*) becslés alkalmazásához ki kell választanunk egy, a kezelést megelőző és egy az utáni időpontot. Gondolva arra, hogy a HEFOP 1.2. intézkedés végrehajtása 2004 második felében kezdődött el, valamint 2008 második felében már érezhetőek voltak a munkapiacon a gazdasági válság hatásai, az összehasonlítás célszerű időpontjának tűnt a 2004 és 2008 első hat hónapja közötti időszak. A program hatásainal lehető legteljesebb számításba vételéhez az lenne az ideális – ahogy azt Nagy (2006) is javasolja, és annak potenciális fontosságát Card és szerzőtársai (2010) is hangsúlyozza –, ha a végrehajtás után később, akár több évvel később is mérnénk. Sajnos, ezt az utat a 2008-tól kezdődő válság ismertén (legalább területileg és képzettség szerint) aszimmetrikus hatása és a kontrollcsoport számának a fejlesztést foly-

3 A korábbi munkatörténet ma is csak a pénzbeli ellátásra jogosultakra nézve tartja nyilván az Foglalkoztatási Hivatal, mert csak az ellátás nagyságának számításához használja fel ezt az adatot.

4 A figyelmes olvasónak feltűnhet, hogy eddig ellátásra jogosultakról volt szó, most pedig az ellátásban részesültekről. Ennek oka az, hogy a szóban forgó szelekciót mozgató jogosultsági feltételekről az ellátásra jogosultságra nézve vannak információk, míg a kilépési adatok gazdagsága valóban aszerint változik, hogy az ellátásban ténylegesen részesültek-e az érintettek. A kettő közötti kapcsolatról nincs pontos információnk, de nem tudunk olyan okról, amiért egy, az állami foglalkoztatási szolgálat hatókörébe került ellátásra jogosult személynek ne lenne érdeke igénybe is venni azt.

atató TÁMOP 1.3.1. program indulása következtében bekövetkező megcsappanása miatt nem tudjuk követni.

A becslés hatásosságának növelése érdekében, és hogy a szezonális hatásokat is figyelembe lehessen venni, nem csak egy hónap adatai, hanem az érintett évek első félévének minden hónapjára vonatkozó adat szerepel a számításokban. Így minden kirendeltség hatszor jelenik meg az adatbázisban, aminek hatását a becslés pontosságának kiszámításakor szem előtt tartom (klaszterezett standard hibákat számolok). Ennek hatására a kialakuló DiD becslés az egyes hónapokra vonatkozó becslés egyfajta átlaga lesz.

Az elemzésben 158 kirendeltség vett részt – csak olyanok, amelyek léteztek 2004 és 2008 első félévében is. Különlegessége miatt kimaradt a budapesti Haller utcai (a hajléktalanokkal foglalkozó) és az Andrassy úti (akkor csak diplomásokra szakosodott) kirendeltség, valamint nem szerepelt a mintában az a hét kirendeltség sem, ahol a Phare-programban minden fejlesztés lezajlott.

Ha csak a program formális érintettségét vizsgáljuk, résztvevőnek a HEFOP 1.2. intézkedés során modernizált kirendeltségeket, kontrollcsoportnak pedig azokat tekinthetjük, amelyeket sem a Phare-programban, sem a HEFOP 1.2. intézkedés során nem modernizáltak. Mivel azonban a CAF-be, végül csak hét kirendeltség kapcsolódott be a Phare-program keretében,⁵ a maradék 13 pedig a HEFOP 1.2. intézkedés során, a részt vevő csoporthoz e 13 kirendeltség is hozzátartozik (mindez nem befolyásolja a kontrollcsoport létszámát, mert abban a Phare-program keretében korszerűsített kirendeltségek nem számítanak bele). Végeredményben tehát az összesen 158-ból 71 kezelt és 85 kontrollkirendeltségünk van.

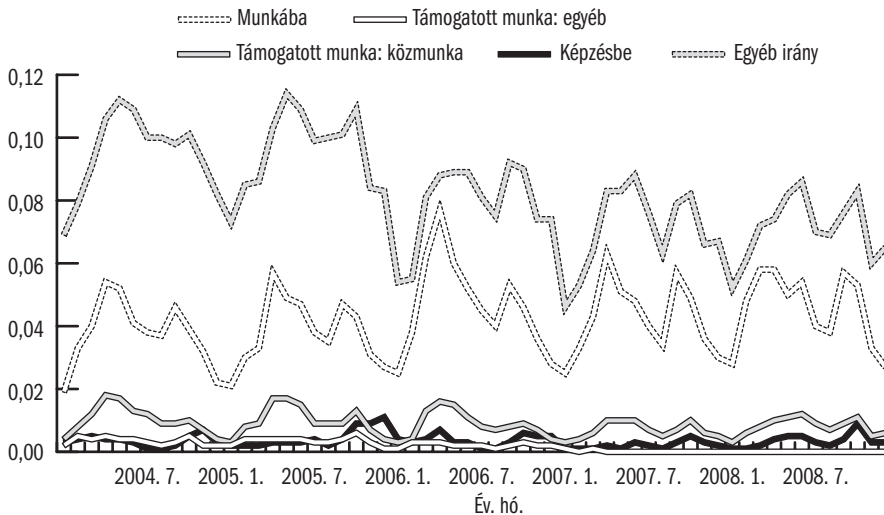
A programokban részt vevő kirendeltségek kiválasztását segítő információk nem voltak mentesek az ellentmondástól. Egyrészt, előzetes információk alapján úgy tudjuk, hogy minden megyéből és a megyéken belül nagyobb és kisebb városokból is kerültek kirendeltségek a résztvevők közé, ami a részvétel egyfajta véletlenszerűségét biztosíthatja. Másrészt, az értékelés során készült interjúkból kiderült, hogy a résztvevőket némiképp irányították, mert a program elindításakor a nehezebb helyzetű, rosszabb állapotban levő kirendeltségek nagyobb esélyt kaptak a programba való bekerülésre. Mivel az épületek állagára vonatkozó vagy ehhez hasonló adatot nem tudtunk gyűjteni, ezt a szempontot közvetlenül nem tudjuk ellenőrizni, csak a kirendeltségek ügyfeleinek jellemzői tudja megjeleníteni.

Mivel a program egyes elemei egyszerre jelentkeznek (eltekintve a Phare-programból átkerült 13 kirendeltségtől, ahol az *önkiszolgáló kioszk* és az *új szolgáltatási modell* már korábban is működött), a fentieknek megfelelően az *önkiszolgáló kioszkok építésének*, az *ügyfél-besorolási*

5 Ezek: Baja, Orosháza, Barcs, Ózd, Hatvan, Balassagyarmat, Esztergom.

rendszer működésének és a CAF alkalmazásának hatását egyszerre tudjuk csak vizsgálni. Ha hatást mutatunk ki, nem fogjuk tudni eldönteni, hogy az az összetartozó de akár külön is bevezethető intézkedések közül melyiknek az eredménye. Ha nem találunk hatást, nem tudjuk, hogy ez több, összességében hatástalan programelemnek tudható be, vagy a pozitív és a negatív hatások eredmények.

3.1. ábra: Kilépési arányok 2000 és 2010 között
(országos átlag, összes kirendeltség)

Forrás: Saját számítás az integrált számítástechnikai rendszerből (IR) aggregált egyéni adatok alapján.

Az 3.1. ábra az összes álláskeresőhöz viszonyított kilépési arányok országos átlagát mutatja be 2004 és 2008 között. Az ábra tanúsága szerint közcélú és közhasznú munkába kilépés és a képzésbe kilépés aránya semikor sem számottevő, arányuk fél és egy százalék között mozog. A két jelentős kilépési irány: 1. a foglalkoztatás, az időszak egészére vonatkozóan mintegy 4 százalékos átlagos aránnyal, illetve 2. a közreműködés hiánya miatt a nyilvántartásból elveszőké, 8 százalékos átlaggal. A foglalkoztatásba kilépés enyhe trendszerű növekedése mellett a kapcsolatot megszakító arányának növekedése figyelhető meg, ami az autonóm időbeli változások fontosságára mutat rá. Az 3.1. ábra tanúsága szerint minden kilépési irányba való távozás erősen szezonális. A kilépések esélye elsősorban nyáron nő meg, télen pedig csökken – egyrészt a nyári időnyomunka-lehetőségek hatása miatt, másrészt azért, mert ekkor nyílnak meg az aktív munkaerőpiaci eszközök keretében elérhető munkalehetőségek. A továbbiakban, ha másként nem jelezzük, „kilépésről” szólva a nem támogatott (nyílt piaci) munkába való kilépést kell érteni.

Az ismeretlen irányba kilépők nagy és trendszerűen csökkenő aránya mérési hiba jelenlétét valószínűsíti. Ennek vizsgálatunkra nézve akkor van hatása, ha ez a változás a számunkra fontos irányban mutatkozó kiáramlás mérésének hibájával van összefüggésben (például úgy, hogy a korábban ismeretlen irányba kilépők közül az idők folyamán egyre többen lépnek ki nem támogatott munkába), és az kapcsolat nagysága összefügg a programban való részvétellel. A kilépés irányára vonatkozó információ hiánya azzal függ össze, hogy az érintett ügyfélnek érdekében áll-e a kirendeltséggel a kapcsolattartás. Ez vagy közvetlen érdek miatt lehet így (főként azért, mert kapcsolattartás hiányában a munkanélküli-ellátást nem folyósítják, illetve az ellátásra és szolgáltatásokra jogosultság egy időre szünetel), vagy azért, mert a kirendeltség szolgáltatásai vonzóak az ügyfél számára. A programban való részvétel az adminisztratív készleteket nem befolyásolja, a modernizált kirendeltségek ügyfelei azonban a többiekénél hasznosabbnak érezhetik a kapcsolattartást, ami a kapcsolattartás fokozódásához, a munkába történő kilépés gyakoribb regisztrálásához, végeredményben a mérési hiba mérséklődéséhez vezethet. Ez negatív korrelációt teremt a kirendeltségek programban való részvétele és a kilépés nagyságában jelentkező mérési hiba változása között, ami a programhatás túlbecsléséhez vezet. Bár ez a hatás létezik, nagysága vélhetően kicsi, és több más zajjal, torzítással együtt jelentkezik, amelyek ismeretlen irányba torzítják a becslést – többek között ennek érdekében használtunk különféle módszereket és specifikációkat. Az említett negatív korreláció nélkül a mérési hiba véletlenszerű nagysága és változása csak a mérés pontosságát csökkenti.

Az 3.1. táblázat a kilépési arányok alakulását mutatja a két vizsgált időszakban kirendeltségi adatok alapján, a kirendeltségek létszámával súlyozva. A kilépési arány 2004-ről 2008-ra jelentősen növekedett. A programban részt vevők esetében a növekmény mintegy 1 százalékpont, a kontrollcsoportban mintegy 0,8 százalékpont – DiD-eljárással a program hatása e két szám különbsége: 0,23. Ez a szám relatíve nem kicsi, azonban nem különbözik szignifikánsan nullától. Az eseményeket másként is megközelíthetjük, hiszen a táblázat azt is megmutatja, hogy a különbség, ami a 2004-ben megvolt a két csoporthoz tartozó ügyfelek kilépési esélyei között, 2008-ra lényegében eltűnt. A program résztvevői tehát a vizsgált időszakban felzárkózni látszanak azokhoz, akik a programban nem vettek részt.

A kirendeltségi adatokat országos szintre aggregálva, képet kaphatunk arról, hogy a kirendeltségek átlagosan milyen „alapanyagból” dolgoznak. A 3.2. ábra a programtól független legfontosabb hatást, az ügyfélkör változásának hatását mutatja be – többek között erre kontrollálunk a becslés során. Azok arányát mutatja meg a regisztrált munkanélküliek között, akik várhatóan komolyabb nehézséggel néznek szembe az állás-

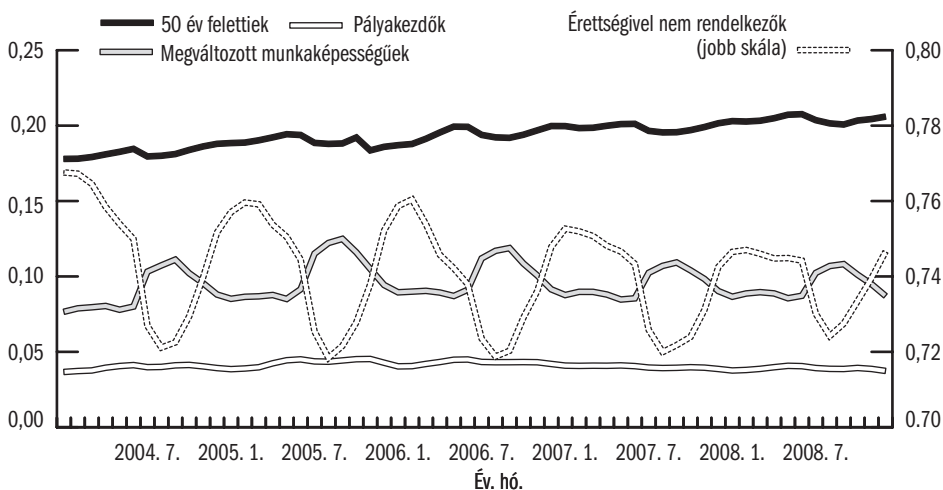
keresés során: az érettségi nélkülieket, az 50 év felettieket, a pályakez-
dőket és a megváltozott munkaképességűeket (egy személy több helyen
is megjelenhet, így az arányok összege nem 100).

3.1. táblázat: A regisztrált munkanélküliek nyílt munkapiacra lépési esélyének
változása a HEFOP-program résztvevői és a kontrollcsoport körében^a

Év	HEFOP 1.2. résztvevő-e		Különbség
	nem	igen	
2004	0,0414	0,0386	-0,0028
2008	0,0496	0,0491	-0,0005
Különbség	0,0082	0,0105	0,0023

^a Phare-résztvevők nélkül; a regisztrált munkanélküliek számával súlyozott adatok.
Forrás: Saját számítása az integrált számítástechnikai rendszerből (IR) kirendeltségi
szintre aggregált egyéni adatok alapján.

3.2. ábra: A kirendeltségek ügyfeleinek átlagos összetétele
2004 januárja és 2008 decembere között

Forrás: Saját számítása az integrált számítástechnikai rendszerből (IR) kirendeltségi
szintre aggregált egyéni adatok alapján.

A leghatározottabb időbeli változást az 50 év felettiek arányának növe-
kedése jelenti. A 2000-ben még csak 15 százalékos arány tíz év alatt öt
százalékponttal nőtt, aminek hátterében a 2009-re egységesen 62 évre
emelkedett nyugdíjkorhatárt (és a vele együtt emelkedő előrehozottat),
illetve az átlagosan javuló képzettséget tudhatjuk. Az érettségi nélküliek
a képzetebbeknek folyamatos, lassú, de határozott csökkenése ellenére a
regisztrált álláskereső mintegy háromnegyedét teszik ki. Arányuk erő-
teljes szezonálisitást mutat: határozottan csökken az idénymunkát kínáló
nyári hónapokban, és jelentősen megnő a téliekben. Jóval kisebb arányú,
de szintén erőteljes (a képzetlenekével éppen fordított) szezonálisitást mu-

tat a pályakezdők aránya. A 10 százalékot a 2006. évi csúcs esetében is éppen hogy meghaladó arányuk elsősorban nyáron jelenthet komolyabb feladatot a kirendeltségek számára. A megváltozott munkaképességűek 2002 közepétől mért aránya stabilan öt százalék alatt marad.

Az időbeli változások mellett lényeges kérdés, hogy a kontroll- és a kezelt csoport mennyire hasonló egymáshoz, azaz mennyire tekinthető a kontrollcsoport a kezelt valódi kontrolljának. A 3.2. táblázat számszerűen mutatja be a két csoport jellemzőit a program előtti állapotban, 2004-ben. Itt a változók három csoportja szerepel: a regisztrált munkanélküliek jellemzői mellett szerepelnek azok kilépési arányai is. Az integrált számítástechnikai rendszer (IR) adatai mellett a KSH tájékoztatási adatbázisából nyert területi adatokat is felhasználtuk. Ezeket az Foglalkoztatási Hivatal munkatársától kapott (a kirendeltségek mellett a vonzáskörzetbe tartozó települések kódját is tartalmazó) kapcsoló állomány segítségével a kirendeltségek vonzáskörzeteibe tartozó települések között összevontam, majd az így előálló, szintén kirendeltségi szintre hozott adatokat hozzákapcsoltam az integrált számítástechnikai rendszer (IR) kirendeltségi szintű adataihoz. Az ügyfelek összetétele mellett ezek az adatok biztosíthatják, hogy a program hatását nem keverjük össze más, külső hatásokkal, amilyen például a konjunktúra időbeli és térbeli alakulása. Budapestet egy munkapiacnak tekintetem, így minden budapesti kirendeltséghez ugyanazok a kirendeltségi szintű környezeti adatok tartoznak.

A részt vevő és a kontrollkirendeltségek közötti legjelentősebb különbség az, hogy a részt vevő kirendeltségeken regisztrált munkanélküliek száma kétszerese annak, amit a kontrollcsoport tagjai esetében tapasztalunk. Ugyanakkor sem a munkába lépés esélyében, sem a környezeti változókban nem mutatkozik számottevő különbség. Ilyen egyedül a regisztrált munkanélküliek összetételében látszik: a felsőfokú végzettségűek aránya nagyobb a kontrollcsoportban, mint a részt vevő csoportban, bár az érintettek részesedése igen kicsi. A két csoport jellemzői hasonló terjedelemben szóródnak, ezért az értékelés során nem jelent problémát az a sokszor nem triviális feladat, hogy a jellemzők együttes eloszlásának azonos területén levő, azonos értelmezési tartományba (*common support*) tartozó egyedek viselkedését vessük össze (*Heckman és szerzőtársai*, 1998). Ezt a párosítási eljárás alkalmazásakor látni is fogjuk. A háttérváltozók különféle kombinációinak hatása a részvételre nem nagy, de nem is elhanyagolható, így azt a becslés során több változatban is vizsgáljuk, csak a háttérváltozók változását bevonva, majd a regisztráltak különféle alcsoportjaira mért kilépési arányokkal.

3.2. táblázat: A programban részt vevő és a kontrollkirendeltségek fontosabb megfigyelhető jellemzői 2004-ben

	Kontroll	Résztvevők
A kirendeltségek átlagos ügyfélszáma	1531	3090
Piaci munkába lépés aránya a regisztrált munkanélküliek adott csoportjában (az adott csoport létszámával súlyozva, százalék)		
0-25 éves	4,3	4,1
26-50 éves	4,4	4,1
50+ éves	3,1	2,9
Érettségi nélküli (szakmunkással)	3,9	3,6
Érettségizett	4,9	5,0
Felsőfokú végzettségű	5,5	5,3
Szakmunkás	5,1	4,8
Megváltozott munkaképességű	2,5	2,6
Nem pályakezdő	4,5	4,2
Az adott csoport részaránya az összes regisztrált munkanélküli között (százalék)		
0-25 éves	14,7	14,5
50+ éves	19,4	19,3
Érettségi nélküli	75,9	77,5
Felsőfokú	3,2	2,4
Nem pályakezdő	7,3	6,8
Környezeti jellemzők		
Regisztrált munkanélküli/15-65 éves lakosság (százalék)	8,2	8,5
Szja/adózó (ezer forint, 2008.évi áron)	262	249
Lakásépítés/1000 lakos	5,8	5,1
Vállalkozás/1000 lakos	152,6	143,6
Nonprofit szervezet/1000 lakos	10,4	10,2
Bölcsődések aránya (0-2 éves korosztályban, százalék)	7,9	7
Nettó odavándorlás/1000 lakos	-0,7	-1,3

Forrás: Integrált számítástechnikai rendszer (IR), KSH Tstar adatok.

A becslésben aggregált adatokkal dolgoztunk. Minden kirendeltség hat egymást követő hónapban keletkezett megfigyeléssel szerepel, így a standard hibákat az OLS becslésben korrigálni kell. Az aggregálás miatt fel-lépő heteroszkedaszticitást a kirendeltségeken regisztráltak létszámával való súlyozással, a többszörös részvétel miatti autokorrelációt a standard hibák klaszterezésével kezeltük. A modell magyarázó változói meg-egyeznek a parametrikus modellben használt környezeti változók 2004. januári értékeivel, amihez hozzávettem a nyílt piaci foglalkoztatásba és az ismeretlen irányba való kilépés szintjeit, négyzetét, és keresztszorza-tait. A z -statisztikákat 100 bootstrap replikációval számítottuk. A pá-rostítás során különféle módszerekkel generáltam a tényellentétes esete-ket a PSMATCH2 Stata modul segítségével (Leuven-Sianesi, 2003). A

becsléshez 1:1 párosítást, k legközelebbi szomszéd módszert, illetve kernel és lokális lineáris nem parametrikus átlagolást alkalmazó módszert is alkalmaztunk.

Becslési eredmények

Az alábbiakban a korábban differenciaként meghatározott egyenlet kirendeltségi adatokon becsült együtthatóinak eredményeit mutatom be. Az eredmények első részét, a nyílt munkapiacra való kilépés esélyét az összes regisztrált munkanélküli esetében a 3.3. táblázat felső része tartalmazza. Az (1) specifikációban a 3.1. táblázatban már megmutatott egyszerű eredmények „köszönnek vissza” (a számszerű eltérés a két becslés eltérő feltételeiből⁶ fakad). Az itt kimutatott hatás a kilépési rátának 0,16 százalékpontos, azaz mintegy 5 százalékos növekedése. A hatás becslése ugyanakkor pontatlan, az általában használt szinteken nem szignifikáns. Ennek – bizonyos kontrollváltozók hiányán túl – oka lehet a mérési hiba miatt várható negatív torzítás. Bár itt célunk a programhatás minél pontosabb becslése, figyelemre méltó, hogy a program a lezajlott változásnak csak kis részét magyarázza. A (2) specifikáció annyiban tér el az elsőtől, hogy az egyes hónapok külön indikátort kaptak, hogy kiszűrjük a mérés időpontjának hatását. Ez ugyan jelentősen, 14 százalékra növelte a magyarázó erőt, mutatva a szezonális fontosságát a kilépési rátákban, de nem befolyásolta a programhatás becsült nagyságát vagy pontosságát.

A (3) specifikációban felhasználtam a kirendeltségek ügyfeleinek összetételét jelző változókat: a kor, iskolai végzettség, pályakezdő státusz szerinti megoszlást. A magyarázó erő ismételt emelkedése mellett most a programhatás becsült értéke 0,003-ra nőtt, pontossága pedig érdemben javult. A becsült hatás a párosítással kapott becslések átlagához áll közel, a nyers becslésnél pedig némiképp nagyobb. A bevont változók a program lefolyása alatti négy év fontos változásait ragadják meg, de becsült hatásukat nem szabad úgy értelmezni, mint aminek tartalmi jelentősége van: a saját hatásukat ismeretlen módon torzítja a mérési hiba proxijaként betöltött szerep, és a kettő nem választható el egymástól. Egy további specifikációban a mérési hibát úgy közelítettem, hogy az *Egyéb irányba kilépés* változót bevontam a magyarázó változók közé. Ez a változó a mérési hibán túl magában más információkat hordoz, valamint ugyanannak a népességnek az arányát mutatja, amelyből a munkába lépést látjuk a bal oldalon, ezért túlkontrollálhatja a program hatását. A bevonás eredményeként a becsült programhatás minimálisan növekedett (0,003-ra), szignifikanciája csökkent (az eredmény nem szerepel a 3.3. táblázatban).

6 A nyers adatokban a kezelt és kontroll csoportok szintjére aggregált mennyiségi adatokból számoltunk rátákat. A regressziós becslések kirendeltségi szintű, súlyozott adatokat használnak, a kirendeltségek körét beszűkítve a közös értelmezési tartományban levő megfigyelésekre.

3.3. táblázat: A DiD OLS (differencia)regressziók eredménye
különbféle specifikációkban^a

	(1)	(2)	(3)	(4)
HEFOP 1.2. résztvevő	0,0016 (0,431)	0,0016 (0,433)	0,0030* (0,0952)	0,00167 (0,342)
15-25 évesek aránya			-0,000919 (0,991)	0,000540 (0,994)
50+ korúak aránya			0,0716 (0,225)	0,111** (0,0357)
Érettségi nélküliek aránya			0,0259 (0,703)	0,0214 (0,729)
Diplomások aránya			0,367** (0,0123)	0,240* (0,0780)
Pályakezdők aránya			-0,188*** (0,00339)	-0,137** (0,0247)
Megváltozott munkaképességűek aránya			-0,154** (0,0264)	-0,0648 (0,336)
Regisztrált munkanélküli/15-65 éves lakosság				-0,313*** (8,50e-05)
Szja/adózó (2008. évi áron)				-3,26e-05 (0,419)
Lakásépítés/lakos				0,0223 (0,965)
Vállalkozás/lakos				0,0306** (0,0419)
Nonprofit szervezet/lakos				2,077 (0,216)
Bölcsődések aránya (0-2 éves)				-0,0391 (0,473)
Nettó odavándorlás/lakos				-0,153 (0,217)
Konstans	0,00852*** (6,36e-09)	0,00874*** (1,06e-09)	0,00653*** (0,00859)	0,00980** (0,0221)
Megfigyelések száma	834/948	834/948	834/948	834/948
R ²	0,02	0,14	0,22	0,28

^a Együtthatók becslült értékei, alattuk zárójelben a hozzájuk tartozó *p*-értékek;

* 10 százalékos szinten szignifikáns, ** 5 százalékos szinten szignifikáns, *** 1 százalékos szinten szignifikáns.

A standard hibák számítása figyelembe veszi a kirendeltségek azonos évben, egymást követő hónapokban való ismétlődését (klaszterezetek) és az első lépésben végzett aggregálás hatását (heteroszkedaszticitás). Minden hónapot külön indikátorváltozó képvisel a regresszióban, amelyek együtthatóját itt nem mutatom be. A becslés az összes megfigyelésből csak azokat használja, amelyekhez tartozó változók értelmezési tartománya közös (a párosítás során kapott eredmény).

A következő lépésben olyan változókat vontunk a becslésbe, amelyek a kirendeltségeket körülvevő gazdasági környezet megváltozásának hatá-

sát ragadják meg. A (4) specifikációval végzett becslés eredménye az első kettőhöz hasonló, és szignifikanciája is jelentősen csökken. Mindez és a modell magyarázóerejének enyhe növekedése azt jelzi, hogy a differenciában becsült modell bővítéséhez rendelkezésre álló információ nem elégséges: a magyarázó változók közötti multikollinearitás miatt a pontosság drasztikusan romlik. Ugyan az új pontbecslés nagysága jelentősen kisebb a (3) specifikációban kapottnál, a hozzá tartozó konfidencia-intervallumban a korábbi eredmény bőven benne fekszik. Az új változók a magyarázó erőn ugyanakkor nem változtattak, hatásukat szignifikáns negatív együttható és a korábban szignifikáns összetételi hatások megváltoztatása nélkül fejtik ki. Mindezt a (3) specifikációval kapott eredményeket tartom mértékadónak, az utoljára kapott nem szignifikáns 0,3 százalékpontot pedig a hatás vélhető alulbecsléseként kezeljük.

A tisztán parametrikus megközelítés után párosítással is elvégeztem a becsléseket, hogy figyelembe lehessen venni a kezdeti különbségek hatását is. A 3.4. táblázat az egyszerű DiD-párosításoknak a kiáramlásváltozás kontrollváltozótól vett távolságának átlagolásával végzett becslési eredményeket és bootstrap z -statisztikákat⁷ mutatja különböző módszerek alkalmazásával. A becslést minden esetben a közös értelmezési tartományra korlátoztuk, az eredmények a résztvevőkre gyakorolt hatásokat mutatják. A programhatások minden esetben pozitívak, de a részvételi esélyek eloszlásának egészét figyelembe vevő (kernel és lokális lineáris) módszerek esetében ezek nagysága kisebb – az egyszerű átlaghoz hasonló – és nem is szignifikáns. Frölich (2004) eredményei alapján⁸ a jelen esetben a nemparametrikus becslések a legpontosabbak, így ezek nagysága az irányadó.

3.4. táblázat: Párosítással kapott becsült programhatások

	1:1	5 legközelebbi	Lokális lineáris	Kernel
Programhatás párosítással	0,0039	0,0059**	0,0019	0,0016
Bootstrap z -statisztika	1,41	2,03	0,69	0,71

** 5 százalékos szinten szignifikáns.

Megjegyzés: A lokális lineáris és a kernel becslés Epanečnyikov kernelt használ az alapértelmezett 0,06-os sáv szélességgel.

Az egyszerű DiD-párosítás eredményei után kontrollált becsléseket is végeztünk. Ezek két lépésben készültek. Az első lépésben olyan lineáris regressziót futtattunk, amiben a programhatás kivételével minden kontrollváltozó szerepelt a 3.3. táblázatban már bemutatott specifikációknak megfelelően. Ezekből a regressziókból előrejelzést, majd maradéktagokat képeztem a kiáramlás változására, és ezeket átlagoltam a párosítás után. A párosítás során kernel módszert használtunk. Ahogy korábban, itt is a közös értelmezési tartományra korlátoztam az elemzést, és bootstrap

7 A véletlenszám-generátor seed-je 339487731 volt.

8 Mivel a kezelt és a kontrollcsoport nagysága lényegében megegyező, a két csoport között a kezdeti állapotban mért különbség pedig kicsi, a felállás a Frölich (2004) 3. forgatókönyvéhez hasonlítható.

eljárással számítottam ki a z -statisztikákat – most már maradéktagok képzése is része volt a replikációknak.

3.5. táblázat: Párosítással kapott becült programhatás a kirendeltségi jellemzők változásának kiszűrése után, DiD OLS-(differencia)regressziókból nyert maradéktagokon

	(1)	(2)	(3)	(4)
Programhatás párosítással	0,0016	0,0051*	0,0048*	0,0043
Bootstrap z -statisztika	(0,71)	(1,81)	(1,76)	(1,55)

* 10 százalékos szinten szignifikáns.

Megjegyzés: A párosítási eljárás kernel módszerrel használt. A regressziós előfeldolgozás a 3.3. táblázat (3) specifikációját követi az ott használt paraméterekkel.

A kontrollált párosítás eredményeit a 3.5. táblázat mutatja be a 3.3. táblázattal azonos szerkezetben. Figyelemre méltó, hogy a legjelentősebb változást itt a szezonális kezelés hozta, ami után a programhatás 0,5 százalékponton emelkedik, és 10 százalékos szinten szignifikáns. A kirendeltségek összetételének szerepeltetése után az érték némileg, de nem szignifikánsan mérséklődik, a környezeti jellemzők bevonása a korábban tapasztalt hatással jár: a programhatás csökkenése mellett a becslés nem szignifikánssá válik. A párosítás tehát a kezelt és kontrollcsoportok homogenizálása által az előzetes megfontolásokhoz közelebbi, nagyobb érték felé módosította a becslést.

A többváltozós DiD-elvvel és a párosítással végzett elemzés hatására tehát az eredeti – kontrollálás nélkül levont – következtetésünk kismértékben módosul, semmilyen formában nem vizsgálja azonban azt a kérdést, hogy a program hatásában mutatkozik-e valamilyen heterogenitás. Habár az egyes program-elemek hatását nem tudjuk elkülöníteni, megkísérelhetjük ezt az álláskeresőkre nézve, akinek jellemzőivel kölcsönhatásban bontakozik ki a programhatások. Elképzelhető, hogy az a programelem, aminek a hatását mérjük, az álláskeresők egy csoportjára hat, másra pedig nem. Könnyen lehet például, hogy az *önkiszolgáló kioszkok* az internettel nehezen boldoguló álláskeresőknek, akik között nagyobb eséllyel találunk iskolázatlanokat, kevésbé hasznosak, mint az iskolázottaknak. Az is lehetséges ugyanakkor, hogy az *új szolgáltatási modell* hatékonyabb a képzésbe irányításban, mint a nyílt munkapiacra lépésben. Végül pedig a két hatás együttesen is jelentkezhet, azaz létezhet olyan program, ami mindenekelőtt egy bizonyos csoport egy bizonyos irányba való kilépését segíti elő. Ennek megfelelően indokolt a hatást a különböző álláskereső csoportok és a kilépés iránya szerint megbontva tovább elemezni. Ennek érdekében minden csoport és kilépési irány kombinációjában megbecsültem a programhatás egyenletét a korábban kiválasztott specifikációban (ez minimális elméleti különbséggel teljes interakcióval is lehetséges lett

volna, csak sokkal kevésbé áttekinthetően). A becslült programhatásokat a 3.6. táblázat mutatja be, összefoglalva sok – a 3.3. táblázat (3) specifikációjával megegyező – egyenlet eredményét, ahol a megadottak szerint változtattam az eredményváltozót és a kockázati csoportot (valamint a hozzá tartozó súlyokat). Dölnen szerepelnek azok az együttthatók, amelyek esetében a p -érték kisebb, mint a viszonylag liberálisan meghatározott 10 százalékos küszöbszint.

3.6. táblázat: A program hatása az álláskereső csoportjai és a kilépés iránya szerint – a programhatás együttthatói (dőlt számok a szignifikánsak)

	Foglalkoztatás	Közcélu-, közhasznú foglalkoztatás	Egyéb, foglalkoztatást támogató aktív eszköz	Képzés	Megszakította a kapcsolatot
15-25 éves	0,0025	-0,0002	-0,0009	-0,0005	-0,0046
26-50 éves	0,0034	0,0012	0,0000	-0,0002	-0,0016
50+ éves	0,0018	0,0006	-0,0003	-0,0001	-0,0027
Érettségi nélkül	0,0029	0,0011	0,0001	-0,0001	-0,0019
Érettségizett	0,0028	-0,0004	0,0001	-0,0005	-0,0028
Diplomás	-0,0021	0,0010	-0,0053	-0,0001	-0,0023
Érettségi nélküli szakképzett	0,0032	0,0004	0,0003	-0,0002	-0,0020
Megváltozott mun- kaképességű	0,0038	-0,0001	-0,0015	-0,0002	-0,0073
Megváltozott mun- kaképességű, fog- lalkozás-egészség- ügyi véleménynel	0,0057	-0,0011	0,0009	0,0007	-0,0019
Nem pályakezdő	0,0034	0,0009	-0,0003	-0,0002	-0,0026

Megjegyzés: a 3.3. táblázat (3) specifikációja szerint becsülve, az adott csoportba tartozó álláskereső létszámával súlyozva, a közös értelmezési tartományra korlátozva.

A 3.6. táblázat fő tanulsága az, hogy a fejlesztési program főként a nyílt piaci foglalkoztatásba lépést segítette: a három, nullától szignifikánsan különböző programhatás közül kettőt ezen a téren mértük. A táblázatból látható, hogy a 0,3 százalékpontos átlagos hatás viszonylag kevés, szignifikánsan pozitív, és viszonylag sok, a nullától nem megkülönböztethető hatás átlaga. Ennek figyelembevétele azért fontos, mert könnyen elképzelhető, hogy mindez nem pusztán mérési probléma, hanem a program valóban az átlagos hatástól jelentős különbséggel teljesít a programban részt vevő népesség különböző részeinél.

Míg a fiatalok és az 50 év felettek esetében nem látunk hatást, a legjobb munkavállalási korú 26–50 éves népességnél a programhatás 3 százalékpont, jóval nagyobb, mint az átlagos érték. Iskolázottság szerinti bon-

tásban az átlagtól jelentősen eltérő eredményt nem tapasztalunk. Végül az átlagnál nagyobb, pozitív hatást látunk a *nem* pályakezdők esetében, ami a becsült együtthatóval arra utal, hogy a pályakezdőkre gyakorolt hatás nem jelentős. Figyelmet érdemel még, hogy a diplomások esetében szignifikáns és jelentős csökkenést tapasztalhatunk az egyéb, foglalkoztatást támogató aktív eszközök irányába mutató kilépések terén. Ez betudható a jobb tájékoztatás, gondoskodás hatásának és azt is jelentheti, hogy az aktív eszközökben való részvétel korábbinál kisebb intenzitása lehet indokolt számukra.

Következtetések

A tanulmány kvantitatív hatásvizsgálati eszközökkel vizsgálta az Állami Foglalkoztatási Szolgálat 2004–2008 közötti modernizációjának hatását a regisztrált munkanélküliek kilépési esélyeire. A kapott eredmények alapján a fejlesztés pozitív hatást gyakorolt a regisztrált munkanélküliek munkába állási esélyeire és ez a hatás ott mutatkozott legerősebbnek, ahol az ÁFSZ kompetenciája is a legerősebb: a 25–50 éves álláskeresők körében.

A kirendeltségek ügyfeleinek összetételében bekövetkezett változást és a kirendeltségek kezdeti különbségeit is figyelembe véve a HEFOP 1.2. keretében megvalósult fejlesztések, az *új szolgáltatási modell*, valamint a *közös értékelési rendszer* bevezetése egymástól nem szétválaszthatóan, de statisztikai értelemben is szignifikánsan megnövelte a regisztrált munkanélküliek nyílt piacra való kilépésének esélyét. Az így kapott eredmény a nyers adatok vizsgálatától nem tér el jelentősen, de annál nagyobb és statisztikailag szignifikáns. A kontrollcsoportban a részt vevő kirendeltségek esetében 3,86 százalékról négy év alatt a program hatásától függetlenül is 4,91 százalékra emelkedett kilépési esély változásában 0,3–0,48 százalékpontonra becsülhető a program hatása. 2008 első félévében a regisztrált munkanélküliek létszáma 450 ezer volt, ebből 263 ezer tartozott a HEFOP-programban részt vevő kirendeltséghez. A kapott eredmény ehhez az átlagos regisztrált létszámhoz viszonyítva azt jelenti, hogy minden hónapban a teljes létszám közel 5 százalékából, mintegy 13 ezer regisztrált munkanélküliből lesz a nyílt piacon dolgozó foglalkoztatott, akikből megközelítően 800–1200 azért tud elhelyezkedni, mert a program intézkedései életbe léptek. A könnyebb megértés érdekében az eredményeket kifejezhetjük a munkanélküliség hosszára gyakorolt hatásként is. A 2008-ban mért, durván 5 százalékos kilépési esély azt jelenti, hogy egy átlagos munkanélküli $100/5 = 20$ hónap alatt hagyja el a munkanélküliséget (állandó kilépési házárdot feltételezve). A kilépési arány program hatásaként azonosított változása alapján azt mondhatjuk, hogy a program nélkül ez az idő $100/(5 - 0,3) = 21,3$, $100/(5 - 0,48) = 22,1$ hónap lett

volna, a munkanélküliségben várható időtartam tehát 1,3–2,1 hónappal lett rövidebb, ha a kirendeltség részt vett a programban.

Mivel a foglalkoztatási szolgálat fejlesztése a foglalkoztatáspolitikai ugyanolyan beavatkozásának tekinthető, mint például az aktív foglalkoztatáspolitikai programok, felmerül a kérdés, hogy a modernizáció e szakaszának eredménye miként viszonyul a ráfordításokhoz és más, alternatív programok eredményességéhez. Az első kérdésre azért nehéz válaszolni, mert a beavatkozás elemei nem különíthetők jól el, és bekerülési költséjük sem ismert pontosan. Abban a szélsőséges esetben, ha a fejlesztést egy örökre megmaradó hatás kiváltójaként és az egész fejlesztési összeg eredményeként értelmezzük, akkor a 9100 millió forint kiadása ekvivalens évi 273 millió forint elköltésével.⁹ Ha feltesszük, hogy a „programban” minden részt vevő kirendeltségnél regisztrált munkanélküli részt vesz, valamint ezt a költséget az összes regisztrált munkanélküli között osztjuk el, akkor ez átlagosan évi 1038 ezer, havi 86 ezer forintot jelent. Összevetve a képzési és vállalkozóvá válási támogatások havi költségével (ami a Statisztikai blokk 12.5. táblázata alapján 2010-ben átlagosan rendre 101 ezer, illetve 177 ezer forint volt), ez nem tekinthető nagy összegnek.

A második kérdésre az alternatív programok hatásossága alapján válaszolhatunk. A *Közelkép* 7. fejezete áttekintést nyújt két aktív program hatását vizsgáló tanulmányokról, amelyek közül néhány számszerűsíti a kilépési esélyekre gyakorolt hatást. *O’Leary* (1998a) például azt találja, hogy a kontrollcsoport mintegy 45 százalékos kilépési esélyét a képzések 10 százalékponttal, a vállalkozóvá válási támogatás 14 százalékponttal növelik, míg a bértámogatás kb. 6 százalékponttal, a közmunkában való részvétel pedig 20 százalékponttal csökkenti. Nyilvánvaló, hogy egy olcsó és pozitív hatással járó program jobb, mint az utóbbi két drága és (akkori formájában) kimondottan kontraproduktív program. Az előbbi kettő 22, illetve 13 százalékkal, míg az itt vizsgált beavatkozás 6 százalékkal növelte meg a kilépési esélyt – a hatásosság tehát vitathatatlanul kisebb az utóbbi esetében. Tekintve azonban, hogy a program olcsóbb is, a fajlagos hatásossága nem jelentősen rosszabb az alternatív lehetőségeknél.

⁹ Ez az az annuitás, amelynek jelenértéke 3 százalékos reálkamat feltételezés mellett 9100 millió forint.

4. A MAGYARORSZÁGI KÉPZÉSI, BÉRTÁMOGATÁSI ÉS KÖZFOGLALKOZTATÁSI PROGRAMOK HATÁSVIZSGÁLATA*

CSOBA JUDIT & NAGY ZITA ÉVA

A tanulmány a Magyarországon folyó munkaerőpiaci képzési, bértámogatási, közfoglalkoztatási aktív foglalkoztatási programok hatását vizsgálja kontrollcsoportos, többváltozós elemzéssel. Az aktív programok hatáselemzésére Magyarországon az ILO Japán Program kezdeményezésére először 1992–1993-ban került sor (*Godfrey–Lázár–O’Leary*, 1993). Ezt követően a magyar munkaerőpiaci szervezet 1994 óta vizsgálja rendszeresen a fontosabb aktív munkaerőpiaci programok hatékonyságát, eredményességét. A vizsgálat az e célra kifejlesztett monitoringrendszerrel méri a befejezett munkaerőpiaci programok összesített hatását. A monitoringrendszer megújítására, új módszerek bevezetésére legutóbb 2009-ben került sor (*Tajti*, 2009). Ebben – a korábbi időszakhoz hasonlóan – a bértámogatásban, képzésben, a pályakezdőket, valamint a vállalkozóvá válást támogató programokban érintettek szerepelnek; a legnagyobb létszámot érintő közfoglalkoztatási programok résztvevői nem.

Az információk e rendszerben 2009-et megelőzően alapvetően két forrásból származtak: egyrészt a munkaügyi szervezetek által rendszeresen vezetett nyilvántartásokból, másfelől a programok zárását követően három hónappal az érintettekhez postai úton eljuttatott kérdőívekre adott válaszokból. Továbbá 2009-től a nem támogatott munkahelyen dolgozókról is vannak információk az APEH, valamint a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat (NFSZ) egységes munkaügyi adatbázisaiból (EMMA).

Az NFSZ adatbázisa alapján azonban nem nyílt mód sem a *szelekciós torzítás* kiszűrésére, sem a *foglalkoztatási hatás* végső egyenlegének megvonására. Továbbra is hiányoztak az elemzéshez a legnagyobb létszámot foglalkoztató aktív eszközben, a közfoglalkoztatásban részesültek körére vonatkozó információk. Ezért új módszerekhez folyamodtunk.

Célcsoport, módszertan, kutatási kérdések

A hatásvizsgálat arra a három aktív munkaerőpiaci eszközre vonatkozik, amelynek alkalmazása az elmúlt tíz évben a legtöbb személyt érintette, illetve az aktív eszközökre fordítható forrásokból is a legnagyobb támogatást élvezte. A kutatás ennek megfelelően a munkaerőpiaci képzésre, a bértámogatásra és a közfoglalkoztatás működésének és hatásának többoldalú vizsgálatára terjedt ki. 2009-ben az aktív eszközök finanszírozására rendelkezésre álló Munkaerő-piaci Alap foglalkoztatási alaprészében lévő decentralizált keret 73,8 százalékát fordították e három eszközre.

* E fejezetben az Állami Foglalkoztatási Szolgálat megbízásából, A foglalkoztatási szolgálat fejlesztése az integrált munkaügyi és szociális rendszer részeként című, TÁMOP 1.3.1. kiemelt program A foglalkoztatáspolitikai döntések megalapozása 3.2. alprojekt Aktív eszközök, munkaerő-piaci programok kontrollcsoportos, többváltozós értékelése című alprogramja keretében készült kutatás eredményeit ismerteti. A kutatást a Consulting’95 Bt. munkatársai végezték szoros együttműködésben a Debreceni Egyetem szociológia és szociálpolitika tanszékének kutatóival. A tanulmány szerzői köszönetet mondanak *Kézdi Gábornak*, a kötet szerkesztőjének, a tanulmány elkészítéséhez nyújtott szakmai segítségéért. Ugyancsak szeretnék megköszönni *Szabó Fanninak* az empirikus adatfelvétel és az első elemzések során nyújtott segítségét.

A hatásvizsgálatok elfogadott módszertanának megfelelően az aktív-eszköz-támogatásban részesültek mellett – hasonló összetételű, de a vizsgált aktív eszközben nem részesülő – kontrollcsoportot is bevontunk (a tényellentétes eredmények elemzéshez lásd a *Közelskép* 1. fejezetét).

Magyarországon 2009-ig a monitoringvizsgálatok jellemzően úgy zajlottak, hogy a kérdőívekre a képzést befejezettek válaszoltak, a többi eszköz esetében viszont a munkaadók szolgáltattak információkat a programmal kapcsolatban. Mivel az adatok eltérő forrásból származtak – egyik eszköz esetében a munkaadóktól, másik eszköznél a munkavállalóktól – kérdéses az összehasonlíthatóság. Kutatásunkban egységesen az álláskeresőket és a támogatott programokban részt vevő munkavállalókat kérdeztük meg, függetlenül jelenlegi státusuktól.

A mintavétel során a válaszadók kiválasztása kétlépcsős rétegzett mintavételi eljárással történt.¹ Elsőként a vizsgálatba bevont 18 kistérséget választottuk ki a KSH kistérségek elmaradottságát/fejlettségét mérő komplex mutató alapján.² Mindezeket követően a mintába került 18 kirendeltségre az Állami Foglalkoztatási Szolgálat leválogatta a célcsoportba és a kontrollcsoportba bekerülő személyek listáját, amelyet megküldött az érintett kirendeltségek kapcsolattartóinak. A kirendeltségek munkatársai a listán szereplő (egykori) regisztrált álláskereső meghatározott körétől adatkezelési nyilatkozatot kértek a kutatásban való részvételi szándékukról (az ügyfélkörből már kikerültek esetében erre postai úton került sor).

Az adatfelvétel a nyilatkozók körében a munkaerőpiaci intézményrendszertől független státusú kérdezőbiztosok közreműködésével történt a megkérdezettek által választott helyszínen, 2010. augusztus 15. és 2010. szeptember 30. között. A vizsgált aktíveszköz-támogatásban részesültek száma 1041 volt, a vizsgált aktíveszköz-támogatásban nem részesült válaszadók száma pedig 1068. Az aktíveszköz-támogatásban részesült válaszadó 38 százaléka (394 fő) képzésben, közel 10 százaléka (100 fő) bértámogatásban, 52 százaléka (547 fő) közfoglalkoztatásban vett részt.

A kutatás egyik fontos módszertani eleme (és egyben a kivitelezés egyik legnagyobb nehézsége) a megfigyelés időben dinamikus jellege. A 2009. szeptember 1. és 2010. február 28. közötti beavatkozási időszakot vizsgáltuk, s a célcsoportba azok kerültek, akik ebben a hat hónapban aktíveszköz-támogatásban részesültek. Akik pedig nem részesültek aktíveszköz-támogatásban, azok alkották a kontrollcsoportot. A mindenkori változások követésére négy időszakban került sor: beavatkozás előtti állapot, beavatkozás időpontja, az aktív eszközből való kilépés ideje és a kérdéses időpontja. Nagyobb tartalmi részletességgel a mérést megelőző egyéves periódus vizsgálatára került sor.

A négy időszak többszörös összevetésre és részletes követésre ad lehetőséget. A bemenet és a kimenet közötti státuskülönbségen túl megismer-

1 Ez olyan véletlen mintavételi eljárás, amelynek eredményei – a mintavétel tulajdonságaiból következően – elvileg alkalmasak a statisztikai általánosításra, mert nem lép fel az összehasonlíthatósági probléma: a következtetéseinkhez felhasználhattuk mind a kiválasztottakra, mind a kirendeltségekre vonatkozó adatokat.

2 Az öt fejlettségi csoportban összesen 18 kirendeltség került be úgy, hogy minden csoportban a 3–4 legjobb helyzetű kistérséget emeltük be a mintába. A legjobb helyzetű kistérségek kiválasztását az indokolja, hogy elsődlegesen az aktív eszközök hatásosságát kívántuk mérni, s ehhez az eszközök számára legkedvezőbb „mozgásteret” kínáló kistérségeket vizsgáltuk.

hetők a vizsgált 12 hónap egyes ciklusában bekövetkezett változások, azok időbeli ütemezése, szezonálitása, az aktív eszközök státuskülönbségre gyakorolt hatásának ideje, az eszközök közvetlen hatása.³ A négy rögzített megfigyelési időszak mellett további tetszőleges megfigyelési időpontok, intervallumok választhatók, hiszen mindenkinek ismert az elhelyezkedés pontos ideje, így elemezhető a 12 hónapon belül az elhelyezkedés üteme, jellegzetessége, ciklikussága, az esetleges egyéb tényezők (például évszakok, gazdasági és politikai tényezők, jogszabályi változások stb.) egy éven belül megfigyelhető hatása is. A rugalmas időkeretben, illetve a négy időszakban való vizsgálódás tehát lehetőséget nyújt arra is, hogy az aktíveszköz-támogatásban részesült csoportok esetében egyfajta előtte–utáná összehasonlítás történjen, vagyis a hatásokat komplexebb módon lehessen mérni.

A kutatás során érdemben bővítettük a vizsgált tartalmi kérdések körét is. A elhelyezkedési hatás egyenlege, illetve a hatásvizsgálatok további standard mutatói mellett részletesen feltártuk, hogy:

- milyen az egyes eszközök célzása (vagyis az egyes aktív eszközök tekintetében kik milyen társadalmi-demográfiai és munkaerőpiaci jellemzőkkel kerülnek be a támogatottak körébe vagy maradnak ki közülük),
- mit vártak az érintettek a programoktól,
- „mi történik” az egyes programokban,
- milyen objektív változások következnek be a válaszadók életében a program befejeztével (például munkaköri beosztás változása, jövedelmi változás),
- a programoknak milyen további közvetett hatásával kell számolnunk (például életminőségben, a munkavállalói képességek terén bekövetkezett változások, a jövőbeli elhelyezkedésre vonatkozó tervek),
- milyen a megkérdezettek szubjektív értékelése az aktív munkaerőpiaci eszközökkel és szolgáltatásokkal kapcsolatban.

A célcsoport és a kontrollcsoport összehasonlítása

Az aktív eszközök hatására bekövetkezett változások megítéléséhez tanulmányunkban a teljes célcsoport (1041 fő) és a kontrollcsoport (1068 fő) jellemzőit három fő területen vetettük össze. Egyrészt vizsgáljuk az alapvető társadalmi-demográfiai és státusbeli különbségeket, amelyeket bemeneti különbségeknek neveztünk. Ez utóbbi feltárására azért volt szükség, mert ezek a jellemzők alapvetően meghatározhatják a későbbi kimeneteket (szelekciós torzítás). Ezt követően azt elemeztük, hogy a kontrollcsoport tagjai milyen mértékig tükrözik a bemeneti sajátosságokat, illetve milyen más tényezőket említenek passzív státusuk magyarázatául. Végül a kutatás 12 hónapja alatt megfigyelhető státusváltozások elemzésével az aktív eszközök kontrollcsoporthoz viszonyított hatását kívántuk feltárni.

³ A kutatás kitért például a beosztásbeli vagy a jövedelmi különbségekre a bemenetkor, a programban és a kimenetlet követően, amiből következtetni lehet a státus csökkenésére, emelkedésére, vagy stabilitására.

Bemeneti különbségek és a programok célzottsága

A vizsgált csoportok társadalmi-demográfiai mutatóinak összevetése során lényeges eltéréseket tapasztaltunk az aktíveszköz-támogatásban részesültek és a kontrollcsoport tagjai között (4.1. táblázat). Ezek a mutatók *előzetes szelekcióként* működhetnek, s alapvetően meghatározhatják az aktív eszközök kimeneti esélyeit (szelekciós torzítás).

4.1. táblázat: A célcsoport és a kontrollcsoport összetétele a legfontosabb társadalmi-demográfiai mutatók alapján

	Nem (százalék)		Életkor (átlag)	Településtípus (százalék)			Fejlettségi terület (átlag)	Családnagyság (átlagos fő)	A teljes minta megoszlása az egyes eszközök és a kontrollcsoport között (százalék)
	nő	férfi		megye-székhely	egyéb város	község			
Aktív eszköz									
Aktív eszközben részesült	57	43	37	20	44	36	3	3	49
Képzésben részesült	57	43	35	30	50	20	3	3	19
Bértámogatásban részesült	72	28	38	43	44	13	3	3	5
Közfoglalkoztatásban részesült	54	46	39	9	40	51	2	4	26
Kontrollcsoport	54	46	41	31	43	26	3	3	51
Összesen	55	45	39	26	43	31	3	3	100

Az aktíveszköz-támogatásban részesült nők aránya (57 százalék) kicsit magasabb, mint a kontrollcsoporton belüli nőké (54 százalék). Az aktív eszközök ennek megfelelően – elvileg – figyelemreméltó mértékig hozzájárul(hat)nak a női foglalkoztatás hátrányainak kiegyenlítéséhez.

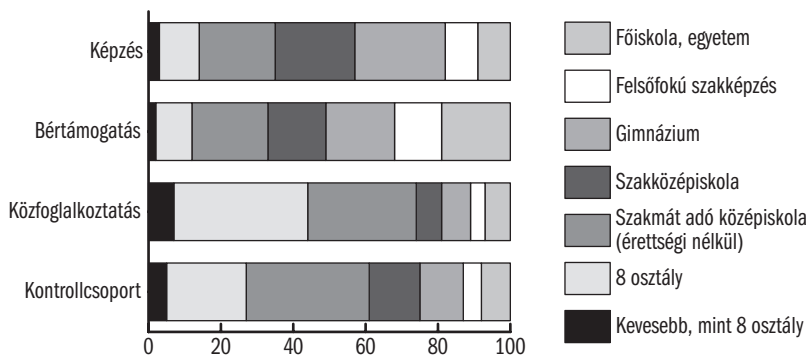
Az aktíveszköz-támogatásban részesültek átlagos életkora lényegesen alacsonyabb (a különbség: 4,2 év), mint a kontrollcsoport tagjainak átlagéletkora. Ez az eredmény megerősíti a foglalkoztatással kapcsolatos eddig ismert tényt: az idősebb munkavállalók számára még a támogatott foglalkoztatási formák sem kellően nyitottak. A kontrollcsoport átlagéletkorához legközelebb a közfoglalkoztatásban állók átlagéletkora áll (2,6 év a különbség), ami arra utal, hogy az idősebb generációval szemben a legbefogadóbb az aktív eszközök közül a közfoglalkoztatási program, de az álláskereső csoportjának idősebb tagjai még ide is a várhatónál kisebb arányban kerültek be.

Iskolai végzettség tekintetében is jelentősek a különbségek. A vizsgált csoportok közül a kontrollcsoport tagjainak iskolai karrierpályája volt a második legrövidebb. *A leghosszabb képzési idő* az első munkavállalást megelőzően *a képzési programban és a bértámogatási programban* részt vevőkre jellemző (a kontrollcsoportéhoz tartozó válaszadók átlagosan 18,7

évesen fejezik be iskolai pályafutásukat; ez az arány a bértámogatásban részesülők esetében a legmagasabb: 20,7 év, a képzésben részt vevőknél 19,8, a közfoglalkoztatottaknál 17,8 év).

Míg a közfoglalkoztatásban részt vevők és a kontrollcsoport tagjai a meglévő szakmai képzettségüket jelentős arányban szakmunkásképzőben szerezték, a bértámogatásban és a képzésben részt vevők főként gimnáziumban vagy szakközépiskolában végeztek, s a szakmunkás-bizonyítvány mellett érettségit is szereztek (4.1. ábra).

4.1. ábra: Iskolai végzettség megoszlása a státuscsoportok alapján (százalék)

Az iskolai végzettség bemenetkor tapasztalható különbségeire azért is célszerű felhívni a figyelmet, mert – számos korábbi vizsgálat szerint – ez alapvetően, a programtól függetlenül meghatározza a kimenet esélyét. Galasi–Lázár–Nagy (2003) amellet érvelt, hogy az iskolai végzettség meghatározó módon befolyásolja a résztvevők sikerességét. A magasabb végzettség jelentősen növeli az elhelyezkedési esélyeket, ami alól a felsőfokú képzés nélküli gimnáziumi végzettség lehet az egyetlen kivétel.

Első látásra saját kutatásunk is magasabb elhelyezkedési értéket jelez a magasabb végzettségűek esetén, amiből könnyen levonhatnánk azt a következtetést, hogy a magasabb végzettségűeknél összességében jobban hatnak az aktív eszközök. Logit modellel becsült mélyebb összefüggések a későbbiekben azonban arra utalnak, hogy az iskolai végzettség önmagában nem meghatározó.

Feltételezésünk szerint a sikeres elhelyezkedés valószínűségét a programokban való részvételt megelőző munkaerőpiaci státus is befolyásolhatja. Ha a bekerülést az iskolai végzettség és a korábbi aktivitás függvényében vizsgáljuk, azt gondolhatjuk, hogy az elhelyezkedés esélyei összességében lényegesen kedvezőtlenebbek az aktíveszköz-támogatásban részesültek, mint a kontrollcsoport esetében (a beavatkozási időszak kezdetén az aktíveszköz-támogatásban részesültek 4 százaléka, míg a kontrollcsoport 21 százaléka dolgozott nem támogatott státusú állásban) (4.2. táblázat).

4.2. táblázat: Az egyes iskolai végzettségen belüli csoportokban a nem támogatott státusú állásban dolgozók aránya a beavatkozási időszak kezdetén, 2009 szeptember (százalék)

Iskolai végzettség	Aktíveszköz-támogatásban részesültek	Kontrollcsoport
Kevesebb mint nyolc osztály	0	5
Nyolc általános	20	17
Szaktanácsképző, szakiskola	24	41
Szakközépiskola	11	14
Gimnázium	26	12
Technikum, felsőfokú szakképzés	4	6
Főiskola, egyetem	15	6
Összesen	4	21

Az adatok azt jelzik, hogy a korábbi munkaerőpiaci aktivitás az egyes iskolai végzettség szerint meglehetősen eltérő mind a célcsoportokon belül, mind a kontrollcsoport megfelelő tagjaival való összehasonlításban. Az adatok alapján feltételezhetjük, hogy a gimnáziumi és az annál magasabb végzettséggel rendelkezőknek nemcsak a nyílt munkaerőpiacra, de az aktív eszközökbe való (gyorsabb) bekerülésre is nagyobb az esélye.

A kontrollcsoport és a közfoglalkoztatásban részt vevők körében tradicionálisabb a családszerkezet, mint a többi aktív eszköz által érintett csoportok körében (38 százalék, illetve 39 százalék házas, házastárssal él, a képzésben részt vevők esetében ez az arány: 29 százalék; a bértámogatási programban részt vevőknél: 33 százalék). A kontrollcsoport tagjainak átlagos családnagysága kisebb, mint az aktíveszköz-támogatásban részesülteké (aktív eszköz: 3,4 fő, kontroll: 3,1 fő). A népesebb családok tagjai nagyobb arányban részesülnek aktív munkaerőpiaci támogatásban, mint a kisebb családok álláskeresői (3,1 fő a bértámogatásban részt vevők, 3,3 fő a képzésben részt vevők és 3,6 fő a közfoglalkoztatásban részt vevők átlagos családnagysága). Különösen erősen motiváltak a jövedelemszerzésre a gyermeküket egyedül nevelő nők – ők a minta közel egynegyedét teszi ki –, illetve a fiatal, kisgyermeket nevelő családok.

A hátrányosabb helyzetű kistérségek lakói nagyobb arányban részesülnek aktív munkaerőpiaci támogatásban, mint a fejlettebb térségek álláskeresői, ugyanakkor a kistelepülések álláskeresői kisebb arányban férnek hozzá a bértámogatási programokhoz és a képzési lehetőségekhez, mint az a többi mutatóik alapján indokolt lenne (4.1. táblázat).

Az elhelyezkedés valószínűségét jelentős mértékben befolyásolja, hogy a programokban részt vevők részesültek-e az aktíveszköz-támogatásba lépést megelőzően valamilyen munkanélküli- vagy inaktívknak járó ellátásban. Galasi–Lázár–Nagy (2003) szerint a program befejezése után a korábban segélyben részesülők mintegy 40 százalékkal kisebb valószínűséggel

helyezkedtek el, mint a többiek. Elemzésünk is megerősíti ezt. A munkanélküli-ellátásban nem részesülő munkanélküliek elhelyezkedési esélye kétszerese a munkanélküli-ellátásban részesülőknek. Ezzel összhangban a korábban támogatott foglalkoztatásban (főként közfoglalkoztatásban) részt vevő személyeknek alig feleannyi esélyük van a nyílt munkaerőpiaci elhelyezkedésre, mint azoknak, akik ilyen eszközben nem vettek részt.

Az aktíveszköz-támogatásban részesülők többsége vizsgáltunk esetében is többnyire munkanélküliként jutott jövedelemhez korábban, vagy más aktív munkaerőpiaci támogatásban részesült (4.3. táblázat). A képzésbe belépőknek csak 29 százaléka volt olyan regisztrált munkanélküli, aki korábban nem részesült ellátásban. A bértámogatásban lévők 26 százaléka, a közfoglalkoztatásban részt vevők 17 százaléka, a kontrollcsoport 23 százaléka volt ilyen helyzetben. A kontrollcsoport tagjai, illetve a közfoglalkoztatásban foglalkoztatottak részesültek a programot megelőzően a legnagyobb mértékben inaktív támogatásban. Ennek köszönhetően náluk tapasztalható legkisebb mértékben a jövedelem hiánya vagy bizonytalansága, és a motiváltság a nyílt munkaerőpiaci elhelyezkedésre.

4.3. táblázat: A célcsoport és a kontrollcsoport munkaerőpiaci státusa a programba lépést megelőzően (százalék)

Státusz	Képzés	Bértámogatás	Közfoglalkoztatás	Kontrollcsoport (2010. március)
Dolgozott, nem támogatott állásban	4	6	3	5
Dolgozott, támogatott állásban	2	10	7	1
Képzésben volt	3	0	0	0
Munkanélküliként volt regisztrálva	88	83	88	90
Ebből ellátás nélkül	29	26	18	23
Egyéb inaktív volt	3	1	1	5

A leghosszabb munkanélkülisége a bértámogatási programba belépőknek átlagosan 15 hónapig, a képzésben részt vevőknek 18 hónapig, a kontrollcsoport tagjainak 27 hónapig, a közfoglalkoztatásban részt vevőké 35 hónapig tartott. A munkanélküliség időtartamát tekintve a kontrollcsoport tagjai igen motiváltak lennének az aktív eszközökben való részvételre, illetve az elhelyezkedésre, hiszen már régóta várnak munkára. Náluk hosszabb munkanélküli-ciklus csak a közfoglalkoztatásban részt vevőkre jellemző, a csoport többsége mégsem próbál igénybe venni – mint a későbbiekben is látjuk – aktíveszköz-támogatást vagy nem próbál legális alkalmazásba lépni.

A társadalmi-demográfiai mutatók elemzésekor válaszolnunk kell arra a kérdésre is, hogy fellép-e kontraszelekció, és ha igen, milyen tényezők és

milyen eszközök szerint. Logit modellel becsült adatok tanulsága szerint a következő eszközönkénti speciális bekerülési szelekciók igazolhatók.⁴

A képzésbe kerülésben érdemi szerepet játszik az érintett lakóhelyének típusa: az egyéb városban élők körében – a községben élőkhez képest – 1,7-szeres valószínűséggel találunk olyanokat, akik részt vettek a képzésben (e tekintetben a megyeszékhelyen élők helyzete nem különbözik érdemben a községi lakosokétól). Az érintettek iskolai végzettsége ugyancsak szerepet játszott: a képzés – az adatokból úgy tűnik – elsősorban a gimnáziumban, illetve szakközépiskolában érettségizettekre célzott eszköz: az előbbi csoport esetében 1,83, az utóbbi esetében 1,49-szeres valószínűséggel találunk képzésben részt vevőket a legmagasabb végzettségűekhez képest. A legfeljebb nyolc általános végzettségűekhez képest ezek az arányok 3,04, illetve 3,74-szeresek. A kistérségi fejlettséget tekintve képzésben részt vevők a közepesen és a jól fejlett térségekben vannak jelen – a legfejletlenebb térséghez képest – jóval nagyobb eséllyel (2, illetve 1,65-szörös).

A bértámogatás esetében a nem, az iskolai végzettség és az egy főre jutó jövedelem alapján szelektálódnak az érintettek, de a kistérségük fejlettségének hatása is szignifikáns. A nők a férfiakhoz képest 1,8-szeres valószínűséggel kerülnek bértámogatási programba. A felsőfokú szakképzést, technikumot végzettek előnye a legmagasabb, 4,1-szeres, míg a főiskolát, egyetemet végzetteké 3,3-szeres a legfeljebb nyolc általánost végzettekkel szemben a bekerülés során.

A közfoglalkoztatásban való részvételre a kérdezett lakóhelye, a kistérség fejlettsége, az érintett egy főre jutó jövedelme, iskolai végzettsége, etnikai hovatartozása és munkaéletút szerinti csoport-hovatartozása egyaránt hatással van. A roma munkanélküliek 1,8-szeres valószínűséggel lépnek be közfoglalkoztatásba a nem romákhoz képest, a nagyvárosból közfoglalkoztatásba kerülés esélye körülbelül hetede, egyéb városból közel fele a községből történő bekerülés valószínűségének. A közfoglalkoztatás leginkább a legalacsonyabb végzettségűekre célzott, és a legfejletlenebb térségekben jellemző. A kevésbé fejlett és a fejlett térségekben a legfejletlenebbhez képes közel 0,5-szeres a részvétel esélye, a másik két csoportnál érdemben ennél is kevesebb.

Az adatok azt jelzik, hogy a községi munkanélküliekhez képest 3,3-szoros egy megyeszékhelyen élő személy esélye arra, hogy kontrollcsoportban kerüljön (vagyis: a beavatkozási időszakban ne részesüljön aktív-eszköz-támogatásban, s jövedelem nélküli legyen). A kontrollcsoportba kerülésnek az esélye 6,3-szoros a legfejlettebb térségben élőknek a legfejletlenebbhez képest, és 0,6-szoros egy nem roma munkanélkülinek egy roma munkanélkülihez képest, és 0,6-szoros egy diplomásnak egy legfeljebb 8 általánost végzettségűekhez képest.

⁴ Logit modellünkben a függő változó mindig az egyes aktív eszközökben, valamint a kontrollcsoportban való részvétel, vagy annak hiánya volt. A bekerülést magyarázó változók a lakóhely típusa, régiójának fejlettsége, a válaszadók neme, kora, iskolai végzettsége, etnikai hovatartozása, a munkában töltött idő aránya, és a háztartás egy főre jutó jövedelme voltak.

Az aktíveszköz-támogatásba és a kontrollcsoportba kerülésnek az elemzések során kitűnik, hogy az aktív eszközök mégiscsak a halmozottan hátrányos helyzetű munkanélküliekre (bár azok különböző csoportjaira) irányulnak. Míg a kontrollcsoportba bekerülés esélye főként a fejlettebb régiókban élő, megyeszékhelyen lakó, nem roma szakmunkásoknak és diplomásoknak (vagyis az elvileg a jobb munkaerőpiaci kilátásokkal rendelkezőknek) magasabb, addig az aktíveszköz-támogatás esélyét növelik a területi hátrányok, a települési lejtők és a képzettségbeli hátrányok. Az egyes eszközöket és a bemeneti sajátosságokat tekintve azonban itt is tapasztalunk meghatározó különbségeket. Ennek köszönhető például, hogy a képzés kedvezőbb bemeneti jellemzői miatt (közepesen és jól fejlett térség, középváros, gimnáziumi és szakközépiskolai végzettség) magasabb hátránycsökkentő szerepet tételünk, mint például a közfoglalkoztatásnak, ahol a meghatározó bemeneti jellemzők (a legfejlettebb régió, községek, alacsony iskolai végzettség) eleve valószínűsítik a kisebb arányú integrációt a munka világába.

A státusok szubjektív értékelése és a munkavállalói hajlandóság

A kontrollcsoport és az aktíveszköz-támogatásban részesülők között más, nem objektív tényekkel, hanem szubjektív ok miatti eltérések is megmutatkoznak. Ezeket a különbségeket 4.4. táblázat tartalmazza.

4.4. táblázat: Akadályozó tényezők megjelölése az eszközökben való érintettség szerint (százalék)

Szubjektív ok	Képzés	Bértámo- gatás	Közfoglal- koztatás	Kontroll- csoport
Olyan egészségügyi probléma, amely behatárolja, hogy milyen munkát tud elvállalni	18	14	21	28
Túl öreg	14	12	18	22
Túl fiatal, tapasztalatlan	18	15	11	10
Származás	3	1	13	5
Nincs elég pénze rendszeren felöltözni	3	0	5	4
Rendezetlenek a lakáskörülményei	1	0	4	4
Már régen/soha nem volt munkája, munkahelye	11	14	9	15
Szakképzettsége elavult	6	4	8	11
Túl régi, megkopott a tudása	4	3	6	11
Gyes/gyed alatt nem dolgozott	12	4	8	12
Kis faluban él, nincs munka	21	13	39	22
Az ingázás túl drága	26	16	34	27
Nincs megfelelő tömegközlekedés	10	5	18	8
Munkanélküliként nem szívesen veszik fel	11	4	10	16
Túl sok a munkanélküli a környéken	54	30	54	55
Itt van háza, nem tudná eladni	12	8	19	14

A kontrollcsoporthoz tartozó válaszadók az aktíveszköz-támogatásban részesülőknél lényegesen nagyobb arányban élnek meg hátrányként egészségügyi helyzetüket, azt, hogy túl idősek, így nincs rájuk szükség a munkaerőpiacon, hogy már régen nem volt munkahelyük és elavult a szak-képzettségük, és a környezet elutasítását is munkanélküliségük miatt. A szubjektív visszajelzések is erőteljesen hangsúlyozzák a területi hátrányokat, a munkavállalói készségek (szaktudás, munkatapasztalat) hiányát, de mindezeknél fontosabb tényezőként említik az egészségi állapotot, ami a megkérdezettek közel harmada esetében szolgál a munkakeresési kötelezettség/szándék alóli felmentés alapjául.

A 4.4. táblázat adatain túl vannak adataink a programokban való részvételről és a későbbi álláskeresési intenzitásról is. A kontrollcsoport tagjainak 26 százaléka határozottan megfogalmazta, hogy nem csupán a nyílt munkaerőpiaci foglalkoztatásban, hanem az aktív munkaerőpiaci programokban sem kíván részt venni. A távolmaradás okaként legnagyobb arányban azt nevezték meg, hogy nem ajánlottak fel számukra részvételi lehetőséget (50 százalék). Mindehhez természetesen azt is tudni kell, hogy valójában az aktíveszköz-támogatásban való részvételt csak korlátozott mértékben kezdeményezték az „eszközgazdák”. A képzés esetében 65 százalékban, a bértámogatás esetében 67 százalékban és a közfoglalkoztatás esetében 55 százalékban a résztvevők saját maguk kezdeményezték a részvételt. Valamennyi eszköz esetében 1/3 alatt marad a hivatalos kezdeményezés aránya. A passzív magatartásnak tehát feltehetően más oka van, nem kifejezetten csak az, hogy nem tájékoztatták a lehetőségekről, vagy nem ajánlották fel a részvételt.

A munkaerőpiactól való távolmaradást (tovább) kutatva, mind a kontrollcsoport tagjai, mind az aktíveszköz-támogatásban részesültek körében kíváncsiak voltunk arra, hogy a megkérdezettek mivel indokolják a passzivitást, miért nem keresnek maguknak állást a nyílt munkaerőpiacon.

A nyílt munkaerőpiactól és az aktív eszközökben részvételtől a férfiakat alapvetően az egészségi állapot és az alternatív jövedelemforrások tartották vissza, míg a nőket a gyermekek felügyeletével kapcsolatos kötelezettségek, a munkavállalással összefüggően megnövekedett kiadásoktól való félelem, a kötöttebb időfelhasználás és a nagyobb teljesítménykövetelmények ténye. A képzésben, bértámogatásban és közfoglalkoztatásban részt vett válaszadók is hasonló szempontokat emeltek ki az aktíveszköz-támogatás hátrányaként. A feketefoglalkoztatást – mint távortartó tényezőt – az indokok sorolásakor a megkérdezetteknek csak kisebb hányada vállalta (feketemunkában részt vett: élete során 24 százalék, a megkérdezéskor 6 százalék), a kontrollcsoportból került ki azoknak a döntő többsége, akik megjelölték a feketefoglalkoztatást. A támogatás

visszautasítását nem indokoló távolmaradók közel negyede a megkérdés időpontjában is feketén dolgozott.

A jelenlegi elhelyezkedést akadályozó tényezőkben is különbség tapasztalható. Az aktíveszköz-támogatásban részesülők kevésbé „válogatósak”. A kontrollcsoport tagjai pedig a leendő munkával szemben szigorúbb követelményeket, feltételeket fogalmaznak meg, nagyobb arányban utasítanak el a köztéren végzett munkát (71 százalék, aktív 59 százalék), az egészségre ártalmas munkát (68 százalék, aktív 65 százalék), s kevésbé fogadnák el a 12 órás műszakot (56 százalék, aktív 60 százalék), valamint a több műszakos munkarendet (53 százalék, aktív 56százalék). Érdekes módon nincs nagy különbség a két csoport között abban a tekintetben, hogy közel kétharmaduk el tudná fogadni, hogy fizetése egy részét zsebbe kapja, ha részmunkaidőben vagy távmunkában otthon dolgozhatna. Közel 60 százalékuk megvenné a munkaruhát és munkaeszközt is, hogy dolgozhasson. Majdnem ugyanilyen arányban (70 százalék fölött) utasítanak el a nem bejelentett munkát, ha nem vehetik ki szabadságot, ha nem mehetnek táppénzre, és ha a túlórákat nem fizetik ki.

Az adatok jól jelzik, hogy a szubjektív hozzáállás a munkaerőpiaci körülményekhez és az elvárások az egyes csoportok esetében alapvetően különböznek egymástól. Az aktíveszköz-támogatásban részesülők nyitottabbnak, rugalmasabbnak mutatkoznak, míg a kontrollcsoport tagjai erősebben kötődnek a legális munkaerőpiac, illetve az árnyékgazdaság esetében is a tradicionális keretekhez. Ez alapvetően meghatározza az elhelyezkedési esélyeiket, illetve felhívja a figyelmet a differenciált kezelési formák szükségességére.

Hatásvizsgálat – az aktív eszközök összehasonlító elemzése

Az aktív eszközök hatására bekövetkezett státusváltozás méréséhez négy időpontot választottunk: a beavatkozás előttit (státuselőzmények), a beavatkozás időpontját, az aktív eszközből való kilépés idejét (ehhez kötődően a kimeneti indikátort) és a kérdéses időpontját (a megfigyelési időszak, a 12. hónap vége). Az előzményekről és a beavatkozás időpontjáról már szóltunk. Most a kimeneti indikátor szerinti eredményeket és a program zárásakor regisztrálható hatásokat foglaljuk össze, kiemelve és összehasonlítva az egyes eszközök körében tapasztalt azonosságokat és eltéréseket.

Közvetlenül a beavatkozás zárását követően (kimenetkor) a legnagyobb arányban a bértámogatásban részesülők helyezkedtek el támogatás nélkül a nyílt munkaerőpiacon (72 százalék) (4.5. táblázat). A második helyen a képzést találjuk (12 százalék). A kontrollcsoport és a közfoglalkoztatásban részt vevők 5–5 százalékos elhelyezkedési aránya a korábbiakban kifejtett tényeket erősíti: az összességében kedvezőtlenebb társadalmi-de-

mográfiai mutatókkal jellemezhető, kevésbé motivált és a kevesebb lehetőséggel rendelkező két célcsoport esetében közel azonos a nyílt munkaerőpiaci alkalmazás esélye.

4.5. táblázat: A célcsoport és a kontrollcsoport státusza közvetlenül a beavatkozást követően (százalék)

Státusz	Képzés	Bértámogatás	Közfoglalkoztatás	Kontrollcsoport (2010. március)
Dolgozott, nem támogatott státuszban	12	72	5	5
Dolgozott, támogatott státuszban	4	0	7	1
Képzésben volt	0	0	1	0
Munkanélküli volt	83	25	87	89
Egyéb inaktív volt	2	3	1	5

Az aktív eszközösök esetében $N = 839$, kontrollcsoportosok esetében $N = 1061$.

A programok sikerességét az eddigi monitoringvizsgálatok többségében a program zárását követő első hat hónapban elhelyezkedők arányával mérték. Bár mi a megfigyelés időkeretét ennél szélesebbre (12 hónap) nyitottuk, igyekeztünk összevetni saját mérési eredményünket az első hat hónapra vonatkozóan a korábbi kutatások mérési eredményeivel (4.6. táblázat).

4.6. táblázat: A hat hónapon belül elhelyezkedők aránya a két kutatásban (százalék)

Aktív eszköz	1997 (Galasi-Lázár-Nagy, 1999)	2010 (jelen kutatás)
Képzés	45	33
Bértámogatás	71	77
Közfoglalkoztatás	25	23
Kontrollcsoport	n.a.	7

A Galasi-Lázár-Nagy (1999) által – az Országos Munkaügyi Módszertani Központ közel ötezer fős adatbázisának felhasználásával 1997-ben – készített elemzés eredménye az első hat hónapon belül elhelyezkedők arányára vonatkozóan több tekintetben hasonlóságot mutat a saját – mintavételes eljárás során kapott – eredményeinkkel.

Az adatok közötti hasonlóság, figyelembe véve a két kutatás módszertani különbségeit (az egyik egy teljes körű adatbázis másodelemzése, a másik egy mintavételes eljárás adatainak elemzése) mindenképpen figyelemreméltó és egymást erősítő információ. Ugyanakkor némiképpen arról is árulkodik, hogy az alkalmazott eszközök hatékonysága – a munkaerőpiaci változásoktól és a külső környezeti feltételektől függetlenül – közel állandónak tűnik az elmúlt 13 évben.

Az aktíveszköz-támogatásban részesültek és a kontrollcsoport státusa a kutatás zárásakor (a megfigyelés 12. hónapjában érvényes státus) is az aktíveszköz-támogatásban részesültek kedvezőbb helyzetét jelzi. A támogatás nélküli munkahelyen dolgozók aránya 19 százalék, szemben a kontrollcsoportban tapasztalható 11 százalékkal. Munkanélküliként szerepel a nyilvántartásban az aktíveszköz-támogatásban részesültek 63 százaléka, míg a kontrollcsoport 80 százaléka.

Alapvető eltérés tapasztalható a kutatás zárásakor a korábban aktíveszköz-támogatásban részesültek és a kontrollcsoporthoz tartozó személyek támogatott státusú állásban való részvételét illetően. Míg a korábbi kontrollcsoportban a jelenlegi státus szerint csak 4 százalék, addig az aktív eszközökkel támogatottak esetében 15 százalék volt újra a támogatottak körében. Az érintettek egy jelentős része már második alkalommal vesz részt támogatott foglalkoztatásban (többnyire közfoglalkoztatásban). Képzésben és a bértámogatási programban a megfigyelés 12. hónapjában a kontrollcsoportnak csak 1 százaléka található, s a közfoglalkoztatottak aránya is mindössze 4 százalékos volt. Ugyanakkor a vizsgált időszak végén szignifikánsan nagyobb arányban vannak jelen a szociális ellátásban (kontrollcsoport 34 százalék, célcsoport 20 százalék), és a munkanélküli ellátásban (kontrollcsoport 23 százalék, célcsoport 20 százalék), illetve csaknem kétszer akkora a célcsoporthoz képest az egyéb inaktív státusban lévők aránya is (kontrollcsoport 4 százalék, célcsoport 2 százalék).

Az elemzés zárásaként szükségeszerű annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy vajon mi befolyásolta a nyílt munkaerőpiaci, nem támogatott státusban történő sikeres elhelyezkedést. Hozzájárultak-e az egyes eszközök érdemben a nem támogatott státusban történő elhelyezkedéshez? Logit modellel⁵ végzett összevont elemzés során azt tapasztaltuk, hogy különösen két változónak volt jelentős hatása az elhelyezkedés kimenetére: a *statusz4(.)* változó: az adott aktíveszköz-támogatásban való részvétel a beavatkozási időszakban, illetve az *mnkenelk(1)* változó: a munkanélküliségben töltött idő aránya a teljes munkaéletút-időhöz képest (lásd a 4. Függelék 4.F1. táblázatát).

A modellben szignifikáns hatást mutató változók további elemzésével azt látjuk, hogy a kontrollcsoporthoz képest a képzésben részt vevők körében 1,82-szoros, a bértámogatásban részesülők körében pedig 20,24-szoros eséllyel találunk nyílt munkaerőpiacon támogatás nélkül foglalkoztatott személyt. A közfoglalkoztatásban részt vevők elhelyezkedési esélye a kontrollcsoportnál is kedvezőtlenebb érdemben: 0,26-szoros.

Az egyes eszközök 4.F1. táblázatban összefoglalt „nyers hatásait” (amelyekben nem csupán a vizsgált aktív eszközök, hanem valamennyi változó hatása benne van) összevetettük a logit modell aktív eszközök hatására tisztított eredményeivel. A hatásokat minden esetben a kontrollcsoport-

5 Logit modellünkben a függő változó a nem támogatott státusban való munka (illetve annak hiánya) volt a mérés időpontjában. A bevont magyarázó változók: milyen aktív eszközben/kontrollcsoportban vett részt az érintett, lakóhely típusa, régiójának fejlettsége, a válaszadó neme, kora, iskolai végzettsége, családi állapota, etnikai hovatartozása, az összes munkanélküliségnek munkaéletúthoz viszonyított aránya, illetve munkaerőpiaci jellemzői a beavatkozási időszak kezdetén (nyílt munkaerőpiacon dolgozott – mindenki más, támogatottan dolgozott – mindenki más, munkanélküli-ellátást kapott – mindenki más, gyes-en/gyed-en volt – mindenki más) voltak.

hoz képest mértük. A két modell eredményeinek összehasonlítása során azt tapasztaltuk, hogy a bértámogatási programban és a képzés esetében az eltérő vizsgálati módszerek ellenére a „nyers” és tisztított esélyhányadosok viszonylag közel állnak egymáshoz (bértámogatás esetében a nyers hatás 19,04-szeres, a tisztított hatás 20,24, a képzés esetében 1,82 mindkét hatás a kontrollcsoporthoz képest). A közfoglalkoztatás esetében a nyers hatás az elhelyezkedésre 0,37-szeres a kontrollcsoporthoz képest, míg ha az aktíveszköz-támogatásban való részvételen túli többi változót kontroll alatt tartjuk, ez az érték 0,26-szoros. Ez a változás egyfelől jelezheti a bemeneti szelekció érvényesülését, másfelől a közfoglalkoztatás nyílt munkaerőpiaci kimenetre gyakorolt kedvezőtlen hatását (például beraadási hatás miatt – ezzel a tanulmány későbbi részében foglalkozunk).

A *mknkelk(1)* változó esetében egy már eddig is ismert összefüggésre sikerült ismételtén ráerősíteni kutatásunkkal: a munkanélküliségben töltött idő arányának növekedésével fordítottan arányos az elhelyezkedés valószínűsége.

Eredményeink egybevágóak *Galasi–Lázár–Nagy* (2003) kutatási eredményeivel, illetve *Kluve* (2010) eredményeivel is: a kimenetet érdemben magyarázza, hogy az kérdezett milyen eszközben vesz részt (vagy nem vesz részt). Ez azt is jelenti, hogy a bemeneti különbségek hatásai az egyes eszközök esetében nem önmagukban érvényesülnek, hanem az eszközbe való bekerüléssel összegződnek.

Kutatásunkban a megfigyelés 12 hónapos intervallumában – az egész időszakot összegzően vizsgálva (4.7. táblázat) – az aktíveszköz-támogatásban részesültek 41 százaléka elhelyezkedett. A szokásostól eltérő módon – ebben az intervallumban – valamennyi esetben legális elhelyezkedést mértünk. Így próbáltunk betekintést adni a „visszafoglalkoztatás” és a támogatott foglalkoztatások, valamint az aktíveszköz-támogatásban való részvétel közötti mozgás világába. (Ebben az elhelyezkedési mutatóban benne vannak az igen rövid idejű alkalmazások is!) Az aktíveszköz-támogatásban részesültek elhelyezkedésének átlagos ideje 2,1 hónap volt, a nyílt munkaerőpiacon 24 százalékkuk helyezkedett el. A képzést befejezők 38 százaléka helyezkedett el, az elhelyezkedés átlagosan ideje 2,3 hónap. A képzést követően elhelyezkedőknek kétharmada (a 38 százalékból 24,4 százalék) kerül csak a nyílt munkaerőpiacra, s a további egyharmad elhelyezkedő 2:1 arányban osztozik a bértámogatási program és a közfoglalkoztatási program között. A bértámogatási programot befejezők 80 százaléka helyezkedett el, amiből nyílt munkaerőpiaci elhelyezkedés 76 százalék volt. Alig 1 százalék kerül a programot követő időszakban közfoglalkoztatásba. Az átlagos elhelyezkedési idő 0,5 hónap volt. A közfoglalkoztatásban részesültek 32 százaléka helyezkedett el, az átlagos elhelyezkedési idő 2,8 hónap. A közfoglalkoz-

tatást követően elhelyezkedőknek azonban csak 6 százaléka talált állást a nyílt munkaerőpiacon.

4.7. táblázat: Az elhelyezkedők aránya a megfigyelés 12 hónapjában (százalék)

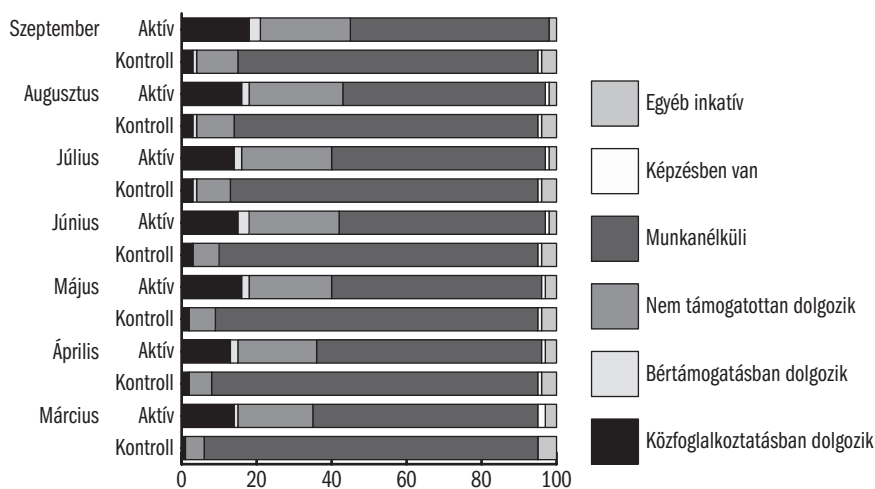
Aktív eszköz	Ha elhelyezkedett, mennyi idő telt el, míg először „hivatalosan” elhelyezkedett?*				A megfigyelés 12. hónapjáig			Nem válaszolt
	0-3 hónap	4-6 hónap	7-9 hónap	10-12 hónap	elhelyezkedtek		még nem helyezkedett el	
					összesen	támogatotti státusban		
Képzés	29	7	2	0	38	14	60	1
Bértámogatás	75	3	2	0	80	4	20	-
Közfoglalkoztatás	21	8	2	1	32	26	62	6
Aktív eszköz összesen	31	7	2	1	41	17	56	3
Kontrollcsoport	37	5	63	-				

* Ez az adat tartalmazza a nem támogatott elhelyezkedést, a közfoglalkoztatást, a bértámogatást, a vállalkozóvá válást és az östermelői státust is.

A kontrollcsoportból a megfigyelés 12 hónapos intervallumában – valamennyi foglalkoztatási formát tekintve – 37 százalék helyezkedett el. Ebből nyílt munkaerőpiaci elhelyezkedés 32 százalék volt.

A kutatás során alkalmazott módszer lehetővé teszi, hogy az egyes változásokat ne csupán egy-egy mérési pontban, hanem folyamatában is kövessük. A 4.2. ábrán ennek illusztrálására teszünk kísérletet.

4.2. ábra: Az aktíveszköz-támogatásban részesülők és a kontrollcsoport tagjainak státusa, 2010 március és 2010 szeptembere között (az adott csoport százalékában)

A 4.2. ábrán a 12 hónapos megfigyelési ciklus második felét (februártól augusztusig) látjuk, ahol a kontrollcsoportban részt vevők számára is lehetőség nyílt az aktív eszközök igénybevételére, hiszen az aktív eszköz igénybevétele a kontrollcsoport esetében csak az első 6 hónapra volt fel-tétel. Az ábra lehetővé teszi, hogy az egyes eszközök igénybevételének di-namikáját hónapról hónapra kövessük, továbbá szemlélteti a nyílt mun-kaerőpiaci elhelyezkedésen túli kimenetek arányának változását.

Látható, hogy azok, akik korábban részesültek aktív támogatásban, még a megfigyelési ciklus második – rövidnek mondható – szakaszában is nagyobb valószínűséggel kerülnek be újra a támogatottak közé, mint azok, akik a kontrollcsoportba tartoznak. A korábban támogatásban ré-szesültek figyelemre méltó arányban újra ott vannak a bértámogatási programban, a képzésben és közfoglalkoztatásban. Bár lehet, hogy nem ugyanabba az aktíveszköz-támogatásban részesülnek, de nagyobb száza-lékban használják a munkaerőpiac, illetve az intézményrendszer kínálta lehetőségeket, mint a kontrollcsoport tagjai. Észrevehető az a különbség is, hogy a kontrollcsoport a munkanélküliség megoldására nagyobb mér-tékben választja az inaktív státusokat, mint a célcsoport korábban támo-gatásban részesült tagjai.

A hatásvizsgálatokban – az elhelyezkedésre vonatkozó kimeneti mu-tatók mellett – annak is van jelentősége, hogy az aktív munkaerőpiaci eszköz milyen mértékig járult hozzá az érintettek társadalmi státusának megőrzéséhez, esetleg emeléséhez. Ennek vizsgálatához a mintába került és a nyílt munkaerőpiacon sikeresen elhelyezkedett személyek beosztásá-nak és munkaszerződésük jellegének változását vizsgáltuk.

Az eredmények részletes ismertetése helyett röviden összefoglaljuk a legfontosabb tanulságokat. A képzési programban és a közfoglalkozta-tási programban részt vettek általában megőrizték státusukat a beavat-kozást követően, sőt minimális mértékben emelkedést tapasztaltunk. A bértámogatási programban részt vevők esetében alapvetően a státus sta-bilizálása figyelhető meg. A kontrollcsoportban a státusváltozás szintén mutat kismértékű javulást, de léptéke elmarad a képzés vagy a közfog-lalkoztatás körében bekövetkezett változások mögött.

A másik jellemző, a jelenleg dolgozók munkaszerződésének jellege terén azt tapasztaltuk, hogy mindenütt jelentősen megnőtt a határozott idejű munkaszerződések aránya. A legstabilabbnak a bértámogatási programok tűnnek, mert a programot követő foglalkoztatás során itt a legmagasabb (közel kétharmad) a határozatlan idejű szerződések aránya, illetve a meg-kérdezett leghosszabb ideig tartó munkahelyéhez képest csak 9 százalékkal csökkent a határozatlan idejű szerződések aránya. A közfoglalkozta-tásban részt vevők körében alig minden 10. munkavállalónak van esélye a stabil és tartós alkalmazásra.

A beavatkozási időszakban – a fenti változásokon túl – minden aktív-eszköz-támogatási típusban érdemben nőtt a bérigény is, míg a kontrollcsoport esetében nem történt érdemi változás.

Az aktív eszközök hatással lehetnek az érintettek munkavállalói készségének, képességének fejlődésére, az énkép alakulására, a társadalmihasznosság-tudat fejlődésére, a társas kapcsolatok szélesedésére is. Ezeknek a „puha” mutatóknak az elfogadottsága a hatásvizsgálatokban – mivel a mérésnek még nincsenek standardjai – nem széles körű. Ennek ellenére úgy ítéljük meg, célszerű egy rövid betekintés erejéig kísérletet tenni a munkaerőpiaci szempontból csupán „közvetettnek” tekintett hatások megismerésére.

A programok hatásának szubjektív értékelését azok körében végeztük, akik aktíveszköz-támogatásban részesültek, és elhelyezkedtek: 32 százalékuk úgy ítélte meg, hogy a program nélkül is el tudott volna helyezkedni, míg 28 százalékuk szerint a program nélkül nem sikerült volna állást találni. Különösen a képzésben részt vevők gondolták azt, hogy a program nélkül is el tudtak volna helyezkedni, míg a közfoglalkoztatottak többsége szerint csak a programnak köszönhetik elhelyezkedésüket.

Az adatok tanulsága szerint a vizsgált programok az érintetteknek jó néhány önmagukra vonatkozó jellemzőjét változtatták meg érdemben. A képzésben és a bértámogatásban részesülők közül az átlagosnál jóval nagyobb arányban vannak olyanok, akik az elhelyezkedéshez szükséges készségeik érdemi javulásáról számoltak be. Azoknak, akik e tekintetben romlást érzékeltek, közel kétharmada a kontrollcsoportba tartozik. A megkérdezettek önbizalmát tekintve a változások hasonlóak: a legnagyobb arányban a képzésben részt vevők esetében történt javulás (21 százalék). A bértámogatásban részesülők körében vannak a legkisebb arányban olyanok, akiknek saját magáért való kiállása, illetve a munkára való motiváltsága érdemben javult a program időszaka alatt (mindkét esetben 13 százalék). A legnagyobb arányban javulásról a szakmai, elméleti ismereteket tekintve – nem meglepő módon – a képzésben részt vevők jeleztek. E tekintetben jelenleg 61 százalékuk értékeli jónak a programot. A válaszadók véleménye szerint a programok nem voltak túl hatékonyak az álláskereséshez használható kapcsolatok számának növelése tekintetében.

Az adatok arra utalnak, hogy az aktív eszközök egyik jelentős hozadéka lehet a személyiség és az „énérték” fejlődése. A támogatásban részesülők leggyakrabban a megbecsültség fontosságát, a hasznosságtudat növekedését említették, és kiemelték, hogy aktívan hozzájárulhattak a családon belüli jövedelem növekedéséhez.

Fontos megfigyelés azonban az, hogy a kontrollcsoport elhelyezkedett tagjai – akik többnyire maguk kerestek állást – sokkal pozitívabban szá-

moltak be a változásról, mint az aktív eszközben részesültek, akik az aktív eszköz egyik céljának tekintették a továbbfoglalkoztatást, állásteremtést.

Az egyes aktív eszközök sajátosságai, eredményei

Következőkben a három aktív eszköz esetében külön-külön megvizsgáljuk, hogy vajon milyen jellegzetességek, folyamatok, tényezők rejlenek a hatások – korábbiakban bemutatott – mértékei hátterében.

Képzés

Az adatok tanulsága szerint a képzés zárásától a mérésig terjedő időszakban a képzésben részt vevők 38 százaléka helyezkedett el. Az elhelyezkedés átlagos ideje a képzést követően 2,3 hónap. Az első három hónapban a válaszadók 29 százaléka, a 4–6. hónapban további 7 százaléka, a 6–9. hónapban már csak további 2 százaléka, és a 10–12. hónapban további 0,3 százaléka került állásba (4.7. táblázat).

A képzési/átképzési programok eredményességével kapcsolatban a hatásvizsgálatok jellemzően számos kételyt fogalmaznak meg (lásd a *Közelkép* 2. fejezetében Hudomiet Péter és Kézdi Gábor írását, valamint Frey, 2007b). A korábbi hatásvizsgálatok tanulsága szerint a képzésekbe nagy számban kerülhetnek be az átlagosnál könnyebben álláshoz jutó, piacképes tudással rendelkező személyek is, olyanok, akik nagy valószínűséggel e nélkül is foglalkoztathatók volnának (Frey, 2007b, Tajti, 2009). Ezt a megállapítást a kutatásunk adatai is alátámasztják. A képzés nem a legmegfelelőbbben célzott aktív munkaerőpiaci eszköz. Nem a szakmánélküliek szakmához jutását segíti, hanem a már szakmával rendelkezők pályamódosításához járul hozzá. A képzésbe került válaszadók 62 százalékanak van iskolarendszerben megszerzett szakképesítése (ez az arány a bértámogatottak esetében 68 százalék, a közfoglalkoztatottak között 47 százalék), emellett körükben nincsenek az átlagosnál többen azok, akik korábban az iskolarendszer valamelyik szintjén lemorzsolódtak (lemorzsolódás a teljes minta 24 százalékára, míg a képzésben részt vevőknek 23 százalékára jellemző). A korábban megszerzett képzettségekről azt is tudjuk, hogy valamivel több, mint negyedét a megkérdezettek sohasem használták!

Átképzési támogatásban 52 százaléuk egyszer részesült, míg kétszer vagy annál többször 13 százaléuk – az ő esetükben feltételezhetjük, hogy azért választják a képzést egymást követő programok keretében, hogy biztosítsák jövedelmüket (*trainfare*-jelenség).⁶

A válaszadók döntő többsége (92 százalék) abban a képzésben vett részt, amelyben szeretett volna. A programba való belépést többnyire saját maguk kezdeményezték (65 százalék), csak 30 százaléuk esetében volt a munkaügyi szervezet a kezdeményező. A végeredmény különösen érde-

6 A szakértők a *work-fare* és a *welfare* fogalom mintájára alkották a *trainfare* kifejezést, amelynek lényege, hogy a résztvevők az egzisztencia biztosításához az egymást követő képzési programok keretében biztosított képzési támogatás igénybevételével jutnak (Jordan, 1996).

kessé teszi a kezdeményező szerepét, mert azok körében, akik esetében a munkaügyi központ kezdeményezte a képzését, a jelenleg nyílt munkaerőpiacon dolgozók aránya 28 százalék, míg azok körében, akik maguk kezdeményezték 13 százalék. Ez a tény felveti a kérdést, miért léptek be a jelentkezők a képzési programba. A képzés választásában a legfontosabb motivációnak az érdeklődést, illetve a munkaerőpiaci érvényesülés szándékát említették, de 60 százalékuknál az is szerepet játszott, hogy pénzt kapott a részvételért.

A munkaerőpiaci képzések közel ötödére az jellemző, hogy nem klaszszikus értelemben vett új szakmára készít fel, hanem olyan készségeket, képességeket fejleszt, amelyek javíthatják a sikeres elhelyezkedés valószínűségét.⁷ A képzések között legnagyobb arányban jelenleg is a különböző számítástechnikai, a nyelvi, ügyintézői, eladói, hegesztő-forgácsoló, valamint a szociális gondozást középpontba állító képzések fordulnak elő.

A képzésben részt vevők túlnyomó többsége (78 százalék) OKJ-s végzettséget, 6 százalékuk szakmát adó oklevelet (de nem OKJ-s végzettséget), 12 százalékuk speciális végzettséget tanúsító oklevelet (ECDL, nyelvvizsgával záruló tanfolyam, nem hivatásos jogosítvány stb.), 2 százalékuk egyéb tanfolyami végzettséget szerzett. Mindemellett a képzésből a megkérdezett résztvevők 2 százaléka morzsolódott le. Az adatok tanulsága szerint a későbbi elhelyezkedés sikeressége nem különbözik érdemben a különböző képzéstípusok esetében (ez alól egyetlen kivétel van: a speciális végzettségről szóló oklevél hatása a többi csoportnál lényegesen alacsonyabb).

A képzés eredményeként elért 38 százalékos elhelyezkedési rátából csak 24 százalék nyílt munkaerőpiaci elhelyezkedés. A képzésben részt vevők további 9 százaléka bértámogatási programban, míg 5 százalékuk a közfoglalkoztatás keretében helyezkedett el. A képzés elhelyezkedést elősegítő hatása legerősebben az első három hónapban érvényesül, a további három hónapban még érezhető a hatás, de a képzés zárását követő fél év után elenyészővé válik.

A képzés elhelyezkedési hatásának megértéséhez fontosnak tartottuk azt is elemezni, hogy a résztvevők közül kik azok, akik sikeresen kapcsolódtak a munkaerőpiachoz. A következő változók sikeres elhelyezkedésre gyakorolt hatását vizsgáltuk: vizsgálati időszak kezdetén megfigyelhető státusz, a válaszadó iskolai végzettsége, kora, családi állapota, neme, etnikai hovatartozása, a lakóhely fejlettsége és típusa. Megnéztük továbbá a képzés meghatározó jellemzőit is: a képzési idő hossza, a megszerzhető végzettség típusa, hogy ki kezdeményezte a részvételt, illetve hogy a válaszadó ezen a képzésen akart-e részt venni.

Az eredmények tanulsága szerint a sikeres elhelyezkedésre három tényezőnek volt érdemi hatása. Egyrészt a válaszadó lakóhelyének típusa

⁷ Így például nyelvtanfolyam, számítástechnikai képzések, jogosítvány megszerzésére irányuló képzések, egyéb kompetenciafejlesztő képzések.

sa, másfelől a kistérség fejlettsége meghatározó. Egy megyeszékhelyen élő, képzésben részt vevő válaszadóhoz képest egy kisvárosban élőknek érdemben jobb (mintegy 2,27-szeres), egy községben élőknek érdemben rosszabb (0,642-szeres) az esélye az elhelyezkedésre. Vagyis a potenciális munkahelyekkel már inkább rendelkező, de (speciálisan) képzett munkaerőben (akár a nagyobb települések elszívó hatása miatt) hiányt szenvedő középmeretű településeken sokkal inkább lehet súlya és fontossága egy munkaerőpiaci képzésnek az elhelyezkedés elősegítésekor, mint egy kistérségen vagy a nagyvárosokban. Feltételezhető, hogy ezeken a településeken a képzést szervezők is jobban tudnak igazodni a lokális munkaerőpiac igényeihez. Az adatok tanulsága szerint a munkaerőpiaci képzéseknek az elhelyezkedésre gyakorolt hatása a legfejlettebb térségekben a legalacsonyabb: itt a legkevésbé fejlett térségekhez képest mindössze 0,113-szoros a valószínűsége, hogy egy képzésben részt vevő személy elhelyezkedjen. A képzés elhelyezkedést segítő hatásában is látható az a tendencia, amit általában az aktív eszközök esetében megfigyelhettünk: a hatás az öt vizsgált fejlettségi kategóriában sajátos mintázat szerint alakul. Az alacsonyan fejlett és a jól fejlett térségekben a képzés kedvező hatása jól érvényesül. A legkevésbé fejlett térségekben, valamint a közepesen és nagyon jól fejlett térségekben a képzésnek az elhelyezkedést segítő hatása alig érzékelhető.

A harmadik meghatározó tényező az elhelyezkedésre a képzés hossza volt. A korábbi kutatások eredményeihez hasonlóan (lásd a *Közelmép 2.* fejezetét, *O'Leary*, 1998b) a jelen kutatás adatai is jelzik: a hatékonyságot tekintve a rövidebb képzési programok (1–6 hónap) sokkal hatásosabbak a hosszabbaknál (*4.8. táblázat*).⁸

4.8. táblázat: A képzés hosszának hatása az elhelyezkedésre

A képzés hossza	Hány százalék dolgozott a mérés időpontjában nem támogatott státuszban?
3 hónapnál rövidebb	25
4-6 hónap	27
7-9 hónap	14
9 hónapnál tovább	10

⁸ Ezt a hatást még inkább erősíti az, hogy a magasabb végzettségű érintetteknek jellemzőbben kínálnak hosszabb – különösképpen 6–9 hónapos – képzéseket. Ez alól egy kivételt a szakmunkások esetében tapasztaltunk, ahol a 9 hónapnál hosszabb képzések aránya az átlagosnál érdemben magasabb volt.

A képzések megítélése az érintettek körében nem túl kedvező. A résztvevők 45 százaléka úgy vélekedett, hogy a képzés nélkül is el tudott volna helyezkedni ugyanilyen feltételek mellett (ez az aktív munkapiaci eszközök többi csoportjában 21–28 százalék között mozog). Ha a megkérdezettek véleményét megalapozottnak tekintjük, akkor elmondhatjuk, hogy a jelenlegi munkaerőpiaci képzéseknek igen nagy a „holtteher-vesztesége”.

Jóval kedvezőbben ítélték meg a válaszadók a képzésnek a saját életükben történő használhatóságát: kétharmaduk inkább vagy nagyon hasz-

nálhatónak véli a megszerzett tudást. Talán ennek is köszönhető, hogy ők szívesen részt vennének még munkaerőpiaci képzésen: 27 százalékuk még egy, 39 százalékuk akár több tanfolyamon is. A tervezett tanfolyamok között a nyelvi, számítógépes, mérlegképes könyvelői, gépkezelői tanfolyamok a legnépszerűbbek. A jelenlegi képzésbe való belépés motivációt tekintve azonban feltételezhetjük, hogy a jövőre vonatkozó nyitottság a képzésekkel kapcsolatban a képzésben részt vevők közel kétharmada esetében nem kizárólag az új, megszerzendő készségekkel/szaktudással áll kapcsolatban, hanem a képzési támogatás formájában megszerzhető jövedelemmel, amelynek motiváló ereje a jelen képzés során is igen erősen mutatkozott. Ez is arra utal, hogy a célcsoport körében tapasztalható a „megélhetési tanulás” (a *trainfare* jelenség).

A képzésben részt vevők elhelyezkedési hatását torzíthatja, hogy a résztvevők a program vélt pozitív hatása miatt más módon, nagyobb presztízsű munkát keresnek, mint azt a program nélkül tennék. Az adatok tanulsága szerint a képzésben részt vevők körében specializáltan „képzettség-növekedési hatás” (*skill enhancement effect*) nem mutatható ki. A jövőben munkahellyel kapcsolatos elvárásaik – így például a bérigény tekintetében, illetve abban tekintetben, hogy elvállalnának-e olyan munkát, amit egyáltalán nem jelentenek be – érdemben változtak (növekedtek), azonban ez – különböző mértékben – a többi aktíveszköz-támogatás esetében is megfigyelhető volt (vagyis úgy tűnik: sokkal inkább a beavatkozásnak, a velük való foglalkozásnak van ilyen hatása, nem kifejezetten a képzésnek).

Bértámogatás

A bértámogatási program zárásától a mérésig terjedő időszakban a résztvevők 80 százaléka helyezkedett el támogatás nélküli státusban. Ebből 72 százalék a program zárását követően, 77 százalék a program zárását követő 6 hónapon belül, s a 12. hónapra emelkedik a foglalkoztatási arány 80 százalékra.

A foglalkoztatást elősegítő aktív munkaerőpiaci eszközök körében a bértámogatási program elsődleges célja, hogy nyílt munkaerőpiacra segítse az álláskeresőt, majd hozzájáruljon a támogatás nélküli továbbfoglalkoztatásához. A monitoringrendszerben végzett követéses vizsgálatok az elmúlt években igen kedvező képet mutattak az eszköz működéséről: kiemelkedően magas (tovább) foglalkoztatási arányt jeleztek (Frey, 2007b, Tajti, 2009). Így például 2009-ben a bértámogatás befejezését (illetve a továbbfoglalkoztatási kötelezettséget) követő 6. hónap végén a programot befejezettek több mint háromnegyede (75,6 százalék) dolgozott (Tajti, 2009).

Vizsgálatunk szerint a bértámogatásba kerülők átlagosan 9,7 hónap munkanélküliség után léptek be a programba. A szociális segélyben ré-

szesülők a programba kerülést megelőzően átlagosan 23 hónapig voltak munkanélküliek, a regisztrált ellátás nélküliek közül bekerülők 10 hónap munkanélküliség után kerültek a támogatott foglalkoztatásba. A legrövidebb időt (1 hónapot) a képzésből érkezők töltötték munka nélkül. Azok, akik 0–3 hónap közötti időt töltöttek a beavatkozást megelőzően munka nélkül, szignifikánsan nagyobb sikerrel kerültek a programból nem támogatott státusba, mint a hosszabb ideje munka nélkül lévők. E tekintetben a bértámogatási program is a rövidebb ideig munka nélkül lévők foglalkoztatását segíti elő.

A bértámogatási programba való bekerülés tipikus útjait vizsgálva, a klaszterezési eljárás elvégzését követően három csoportot különítettünk el az érintett álláskeresőik között.⁹

A számosságát tekintve legjelentősebb csoportot (*proaktívok* – 44 fő) az jellemzi, hogy tagjai legnagyobb arányban önmaguk kezdeményezték a bértámogatási programban való részvételt, úgy, hogy azt megelőzően még sohasem vettek részt ebben a támogatási formában, és ráadásul a választott munkahelyen sem dolgoztak korábban. Körükben a legkevesebb azoknak az aránya, akiknek a foglalkoztatása munkakör-bővülést jelentett a munkaadónak, kizárólag ebben a csoportban fordult elő ugyanis, hogy válaszadók alkalmazása miatt valakiket el kellett bocsátani.

A második csoportba (*a kapcsolatrendszerüket alkalmazó visszatérők* – 22 fő) tartozó válaszadók közé tartoznak azok a válaszadók (is), akik már többször vesznek részt bértámogatási programban. A jövőben munkaadóval való személyes kapcsolat nagy hányaduk esetében meghatározó a foglalkoztatásuk létrejöttében. A személyes kapcsolat jelentőségét az is mutatja, hogy jellemzően nem dolgoztak korábban a választott munkahelyen, és foglalkoztatásuk munkakör-bővüléssel járt a munkaadó számára.

A számosságát tekintve legkisebb csoport (*visszaforgók* – 12 fő) esetében a foglalkoztatást legjellemzőbben a munkaadók úgy kezdeményezték, hogy valamennyi válaszadó a támogatási időszakban legalább másodszor, de néhány esetben harmadszor dolgozott az adott munkahelyen. Mindemellett a válaszadók nagy hányadának megítélése szerint a támogatott foglalkoztatás a munkaadó számára munkakör-bővüléssel járt.

A *Hudomiet–Kézdi* (2008) tanulmány idézi *Gerfin–Lechner–Steiger* (2002)-t, a szerzőpáros szerint gyakori, hogy a bértámogatási programok a nők helyzetét jobban javítják, mint a férfiakét, de ennek oka nem egyértelmű. A hatás különösen nagy volt a hosszú ideje munkanélküliek esetén, akiknél a bértámogatási program 13 százalékkal növelte a foglalkoztatás valószínűségét másfél évvel a program befejezését követően. A rövid ideje munkanélküliek esetén a becsült hatás nem volt szignifikáns.

Jelen kutatásban bár férfiak és nők 28–72 százalékos arányban vettek részt bértámogatási programban, a férfiak nagyobb arányban vélték úgy,

⁹ Az elemzés *k*-középpontú klasztereljárás segítségével készült.

hogy támogatás nélkül is alkalmazták volna őket (61 százalék), mint a nők (50 százalék). Várakozásaikat a tények is igazolják: a részt vevő férfiak 74 százalékát foglalkoztatják a program befejezését követően támogatás nélkül, míg a nők 68 százalékát. Regisztrált munkanélküliként el-látásban részesül a férfiak 7 százaléka a program befejezését követően, míg a nők 13 százaléka tartozik ebbe a csoportba. Összegzésként elmondhatjuk, hogy a nemzetközi vizsgálatok eredményével szemben bár a bértámogatási programokban a nők érintettsége nagyobb, a férfiak esélyei kedvezőbbek a továbbfoglalkoztatást illetően.

A megkérdezett bértámogatásban részesültek több mint harmadának (38 százalék) a támogatott foglalkoztatás ideje maximum 6 hónapig tartott. Az átlag foglalkoztatási idő 8,3 hónap volt.¹⁰ A nőknek nem csupán a részvételi aránya magasabb a férfiakhoz viszonyítva, de a foglalkoztatás átlagos ideje is hosszabb: a férfiak átlag 7,8 hónapig, a nők 8,5 hónapig dolgoznak a bértámogatási programban. A leggyakrabban alkalmazott foglalkoztatási időtartam (módusz) 9 hónap volt.

Az elemzések tanulsága szerint a bértámogatási program esetében a sikeres elhelyezkedést önmagában nem befolyásolja a társadalmi-demográfiai jellemző (kor, családi állapot, a lakóhely típusa és fejlettsége, iskolai végzettség). Mi az, ami a meghatározó? Sokak szerint a kapcsolat a munkaadóval. A bértámogatással kapcsolatban kutatásunkban is sok esetben megfogalmazódott a kritika: nem teremt új munkahelyeket, csak a meglévő létszámot forgatja vissza támogatással a többletjövedelem érdekében. Az adatgyűjtés során többször említették, hogy egész brigádokat (például varrodákat) „visszafoglalkoztattak”.

Mindezek ellenőrzésére és a valódi hatást kutatva, rákérdeztünk, hogy a megkérdezett alkalmazásakor egyedül vagy másokkal került támogatott munkahelyére. A válaszadók szerint 77 százalékuk egyedül, 23 százalékuk másokkal együtt került jelenlegi munkahelyére.

Nagyon erős az összefüggés a csoportos visszafoglalkoztatás és a munkaadók támogatás nélküli foglalkoztatási hajlandósága mögött. A csoportosan alkalmazottak 74 százalékát – a megkérdezettek szerint – akkor is alkalmazta volna a munkaadó, ha nem kapott volna bértámogatást, miközben az egyénileg foglalkoztatottak között ez az arány 48 százalék volt.

A helyettesítő hatás – vagy más kifejezéssel: a feltételezett „visszafoglalkoztatás” – nagyságát további változók alkalmazásával is mértük. Először fontosnak tartottuk megkérdezni, hogy a résztvevő kitől hallott a lehetőségéről. A bértámogatás keretében foglalkoztatott megkérdezettek 54 százaléka munkaügyi kirendeltségen hallott a bértámogatásról, míg az esetek 23 százalékban maga a munkaadó informálta a résztvevőt. Ez utóbbi adat felső határt szab a visszafoglalkoztatás mértékének. A második kérdésünk a visszafoglalkoztatás arányainak mérésekor, hogy ki

10 Az ÁFSZ által szervezett monitoringvizsgálatban az előző évek során a bértámogatási programok hatékonyságának vizsgálatok a munkaadókat kérdezték meg. Kutatásunk kifejezetten a résztvevőket kívánta bevonni a kérdőíves vizsgálatba. Ennek azonban az a hátránya, hogy a résztvevők nem minden alkalommal tudták pontosan elkülöníteni a támogatási program egyes szakaszait. Így nehezen tettek különbséget a támogatási szakasz és a továbbfoglalkoztatási szakasz között, jóllehet a program hatékonyságának vizsgálatok a kérdőívben megfogalmazott kérdésünk egyértelműen a program befejezését követő helyzetre, vagyis a továbbfoglalkoztatás utáni időszakra kérdezték rá.

kezdeményezte a foglalkoztatást. A munkaügyi kirendeltség kezdeményezte 20 százalék, közvetlenül a munkaadó kezdeményezte 23 százalék, és 53 százalék esetében az álláskereső saját maga kezdeményezte a foglalkoztatást (Közöttük 9 olyan személy van, aki második alkalommal részesült bértámogatásban.)

Tehát 23 százalék esetében informálta, és szintén 23 százalék esetében kezdeményezte a munkaadó a foglalkoztatást, de összességében csak 9 százalék vesz részt másodszor bértámogatási programban. Igaz, a megkérdezettek 16 százaléka már másodszor, és 3 százaléka harmadszor dolgozik ugyanazon a munkahelyen. Közel 20 százalék esetében feltételezhetjük tehát, hogy korábbi dolgozó visszafoglalkoztatására került sor a bértámogatási program keretében. 20 százalék esetében igazolható, hogy a megkérdezett legalább két alkalommal dolgozott ugyanazon a helyen, és legalább egyszer bértámogatási programban dolgozott. Vagyis joggal feltételezhető a visszaforgatás jelensége a bértámogatási programban lévők közel 20 százaléka esetében.

A bértámogatással kapcsolatosan nemcsak a visszafoglalkoztatás, de a program hozzájárulása a foglalkoztatás bővítéséhez is sokat vitatott téma. A foglalkoztatási szervezet monitoringvizsgálataiban is rákérdeztek a munkaadókhoz kiküldött kérdőívekben arra, hogy akkor is létrehozták volna az új munkahelyet, ha a támogatást nem vehették volna igénybe. Ez az aktív eszköz úgynevezett „holtteher-vesztesége”, ami a monitoringvizsgálat szerint az egyes években közel azonos mértékű – 20–25 százalékos – volt.

Kutatásunkban a holtteher-veszteség méréséhez megkérdeztük a bértámogatási keretben dolgozó munkavállalókat: 53 százaléka szerint a munkaadó támogatás nélkül is alkalmazta volna őket. A holtteher-veszteség érvényesülését vizsgáló logit modell fontos tényezőre világít rá: nem különbözik érdemben a program zárását követő elhelyezkedés valószínűsége azok között, akik azt feltételezik, hogy a munkaadó a támogatás nélkül is alkalmazta volna őket, azokhoz képest, akik úgy vélik, támogatás nélkül nem alkalmazták volna. Vagyis úgy tűnik, hogy a támogatott státusokba való bekerüléskor van nagy holtteher-veszteség, de az egyes egyének hosszú távú munkaerőpiaci helyzetét illetően nincs, mert hosszú távon nem játszik jelentős szerepet az, hogy a munkaadó támogatás nélkül is alkalmazta volna az aktív eszközben részesülő személyt, vagy sem.

A holtteher-veszteséget más szempontok szerint vizsgálva, az találjuk, hogy az esetek 70 százalékban az álláskeresők első alkalommal és bértámogatási keretben kerültek új munkahelyükre. Feltételezhetnénk, hogy itt a státusok bővüléséről van szó, amelyhez a bértámogatási programot vették igénybe a munkaadók. Nem zárhatjuk ki azonban azt a lehetőséget, hogy az alkalmazást megelőzően elbocsátották a most betöltendő

státuson korábban dolgozó személyt. A megkérdezettek megítélése szerint az első alkalommal ezen a munkahelyen dolgozók 9 százaléka olyan státusba lépett, amelyet az ő belépését megelőzően olyan személy töltött be, akit az ő érkezése előtt bocsátottak el. A második alkalommal belépők esetében is találunk egy ilyen személyt.

A helyettesítő hatás és holtteher-veszteség nagyságára azért is célszerű figyelni, mert 2009 első félévében a bértámogatás átlagos fajlagos költsége fejenként 853 200 forint volt, míg a képzése 173 200 forint (*Tajti*, 2009, 17 o.).

A *Közelmép* 2. fejezetében és 2008. évi cikkükben a Hudomiet–Kézdi-szerzőpáros összefoglalta az aktív eszközök hatásának mérésére irányuló kísérleteket – kitértek arra is, hogy a bértámogatási programnak a nemzetközi tapasztalatok szerint erős nemkívánatos hatása van. Ők elsődlegesen a kiszorítási hatást említik. Az 1. fejezetben olvashatjuk, hogy az Egyesült Államokban futó bértámogatási programok inkább sikeresnek, az Észak-Európában futók inkább sikertelennek mondhatók, míg Nyugat-Európában és a posztkommunista országokban nagyon vegyes a kép. A kutatásunk során nem állt módunkban a kiszorítási hatást mérni, de feltételeztük, hogy itt is jelen van.

A helyettesítő hatást és a holtteher-veszteséget összegezve, elmondhatjuk, hogy a bértámogatással kialakított státusok maximum 60–65 százaléka esetében feltételezhetjük csupán a munkahelyek bővülését a támogatott munkahelyen.

Kutatási eredményeink szerint bár a bértámogatási program foglalkoztatási hatása a többi aktív munkaerőpiaci eszközzel szemben igen jónak mondható, de az eredményeket alapvetően módosítja a program erőteljes helyettesítő hatása, illetve holtteher-vesztesége. Ha a végeredményeket módosítjuk a helyettesítő és a holtteher-hatással, a bértámogatási program alig valamivel kedvezőbb képet mutat, mint a képzése, de a közfoglalkoztatáshoz képest még így is jóval eredményesebb. Igaz, a bértámogatási programban részt vevők társadalmi-demográfiai mutatói és a program fajlagos költsége is lényegesen kedvezőbb, mint a közfoglalkoztatási program esetében.

Közfoglalkoztatás

A közfoglalkoztatás hatását vizsgálva – a nyílt munkaerőpiaci elhelyezkedést és a támogatott státusú állásban való foglalkoztatást együttesen elemezve – meglepő eredményre jutunk. A közfoglalkoztatás zárását követő első három hónapban az elhelyezkedettek aránya 21 százalék, 4–6. hónapban további 8 százalék, a 7–9. hónapban 2 százalék és a 10–12. hónapban 1 százalék volt, azaz a teljes időtartam alatt a programban részt vevők körülbelül 32 százaléka dolgozott hosszabb-rövidebb ideig vagy a

nyílt munkaerőpiacon, vagy újabb támogatott foglalkoztatási formában, döntően közfoglalkoztatásban.

Mint minden más aktív munkaerőpiaci program esetében, a közfoglalkoztatási programok¹¹ sikerességét, hatását is annak fényében lehet vizsgálni, hogy mi a program célja. A közfoglalkoztatási programok célrendszerét tartalmazó rendelkezések és dokumentumok¹² egyetlen esetben sem fogalmazzak meg explicit módon nyílt munkaerőpiaci célt. Ennek megfelelően a hatásvizsgálat során csak egy szempontból – részvétel a nyílt munkaerőpiacon – értékeljük a sikerességet. A többi hatás és következmény elemzése éppúgy jelezheti a programmal szemben felállított célok teljesülését, a program hatékonyságát.

A közfoglalkoztatásban részesülők demográfiai összetétele, iskolai végzettség szerinti megoszlása – mint már a korábbi fejezetekben is jeleztük – a regisztrált munkanélkülieknél jóval kedvezőtlenebb, körükben az idősebb, iskolázatlanabb csoportok jelentősen felülreprezentáltak. Többek között e jellemzőknek is betudható, hogy a közfoglalkoztatásban végzett munka jellege többnyire képzettséget nem igénylő fizikai munka. A monitoringvizsgálat tanulsága szerint 2001–2006 között 77–80 százalékban (Frey, 2007b), a saját vizsgálatunk szerint 78 százalékban végeznek fizikai munkát főleg kommunális területen a közmunkaprogramban részt vevők. Az ezzel járó problémákat tanulmányok sora dokumentálta az elmúlt évek során, s számos modell vált ismertté, ennek ellenére az utóbbi 20 évben a programban végzett tevékenység jellege alapvetően nem változott (Csoba, 2010a, 2010b).

A program hatékonyságát kedvezően befolyásolja, ha a programban részt vevők azonosulni tudnak a program céljaival, motiváltak az együttműködésre. A közfoglalkoztatási programban lényegesen nagyobb arányban van jelen a kényszer, mint a bértámogatási programban, s ez hatással van a program eredményességére is. Míg a képzési program esetében a megkérdezettek 65 százaléka, a közfoglalkoztatási program esetében 55 százaléka, a bértámogatási program esetében 67 százaléka jelezte, hogy a programba való belépést saját maga kezdeményezte. A közfoglalkoztatási programban az esetek 27,9 százalékban a munkaügyi kirendeltség szólította meg a munkanélkülieket.

Főleg a nyolc általános iskolai végzettséggel vagy azzal sem rendelkező férfiak számítanak erre a foglalkoztatási formára a későbbiekben, bár a szakmunkás végzettségűek több mint fele is el tudná képzelni, hogy még több alkalommal közfoglalkoztatásban dolgozik. A nők esetében a szakmával vagy érettségivel rendelkezők több mint háromnegyede számít arra, hogy akár több alkalommal is dolgozik közfoglalkoztatásban. A közfoglalkoztatásban részt vevő 25 évesnél fiatalabbak lényegesen optimistábbak a nyílt munkaerőpiaci elhelyezés lehetőségével kapcsolatban,

11 A kutatásban a közfoglalkoztatás korábbi – közcélú, közhasznú, valamint közmunkát tartalmazó – rendszerét vizsgáltuk. A három formát a kutatás során végül is nem választottuk külön, mert maguk a megkérdezettek csak a legritkább esetben tudták pontosan, hogy mely program kereteiben dolgoznak. Ők magukat – a programoktól függetlenül – többnyire közmunkásként azonosították.

12 A kutatás idején a közcélú foglalkoztatás céljairól a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény (Szt.) 36. paragrafusa rendelkezett. A közhasznú foglalkoztatás céljáról, a támogatás nyújtásának feltételeiről, a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló 1991. évi IV. tv. 16/A. paragrafusa és a 6/1996. (VII. 16.) MÜM-rendelet 12. paragrafusa szólt. A közmunka keretében történő foglalkoztatást a 49/1999. III. 26. kormányrendelet szabályozta.

mint a 26 évnél idősebbek, akik sokkal inkább el tudják képzelni a közfoglalkoztatásban való többszöri részvételt, mint a 25 év alatti generáció tagjai. A korral párhuzamosan nő a beletörődés a nyílt munkaerőpiaci foglalkoztatást helyettesítő közfoglalkoztatásba.

A közfoglalkoztatási formákban a foglalkoztatás átlagos időtartama jelentős mértékben összefügg a területi fejlettséggel. A legjobb helyzetű kistérségben 8,6 hónap, a közepesen fejlett térségben 8,4 hónap és a legrosszabb helyzetű térségben 7,9 hónap volt a foglalkoztatás átlagos ideje.¹³ A foglalkoztatás idejét alapvetően meghatározza az is, hogy milyen munkakört tölt be a közfoglalkoztatott. Míg a nem adminisztratív szellemi foglalkozásúak alkalmazásának átlagos ideje 9,7 hónap, az adminisztratív szellemiek 8,5 hónap és a fizikai beosztásban dolgozók átlagosan 6,9 hónap támogatott időt vehettek igénybe.

A támogatott foglalkoztatás hatását lényegesen csökkenti, ha az állás-kereső „forog” a státuson. Ez nem valódi kimenetet jelent, csupán „parkolást” a támogatott státusban. A legmagasabb arányú visszafoglalkoztatást a közfoglalkoztatási programokban tapasztaljuk. A munkanélkülieknek csaknem fele több alkalommal is dolgozik ugyanazon a munkahelyen. A ciklikus foglalkoztatás eredménye, hogy a munkavállaló stabil munkahelyként kezeli a támogatott foglalkoztatásban visszafoglalkoztató szervezetet, s ez korlátozza azon kezdeményezéseit, hogy másutt is próbáljon munkát találni. A minta közel egyharmada rendszeresen (több mint 2 alkalommal) vesz részt közfoglalkoztatási programban. Az érintettek közel harmada (28 százalék) többször dolgozott már jelenlegi munkahelyén. Különösen a férfiakra jellemző, hogy háromnál több alkalommal csaknem szezonális munkásként forog vissza rendszeresen az évnek egy meghatározott szakaszában a közfoglalkoztatásba. A minta 4 százaléka 10 alkalommal vagy annál többször is volt közfoglalkoztatásban. A megkérdezettek átlagosan 2,78 alkalommal vesznek részt közfoglalkoztatásban. A férfiak átlagosan 3,2, a nők 2,4 alkalommal kerültek bevonásra a programba. A program „körben forgó” jellegével azonosulva a közfoglalkoztatásban részt vevők 80 százaléka tervezi, hogy még további alkalommal vesz részt hasonló foglalkoztatási formában.

A program hatása szignifikánsan összefügg az életkorral. A 25 év alatti fiataloknál erősebb „tranzíciós hatást” tapasztalunk, mint az idősebb korosztály esetében.¹⁴ A fiatalabb generáció tagjai az aktív eszközben való részvételt követően nagyobb arányban helyezkednek, mint az idősebb generációba tartozó, hasonló eszközök által érintett társaik. A 36–45 éves kor közöttiek esetében – bár a közfoglalkoztatottak között a legnagyobb arányt képviselik – a korcsoport „parkoltatása”, átmeneti jövedelemhez juttatása a jellemző. A 45 év fölöttiek pedig alig jutnak be a programba, s ez az aktív eszköz az ő esetükben az elhelyezkedést a legkevésbé segíti.

13 Itt kell megjegyeznünk, hogy a mérés ideje egybeesett az Út a munkához programmal, amelynek időtartam alatt a közfoglalkoztatásra fordított források mértéke az előző évek ráfordításaihoz képest lényegesen magasabb volt, s a foglalkoztatás átlagos ideje is ennek köszönhetően közel 50 százalékkal meghaladta a korábbi években tapasztalt átlagos foglalkoztatási időt.

14 *Tranzíciós hatáson* azt értjük, hogy az eszköz a munkanélküliek számára biztosított támogatások – szolgáltatások, bértámogatás, közvetítés stb. – révén milyen mértékben járul hozzá a munkanélküli-státus megváltoztatásához: a munka nélküli létből a jövedelemszerző, lehetőség szerint a nyílt munkaerőpiacon történő jövedelem-szerző létbe való átmenetbe. Ha az eszköz – mint jelen esetben – maga a támogatott foglalkoztatás, akkor ennek „tranzíciós hatása” a nyílt munkaerőpiaci elhelyezkedés lehet.

A nem támogatott munkahelyen történő elhelyezkedést mindemellett a lakóhely típusa is befolyásolja: a közfoglalkoztatás esetében egy megyeszékhelyen élő munkanélkülihez képest egy kisvárosi munkanélkülinek 1,47-szeres, míg egy községinek 2,4-szeres az esélye az elhelyezkedésre. Vagyis a kisebb településeken a kialakuló személyes kapcsolatok, valamint az a jelenség, hogy forrás híján a későbbi rendes státusban alkalmazni kívánt álláskeresőket közfoglalkoztatottként kezdik alkalmazni, érdemben befolyásolják ezen eszköz „tranzíciós hatását”.

A nyílt munkaerőpiaci elhelyezkedés esélye annak arányában nő, ahogyan az alkalmazó jogi státusa távolodik az önkormányzati közegetől. A 5 százalékos nyílt munkaerőpiacon történő átlagos elhelyezkedési ráta az önkormányzatnál való foglalkoztatás esetében csak 3 százalék volt, az önkormányzat intézményeiben, illetve a nonprofit szervezeteknél való munkavégzés esetében 5 százalék.¹⁵ Ha önkormányzati vagy állami vállalatnál történt a foglalkoztatás, a nyílt munkaerőpiaci elhelyezkedés esélye 8 százalékra nőtt, és ha önkormányzati vagy állami nagyvállalatnál történt az alkalmazás, a későbbi támogatás nélküli foglalkoztatás mértéke elérte a 17 százalékot.

A közhasznú foglalkoztatás piaci, félpiacon viszonyok között lényegesen nagyobb esélyt ad a támogatás nélküli elhelyezkedésre, mint a közszféra, ahol főleg az átmeneti foglalkoztatás/jövedelempótlás érvényesül, és nem a „tranzíciós hatás”.¹⁶

A közfoglalkoztatási program esetében feltételezzük, hogy a program zárását követően egy-két hónapig még foglalkoztatják a nyílt munkaerőpiacon az aktíveszköz-támogatásban részesültek egy részét (a legálisan foglalkoztatottak 6 százalékát). A 3. hónapot követően az eszköz nyílt foglalkoztatási hatása csökken, a 12. hónapra alig 3 százalékos, s újra előtérbe kerülnek a támogatott foglalkoztatások (a vizsgálat 12. hónapjában ez az arány 38 százalék).

A program befejezése után 6 hónapon belül leginkább a közfoglalkoztatásban részt vevőknek alakult ki „túlélési stratégiája”: 24 százalékuk dolgozott rövidebb-hosszabb ideig a feketegazdaságban.

A közfoglalkoztatásból inaktív státusba kerülők többsége a közeljövőben nem törekszik támogatott foglalkoztatásra. Úgy tűnik, a közfoglalkoztatás és az inaktív ellátás a megkérdezettek szerint nem alternatívái egymásnak, hanem kölcsönösen kizárják egymást. Ha már sikerült inaktív ellátást szerezni, nem kívánnak visszalépni a közfoglalkoztatásba. A közfoglalkoztatásnak nincs akkora húzó ereje sem jövedelmi különbség, sem presztízs, sem egyéb tekintetben, hogy az inaktív ellátásban részesülőket is motiválja a munka világába való visszalépésre. A közfoglalkoztatásban való részvétel számának növekedésével egyre kevésbé törekednek a nyílt munkaerőpiaci munkahely megszerzésére.

15 Hasonló átvételi arányszámról számol be a közszférával kapcsolatban egy 2000-ben készült fővárosi mintára épülő vizsgálat is. Itt a korábbi közhasznú munkahely által átvettek aránya 4 százalék volt. A szerzők szerint ennek a viszonylag alacsony átvételi arálynak az egyik oka a közszférában fennálló létszámstop, a másik oka a munkahelyek – támogatás elvesztése miatti – ellenérdekeltsége volt (*Orsovai és munkatársai, 2000*).

16 A támogatott foglalkoztatás nem vezet át a munkanélküli-ségből a nyílt munkaerőpiaci elhelyezkedésbe, nem formálja át az érintett személy státusát. A támogatott foglalkoztatás végeztével az azt megelőző munkanélküli-státus áll vissza az eszköz által érintett személyeknél: a státus a beavatkozás következményeként, a beavatkozás megszűnését követően nem változik meg, hanem visszaáll az eredeti kiindulóponttra.

A közfoglalkoztatásban egy alkalommal részt vettek 73 százaléka, két alkalommal részt vettek 77 százaléka, a három alkalommal részt vettek 93 százaléka nyilatkozott úgy, hogy még többször lesz közfoglalkoztatott. Az, hogy valaki hányszor vett részt közmunkaprogramban, erősen összefügg azzal, hogy sikerül-e elhelyezkednie. Az 5–6 alkalomnál többszöri közfoglalkoztatást követően már alig van esély a nyílt munkaerőpiaci foglalkoztatásra. Függőség alakul ki, és nincs kezdeményező magatartás.

A harmadik és azt követő közmunkaprogramokban való részvétellel kialakul a közfoglalkoztatás csapdahelyzete, a beragadási hatás (*locking-in effect*) érvényesül, amikor az érintett olyan helyzetbe ragad, amely az elhelyezkedés szempontjából kedvezőtlenebb a kiinduló helyzetnél (*Hudomiet–Kézdi*, 2008, *Scharle*, 2011).

Ugyanennek a jelenségnek további elemét vizsgálva, megerősödik az a hipotézisünk, hogy a harmadik alkalommal zárul be a csapda a közfoglalkoztatottakra. Azok ugyanis, akik még csak egy alkalommal dolgoztak közfoglalkoztatásban, 18 százalékban nem tervezik a további részvételt, akik két alkalommal dolgoztak ebben a formában, azok 14 százaléka, és akik 3 alkalommal dolgoztak közmunkában, azoknak csak 5 százaléka nyilatkozott úgy, hogy nem tervezi a közfoglalkoztatásban való újabb részvételt. Azok tehát, akik a munkanélküliség periódusának, a „közfoglalkoztatási karriernek” elején járnak és még nem a segély meghosszabbításának eszközeként veszik igénybe a támogatott foglalkoztatást, erőteljesebben utasítják el a kedvezőtlenebbnek ígérkező közfoglalkoztatást, mint azok, akik már „szocializálódtak” a túlélésnek, az átmeneti jövedelemszerzésnek erre a formájára.

Összegzés

A kutatás három aktív munkaerőpiaci eszköz – bértámogatás, képzés, közfoglalkoztatás – hatását vizsgálta többváltozós, kontrollcsoportos elemzéssel. A befejezett munkaerőpiaci programok hatását időben dinamikus módon, a lehetséges hatások széles körét vizsgáltuk. A mintavétel kétlépcsős, rétegzett mintavételi eljárással történt, amelynek eredményeként 1041 fő aktív eszköz által támogatott, valamint 1068 fő beavatkozásokkal nem támogatott érintett személyt kérdeztünk meg.

A vizsgált eszközök célzottságát tekintve, a kutatás eredményei azt jelzik, hogy a kontrollcsoportokhoz képest az aktív eszközök többnyire a hátrányos helyzetű munkanélküliekre irányulnak: a területi hátrányok, a települési lejtők és a képzettségbeli hátrányok jellemzően növelik a bekerülés esélyét. Az egyes aktív eszközökkel érintett csoportok összetétele azonban eltérő, ami a programok hatását érdemben befolyásolhatja.

Az aktíveszköz-támogatásban részesültek között a kutatás zárásakor a támogatás nélküli munkahelyen dolgozók aránya 19 százalék, szemben

a kontrollcsoport 11 százalékával. A nyílt munkaerőpiaci elhelyezkedés, vagyis a sikeres eredmény esélye azonban eszközönként jelentősen eltér. A kontrollcsoporthoz képest a képzésben részt vevők csaknem kétszeres, a bértámogatásban részesülők húszszoros eséllyel helyezkedtek el a nyílt munkaerőpiacon. A közfoglalkoztatásban részt vevők elhelyezkedési esélye a kontrollcsoportnál érdemben kedvezőtlenebb, egynegyede annak.

A képzés nem a legmegfelelőbbben célzott aktív munkaerőpiaci eszköz, mert a bekerülők közel kétharmadának van iskolarendszerben megszerzett szakképesítése, vagyis nem a hiányzó szakmai végzettséget pótolja, és csak minden negyedik résztvevő esetében segíti elő a nyílt munkaerőpiaci elhelyezkedést. Ez utóbbi összefüggésben lehet azzal, hogy a résztvevők több mint fele nem elhelyezkedési lehetőséget, hanem jövedelmet vár a képzésben való részvételtől.

A bértámogatási program inkább a rövidebb ideje munkanélküliek foglalkoztatását segíti elő. A program esetében magas a helyettesítő hatás és a holtteher-veszteség: a státusok legfeljebb kétharmadánál feltételezhetünk státusbővülést, és az esetek több mint felében akkor is alkalmazták volna az aktív eszközben részt vevő munkavállalót, ha nem működik a program. A kontrollcsoporthoz képest mért húszszoros elhelyezkedési lehetőség tehát minden bizonnyal jelentősen túlbecsüli a program valós hatását.

A közfoglalkoztatás esetében erős a beragadási hatást. Az elhelyezkedési esélyek a programok lezárulta után idővel nagymértékben csökken, és az érintettek csaknem fele többedik alkalommal is ugyanazon a közmunkahelyen dolgozik.

A regressziós elemzések tanulsága szerint a képzés és a bértámogatás esetében az aktív munkaerőpiaci eszközök kedvező irányú hatása közvetlenül (tehát a célcsoport jellemzőitől függetlenül is) érvényesül. A közfoglalkoztatás esetében a közvetlen hatás a kontrollcsoport mutatóihoz képest kedvezőtlenebb. Az eszköz egyfelől képtelen korrigálni a célcsoport kedvezőtlen bemeneti jellemzőit, másfelől a beragadási hatás érvényesülésével csökkenti a nyílt munkaerőpiaci integráció esélyét.

A kutatási eredmények a munkavállalók szubjektív helyzetértékelésére vonatkozóan is érdekes adatokkal szolgálnak. Az aktíveszköz-támogatásban részesültek a kontrollcsoport tagjainál nyitottabbnak, rugalmasabbnak, kezdeményezőbbnek mutatkoznak, míg a kontrollcsoport tagjai erősebben kötődnek a legális munkaerőpiac formális kereteihez. Ezek a jellemzők is alapvetően hozzájárulhatnak az aktív eszközök hatásosságához.

Összességében tehát az aktív munkaerőpiaci eszközök közül a közfoglalkoztatás hatása biztosan nem pozitív, míg a képzés és főként a bértámogatásé pozitív lehet. A bértámogatási program utáni foglalkoztatási aránynál a program valós hatása sokkal kisebb, hiszen az esetek nagyobb

részében a munkavállalókat a program hiányában is foglalkoztatták volna, és az esetek legfeljebb kétharmadában került sor pozitív munkahely-teremtési egyenlegre. A hatások mérését megnehezíti, hogy az egyes programokban részt vevők és a kontrollcsoport között számos tényező alapján jelentős különbségek mutatkoznak, amelyek kontrollálása teljes mértékben lehetetlen.

4. Függelék

4F1. táblázat: A nyílt munkaerőpiaci elhelyezkedést meghatározó tényezők. Független változó: a nyílt munkaerőpiaci elhelyezkedés ténye (szemben minden más státussal)

Magyarázó változó*	B	Standard hiba	Wald-próba	Szabadságfok	Szignifikancia	Exp(B)
arany	-0,014	0,006	5,732	1	0,017	0,986
isk			9,076	6	0,169	
isk(1)	0,056	0,508	0,012	1	0,912	1,058
isk(2)	0,178	0,493	0,131	1	0,717	1,195
isk(3)	0,054	0,520	0,011	1	0,918	1,055
isk(4)	0,435	0,506	0,741	1	0,389	1,545
isk(5)	0,163	0,585	0,077	1	0,781	1,176
isk(6)	0,863	0,536	2,592	1	0,107	2,371
fejlett			4,971	4	0,290	
fejlett(1)	-0,363	0,265	1,876	1	0,171	0,696
fejlett(2)	0,270	0,294	0,841	1	0,359	1,310
fejlett(3)	-0,231	0,303	0,582	1	0,445	0,794
fejlett(4)	-0,130	0,301	0,186	1	0,666	0,878
statusz4			120,148	3	0,000	
statusz4(képzés)	0,597	0,213	7,852	1	0,005	1,817
statusz4(bértám)	3,008	0,390	59,402	1	0,000	20,243
statusz4(közfoglal)	-1,324	0,336	15,517	1	0,000	0,266
korcsopo			5,833	4	0,212	
korcsopo(1)	-0,335	0,276	1,481	1	0,224	0,715
korcsopo(2)	-0,396	0,311	1,619	1	0,203	0,673
korcsopo(3)	-0,656	0,331	3,925	1	0,048	0,519
korcsopo(4)	-0,946	0,439	4,651	1	0,031	0,388
lakhelyb			2,275	2	0,321	
lakhelyb(1)	0,460	0,308	2,223	1	0,136	1,583
lakhelyb(2)	0,416	0,319	1,709	1	0,191	1,516
nem	0,229	0,175	1,709	1	0,191	1,257

Magyarázó változó*	B	Standard hiba	Wald-próba	Szabadság-fok	Szignifikancia	Exp(B)
d4(csalall)			12,508	8	0,130	
d4(1)	0,220	1,186	0,034	1	0,853	1,246
d4(2)	0,083	1,202	0,005	1	0,945	1,087
d4(3)	0,750	1,164	0,415	1	0,519	2,116
d4(4)	1,329	1,246	1,137	1	0,286	3,776
d4(5)	0,232	1,409	0,027	1	0,869	1,261
d4(6)	0,250	1,182	0,045	1	0,833	1,284
d4(7)	-0,105	1,266	0,007	1	0,934	0,901
d4(8)	0,109	1,278	0,007	1	0,932	1,116
u10 (roma-e)			1,650	2	0,438	
u10(1)	0,175	0,332	0,277	1	0,599	1,191
u10(2)	-0,353	0,533	0,437	1	0,509	0,703
nyiltm(1)	-0,522	0,312	2,793	1	0,095	0,593
támogfog(1)	-0,355	0,428	0,686	1	0,407	0,701
mnenelk(1)	0,436	0,314	1,925	1	0,165	1,547
mnkellat(1)	0,127	0,273	0,216	1	0,642	1,135
gyes(1)	0,890	0,825	1,165	1	0,280	2,435
Konstans	-3,111	1,886	2,720	1	0,099	0,045

* A bevont magyarázó változók:

arany: a munkanélküliségben töltött idő munkaéletűn belüli aránya;

isk(.): a válaszadó iskolai végzettsége; a kistérség fejlettsége;

statusz4(.): a válaszadó státusa a beavatkozási időszakban (képzés, bértámogatás, közfoglalkoztatás);

korcsopo(.): a kérdezett melyik korcsoportba tartozik;

lakhelyb(.): a kérdezett lakóhelyének típusa;

nem: a kérdezett neme;

d4 (csalall)(.): a kérdezett családi állapota;

u10(.): a kérdezett roma-e;

nyiltm(1): a munkaerő piaci státus a megfigyelési időszak kezdetén: nyílt munkaerő-piacról érkezett-e;

támogfog(1): a munkaerő piaci státus a megfigyelési időszak kezdetén: támogatott foglalkoztatásból érkezett-e;

mnenelk(1): a munkaerő piaci státus a megfigyelési időszak kezdetén: munkanélküli volt-ellátás nélkül;

mnkellat(1): a munkaerő piaci státus a megfigyelési időszak kezdetén: munkanélküli volt-e ellátással;

gyes(1): a munkaerő piaci státus a megfigyelési időszak kezdetén: gyes-en/gyed-en volt-e.

5. A KÖZCÉLÚ FOGLALKOZTATÁS KIBŐVÜLÉSÉNEK HATÁSA A TARTÓS MUNKANÉLKÜLISÉGRE

KÖLLŐ JÁNOS & SCHARLE ÁGOTA

A 2009-ben elindított *Út a munkához* program deklarált célja a leghátrányosabb helyzetű kistélepüléseken élő, alacsony iskolai végzettségű munkanélküliek jövedelemhez juttatása és visszavezetése a nyílt munkaerőpiacra, vagyis a tartósan munkanélküliek munkára ösztönzése és foglalkoztathatóságának javítása volt. Ez a tanulmány azt vizsgálja, hogyan hatott a közcélú foglalkoztatás kibővülése a tartós munkanélküliek foglalkoztatási esélyeire a program beindulása előtt. Mint látni fogjuk, a program gyakorlatilag az addigi közfoglalkoztatási programok kibővítésének tekinthető, a résztvevőkre gyakorolt hatást tekintve tehát ugyanolyan hatásokat várhatunk az *Út a munkához* programtól, mint amilyeneket itt kimutatunk.

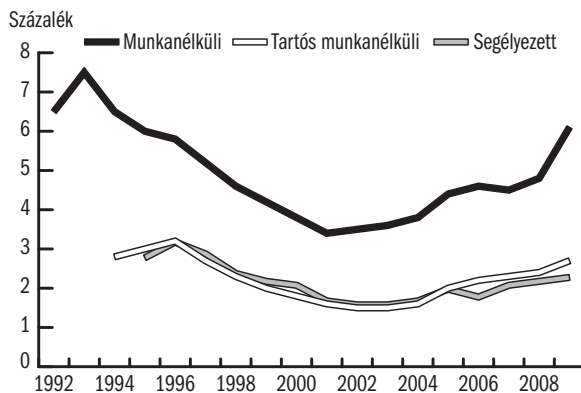
A munkapiaci és intézményi háttér felvázolása után a tanulmány bemutatja a közfoglalkoztatás alakulását a 2000-es években, és megismerteti az *Út a munkához* programmal. Kitér arra, hogy a közcélú munka többletforrásait mely munkavállalói csoportoknak szánták (célzottság), és a tartós munkanélküliek, illetve a települési önkormányzatok – és ezen belül a hátrányos helyzetű kistérségek – mekkora körét érték el (igénybevétel). Külön fejezetben tárgyaljuk a közfoglalkoztatási programok hazai tapasztalatait. Az utolsó fejezet tartalmazza a tanulmány központi kérdését, a 2003–2008 közötti közfoglalkoztatási programok hatásának vizsgálatát. Az elemzés elsősorban adminisztratív adatokra támaszkodik, és települések szerint vizsgálja a közfoglalkoztatás kiterjedtségének hatását a hosszú távú munkanélküliség alakulásában. Írásunk a Budapest Intézet és a Hétfő Elemző Központ kutatási jelentésének (*Budapest Intézet, 2011*) témánk szempontjából jelentősen lerövidített változata.

Munkapiaci és intézményi háttér

A rendszerváltás első éveiben gyorsan tömeges méretet öltött a tartós munkanélküliség. A tartós munkanélküliek aránya az aktív korú népességben belül az 1990-es évek közepén meghaladta a 3 százalékot, és az összes munkanélküli több mint fele egy éven túl nem talált állást. 2001-ig mind a rövid, mind a hosszú távú munkanélküliek száma csökkent, majd újbóli növekedésnek indult. A relatív arányok a 2008-ban mélyülni kezdett válságig nem változtak, azóta a rövid távú munkanélküliek súlya valamenyest növekedett. A tartós munkanélküliek aránya (az ak-

tív korú népességhez képest) ugyanakkor 2009-re újra megközelítette a 3 százalékot (5.1. ábra).

5.1. ábra: Munkanélküliség és segélyezés
(aktív korú népesség arányában, százalék)

Forrás: *Munkaerőpiaci Tükör* 2010: 5.6. és 5.7. táblázat a munkanélküli-regiszter alapján, októberi létszámok.

A tartós munkanélküliek többsége a képzetlen és idősebb munkavállalók, valamint a leépülő tömegközlekedés miatt megközelíthetetlené váló településeken élők köréből került és kerül ki (Galasi-Nagy, 1999, Köllő, 2009). A tartósan alacsony foglalkoztatási szint nyilvánvalóan több okra vezethető vissza – hozzájárulhatott az örökölt gazdasági szerkezet, a rendszerváltás, a külső dekonjunktrúra, a demográfiai folyamatok és a kormányzati politika is. A 2008-ban kezdődött globális válság átmenetileg tovább rontotta a helyzetet – az alacsony foglalkoztatás azonban inkább belső és jóval korábban kezdődött folyamatokra vezethető vissza.

Az nem meglepő, hogy a rendszerváltás elején hirtelen átalakuló gazdaság nem kínált munkát a képzetlen munkaerő tömegeinek. A tartóssá váló munkanélküliség azonban már nem a piacgazdaság velejárója, ezt sokkal inkább a közép-kelet-európai gazdaságok sajátosságai magyarázzák. Az egyik ok minden valószínűség szerint a gyenge oktatás (közoktatás és szakképzés), ami felelős a munkavállalók alacsony alkalmazkodási képességéért (Commander-Köllő, 2008, Kézdi-Köllő-Varga, 2008). Két további fontos ok a kis- és családi vállalkozások hiánya, illetve a bővülésüket akadályozó kiterjedt bürokrácia. Nyugat-Európában a képzetlenek közel olyan arányban dolgoznak, mint a diplomások, de jellemzően a kisvállalkozások adnak nekik munkát. Ezt a szocialista gazdaságokban leépített szektort nem lehetett egyik napról a másikra újraépíteni – még a hazatérő emigránsok tőkéjéből gyorsan növekvő lengyel kis- és közép-vállalati szektor sem éri el a hasonló fejlettségű dél-amerikai országokban megfigyelt méreteket (Maloney, 2004). A hazai szabályozási környe-

zet pedig egyáltalán nem segíti a kisvállalkozások bővülésének amúgy is nehéz és hosszú folyamatát.

A stagnáló foglalkoztatáshoz a munkaerő-keresletet és -kínálatot közvetlenül érintő gazdaság- és foglalkoztatáspolitikai döntések is hozzájárultak. A munkaerőpiacon rossz egyensúly alakult ki, amit egymást erősítő kölcsönhatásokkal rögzít az alacsony foglalkoztatás, a jóléti ellátások, a magas adók és az alacsony adóbevételek. A rendszerváltás elején választott feszültségenyhítő, bőkezű jóléti politika következtében a munkaképes korú lakosság közel negyedének ma is valamilyen jóléti ellátás biztosítja a megélhetését, az ellátottak többsége inaktív, és legtöbbjük hosszú időre vagy véglegesen kikerül a munkaerőpiacról (*Cseres-Gergely–Scharle, 2007*). A minimálbér 2001–2002. évi emelésének utólagos hatásvizsgálatai szerint a kínálat emelkedésére nem volt érdemi hatása, a munkaintenzív ágazatokban azonban egyértelműen csökkentette a foglalkoztatást (*Benedek és szerzőtársai 2006, Kertesi–Köllő 2004*). Néhány területen nem a túlzott állami beavatkozás, hanem inkább a tétlenség emel további akadályokat a foglalkoztatás elé: ide sorolható a nemi és etnikai diszkrimináció elleni fellépés határozatlansága és az egészségromlást megelőző népegészségügyi intézkedések halogatása. Végül, a rendelkezésre álló szórványos adatok és empirikus vizsgálatok szerint a munkanélküliség csökkentését célzó aktív és passzív munkaerőpiaci programok sem bizonyultak eredményesnek a foglalkoztatás növelésében (*Bódis és szerzőtársai 2005, Bódis–Nagy, 2008, Cseres-Gergely–Scharle, 2010, Fazekas, 2001, Csák, 2007, Nagy, 2008*).

A munkanélküli-ellátórendszer az elmúlt húsz évben számos változáson ment keresztül, mind a biztosítási alapú és korlátozott ideig folyósított munkanélküli-segélyt, mind a hosszabb távú munkanélkülieket támogató szociális alapú segélyeket illetően (erről bővebben lásd *Budapest Intézet, 2011*, valamint *Duman–Scharle, 2010*). A munkanélkülieket támogató segélyek folyósításának számos feltétele van szinte minden országban, így Magyarországon is. A tartós munkanélkülieket támogató rendszeres szociális segély feltételeiben 2000-ben vezették be, hogy a kérelmezőknek legalább harminc napnyi közfoglalkoztatás után folyósítható csak a segély, kivéve, ha sem az ezzel megbízott önkormányzat, sem a munkaügyi kirendeltség nem tudja megszervezni a munkavégzést. A segélyezett ezt követően is köteles együttműködni az önkormányzattal, illetve az általa erre kijelölt intézménnyel (legtöbbször a családsegítő központtal, vagy a munkaügyi kirendeltséggel): regisztrálja magát, az előírt időpontokban felkeresi ügyintézőjét, a segély-jogosultságot érintő változásokat bejelenti, és részt vesz a munkavállalását elősegítő programokban.

A 2000-es reform a közcélú és a közhasznú munka esetében is kibővítette a közfoglalkoztatás keretében végezhető feladatok körét és központi forrást biztosított a közcélú munkák finanszírozására. Az új szabállyal

a „segély helyett munkát elv” érvényesítését célozta az akkori kormány. Bevezetésétől a potyautasok hatékonyabb kiszűrését és a tartós munkanélküliség csökkenését várták (Fazekas 2001, Duman–Scharle, 2011). A jelen tanulmány tárgyát képező Út a munkához program sem céljában, sem alapelemeit tekintve nem tért el lényegesen ettől a 2000-ben kialakított rendszertől; elsősorban a közfoglalkoztatásra biztosított központi költségvetési források nagymértékű és gyors bővítése jelentett változást.

Az Út a munkához program

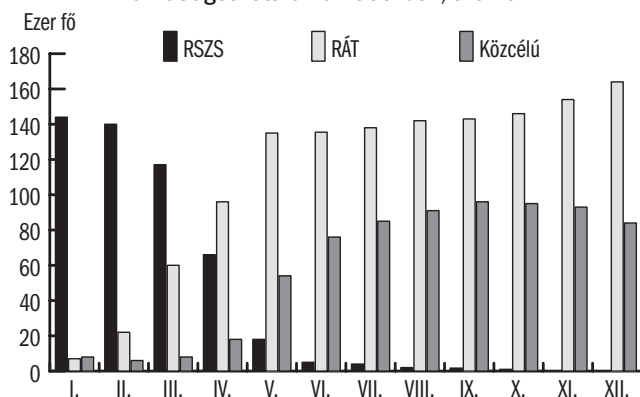
Az Út a munkához program 2008-ban a kormány javaslatára került a parlament elé. A bevezetését megelőző kormányzati nyilatkozatok szerint a program elsődlegesen a segélyezettek munkaerőpiaci pozíciójának javítását, a segélyezés munka ellen ösztönző hatásának mérséklését és ezáltal a foglalkoztatás növelését célozta (Szűcs, 2009). Ennek érdekében kívánta állami munkahelyek teremtésével bővíteni a tartós munkanélküliek munkalehetőségeit, illetve erősíteni a szociális és munkaügyi szolgáltatások együttműködését. A kormányzat a program bevezetésétől további hatásokat is remélt. Ezek között szerepelt az aktív korú segélyezettek számának csökkenése, a kirendeltségek időfelhasználási hatékonyságának növekedése, az önkormányzatok, a családsegítők és az állami foglalkoztatási szolgálat közötti feladatmegosztás hatékonyságának a növekedése, valamint az, hogy a program hatására álláskeresőik között megnő a valóban munkára kész és képes egyének aránya, célzottabbá válik a munkaerőpiaci támogatások felhasználása, és javul a leghátrányosabb helyzetű kistérségekben élők relatív foglalkoztatási helyzete.

Az Út a munkához programot két szakaszban vezették be 2009-ben. Az addig rendszeres szociális segélyben (rszs) részesülőket két, munkavégzésre alkalmas és nem alkalmas csoportra osztották, az első csoport ezután vagy közcélú munkát végez, vagy rendelkezésre állási támogatást (rát) kap. A központi kormányzat közcélú foglalkoztatásra a korábbinál jóval nagyobb forráskeretet biztosított az önkormányzatoknak. A finanszírozással is igyekezett őket arra ösztönözni hogy ezt kihasználják: a közcélú munka esetében 95 százalékos, a rendelkezésre állási támogatás esetében csak 80 százalékos a központi támogatás (a korábbi 90 százalék helyett). A rendelkezésre állási támogatás fix összegű, és valamivel kisebb, mint az addigi rendszeres szociális segély átlaga volt, ez a szabály azonban csak 2010 januárjától lépett életbe be, azaz 2009-ben még minden jogosult a korábbi rendszeres szociális segélyt kapta (Csoba, 2010a és Frey, 2010).

Az Út a munkához program annyiban szűkítette az önkormányzatok lehetőségeit, hogy míg korábban a tartós munkanélküliek tág körét lehetett közcélú munkában alkalmazni, a program ezt a rendelkezésre állási támogatásra jogosultakra korlátozta. Ugyanakkor nőtt a felhasználha-

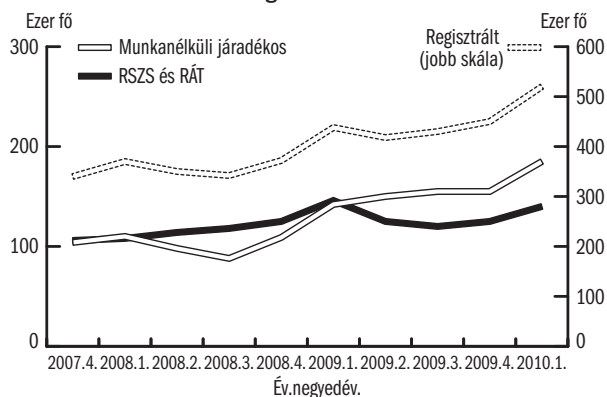
tó keret. Korábban a kormányzat által évente meghatározott keretet az önkormányzatokat felügyelő tárca osztotta el az év elején jelzett igények alapján, az Út a munkához program viszont normatív alapú utófinanszírozással működött. Ez azt jelentette, hogy a hónap folyamán a közcélú munkásoknak kifizetett és bejelentett bérnek és a járulékoknak 95 százalékát a Magyar Államkincstár mérlegelés nélkül megtérítette az önkormányzatoknak (a munkáltatói járulékra 50 százalékos kedvezmény járt). A kapcsolódó programelemekről és az irányítás részleteiről lásd *Budapest Intézet* (2011). Az Út a munkához program 2009. évi felfutását az 5.2. ábra szemlélteti. Az ábrán jól látható, hogy a résztvevők összlétszáma jelentősen megnőtt az év folyamán.

5.2. ábra: Az Út a munkához program bevezetése – rendszeres szociális segély, rendelkezésre állási támogatás és közcélú munkát végzők havi átlagos létszáma 2009-ben, ezer fő

Forrás: Rendszeres szociális segélyben (rszs) és rendelkezésre állási támogatásban (rát) részesülők: *Foglalkoztatási Hivatal* (zárónapi létszámok); közcélú foglalkoztatás: *Nemzeti Erőforrás Minisztérium*.

5.3. ábra: Munkanélküli-ellátásban részesülők és közfoglalkoztatottak átlagos létszáma

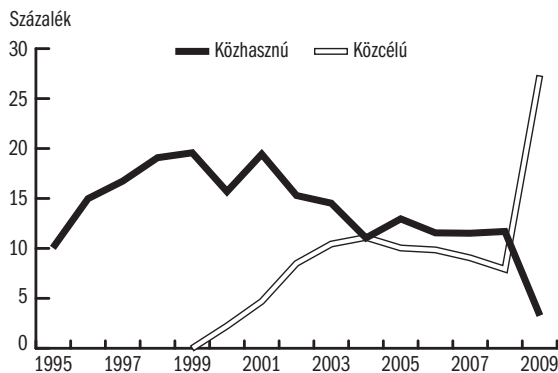

Forrás: Saját számítás a KSH munkaerő-felmérése alapján.

Az 5.3. ábra bemutatja, hogy a regisztrált munkanélküliek létszáma az Út a munkához program indítását megelőző időszakban még nem mutatott egyértelműen emelkedő tendenciát: csak a globális válsággal kezdett nőni a járadékos és a regisztrált munkanélküliek száma. A tartós munkanélküliek ellátásaiban részesülők száma viszont már 2008 folyamán is növekedést mutatott.

Az elérhető adminisztratív adatok szerint a közhasznú és közcélú foglalkoztatásban évi átlagban az Út a munkához program indítása előtti években 14–16 ezren dolgoztak, azaz mindkét programban az ellátott tartós munkanélküliek 10–12 százalékának (összesen tehát 20–22 százalékának) tudtak munkát biztosítani. Az Út a munkához program első évében a közcélú foglalkoztatottak éves átlagos létszáma 60 ezerre nőtt (míg a közhasznúé 5 ezerre esett vissza), ami a rendelkezésre állási támogatásra jogosultak létszámának 27 százaléka. A közhasznú munkásokkal együtt így az előző év másfélszeresére nőtt a munkába vontak aránya. Megjegyezzük, hogy a közfoglalkoztatás 2009. évi szintje csak abban a tekintetben kiugróan magas, hogy korábban az önkormányzatok számára sohasem biztosított ennyi forrást a költségvetés. A segélyre jogosultak arányában mért közfoglalkoztatási szint azonban már korábban, például 2003-ban is hasonlóan magasra emelkedett: akkor a segélyre (és közmunkára) jogosultak 15 százaléka volt közhasznú munkás és további 10 százaléka közcélú (5.4. ábra).

5.4. ábra: Közcélú és közhasznú foglalkoztatás aránya a segélyre jogosultak körében, 1996–2009

Forrás: A közhasznú munka esetében októberi átlagos létszám, *Munkapiaci tükr* (2010, 5.13. táblázat), a közcélú esetében éves átlagos létszám *Fazekas* (2001), ÁSZ (2007) és *Magyar Államkincstár* adatközlése alapján, a 2001, 2007 saját becslés Magyar Államkincstár érintett létszámok alapján, 2008 saját számítás a Magyar Államkincstár kifizetésre jogosító napok település szintű adatai alapján. Mindkét adatsor a segélyre (jövedelempótló támogatás, rendszeres szociális segély vagy rendelkezésre állási támogatásban) jogosultak októberi átlag létszámával (*Munkapiaci tükr*, 2010, 5.13 táblázat) arányosítva: közcélúak aránya = közcélú/(közcélú + közhasznú + segélyre jogosultak), közhasznúak aránya = közhasznú/(közcélú + közhasznú + segélyre jogosultak).

Célzottság és az igénybevétel területi egyenlőtlenségei

A szabályozási háttér ismeretében azt várhatjuk, hogy az Út a munkához program célzottsága valószínűleg megfelelő, valóban a legrosszabb munkavállalási esélyű tartós munkanélkülieket éri el, de problémát jelenthet, ha az önkormányzatok a közfeladatok ellátására inkább képes, képzettebb közmunkások bevonása mellett döntenek, illetve ha a szervezési kapacitások hiánya miatt a munkalehetőségektől amúgy is távolabbi aprófalvakban élők kevesébé sikerült bevonni. Az igénybevétel országos szinten igen magas, ám a decentralizált működtetési mód miatt nagyobb területi egyenlőtlenségek valószínűsíthetők.

Az 5.1. táblázat mutatja a közcélú foglalkoztatást működtető települések arányát 2003-tól 2009-ig. A központi támogatás 2000. évi elindítása után a felfutás néhány évet vett igénybe. Míg 2003-ban a települések kevesebb mint fele, 2005-re 85 százalékuk szervezett közmunka programot. Ez az arány 2008-ig alig változott, majd az Út a munkához program bevezetése után kismértékben tovább emelkedett. 2009-ben már szinte minden településen volt közcélú foglalkoztatás. Részletesebb elemzések azt mutatják, hogy azokon a településeken nőtt meg leginkább az igénybevétel, ahol magasabb volt a tartós munkanélküliség és ahol a közfoglalkoztatásnak korábban is volt hagyománya (*Budapest Intézet, 2011*). A fővárostól távolabbi területeken jobban nőtt a közcélú foglalkoztatásba vontak aránya, de ezen belül, a legeldugottabb kistelepüléseken kevesébé tudtak élni a bővülő források lehetőségével. A roma népesség arányától nem függ szignifikánsan az igénybevétel változása.

5.1. táblázat: Közcélú foglalkoztatást működtető települések aránya, 2003–2009

Település	2003	2005	2007	2008	2009
Falu 50 fő alatt	0,00	0,53	0,53	0,67	0,84
Falu 50–99	0,13	0,78	0,73	0,80	0,91
Falu 100–149	0,14	0,83	0,81	0,86	0,95
Falu 150–499	0,25	0,84	0,85	0,87	0,96
Falu 500–4999	0,44	0,88	0,87	0,88	0,97
Város/falu 5000–9999	0,71	0,89	0,92	0,92	0,97
Város 10 000–19 999	0,70	0,85	0,85	0,84	0,99
Város 20 000–49 999	0,71	0,98	0,90	0,98	1,00
Város 50 000 felett	0,90	0,95	1,00	1,00	1,00
Összes település	0,39	0,85	0,85	0,87	0,96

Forrás: Saját számítás *Magyar Államkincstár* és *Tstar* adatok alapján. Az 500 fősnél kisebb települések adják az összes település közel egyharmadát, az 500 és 5000 közöttiek pedig csaknem kétharmadát (népesség súlyok nélkül).

Az Út a munkához program célzottságát a Foglalkoztatási Hivatal (FH) egyéni adataiból képzett, havi bontású, kvázipanel adatbázis alapján vizsgáltuk meg részletesebben. Ez egy egyéni adatokból képzett adatbázis

egyének meghatározott csoportjaira vonatkozó megfigyelések idősorát jelenti; az „igazi” egyéni paneladatbázisok magukat az egyéneket követik időben, ám ilyen vizsgálatra az adatok nem adtak lehetőséget. Az itt követett csoportokat nem, iskolai végzettség és korcsoport alapján alakítottuk ki.

Az igénybevételt előrejelző regressziós modellünk azt vizsgálta, hogy a csoportokon belüli igénybevételi arányok hogyan függnek össze a csoportok különböző jellemzőivel, illetve a megfigyelés hónapjával. Az 5.2. táblázatban található eredmények alapján az Út a munkához program célzása egyéni szinten a terveknek megfelelő volt: nagyobb eséllyel kerültek be a kevésbé iskolázott álláskereső, míg az életkornak lényegében nem volt szignifikáns hatása. Egyetlen kivétel, hogy a 25 év alattiak bekerülési esélye szignifikánsan nagyobb, ami nem feltétlenül kedvező, amennyiben a közcélú foglalkoztatásban nem szereznek másutt is használható munkatapasztalatot, viszont kevesebb idejük és késztetésük van a nyílt munkapiacon keresni állást.

5.2. táblázat: Belépés esélye közcélú munkára
(rendelkezésre állási támogatás FH-regisztere, 2009)

	Együttható	Standard hiba
Nyolc általánosnál alacsonyabb és 35 évesnél idősebb	-0,003	0,0023
Nyolc általánosnál alacsonyabb	0,002	0,0019
Nyolc általános	0,006***	0,0013
Alsó középfokú	0,005***	0,0011
Felső középfokú	0,002**	0,0010
Iskola nem ismert	-0,054***	0,0015
25 éves évesnél több	0,003**	0,0011
25-29 éves	0,001	0,0011
30-34 éves	0,000	0,0011
55 éves évesnél több	0,001	0,0011
Január-március	-0,002	0,0014
Május	0,063***	0,0017
Június	0,088***	0,0017
Július	0,050***	0,0017
Augusztus	0,053***	0,0017
Szeptember	0,065***	0,0017
Október	0,050***	0,0017
November	0,035***	0,0017
December	0,020***	0,0017
Konstans	-0,002	0,0015

Forrás: Saját számítás a Foglalkoztatási Hivatal adatai alapján.

A közfoglalkoztatási programok magyarországi tapasztalatai 2008-ig

Az aktív munkaerőpiaci eszközök hatásosságának nemzetközi tapasztalatait áttekintő tanulmányában *Kluve* (2010) megállapítja, hogy a közfoglalkoztatási programok ritkán hatásosak. A közfoglalkoztatás esetenként egyenesen hátráltatja a későbbi munkába állást, amennyiben a programnak nincs még annyi pozitív hatása sem, ami ellensúlyozni tudná azt, hogy egyébként álláskeresésre fordítható időt vesz el a munkanélküliektől.

A hazai aktív eszközök eredményességéről nem tudunk eleget. A hiteltel hatásvizsgálatokat nagymértékben nehezítette, hogy a közfoglalkoztatásban szereplők speciális összetételű csoport, és ezért rendkívül nehéz megfelelő kontrollcsoportot találni a tényellentétes állapot mérésére (ennek fontosságáról lásd például a *Közlelkép* 1. fejezetét), nem történtek kísérletek, és a rendelkezésre álló adatok szegényes volta miatt a nem kísérleti módon készült elemzések eredményei gyakran megkérdőjelezhetők. A következőkben mindezek ellenére bemutatjuk a 2008 előtti közmunkaprogramok hatását vizsgáló tanulmányok eredményeit. Ezek egybehangzóan sikertelennek mutatják a közfoglalkoztatást a résztvevők későbbi foglalkoztatási esélyeinek javítása szempontjából.

Több számoló a nyers elhelyezkedési arányok ismertetésére korlátozódik. Ezek az adatok informatívak, ám önmagukban nem teszik lehetővé, hogy a program tényleges hatását elkülönítsük a résztvevők összetételéből, illetve a környezeti adottságokból adódó különbségek hatásától. Az ÁFSZ monitoringvizsgálatai három hónappal a főbb programok befejezése után mérik az elhelyezkedettek arányát. A 2007-ben befejezett programok vizsgálata például a képzésekre közel 40 százalékos, a bértámogatásokra több mint 60 százalékos arányt mutatott (*ÁSZ*, 2007). *Frey* (2008) szerint a közfoglalkoztatási programok résztvevői közül a magas munkanélküliségű megyékben gyakorlatilag nulla (0,1–0,3 százalék), és a jobb helyzetű megyékben is mindössze 5 százalék körüli volt a nem támogatott állásban elhelyezkedők aránya 2001 és 2005 között. *Csoba* (2010a) számítása szerint 2009-ben a segélyezett tartós munkanélküliek 1,4 százaléka lépett ki elhelyezkedés miatt.

Galasi–Lázár–Nagy (1999) a szelekciós torzítást is figyelembe vevő kutatása szerint az átképzések hatása az elhelyezkedésre gyenge pozitív, a közhasznú munkáé pedig negatív. *Galasi–Lázár–Nagy* (2003) számításai szerint a közfoglalkoztatottak más aktív foglalkoztatáspolitikai programokban résztvevőkhöz képest kisebb eséllyel helyezkednek el, ez azonban részben a csoport összetételével magyarázható. *Fazekas* (2001) a közcélú munka bevezetésének első eredményeit vizsgálta 2001-ben felvett önkormányzati adatok, interjúk és adminisztratív adatok segítségével. Ered-

ményei szerint a közcélú foglalkoztatásban résztvevők száma elmaradt az előzetes várakozásoktól és nem növekedett a tartós munkanélküliek közül foglalkoztatásba lépők száma. A program mindazonáltal lehetőséget teremtett arra, hogy korábban munkanélküli ellátásra nem jogosult személyeknek is munkát biztosítsanak. *Fazekas* (2001) adatfelvétele szerint a 2000. május 1. és 2001. október 31. között a rendszeres szociális segélyezésbe belépők 11,4 százaléka ezen az alapon került be.

Az Állami Számvevőszék két alkalommal, 2002-ben és 2007-ben vizsgálta a közfoglalkoztatásra fordított kiadások hasznosulását, helyszíni szemlék és a munkanélküli regiszter adatai alapján. 2002-ben a megítélt támogatások 18 százalékát ellenőrizték. Következtetések szerint a különféle közfoglalkoztatási formák nem működtek összehangoltan, és hatékonyságuk is igen kérdéses volt. Az elsődleges munkapiacra visszavezető foglalkoztatási tervek nem voltak jellemzőek, az önkormányzatok rövidtávú anyagi érdekei és munkaerő-szükséglete játszott döntő szerepet. Az igénylések elbírálásában nem volt szempont a hatékonyság, lényegében minden igényt elfogadtak, amíg a keret tartott. A második, 2007-es jelentés a 2003 és 2006 között végzett helyszíni ellenőrzések mellett egy lakossági kérdőíves felmérésre is támaszkodott, amely a közfoglalkoztatás eredményeiről szólt. Ez a vizsgálat, amellyel, hogy továbbra is érvényesnek találta a korábbi következtetéseit, hiányosságokat tárt fel az önkormányzatok vállalásainak (továbbfoglalkoztatás, oktatás) ellenőrzésében, és megállapította, hogy a programokban résztvevők foglalkoztatás esélyei nem javultak számottevően. A kérdőíves felmérés szerint ugyanakkor a közmunka társadalmilag elfogadott, és a végzett munkát is hasznosnak találta a válaszadók többsége.

Bódis-Nagy (2008) egy 2007 nyarán végzett felmérése szerint a segélyezési gyakorlat települések közti eltérései később is fennmaradtak. A felmérésben 44 település önkormányzatánál és a helyi munkaügyi kirendeltségeken vizsgálták az indokoltági feltételek ellenőrzését és a közfoglalkoztatás felajánlását. A vizsgált települések negyötödében az önkormányzat a területileg illetékes munkaügyi kirendeltségre bízta az együttműködés ellenőrzését, a többi esetben jellemzően az önkormányzat családsegítő intézménye kapta meg a feladatot. Általában ekkor is előírták, hogy a kirendeltségekkel is együtt kell működnie a segélyezettnek. Ez a vizsgálat a néhány korábbi esettanulmányhoz hasonlóan arra utal, hogy ösztönzők és szakmai ellenőrzés hiányában az eljárásrendek alkalmazása nagyon egyenetlen: a segélyező szervek a saját belátásuk, jogi és szociális érzékük, és a helyi érdekviszonyok szerint döntenek el, hogy milyen együttműködést követelnek meg és hogyan alkalmazzák a szankciókat (*Bódis-Nagy*, 2008, *Szalai*, 2004–2005).

Firle-Szabó (2007) a KSH munkaerő-felmérés 2001–2004 közötti egyéni szintű paneladatai alapján vizsgálta a segélyezettek és a közfoglalkoz-

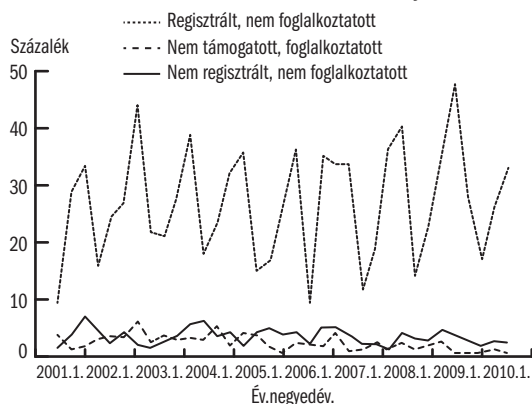
tatottak elhelyezkedési esélyeit. Eredményeik alapján az azonos korú, iskolázottságú és családi helyzetű munkanélküliekkel összehasonlítva a közfoglalkoztatotti programban részt vevő munkanélküliek 6–9 százalékkal kisebb eséllyel állnak (nem támogatott) munkába a következő negyedévben. Ez ideig e tanulmány az egyetlen, nagymintás felvételtől származó, hazai adatokon készült egyéni szintű becslés a közfoglalkoztatás hatására. A többi bemutatott hatásvizsgálathoz hasonlóan *Firle–Szabó* (2007) eredménye is informatívabb a kilépési esélyek egyszerű összehasonlításánál, de nem feltétlenül mutatja a program valós hatását, hiszen a hiteles nem kísérleti hatásvizsgálatoknak jóval részletesebb adatokra kell kontrollálniuk (például hosszú munkapiaci történet).

A közfoglalkoztatás hatása a foglalkoztatási esélyekre – településszintű elemzés

A nemzetközi tapasztalatok és az eddigi magyarországi eredmények alapján azt várhatjuk, a közfoglalkoztatás rövid távon nem járul hozzá a tartós munkanélküliség csökkenéséhez. A hosszabb távú hatások is kérdésesek, ezeket azonban az eltelt idő rövidsége miatt ez a tanulmány nem tudja vizsgálni.

A településszintű elemzés előtt érdemes megvizsgálni az országos arányokat. A KSH munkaerő-felméréseinek adatai szerint a támogatott foglalkoztatásban (közcélu, közhasznú, közmunka) rövid határidejű szerződéssel dolgozók közül az egyes negyedévek között nagyon kevesen – a támogatottak 1–5 százaléka – helyezkednek el nem támogatott állásban (5.5. ábra). Az adott negyedévben támogatott foglalkoztatásban dolgozók 20–40 százaléka a következő negyedévben (ismét) regisztrált munkanélküli lesz.

5.5. ábra: Kiáramlás aránya a támogatott foglalkoztatásból céltátus szerint a bázisidőszaki állományhoz mérten

Megjegyzés: Az áramlások állomány-áramlással konzisztensek, nem tartalmazzák a korcsoportos és „egyéb” belépőket.

Forrás: *Cseres-Gergely Zsombor* számításai a KSH munkaerő-felmérése alapján (Budapest Intézet, 2011).

Vizsgálatunk a 2003 és 2008 közötti közfoglalkoztatási programok hatását településszintű elemzés segítségével méri. Az elemzés arra a kérdésre keres választ, hogy a tartós munkanélküliség jobban csökken-e (kevésbé nő-e) azokon a településeken, ahol a tartós munkanélkülieket támogató közfoglalkoztatás nagyobb mértékben növekedett (a munkanélküliek számához képest), mint azokon a településeken, ahol a közfoglalkoztatás nem, vagy csak kisebb mértékben bővült. Ha a közfoglalkoztatás valóban növeli a résztvevők foglalkoztatási esélyeit, akkor negatív összefüggést kellene tapasztalnunk, vagyis azt, hogy a közfoglalkoztatás kibővülése idővel a tartós munkanélküliség csökkenésével jár.

A foglalkoztatáspolitikai hatásvizsgálatok általában a résztvevők program utáni foglalkoztatási esélyeit hasonlítják össze a tényellentétes foglalkoztatási esélyekkel, vagyis azokkal a foglalkoztatási esélyekkel, amelyek a program hiányában jellemezték volna őket. A tényellentétes állapotot általában megfelelően kiválasztott kontrollcsoport segítségével mérik. Az összehasonlítás tipikusan a részt vevő egyének és a kontrollcsoport egyénei között történik. Esetünkben a közfoglalkoztatás hatásának méréséhez a programban részt vevő egyének hosszú távú foglalkoztatási esélyeit kellene összehasonlítani olyan hosszú távú munkanélküliek foglalkoztatási esélyeivel, akik nem vettek részt a programban, de egyébként minden tekintetben hasonlóak a résztvevőkhöz. Megfelelő mintanagysághoz és a részvétel pontosabb méréséhez a Foglalkoztatási Hivatal nyilvántartásából kellene a résztvevőket és a kontrollcsoportot leválogatni. Az elemzés idejére azonban nem volt lehetőség az egyéni adatok beszerzésére, az egyéni adatok mérési problémáinak kezelése pedig további nehézségeket támasztott volna. Mindezek miatt választottuk az az egyéni elemzés helyett a településszintű vizsgálatot.

A munkanélküliségi adatok a Foglalkoztatási Hivatal központi nyilvántartásából, a programban való részvételi adatok pedig Magyar Államkincstár közcélú foglalkoztatási adatbázisából származnak. Az elemzés felhasználta a KSH munkaerő-felmérésének adatait és a KSH (az MTA KTI által kibővített) településszintű adatbázisát is. A településszintű becslések az ezekből felépített paneladatbázison készültek, amelyeknek egyes megfigyelése Magyarország településeinek különböző évi adatai. Az elemzéshez szükséges valamennyi adat 2003 és 2008 között áll rendelkezésre, ezért erre az időszakra vonatkoznak a becslések.

A paneladatokat felhasználva panelregressziók segítségével becsültük meg a közfoglalkoztatás és a hosszú távú munkanélküliség alakulása közötti összefüggéseket. Az első típusú regresszió a szinteket vizsgáلتa település és év fix hatásokkal, a második típusú regresszió az évről évre történő változásokat elemezte. Képletben a kéttípusú regresszió a következő:

$$LU_{it} = \beta KF_{it} + \alpha SU_{i,t-1} + \gamma X_{it} + c_i + d_t + u_{it}$$

$$\Delta LU_{it} = \beta \Delta KF_{it} + \alpha \Delta SU_{i,t-1} + \gamma \Delta X_{it} + \Delta d_t + v_{it},$$

ahol:

i a település,

t a megfigyelés éve,

LU a hosszú távú munkanélküliek aránya az aktív korú népességen belül,

SU a rövid távú munkanélküliek aránya az aktív korú népességen belül.

KF a közfoglalkoztatásban részt vevők aránya a közfoglalkoztatottak és a szociális segélyezettek együttes számához viszonyítva,

X a településintézi kontrollváltozók vektora,

c_i a település fix hatása,

d_t az év fix hatása,

u_{it} a településeken belül időben változó nem megfigyelt heterogenitás,

v_{it} pedig ennek megfelelője a differenciában felírt egyenletben.

Mind u_{it} , mind v_{it} lehet autokorrelált, ezért az alapmodellekben klaszterezett standard hibákat becsültünk, és mindegyik becslést megisméltük az alaposabb általánosított legkisebb négyzetek (GLS) módszerével is, amely az autokorrelációt a paramébecsléskor is figyelembe veszi. Mindkét típusú egyenletet oly módon is megbecsültük, hogy a jobb oldalon az közfoglalkoztatás azonos idejű aránya (KF_{it}) helyett annak késleltetett értéke szerepelt (KF_{it-1}).

Számításainkban a hosszú távú munkanélküliek aránya a következő: egy aktív korú lakosra jutó 180 napnál régebben regisztrált munkanélküliek és a közcélú munkások együttes állománya, a rövid távú munkanélküliek aránya pedig az egy aktív korú lakosra jutó 180 napnál nem régebben regisztrált munkanélküliek és a közcélú munkások együttes állománya. A közfoglalkoztatottak aránya a közcélú munkások állománya a rendszeres szociális segélyben (jövedelempótló támogatásban) részesülők és a közcélú munkások együttes állományára vetítve.

Ezek a regressziós egyenletek tekinthetők a különbségek különbsége (*difference in differences, DiD*) módszere változatainak is. A települések hosszú távú munkanélküli-rátáit hasonlítjuk össze a közfoglalkoztatás kibővülése mentén. Amíg azonban a DiD modellekben van egy program bevezetése előtti és egy azutáni állapot, itt az összehasonlítás a közfoglalkoztatás bővülése által különbözőképpen érintett településekre vonatkozik. Az összehasonlítás ezért folytonos, mert a részvételi arányok évről évre megfigyelt változásán alapul.

Az együttthatóbecslést tartalmazó regressziós táblát az 5.3. táblázat mutatja be. Az eredmények egybehangzóan mutatják, hogy a közcélú foglalkoztatás nem csökkenti a tartós munkanélküliséget, sőt, rövid távon inkább kismértékben tovább növeli azt. A rövid távú összefüggéseket be-

csülő egyenletek eredményei alapján, ha egy településen a közfoglalkoztatottak aránya 1 százalékkal emelkedik az összes munkanélküli között, akkor ugyanabban az évben a hosszú távú munkanélküliek aránya is növekszik az aktív korú népességen belül, körülbelül 0,016 százalékponttal. A késleltetett hatásokat becslő modellek eredményei ellentmondásosabbak, a specifikációtól függően az együtttható nem szignifikáns (tehát nulla), pozitív vagy negatív. Minthogy azonban mindegyik együtttható nagyon kicsi, az eredmények alapján elmondhatjuk, hogy a közfoglalkoztatottak arányának emelkedése a rákövetkező évben sem vezet a hosszú távú munkanélküliek arányának értékelhető méretű csökkenéséhez.

5.3. táblázat: Közcélu munka és tartós munkanélküliség Magyarország településein, regressziós becslések (2002–2008)

Alapmodell	Szintben becsült egyenlet		Differenciában becsült egyenlet	
	adott évi	előző évi	adott évi	előző évi
A közfoglalkoztatásra vonatkozó adat				
Közfoglalkoztatás ^a	0,0098*** (0,0018)	0,0045** (0,0022)	0,0186*** (0,0021)	-0,0060** (0,0025)
Rövid távú munkanélküliség az előző évben ^b	0,1217*** (0,0098)	0,1252*** (0,0116)	0,2157*** (0,0097)	0,2167*** (0,0115)
Lakónépesség	-0,0027*** (0,0010)	-0,0025** (0,0012)	-0,0004 (0,0018)	-0,0009 (0,0026)
Évhatások ^c				
2003	-0,0214*** (0,0006)			
2004	-0,0136*** (0,0006)	-0,0135*** (0,0006)	0,0062*** (0,0008)	
2005	-0,0127*** (0,0006)	-0,0132*** (0,0006)	-0,0006 (0,0008)	-0,0017** (0,0008)
2006	-0,0135*** (0,0006)	-0,0141*** (0,0006)	-0,0016* (0,0008)	-0,0026*** (0,0008)
2007	-0,0009 (0,0006)	-0,0012** (0,0006)	0,0121*** (0,0008)	0,0115*** (0,0008)
Települési fix hatások	igen	igen	igen	igen
Konstans	0,0850*** (0,0035)	0,0877*** (0,0042)	0,0011*** (0,0006)	0,0012** (0,0006)
Autokorreláció	-	-	-	-
Megfigyelések száma	16 110	12 726	12 709	9710
Települések száma	2994	2878	2871	2703
Évek száma	6	5	5	4
F-próba	252,12	160,41	140,27	118,23
Szignifikancia	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
R ²	0,13	0,10	0,09	0,09

	Szintben becsült egyenlet		Differenciában becsült egyenlet	
Az autokorrelációt figyelembe vevő modell				
A közfoglalkoztatásra vonatkozó adat	adott évi	előző évi	adott évi	előző évi
Közfoglalkoztatás ^a	0,0170*** (0,0021)	0,0028 (0,0026)	0,0160*** (0,0026)	-0,0043 (0,0033)
Rövid távú munkanélküliség az előző évben ^b	0,1834*** (0,0101)	0,1842*** (0,0121)	0,2335*** (0,0113)	0,2602*** (0,0143)
Lakónépesség	-0,0003 (0,0008)	-0,0007 (0,0010)	-0,0009 (0,0029)	-0,0004 (0,0031)
Évhatások^c				
2004	-0,0061*** (0,0005)			
2005	-0,0104*** (0,0006)	-0,0095*** (0,0006)	-0,0023*** (0,0008)	
2006	-0,0127*** (0,0006)	-0,0133*** (0,0006)	-0,0020** (0,0009)	-0,0021** (0,0008)
2007	-0,0004 (0,0005)	-0,0009* (0,0005)	0,0122*** (0,0008)	0,0118*** (0,0008)
Települési fix hatások	igen	igen	igen	igen
Konstans	0,0733*** (0,0019)	0,0795*** (0,0025)	0,0009* (0,0005)	0,0010* (0,0006)
Autokorreláció	0,3787	0,3412	-0,1313	-0,1099
Megfigyelések száma	13 116	9848	9838	7007
Települések száma	2907	2732	2730	2486
Évek száma	5	4	4	3
F-próba	141,87	149,98	138,01	125,98
Szignifikancia	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000

^a Közfoglalkoztatottak a közfoglalkoztatottak és szociális segélyezettek együttes létszámának arányában.

^b Egy évnél rövidebb ideje regisztrált munkanélküliek aránya az aktív korú népességben belül.

^c Referencia: 2008.

Függő változó: egy évnél régebben regisztrált munkanélküliek aránya az aktív korú népességben belül

Zárójelben a standard hibák. * 10 százalékos szinten, ** 5 százalékos szinten, *** 1 százalékos szinten szignifikáns.

Következtetések

Az eredmények arra utalnak, hogy az Út a munkához program valóban a legrosszabb munkavállalási esélyű tartós munkanélkülieket érte el. Bár előfordult, a célzást nem rontotta érdemben az önkormányzatok abbéli igyekezete, hogy az Út a munkához program révén próbálják kompenzálni más forrásaik jelentős csökkenését – ezt jelezte volna

a közfeladatok ellátására inkább képes, képzetesebb közmunkások nagyobb arányú bevonása.

Az Út a munkához program igénybevétele nagy volt, és jelentősen nőtt 2009-ben. A bevezetés évében a települések szinte mindegyike és a jogosult tartós munkanélküliek több mint negyede hosszabb-rövidebb ideig részt vett a közcélú foglalkoztatásban. A program tervezettnél is gyorsabb bővülésének közvetlen oka a felülről nyitott keret és a tartalmi ellenőrzés csaknem teljes hiánya lehetett. A települések tág határok között és előnyös feltételekkel használhatták az Út a munkához program többletforrását a közszolgáltatások bővítésére vagy a bérterhek kiváltására is, és nem volt olyan beépített automatikus korlát, ami akár a fiskális takarékoság akár más foglalkoztatáspolitikai célok forrásigényének biztosítása érdekében gátat szabott volna a lehívott költségvetési támogatás növekedésének.

Az Út a munkához program hatásának elemzésére még várni kell, ám nagy valószínűséggel ugyanolyan lesz, mint a megelőző évek közfoglalkoztatási programjainak a hatása. Az irodalom és településszintű adatokon végzett saját számításaink alapján egyértelmű, hogy a hazai közfoglalkoztatási programok nem vezettek a hosszú távú munkanélküliség csökkenéséhez. Nyilvánvalónak tűnik, hogy a közfoglalkoztatási programok nem javítják a résztvevők foglalkoztatási esélyeit. Mindezek alapján igen kétséges, hogy az Út a munkához program hogyan érhetné el elsődlegesen hangoztatott célját, a segélyezettek munkaerőpiaci pozíciójának javítását és ezáltal a foglalkoztatás növelését.

6. EGY KOMPLEX MUNKAERŐPIACI PROGRAM MEGVALÓSULÁSA ÉS LOKÁLIS HATÁSAI A DÉL-DUNÁNTÚLI RÉGIÓBAN

KABAI GERGELY & NÉMETH NÁNDOR

Bevezetés

A Dél-dunántúli Régió egésze (egy-két városi övezet leszámítva) a gazdasági és társadalmi mutatók sokasága alapján a leszakadó területek közé tartozik. Ennek egyik legfőbb jele, hogy az e vidék településhálózatára jellemző kisfalvakban élő tartósan munkanélküliek száma kiemelkedően magas.

A kistelepülési tartós munkanélküliség problémájának javítására indította el a (akkori nevén) Dél-dunántúli Regionális Munkaügyi Központ (a továbbiakban DDRMK) 2009 márciusában a *Sorsfordító – sorsformáló* (továbbiakban *Sorsfordító*) elnevezésű komplex munkaerőpiaci programját. A program kezdetben csak Tolna megye hat településén működött, mára már azonban Somogy és Baranya megyére is kiterjed, több mint 30 települést érintve. A részt vevő 200-nál több korábbi tartós munkanélküli a program „sorsfordító” törekvései jegyében főként a zöldség- és gyümölcsstermesztésben kapott munkát, azt megelőzően pedig oktatást. Munkahelyüket önkormányzatok, szövetkezetek és magángazdálkodók biztosítják. A program „sorsformáló” részeként gyakornoki álláshelyeken felsőfokú agrárvégzettségű pályakezdők jutottak bértámogatott álláshoz.

A *Sorsfordító – sorsformáló* elnevezésű program a komplex munkaerőpiaci programok közé tartozik.¹ Lényege, hogy hosszú távon működik (közel két évig vagy tovább nyújt lehetőséget minden munkavállalónak), és megvalósulása során az aktív munkaerőpiaci eszközök egész tárházával nyújt a résztvevőknek bértámogatott oktatást, munkahelyet és személyiségfejlesztő tanácsadást.

Tanulmányunk bemutatja a *Sorsfordító – sorsformáló* munkahelyteremtő programot, kiemeli egyes példaértékű elemeit, összehasonlítja más hasonló kezdeményezésekkel, és feltárja a program néhány problémáját. A tanulmány második felében egy település példáján keresztül röviden bemutatjuk a program eredményeit, és megvizsgáljuk, hogy ezek közül mi az, ami valószínűleg valóban a program hatásának köszönhető.

A tanulmány háttéréül szolgáló kutatás során interjúkat készítettünk a programot összehangoló illetékes regionális munkaügyi intézmény munkatársaival, valamint a projektet működtető és szervező Diófa Konzorcium munkatársaival, illetve más érintett személyekkel. A személyes beszélgetések során igyekeztünk feltárni a program működésének problémás elemeit, valamint a jövőbeli lehetőségeket, terveket. A dokumen-

¹ Tanulmányunk keretei között nem célunk, hogy részletesen ismertessük a komplex munkaerőpiaci programok jellegzetességeit. Ezt már többen, többféle megközelítésben megtették.

tumelemzés eszközének alkalmazásával gyűjtöttünk információkat a programról és gyakorlati megvalósulásának részleteiről, elsősorban nyilvános anyagok felhasználásával. Ezenfelül közel másfél éven keresztül nyomon követtük a program lefolyását: (előadóként is) részt vettünk a program 2011. tavaszi értékelő és a tapasztalatokat áttekintő konferenciáján, valamint a program mintegy fél tucat szakmai megbeszélésén, tanácskozásán, műhelyvitáján, termékbemutatóján. Ezek az események sok olyan információval szolgáltak, amelyek más forrásokból nem lettek volna beszerezhetők.²

A *Sorsfordító* – *sorsformáló* program előzményei

A *Sorsfordító* – *sorsformáló* munkaerőpiaci program hivatalosan 2009 márciusában kezdődött, de a mögötte álló szervezőmunka már sokkal korábban megindult. A program meghatározó személyei körében évekre visszamenőleg már számos beszélgetés, közös tervezés zajlott egy új, egyedi, sajátosan a Dél-Dunántúl falvainak foglalkoztatási problémáira megoldást kínáló munkaerőpiaci program kialakításáról. A hosszas előkészítést más okok mellett leginkább az tette szükségessé, hogy a régió munkaügyi szakembereinek egy része kételkedett a program sikeres lebonyolíthatóságában; kétségeik voltak afelől, hogy tartósan munkanélküli, munkavégző képességük egy részét már elveszített, mezőgazdasági kultúrával nem vagy csak alig rendelkező emberekkel bele lehet vágni kertészeti növénytermesztésbe. Végül 2008-ban ezekhez az ötletekhez sikerült megnyerni a Dél-dunántúli Regionális Munkaügyi Központ akkori vezetőjét is, aki ettől kezdve támogatta a programot, és meggyőzte azon kollégáit is, akik eleinte nem bíztak e kezdeményezésben.

A *Sorsfordító* program kapcsán két előképről szükséges szólni, amelyek az egész projekt számára meghatározók lettek. A Tolna megyei Belecskán (Tamási Kistérség) és Kisvejkén (Bonyhádi Kistérség) már több mint tíz éve foglalkoznak sikeresen kertészeti növénytermesztéssel, igaz, más-más módon. Belecskán a zöldség- és gyümölcsstermesztés szociális foglalkoztatási programként működik, önkormányzati szervezésben. Belecska példája bizonyította a *Sorsfordító* program szervezői számára, hogy alacsonyán képzett tartós munkanélküliek védett körülmények között történő foglalkoztatása a kertészeti ágazatban jól működhet, így érdemes lehet ezt szélesebb körben megpróbálni. Kisvejke térségében számos egyéni termelő gazdálkodik; értékesítési szövetkezetük segítségével komoly piaci részesedést értek el a nemzetközi piacokon és jelentős profitot tudnak realizálni. Kisvejke példája leginkább azt igazolta, hogy a régióban létjogosultsága van gyümölcssel foglalkozni, és megfelelő hozzáértés mellett ezt igen eredményesen lehet folytatni. A *Sorsfordító* program első szakasza éppen ezért ezeknek a településeknek a környékén indult

²Jelen tanulmány elkészítéséhez Kabai (2010) munkája szolgált alapul.

meg, ahol az elképzelések működtethetőségét kisebb kockázattal lehetett a gyakorlatban is vizsgálni.

A program közvetett előképeként 2006–2007 során a Dél-Dunántúli régióban egy *Herbal Network* elnevezésű Interreg alapokból finanszírozott kezdeményezés működött. A horvát–magyar együttműködésben lebonyolított program célja egy olyan, önfenntartó gyógynövénybegyűjtő, termelő és felvásárló klaszter kiépítése volt, amely munkát, megélhetési lehetőséget teremt a hátrányos gazdasági térségekben élő vidéki emberek számára. A célok között szerepelt egy gazdaságfejlesztési, agrárintegrációt elősegítő modell kialakítása is. A képzést, tanácsadói szolgáltatást, termelők bevonását megcélzó program végül korlátozott eredményeket ért el, de a projektben részt vevő Dél-dunántúli Regionális Munkaügyi Központ munkatársait és más érintetteket megerősítette abban, hogy egy régiós, mezőgazdasági alapokon nyugvó, vidéki munkahelyek létrehozását feladatul kitűző projektnek nagy létjogosultsága lehet. Az elért eredmények ösztönző hatást gyakoroltak a *Sorsfordító* program megtervezésére.³

2008. második felére sikerült kialakítani a *Sorsfordító* program alapjait. A cél egy olyan munkaerőpiaci, foglalkoztatási program volt, amely a korábbi kezdeményezéseknél fenntarthatóbb módon, speciálisan a helyi kihívásokra ad választ és a lokális erőforrásokat használja fel, így járulva hozzá a falusi munkahelyteremtés komplex problémájának megoldásához.

A program működése és résztvevői

A *Sorsfordító* program hosszú távú célja az, hogy a munkaerőpiacról kiszorult falusi lakosok munkahelyhez jussanak, illetve önállóan tudjanak munkát keresni és vállalni. A program keretében kapott képzés révén hozzájutnak a szükséges ismeretekhez és megfelelő gyakorlatot szereznek ahhoz, hogy a mezőgazdaságból és a termények feldolgozásából esetleg képesek legyenek biztosítani megélhetésüket, vagy kiegészítő jövedelemre tehesenek szert.

A program elvi működése egyszerű. A tartós munkanélküliek növénytermesztéshez kapcsolódó 1000 órás képzésen vesznek részt. Ezt követően egy- vagy kétéves időszakra önkormányzati szervezésben vagy termelők-nél gyakorlati munkahelyet biztosítanak számukra, amelyhez a program (programszakaszonként és gyakorlati hely függvényében eltérő mértékű) bértámogatás nyújt. A lehetőségek szerint a résztvevők személyiségét is folyamatosan fejlesztik, hogy a munkához való megfelelő hozzáállásuk is kialakulhasson. A cél, hogy a program végeztével minél nagyobb számban boldogulhassanak az elsődleges munkaerőpiacon, vagy hosszú távon is a gyakorlati helyükön maradjanak. A program „sorsformáló” elemének lényege, hogy nyolc, 30 év alatti, kvalifikált agrárvégzettségű pályakezdő számára nyújtson három évre gyakorlati helyet, ezzel elindítva őket a pályájukon.

³ A *Herbal Network* programról részletesen lásd: <http://www.bmmk.hu/herbalnetw/interregnyito.html>

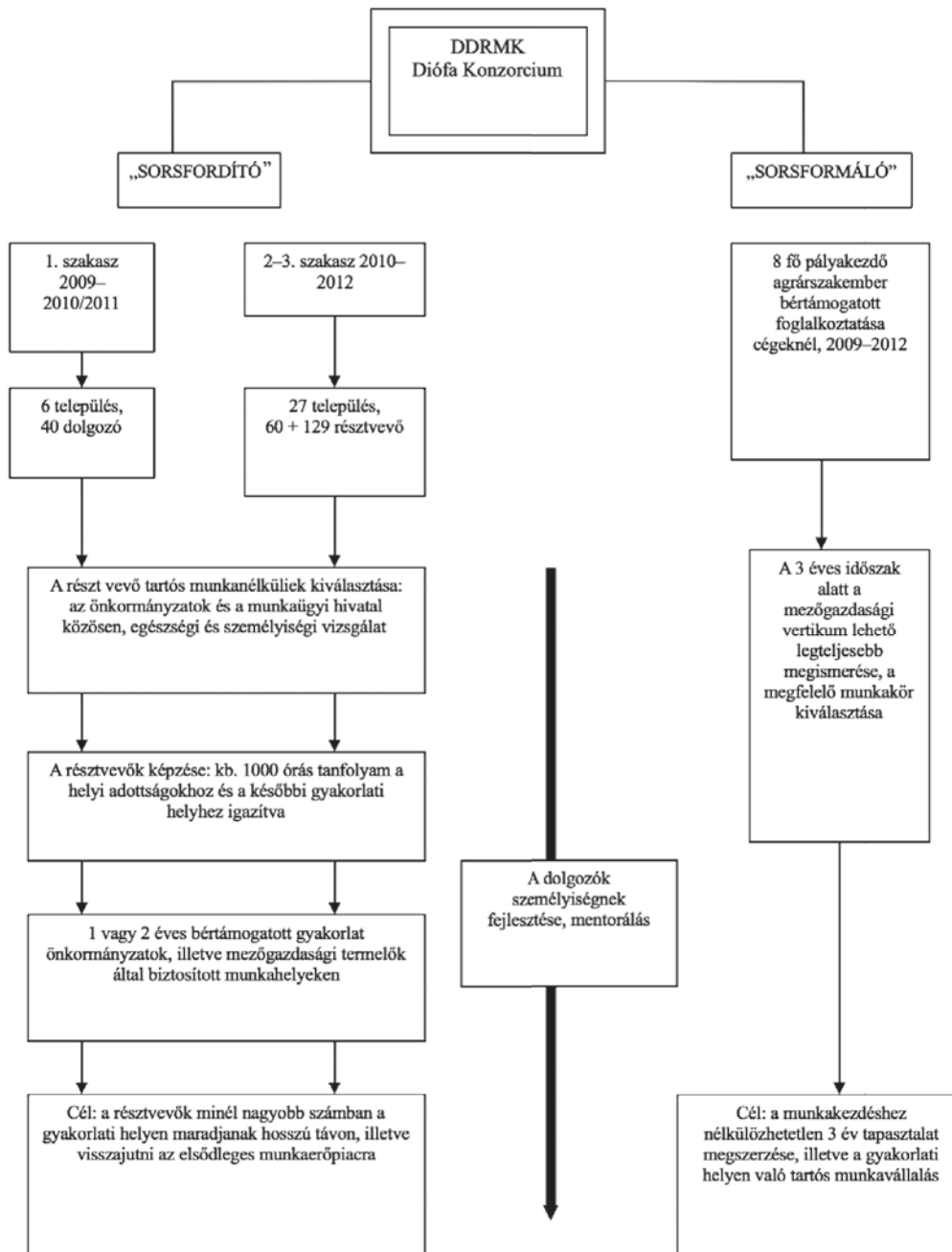
6.1. táblázat: A Sorsfordító programban részt vevő települések és a bevont munkavállalók kezdeti száma

Sorszám	Település	Résztvevők száma* (fő)	Megjegyzés
1. szakasz (körülbelül 2009. tavasz – 2010. ősz)			
1.	Udvari	5	Tamási kistérség, önkormányzati és vállalkozói foglalkoztatás
2.	Szacadát	3	Tamási kistérség, önkormányzati foglalkoztatás
3.	Belecska	12	Tamási kistérség, önkormányzati foglalkoztatás (egy elhalálkozás miatt a létszám később 11-re csökkent)
4.	Kisvejte	9	Bonyhádi kistérség, mezőgazdasági termelői foglalkoztatás (Kisvejte térségében a létszám később néhány fővel növekedett.)
5.	Závod	5	
6.	Lengyel	6	
2. szakasz (2010. január – 2011. ősz)			
7.	Nemesdéd	20	Marcali kistérség
8.	Gyulaj	10	Dombóvári kistérség, önkormányzati foglalkoztatás
9.	Döbrököz	10	
10.	Gerényes	11	Sásdi kistérség
11.	Alsómocsolád	9	
3. szakasz (2010. április – 2012. év eleje)			
12.	Hegyszentmárton	20	Sellyei kistérség
13.	Csányoszró	10	
14.	Drávasztára	4	
15.	Sellye	6	
16.	Somogyjád	8	Kaposvári kistérség
17.	Osztopán	2	
18.	Juta	2	
19.	Alsóbogát	2	
20.	Edde	1	
21.	Nagybajom	6	Csurgói, Kaposvári és Marcali kistérség
22.	Szenyér	6	
23.	Berzence	8	
24.	Fadd	20	Tolnai kistérség
25.	Regöly	3	Tamási kistérség
26.	Kisszékely	4	
27.	Kalaznó	3	
28.	Nagykónyi	5	
29.	Udvari	7	
30.	Szárazd	3	
31.	Varsád	3	
32.	Kocsola	3	Dombóvári kistérség
33.	Szakcs	3	
Összesen		229	

* A kezdeti vagy a tervezett létszámot tüntettük fel.

Forrás: *A Sorsfordító – sorsformáló* regionális munkaerőpiaci program pályázati dokumentációja és módosításai című dokumentum nyomán (<http://www.ddrmk.hu/?id=20&subid=0&parent=2>).

6.1. ábra: A Sorsfordító program elvi lefolyása

Forrás: Saját szerkesztés.

Az önkormányzatok számára a program célja az, hogy – legalább részben – önfenntartó települések jöjjenek létre, ahol olyan termékeket tudnak előállítani, amelyeket saját konyhájukon vagy szociális célból is fel tudnak használni, de a felesleg eladásából akár bevételük is származhat.

A programhoz csatlakozó mezőgazdasági termelők számára lehetőség van arra, hogy egyéves időtartamra olyan képzett munkaerőhöz jussanak, akik után bértámogatásban részesülnek, és ez alatt az idő alatt tehermentesíthetik vagy fejleszthetik gazdaságukat.

A programot – sok más hasonló programoktól eltérően – nem a hivatalos munkaügyi intézményrendszer üzemelteti és szervezi, hanem egy külön erre a célra alakult szerveződés, a 2009 elején létrejött Diófa Konzorcium.

A Diófa Konzorciumot kezdetben az alábbi szervezetek alkották:

- a szekszárdi Agrokonzult Oktatási Pályázatkészítő és Tanácsadó Kft. végzi a konzorcium és a program vezetését;
- a szekszárdi FVM Dunántúli Agrárszakképző Központ, Csapó Dániel Középiskola, Mezőgazdasági Szakképző Iskola és Kollégium a konzorciumon belül az oktatás-képzés szervezési feladatait látta el; később átvette a konzorcium irányításának munkáját is;
- Udvari és Závod községek önkormányzatainak a feladata a kistérségi (Tamási, illetve Bonyhád) gyakorlati képzőhelyek felkutatása és azok koordinálása;
- a Dél-Dunántúli Regionális Forrásközpont Kht. koordinálási, monitorozási, pályázatfigyelői teendőket lát el a konzorciumban (*Programterv*, 2009).

A konzorcium a későbbiek során bővült: 2009 tavaszán csatlakozott Fadd Nagyközség Önkormányzata, illetve hatodik tagként a Gyógynövénykutató Intézet Kft. is. Fadd önkormányzata gyakorlati helyeket biztosít, a kutatóintézet gyógynövény-szaktanácsadással és -felvásárlással segíti a programot (*Programterv*, 2010a).

A program egyik fő szempontja az volt, hogy minden egyes eleme a helyi adottságokhoz és lehetőségekhez igazodjon. Ennek figyelembevételével a programban részt vevő települések szinte mindegyikében helyben történt az oktatás, hogy a dolgozóknak ne kelljen utazniuk. Ennél is fontosabb cél volt, hogy a kialakított termelés teljesen a helyi adottságokhoz igazodjon. Ott, ahol a gyümölcsstermesztésnek vannak nagyobb lehetőségei, ott a képzés is ilyen irányt vett, ahol a zöldségtermesztésre volt igény, ott annak megfelelően alakították ki a rendszert. (De természetesen nemcsak a zöldség, gyümölcs, hanem a gyógynövények, használlatok is szóba jöhetnek.) A helyi adottságok maximális figyelembevétele a *Sorsfordító* hatékonyságának nélkülözhetetlen alappillére, így a program nemcsak „egyszerűen” támogatást kíván nyújtani, hanem helyben akar értéket előállítani.

A *Sorsfordító* program egyik legnagyobb előnye a nagymértékű rugalmassága. Ez minden szinten megjelenik: oktatás, pénzügyek, mentorálás és a szervezeti rendszer tekintetében is. E rugalmasságból következik az is, hogy a program irányítási, szervezési oldalról nézve sokkal munkaigényesebb, mint más munkaerőpiaci kezdeményezések. Az egyedi adottságokhoz igazodó rendszer fenntartása számtalan egyeztetést, tárgyalást és figyelmet igényel, ami az irányító szervezetet folyamatos kihívások elé állítja.

A flexibilitásból eredően a *Sorsfordító* program a kezdetekor még nem volt kiforrott, teljesen szilárd elképzelésekkel rendelkező kezdeményezés (ami egyik nagy előnyévé vált). A program működtetői menet közben is tanultak, a korábbi struktúra nem egy kudarcot is magában hordozott, amin javítani kellett. A program elindítását követően nagyon korán kiderült, hogy a kistelepüléseken élő tartósan munkanélküliek rendkívül bezárkózott személyiségű emberek, képzésük és a velük való bánásmód a vártnál összetettebb módszereket igényel. Ennek áthidalására került a programba a személyiségfejlesztés is, melyet szakképzett pszichológusok végeznek. A részt vevő munkavállalók bezárkózottságával összefüggésben a képzést is folyamatosan fejleszteni kellett. Egy-két próba után bebizonyosodott, hogy esetükben csak a helyben történő oktatás lehet igazán eredményes. Még az is kiderült, hogy szinte teljes mértékben gyakorlatorientált képzést kell nyújtani, mert az elméleti oktatás számukra nem nyújt könnyen elsajátítható ismereteket. A speciális hozzáállást igénylő bánásmód miatt „menetközben” a programban részt vevő oktatók továbbképzésére is sor került, hogy kezelni tudják a felmerülő sajátos nehézségeket.

Olyan megoldásra váró problémák is megjelentek a program első időszaka alatt, amelyekkel senki nem számolt. Például több településen is konfliktus alakult ki az akkoriban működő *Út a munkához* programban részt vevő közcélú foglalkoztatottak és a *Sorsfordító* által támogatottak között. Ennek hátterében az állt, hogy a közcélú foglalkoztatottak bizonyos szintű irigységgel viszonyultak a *Sorsfordító*ban résztvevőkhöz, mivel ez utóbbiak számára közel két évre biztosított volt a munkalehetőség. Ez főként ott okozott nehézséget, ahol a „sorsfordítósoknak” is néha (a céloktól eltérően) településfenntartási munkákat kellett végezniük, vagy ahol közcélúak is részt vesznek a kialakított önkormányzati termelésben. A munkakörök egyértelmű szétválasztásával végül sikerült a nehézségeket áthidalni. E problémát időnként az önkormányzatok is súlyosbították, mivel nem egy településvezető nem tudott mit kezdeni a programmal és „szokványos” közfoglalkoztatottaknak tekintette a résztvevőket.

A többi támogatási rendszerhez képest meghatározó (bár a komplex programok között egyáltalán nem ritka), hogy a *Sorsfordító* program az

álláskereső számára hosszú távra, közel két évre⁴ biztosít megélhetési lehetőséget. A hosszabb ideig tartó részvétel valószínűleg növeli a résztvevők esélyét, hogy adott esetben visszakerülhessenek az elsődleges munkaerőpiacra. A program utáni foglalkoztatási esélyek természetesen azzal is szorosan összefüggnek, hogy a program irányítói eleve igyekeztek a megfelelő hozzáállású és képességű személyeket bevonni a programba.

A programba bekerülők kiválasztása felvétellel kezdődött. Először az illetékes munkaügyi hivatal az önkormányzattal karöltve kiválasztotta, hogy kik jöhetnek szóba az adott településen; közülük várták a jelentkezőket. A csatlakozni vágyók ezt követően felvételiztek. Megvizsgálták egészségi alkalmasságukat (tartós betegek, alkoholfüggők nem kerülhettek be), pszichikai-szellemi állapotukat, motiváltságukat és szociális körülményeiket. Minden település előre meghatározott számban vehetett be embereket a programba; ezek a létszámkeretek a legtöbb esetben nem haladták meg a tíz főt (lásd az *6.1. táblázatot*).

A résztvevők felvételüket követően egy 8–9 hónapos képzésen estek át, ami lehetőség szerint helyben zajlott, vagy esetleg egy közeli településen. A 200 óra elméleti és 800 óra gyakorlati oktatásból álló időszak – a program egészéhez hasonlóan – rendkívül rugalmas volt. A képzés minden esetben igazodott a helyi adottságokhoz: a résztvevők olyan ismeretanyagot kaptak, amilyen munkát a későbbi gyakorlati idejük során végezni fognak. Például ahol nagyrészt a gyümölcsstermesztésben fognak dolgozni, ott a képzésük is nagyrészt erre a témára irányult. Az oktatók minden esetben (a lehetőségek szerint) az adott település környezetében dolgoztak, így rendelkeztek a megfelelő helyismerettel, nagyobb bizalmat tudtak kialakítani a képzésben résztvevőkben. Az ismeretanyag átadása során nem törekedtek a mélyebb összefüggések feltárására. A cél az volt, hogy a dolgozó el tudjon végezni egy feladatot, de azt már nem feltétlenül kell tudnia, hogy azt miért így kell megoldani. A gyakorlati helyeket az önkormányzatok, illetve helyi vállalkozók biztosították. A képzési időszak minden esetben bizottság előtti vizsgával zárult.

Az oktatást követően a gyakorlati helyükre kerültek a munkavállalók, ahol egy- vagy kétéves időtartamban volt lehetőségük dolgozni. A munkahelyeket vagy az önkormányzatok, vagy mezőgazdasági vállalkozások, termelők biztosították. A foglalkoztatottak minden esetben minimálbérnek megfelelő összeget kaptak, és napi nyolc órát dolgoztak. A képzési időszakhoz hasonlóan a munkavégzés idején is folyamatosan nyomon követték a résztvevők személyiségének és hozzáállásának változásait.

Az önkormányzati és a magánszférában történő foglalkoztatás esetén is nagy gondot jelentett, hogy az őszi-téli időszakban nehezen tudtak a résztvevők számára a végzettségüknek megfelelő munkát adni. Az ön-

⁴ A programhoz később csatlakozott települések esetében a támogatási időszak egy évre lerövidült.

kormányzatok esetében ezt település-fenntartási feladatok ellátásával igyekeztek áthidalni. A termelők esetében nehezebb volt a helyzet. Ott általában télen szabadságra küldték a dolgozókat, és a tavasztól őszi terjedő időszakban ledolgozták a fennmaradt időt. (A foglalkoztatási törvény lehetőséget ad munkaidőkeret alkalmazására.) Ez ott okozott feszültséget, ahol a dolgozónak nem a legmegfelelőbb volt a hozzáállása, és nyáron nem volt hajlandó többet dolgozni napi nyolc óránál.

Az egy- vagy kétéves gyakorlati időszakot követően a résztvevők kikerültek a programból. Mint ahogy már említettük, a program célja, hogy lehetőség szerint minél többen hosszú távon is maradjanak a gyakorlati munkahelyükön. Ez a termelők esetében akkor lehetséges, ha a dolgozó egész évben megfelelő munkát végzett, és bértámogatás nélkül is lehetősége van a további foglalkoztatására. Az önkormányzatok esetében fenntartható programok létrehozása a cél, ahol minél többen el tudnak helyezkedni. A résztvevők számára a harmadik lehetőség az, hogy immár megfelelő képzettséggel és szakmai tapasztalattal rendelkezve önálló munkakeresésbe kezdenek, esetleg önálló termelésbe fognak.

A program eredményei és a dolgozók elégedettsége szempontjából igen fontos lehet a már említett mentorálási tevékenység. Ennek kapcsán a résztvevők mentális helyzetének fejlesztése érdekében a program szerves részévé vált a dolgozók személyiségének és életvitelének pszichoszociális gondozása, amely végigköveti kétéves pályájukat. A képzett mentorok már a felvételi során is közreműködtek, igyekeztek a legmegfelelőbb hozzáállású személyeket kiválasztani. A későbbiek során a kijelölt mentorok mindenkivel személyesen (akár telefonon is) foglalkoztak, rendszeresen vagy igény szerint felkeresték a résztvevőket. Szükség esetén nemcsak a munkával kapcsolatos hozzáállásukat igyekeztek fejleszteni, hanem a teljes életvitelükhöz is próbáltak segítséget nyújtani; ha szükséges volt, például befizették a villanyszámlát a dolgozó helyett, ha az éppen nem ért rá, vagy adósságot felhalmozva elmulasztotta volna azt.

A programba bevont települések kiválasztása több csatornán zajlott. Egyrészt a régió legrosszabb munkanélküliségi mutatóival rendelkező falvak közül igyekeztek megkeresni a szervezők azokat, ahol volt valamilyen, még jelenleg is kiaknázható, mezőgazdasági termelési hagyomány, ahol feltételezhetően eredményeket hozhat a program. Ezek közül ott kezdődhetett el a program, ahol az önkormányzat vagy a vállalkozók részéről meg volt a fogadókészség. A többnyire pozitív fogadtatásban nagy szerepe volt a koordinátorok személyes kapcsolatainak, lobbitevékenységének is. Emellett voltak (igaz, nem nagy számban) olyan települések is, amelyek maguk jelezték, hogy szeretnének csatlakozni a programhoz.

A program költségszerkezete

Összetettségéből eredően a *Sorsfordító* program némiképp nagyobb költségekkel jár, mint más munkaerőpiaci programok. Működése három év alatt körülbelül 660 millió forintba fog kerülni, amit a Munkaerő-piaci Alap decentralizált foglalkoztatási alaprészből és a TÁMOP pályázat keretében elnyert különböző támogatási források fedeznek. A legnagyobb költséget a bértámogatások és a képzések teszik ki (körülbelül 572 millió forint), míg közel 90 millió forintot igényelt a program megvalósítása.

A munkavállalók után a vállalkozóknak, önkormányzatoknak juttatott bér- és járuléktámogatás területileg és időben is változó volt. Nagyrészt mindenhol 100 százalékos, de a program 3. szakaszában csatlakozottaknak már csak 50 százalékos támogatást nyújt a program, a mindenkori minimálbérhez és járulékhöz viszonyítva (*Programterv*, 2010b).

A 2010-es kalkulációk szerint egy fő körülbelül 8–9 hónapos képzése maximum 500 ezer forintba kerül. Ezen időszak alatt a résztvevők képzési támogatásban részesülnek, amelynek összege 2010-ben körülbelül havi bruttó 93 ezer forint volt (9 hónap alatt 837 ezer forint.). A dolgozók legnagyobb részének foglalkoztatása önkormányzati keretek között zajlik, ami a programban 100 százalékos bérköltség-támogatást von maga után. 2010-ben ez az összeg havi 96 ezer forint volt – 12 hónapos foglalkoztatás esetén 1 millió 152 ezer forint – (uo.) Az egyéb költségeket (például utazási támogatás) nem számítva, 2010. évi értékeket figyelembe véve, egy résztvevőre vetítve a program átlagosan körülbelül 2 millió 489 ezer forintba kerül. A teljes ráfordítási összeg (660 millió forint) tekintetében az egy főre vetített költség 2,8 millió forint.

A bekerülési költség kapcsán meg kell említenünk, hogy a program idején a résztvevők számára rendelkezésre állási támogatást, szociális segílyt vagy ellátást kellett volna nyújtania az államnak, illetve az önkormányzatoknak; ez a tétel államháztartási szinten közel 100–150 millió forinttal csökkenti a valós kiadásokat. Ráadásul a program egyes elemeiben (képzések szervezése és megtartása, mentorálás, irányítás stb.) jelentkező költségtételek egy része adó formájában visszakérül a költségvetésbe, így összességében már egy átlagos költségigényű komplex programmal állunk szemben, amelynek nettó munkahely-teremtési ráfordítása minden bizonnyal nem kiugró mértékű. Az anyagi ráfordítások kérdésének megnyugtató tisztázása további vizsgálatokat igényelne, amelyeket csak a program lezárultát követően lehet teljes körűen elvégezni.

A *Sorsfordító* és más munkaerőpiaci programok összehasonlítása

A megyei szintű (később régiós) munkaügyi intézményeknek 2000 óta van törvény adta lehetőségük arra, hogy saját kezdeményezésben aktív eszközöket (például képzés, bértámogatás stb.) használó munkaerőpiaci

programokat indítsanak el. A programok megvalósításában a munkaügyi központoknak meglehetősen nagy a mozgásterük, így az elmúlt években megvalósult kezdeményezések is rendkívül sokszínűek voltak.

A komplex munkaerőpiaci programokról ez idáig egyetlen átfogó jellegű vizsgálat zajlott, amelyet a MTA Közgazdaságtudományi Intézete végzett 2007-ben (*Fazekas és szerzőtársai*, 2007). A kutatás keretei között külön vizsgálatot folytattak a *Sorsfordító*hoz hasonló, helyben kezdeményezett munkaerőpiaci programokról is (*Simkó*, 2007). Az ebben foglalt kutatási eredmények lehetővé teszik, hogy a *Sorsfordító* – *sorsformáló* programot összehasonlítsuk más kezdeményezésekkel, és megállapítsuk azokat a jellegzetességeit, amelyek esetleg egyedivé teszik, de az összehasonlítás révén az egész program hatékonysága is jobban felmérhető.

A komplex munkaerőpiaci programok általános jellegzetességeit az következők szerint foglalhatjuk össze. A programok lebonyolítása során fontos szerepe van a munkaügyi központ és külső közreműködő szervezetek közötti folyamatos együttműködésnek. A munkaerőpiaci programok általában hosszabb (maximum hároméves) időtartamúak, és a személyi szükségleteket, adottságokat is figyelembe véve, több munkaerőpiaci szolgáltatás és aktív eszköz kombinációjára épülnek. A munkaerőpiaci programok összetettsége miatt a fajlagos ráfordítások is magasak, de a kombinált támogatási formák miatt a célok is nagyobb mértékben valósulhatnak meg (*Fazekas és szerzőtársai*, 2007).

A különböző munkaerőpiaci programok összehasonlítását nehezzé teszi, hogy egyértelmű besorolásuk meglehetősen problematikus. Ennek áthidalására a *sorsformáló* programrész vizsgálata során átvesszük a már említett tanulmányban használt kategóriákat, és megpróbáljuk besorolni azokba. Mivel teljesen más alapokon nyugszik a program *sorsfordító*, illetve *sorsformáló* része, így ezek elemzését is külön-külön is el kell végezni. Az összehasonlítás alapjául Magyarországon 2000–2006 között megvalósult 149 komplex munkaerőpiaci program szolgál.

A 2000–2006 között megvalósult komplex munkaerőpiaci programok 6–36 hónap időtartamban működtek, átlagosan körülbelül 24 hónapos futamidővel. A *sorsfordító* programrész azáltal, hogy három évig tart, a hosszú távú kezdeményezések közé tartozik. A programok célkitűzéseinek különbségei nem teszik egyértelműen lehetővé a bevontak számának összehasonlítását, az ebből eredő eltéréseket a térbeli szerveződés (városi, megyei, régiós programok) eltérései még inkább fokozzák. A vizsgált 149 program esetén az átlaglétszám 180 fő volt, ami a *Sorsfordító* program léttségének is megközelítőleg megfelel.

A kutatásban vizsgált programok egy bevont személyre jutó átlagos tényleges költsége 453 ezer forint volt. Mint láttuk, a *Sorsfordító* program ennél sokkal drágább, minden költséget figyelembe véve fejenként

közel hárommillió forinttal számolhatunk. Ez az egy főre jutó összeg csak a kiscsoportos, intenzív mentori programok költségeivel állítható párhuzamba, amelyek szintén két-három millió forintos fejenkénti költséggel működtek. (A korábbi vizsgálat óta eltelt időszakra vonatkozó infláció tekintetében a *Sorsfordító* valamivel olcsóbb az említett kategóriájú programoknál.)

A *sorsformáló* programrészt a pályakezdő diplomásoknak szóló programokkal hasonlíthatjuk össze. Ezek a programok átlagosan 2,5–3 éves időtartamban működtek, 20–30 fő körüli létszámmal. Fő célkitűzésük általában a fiatalok helyben tartása volt, illetve több esetben átképzésükkel kívántak számukra munkát adni. A *sorsformáló* programrészt a maga nemében, a mezőgazdasági gyakornoki álláshelyek biztosításával egyedülálló. Heves megyében 2000–2002 között zajlott egy hasonló program: ott 12 fő fiatal agrárszakember mezőgazdasági vállalkozások fejlesztésében kapott munkát, cél a program utáni önfoglalkoztatásuk volt. Mind a 12 fő tartósan el tudott helyezkedni. Mint láttuk, az előzetes vélemények a *sorsformáló* programrészt esetében is hasonló sikerrel számolnak.

A *sorsfordító* programrészt összehasonlításánál sokkal nehezebb helyzetben vagyunk, mivel az többféle programmal is párhuzamba állítható. Egyaránt tarthatjuk alacsony iskolai végzettségűeknek szóló, negyven év felettieket megcélzó vagy akár hátrányos helyzetűek reintegrációját szolgáló programnak. Mivel ezekbe a kategóriákba számtalan program tartozik (a felsorolt célcsoportok kapcsán jelölték ki leggyakrabban a komplex munkaerőpiaci programok tematikáját), így alapadataik összevetése a *sorsfordító* programrésszel nem szolgálna értelmezhető eredménnyel.

A programok célkitűzéseit vizsgálva megállapítható, hogy a *Sorsfordító* program annyiban újszerű, hogy a mezőgazdaságban kínál tartós munkalehetőséget, ami semelyik más programban nem jelenik meg. Kertészeti kötődésű képzés és későbbi továbbfoglalkoztatás több programban is megjelent (például Bácsalmás, Jánoshalma 2003–2006), de ezek a programok kisebb méretűek voltak, és az információk alapján nem a termelésre helyezték a hangsúlyt.

A munkaerőpiaci programok közül nagyon sok képzésen és/vagy bértámogatáson alapszik, de a mentorálás, személyiségfejlesztés is számos esetben megjelenik. Ebben az összehasonlításban a *Sorsfordító* program közel sem egyedülálló. Annyiban mégis kiemelendő az általunk vizsgált kezdeményezés, hogy a mentorálás más programokhoz képest sokkal hatékonyabban működik. *Fazekas és szerzőtársai* (2007) eredményeiből kiderül, hogy több programon belül elvileg nagy hangsúlyt kellett volna kapnia a legkülönfélébb tanácsadási szolgáltatásoknak és személyiség- vagy készségfejlesztő tréningeknek, azonban ezek sokszor szűk időtartamban és nem elégséges mértékben valósultak meg. A munkaügyi

központok a szolgáltatásokat zömében a saját munkatársaik közreműködésével biztosították, ami rontotta a programok hatékonyságát. Ennek ellenére viszonylag kevesen és kismértékben éltek a kívülről történő szolgáltatásvásárlás, valamint a – szintén a túlterhelt belső kapacitások kiváltását jelentő – programmegvalósítási feladatok kiszervezésének lehetőségével (Simkó, 2007). Ezzel szemben a *Sorsfordító* program teljes időtartama alatt hatékonynak tűnő pszichoszociális felkészítést nyújt.

A *Sorsfordító – sorsformáló* program abban egyértelműen egyedülálló, hogy mindkét programeleme teljesen a mezőgazdasághoz kötődik, és ott kíván tartósan munkalehetőséget biztosítani a résztvevőknek. Jól működő mentori tevékenysége szintén megkülönbözteti sok más programtól. Komplexitása nem példa nélküli, korábban hasonló programok is hatékonyan megvalósultak. Kiemelendő jelenség, hogy a *Sorsfordító* program a többi kezdeményezéshez képest némiképp költségesebb, ami abból ered, hogy több aktív munkaerőpiaci eszközt alkalmaz együttesen és hosszú időn keresztül.

A program megítélése, az eddigi visszajelzések és a felmerülő problémák

Mielőtt a program hatásának szisztematikusabb értékelésére rátérnénk, érdemes megvizsgálni a programról érkező visszajelzéseket, hiszen azok már jelenleg is adhatnak támpontot a várható sikerességről.

A program legelső szakaszában részt vevő Kisvejke környéki településeken 2010 novemberében járt le a támogatási időszak. A mikrotérségben összesen 20 munkavállaló vett részt a programban. Kezdetben voltak olyan helyi vélekedések, melyek szerint a munkavállalók közel felének lehetősége lesz helyben elhelyezkedni. Ez a kezdeti várakozás nem igazolódott be. Mindössze egy-két fő számára és továbbra is csak idényjelleggel tudnak vagy kívánnak munkát adni a helyi mezőgazdasági vállalkozók. Ebből kiindulva várható, hogy többi településen is, ahol vállalkozóknál töltötték gyakorlati idejüket a résztvevők, csak néhány fő számára jelenthet majd (közvetlen) kitorési lehetőséget a program.

A továbbfoglalkoztatás kapcsán olyan nem várt jelenségekkel is számolniuk kell a szervezőknek, hogy nem egy termelő gyakorlatilag nem ismeri a legális foglalkoztatást, mert korábban csak feketemunka révén alkalmazott dolgozókat. Feltehető, hogy néhányan továbbra is csak ilyen formában tudnak majd elhelyezkedni.

A legtöbb helyen, ahol önkormányzati keretek között kezdődött el a gazdálkodás, erősen törekszenek arra, hogy az elért eredményeket hosszú távon is fenntartsák, és minél több dolgozó számára biztosítsanak munkát. Ebben a formában szociális földprogramokhoz, helyi szociális gazdasági törekvésekhez kapcsolódhat a *Sorsfordító* program, és vihetik tovább eredményeit.

A részt vevő munkavállalók nagy része elégedett a programmal. 2010 őszen került sor a program második szakaszában csatlakozott 57 munkavállaló elégedettségének vizsgálatára. A válaszadók 70 százaléka szociális helyzetének javulásáról számolt be, amely a rendszeres havi jövedelemnek köszönhető. 86 százalékuk újra belépne a programba, és a megkérdezett 57 fő közül 52 igényelné a továbbfoglalkoztatást is. (Érdekes, hogy négy fő bizonytalan ebben a kérdésben, mivel ők korábban feketemunkásként magasabb havi jövedelmet tudtak elérni.) A válaszadók jelentős része (46 fő) 80 százalékban vagy annál nagyobb mértékben elégedett a programmal. Sokat elmond a mentorálási tevékenységről is, hogy a saját hozzáállását egy dolgozó sem ítélte hármás érdemjegynél rosszabbra (*Anonim elégedettségi...*, 2010).

A már említettekkel párhuzamosan nem várt eredményeket is hozott a program. Ezek közül a legfontosabb, hogy a dolgozók között valódi közösségek alakultak ki, amelyek már a munkán kívül is összekötik az embereket, aminek fokozott jelentősége van az amúgy is számos problémával küszködő kistelepülések életében.

A visszajelzések alapján sikeresnek tűnik a program gyakornoki része is. Ennek keretei között a hazai mezőgazdaságban egykor oly népszerű gyakornoki rendszert kívánták feléleszteni a szervezők, amellyel a mezőgazdasági cégek számára is példát szeretnének mutatni. Nyolc agrárvégzettségű kezdő munkavállaló számára biztosít lehetőséget a program, hogy három évig bártámogatottan dolgozzanak. Több nehézséget sikeresen megoldva, végül mindegyik résztvevő megtalálta a számára megfelelő munkakört, és minden valószínűség szerint hosszú távon is a gyakornoki helyükön fognak maradni. (A fiatalok főként szekszárdi székhelyű mezőgazdasági cégekhez kerültek.)

A *Sorsfordító* program gyakorlatilag a közelmúltig jelentős országos visszhang nélkül működött. Sem a foglalkoztatáspolitikai színterén, sem a sajtó részéről nem volt nagy érdeklődés iránta. 2010 őszen mindez megváltozott, aminek a legfőbb jele, hogy időről időre kiemelkedő mennyiségű sajtóanyag jelenik meg róla.

A program működtetői szeretnék modellértékűvé tenni az elért eredményeket és tapasztalatokat. A modell kidolgozása során két szempontot igyekeznek maximálisan figyelembe venni: egyrészt olyan működtethető programot alkotni, amely a versenyszférával nem kerül konfliktushelyzetbe, illetve azt, hogy a közösségfejlesztés nagy hangsúlyt kapjon, mert a tapasztalatok szerint a sikerek nagymértékben ettől az elemtől függenek. Ezek a törekvések részben támogatásra találtak, mivel e tanulmány megjelenésének idején – feltételezhetően legalább részben a *Sorsfordító* mintájára, hatására – közfoglalkoztatási mintaprogram⁵ is indul több kistérségben. Ezenkívül a kormányzati vidékpolitika törekvéseihez is

⁵ *Start* kistérségi munkaprogram a Belügyminisztérium szervezésében.

sok elemben kapcsolódik a szervezők szándéka, így a remények szerint a felhalmozott tapasztalatok nem vesznek el.

2011 szeptemberében számos településen véget ért a program, és már előzetesen tapasztalható több olyan probléma is, amely akadályt jelenthet az eredmények fenntartásában. Első és legégetőbb nehézség a földhiány. Némelyik önkormányzat, ahol továbbra is folytatni szeretnék a termelést, nem rendelkezik elegendő területtel a művelés kiterjesztéséhez. Az önkormányzatok kezében olyan kevés művelhető föld maradt, hogy ez a kérdés állami beavatkozást igényelhet. Ha a döntéshozók fenn kívánják tartani az eddigi sikereket, akkor az állami földek egy részét elkerülhetetlenül át kell adni a gazdálkodó településeknek. (Esetleg megoldást jelenthet, hogy egy-két helyi nagybirtokos használatra átengedi földjének egy minimális részét.)

A program céljai között szerepelt az is, hogy lehetőség szerint a részt vevő korábbi munkanélküliek kezdjenek önálló termelésbe. Sajnálatos módon azoknak, akiknek ilyen szándékuk van, azzal kellett szembesülniük, hogy számukra áthidalhatatlan akadályt jelenthet az adminisztrációs és pénzügyi terhek vállalása. Ennek megoldására szabályozási könnyítéseket kellene bevezetni, így feltételezhetően többen mernének belevágni az önálló termelésbe.

Szintén az önálló termelővé válás gátja az értékesítési biztonság hiánya. A szövetkezeti rendszer megújulása és megerősödése a jövőben megoldhatja ezt a problémát. (E helyzet javítására már elindultak a törvényhozói intézkedések.) Az önkormányzatokhoz hasonlóan a földhiány az egyes leendő termelőket is sújtja. A konyhakertek mérete sokszor nem teszi lehetővé a rentábilis gazdálkodást, de tőke hiányában e gazdák földet venni vagy bérelni nem tudnak. Szintén az állami beavatkozás segíthet e kérdés megoldásában. Ezenfelül már felvetések láttak napvilágot arra vonatkozóan is, hogy a részes termelés újbóli elterjesztésével a földdel nem rendelkezők is belefoghatnának a gazdálkodásba.

Az eredmények fenntartásával kapcsolatosan gondot jelent a pályázati források hiánya is. 2010 első felétől közel egy évig nem voltak nagy számban elérhető pályázati támogatások, ami a *Sorsfordító* program fejlesztését is hátráltatta. A jövőben remélhetően ez a trend megváltozik; a program különféle szereplői (elsősorban az önkormányzatok, irányító szervezetek stb.) nagy energiákat fektetnek minden lehetséges pályázati forrás bevonására, amely segítheti az eredmények fenntartását.

A Sorsfordító program eredményei – egy helyi esettanulmány

A *Sorsfordító* program teljes hatásvizsgálata csak befejezése után lesz lehetséges, ami 2012. elején következik be. A legfontosabb eredménymutató az lesz, hogy a résztvevők hány százalékának lesz rendezett munkája a bértámogatás lejárta után, akár az addigi gyakorlati helyükön továbbfoglalkoztatva, akár másutt, beleértve adott esetben a sikeres önálló termelőmunkát is. A program hatásának megítéléséhez szükséges lesz ezt az eredménymutatót azzal a foglalkoztatási eséllyel összevetni, amit akkor tapasztaltunk volna, ha a program nem indul el. Ezt az utóbbi, tényellen-tes eredményt települések olyan kontrollcsoportjának adatai alapján lehetne megmérni, amelyek hasonlítanak a programban részt vevő településekhez. Ilyen hatásvizsgálatra még várni kell.

Az eddigi visszajelzések és eredmények általános tapasztalata az, hogy a program központilag megtervezett egységes tematikája a Dél-Dunántúl érintett falvaiban jószerevel településenként eltérő megvalósítási fel-tételrendszerrel találkozott, s így a hatások is minden bizonnyal telepü-lésenként differenciáltan jelentkeznek. Ez a rész egy esettanulmányon keresztül mutatja be azt, hogy milyen hatást várhatunk a programtól, és hogy milyen feltételek mellett és mechanizmusokon keresztül érvénye-sülhetnek az esetleges pozitív hatások.

Esettanulmányunk a Tolna megyei Gyulaj község tapasztalatait összeg-zi. A faluról hosszabb írást közöltünk a néhány helyi gazdaságfejlesztési program vizsgálatáról szóló KTI Könyvek sorozatában megjelent köte-tünkben (*Kabai–Németh*, 2010b), így most leginkább az azóta eltelt idő folyamataira helyezük a hangsúlyt, illetve azt járjuk körül, hogy a *Sors-fordító* program megjelenése milyen hatásokkal jár a falu életére nézve; se a falu történetét, se mai társadalmi viszonyait nem akarjuk részletei-ben újra ismertetni.⁶

A magyar vidéki társadalmi-gazdasági folyamatokkal párhuzamosan az elmúlt 60 évben lassú, de folyamatos elszegényedés zajlott le Gyulajon. Sok problémán túl – a falu gazdasági életének szerves részét alkotó erdő államosítása, a téjesítés, majd a kárpótlás negatív hatásai, a falu intéz-ményeinek fokozatos megszüntetése – a falu szinte mai napig tartó leg-főbb gondja, hogy zsáktelepüléssé vált a 20. század közepén. Egyetlen jó minőségű útja ma is Dombóvárhoz köti a községet, így térkapcsolatai je-lenleg is korlátozottak, amit a fejlődés egyik legfőbb akadályának vélünk.

E probléma megoldására a rendszerváltást követően több terv is szüle-tett, melyek lényege minden esetben ugyanaz volt: utat kell építeni Szakály község felé, hogy Gyulaj ne legyen többé zsáktelepülés. Ez a terv a 2000-es évek elején valóra vált, de a Szakály felé megépített műút nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket: a különféle állami alapok úgy fi-

⁶ A falu szociográfiájáról épp ta-nulmányunk írása idején közölt hosszabb írást a gyulaji születési Bali Pap Ferenc tollából (*Bali Pap*, 2011).

nanszírozták meg ezt a beruházást, hogy túl keskeny lett az úttest, ezért buszjáratokat nem lehet rajta üzemeltetni. Mindezekon túl magánterületre vezették be az út nyomvonalát, számos jogi vitát gerjesztve ezzel. Ily módon az úttal közvetetten megcélzott Tamási (és Szekszárd) csak gépkocsi-tulajdonos gyulai lakosok számára került elérhető távolságba. Így Gyulaj még ma is minden szálon Dombóvárhoz kötődik, térkapcsolatai szinte ugyanolyan korlátozottak, mint voltak.

Az elmúlt évtizedben még egy további jelentős beruházás történt a faluban: a Dél-Dunántúli Regionális Operatív Program támogatási keretéből, 160 millió forintos ráfordítással felújították az általános iskolát. Ez természetesen jelentős fejlesztés a maga területén, és hosszú távon nyilván meg is lesz a haszna annak, hogy a gyulai gyerekek most már 21. századi körülmények között tanulhatnak. Az infrastruktúra megújításával párhuzamosan a tantestület a tananyagot is igyekszik megújítani, és a túlnyomórészt többszörösen hátrányos helyzetű tanulók igényeihez, lehetőségeihez igazítani.

Gyulajon a termelőszövetkezet felbomlása, vagyis a kilencvenes évek eleje óta egyetlen olyan szereplő van, amelyik érdemben tud tenni a teljes település fejlesztése, fellendülése, az életkörülmények normalizálódása érdekében, ez pedig az önkormányzat, illetve az általa fenntartott általános iskola. A faluból a katolikus egyház a rendszerváltás környékén gyakorlatilag kivonult, azóta érdemi tevékenységet sem ők, sem egyéb egyházak nem folytatnak Gyulajon. Jelentős civil szervezet a faluban nincs, és regionális vagy országos civil szerveződések, mozgalmak jelenlétét sem lehetett tapasztalni egészen napjainkig. Az állami intézmények jelenléte is erősen korlátozott. A falunak 1990 óta csak rövid időszakokra volt saját háziorvosa; jelenleg a szomszéd község orvosa jár ki ide meghatározott napokon rendelni. Ez a helyzet közvetetten a gyulai lakosok egészségi állapotának fokozatos romlását okozza. Ma a falu lakosainak kétharmada – nagyrészt igen szegényes körülmények között élő – roma, többségüknek munkája nincs, így a szükségeshez képest hanyagolják az egészségügyi ellátások igénybevételét. Mindemellett főállású védőnő dolgozik még Gyulajon. A rendőrség – a háziorvosi praxishoz hasonlóan – a kilencvenes évek elején „elhagyta” a falut, és csak az utóbbi két évben van újra önálló körzeti megbízottja Gyulajnak. A közbiztonság határozottan rossz; amit Gyulajon őrizetlenül hagynak, az jó eséllyel eltűnik, az üresen maradt házakat előbb-utóbb kifosztják, széthordják. Ez az állapot még azt a minimális mezőgazdasági befektetési kedvet is elveszi, ami a falu nehéz helyzete ellenére esetenként mégis csak tetten érhető néhány gyulai vagy környékbeli gazdánál.

A falu határában fekvő jó minőségű földek az elmúlt két évtizedben néhány kézben koncentrálódtak, tulajdonosaik nagyrészt nem gyulaiak,

nem is igen van kapcsolatuk a faluval, így a korábban évszázadokon át életet adó mezőgazdálkodás a rendszerváltást követően elvált Gyulajtól.

Ma Gyulaj lakosainak kezében alig van föld, mindössze három-négy családnak van 30–40 hektárja kisebb bérleményekkel kiegészítve. A többi család birtokában vagy egyáltalán nincs föld, vagy csak egy-két hektár, esetleg nagyobb kertek belterületen, amit (gabonán kívüli) árutermelésre senki sem használ. Mindemellett feltételezhető, hogy Gyulaj mai lakosainak túlnyomó többsége alkalmatlan lenne arra, hogy önmagától valamiféle mezőgazdasági termelésbe vágjon bele, hiszen a fiatalabb generációk körében az ezzel kapcsolatos alapvető ismeretek szinte teljes mértékben hiányozhatnak.

Mindezekkel összefüggésben a falu humán erőforrásai összességében gyengék, és fizikai állapotuk is nagyon leromlott. Ha hirtelen tömegesen igény mutatkozna képzetlen munkaerő iránt a faluban, egyáltalán nem biztos, hogy a legtöbb gyulaji alkalmazni tudná a munkanélkülieket, hiszen valószínűleg kevesen vannak munkavégző képességük teljes birtokában.

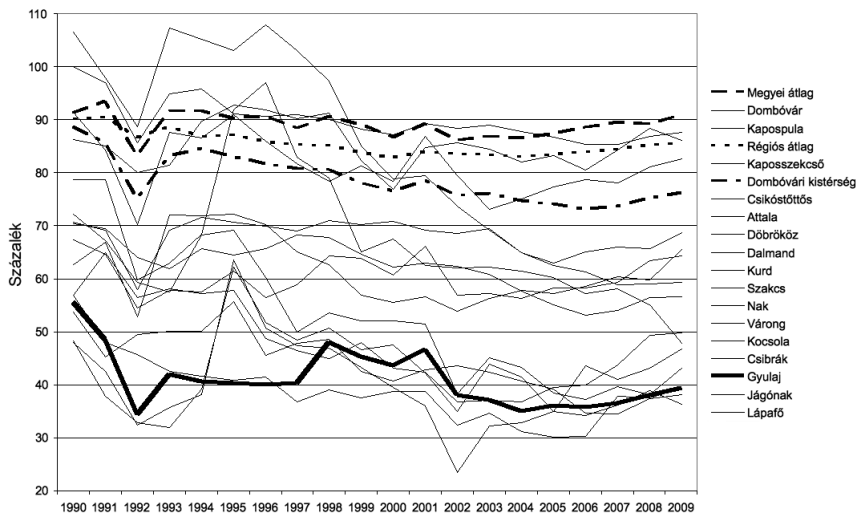
Gyulajon a *Sorsfordító* program éppen ezekkel a problémákkal összefüggésben ért el eredményeket, illetve vázolt fel ez idáig működőképessé tűnő fejlesztési alternatívát. Mint ahogy már jeleztük, Gyulajon ma egyedül az önkormányzat az egyetlen olyan szervezet, amelyik képes tenni a helyi lakosság munkaerőpiaci esélyeinek általános javulása érdekében.⁷ Az önkormányzat viszont ilyen kis településeken – Gyulajon ezren laknak – lényegében egyetlen jelent a polgármester személyével; ha a polgármester képes átlátni a településszintű problémákat, és képes cselekedni is, akkor a falu elkezdhet fejlődni, ha viszont a településvezető személye erre nem alkalmas, akkor az egész település nagy eséllyel megtorpan. Számos esettanulmány és helyi tapasztalat támasztja ezt alá, még két további kitéttel: a polgármester mellé kell egy helyi szövetségi hálózat – élén a körjegyzővel és az intézmények vezetőivel –, amelyik támogatja, illetve a fejlesztések mögött közmegegyezésnek kell lennie, belső (társadalmi, politikai) feszültségek a fejlesztéseket is megghiúsítják.

Gyulajon a piaccgazdaságra való átállást követően sokáig nem történtek települési szinten ható pozitív változások, a falu társadalmi és gazdasági viszonyai a több évtizedes trend szerint tovább romlottak, illetve rögzült az elmaradottság. Erre vonatkozó állításunkat két általánosan használt területi fejlettségi mutatószám, az egy lakosra jutó jövedelem és a munkanélküliségi ráta időbeli változásának ábrázolásával támasztjuk alá (6.2. és 6.3. ábra). Miközben a kistérségi átlag 75 százalék körül mozog, Gyulaj relatív jövedelmi szintje 2000 és 2008 között az országos átlag 40 százalékát sem érte el. A Dombóvári kistérségen belül Gyulajnál csak a legkisebb, száz-kétszáz fős falvak közül kettő, Jágónak és Lál-

7 A falu határát megművelő mezőgazdasági részvénytársaság fejlesztési lehetőségei természetesen nagyságrendekkel nagyobbak, mint a helyi önkormányzaté, de termelési struktúrája olyan, hogy tömegesen nincs szüksége képzetlen munkavállalókra. A néhány kisebb mezőgazdasági vállalkozás pedig csak keveseknek tud rendszeresen munkát adni.

paftó „szegényebb”. A munkanélküliség trendje hasonló pályát mutat: a kétezres évek közepéig egyértelmű a visszaesés, majd az országos átlag két és félszeresét meghaladó szinten stabilizálódott az mutató értéke. A jövedelmi szinthez hasonlóan a relatív munkanélküliség tekintetében is Gyulaj a kistérség egyik legrosszabb helyzetben lévő települése.

6.2. ábra: Az egy állandó lakosra jutó szja-alap a Dombóvári kistérség településeiben az országos átlag százalékában, 1990–2009*

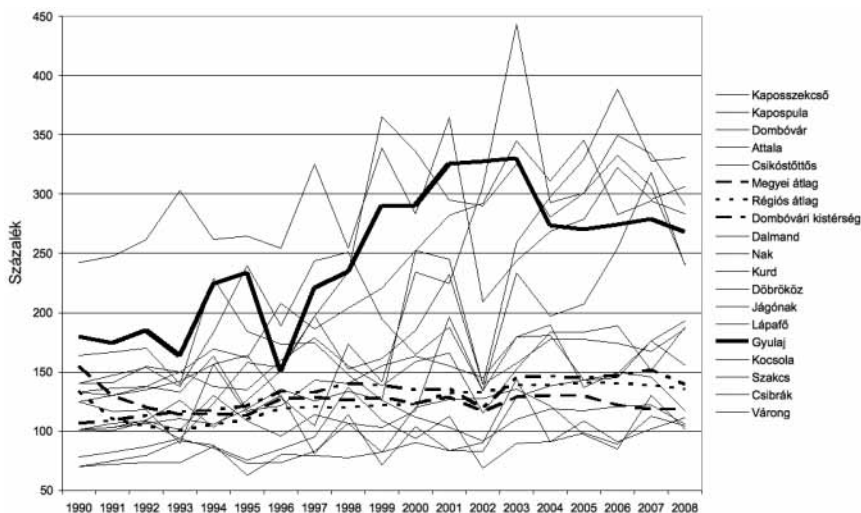
* Országos átlag = 100. Az ábrán feltüntettük a Dombóvári kistérség, Tolna megye, valamint a Dél-Dunántúli régió átlagát is az országos jövedelmi átlag arányában. A települések a legmagasabban kezdődő rátától a legalacsonyabbig sorrendben szerepelnek: Dombóvár, Kapospula, Kaposzsekcső, Csikóstóttós, Attala, Döbrököz, Dalmand, Kurd, Szakcs, Nak, Várong, Kocsola, Csibrák, Gyulaj, Jágónak, Lápafő. Forrás: MTA KTI Kistérségi erőforrástérképe alapján.

Többször utaltunk már rá, hogy a falu mai helyzetében az önkormányzatot látjuk az egyetlen olyan szereplőnek, amely képes lehet érdemben lépéseket tenni a munkaerőpiacról kiszorult helyi lakosság foglalkoztatottságának és így életminőségének javítása érdekében. E tekintetben lényeges, hogy a *Sorsfordító* program megjelenését megelőzően az önkormányzatnak milyen eszközei voltak ahhoz, hogy munkáltatóként vagy a munkaerőpiaci folyamatokat befolyásolni képes szereplőként lépjen fel.

Ezek az eszközök – mint a legtöbb hasonló faluban – a különféle közfoglalkoztatási formákhoz és támogatásokhoz köthetők. A falu önkormányzata folyamatosan igyekezett kihasználni a közfoglalkoztatási rendszerben rejlő lehetőségeket, hogy minél több ember számára tudjon – legalább időlegesen – munkát biztosítani. Mivel ezek a közfoglalkoztatási lehetőségek hullámzó finanszírozási intenzitás mellett ugyan, de folyamatosan fennállnak Gyulaj számára, így azt gondoljuk, hogy az elmúlt évek közfoglalkoztatási gyakorlatának áttekintése tükrözheti azokat a lehetősé-

geket, amelyek a *Sorsfordító* program megjelenése nélkül ma az önkormányzat munkaerőpiaci eszközrendszerét jellemeznék.

6.3. ábra: Becsült munkanélküliségi ráta a Dombóvári kistérség településeiben az országos átlag százalékában, 1990–2008*

* Becsült munkanélküliségi ráta: a regisztrált álláskeresők éves átlaga az adott település vagy térség 18–59 éves állandó lakosság számarányában (százalék). Országos átlag = 100. Az ábrán feltüntettük a Dombóvári kistérség, Tolna megye, valamint a Dél-Dunántúli régió átlagát is az országos munkanélküliségi átlag arányában. A települések a legmagasabban kezdődő rátától a legalacsonyabbig sorrendben szerepelnek: Kaposzsekcső, Kospula, Dombóvár, Attala, Csikóstóttós, Dalmand, Nak, Kurd, Döbrököz, Jágónak, Lápafő, Gyulaj, Kocsola, Szakcs, Csibrák, Várong. Forrás: MTA KTI Kistérségi erőforrástérképe alapján.

2006 és 2008 között összességében mintegy évi 50 fő dolgozott a faluban különféle közfoglalkoztatási formákban (6.2. táblázat); munkájuk kizárólag az önkormányzat által kötelezően ellátandó feladatokhoz kapcsolódott (leginkább: vízrendezés, csapadékvíz-elvezetés, a köztemető fenntartása és a köztisztaság biztosítása). 2009-ben az Út a munkához program révén a közfoglalkoztatásban részt vevők száma megnövekedett 69 főre, de mint ahogy a 6.3. táblázat is mutatja, feladataik lényegesen nem változtak meg az előző évekhez képest.

A falu 2009. és 2010. évi közfoglalkoztatási tervei alapján képet kaphatunk arról, hogy önmagában mi történt, és milyen helyzet konzerválódott volna Gyulajon, ha később nem indul el a *Sorsfordító* program. A közfoglalkoztatás a maga munkaszervezési és -finanszírozási rendszerénél fogva valószínűleg csak pillanatnyi eredményeket hozott volna, fenntartható tevékenységek elindítása és hosszú távú hatások nélkül.

A 2009–2010-es közfoglalkoztatási rendszerben, azon kívül, hogy több forrás állt rendelkezésre, Gyulaj szempontjából három lényeges ponton

történt változás az előző évek gyakorlatához képest. Egyrészt azoknak a 35 év alatti munkanélkülieknek, akiknek nem volt meg a befejezett általános iskolai végzettségük, be kellett ülniük az iskolapadba. Ez a rendelkezés Gyulajon 13 főt érintett. Az általános iskolai végzettség minden egyéb képzésnek alapfeltétele, így a közösségi gazdálkodás és minden további fejlesztés szempontjából is hasznos intézkedés volt.

6.2. táblázat: Közfoglalkoztatás számokban Gyulajon, 2006–2008

Év	Közcélú munka		Közmunka		Közhasznú munka	
	fő (összesen)	munkaidő (összes óra)	fő (összesen)	munkaidő (összes óra)	fő (összesen)	munkaidő (összes óra)
2006	35	15 792	2	2016	14	8484
2007	38	15 802	3	3024	17	6 468
2008	29	11 319	7	5040	16	10 332

Forrás: Gyulaj Község Önkormányzat közfoglalkoztatási terve a 2009. évre.

6.3. táblázat: Közfoglalkoztatási feladatok és létszámok Gyulajon, 2009

Feladat megnevezése	Feladat ellátásához szükséges létszám (fő, havi 168 órás munkarendben)	Igénybe vett munkaóra (összesen)
Lakásgazdálkodás	2	1 512
Vízrendezés, csapadékelvezetés	12	8 064
Köztisztaság fenntartás	5	5 376
Helyi közutak és közterületek fenntartása	22	14 784
Köztisztaság és település tisztaság biztosítása	4	2 688
Közreműködés a foglalkoztatás megoldásában	3	3 528
Szociális ellátásról való gondoskodás	4	2 688
Közművelődési tevékenység, sport támogatása	1	672
Igazgatási feladatokhoz kapcsolódóan	2	1 344
Nemzeti és etnikai kisebbségek jogai érvényesítésének a biztosítása	1	1 008
Oktatással kapcsolatos feladatok	2	3 024
Az önkormányzati intézmények épületeit érintően	8	5 376
A közfoglalkoztatáshoz kapcsolódó feladat	2	1 344
Összesen	68	51 408

Forrás: Gyulaj Község Önkormányzat Közfoglalkoztatási Terve a 2009. évre.

A másik lényeges változás a – potenciálisan – hosszú időre szóló foglalkoztatás biztosítása volt az Út a munkához programban. Ez a hosszú idő is maximum egy év volt, évente újra kellett tervezni az Út a munkához program megvalósítását helyi szinten, ami természetesen magában

hordozta azt a bizonytalanságot, hogy akár évente megváltoznak a finanszírozási keretek.

A tervek szerint az Út a munkához program során a háttérben lévő, nem hangoztatott kormányzati elképzelések szerint a falusi önkormányzatok „valódi” munkahelyeket fognak teremteni, vagyis elindul mindenhol valamiféle közösségi gazdálkodás, elkezd tömegesen kiépülni a szociális gazdaság. Mivel nem akarták „büntetni” azokat a településeket, ahol az önkormányzat nem ilyen rendszerben gondolkodik, ezért az Út a munkához programban meghagyták a korábbi években megszokott tevékenységek finanszírozását, és csak három év alatt kívánták átfordítani a rendszert a tényleges munkahelyteremtés irányába. Hogy ez miként ment volna végbe, nem tudjuk, hiszen a programot a félidejénél leállították, de az biztos, hogy időközben komoly szabályozásváltoztatásokra lett volna szükség ahhoz, hogy valóban elindulhassanak kisebb szociális szövetkezetek, termelőtevékenységek a falvakban, amelyek foglalkoztatni tudják a képzetlen munkanélküliek tömegeit.

Ennek tükrében Gyulaj esetében sem látjuk esélyét annak, hogy a korábbi finanszírozási mechanizmus mentén képes lett volna indulni a mai gazdálkodáshoz hasonló rendszer.

Végül a harmadik lényeges változás, amit az Út a munkához program hozott Gyulaj közfoglalkoztatási rendszerébe, az az, hogy kisebb mennyiségben lehetővé vált eszközök, munkaruhák beszerzése is (6.4. táblázat). Ez a pénzmennyiség azonban közel sem lenne elegendő a mai 3–4 hektáros, ám egyre növekvő földterülettel rendelkező gazdaság megműveléséhez.

6.4. táblázat: Tervezett eszközbeszerzés a közfoglalkoztatáshoz Gyulajon, 2009

Szükséges eszközök	A kiadások (ezer forint)
Munkavédelmi oktatás	60
Foglalkozás-egészségügyi orvosi vizsgálat	50
Munkaruha, munkavédelmi kesztyű	476
Szerszámok, eszközök	480
Tárgyi eszköz beszerzése	150

Forrás: Gyulaj Község Önkormányzat Közfoglalkoztatási Terve a 2009. évre.

A *Sorsfordító* program ugyanakkor stratégiaszerű fejlődést indított el a faluban. Az, hogy 2010. év elején, 10 fő bevonásával Gyulaj is bekerült a programba, a falu polgármesterének köszönhető, aki a belecskai programot (*Kabai–Németh*, 2010a) ismerve, már kereste annak a lehetőségét, hogy Gyulajon miként tudna hasonló önkormányzati gazdálkodást megszervezni és elindítani. A *Sorsfordító* program gyulaji alapinformációit korábbi tanulmányunkban (*Kabai–Németh*, 2010b) már bemutattuk; a támogatási időszak épp tanulmányunk megírása idején, 2011. szeptem-

ber 30-án zárult le. A program közel két év alatt kifejlődött, és a falu köz-konyháját szinte teljes mértékben el tudta látni zöldségekkel, valamint a piaci értékesítés is meg tudott jelenni (örölt paprika, szárított gyógynövények esetében).

A gyulai közösségi gazdálkodás főbb jellegzetességeiben a belecskai mintát követi, hasonlóan a *Sorsfordító* programban részt vevő községek többségéhez, ahol önkormányzati keretek között zajlik a termelés. Mivel az érintett, különféle támogatásokat igénylő gyulai lakosság – hasonlóan a többi érintett falu lakosságának nagy részéhez – ma még valószínűleg alkalmatlan arra, hogy önálló gazdálkodásba fogjon, és a külső feltételek – jogszabályok, adózási követelmények, a piacra jutás lehetőségei – sem támogatják őket ebben, így nélkülözhetetlennek tűnik az önkormányzat szerepe.

A *Sorsfordító* program sikerességének éppen az lehet a legfontosabb eleme, hogy lehetőséget adott az önkormányzati szervezésű gazdálkodás elindulására. A program megjelenése előtt a piaci szféra vállalkozásai nem tudták megoldani a falu foglalkoztatási gondjait, és az önkormányzat maradt az a szereplő, amely képes lehetett a probléma bármely területén előrelépni. Ez viszont csak úgy volt elképzelhető, ha az önkormányzat egy fenntartható vagy legalábbis hosszú távon is működőképes rendszert tud kiépíteni, amiben valós tevékenység, tényleges munkavégzés, azaz termelés van. Emellett elfogadható bért lehet fizetni, a közösség kohézióját lehet növelni, a munkavállalókra egyéni felelősség is nehezedik, de részesülhetnek egyéni sikerélményben is. A jelek szerint Gyulajon a *Sorsfordító* program épp ezt a rendszert tudta elindítani.

A program tervezői jól ismerték fel, hogy az ilyen, Gyulajhoz hasonló falvakban csak az önkormányzatok képesek kezelni a munkanélküliség kérdését legalább azon a szinten, hogy munkavégzésre újra alkalmassá teszik a munkavégző képességükben hiányokat szenvedő lakosaikat. Úgy látjuk, Gyulajon a *Sorsfordító* program beindulásával egy teljes falufejlesztési stratégia megvalósításának lehetősége teremtődött meg. A közösségi gazdálkodás elindítása nem egyszerűen közmunka, hanem egy helyi gazdaságfejlesztési stratégiához kötődő szociális gazdasági tevékenység, lényegében egy, a harmadik szektorhoz tartozó vállalkozás felépítése. Ily módon keretei is egészen mások, mint amelyeket a közmunkák esetén jelöl ki az állam. A szociális gazdaságban megjelenik az eszközök és a szakértelem iránti igény, piacra történő ártermelés a közösségi szempontok figyelembevételével. Minőségi váltás van tehát a Gyulajon lezajlott korábbi közfoglalkoztatási formák, valamint a *Sorsfordító* program között.

Részben a *Sorsfordító* program helyi eredményeinek hatására, az általános iskola profilját bővítve, 2011-ben elindult 9–10. évfolyamos, mező-

gazdasági szakképesítést adó osztály. A diákok közös földjükön tanulják a kertészkedést, ahogy szüleik, rokonaik, szomszédaik is hasonló munkát végeznek a nagyobb önkormányzati parcellákon. Ez a kezdeményezés már az új iskolaigazgató innovációja, és jelzi, hogy a fejlesztések fő iránya arra mutat, hogy vissza kell hozni a kertészeti hagyományokat a falu életébe. Gyulaj azáltal, hogy elindította a közösségi gazdálkodást és az iskolát is be tudta kapcsolni a rendszerbe, mintatelepüléssé válhat a Dél-Dunántúlon, de talán még országosan is. Ennek eléréséhez a *Sorsfordító* program minden kétséget kizárólag hozzájárult, hiszen a kezdeti lökést, a szervezeti kereteket biztosította.

A falu elismerését jelzi, hogy nem kis részben a Gyulajon elindult közösségi gazdálkodás hatására az egész Dombóvári kistérség bekerült a Belügyminisztérium közfoglalkoztatási mintaprogramjába (*Start* munkaprogram), ami még a *Sorsfordító*hoz képest is fokozott előrelépési lehetőségeket nyithat meg a falu számára: lehetőség van további munkásokat felvenni, eszközöket vásárolni, és a tervek szerint a gazdálkodásban is komoly változás történhet azzal, hogyha a következő évben vagy években beindul a nyers zöldségek és gyümölcsök feldolgozása.

Mindezekhez tudatosan kapcsolódva Gyulaj bekapcsolódott a *Nyúl-unk a munkáért!* programba is, aminek segítségével újra elindul a faluban a kisállattenyésztés, ami újabb lépés lehet a közösség megerősödése és a programban részt vevő családok munkaerőpiaci re-integrációja felé.

A szükség és az eredmények meghozták a társadalmi aktivitást, a civil figyelmet is: Gyulajon elkezdett dolgozni a Magyar Máltai Szeretetszolgálat, a falut meghívták a Kirekesztett közösségek terepszemléletű támogatása elnevezésű programba, ami a tervek szerint egy hosszú távú, a helyi társadalom építését szolgáló közös munka első lépése lesz.

Mindezek együtt nyilvánvalóan még csak a kezdetet jelenthetik; megítélésünk szerint ahhoz, hogy Gyulaj (hasonló településekkel együtt) valóban talpra álljon, és lakosainak esélye nyíljon egy jobb életre, legalább egy-két évtizednyi folyamatos és kitartó munkára, a magyar állam konzekvens (nem is elsősorban anyagi) támogatására, európai uniós forrásokra és jelentős civil aktivitásra lesz szükség.

Összegzés

Tolna megye két kistérségében az egykori sikeres mezőgazdasági múlt-hoz kapcsolódóan 2009 tavaszán indult el a Dél-Dunántúli Regionális Munkaügyi Központ által szervezett *Sorsfordító – sorsformáló* elnevezésű komplex munkaerőpiaci program. A program lényege, hogy a tartós munkanélküliek nyolc hónapos egyedi képzést kapnak, majd egy- vagy kétéves időtartamra, gazdálkodást folytató önkormányzatok vagy mezőgazdasági vállalkozók nyújtanak számukra bértámogatott munkát.

Dél-Dunántúl három megyéjében, közel 40 településen több mint 200 dolgozó vett részt a programban.

A *Sorsfordító – sorsformáló* program komplexitása abban ragadható meg, hogy számos aktív munkaerőpiaci eszközt felvonultatva, egyszerre nyújt képzést, képzési támogatást, munkahelyet, bértámogatást és személyiségfejlesztést.

A programban részt vevő önkormányzatoknak lehetőségük van önálló termelésbe kezdeni, és azon túl, hogy munkát adnak lakosaiknak, jelentős összeget is megtakaríthatnak. Erre építve vidékfejlesztési eredmények egész sorozatát hozhatja a program. Ennek szép példáját mutatja a tolnai Gyulaj esete.

A *Sorsfordító* programnak több pozitív mellékhatása is lehet. A programban részt vevő munkavállalók között valódi jól működő közösségek alakultak ki, amelyek már a munkán kívül is összetartják az embereket. A résztvevők nagy része tényleges személyiségfejlődésen ment keresztül, ami valószínűleg az egész életvitelüket és későbbi munkaerőpiaci esélyeiket nagymértékben javította.

A program gyakornoki helyeket támogató része nem kevésbé sikeres. A nyolc agrárszférában lehetőséget nyerő pályakezdő szakember bevált a munkahelyén, a hároméves támogatási időszak után is mindegyikük a munkahelyén marad.

A *Sorsfordító* program 2012-ben ér véget, így teljes megítélése még nem lehetséges. A remények szerint minél több dolgozónak sikerül a gyakorlati helyén hosszú távon is megmaradnia. Előremutató, hogy az önkormányzatok egy része már konkrét terveket alakít ki arról, hogy miként tudja eredményeit fenntartani a támogatási időszakon túl. Ennek eredményeképpen valószínűleg lehetőség lesz a sikerek hosszú távú megtartására is.

A *Sorsfordító* programot tartalma és szemlélete alkalmassá teheti arra, hogy az itt felhalmozott tapasztalatokra építve, olyan országos programok induljanak, amelyek jelentősen javíthatják a kistelepülések és a vidéki Magyarország foglalkoztatási helyzetét.

7. FOGLALKOZTATÁSPOLITIKAI PROGRAMOK HATÁSVIZSGÁLATÁNAK TANULSÁGAI MAGYARORSZÁGON

CSERES-GERGELY ZSOMBOR & SCHARLE ÁGOTA

A *Közelségnek* ez a fejezete az aktív munkapiaci eszközök és munkanélküli-ellátások hazai hatásvizsgálatairól ad áttekintést. A szokásostól eltérően most nem az eredményekre, hanem inkább arra voltunk kíváncsiak, hogy mit és főként hogyan vizsgáltak a hazai szakértők. Röviden kitérünk arra is, hogy a *Közelség* 1. fejezetében tárgyalt, oly természetesnek tűnő módszertani követelmények megvalósítása előtt milyen akadályok állnak, és ezek hogyan tükröződnek a hazai empirikus irodalomban. Áttekintésünk a választott területeken megmutatja azt is, hogy a mindenkori kormányok milyen információs bázisra támaszkodva hozhatták és hozhatják meg döntéseiket az érintett programokról. Azt nem állíthatjuk, hogy az összes, a politikusok számára elérhető információt feltártuk, annyit azonban igen, hogy a tényekre kíváncsi politikusok számára az összegyűjtött információk biztosan rendelkezésre álltak.

A tanulmányok kiválasztási szempontjai

Vizsgálatunkat két területre korlátozzuk: a bértámogatásokat és a munkanélküli-ellátásokat elemző értékelésekre. A bértámogatások több okból is külön figyelmet érdemelnek: egyfelől, az eddigi néhány közép-kelet-európai kutatás semleges vagy negatív hatást mutatott ki, miközben ezek a programok a fejlett országokban többnyire pozitívan hatnak a foglalkoztatásra (*Kluwe*, 2010). Másfelől, az ilyen programokban gyakran más, közvetett hatások semlegesítik a pozitív hatásokat: a támogatásban részesülő munkáltató a program nélkül is képes lett volna valakit foglalkoztatni, vagy más dolgozók rovására vette fel a támogatott munkanélkülit. Végül, ezek a programok meglehetősen költségesek, így ha a program nettó hatása (egyenlege) pozitívnak bizonyul is, lehet, hogy nem térül meg a támogatás. A munkanélküli-ellátások mellett egy sokkal egyszerűbb érv szól: Magyarországon ezekről készült a legtöbb hatásvizsgálat.

Hatásvizsgálatnak tekintettünk minden olyan írást, amely címe vagy deklarált célja szerint ilyen igénnyel készült, vagy tartalma alapján annak minősül. Bevontunk minden olyan munkát is, amely szándéka szerint a programok hatásának vizsgálatára vállalkozik, de ezt a módszertani kritériumok alapján nem feltétlenül valósítja meg, ugyanakkor programértékelésként fontos információkkal szolgál.

Mivel Magyarországon tudomásunk szerint nem létezik olyan – akár nyilvános akár zárt – dokumentumtár, amely átfogóan gyűjtené az érté-

kelő tanulmányokat, a releváns műveket az interneten működő keresők segítségével derítettük fel.¹ Ennek a módszernek hatása van a következtetéseinkre. Értékelő tanulmányokat ugyanis két célból készítenek: egy érdekelt (például egy szaktárca vagy a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség) megbízásából vagy tudományos érdeklődésből, esetleg egyszerre mindkét célból. Míg az előbbi csoportba sorolható munkák nem feltétlenül kerülnek a nyilvánosság elé, az utóbbiakat viszont kimondottan a nyilvánosságra hozatal szándékával írják.²

A találati listánk tehát nem teljes, és bizonyára szelektív. Vélhetően nagyobb arányban szerepelnek a szakmai érdeklődés által motivált tanulmányok, ezen belül is a jobban sikerültek.³ Torzítást okozhat továbbá az is, hogy ha a megrendelő tart az eredményektől – például mert az a számára fontos program megszakításával járhat –, akkor korlátozhatja a dokumentum nyilvánosságát. Végül ugyanezen oknál fogva erőteljes szelekció érvényesülhet abban, hogy mely programokról és mikor készült egyáltalán értékelés.

Az áttekintés szempontjai

Az itt áttekintett tanulmányokat a 7.1. Függelék sorolja fel. A munkanélküli-ellátásokat aszerint csoportosítottuk, hogy a biztosítási alapú munkanélküli-járadékra vagy a szociális segélyre vonatkoznak-e. A bértámogatás-típusú programokat vizsgáló tanulmányokat az alapján csoportosítottuk, hogy inkább monitoringjellegű munkáról vagy ökonometriai értelemben vett értékelésről van-e szó.

Az egyes tanulmányokból kiemeltük azokat a jellemzőket, amelyek jól meghatározzák, hogy milyen az adott értékelés várható információtartalma. A következő jellemzőket rendeztük táblázatba (lásd 7.2. Függelék): az adatbázis nagysága, szerkezete, információtartalma, a hatás megfigyelésének időszaka, az identifikációs stratégia és az identifikált hatás(ok), a sikerkritérium és az esetlegesen vizsgált egyéb, közvetett hatások. Az áttekintésnek ez a része azokra a tanulmányokra terjed ki, amelyek valóban a programok hatását mérik, és kimaradtak azok a más céllal készült, címükben ugyan értékelésre utaló, de valójában monitoringmutatók összegzésére szorító elemzések.

Megrendelés, politikai igények

Az áttekintett tanulmányok listája azt mutatja, hogy mintegy húsz év során ritkán értékelték a meghatározó foglalkoztatáspolitikai eszközöket, és az értékelések nagy része 2000 után készült. Ennek oka feltehetően részben módszertani – hiszen a nagyobb teljesítményű asztali számítógépek csak ez után kezdtek elterjedni –, részben politikai, mivel az EU-csatlakozás után valamelyest megnőtt az igény az értékelések készí-

1 A teljes képhez hozzá tartozik, hogy a foglalkoztatáspolitikával kapcsolatosan írásoknak egyedülálló módon létezik Magyarországon egy tárhelye, Országos Foglalkoztatási Közalapítvány/ Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat honlapjáról elérhető Munkaügyi Kutatások Információs Rendszere (Mukutir) <http://mukutir.telco-system.hu/>. Ezt a rendszert azonban nem erre szakosodott könyvtárosok töltik fel, hanem önkéntes alapon működik, és ennek következtében korántsem teljes körű. Ettől független, de figyelemre méltó probléma, hogy a szakminisztériumok honlapjáról sem a Mukutir, sem más dokumentumtár nem érhető el sem kiemelt tartalmi elemként, sem másként. 2011. szeptember 15-éig a megújult kormányzati portál dokumentumtárában a Tanulmányok, tájékoztató és háttéranyagok címkéjű dokumentumtípusra más szűkítés nélkül indított keresésre egy találatot sem kaptunk.

2 A nyilvánosság – a hatásvizsgálatok esetében is – igen fontos kérdéséről a *Közéletkép* bevezetője szól részletesen.

3 Az ismert publikációs torzítást az idézi elő, hogy a szerzők (és a szakfolyóiratok) főként a megbízható módszerekkel készült, szignifikáns, viszonylag jelentős hatásokat mutató vizsgálatok eredményét szeretik publikálni.

tésére (Váradi, 2011). Mivel azonban tudjuk, hogy például a KSH-ban korábban is rendelkezésre állt a szükséges számítástechnikai kapacitás, és igazán nagy teljesítményre nem is volt szükség (az esetszámok nem rendkívüliek, az alkalmazott módszerek nem számításigényesek), arra kell gondolnunk, hogy a meghatározó ok sokkal inkább a keresleti oldalon található. Az általunk áttekintett időszakban tehát az eszközök/programok értékelése nem szerepelt a szakpolitika napi eszköztárában, amit a beavatkozások előtt vagy azok hatásának kibontakozása után rutinszerűen alkalmaztak volna.⁴

Adatok

Az áttekintett művek túlnyomó többsége a foglalkoztatási szolgálat adminisztratív adataira támaszkodik. Ennek oka az, hogy más rendszeres adatfelvétel nem tartalmaz információt a foglalkoztatáspolitikai programokban való részvételről, így azok értékelési célokra igen korlátozottan vagy egyáltalán nem használhatók (legfeljebb a munkanélküli-ellátások esetében). A regiszter önálló használatának ugyanakkor komoly korlátja az, hogy a programokból való kilépés utáni időszakról nincs benne információ. Ilyen többletinformációt a 2009-ig rendszeresen alkalmazott aktíveszköz-monitoring szolgáltatott, de csak igen speciális formában. Három hónappal a programokból való kilépés után kérdőívben kérdezték meg a kilépőket vagy a bértámogatások esetében azok foglalkoztatóit. A program utáni státusról meglévő információk tehát igen korlátozottak, bértámogatások esetében nem is az egyénre nézve állnak rendelkezésre, ez pedig *Card és szerzőtársai* (2010) eredményei tükrében azt jelenti, hogy a programok nagy részének hatása ezen adatok alapján csak torzítva mérhető meg. Mindezek miatt több kutatás végzett kiegészítő adatfelvételt. Mivel ez költséges, rendszeresen nem pótolható az adatok ilyen jellegű hiánya, de ezek a kiegészítő adatfelvételek lehetővé teszik, hogy a programok hatását az abból való kilépéstől számított hosszabb idő elteltével mérjék, így téve reálisabbá a programok hatásáról kialakítható képet.

A 2007. évi CI. törvény lehetőséget ad arra, hogy a kutatások további adminisztratív adatforrások anonim összekapcsolásával átlépjék a foglalkoztatási szolgálat regiszterének korlátait, és például járulékfizetési adatok alapján kövessék a programok résztvevőinek munkatörténetét, vagy akár kontrolláljanak rá. Ilyen kutatásra azonban nem akadtunk, talán az azóta eltelt időszak rövidegsége és az események sűrűsége miatt. 2009-től a Foglalkoztatási Hivatal maga is megreformálta az aktíveszköz-monitoringot, felhasználva a regiszter- és járulékfizetési adatok összekapcsolhatóságát (FH, 2009). Ez a monitoring minőségét javíthatta, de tudomásunk szerint még nem használták fel értékelésre, az általunk vizsgált tanulmányokat pedig nem érinti. Az adminisztratív – például a

⁴ A hazai foglalkoztatáspolitikai döntéshozatali mechanizmusai és a nemzetközi legjobb gyakorlat összevetését lásd például *Scharle* (2007).

járulékfizetésre vonatkozó – adatok segítséget nyújthatnak abban is, hogy a megfigyelhető ismérveken belül a részletes munkatörténetnek a hatásbecslések esetében oly fontos kontrollálása megoldható legyen. Újabbban már a jogosultság ellenőrzéséhez maga az FH is gyűjt négy évre visszamenően adatokat a regisztrált munkanélküliektől, ezek azonban a programokban részt vevő, de pénzbeli ellátásra nem jogosult ügyfelek esetében nem állnak rendelkezésre, így esetükben mindenképpen kiegészítő adatokra van szükség.

Identifikációs és becslési eljárások

A legtöbb értékelés formálisan nem választja el az identifikáció és a becslés kérdését, nem tárgyalja szisztematikusan az identifikáció feltételeit és azok sérülésének lehetséges következményeit, bár a becslési eljárás tárgyalásakor több esetben kitérnek ezekre. A rendelkezésre álló adatok nagyban meghatározzák, hogy milyen identifikációs eljárásokat lehet alkalmazni (lásd erről a *Közelkép* 1. fejezetét). Viszonylag kis esetszám esetén főként parametrikus eljárások használhatók, a heterogenitás kontrollálását pedig az egyénekre vonatkozóan rendelkezésre álló megfigyelhető ismérvek száma korlátozza. Mivel a regiszter csak az adminisztrációhoz szükséges adatokat gyűjti, a háztartás többi tagjáról például nem tartalmaz információt, ilyen célra csak korlátozottan alkalmas. A több kiegészítő adattal dolgozó eljárások éppen ezért megbízhatóbbak lehetnek azoknál, amelyek ilyen felvételt nem tudtak folytatni. Talán az ilyen adatok viszonylagos hiányának köszönhető, hogy a párosítási eljárás alkalmazásával viszonylag ritkán találkoztunk, bár ez az egyik legjobban teljesítő eljárás, amivel a – megfigyelhető ismérvek alapján történő – szelekció hatása kiszűrhető.

A nem megfigyelhető heterogenitás kontrollálására viszonylag kevés próbálkozást találunk, amely között fellelhető a szelekció modellezése, a szabályozás változásának kihasználása és egyetlen esetben a valódi kísérlet is (lásd a 7.2. Függelékét). A hazai foglalkoztatáspolitikai ugyan rendszeresen indít kísérleteket, de eddig nem volt rá példa, hogy ezekhez a fenti értelemben vett értékelés is társult volna. Kísérletszerű helyzeteket az teremt, hogy az országos programok bevezetése általában csak az új belépőkre vonatkozik. Kísérletek hiányában a szelekció modellezése sokszor nehezen ellenőrizhető, és kétséges feltételezéseken nyugszik. Nagy jelentősége lenne ezért annak, ha megnőne a kísérleti helyzetekre alapuló tanulmányok száma. Ha a szakpolitika érdeklődése megnőne a hatásvizsgálatok iránt, több lehetne a területi, időbeli változásokat kihasználni képes elemzés, amitől még mindig igen jó, a csak megfigyelhető ismérvekre támaszkodó kutatások eredményeit jó eséllyel túlszárnyaló teljesítményt várhatunk.

A becslések részletessége és közzététele

A becslési eljárások és eredmények közzélése korántsem egységes. A marginális hatások vagy legalább ezek átlagának mára általános gyakorlattá vált közzélése gyakran elmarad, ami nemlineáris becslések esetében lényegében lehetetlenné teszi⁵ az eredmények egyébként is nehézkes összevetését a már létező, referenciaként használható becslésekkel. Szerencsére ritkán, de előfordul, hogy az elemzés a regressziós táblázatot egyáltalán nem közli. A kezelés hatását szinte minden tanulmány a „kezelés átlagos hatása a kezeltekre” (*average treatment effect*, ATT vagy ATET) formában értelmezi.

A hatásbecslésen túli vizsgálatok

A program teljes körű értékeléséhez és költség-haszon elemzéséhez a program közvetlen hatásán túl a közvetett vagy nem szándékolt hatások vizsgálata is szükséges. Ilyen például a helyettesítési hatás, amikor a program olcsóbb résztvevőjével helyettesítenek egy korábban alkalmazott munkavállalót, aki ezért az elveszíti az állását. Ilyen programhatásokat kevés értékelés vizsgál, de pozitívum, hogy némelyik megteszi. Még teljesebb lehetne az értékelés, ha elvégeznék a kezelés eloszlásának becslését vagy heterogenitásának mérését a megfigyelhető jellemzők szerint vagy a hatások becslését a népesség más, releváns részére. A programokban közvetlenül érdekelt intézményeknek általában nagyon érzékenyeknek kellene lenniük ezekre a hatásokra, hiszen a helyettesítési hatás akár teljesen semlegesítheti a program pozitív hatását, az eloszlás sajátosságai pedig rámutathatnak arra, hogy miért és hogyan keletkezik a megfigyelt hatás. Az alapján, hogy az ilyen irányú vizsgálatok ritkák, arra következtünk, hogy a tanulmányok döntő többsége esetében erre a kérdésre érzékeny érdeklődésű megrendelő nem volt.

Következtetések

A vizsgált értékelések alapján egy sor optimizmusra okot adó következtetésre juthatunk.

1. Bár Magyarországon viszonylag kevés értékelés készült a vizsgált foglalkoztatáspolitikai eszközökről, ezek közül jó néhány alkalmas a fő értékelési kérdés megválaszolására, tehát arra, hogy meghatározza, mi volt az adott program hatása a benne résztvevőkre. Célszerű lenne ugyanakkor, ha a jövőben készülő hatásvizsgálatok kimondott céljuknak tekintenék a hasonló hazai és nemzetközi munkákkal való összehasonlíthatóságot.

2. Úgy tűnik, hogy a hatásvizsgálatokhoz szükséges módszertani ismeret hiánya nem akadályozza az ilyen vizsgálatok végzésének. A múlt tendenciáit figyelembe véve, bőven elegendő számban vannak szakemberek, akik képesek akár több vizsgálat rendszeres lefolytatására is. Kétségtelen

⁵ A nemlineáris becslések esetén az egyűrthatók nem a hatást magát mutatják – ez utóbbi folytonosan változik annak függvényében, hogy a magyarázó változók milyen értéket vesznek fel. Ez az oka annak, hogy ha egyetlen, elméletileg is értelmezhető mérőszámot akarunk használni, akkor annak az átlagos marginális hatásnak kell lennie.

azonban, hogy ha a hatásvizsgálatok végzése rutinszerűvé válik, a mai-nál nagyobb számú, mégis kellően jól képzett szakemberre lesz szükség, és erre a legtöbb egyetemi képzés nem nyújt lehetőséget.

3. Nehézséget az adatok hozzáférhetősége sem okoz abban az esetben, ha a szakpolitika is érdeklődik a programok hatása iránt, illetve közreműködik a szükséges és rendelkezésre álló adatok anonimizálásában. Nagy lehetőség rejlik azonban a fejlesztési projektek során rutinszerűen nem felvett adatok gyűjtésében és a programok szerkezetének célszerű befolyásolásában – sok program ugyanis ilyen keretek között valósul meg. Rövid és célzott kérdőíves felmérésekkel sok értékes többletinformációt lehet beszerezni, amelyek azután akár adminisztratív adatokhoz is kapcsolhatók. Végül tudatosan lehetséges a programokba szakadási pontokat elhelyezni, vagy olyan kísérleteket folytatni (például területi egységek véletlenszerű bevonásával és kihagyásával), amelyek nem túl költségesek, de számos módszertani problémát hatásosan kezelnek.

4. A szakpolitika érdeklődése ugyanakkor úgy tűnik, hogy nincs arányban a lehetőségekkel. Ez egyrészt maguk a programok szempontjából jelent veszteséget, hiszen azok hatékonysága vélhetően kevésbé javul, mint ahogy az értékelésekre támaszkodva lehetséges lenne. Másrészt a jelenlegi jogi helyzetben a kutatói ambíció nem elegendő a tudományos igényű értékelések lefolytatásához, mert az ahhoz szükséges adatok anonimizálását csak politikusok kezdeményezhetik. A szakpolitika közvetlen érdeklődése nélkül nincs meg a lehetősége annak, hogy nagyszámú termék között válogasson. Annak érdekében, hogy ez megváltozzon, vagy az adathozzáférés jogi kereteit kell kibővíteni, vagy a szakpolitika érdeklődését kiterjeszteni erre a területre, vagy mindkettőre szükség van. Talán joggal reménykedhetünk, hogy ez legalább részben megvalósulhat: az Ecostat átalakulásával létrejött Kormányzati Hatásvizsgálati Központ éppen ezt a célt tűzte zászlajára. Egy intézmény mégoly hatékony működése azonban nem pótolhatja azt a folyamatos munkát, amit egy tudományos érdeklődéstől is motivált – egymással is versenyző – közösség végezhet, a kétféle tevékenység pedig inkább komplementere, mint helyettesítője egymásnak. A kormányzati erőfeszítések növekedésével párhuzamosan ezért az alternatív megoldásokat még a korábbinál jobban is indokolt támogatni.

7.1. Függelék: A vizsgálatba bevont tanulmányok jegyzéke

Munkanélküli-ellátások

Munkanélküli-járadék

BÓDIS LAJOS–MICKLEWRIGHT, J.–NAGY GYULA (2004): A munkanélküli-ellátás indokoltasági feltételeinek érvényesítése: empirikus vizsgálat az elhelyezkedési készség ellenőrzésének hatásairól. Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek, 6. sz. MTA Közgazdaságtudományi Intézet–Budapesti Corvinus Egyetem Emberi erőforrások tanszék, Budapest.

GALASI PÉTER–NAGY GYULA (2002): Járadékjogosultsági időtartam és elhelyezkedés, Közgazdasági Szemle, 49. évf.2. sz. 126–142. o.

KÖLLŐ JÁNOS (2001): A járadékos munkanélküliek állaskilátásai 1994 és 2001 tavaszán. Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek, 2001/7. <http://www.econ.core.hu/doc/bwp/bwp/bwp0107.pdf>.

KÖLLŐ JÁNOS–NAGY GYULA (1996): Earnings Gains and Losses from Insured Unemployment in Hungary, Labour Economics, Vol. 3. No. 3. 279–298. o.

MICKLEWRIGHT, J.–NAGY GYULA (1995): Unemployment Insurance and Incentives in Hungary: Preliminary Evidence. CEPR Discussion Paper, 1118. Megjelent még: NEWBERY, D. (szerk.): Tax and Benefit Reform in Central and Eastern Europe, CEPR, London.

MICKLEWRIGHT, J.–NAGY GYULA (2010): The Effect of monitoring Unemployment Insurance Recipients On Unemployment Duration: Evidence from a Field Experiment. Labour Economics, Vol. 17. No. 1. 180–187. o. (Bódis–Micklewright–Nagy [2004] alapján.)

WOLFF, J. (2001): The Hungarian Unemployment Insurance Benefit System and Incentives to Return to Work, LMU IS Discussion Paper, No. 253. http://epub.ub.uni-muenchen.de/1633/1/paper_253.pdf.

Rendszeres szociális segély és munkanélküli-segély

FIRLE RÉKA–SZABÓ PÉTER ANDRÁS (2007): A rendszeres szociális segély célzottsága és munkakínálati hatása. Közpénzügyi Füzetek, 18. sz. http://tatk.elte.hu/index.php?option=com_docman&task=doc_download&gid=730.

GALASI PÉTER–NAGY GYULA (2003): A munkanélküli-ellátás változásainak hatása a munkanélküliek segélyezésére és elhelyezkedésére, Közgazdasági Szemle, 50. évf. 7–8. sz. 608–634. o. <http://epa.oszk.hu/00000/00017/00095/pdf/03GalNa>.

MICKLEWRIGHT, J.–NAGY GYULA (1998): The Implications of Exhausting Unemployment Insurance Entitlement in Hungary. Budapest Working Papers on the Labour Market, 1998/2. <http://www.econ.core.hu/doc/bwp/bwp/bwp982.pdf>.

Áttekintő tanulmány a munkanélküli-járadék és segélyről

GALASI PÉTER–KÖLLŐ JÁNOS (2001) A munkanélküli ellátások hatása az elhelyezkedési szándékokra és esélyekre. Megjelent: FAZEKAS KÁROLY (szerk.): Munkaerőpiaci tükrök. MTA KTI–OFA, Budapest, 107–111. o.

Bértámogatások*Az ÁFSZ monitoringjelentései*

Az egyes években befejezett munkaerőpiaci programok hatékonyságának értékelése a monitoring vizsgálat eredménymutatói alapján: http://www.munka.hu/engine.aspx?page=afsz_stat_fobb_aktiv_eszkozok.

Az aktív programok, köztük a bértámogatások hatásosságát vizsgáló összefoglalók

FREY MÁRIA (2007): A foglalkoztatáspolitikai aktív eszközei hatásának elemzése 2001–2006. http://mukutir.telco-system.hu/kutat_dir/186/aktesz_z_rtan07.doc.

FREY MÁRIA (2011): Aktív munkaerő-piaci politikák átfogó értékelése a 2004–2009 közötti időszakban. http://mukutir.telco-system.hu/kutat_dir/500/m_d_Frey_akteszk_szint_zis.doc.

Értékelések

CSOBA JUDIT–NAGY ZITA ÉVA–SZABÓ FANNI (2010): Aktív eszközök, munkaerő-piaci programok kontrollcsoportos, többváltozós értékelése. Kézirat, http://mukutir.telco-system.hu/kutat_dir/499/aktiv_eszkozok_tobbvaltozos_ertekelese.doc.

GALASI PÉTER–NAGY GYULA (2005): Az aktív programokban résztvevők állásba lépési esélyei és az aktív programok időtartamát meghatározó tényezők a Monitoring adatállománya alapján. Kézirat

GALASI PÉTER–NAGY GYULA (2008) Az aktív munkaerő-piaci programokba kerülés esélyei: képzés, bértámogatás, közhasznú munka. Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek, 2008/7 <http://www.mtakti.hu/file/download/bwp/BWP0807.pdf>.

GALASI, PÉTER–LÁZÁR, GYÖRGY–NAGY, GYULA (1999): Az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök hatásosságát meghatározó tényezők. Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek, 1999/4. <http://www.econ.core.hu/doc/bwp/bwp/bwp994.pdf>

O'LEARY, C. J. (1998): Evaluating the Effectiveness of Active Labor Programs in Poland. Upjohn Institute Technical Report, No. 98–012. http://research.upjohn.org/cgi/viewcontent.cgi?article=1016&context=up_technicalreports.

O'LEARY, C. J.–KOLEDZIEJCZYK, P.–GYÖRGY LÁZÁR (1998): The net Impact of Active Labour Market Programmes in Hungary and Poland. International Labour Review, Vol. 137. No. 3. <http://research.upjohn.org/jrnarticles/79/>

O'LEARY, C.–NESPOROVA, A.–SAMORODOV, A. (2001): Manual on Evaluation of Labour Market Policies in Transition Countries, International Labour Office, Geneva <http://research.upjohn.org/externalpapers/31/> (O'Leary [1998a] egy változata.)

7.2. Függelék

A vizsgálatba bevont tanulmányok jellemzői

7F1. táblázat: Munkanélküli-ellátások*

Célcsoport	Adatbázis	Mintanagyság	Megfigyelési időszak	Identifikációs és modellezési stratégia	Kvantitatív eredmények	
Munkanélküli járadék (kap/nem kap) hatása a munkába állásra						
Galasi - Nagy (2003)	Munkanélküli járadékosok	Munkanélküli regiszter, új belépők 2000. január 1. és március 15. között. Önkéntes kilépők és végkielégítésben részesülők kizárva	31 031 kontroll, 27 947 kezelt	9–12 hónap	Kvázi-kísérlet: a február 1-je utáni új belépők 25%-kal rövidebb ideig jogosultak a járadékra (a legrosszabb esetben); Kaplan-Meier túlélési függvények a kezelt- és a kontrollcsoportra, jobbról cenzorált, nem és a korábbi foglalkoztatási időszak hossza (ez határozza meg a járadékjogosultságot) szerint négy alcsoportban	Nincs mérhető hatás. A kontrollcsoport kilépési arányai még nagyobbak is némelyik alcsoport esetében, ami összefügghet azzal, hogy nagy a visszahívott dolgozók aránya a januári igénylők között (ők a kontrollcsoport)
Bódis - Micklewright - Nagy (2004) = Micklewright - Nagy (2010) ¹	Új, 75–179 nap ellátásra jogosult munkanélküli járadékosok	Interjú adat-felvétel és ÁFSZ regiszter. Belépők 2003. május 26. és július 26. között.	479 30 év alatti és 615 32 év feletti 1037 férfi (a hosszabb jogosultságukat kihagyják, mert őket egy másik, közben bevezetett ösztönző is befolyásolhatta)	A regiszterbe lépés utáni 4–6 hónap	Kísérlet. 4 látogatási kötelezettség a munkaügyi központnál, kérdések az álláskereséssel kapcsolatban (kontroll: egy látogatás sem a 3 hónap alatt). Jobbról cenzorált (kimerítők kizárva). Modell a kilépés feltételes valószínűségére, munkába állást vagy aktív programban való részvétellel. Arányos hazard modell a kezelés indikátorával és kontrollokkal egyéni jellemzőkre, illetve a helyi munkapiac jellemzőire	A 29 év feletti nők esetében a hazard arány 1,43 (43%-kal nagyobb a kontrollcsoportnál)
Köllő - Nagy (1996) ²	Foglalkoztatásba visszalépő munkanélküli járadékosok 4 alcsoport: (a) 181 napnál rövidebb ideig járadékos (b) 180 napnál hosszabb ideig járadékos (c) önkéntes kilépők, (d) visszahívott dolgozók	Interjú adat-felvétel és ÁFSZ regiszter; 1994. március 20. és április 20. között a regiszterből munkába lépők	9420 egyén 4 alcsoportban. (a) 3839, (b) 3092, (c) 383 (d) 2106 A választ megtagadás szelekciónját modellezi. (18%) Az eredmények nem változnak az előrejelzett valószínűségek inverzével súlyozva	Nem ismert, de kevesebb, mint 270 nap (járadékjogosultság maximális hossza)	OLS becslés $\log(w1/w0) - \Delta \log W$ függő változóval. Magyarázó változók: az egyén és a végzett munka jellemzői, kontrollálva a helyi munkanélküliségi rátára. Az alcsoportokra bontást az összevonást feltételező Chow-próbával vizsgálják. Az együttíthatók együtt szignifikánsak. Ramsey próbával az a) és d) esetben nem vehető el, hogy fontos magyarázó változók maradtak ki	A medián munkanélküli reálbérének 5,2 százalékat veszítette el. Járadékos epizód hossza: egy hat hónapig tartó epizódhoz hasonlítva az új bér 5%-kal nagyobb, ha az epizód 0–3 hónapig tartott, és közel 5%-kal kisebb, ha egy évig tartott
Köllő (2001)	Munkanélküli járadékosok	Interjú adat-felvétel az újonnan munkába állókkal (+ ÁFSZ regiszter adatai). 2001. március 19. és április 7. közötti járadék-kimerítések	1994: 8549 (238 841) 2001: 8339 (105 924) (kivéve a járadékot a megfigyelési időszak alatt kimerítőket és azokat, akiket ez alatt korábbi munkájukba hívtak vissza)	9–12 hónap	Multinomiális logit, 4 kimenetel: 1) járadékos marad, 2) új munkába áll, 3) a korábbi munkájába áll vissza, 4) ismeretlen munkába áll. Kontrollok egyéni jellemzőkre, munkatörténetre (foglalkoztatott és munkanélküli epizódok). Robusztusságvizsgálat alternatív specifikációkkal	Az új munkába kilépéskor még hátralévő járadék összege: $-0,182$ Jogosultság: az érettségizettek és felsőfokú végzettségűek esetében ha $E(UI) < 50$, a kilépés esélye 1,56-szorosra nő a jogosultsági időszak végére

(Lábjegyzetek a táblázat végén, 196. oldal.)

	Célcsoport	Adatbázis	Mintanagyság	Megfigyelési időszak	Identifikációs és modellezési stratégia	Kvantitatív eredmények	
Munkanélküli járadék összegének hatása a munkába állásra							
	Micklewright – Nagy (1995)	Munkanélküli járadékosok	A járadékos regiszterbe 1992 decembere és 1993 januárja között újonnan belépők. Az önként kilépők és az állásvesztés után több, mint 2 hónappal igényt benyújtók kihagyva	50 441 a kontroll, 30 270 a kezelt csoportban	3–19 hónap	Kvázi-kísérlet. Január 1-je után a munkanélküli járadék első szakasza a korábbinál rövidebb (annak negyede), de a helyettesítési arány nagyobb (75% a korábbi 70% helyett). Kaplan-Meier túlélési- és hazard-függvények a kezelt- és a kontrollcsoportra. Jobbról cenzorált. Nem és a korábbi foglalkoztatási időszak hossza (ez határozza meg a járadékjogosultságot) szerint négy alcsoportban	Nincs mérhető hatás. A kontrollcsoport kilépési arányai még nagyobbak is némelyik alcsoport esetében, ami összefügghet azzal, hogy nagy a visszahívott dolgozók aránya a januári igénylők között (ők a kontrollcsoport)
	Wolff (2001) I.	Munkanélküli járadékosok	A járadékos regiszterbe 1992 decembere és 1993 januárja között újonnan belépők. Ugyanaz, mint Micklewright és Nagy (1995) esetében	18 995 férfi és 7031 nő a kontroll, 12 914 férfi és 5397 nő a kezelt csoportban	3–19 hónap	Kvázi-kísérlet, Kaplan Meier túlélési függvények, hasonlóan Micklewright és Nagy (1995)-hoz, de csak a minta azon részére, akik a munkatörténetük alapján kisebb eséllyel visszahívott dolgozók	Nincs mérhető hatás
	Wolff (2001) II.	Munkanélküli járadékosok, az idősebb emberek kivételével	1992 decembere és 1993 januárja közötti belépő új járadékosok (ugyanaz, mint Micklewright és Nagy, 1995 esetében)	50 éves kor alatt 13 121 férfi a kontroll, 10 373 férfi a kezelt csoportban, és 6162 nő a kontroll, 5047 nő a kezelt csoportban	3–19 hónap	Kvázi-kísérlet, hasonlóan Micklewright és Nagy (1995)-hoz, de a jogosultság és a helyettesítési arányokban tapasztalható variabilitásra épít. Félparametrikus folytonos időtartam-modellt becsül maximum-likelihood módszerrel. Alternatív specifikációkat vizsgál	Férfiaknál nincs robusztus hatás, nőknél kis robusztus hatás. Jogosultsági hatás: a munkába lépés házárdja 53%-kal nagyobb az utolsó 30 napban, mint a bázisérték (270 napot alapul véve). 30 év alatti nőknél: a rugalmasság a járadéokra nézve -0,35, a bérre nézve 0,31
Munkanélküli segély hatása a munkába állásra							
	Firle – Szabó (2007) I.	Munkanélküli járadékot kimerítők	KSH MEF 2001 1. és 2004 4. negyedéve között (máglyázott panel): járadékot kap az egyik, majd nem kap az ezt követő negyedévben. Az azonnali munkabalépők nincsenek kizárva	1023 férfi 607 nő	3–15 hónap	Jenkins logit (ekvivalens a diszkrét időtartam-modellel). Kontrollál korábbi munkanélküliségre, családi jövedelemre és helyi munkanélküliségi rátára, de egészségi állapotra, motivációra nem. Alternatív specifikációkat tesztel. Nem kezeli a mintavétel túl jelentkező szelekciót	A szociális segélyezett-ség indikátorának átlagos marginális hatása az újrafoglalkoztatási esélyre -0,0596 a férfiak (75 %) és -0,0557 a nők (82 %) esetében. A munkanélküliségi epizód hossza 7 negyedével hosszabb

(Lábjegyzetek a táblázat végén, 196. oldal.)

	Célcsoport	Adatbázis	Mintanagyság	Megfigyelési időszak	Identifikációs és modellezési stratégia	Kvantitatív eredmények
Firle - Szabó (2007) II.	18-62 éves nem-dolgozók (azok kivételével, akik azért nem keresnek munkát, mert teljes állásban dolgoznak, betegek, rokkantak, vagy családtagjukat ápolják)	MEF 2011 1. és 2004 4. negyed-év között (máglyázott panel)	22 153 férfi, 22 087 nő	2 egymást követo negyedév	Probit robusztus standard hibákkal. Függo változó: munkába állás. Paraméterek együtt szignifikánsak. Az előző tanulmányhoz hasonlóan gyenge kontrollváltozók. Alternatív specifikációkat nem tesztel. Nem kezeli a mintavételen túl jelentkező szelekción	A szociális segélyezett-ség indikátorának átlagos marginális hatása az újrafoglalkoztatási esélyre -0,0679 a férfiak és -0,0530 a nők esetében
Galasi - Nagy (2002b)	Munkanélkülijáradékot kimerítők	Visszatekintő interjú az ÁFSZ regiszteréből vett minta azon tagjaival, akik 2000 áprilisában vagy májusában merítették ki járadék-jogsultságukat	Április: 11 259 férfi és 8678 nő május: 14 314 férfi és 12 372 nő	7-8 hónap 2000 április/május után	Kvázi-kísérlet: a munkanélküli segély szabályozásának 2000 májusi változása alapján. Diszkrét időtartam-modell az érintett és nem érintett kohorszra (Jenkins logit 2 hetes epizódokkal). Kontrollok egyéni jellemzőkre, helyi munkanélküliségre. A modellben a járadék ténylegesen megfigyelt összege szerepel, vagy a korábbi bér és az igénylés esélye alapján (külön logit modellben) becsült összeg. A paraméterek együtt szignifikánsak. Alternatív specifikációkat nem tesztel	Az esélyrátára gyakorolt hatás -0,043 (április, férfiak) -0,070 (május, férfiak) -0,043 (április, nők) -0,062 (május, nők) feltételezés: a hatás állandó a megfigyelt időszak alatt
Micklewright - Nagy (1998)	Munkanélküli járadékot kimerítő regisztrált munkanélküliek	Munkanélküli járadékba 1994 márciusában vagy áprilisában belépők csoportja + interjú a járadékot kimerítőkkel	4661, csak azok, akikre (majdnem) teljes munkatörténet áll rendelkezésre. A felvétel válaszadási aránya közel 90%	11/12 hónap (járadékra jogosult időszak) + 3-4 hónap (a járadék kimerítése után)	Diszkrét időtartam-modell a munkanélküli járadék kimerítése után eltelt időszak hosszára (Jenkins logit) nemek szerint külön. Kiemelt magyarázó változó a szociális segély várható összege. Kontrollok egyéni és háztartási jellemzőkre és helyi munkanélküliségi rátára. Nem kezeli a mintavételen túl jelentkező szelekción	A log-esélyrátákra gyakorolt hatás -0,144 (férfiakra) -0,157 (nőkre), feltételezve, hogy a járadék kimerítése után legalább egy héttel még a kockázati csoport tagja

* A KSH MEF egy úgynevezett rotációs panel, ahol a résztvevőket a főszabály szerint 6 negyedévig figyelik meg.

1 A kutatás a munkanélküli járadékosok számára előírt magatartási feltételek hatását vizsgálja.

2 Sikerkritérium: bérnövekedés (a járadékosok csoportjában ugyanabban az időszakban megfigyelhető átlagos bérnövekedéshez képest)

7F2. táblázat: Bértámogatások

Vizsgált program	Célcsoport	Adatbázis	Minta-nagyság	Megfigyelési időszak	Identifikációs és modellezési stratégia	Kvantitatív eredmények	
O'Leary (1998) és O'Leary – Nesporova (2001) ^{1,4}	Bértámogatás, amely egy évig a bérköltség 50%-a lehet. A munkaviszonynak a támogatás megszűnése után annak hosszával meg egyező ideig fenn kell, hogy álljon. (Hasonló keretek között értékel közmunka- és képzési programokat is)	Hosszabb ideje regisztrált munkanélküliek ⁵	A támogatott embereket követő, a vizsgálat céljából végzett adatfelvétel, mellette egy véletlenül kiválasztott kontroll-csoporttal. Kezelt csoport: a programból 1996 2. és 1997 2. negyedéve között kilépők. Kontroll: 1995 2. negyedéve után regisztrált munkanélküliek	Teljes minta: 9219, ebből 1131 kezelt, 3338 kontroll. (képzésben 2543; közmunkán 1140; ön-foglalkoztató 1067)	12 hónap	OLS a kilépésre kontroll csoporttal. További módszerek: párosítás, interakciós tagok a lineáris OLS-ben. Kontrollként személyes és regionális jellemzők. Részletes specifikációs tesztek és a módszerek összevetése	Hatás a foglalkoztatási esélyre: 17–24%pont ha nincs interakciós OLS kontroll vagy párosítás, 0 és –6%pont között, ha van. Nincs mérhető hatása bérekre. Szignifikáns együttműködés az egyéni jellemzőkre
Galasi – Lázár – Nagy (1999) ¹	ahogy O'Leary (1998) esetében	ahogy O'Leary (1998) esetében	ahogy O'Leary (1998) esetében, de nem használ kontrollcsoportot	ahogy O'Leary (1998) esetében	Logit minden résztvevőre minden program esetében. Kontrollként személyes jellemzők.	Szignifikáns és pozitív együttműködés az iskolázottság (0,04–0,47) és 25+ kor (0,27–0,52) változó együttműködője és a bértámogatási program indikátora (1,87) esetében, a fiatal képzetlen közmunkásokhoz képest	
Galasi – Nagy (2005) ²	ahogy O'Leary (1998) esetében	Hosszabb ideje regisztrált munkanélküliek ⁵	A támogatott munkavállalók munkaadóira vonatkozó monitoring-adatbázis. A bértámogatási programokból kilépő regisztrált munkanélküliek adatbázisa	N=39 000	3 hónap	Probit a válaszmeztagadásból adódó torzítás kezelésére. Kontrollként személyes jellemzők, a szelekciós egyenletben a munkaadó iparága és a munka jellege	Szignifikáns és pozitív marginális hatás a nők (0,018), a nem fiatalok (25 év felett: 0,05–0,06), a 8 általánosnál többet, de felsőfoknál kevesebbet végzetek (0,08 szemben a –0,05-tel és 0,037-tel), a programban az átlaghoz közeli ideig vettek részt (0,045 azok esetében, akik 180–270 napig vettek részt), és azok körében, akik a központi régióban és kis munkanélküliségi rátájú településeken laktak (–0,5)
Csoba – Nagy – Szabó (2010) ¹	mint O'Leary (1998), de a támogatás ekkor már elérheti a bérköltség 100%-át (új szabályozás)	Hosszabb ideje regisztrált munkanélküliek ⁵	A vizsgálat céljából végzett, a támogatásokból kilépetteket és egy véletlenszerűen kiválasztott kontrollcsoportot követő kérdőíves adatfelvétel. Kezelték: programokból 2009 szeptembere és 2010 februárja között kilépők	1041 a kezelt, 1068 a kontrollcsoportban	6 hónap	Logit kontrollcsoporttal. Kontrollként személyes és regionális jellemzők	A tanulmány nem közöl marginális hatásokat, szignifikáns hatás a program együttműködésén (a programban való részvétel az esélyhányadost 24-szeresre növeli)
Galasi – Nagy (2008) ³	mint O'Leary (1998), de hasonlóképpen vizsgálja a közmunkát és a képzéseket is	Regisztrált munkanélküliek	Egyéni adatok a regiszter pillanatfelvételeiből, monitoring-adattal kapcsolva. Mintavétel 2005 június és 2006 január között	351 787 fő (aminek 7,6%-a részt vesz a három program valamelyikében)	6 hónap	Diszkrét időtartam-mo-dell a regiszterből valamely programba lépés házárdjára (Jenkins logit)	A munkanélküli járadékosok 33%-kal nagyobb eséllyel vesznek részt valamely programban, mint azok, akik nem kapnak járadékot, míg a szociális segélyezettek esélye 50%-kal kisebb

1 Sikerkritérium: munkába állás. 2 Továbbfoglalkoztatás ugyanannál a munkáltatónál. 3 Sikerkritérium: részvétel valamely vizsgált aktív munkaerőpiaci programban. 4 Sikerkritérium: foglalkoztatottként elért bér, munkanélküli járadék igénybevétele. 5 Hat hónap, három hónap, ha pályakezdők.

HIVATKOZÁSOK

- ÁFSZ (2007): Az Állami Foglalkoztatási Szolgálat hosszú távú stratégiája, 2007–2013. ÁFSZ, Budapest.
- ÁFSZ (2008): 2007. évben befejezett munkaerőpiaci programok hatékonyságának értékelése, Állami Foglalkoztatási Szolgálat, 2008. szeptember.
- ALBRECHT, J.–BERG, G. VAN DER–VROMAN, S. (2004): The Knowledge Lift. The Swedish Adult Education Program that Aimed to Eliminate Low Worker Skill Levels. IFAU Working Paper, 17.
- ANGRIST, J. D.–LAVY, V. C. (1999): Using Maimonides' Rule to Estimate the Effect of Class Size on Scholastic Achievement. *Quarterly Journal of Economics*, Vol. 114. No. 2. 533–575. o.
- ANONIM ELÉGEDETTSÉGI ... (2010): Anonim elégedettség vizsgálat eredményei – Sorsfordító program II. szakasz. EG-VÉD Kft. Egészségügyi Szolgáltató Bt., Szekszárd.
- ASHENFELTER, O. (1978): Estimating the effect of training programs on earnings. *Review of Economics and Statistics*, Vol. 6. No. 1. 47–57. o.
- ÁSZ (2002): Jelentés a foglalkoztatást segítő támogatások felhasználásának ellenőrzéséről, Állami Számvevőszék, Budapest, június, <http://www.asz.hu/jelentes/0226/jelentes-a-foglalkoztatast-elosegito-tamogatások-felhasznalasanak-ellenorzese-rol/0226j000.pdf>.
- ÁSZ (2007): Jelentés a közmunkaprogramok támogatására fordított pénzeszközök hasznosulásának ellenőrzéséről, Állami Számvevőszék, Budapest, szeptember, <http://www.asz.hu/jelentes/0732/jelentes-a-koz-munkaprogramok-tamogatasara-fordított-penzeszközök-hasznosulasanak-ellenorzese-rol/0732j000.pdf>.
- AUTOR, D. H. (2001): Wiring the Labor Market. *The Journal of Economic Perspectives*, Vol. 15. No. 1. 25–40. o.
- BALDWIN, G. B. (1951): Tulumusa. A Study of the Place of the Public Employment Service. *Industrial and Labor Relations Review*, Vol. 4. No. 4. 509–526. o.
- BALI PÁP FERENC (2011): Gyulaj, 2008 – faluhelyzet és falukép. Alapvetés egy készülő falupusztulás-szociográfiához. Látlet, szeptember, 3–23. o. <http://www.hitelfolyoirat.hu/dl/pdf/20111005-46627.pdf>.
- BENEDEK DÓRA–RIGÓ MARIANN–SCHARLE ÁGOTA–SZABÓ PÉTER (2006): Minimálbér-emelések Magyarországon 2001–2006. *Közpénzügyi füzetek* 16. sz.
- BERGEMANN, A.–FITZENBERGER, B.–SPECKESSER, S. (2005): Evaluating the Dynamic Employment effect of Training Programs in East-Germany Using Conditional Difference-in-Differences. *IZA Discussion Paper series*, No. 1848.
- BLACK, D. A.–SMITH, J. A.–BERGER, M. C.–NOEL, B. J. (2003): Threat of Reemployment Services More Effective Than the Services Themselves? Evidence from Random Assignment in the UI System. *The American Economic Review*, Vol. 93. No. 4. 1313–1327. o.
- BLANCHARD, O. J.–DIAMOND, P. (1989): The Beveridge Curve. *Brookings Papers on Economic Activity*, 1. 1–76. o.
- BLUNDELL, R.–COSTA DIAS, M. (2002): Alternative Approaches to Evaluation in Empirical Microeconomics. *Cemmap Working Paper*, CWP10/02.
- BLUNDELL, R.–COSTA DIAS, M.–MEGHIR, C.–VAN REENEN, J. (2004): Evaluating the employment impact of a mandatory job search program. *Journal of the European Economic Association*, Vol. 2. No. 4. 569–606. o.
- BÓDIS LAJOS–GALASI PÉTER–MICKLEWRIGHT, J.–NAGY GYULA (2005): Munkanélküli-ellátás és hatásvizsgálatai Magyarországon. *KTI Könyvek*, 3. MTA KTI, Budapest.
- BÓDIS LAJOS–MICKLEWRIGHT, J.–NAGY GYULA (2004): A munkanélküli-ellátás indokoltasági feltételeinek érvényesítése: empirikus vizsgálat az elhelyezkedési készség ellenőrzésének hatásairól. *Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek*, 6. sz. MTA Közgazdaságtudományi Intézet–Budapesti Corvinus Egyetem Emberi erőforrások tanszék, Budapest.
- BÓDIS LAJOS–NAGY GYULA (2008): Empirikus vizsgálatok a munkanélküli ellátások magatartási előírásainak ellenőrzéséről, Kormányzás, Közpénzügyek, Szabályozás, III. évf. 1. sz. 39–47. o.
- BUDAPEST INTÉZET (2011): A közcélú foglalkoztatás kibővülésének célzottsága, igénybevétele és hatása a tartós munkanélküliségre. *Kutatási jelentés*, 2011. augusztus 30. *Kutatásvezető: Scharle Ágota*. Budapest Szakpolitikai Elemző Intézet és Hétfa Elemző Központ, Budapest, http://www.budapestinstitute.eu/kutatas/prj/A_kozcelu_foglalkoztatás_hatekonysaga.
- CALIENDO, M.–KOPEINIG, S. (2008): Some Practical Guidance for the Implementation of Propensity Score Matching. *Journal of Economic Surveys*, Vol. 22. No. 1. 31–72. o.
- CARD, D.–KLUVE, J.–WEBER, A. (2010): Active Labour Market Policy Evaluations: A Meta-Analysis. *The Economic Journal*, Vol. 120. No. 548. november 1. F452–F477. o.
- COMMANDER, S.–KÖLLŐ JÁNOS (2008): Demand for Skills: Evidence from the Transition. *Economics of Transition*, Vol. 16. No. 2. 199–221. o.
- CSÁK ROLAND (2007): Családsegítők és a munkanélküliség problémája, *Kapocs*, különszám, 1. *Kutatás Fejlesztés*, 40–48. o.
- CSERES-GERGELY ZSOMBOR–SCHARLE ÁGOTA (2007): Jóléti ellátások, munkakínálati hatások és szabályozási gyakorlat. *Megjelent: FAZEKAS KÁROLY–CSERES-GERGELY ZSOMBOR–SCHARLE ÁGOTA*

- (szerk.): Munkaerőpiaci Tükör, 2007. MTA KTI–OFA, Budapest, 33–49. o.
- CSERES-GERGELY ZSOMBOR–SCHARLE ÁGOTA (2010): Az ÁFSZ modernizációjának értékelése. Budapest Szakpolitikai Elemző Intézet, Budapest.
- CSOBA JUDIT (2010a): A közfoglalkoztatás régi/új rendszere. Útközben az Út a munkához programban. Esély, 21. évf. 1. sz. 4–25. o.
- CSOBA JUDIT (2010b): Segély helyett munka. A közfoglalkoztatás formái és sajátosságai. Szociológiai Szemle, 20. évf. 1. sz. 26–52. o.
- CSOBA JUDIT–NAGY ZITA ÉVA–SZABÓ FANNI (2010): Aktív eszközök, munkaerő-piaci programok kontrollcsoportos, többváltozós értékelése. Kézirat, http://mukutir.telco-system.hu/kutat_dir/499/aktiv_eszkozok_tobbvaltozos_ertekelese.doc.
- DE GIORGI, G. (2005): Long-Term Effects of the Mandatory Multistage Program: The New Deal for Young People in the UK. IFS Working Paper Series, 05/08.
- DINARDO, J.–LEE, D. S. (megjelenés alatt): Program Evaluation and Research Design. Megjelenik: ASHENFELTER, A.–CARD, D. (szerk.): Handbook of Labor Economics. Elsevier, Amszterdam, 4. kiadás.
- DORSETT, R. (2004): The New Deal for Young People: Effect of the Options on the Labour Market Status of Young Men. Policy Studies Institute, Research Discussion Paper.
- DUMAN, A.–SCHARLE ÁGOTA (2011): Hungary: Fiscal Pressures and a Rising Resentment Against the (Idle) Poor. Megjelent: CLASEN, J.–CLEGG, D. (szerk.): Regulating the Risk of Unemployment., Oxford University Press, 232–254. o.
- EB (2010): Európa 2020. Az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés stratégiája. Európai Bizottság, Brüsszel, 2010. március 3. COM(2010) 2020 végleges, http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_HU_ACT_part1_v1.pdf.
- EBERWEIN, C.–HAM, J. C.–LALONDE, R. J. (1997): The Impact of Being Offered and Receiving Classroom Training on the Employment Histories of Disadvantaged Women. Evidence from Experimental Data. The Review of Economic Studies, Vol. 64. No. 4. 655–682. o.
- FAZEKAS KÁROLY (2001): Az aktív korú állástalanok rendszeres szociális segélyezésével és közcélú foglalkoztatásával kapcsolatos önkormányzati tapasztalatok. Budapesti Munkatudományi Füzetek. MTA KTI, BWP, 2001/9.
- FAZEKAS KÁROLY ÉS SZERZŐTÁRSAI (2007): Az aktív munkaerő-piaci eszközök hatékonyságvizsgálata. Vizsgálati dokumentum, MTA KTI, Budapest.
- FH (2009): A 2009. évben befejezett munkaerő-piaci programok hatékonyságának értékelése a monitoring vizsgálat eredménymutatói alapján. Foglalkoztatási Hivatal, Budapest.
- FIRLE RÉKA–SZABÓ PÉTER ANDRÁS (2007): A rendszeres szociális segély célzottsága és munkakínálati hatása. Közpénzügyi Füzetek, 18. sz. http://tatk.elte.hu/index.php?option=com_docman&task=doc_download&gid=730.
- FREDERIKSSON, P.–JOHANSSON, P. (2003): Employment, Mobility, and Active Labor Market Programs. Institute for Labour Market Policy Evaluation. Working Paper Series, 3.
- FREY MÁRIA (2007a): A foglalkoztatáspolitikai aktív eszközei hatásának elemzése 2001–2006. http://mukutir.telco-system.hu/kutat_dir/186/aktesz_z_rtan07.doc.
- FREY MÁRIA (2007b): Az aktív munkaerőpiaci eszközök működésének értékelése 2001–2006 között és változásai 2007-ben. Megjelent: FAZEKAS KÁROLY (szerk.), Munkaerőpiaci Tükör 2007, MTA KTI–OFA, Budapest, 135–171. o.
- FREY MÁRIA (2010): A foglalkoztatási törvényben rögzített és az ÁFSZ által működtetett, továbbá az ezeken kívül szabályozott és bonyolított aktív munkaerő-piaci eszközök értékelése a 2004–2009 közötti időszakban. Kézirat, Foglalkoztatási és Szociális Hivatal, Budapest.
- FREY MÁRIA (2011): Aktív munkaerő-piaci politikák átfogó értékelése a 2004–2009 közötti időszakban. http://mukutir.telco-system.hu/kutat_dir/500/m_d_Frey_akteszk_szint_zis.doc.
- FRÖLICH, M. (2004): Finite-sample Properties of Propensity-Score Matching and Weighting Estimators. Review of Economics and Statistics, Vol. 86. No. 1. 77–90. o.
- FRÖLICH, M.–LECHNER, M. (2004): Regional Treatment Intensity as an Instrument for the Evaluation of Labour Market Policies. IZA Discussion Paper Series, 1095.
- GALASI PÉTER–KÖLLŐ JÁNOS (2001) A munkanélküli ellátások hatása az elhelyezkedési szándékokra és esélyekre. Megjelent: FAZEKAS KÁROLY (szerk.): Munkaerőpiaci tükör. MTA KTI–OFA, Budapest, 107–111. o.
- GALASI PÉTER–LÁZÁR GYÖRGY–NAGY GYULA (1999): Az aktív munkaerő-piaci programok sikerességét meghatározó tényezők. Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek, 1999/4.
- GALASI PÉTER–LÁZÁR GYÖRGY–NAGY GYULA (2003): Az aktív foglalkoztatáspolitikai programok eredményességét meghatározó tényezők, OFA Kht., Budapest.
- GALASI PÉTER–NAGY GYULA (1999): Outflows from Insured Unemployment in Hungary, 1992–1996. Budapest Working Papers on the Labour Market BWP. 1999/3. <http://mek.niif.hu/01500/01513/01513.pdf>.
- GALASI PÉTER–NAGY GYULA (2001): Segélyhez jutás és elhelyezkedés járadékkimerítés után. Megjelent: FAZEKAS KÁROLY (szerk.): Munkaerőpiaci Tükör. MTA Közgazdaságtudományi Intézet–Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, Budapest, 151–162. o.

- GALASI PÉTER–NAGY GYULA (2002): Járadékjogosultsági időtartam és elhelyezkedés, *Közgazdasági Szemle*, 49. évf. 2. sz. 126–142. o.
- GALASI PÉTER–NAGY GYULA (2003): A munkanélküli-ellátás változásainak hatása a munkanélküliek segélyezésére és elhelyezkedésére, *Közgazdasági Szemle*, 50. évf. 7–8. sz. 608–634. o. <http://epa.oszk.hu/00000/00017/00095/pdf/03GalNa>.
- GALASI PÉTER–NAGY GYULA (2005): Az aktív programokban részt vevők állásba lépési esélyei és az aktív programok időtartamát meghatározó tényezők a Monitoring adatállománya alapján, BCE Emberi erőforrások tanszék, 2005, Budapest.
- GALASI PÉTER–NAGY GYULA (2008a): A munkaügyi ellátórendszer változásainak munkaerő-piaci következményei, hatásuk a munkakeresésre és az elhelyezkedésre. Kézirat, Budapest, december.
- GALASI PÉTER–NAGY GYULA (2008b) Az aktív munkaerő-piaci programokba kerülés esélyei: képzés, bértámogatás, közhasznú munka. *Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek*, 2008/7 <http://www.mtakti.hu/file/download/bwp/BWP0807.pdf>.
- GAO (1996): United States General Accounting Office. Report to Congressional Requesters. United States General Accounting Office, Washington, D.C. <http://www.gao.gov/archive/1996/he96040.pdf>.
- GEERDSEN, L. P. –HOLM, A. (2004): Job-search Incentives From Labour Market Programs. An Empirical Analysis. CAM Working Papers, 2004–03.
- GERFIN, M.–LECHNER, M.–STEIGER, H. (2002): Does Subsidised Temporary Employment Get the Unemployed Back to Work? An Econometric Analysis of Two Different Schemes. Institut for the Study of Labour (IZA), IZA Discussion Papers, 606.
- GODFREY, M.–GYÖRGY LÁZÁR–O’LEARY, C. (1993): Report on a Survey of Unemployment and Active Labour Market Programmes in Hungary. ILO/Japan Project on Employment Policies for Transition in Hungary. W.E. Upjohn Institute.
- GRITZ, R. M.–JOHNSON, T. (2001): National Job Corps Study: Assessing Program Effects on Earnings for Students Achieving Key Program Milestones. U.S. Department of Labor Employment and Training Administration.
- HAHN, J.–TODD, P.–KLAUW, W. VAN DER (2001): Identification and Estimation of Treatment Effects with a Regression-Discontinuity Design. *Econometrica*, Vol. 69. No. 1. 201–209. o.
- HAM, J. C.–LALONDE, R. J. (1996): The effect of Sample Selection and Initial Conditions in Duration Models: Evidence from Experimental Data on Training. *Econometrica*, Vol. 64. No. 1. 175–205. o.
- HÁRS ÁGNES–NAGY KATALIN (2009): A HEFOP 1.2 intézkedés indikátorvizsgálata, kutatási jelentés, TÁRKI, Budapest.
- HECKMAN J. J.–SMITH, J. A. (1998): Evaluating the Welfare State. NBER Working Papers, 6542.
- HECKMAN, J. J.–ICHIMURA, H.–SMITH, J. A.–TODD, P. (1997): Characterising Selection Bias Using Experimental Data. *Econometrica*, Vol. 66. No. 5. 1017–1098. o.
- HECKMAN, J. J.–ICHIMURA, H.–TODD, P. (1998): Matching as an Econometric Evaluation Estimator. *The Review of Economic Studies*, Vol. 65. No. 2. 261–294. o.
- HECKMAN, J. J.–LALONDE, R. J.–SMITH, J. A. (1999): The Economics and Econometrics of Active Labor Market Programs. Megjelent: ASHENFELTER, A.–CARD, D. (szerk.): *Handbook of Labor Economics*, Vol. 3A. Elsevier, Amsterdam, 1865–2097. o.
- HECKMAN, J.–HOCHMANN, N.–SMITH, J.–KHOO, M. (2000): Substitution And Dropout Bias In Social Experiments: A Study Of An Influential Social Experiment *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 115: No. 2. 651–694. o.
- HUDDOMET PÉTER–KÉZDI GÁBOR (2008): Az aktív munkaerő-piaci programok nemzetközi tapasztalatai. Kormányzás, Közpénzügyek, Szabályozás 3. évf. 1. sz. 3–37. o. http://www.kormanyzas.hu/081/01_Hudomet-Kezdi.pdf.
- IMBENS, G. (2004): Nonparametric Estimation of Average Treatment Effects Under Exogeneity: A Review. *Review of Economics and Statistics*, 86. 4–29. o.
- IMBENS, G. W.–LEMIEUX, T. (2008): Regression Discontinuity Designs: A Guide to Practice, *Journal of Econometrics*, Vol. 42. No. 2. 615–635. o.
- IMBENS, G.–WOOLDRIDGE, J. (2009): Recent Developments in the Econometrics of Program Evaluation. *Journal of Economic Literature*, Vol. 47. No. 1. 5–86. o.
- JESPERSEN, S.–MUNCH, J. R.–SKIPPER, L. (2004): Costs and Benefits of Danish Active Labor Market Programs. <http://www.econ.ku.dk/okombe/EconomicPolicy/CBA.pdf>.
- JORDAN, B. (1996): *A Theory of Poverty and Social Exclusion*. Polity Press, Cambridge.
- KABAI GERGELY (2010): A munkahelyteremtés új útja a Dél-Dunántúlon. A Sorsfordító – Sorsformáló munkaerő-piaci program Megjelent: NÉMETH NÁNDOR (szerk.) (2010) 73–87. o.
- KABAI GERGELY–NÉMETH NÁNDOR (2010a): Szociális gazdasági törekvések Belecskán. Megjelent: NÉMETH NÁNDOR (szerk.) (2010) 17–52. o.
- KABAI GERGELY–NÉMETH NÁNDOR (2010b): Egy „sorsfordító” falu: Gyulaj. Megjelent: NÉMETH NÁNDOR (szerk.) (2010) 89–100. o.
- KERTESI GÁBOR (1999): Utazási költségek és hatásuk az ingázási döntésekre. *Közgazdasági Szemle*, 8. sz.
- KERTESI GÁBOR–KÖLLŐ JÁNOS (2004): A 2001. évi minimálbér-emelés foglalkoztatási következményei, *Közgazdasági Szemle* LI. évf, április, 293–324.

- KÉZDI GÁBOR (2004). Az aktív foglalkoztatáspolitikai programok hatásvizsgálatának módszertani kérdései. Budapest Munkagazdaságtani Füzetek, MTA KTI–BCE, 2004/2.
- KÉZDI GÁBOR–KÖLLŐ JÁNOS–VARGA JÚLIA (2008): Az érettségit nem adó szakmunkásképzés válságtünetei. Megjelent: FAZEKAS KÁROLY–KÖLLŐ JÁNOS (szerk.): Munkaerőpiaci Tükör. MTA Közgazdaságtudományi Intézet–Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, Budapest, 87–136. o.
- KLUVE, J. (2010): The Effectiveness of European Active Labor Market Programs. *Labour Economics*, Vol. 17. No. 6. 904–918. o.
- KLUVE, J.–LECHMANN, H.–SCHMIDT, C. M. (2004): Disentangling Treatment Effects of Active Labor Market Policies. The Role of Employment Histories. *Labour Economics*, Elsevier, Vol. 15. No. 6. 1270–1295. o.
- KONING, J. DE. (2004). The reform of the Dutch Public Employment Service. Erasmus University, Sociaal-Economisch Onderzoek Rotterdam BV (SEOR).
- KÖLLŐ JÁNOS (2001): A járadékos munkanélküliek álláskilátásai 1994 és 2001 tavaszán. Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek, 2001/7. <http://www.econ.core.hu/doc/bwp/bwp/bwp0107.pdf>.
- KÖLLŐ JÁNOS (2009): Pálya szélén. Iskolázatlan munkanélküliek a posztszocialista gazdaságban, Osiris, Budapest.
- KÖLLŐ JÁNOS–NACSA BEÁTA (2004). Rugalmasság és foglalkoztatás a munkaerőpiacon. Magyarországi tapasztalatok. Flexicurity papers, 2. International Labour Office, Budapest. http://www.ilo.org/public/english/region/eurpro/budapest/download/empl/flexibility_hungary_hungarian.pdf.
- KÖLLŐ JÁNOS–NAGY GYULA (1996): Earnings Gains and Losses from Insured Unemployment in Hungary, *Labour Economics*, Vol. 3. No. 3. 279–298. o.
- LALIVE, R.–VAN OURS, J. C.–ZWEIMÜLLER, J. (2002): The Impact of Active Labor Market Programs on the Duration of Unemployment. Institute for Empirical Research in Economics. University of Zurich, Working Paper Series, 41.
- LALONDE, R. J. (1986): Evaluating The Econometric Evaluations of Training Programs with Experimental Data. *American Economic Review*, Vol. 76. No. 4. 604–620. o.
- LALONDE, R. J. (1995): The Promise of Public Sector-Sponsored Training Programs. *Journal of Economic Perspectives*, American Economic Association, Vol. 9. 149–168. o.
- LARSSON, L. (2000): Evaluation of Swedish Youth Labour Market Programmes. <http://www.nek.uu.se/pdf/00wp6.pdf>.
- LEE, D. S.–LEMIEUX, T. (2010): Regression Discontinuity Designs in Economics. *Journal of Economic Literature*, Vol. 48. No. 2. 281–355. o.
- LEUVEN, E.–SIANESI, B. (2003): PSMATCH2: Stata module to perform full Mahalanobis and propensity score matching, common support graphing, and covariate imbalance testing. *Statistical Software Components S432001*, Department of Economics, Boston College. <http://ideas.repec.org/c/boc/bocode/s432001.html>.
- MALONEY, W. F. (2004): Informality revisited. *World Development*, Vol. 32. No. 7. 1159–1178.
- MCCONNELL, S.–GLAZERMANN, S. (2001): The National Job Corps Study. The benefits and costs of Job Corps. U.S. Department of Labor Employment and Training Administration.
- MICKLEWRIGHT, J.–NAGY GYULA (1995): Unemployment Insurance and Incentives in Hungary: Preliminary Evidence. CEPR Discussion Paper, 1118. Megjelent még: NEWBERY, D. (szerk.): Tax and Benefit Reform in Central and Eastern Europe, CEPR, London.
- MICKLEWRIGHT, J.–NAGY GYULA (1998): The Implications of Exhausting Unemployment Insurance Entitlement in Hungary. Budapest Working Papers on the Labour Market, 1998/2. <http://www.econ.core.hu/doc/bwp/bwp/bwp982.pdf>.
- MICKLEWRIGHT, J.–NAGY GYULA (2010): The Effect of monitoring Unemployment Insurance Recipients On Unemployment Duration: Evidence from a Field Experiment. *Labour Economics*, Vol. 17. No. 1. 180–187. o.
- MUNKAERŐPIACI TÜKÖR (2010): Statisztikai adatok. Megjelent: FAZEKAS KÁROLY–MOLNÁR GYÖRGY (szerk.): Munkaerőpiaci Tükör, 2010. MTA KTI–OFA, Budapest, http://www.econ.core.hu/file/download/mt_2010_hun/statisztika.pdf.
- NAGY GYULA (2001): A munkanélküli ellátások jogszabályi feltételei és mértékei, megjelent: FAZEKAS KÁROLY (szerk.): Munkaerőpiaci Tükör. MTA KTI–OFA, Budapest, 70–75. o.
- NAGY GYULA (2006): Javaslat a Hefop 1.2. intézkedés indikátorainak további elemzésére. Kézirat, Corvinus Egyetem Emberi Erőforrás Tanszék, Budapest.
- NAGY GYULA (2008): Önkormányzati szociális segélyezés. Megjelent: NAGY GYULA (szerk.): Jóléti ellátások, szakképzés és munkakínálat. KTI Könyvek, MTA KTI, Budapest, 56–80. o.
- NAGY GYULA–GALASI PÉTER–HUDOMIET PÉTER–KÉZDI GÁBOR (2007): A munkaerőpiaci programok hatásvizsgálata. Nemzeti Fejlesztési Ügynökség.
- NÉMETH NÁNDOR (szerk.) (2010): A helyi kezdeményezésű gazdaságfejlesztési programok vizsgálata. KTI Könyvek, 14. MTA KTI, Budapest.
- O’LEARY, C. (1998): Evaluating the Effectiveness of Active Labor Programs in Hungary. Upjohn Institute Technical Reports, Upjohn Institute for Employment Research.

- O'LEARY, C. J. (1997): Preliminary Evidence on Impacts of Active Labor Programs in Hungary and Poland. The William Davidson Institute, Working Paper, 98–50.
- O'LEARY, C. J. (1998a): Evaluating the Effectiveness of Active Labor Programs in Poland. Upjohn Institute Technical Report, No. 98–012.
- O'LEARY, C. J. (1998b): Evaluating the Effectiveness of Active Labor Programs in Hungary. Upjohn Institute Technical Report, No. 98–013.
- O'LEARY, C. J.–KOLEDZIEJCZYK, P.–GYÖRGY LÁZÁR (1998): The net Impact of Active Labour Market Programmes in Hungary and Poland. *International Labour Review*, Vol. 137. No. 3. <http://research.upjohn.org/jrnarticles/79/>
- O'LEARY, C.–NESPOROVA, A.–SAMORODOV, A. (2001): Manual on Evaluation of Labour Market Policies in Transition Countries, International Labour Office, Geneva <http://research.upjohn.org/externalpapers/31/> (O'Leary [1998a] egy változata.)
- OECD (2006): Boosting jobs and incomes. Policy Lessons from Reassessing the OECD Jobs Strategy. OECD, Párizs.
- OECD (2007): Activating the Unemployed: What Countries Do. *OECD Employment Outlook 2007*. OECD, Párizs.
- ORSOVAI SZILVIA–PALOTAI ILONA–PÁLINKÓ ÉVA (2000): A közhasznú munka „haszna” Munkaügyi Szemle, 44. évf. 12. sz.
- OURS, J. C. VAN (2000): Do Active Labor Market Policies Help Unemployed Workers to Find and Keep Regular Jobs? *IZA Discussion Paper Series*, No. 121.
- PISSARIDES, C. A. (2000). *Equilibrium Unemployment Theory*. Második kiadás, The MIT Press, Cambridge, MA.
- PLANAS, N. R.–BENUS, J. (2006): Evaluating Active Labor Market Programs in Romania. *IZA Discussion Paper*, No. 2464.
- PROGRAMTERV (2009): Pályázati dokumentáció a Sorsfordító – sorsformáló regionális munkaerő-piaci program kidolgozásának és megvalósításának támogatására. Programterv. DDRMK, Pécs.
- PROGRAMTERV (2010a): Sorsfordító – sorsformáló regionális munkaerő-piaci program. Programterv, 2. sz. módosítás. DDRMK, Pécs, március.
- PROGRAMTERV (2010b): Sorsfordító – sorsformáló regionális munkaerő-piaci program. Programterv, 3. sz. módosítás. DDRMK, Pécs, április.
- PUHANI, P. A. (1998): Advantage Through Training? Centre for European Economic Research, Discussion Paper No. 98–25.
- REGNER, H. (2002): A Nonexperimental Evaluation of Training Programs for the Unemployed in Sweden. *Labour Economics*, 9. 187–206. o.
- ROSENBAUM, P. R.–RUBIN, D. B. (1983): The Central Role of the Propensity Score in Observational Studies for Causal Effects. *Biometrika*, Vol. 70. No. 1. 41–55. o.
- ROSENBAUM, P.–RUBIN, D. B. (1983): The Central Role of the Propensity Score in Observational Studies For Causal Effects. *Biometrika*, 70, 41–55. o.
- ROSENBAUM, P.–RUBIN, D. B. (1984): Reducing Bias in Observational Studies Using Subclassification on The Propensity Score. *Journal of the American Statistical Association*. 79. 516–524. o.
- SCHARLE ÁGOTA (2007): A tényeken alapuló szakpolitika működése egy foglalkoztatásra ösztönző program példáján. Jóléti ellátások és munkakinálat. Megjelent: FAZEKAS KÁROLY–CSERES-GERGELY ZSOMBOR–SCHARLE ÁGOTA (szerk.): *Munkaerőpiaci Tükör*, 2007. MTA KTI–OFA, Budapest, 118–127. o.
- SCHARLE ÁGOTA (2011): A közcélú foglalkoztatás kibővülésének célzottsága, igénybevétele és hatása a tartós munkanélküliségre. Kutatási jelentés Budapest Intézet–Hétfa Elemző Központ, Budapest.
- SCHOCHET, P. Z.–BURGHARDT, J.–MCCONNELL, S. (2006): National Job Corps Study and Longer-Term Follow-Up Study: Impact and Benefit-Cost Findings Using Survey and Summary Earnings Records Data. U.S. Department of Labor Employment and Training Administration.
- SIANESI, B. (2001): Differential Effects of Swedish Active Labour Market Programs for Unemployed Adults in the 1990s. *IFS Working Papers*, 01/25.
- SIANESI, B. (2002): An Evaluation of the Swedish System of Active Labour Market Programs in the 1990s. *IFS Working Papers*, 02/01.
- SIMKÓ JÁNOS (2007): Összefoglaló értékelés a munkaügyi központok által 2000–2006. között saját kezdeményezésre indított munkaerő-piaci programokról. készült az MTA KTI megbízásából, Miskolc.
- SZALAI JÚLIA (2004–2005): A jóléti fogda, I–II. *Esély*, 15. évf. 6. sz. 19–36. o. 16. évf. 1. sz. 3–32. o.
- SZÜCS ERIKA (2009): Út a munkához. A szociális támogatási rendszer munkára ösztönző átalakítása. 2009. április 6. www.szmm.gov.hu/download.php?ctag=download&docID=20763.
- TAJTI JÓZSEF (2009): A 2009. évben befejezett munkaerő-piaci programok hatékonyságának értékelése Gyorsjelentés Foglalkoztatási és Szociális Hivatal Statisztikai és Elemzési Főosztály, http://www.afsz.hu/engine.aspx?page=full_AFSZ_A_foglalkoztatasi-politikai_eszkozok_mukod.
- TERGEIST, P.–GRUBB, D. (2006). Activation Strategies and the Performance of Employment Services in Germany, the Netherlands and the United Kingdom. *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*, OECD, Directorate for Employment, Labour and Social Affairs.

- THISTLEWAITE, D.–CAMPBELL, D. (1960): Regression-Discontinuity Analysis: An Alternative to the Ex Post Facto Experiment. *Journal of Educational Psychology*, 51. 309–317. o.
- VAN REENEN, J. (2001): No More Skivvy Schemes? Active Labour Market Policies and the British New Deal for the Young Unemployed in Context. IFS Working Papers, 01/09.
- VÁRADI BALÁZS (2011): A szakpolitika alkotás minősége. Döntéshozatali mechanizmusok: ki, miről és hogyan? Kézirat.
- WILTHAGEN, T. (2008). Mapping out Flexicurity Pathways in the European Union. Tilburg University, Flexicurity Research Programme, Tilburg.
- WOLFF, J. (2001): The Hungarian Unemployment Insurance Benefit System and Incentives to Return to Work, LMU IS Discussion Paper, No. 253. http://epub.ub.uni-muenchen.de/1633/1/paper_253.pdf.
- ZWEIFEL, P.–ZABOROWSKI, C. (1996): Employment Service: Public or Private? *Public Choice*, Vol. 89. No. 1/2. 131–162. o.

**A MUNKAPIAC INTÉZMÉNYI
KÖRNYEZETÉNEK ALAKULÁSA
2010 SZEPTEMBERE
ÉS 2011 SZEPTEMBERE KÖZÖTT**

**BUSCH IRÉN
&
CSERES-GERGELY ZSOMBOR**

Bevezető
A munkapiaci és munkapiaci hatású szakpolitika összetevői
A munkapiaci szakpolitika eszközei
Munkapiaci hatású szakpolitikai eszközök
Hivatkozások

BEVEZETŐ*

Az elmúlt években bekövetkezett pénzügyi válság a munkapiacot is alapjaiban érintette. Az európai országok is rákényszerültek arra, hogy újrarendeljenek, és sokszor gyökeresen átalakítsák hazai munkapiacuk intézményi környezetét, szem előtt tartva azok működésének rugalmasságát és biztonságát – mindezt mindenhol szűkülő finanszírozási lehetőségekkel. Az ilyen helyzetben különösen fontos, hogy áttekinthető és pontos képet adjunk azokról az eszközökről, amelyekkel a szakpolitika a gazdaság működéséből fakadó hatásokat befolyásolni képes. A munkapiaci intézményrendszer működésének és változásának áttekintését a globális eseményeken túl különösen időszerűvé teszi az a tény, hogy az Európai Unióban az egyik legalacsonyabb foglalkoztatási rátát Magyarországon mérjük, ami komoly gátja a gazdasági fellendülésnek.

A Munkaerőpiaci Tükör évről évre bemutatja a magyarországi intézményi környezet változásait; ezt a hagyományt igyekszünk folytatni, a korábbiaktól némileg eltérő módon. Olyan szerkezetet alakítunk ki, amely szorosan kapcsolódik a munkapiac működéséhez és az ott ható erőkhöz, az árakat, mennyiségeket és költségeket befolyásoló intézkedésekhez.

A piacon uralkodó árakat (mindenekelőtt: béreket) a támogatások, adók, járulékok, a munkajövedelmekkel alternatív jövedelmek nagyságát a biztosítási (munkanélküli-járadék, nyugdíj) vagy rászorultsági alapon kapott transzferek (például szociális segély típusú juttatások, gyermekellátási támogatások), a költségeket pedig bizonyos támogatások (például ingázáshoz vagy gyermekellátási intézmények) és szolgáltatások (amilyen a munkanélkülieknek nyújtott humánszolgáltatás vagy az álláskereséshez kapcsolódó szolgáltatások) befolyásolják. A munkapiac szerkezetét, a létrejövő kapcsolatokat kereteit a szerződési lehetőségek, a tranzakciós költségek, és az egyeztetési mechanizmusok befolyásolják. A fenti összes intézmény hatékonyságát és stabilitását pedig a szakpolitika intézményrendszer, a szakpolitika-alkotás menete határozza meg.

A foglalkoztatáspolitikai eszközrendszer az Eurostat *Labour Market Policy* (LMP) adatbázisának klasszifikációja szerinti fogalomrendszerben csoportosítjuk. Ezt a kört az Európai Bizottság Gazdasági és Pénzügyi Főigazgatóságának (Directorate General for Economic and Financial Affairs, DG ECFIN) LABREF adatbázisában alkalmazott kategóriákkal egészítjük ki (*Európai Bizottság*, 2005), amelyekben a szakpolitika tágabb – a munkapiacot érintő – intézményei is szerepelnek, mint például

* Ezúton szeretnénk megköszönni Blaskó Zsuzsa, Borbély-Pecze Tibor Bors, Hárs Ágnes, Hervay Judit, Nagy Judit, Neumann László, Scharle Ágota, Simonovits András és Takácsné Tatos Andrea segítő megjegyzéseit, valamint a Foglalkoztatási Hivatal munkatársainak segítségét az anyag összeállításában. Természetesen bármiféle hibáért vagy pontatlanságért csak a szerzők okolhatók.

A foglalkoztatáspolitikai eszközrendszer az Eurostat Labour Market Policy (LMP) adatbázisa szerinti klasszifikációja

dául az adó- és szociálpolitikai rendszerek, hiszen ezek egymással szoros kölcsönhatásban vannak. Összességében tehát munkapiaci és a munkapiacra ható szakpolitikáról beszélünk.¹ Választásunkat két tényező befolyásolja. Egyrészt hazai átfogó klasszifikáció eddig nem létezett, aminek oka feltehetően a téma iránti mérsékelt érdeklődés (lásd erről még a *Közlekedés* 7. fejezetét a munkapiaci programok hazai értékeléseiről). Másrészt szeretnénk volna az ismertetést olyan összehasonlítható szerkezetben elkészíteni, ami illeszkedik valamilyen működő gyakorlathoz, és lehetőséget ad az áttekintés folytatásához az intézményrendszer jelentős átalakulása esetén is.

Az egyes területek tárgyalásakor egyenletességre törekszünk, de így is lesznek olyan témák, amelyekkel bővebben foglalkozunk; ezek olyan kiemelt jelentőségű foglalkoztatáspolitikai eszközök, amelyek megváltoztatott formájukban minden bizonnyal az eddigieknél jóval nagyobb hatást gyakorolnak a magyarországi munkapiacra. A nemzetközi fogalomrendszerben vannak olyan kategóriák és alkategóriák, amelyekhez nem rendelhető egyetlen hazai foglalkoztatási eszköz sem vagy támogatás. Ennek oka, hogy vagy már nem létezik/működik ilyen beavatkozás, vagy soha nem is létezett a magyarországi eszközpalalettán. Ezeket csak röviden említjük meg.

Eredeti céljaink között szerepelt, hogy a foglalkoztatáspolitikai eszközök áttekintése mellett megmutassuk azt is, milyen költségvetéssel gazdálkodik a szakterület. Ezt a tervünket sajnos el kellett vetnünk, aminek oka többek között az volt, hogy az Európai Unió társfinanszírozással megvalósuló nagyszámú és fajsúlyos projektek elszámolása a számunkra elérhető eszközökkel nem volt összehangolható a munkaügyi kormányzat más területeivel. Ezek hiányában a torz pénzügyi adatok közlése félrevezető lett volna.

Hangsúlyozzuk, hogy ennek a fejezetnek nem célja a beavatkozások értékelése, tehát annak vizsgálata, hogy azoknak ténylegesen volt-e hatása a munkapiacra, vagy sem, illetve annak megállapítása, hogy a rendelkezésre álló információk alapján az adott beavatkozás helyesnek (a megcélzott probléma szempontjából relevánsnak és hatékonyak) tűnik-e, vagy sem. Olyan szakpolitikai eszközöket tekintünk át, amelyeknek valamilyen elméleti megfontolás *vagy* valamilyen empirikus eredmény *vagy* a szakpolitika véleménye szerint bizonyos körülmények között hatása *lehet* hatása a munkapiacra.

A konkrét lépések értékelése ugyanakkor igen fontos, ezt elősegítő röviden ismertetjük a beavatkozás lehetséges hatásmechanizmusát, utalunk a létező értékelésekre, végül igyekszünk felhívni a figyelmet az idézett művekben értékelt és az itt tárgyalt beavatkozások közötti különbségekre, amelyek ez utóbbinak a hatását módosíthatják. Az értékelést az

¹ Bizonyos értelemben a határok megszabása önkényes, hiszen „minden mindennel összefügg”, így a legtöbb szakpolitikai lépésnek van munkapiaci hatása. A munkakínálat és a munkakereslet modelljére gondolva azonban azonosítható kisszámú olyan paraméter, ami a döntéseket befolyásolja: árak, mennyiségek, költségek, piacszerkezet, a keresleti és kínálati döntések környezetében megjelenő bizonytalanság. Érdeklődésünk mindazon szakpolitikai lépésekre kiterjed, amelyek ezek közül valamelyiket közvetlenül befolyásolják.

érdeklődő olvasóra magára bízunk. Mivel ebben a megközelítésben először készül el ez a fejezet, a változások ismertetése előtt nagy vonalakban a változásokat megelőző helyzetet is bemutatjuk. A rendszert és annak hatályos elemeit a 2011. szeptemberi állapotnak megfelelően tudjuk felvázolni, nem kizárva annak lehetőségét, hogy a kötet megjelenéséig számos változás is bekövetkezhet. Mivel azonban célunk a biztosra vehető intézkedések bemutatása, jogszabállyá még nem formált terveket vagy még nem megszavazott jogszabálytervezeteket nem tárgyalunk. Az egyes eszközöknél jelezzük, hogy azok mikor lépnek életbe. Vizsgálatunk kezdete 2010 szeptemberére.

A szövegezésben a lehető legnagyobb érthetőségre törekedtünk, valamint arra, hogy a tanulmány méreténél fogva is befogadható legyen. Ugyanakkor célunk az, hogy a lehetőség szerinti legpontosabb leírást adjuk. E célok érdekében szükségképpen kompromisszumokat kellett kötnünk, amiben a hangsúlyt minden lényeges változás tényének említésére helyeztük, még ha csak megemlíteni tudtuk is a szóban forgó eszközt. A szövegezés sok helyen pontokba szedett, ami várakozásunk szerint az áttekinthetőséget segíti. Négy szempontot vizsgáltunk:

– a *Hogyan működik?* kérdésre válaszolva bemutatjuk az eszköz működésének elvont alapjait: ki mit miért csinál. Itt nem jelenik sem a konkrét megvalósulásra, sem a működés hatékonyságára vonatkozó információ, a célt pedig az ideális esetben vélelmezhető céllal azonosítjuk. A kérdést nem tesszük fel a munkapiaci hatású, de nem közvetlenül munkapiaci szakpolitika esetében, mert túl messze távolodnánk el témánktól;²

– a *Hogyan hathatnak a foglalkoztatásra?* kérdésre még mindig általánosságban, de empirikus eredmények fényében ismertetjük, hogy mit tudunk az adott eszköz hatásáról, hatásosságáról a foglalkoztatáspolitikában. Fontos, hogy míg a munkapiaci szakpolitika eszközeinek esetében a munkapiaci hatás az eszköz elsődleges, szándékolt célja, addig a munkapiaci hatású, de nem munkapiaci szakpolitika eszközei esetében a szándékolt cél általában valami más, a munkapiaci hatás nem feltétlenül szándékolt, még ha olykor igen erős is;

– a *Működés 2010 szeptemberében* kérdésre a 2010. szeptember 1-jei státus quót írjuk le a következőkben részletezett elvek alapján;

– a *Működés 2010 szeptembere és 2011 szeptembere között* kérdésre a 2010 és 2011 szeptembere között megtörtént változásokat ismertetjük. A helyszüksége miatt e leírásnak vállaltan nem célja a teljes körűség, aminek több oka is van. Egyrészt, a támogatások és programok hazai rendszere olyannyira elaprózott, hogy minden (elérhetőségében vagy összegében) kevésbé jelentős tétel felsorolásának leírása és végigolvasása is célszerűtlenül nagy feladat lenne. Így ahol kellett, ott válogattunk, mégpedig a szóban forgó eszközöknek a munkapiaci hatása és hatóköre szerint. Más-

A foglalkoztatáspolitikai eszközök vizsgálatának négy szempontja

² Ez a legtöbb esetben nem jelent nagy különbséget a valódi célhoz képest, néha azonban igen. A korabeli dokumentumokat feldolgozó tanulmányok például világossá teszik, hogy a gyűjtés bevezetését elsősorban a nők munkapiacról való békés kivonása motiválta, mára azonban ezt többen hajlamosak kizárólag a gyermekfejlődés támogatásának szándékával magyarázni.

*Főbb jogszabályok
forrásai*

részt, olyan sok szabály vonatkozik az egyes tételekre, hogy ha az összesre kitérnénk, az eleve hosszú szöveget sokkal hosszabbá (a jelenlegi terjedelem 3–4-szeresére) és olvashatatlaná is tette volna. Harmadrészt és főképpen, célunk nem a máshol pontosan fellelhető szabályok újraközlése volt, hanem az hogy az eszközök teljes spektruma mellett a hatásukat befolyásoló fő jellemzőket megmutassuk. Aki tehát az összes és pontos szabályra kíváncsi, annak azt javasoljuk, hogy feltétlenül az eredeti joganyagokból tájékozódjon.

A *Főbb jogszabályok* címszó alatt az adott területet szabályozó és a változásokat kodifikáló jogszabályokat ismertetjük, miniszteri rendeletig bezárólag, amit a végrehajtás szabályaira vonatkozó egyéb információkkal egészítünk ki, ha az nyilvánosan elérhető. A főbb jogszabályok kivétel nélkül ingyenesen elérhetők az interneten. Fő forrásunk a Magyar Közlöny, illetve a Hivatalos Értesítő volt (www.magyarokozlony.hu), de jó szolgálatot tesz az ingyenesen az interneten bárki által elérhető hatályos jogszabályok gyűjteménye (<http://mkogy.complex.hu>). Nem érhetők el ilyen könnyen a miniszteri rendeletnél alacsonyabb szintű jogszabályok. Ezekre vagy a végfelhasználóknak készített ismertetőkből lehet következtetni, vagy az érintett intézménytől lehet kikérni őket. Az internetes kereséshez szeretnénk hozzájárulni azzal, hogy a jogszabályok mellett az érintett hatóság legfontosabb internetes oldalainak címét is közöljük, ha van ilyen.

*Munkapiaci szakpolitika
= foglalkoztatáspolitikai
eszközök összessége*

A MUNKAPIACI ÉS MUNKAPIACI HATÁSÚ SZAKPOLITIKA ÖSSZETEVŐI

Munkapiaci szakpolitikának nevezzük a munkapiac működésébe történő olyan kormányzati beavatkozásokat, amelyek célja a piac működésének hatékonytá tétele, az egyensúlytalanságok korrigálása, és jellemzően csak a munkaerőpiac bizonyos kedvezményezett csoportjaira vonatkoznak. A munkapiaci szakpolitika kifejezés a magyar szaknyelvben használatos foglalkoztatáspolitikai eszközöknek felel meg, annak legszélesebb értelmezésében, vagyis tartalmazza az úgynevezett aktív és passzív eszközöket, valamint a munkaerőpiaci szolgáltatásokat is.

Az EU és az OECD tagországai munkapiaci politikájának „közös nevezője” az Eurostat irányításával létrehozott *Labour Market Policy (LMP)* adatbázisa, amely összehasonlítható adatokat biztosít a tagországok munkapiaci szakpolitikai intézkedések költségeiről és érintettjeiről. Az adatbázis közös fogalomrendszere a beavatkozások három típusát különbözteti meg, amelyeket 1. *szolgáltatásoknak*, 2. *eszközöknek* és 3. *támogatásoknak* nevez. Ezeket mi *Európai Bizottság* (2006) 1.2. pontja (6. o.) alapján a következők szerint határozzuk meg, kibővítve az összetett beavatkozásokkal:

Szolgáltatások: olyan munkapiaci beavatkozások, amelyek a résztvevők munkahelykereséséhez kapcsolódnak, és amelyben való részvétel nem jelenti közvetlenül (közvetve azonban sokszor) a munkapiaci státus meg-

változását. A szolgáltatások közé tartoznak a mindenkori Foglalkoztatási Szolgálat olyan funkciói is, amelyek nem kötődnek közvetlenül az állás-kereső ügyfelekhez. Ilyenek a munkaadóknak nyújtott munkaközvetítő és más szolgáltatások, az adminisztratív funkciók és más, a Foglalkoztatási Szolgálathoz utalt feladatok.

Eszközök: olyan munkapiaci beavatkozások, amelyekben a résztvevő feladata elsősorban nem az álláskeresés, és amelyeknél a részvétel általában (de nem feltétlenül) megváltoztatja a résztvevők munkapiaci státusát. Ide tartoznak az aktív programok, amilyen a képzés, a bértámogatás, a különféle közfoglalkoztatási programok.

Támogatásoknak tekintjük azokat a beavatkozásokat, amelyek az egyéneknek *munkapiaci okok* vagy *hátrányos munkapiaci helyzetük* miatt közvetlen vagy közvetett pénzügyi segítséget nyújtanak. Ide tartoznak a munkanélküliségi juttatások, mint például az álláskeresési járadék és segély, valamint a rászorultság esetén fizethető foglalkoztatást helyettesítő támogatás.

Összetett beavatkozásoknak tekintjük azokat a programokat, amelyek keretében a felsorolt – akár eltérő csoportokhoz tartozó – intézkedések közül egynél többet alkalmaznak.

A munkapiaci szakpolitika (LMP) célcsoportjai közé tartoznak a munkanélküliek, a veszélyeztetett foglalkoztatottak (azaz akiket jelenleg foglalkoztatnak, de fennáll a veszélye, hogy akaratukon kívül, a munkáltató gazdasági körülményei, szerkezetváltás, vagy hasonló okok következtében elveszítik a munkájukat) és az inaktívok. Az LMP eszközöket a kormányzat elsősorban egy erre a célra kialakított intézményrendszer segítségével juttatja célba, aminek része lehet az állami vagy magán működtetésű (vagy kevert, több részből álló) Foglalkoztatási Szolgálat, illetve piaci szolgáltatók is. Az alkalmazott eszközöknek a kategorizálását az LMP fogalomrendszere mentén végeztük el a következők szerint.³

*A munkapiaci szakpolitika
(LMP) célcsoportjai*

A munkapiaci szakpolitikai (LMP) beavatkozások osztályozása a cselekvés típusa szerint

Szolgáltatások

1. Munkapiaci szakpolitika szolgáltatásai

Eszközök

2. Képzés
3. Munkahelyi rotáció és állásmegosztás
4. Foglalkoztatásösztönzés
5. Támogatott foglalkoztatás és rehabilitáció/ a megváltozott munkaképességűek integrálása
6. Közvetlen munkahelyteremtés
7. Vállalkozásindítás ösztönzése

³ A részletes módszertant lásd KSH (2009).

Támogatások

8. Munkanélküli-ellátások és -támogatások

9. Korai nyugdíjazás

*Összetett beavatkozások (komplex programok)**A munkapiacot közvetve befolyásoló szakpolitikai eszközök*

A munkapiac működését az állam azonban nemcsak a munkapiaci szakpolitikai/foglalkoztatáspolitikai eszközökön keresztül befolyásolja, hanem közvetett módon is – ilyen befolyásoló tényező például a munka árát módosító adórendszer. Ha például egy kormányzat egy olyan csoportot kíván bevonni a munkapiacra, amely foglalkoztatási rátája alacsony, akkor a rájuk vonatkozó adóterhelést csökkentheti. A legtöbb országban például az iskolázatlanok iránti kereslet és az munkavállalási hajlandóságuk is viszonylag érzékeny a bérköltségre. A kormányzat ilyen helyzetben növelheti a foglalkoztatást az adórendszer megfelelő kalibrálásával, a kisebb jövedelemkategóriákra vonatkozó adóterhelés csökkentésével. Ezeknek a közvetett eszközöknek a körét a LABREF adatbázis alapján határozzuk meg egyszerűsítő, de az összehasonlíthatóságot megtartó összevonásokkal. A meghatározásokban az *Európai Bizottság* (2005) 3. részét követjük, és a kiegészítő területeket a következőképpen határozzuk meg.

A munkapiaci hatású, nem munkapiaci (LMP) szakpolitikai eszközök

10. Adó- és járulékrendszer

11. Egyéb transzferek

12. Munkaszerződések feltételei

13. Öregségi és rokkantsági nyugdíj – rokkantsági ellátás

14. Béralku és a bérszabályozás

15. Migrációval és mobilitással kapcsolatos intézkedések

16. Foglalkoztatáspolitikai központi irányításának és értékelésének intézményrendszere

Adó- és járulékrendszer

Adó- és járulékrendszer. Ide értjük a személyi jövedelemadókat, valamint a munkavállalói és munkaadói társadalombiztosítási (tb) járulékfizetési kötelezettségeket, a fizetésre kötelezettek körét, a járulékkulcsok nagyságát.

Egyéb transzferek

Egyéb transzferek. Ide értjük azokat a transzfereket, amelyek a munkavállalás költségét vagy alternatív költségét befolyásolják. Az első csoportba tartoznak a rászorultsági alapú transzferek, amilyen a lakhatási (például lakbér-) támogatások és közlekedési (például ingázókra célzott) támogatások, a másodikba pedig a gyermekellátás támogatásai.

Munkaszerződések feltételei

Munkaszerződések feltételei. Ide értjük a munkaszerződések jogszabályi környezetének változásait, mindenképp a szerződések típusára, a határozott és határozatlan idejű vagy más szerződések megkötéséhez és fenntartásához kötődő jogokat és kötelezettségeket, valamint

az elbocsátás lehetőségeit. Ide soroljuk még a munkaidőt érintő intézkedéseket is.

Öregségi és rokkantsági nyugdíj – rokkantsági ellátás. Ide értjük az öregségi és rokkantsági nyugdíjak elérhetőségének és kezdő nagyságának, valamint időbeli változásának szabályait, és a mindenkori nyugdíjkorhatár előtti nyugdíjazás feltételeinek alakulását.

Öregségi nyugdíj
és rokkantsági ellátás

Béralku és a bérszabályozás. Ide értjük a bérek egyeztetésének rendszerét érintő szabályozást, a közvetlen vagy közvetett bérszabályzás bármilyen formáját, a bérek szintjét meghatározó intézkedéseket az egész országra vagy annak egy részére kiterjedő jelleggel.

Bérszabályozás

Migrációval és mobilitással kapcsolatos intézkedések. Ide soroljuk a külföldiek munkavállalását meghatározó szabályozás elemeit, amilyen például a szelektív bevándorlási politika vagy a külföldi végzettségek formális elismerésére tett lépések. Ide tartoznak a belföldi mobilitást érintő intézkedések is, amilyen a bérlakások és a saját tulajdonú lakások arányának befolyásolása.

Mobilitás

Foglalkoztatáspolitikai központi irányításának és értékelésének intézményrendszere. Ide tartoznak a szakpolitika alakítását kivitelezését és értékelését végző intézmények (a szakminisztérium egésze és főosztályai, a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat egésze és intézményei, a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség vagy újabban az Ecostat Kormányzati Hatásvizsgálati Központ) és a velük kapcsolatos változások.

Foglalkoztatáspolitikai
intézményrendszere

A munkapiaci hatású szakpolitika hangolását befolyásolhatja – és tudatos használata estén befolyásolja is – valamely célcsoport szempontja, de főszabály szerint a népesség egészére vonatkozik.

A MUNKAPIACI SZAKPOLITIKA ESZKÖZEI

A magyarországi munkapiaci szakpolitika alappilléreit az 1991. IV. törvény az úgynevezett Foglalkoztatási törvény (Flt.) határozza meg. A törvényben meghatározott szakpolitikát a magyar szaknyelvben foglalkoztatáspolitikai eszközöknek nevezzük.

Szolgáltatások

1. A munkaerőpiaci szakpolitika szolgáltatásai

A) A Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat szolgáltatásai

Hogyan működnek? A munkaerőpiaci szolgáltatások elősegítik a munkanélküliek és más álláskeresők munkaerőpiaci integrálódását, és segítséget nyújtanak a munkáltatók számára a munkaerő toborzása és kiválasztása során. A szolgáltatások tehát részben információhiányt kezelnek, részben pedig fejlesztik az érintettek illeszkedési képességét, elősegítve azt, hogy az állást kereső és állást kínáló szereplők egymásra találjanak.

Munkaerőpiaci
integrálódás,
illeszkedés

*Információs hiány
és aszimmetria
csökkentés*

Hogyan hathatnak a foglalkoztatásra? A hatékony információszolgáltatás az információs hiánynak és aszimmetriának csökkentésével növelheti a munkapiaci rugalmasságát. Ez közvetlenül, de közvetve is növelheti a foglalkoztatást, a béreket leszorítva a megnövekedett verseny hatásán keresztül. Az információs szolgáltatások folyamatos működtetést igényelnek, de az automatizált változatok esetében a fenntartási költségek jóval az egyszeri beruházás költségei alatt maradhatnak. Az információs szolgáltatások munkapiaci hatását vizsgáló hazai empirikus irodalom nem létezik. Nemzetközi eredményeket például *Calmfors* (2004) és *Martin–Grubb* (2001) közöl. Eredményeik szerint az informálásnak pozitív, de hatása nem elválasztható a szankcióktól, a hatósági működéstől.

Működés 2010 szeptemberében. A munkapiaci szolgáltatások Magyarországon a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat (NFSZ) munkaügyi kirendeltségeinek ügyfélszolgálatain, valamint elektronikus portáljain keresztül érhetők el két fő formában.

a) *Információszolgáltatás:* az álláskereső számára eseti információk nyújtása, tájékoztatás munkavállalási lehetőségekről, képzésekről és a támogatások egyéb formáiról; ide sorolható a munkáltatók részére nyújtott munkaerő-közvetítés is.

b) *Személyre szabott ügyintézés:* személyre szabott segítségnyújtás (például intenzív tájékoztatás, tanácsadás, lehetőségek felkínálása, álláskereső segítség, személyre szabott akciótervek) és a munkanélküliek nyomon követése. Ide tartoznak a munkanélküliek részére nyújtott pénzügyi támogatások is (például az állásinterjúra utazás költségei, egyéb álláskeresőkhöz kapcsolódó költségek fedezése stb.).

Az információk nyújtása és a személyre szabott ügyintézés több területre vonatkozhat, például a munkapiaci és foglalkoztatási információk nyújtása, a munka-, pálya-, álláskeresői, rehabilitációs, helyi (térségi) foglalkoztatási tanácsadás. A legfontosabb információs szolgáltatás a munkaközvetítés. A szolgáltatás nyújtása történhet öntájékoztató segítő formában, közvetlen információs szolgáltatással (ilyen honlapok például a <http://www.munka.hu>, a <http://epalya.hu> és az ezt felváltó <http://eletpalya.munka.hu>, valamint a <http://eures.europa.eu>), illetve alkalmazott humánszolgáltatásokkal (álláskereső klub, munkatanácsadás stb.). Ez utóbbiak mindkét szolgáltatástípus esetében mind egyéni, mind csoportos formában adhatók. Az információ nyújtása történhet önállóan, tanácsadás, állásbörze vagy munkaközvetítés, képzésre ajánlás keretében. A szolgáltatás a kirendeltség szolgáltatást nyújtó helyein vagy külső helyszínen történhet, ilyenek például a *rehabilitációs információs centrumok*, *foglalkozási információs tanácsadó*, illetve az ezt nemzetközi szintre kiterjesztő EUROFIT-hálózat, valamint a *foglalkoztatási információs*

*Információk nyújtása
és a személyre szabott
ügyintézés*

pontok, a nemzetközi álláskeresésben segítő EURES-hálózat. A pályaválasztást és -módosítást *pályatanácsadó hálózat* segíti.⁴

A szolgáltatások egy részét az NFSZ partnereivel együttműködve vagy kiszerezve úgynevezett akkreditált szolgáltatók útján nyújtja az állás-keresőknek és a munkaadóknak.⁵ Az NFSZ szerepe a legtöbb szolgáltatás esetében nem hatósági, a munkaközvetítés esetében viszont az, mert az álláskeresési ellátás folyósításának feltétele a felkínált és megfelelő munkalehetőség elfogadása.

Működés 2010 szeptembere és 2011 szeptembere között. Lényegi változás a vizsgált időszakban nem történt, az NFSZ alapító okiratát tartalmazó kormányrendelet megerősítette az NFSZ feladatait a szolgáltatások nyújtása terén. A szolgáltatások mindegyike elérhető a vizsgált időszakban is. *Főbb jogszabályok*

A munkaerőpiaci szolgáltatások körét az 1991. év IV. törvény (Flt.) 13/A. paragrafus 2. bekezdése határozza meg, a szolgáltatások fajtáit a 30/2000. (IX.15.) GM miniszteri rendelet sorolja fel. A munkaközvetítést a 315/2010. (XII. 27.) kormányrendelet 7. paragrafusa az NFSZ feladatai között sorolja fel.

Új jogszabályok: 315/2010. (XII. 27.) kormányrendelet Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálatról és a Foglalkoztatási Hivatal alapító okirata (Hivatalos Értesítő, 2011/9. sz. február 8. 1065–1068. o.)

Internetes források: <http://www.munka.hu/engine.aspx?page=allskeresoknek>, <http://www.munka.hu/engine.aspx?page=munkaadoknak>, <http://www.tamop261.hu/>.

B) A Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat egyéb tevékenységei

Hogyan működnek? A foglalkoztatási szolgálatok egyéb, nem szolgáltatás jellegű tevékenységei általában adminisztratív jellegűek, és gyakran hatósági szerephez, illetve a szakpolitika helyi képviseléséhez kötődnek. Ennek megfelelően szerepük a szakpolitika hatékony működtetése, a programok minél hatékonyabb és jobb célba juttatása.

Hogyan hathatnak a foglalkoztatásra? A foglalkoztatási szolgálatoknak a szolgáltatásokon túli működése önmagában, a programok közvetlen hatásán felül is segítheti a munkanélküliek álláshoz jutását, ha hatékony. Ilyen lehet az, ha a (például iskolázottságban, tapasztalatokban) különböző munkanélkülihez a megfelelő szolgáltatásokat rendel (az úgynevezett ügyfél-kategorizálás [*profiling*] segítségével). Jelentős haszna lehet annak is, ha az álláskeresést megfelelően ellenőrzi, elmaradását szankcionálja, lásd erről *Card–Kluve–Weber* (2010). Az egyéb tevékenységek hatásáról kevés információnk van. Változásuk lehetséges hatását az ÁFSZ modernizációjának értékelése vizsgálja (*Cseres–Gergely–Scharle*, 2010). Az eredmények szerint a modernizáció pozitív hatásában a szolgáltatások fejlőd-

⁴ A TÁMOP 2.2 első időszakában elkészült az életpályatanácsadás (*Lifelong Guidance*) szakmai protokollja. 2010. szeptembertől működik a Nemzeti Pályaorientációs Portál, mely az élethosszig tartó pályatanácsadás integrált pályainformációs felülete (<http://eletpalya.munka.hu/>).

⁵ Az OFA által végrehajtott TÁMOP 2.6.1. *Az akkreditációs rendszerének kialakítása* című kiemelt európai uniós projekt 2010. december 31-én lezárult. A projekt közreműködői a munkaerőpiaci szolgáltatásokat biztosító civil szervezetek aktív bevonásával dolgozták ki a szolgáltatásokat, és alakították ki az akkreditációs rendszer bevezetéséhez szükséges szakmai feltételrendszert, valamint 48 munkaerőpiaci szolgáltatás definícióját és standardját. Részleteket a projekt honlapja közöl (<http://www.tamop261.hu/>).

Adminisztratív jelleg,
hatósági szerep

Ügyfél-kategorizálás,
ellenőrzés, szankcionálás

dése közrejátszhat, de nem különíthető el. Magyarországon a szankciók fokozását próbálta ki és dokumentálta *Micklewright–Nagy* (2005). Eredményeik a megnövelt, de a nemzetközínél még így is jelentősen gyengébb szankciók mellett, a nemzetközínél korlátozottabb hatásokat mutatnak. *Működés 2010 szeptemberében*. A foglalkoztatási szolgálat egyéb tevékenységeinek három területe a következő.

Nyilvántartás, koordinálás, ellenőrzés, értékelés, döntéshozatal

1. *A munkapiaci eszközök adminisztrációja*: ezen eszközökben érintett munkáltatók és szolgáltatást nyújtók nyilvántartása/koordinálása, a munkapiaci eszközök kezeléséhez, működtetéséhez kapcsolódó tevékenységek – például tervezés, koordinálás, ellenőrzés, értékelés, döntéshozatal, valamint egyéb tevékenységek, amelyek közvetlenül kapcsolódnak az munkapiaci eszközök biztosításához, de amelyek nem köthetők egyetlen meghatározott eszközhöz sem.

2. *A munkapiaci támogatások adminisztrációja*: a támogatások kifizetéséhez és adminisztrációjához kapcsolódnak, és/vagy a más hatóságok által végzett kifizetések és adminisztrációs tevékenységek NFSZ általi ellenőrzésével kapcsolatosak. Ide tartozik többek között a kedvezményezettek regisztrációja és ellenőrzése (ahol nem kapcsolódik közvetlenül az álláskeresés folyamatos ellenőrzéséhez) és a juttatások kifizetése, a kérelmek jóváhagyása.

3. *Egyéb szolgáltatások/tevékenységek*: a foglalkoztatási szolgálat azon szolgáltatásait, tevékenységeit és általános költségeit foglalja magában, amelyek nem szerepelnek az LMP-adatbázis más kategóriáiban. Ilyen például foglalkozás-egészségügyi vizsgálat, bérgarancia-támogatás, külföldiek magyarországi munkavállalásának engedélyezése.

Álláskeresési terv, álláskeresési megállapodás – 2010 végéig kötelező

Az ügyfelekkel való kapcsolattartás fontos állomásai a kapcsolatfelvétel után az álláskeresési terv kialakítása az álláskereső igényei és jellemzői alapján, jogosultság és igény esetén a folyósítható pénzbeli ellátás megállapítása, az álláskeresés során a kapcsolattartás, végül pedig a kapcsolat lezárása, illetve folytatása a szociális jellegű ellátások terén (jelenleg: közmunka, foglalkoztatást helyettesítő támogatás vagy rendszeres szociális segély). 2010. december 31-ig a kapcsolatfelvétel után keletkezett álláskeresési megállapodás kötelező erejű volt az ellátásban részesülők számára, annak megszerzése az álláskeresők járadékának megvonásával járt. A megállapodás után az álláskeresőnek az adott kirendeltség által meghatározott időközönként, de legalább háromhavonta jelentkeznie kellett a kirendeltségen, és számot kellett adnia álláskereső tevékenységéről. Az együttműködési megállapodás megkötése nemcsak az álláskeresők, de a munkaügyi kirendeltség más ügyfelei (például rehabilitáltak) számára is kötelező erejű volt.

Hét helyett húsz munkaügyi központ, rövidebb kötelezettség nélküli időszak

Működés 2010 szeptembere és 2011 szeptembere között. 2011. január 1-jétől a hét önálló költségvetésű regionális munkaügyi központ megszűnt, a belőlük kialakított húsz munkaügyi központ a megyei kormányhivatalok

szakigazgatási szerveiként működik tovább. A munkaügyi központok szervezetében jelentős változás, hogy a munkatársak mintegy felének a munkaidejét 2011 szeptemberétől közmunkákkal kapcsolatos teendők kötik le.

2011. január 1-jétől az álláskeresői megállapodás intézménye megszűnik, azonban célszerű (de nem kötelező) az együttműködés egyes lépéseit továbbra is tervezni és dokumentálni. A rehabilitációs járadékra jogosulttal azonban továbbra is kell rehabilitációs megállapodást kötni.

Főbb jogszabályok

A regisztrált munkanélküliekkel (nyilvántartott álláskeresőkkel) kapcsolatos teendőket az 1991. évi. IV. törvény (Flt.) tartalmazza.

Új jogszabályok: 315/2010. (XII. 27.) kormányrendelet a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálatról feladatairól, költségvetését meghatározza a 2010. évi CLXIX. törvény a Magyar Köztársaság 2011. évi költségvetéséről. A munkaügyi központok átalakulásáról szóló alapító okiratokat a Hivatalos Értesítő 2011. 9. száma tartalmazza. 2/2011. (I. 14.) NGM rendelet az álláskeresőként való nyilvántartásba vételről, valamint a nyilvántartásból való törlésről

Internetes források: <http://www.munka.hu>.

Aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök (LMP-eszközök)

2. Képzések

Hogyan működnek? A képzési programok célja az, hogy az állami finanszírozású képzés keretében korábban nem meglévő, a munkapiacra értékesíthető, a munkába lépési és munkában maradási esélyt növelő, magasabb bért lehetővé tevő készségekkel lássa el a résztvevőket.

Hogyan hatnak a foglalkoztatásra? A képzés akkor hathat a foglalkoztatásra, ha az átadott ismeretanyag releváns, a munkapiacra keresett, a képzésben részesülő fél pedig a tananyag elsajátítására alkalmas. Ebben az esetben tartósan megnöveli a résztvevő esélyét az állásba jutásra és esetleg a korábbinál nagyobb bér elérésére, ami tartósan növelheti a foglalkoztatást folyamatos költségvetési teher nélkül. *Kluve* (2010) szerint a képzési programok az aktív eszközök más eszközeinél kevésbé hatékony formái, amennyiben nem javítják érezhetően a résztvevők munkapiaci esélyeit, *Card–Kluve–Weber* (2010) a programokat hosszabb időtávon is vizsgáló elemzése azonban árnyalja a képet: megmutatja, hogy megfelelően célzott képzéseknek lehet kedvező – de inkább hosszabb idő alatt bontakozó – hatásuk. Több mint egy évtizede a képzési programok hatásának empirikus elemzését Magyarországon *O’Leary* (1998) végezte el, egy ehhez hasonló elemzést a közelmúltban *Csoba–Nagy–Szabó* (2010) készített (lásd még a *Közlelkép* 4. fejezetét). A képzési programok hatásáról szól *Galasi–Nagy–Lázár* (1999) írása is. A hazai eredmények azt mutatják, hogy a vizsgált képzési programok kismértékben javították

A cél: a munkapiaci esélyek növelése

a résztvevők munkapiaci esélyeit, azonban egyik kutatás sem követte a résztvevőket olyan hosszú ideig, amilyen időtávon *Card-Kluve-Weber* (2010) jelentősebb pozitív munkapiaci hatásokat talált.

Működés 2010 szeptemberében (2010. július-augusztus). Képzési támogatásra a valamely veszélyeztetett csoportba tartozó álláskereső, munkában állók, illetve inaktívak jogosultak. A támogatás a munkaügyi központtól igényelhető. Formája lehet keresetpótló juttatás (munkában állók esetében keresetkiegészítés) a képző intézmény által megállapított képzési költség és vizsgadíj, valamint képzéshez kapcsolódó szállás, ételmezés és a helyi, illetve helyközi utazás költsége.

A képzés lehet a munkanélküliek foglalkoztatását elősegítő vagy a munkaviszonyban állók munkahely-megtartó képzése. A képzéseket állami és piaci szolgáltatók nyújtják.

Működés 2010 szeptembere és 2011 szeptembere között. A vizsgált időszakban a képzések szerkezetében és elérhetőségében nem volt változás, a jövőre nézve azonban több fontos döntés született.

Átalakult a képzést biztosító intézményhálózat. A kilenc, korábban önálló regionális képzőközpont 2011. december 18-i hatállyal a Budapesti Munkaerő-piaci Intervenciók Központtal (BMIK) mint általános jogutóddal történő egyesítés (beolvadás) révén megszűnik. A BMIK elnevezése 2011. június 30-tól Türr István Képző és Kutató Intézetre változott, és ezt követően általános és egyetemes jogutódként látja el a beolvadó költségvetési szerv közfeladatait a képzés, területi, társadalmi felzárkózás, illetve közfoglalkoztatással összefüggő feladatok terén.

Az európai uniós források felhasználásának átrendeződésével (lásd erről a többi eszközt és a komplex programok leírását) már 2011-től igen nagy hangsúly kerül a Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP) 2. prioritása: az alkalmazkodóképesség javításán belül a képzési programokra, melyeket (az 1. prioritás programjaival ellentétben) főként nem a munkaügyi szervezet, hanem a Humán-erőforrás Program Irányító Hatósága (HEP-IH) bonyolít le.

Főbb jogszabályok

A foglalkoztatást elősegítő képzések támogatását a 1991. évi IV. törvény (Ft.) 14. paragrafusa és a 6/1996. (VII. 16.) MÜM-rendelet 1. paragrafus szabályozza.

Új jogszabályok: A képzőközpontok rendszerét 3/2011. (II. 11.) KIM-rendelet, és a módosításáról szóló 19/2011. (VI. 24.) KIM-rendelet 6. paragrafus szól. A TÁMOP 2. prioritásának akciótervét a 1013/2011 kormányrendelet fogadta el.

Internetes források: http://www.munka.hu/engine.aspx?page=allaskezesoknek_kepzes, http://www.munka.hu/engine.aspx?page=munkaadoknak_kepzes, <http://www.tkki.hu>.

Jelentős intézményi átalakulás

3. Munkahelyi rotáció és állásmegosztás

Hogyan működik? Ezek az intézkedések egy munkanélküli vagy más, a célcsoportok valamelyikéhez tartozó személy munkába állását támogatják azáltal, hogy lehetővé teszik számára egy már dolgozó személy által teljesített munkaórák egy részének ledolgozását.

Hogyan hathat a foglalkoztatásra? Ez az eszköz akkor növelheti a foglalkoztatás mértékét, ha sikerül az érintettet munkába vonni, és ez nem jár más munkavállalók állásának elvesztésével. Ez akkor lehetséges, ha az érintett munkakör osztható, az érintettek érdekeltek a megosztásban, és megelégednek a fizetés rájuk jutó részével. Ha a béralkalmazkodás az érintett piacon az elsődleges munkahely-növelő hatást semlegesíti *Layard–Nickell–Jackman* (1991), akkor a gazdaság egészére vagy szegmentált piacokra kiterjedő állásmegosztás nem hatásos foglalkoztatáspolitikai eszköz. A kisebb és integrált munkapiacok, illetve merev bérek esetén a hatás nem egyértelmű.

Működés 2010 szeptemberében. A magyarországi aktív foglalkoztatási eszközök között 2010 végéig nem létezett olyan eszköz, ami ide sorolható. *Működés 2010 szeptembere és 2011 szeptembere között.* 2011. január elsejétől a munkaadónak a 27 százalékos helyett 20 százalékos mértékű tb-járulékot kell fizetnie a jogosult munkavállaló után, és legfeljebb a minimálbér kétszeresének megfelelő járulékalap után, ha tgyás, gyes vagy gyed ellátásban részesült, gyermekgondozási szabadságról (2010. december 31-ét követően) visszatérő munkavállalót alkalmaz meghatározott módon. A támogatás feltétele, hogy a visszatérést követően heti 20–20 órára osztsák fel a meglévő állást két részmunkaidős munkaviszonyra a visszatérő munkavállaló és a távolléte idejére e célból foglalkoztatott (vagy annak távozása esetén más) munkavállaló között. Ezeknek a feltételeknek legalább egy évig fenn kell állni. A kedvezmény legfeljebb három évig jár, és más kedvezménnyel nem vonható össze.

Főbb jogszabályok

Start-törvény (2004. évi CXXIII. törvény) 8/B. paragrafus.

Új jogszabályok: 2010. évi CXXIII. törvény az adótörvényekről.

4. Foglalkoztatásösztönzés

Hogyan működik? A foglalkoztatásösztönzés célja a nem dolgozók egy meghatározott célcsoportjának munkába vonása, vagy egy már dolgozó munkában tartása munkaköltsége egy részének vagy egészének finanszírozása, illetve egyéb, a foglalkoztatással összefüggő költség mérséklése által.

Hogyan hathat a foglalkoztatásra? Az eszköz elsődleges hatása az, hogy a támogatás hatására a munkaadók a korábbinál olcsóbban tudnak állást kínálni a célcsoport tagjai számára, ezért foglalkoztatási rátájuk megnö-

*A siker feltétele:
munkába állítás mások
kiszorítása nélkül*

*Tb-járulék-kedvezmény
állásmegosztás esetén*

*Csökkenő terhek
a támogatottak után*

het a támogatás idején. A második, közvetett de hosszú távon fontosabb hatás az, hogy a célcsoport tagjai sok esetben a támogatott munka révén beléphetnek a munkapiacra, ami hátrányos helyzetük miatt sokszor másként nem lenne lehetséges. A foglalkoztatás során az alkalmazott és a munkaadó is megismeri az alkalmazott képességeit, így a foglalkoztatásra gyakorolt hatás a támogatás folyósításának megszűnése után is megmaradhat. A hatás erősen függ a piac viszonyaitól és magának a támogatásnak a szabályozásától is, azon belül főként annak célzásától és kiszorítási hatásától. Több mint egy évtizede a működő bértámogatási programok hatásának empirikus elemzését Magyarországon *O'Leary* (1998) végezte el, egy ehhez hasonló elemzést a közelmúltban *Csoba-Nagy-Szabó* (2010) készített (lásd még a *Közlelkép* 4. fejezetét). A szerzők megállapítják, hogy számításaikban a bértámogatások jelentős pozitív hatása elsősorban nem a programnak köszönhető, hanem annak, hogy a program az átlagosnál jelentősen jobb foglalkoztatási esélyű ügyfeleket támogatja. A munkahelyek megőrzését célzó programok hatásosságáról hazai empirikus tanulmány még nem létezik. A 2008 utáni válság során alkalmazott eszközök hatását *OECD* (2009) korlátozottan várta.

Munkaerőköltség-támogatások a munkaerő-felvétel és a munkahely-megtartás ösztönzésére

Működés 2010 szeptemberében. A foglalkoztatásösztönzés igen sok csatornán keresztül valósulhat meg, két fő módozattal: a munkaerő-felvétel és a munkahelymegtartás ösztönzésével. A támogatások között szerepelnek a munkaerőköltségéhez hozzájáruló támogatások (bértámogatás, bérköltség-támogatás, járulékkedvezmény, ide értve a *Start*, *Start-extra*, *Start-plusz* és a *Start-régió* programokat is), a munkavégzés bizonyos módjait támogató kedvezmények (például távmunka), illetve a munkavégzéshez kapcsolódó költségeket mérséklő támogatások (például a csoportos személyszállítás és a helyközi utazási támogatása). A támogatásokat a munkaügyi központok kezelik, igényelni és pályázni is náluk lehet, de a támogatás, például a járulékkedvezmény közvetett formában is megvalósulhat (ilyen a *Start-kártya*).

Működés 2010 szeptembere és 2011 szeptembere között

– 2011-től megszűnik *Start-régió*, ami az *Start-extra* kártya keretében a rendelkezésre állási támogatásra (RÁT) jogosult munkavállalók után lehetett érvényesíteni. Átmenetileg azonban a munkaügyi központtal 2011. január 1-jét megelőzően megkötött megállapodás annak lejártáig igénybe vehető.

– A *Start*-programokban 2011. január elsejétől a részmunkaidős munkavállalók is részt vehetnek.

– A *Start-extra* igénybevételeinek feltételei 2011-ben szigorodtak: a kiváltásra a tartós munkanélküliek mellett csak azok az alapfokú végzettségűek és 50 év felettiiek jogosultak, akik a kártya igénylésének időpontját megelőzően legalább három hónapal álláskeresőként regisztráltak.

– Az új *Start-plusz* és *Start-extra* kártyák legkésőbb 2011. december 31-ig igényelhetők, ezek alapján a munkaadót legfeljebb 2013. december 31-ig illeti meg a járulékkedvezmény.

Főbb jogszabályok

A foglalkoztatásösztönző támogatások jogszabályi hátterét a 1991. évi IV. törvény (Ft) 11. paragrafusa, 18. paragrafusa, a 6/1996. (VII.16.) MüM-rendelet 11. paragrafusa, 18. paragrafusa, 39/1998. (III.4.) kormányrendelet és a 2004. évi CXXIII. törvény (Start-törvény) adja.

Új jogszabályok: 1013/2011. (I. 19.) kormányhatározat a Társadalmi Megújulás Operatív Program 2011–2013. évekre szóló akciótervének jóváhagyásáról, benne a TÁMOP 1.2.1 projekt részleteivel; 2011. évi CV. törvény egyes munkaügyi tárgyú és más kapcsolódó törvények jogharmonizációs célú módosításáról; 2011. évi CVI. törvény a közfoglalkoztatásról és a közfoglalkoztatáshoz kapcsolódó, valamint egyéb törvények módosításáról; 27/2010. (XII. 31.) NGM-rendelet a nemzetgazdasági miniszter szabályozási feladatkörébe tartozó egyes miniszteri rendeleteknek a fővárosi és megyei kormányhivatalok felállításával összefüggő módosításáról.

Internetes források: http://www.munka.hu/engine.aspx?page=ma_tamogatas, http://www.munka.hu/engine.aspx?page=ak_tamogatasok, http://www.afsz.hu/engine.aspx?page=full_tamop121

5. Védett foglalkoztatás és rehabilitáció

Hogy működik? Az ezzel kapcsolatos programok célja az, hogy a foglalkoztatás speciális körülményeinek és a megfelelő szolgáltatások biztosításával a megváltozott munkaképességűek meglévő munkavégző képességét fejlessze, megkönnyítse a munkapiacra való visszatérést vagy a munkahelyük megtartását.

Hogy hathat a foglalkoztatásra? A rehabilitáció elsődleges hatása az, hogy feltárja és fejleszti a megváltozott munkaképességűek olyan készségeit, amelyek a munkavégzés alapjaként szolgálhatnak. Hozzájárulhat az előítéletességből vagy információhiányból adódó diszkrimináció csökkentéséhez is. A sikeresen rehabilitáltak képesek lehetnek a nyílt munkapiacra elhelyezkedni, illetve speciális munka támogatása keretében elhelyezkedni. A rehabilitáció megfelelő alkalmazása sok esetben önállóvá teheti a megváltozott munkaképességűeket, akik ép társaikkal azonos teljesítményt tudnak nyújtani – ez hosszú távon tartós költségvetési teher nélkül növelheti a foglalkoztatást. A védett foglalkoztatás, a rehabilitáció egyes formáinak hatásait Magyarországon *Scharle* (2011) hasonlította össze: eredményei szerint a védett szervezetek bér- és egyéb költségeinek szubvenciója lényegében nem, míg a nonprofit szolgáltatók rehabilitációs szolgáltatásai érdemben növelik a résztvevők elhelyezkedési esélyeit.

A rehabilitáció önállóvá teheti a megváltozott munkaképességűeket

Munkaeszközök fizikai átalakítása, mentorok alkalmazása

Bértámogatás és foglalkozási rehabilitációs támogatás

A kiemelt projekt lebonyolítói a munkaügyi központok illetékes kirendeltségei

Hogy működött korábban? A védett foglalkoztatás és rehabilitáció a következőképpen válik szét a hazai gyakorlatban:

Védett foglalkoztatás: azok a védett munkahelyi intézkedések tartoznak ide, amelyek célja a nyílt munkapiacra történő integrációra való felkészítés: például a munkahely vagy a munkaeszközök fizikai átalakítása, mentorok vagy más szakképzett segítők alkalmazása.

Rehabilitáció: tanácsadás, képzés, fejlesztés, ami segíti a fogyatékhöz vagy az állapothoz való alkalmazkodást, fejleszti a munkába állást vagy a rendszeres képzést lehetővé tevő készségeket, és végül segít megtalálni és megtartani a megfelelő munkakört és munkahelyet is.

A védett foglalkoztatás Magyarországon történhet úgynevezett védett szervezetben vagy kiemelt tanúsítvánnyal rendelkező (akkreditált) rehabilitációs foglalkoztatónál.⁶ Mindkét szervezetben előírás, hogy a dolgozók jelentős hányada megváltozott munkaképességű legyen. A rehabilitáció költségéhez az állam kétféle módon járul hozzá: a bértámogatás a munkabér és járulékainak 40 százalékatól 100 százalékáig terjedhet, és a munkába helyezéshez, illetőleg a munkahely megtartásához, továbbá a foglalkozási rehabilitációhoz, valamint a munkahelyi segítő személy foglalkoztatásához lehet nyújtani. A foglalkozási rehabilitációs támogatás másik eleme a költségkompenzációs támogatás, ez azoknak a – megváltozott munkaképességűek foglalkoztatásához közvetlenül kapcsolódó – elismert és igazolt költségeknek a részleges megtérítésére irányul, amelyek egészséges munkavállalók foglalkoztatása esetén nem merülnének fel. Ezt csak védett foglalkoztató igényelheti. A bértámogatás megállapításáról – kérelem alapján – a munkaügyi központok kirendeltségei döntenek.

A rehabilitációt egyfelől európai uniós programokban, másfelől nonprofit szervezetek eseti pályázatain keresztül támogatja az állam. A TÁMOP 1.1.1. Megváltozott munkaképességű emberek rehabilitációjának és foglalkoztatásának segítése elnevezésű kiemelt projekt szolgáltatásokkal és támogatási formákkal segíti a munkapiacra való be-, illetve visszajutást, valamint a munkahelyek megtartását. A kiemelt projekt lebonyolítói a munkaügyi központok illetékes kirendeltségei. A rehabilitáció folyamata szorosan összefügg a 50–79 százalékos egészségkárosodás esetén folyósított rehabilitációs járadékkal, amelyet a 13. Öregségi és rokkantsági nyugdíj – rokkantsági ellátás pontban tárgyalunk.

Működés 2010 szeptembere és 2011 szeptembere között. A megváltozott munkaképességű munkavállalókat foglalkoztató munkáltatók akkreditációját bevezetése óta (2005. november 1-től) 2010. december 31-ig a Foglalkoztatási Hivatal végezte. Ezt a feladatot 2011. január 1-től a Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatal (NRSZH) látja el a költségvetési támogatásokkal kapcsolatos feladatokkal együtt.

⁶ Akkreditált munkaadónak nevezzük azt a munkáltatót, amely olyan speciális akkreditációs eljáráson jut túl, amely révén alkalmassá válik megváltozott munkaképességűek foglalkoztatására, illetve amely során akkreditációs (azaz alap vagy rehabilitációs, illetve kiemelt vagy feltételes) tanúsítványt szerez.

Főbb jogszabályok

177/2005. (IX. 2.) kormányrendelet a megváltozott munkaképességű munkavállalók foglalkoztatásához nyújtható költségvetési támogatásáról; 15/2005. (IX. 2.) FMM-rendelet az FH rehabilitációs feladatairól; a 176 /2005. (IX. 2.) kormányrendelet a megváltozott munkaképességű munkavállalókat foglalkoztató munkáltatók akkreditációjának, továbbá az akkreditált munkáltatók ellenőrzésének szabályairól; és a 14/2005. (IX. 2.) FMM-rendelet a rehabilitációs akkreditációs eljárás és követelményrendszer szabályairól.

Új jogszabályok: 121/2011. (VII. 15.) kormányrendelet a megváltozott munkaképességű munkavállalók foglalkoztatásához nyújtható költségvetési támogatásáról szóló 177/2005. (IX. 2.) kormányrendelet módosításáról, 332/2010. (XII. 27.) kormányrendelet a Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatal feladatainak megállapításával összefüggő egyes kormányrendeletek módosításáról; 46/2011. (VII. 15.) NEFMI rendelet a megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatásához nyújtható költségvetési támogatás megállapításának részletes szabályairól szóló 15/2005. (IX. 2.) FMM rendelet módosításáról; 25/2010. (XII. 30.) NEFMI-rendelet a Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatal feladatainak megállapításával összefüggő egyes miniszteri rendeletek módosításáról.

Internetes források: http://www.munka.hu/engine.aspx?page=ma_tamogatas&switch-content=ma_tamogatas_megvaltozott_munkakepz_091026&switch-zone=Zone1&switch-render-mode=full; http://www.orszi.hu/html/pdf/tajekoztatok/Megvaltozott_munkakepessegek_foglalkoztatasanak_tamogatas_2011.pdf

6. Közvetlen munkahelyteremtés

Hogyan működik? Ezek a programok új, rendszerint közhasznú munkahelyeket hoznak létre tartós munkanélküliek vagy más, nehezen munkát találó embereknek. A programok jellemzően a közszférában vagy a nonprofit szektorban teremtenek állásokat, de közcélú projektek vagy a magánszektorban működő hasonló programok is mindenféle megkülönböztetés nélkül tartozhatnak ide. Így a különböző közfoglalkoztatási programok, valamint a (korábbi) közcélú, közhasznú és közmunka is. *Hogyan hathat a foglalkoztatásra?* A közvetlen munkahelyteremtés elsődleges munkapiaci hatása az, hogy a közvetlenül létrehozott állami munkahelyen dolgozó állásban van, és foglalkoztatottnak számít. Ugyanakkor az ilyen jellegű munkavégzés közvetett és talán legfontosabb munkapiaci hatása az lehet, hogy az érintett személy beléphet a nyílt munkapiacra. Az munkapiaci integráció feltétele az, hogy azt megfelelő szolgáltatások és támogatások segítsék, a végzett munka jellege pedig ezt lehetővé tegye – többek között azzal, hogy releváns munkatapasztalattal szolgáljon. Több mint egy évtizede a működő közmunkaprogramok hatásának empirikus

*Főleg a közszférában
vagy a nonprofit
szektorban teremtenek
állásokat*

*A siker feltétele:
munkapiaci integráció*

Út a munkához, közhasznú foglalkoztatás, közmunkaprogramok

Négy pilléres új közfoglalkoztatási program

Új speciális jogviszony: közfoglalkoztatási jogviszony közfoglalkoztatási bérrel

elemzését Magyarországon O'Leary (1998) végezte el, egy ehhez hasonló elemzést a közelmúltban Csoba–Nagy–Szabó (2010) készített (lásd még a *Közlelkép* 4. fejezetét). Az Út a Munkához programot elemzi *Budapest Intézet–Hétfa* (2011). Ezek egyike sem talált pozitív foglalkoztatási hatást a vizsgált időtávon.

Működés 2010 szeptemberében. 2010. december 31-éig a közcélú munka Út a munkához néven bevezetett rendszere működött. Ennek keretében szociális alapon járó bérpótló juttatást (rendelkezésre állási támogatást) az igénylők csak akkor kaphatták meg, ha álláskeresőként nyilvántartásba kerültek, és együttműködtek a munkaügyi központokkal, és a felajánlott, ideértve a közcélú munkalehetőséget is elfogadták. 2010 végéig létezett a közhasznú foglalkoztatás, és működtek nagyobb horderejű közmunkaprogramok is.

Működés 2010 szeptembere és 2011 szeptembere között. A közfoglalkoztatás korábbi rendszerét 2011-től kezdődően új támogatási rendszer váltotta fel. Megszűnt a közmunkaprogram, a közcélú munka, valamint a közhasznú munkavégzés, és helyükbe négy pilléres új közfoglalkoztatási program lépett. A pillérek: rövid időtartamú közfoglalkoztatás támogatása, hosszabb időtartamú közfoglalkoztatás támogatása, közfoglalkoztatás mobilitását szolgáló támogatás és országos közfoglalkoztatási program támogatása.⁷ Közfoglalkoztató – az államon túl – lehet többek között önkormányzat, egyház, szociális szövetkezet és néhány nevesített területen (vízirtásulat, erdőgazdálkodás, vasút pályafenntartás) működő gazdálkodó szervezet. E program szakmai felügyelete a 2011 első felében a Nemzetgazdasági Minisztériumhoz tartozott. 2011. július 1-jétől a közfoglalkoztatás szakmai irányítását a Belügyminisztérium vette át. 2011. szeptember 1-jével a közfoglalkoztatás jogi keretei a munkanélküli-ellátás átalakulásához igazodnak. Új speciális jogviszony jött létre, a közfoglalkoztatási jogviszony, amely ezzel a közfoglalkoztatottakat több tekintetben (ilyen a legkisebb kereset) kiemeli a munkatörvénykönyv hatóköréből. A korábbi bérpótló juttatást felváltotta a foglalkoztatást helyettesítő támogatás.

A közfoglalkoztatás alanyainak foglalkoztatásához különféle támogatások igényelhetők. Támogatást a közfoglalkoztató rövid és hosszú távú közfoglalkoztatáshoz, országos közmunkaprogramhoz igényelhet. Támogatható még az úgynevezett közhasznú kölcsönző, aki bizonyos feltételekkel – a foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesülő foglalkoztatása mellett – az érintett képzését és mentorálását is vállalja. Ezekben az esetekben a támogatás legalább a legkisebb közfoglalkoztatási bér fizetése mellett valósul meg. Támogatható még a foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesülők foglalkoztatása a nyílt piacon bármely munkaadónál, legalább az általános, a nyílt piacon érvényes minimálbér fizetése mellett, továbbfoglalkoztatási kötelezettséggel.

⁷ A közfoglalkoztatásért felelős miniszter a rövid időtartamú, a hosszabb időtartamú, valamint az országos közfoglalkoztatási támogatási formákra mintaprogramokat indíthat. A jelenleg tervezés alatt álló és elindított mintaprogramokban a következő tevékenységek végezhetők: belvízelvezetés, mezőgazdasági projekt, kazánprogram, illegális hulladék-lerakóhelyek felszámolása, mezőgazdasági földutak rendbetétele, közúthálózat javítása, téli foglalkoztatás.

Főbb jogszabályok

A 2010. december 31-ig tartó állapotot a 23/2001. kormányrendelet a „Közfoglalkoztatáshoz nyújtandó támogatásokról” szabályozza. A 2011-es pénzügyi mozgásteret a „2010. évi CLXIX. törvény a Magyar Köztársaság 2011. évi költségvetéséről” adja meg.

Új jogszabályok: A 2011. január 1. utáni szabályokat a (375/2010. (XII.31.) kormányrendelet a közfoglalkoztatáshoz nyújtható támogatásokról, a 2011. szeptember 1. utáni szabályokat a 2011. évi CVI. törvény határozza meg, egyben számos vonatkozó jogszabályt módosít, köztük az Ft-t és a Mt-t. További szabályozás található: 170/2011. (VIII. 24.) kormányrendelet a közfoglalkoztatási bér és a közfoglalkoztatási garantált bér megállapításáról és 171/2011. (VIII. 24.) kormányrendelet a közfoglalkoztatással összefüggésben egyes kormányrendeletek módosításáról.

Internetes forrás: http://www.munka.hu/engine.aspx?page=nfsz_kozfoglalkoztatás

7. Vállalkozásindítás ösztönzése

Hogyan működik? Az álláskereső vállalkozóvá válását elősegítő aktív eszköz célja vállalkozói készségük, hajlandóságának előmozdítása, saját vállalkozás, illetve vállalkozói tevékenység beindítására való ösztönzése meghatározott célra fordítható pénzbeli juttatással.

Hogyan hathat a foglalkoztatásra? A sikeresen vállalkozóvá váló munkanélküli csökkenti a munkanélküliek számát, és növeli a foglalkoztatottakét saját maga, esetleg mások foglalkoztatásával is. A támogatási forma O’Leary (1998) értékelése szerint hozzájárult a támogatottak munkapiaci helyzetének javulásához. Galasi–Lázár–Nagy (2003) számításai szerint a legjobb elhelyezkedési mutatót a vállalkozóvá válási támogatásban részesülőknél találták. Az eredményeket azonban mindkét esetben jórészt a támogatottak átlagosnál jobb összetétele magyarázta.

Működés 2010 szeptemberében. A vállalkozóvá válási támogatás célcsoportjába tartozhatnak olyan, nyilvántartott álláskereső és rehabilitációs járadékban részesülő személyek, akik önmaguk foglalkoztatását egyéni vállalkozás keretében vagy gazdasági társaság – személyesen közreműködő – tagjaiként vagy bizonyos típusú mezőgazdasági őstermelőként oldják meg.

A támogatás formája pályázati eljárás alapján visszatérítendő vagy vissza nem térítendő kamatmentes tőkejuttatás és/vagy a kötelező legkisebb munkabér összegéig terjedő vissza nem térítendő támogatás, illetve a vállalkozói tevékenység folytatásához és megkezdéséhez szükséges szaktanácsadás költségei.

Működés 2010 szeptembere és 2011 szeptembere között. A támogatás lényegében évek óta változatlan formában működik, a vizsgált időszakban sem volt változás.

A vállalkozóvá válás csökkentheti a munkanélküliek számát

Önfoglalkoztatás egyéni vállalkozóként vagy gazdasági társaság tagjaként vagy mezőgazdasági őstermelőként

Főbb jogszabályok

A támogatást a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló az 1991. évi IV. törvény 17. paragrafusa, illetve a foglalkoztatást elősegítő támogatásokról, valamint a Munkaerő-piaci Alapból foglalkoztatási válsághelyzetek kezelésére nyújtható támogatásról szóló 6/1996. (VII. 16.) MüM-rendelet 10. paragrafusa szabályozza.

Internetes forrás: http://www.munka.hu/engine.aspx?page=ak_tamogatások.

Támogatások

8. Munkanélküliségi (álláskeresési) ellátások és támogatások

Hogyan működik? A pénzbeli munkanélküli-ellátás célja, hogy az egyének kieső munkabérét vagy jövedelmét készpénzzel pótolja, amennyiben az érintett képes munkát vállalni és rendelkezésre is áll, de nem talál megfelelő munkahelyet. A munkanélküli-ellátásra való jogosultság általában feltételhez kötött; az kaphatja, aki aktívan keres munkát, de néhány speciális esetben – például idős munkavállalók – a feltételeken könnyíthetnek.

Hogyan hathat a foglalkoztatásra? A munkájukat elvesztőknek általában jó néhány hónap jövedelemkieséssel kell számolniuk, ha az elvesztettnél nem kívánnak jelentősen kedvezőtlenebb új állást vállalni. A munkanélküli-ellátás hatása nem egyértelmű: munka nélkül járó jövedelmet biztosít, ami csökkenti a munkavállalási hajlandóságot. A megfelelő szintű és megfelelő ideig tartó ellátás mellett ugyanakkor hatékonyabban lehet állást keresni, így csökkenhet a munkanélküliség hossza, növekedhet a foglalkoztatottság, és a munkavállaló – munka közötti illeszkedés jobb lehet, mint ellátás nélkül. Az ellátások hatásáról lásd *Galasi–Nagy* (2002), *Micklewright–Nagy* (1995), *Köllő–Nagy* (1995), *Wolff* (2001) munkáit. Ezek a kutatások azt mutatták, hogy a járadékos vagy segélyezési időszak rövidítése egyáltalán nem, vagy csak kismértékben növelte a munkakínálatot, miközben az ellátottak jövedelmi helyzete lényegesen rosszabb lett. *Működés 2010 szeptemberében.* Az ellátások két formáját különböztetjük meg.

1. *Munkanélküliségi járadék:* a juttatást olyan (volt) dolgozók kapják, akik jogosultak valamilyen munkanélküli-biztosítási programra. Általában csak korlátozott időre fizetik.

2. *Munkanélküliségi segély:* a juttatást olyan dolgozók kapják, akiknek nincs munkanélküli-biztosításuk (nincs elég jogszerező idejük vagy már kimerítették), vagy már túllépték az álláskeresési járadék jogosultság idejét. Ez a segély általában rászorultság esetén fizethető.

2005. november 1-jétől 2011. augusztus 31-ig az álláskeresők ellátását az álláskeresési járadék és az álláskeresési segély háromféle típusa biztosította. Ezek alapvetően biztosítási típusú ellátások voltak, ame-

A segélyezési időszak rövidítése csak kismértékben növeli a munkakínálatot, az ellátottak jövedelmi helyzetét lényegesen rontja

lyek szociális elemeket is tartalmaztak: ilyen az álláskeresői járadék és az álláskeresői segély. Mindkét juttatás adminisztrációját a munkaügyi kirendeltségek végezték. A szociális ellátás a 2000-es évek során fokozatosan eltolódott a munkakeresés, de legalább a munkaügyi központtal vagy más intézménnyel való kötelező kapcsolattartás irányába, és ez ma is így van. Ez az ellátási forma közvetlen kapcsolatban áll a közfoglalkoztatás jelenlegi változatával, és az önkormányzatok intézik azzal együtt, hogy a jogosultnak (a rendszeres szociális segélytől eltekintve) a munkaügyi kirendeltségekkel kell együttműködni. Az ellátások jellemzőit az 1. táblázatban foglaltuk össze.

1. táblázat: Az álláskeresői és az aktív korúak ellátásának főbb jellemzői
2010. szeptember 1. és augusztus 31. között*

Megnevezés	Jogosultsági feltétel	Minimum	Maximum
Álláskeresői járadéka			
I. szakasz (folyósítási idő fele, legfeljebb 91 nap)	Négy éven belül legalább 365 nap jogosultsági idő (munkaviszony, egyéni, társas vállalkozó, aki vállalkozói járulékfizetési kötelezettségének eleget tett)	Járulékalap 60 százaléka, legalább a jogosultság kezdő napján hatályos minimálbér 60 százaléka: 46 800 Ft/hó - 1560 Ft/nap	Járulékalap 60 százaléka, legfeljebb a jogosultság kezdő napján hatályos minimálbér 120 százaléka: 93 600 Ft/hó - 3120 Ft/nap
II. szakasz (jogosultságból hátralévő idő, legfeljebb 179 nap)	Négy éven belül több mint 365 nap jogosultsági idő	Jogosultság kezdő napján hatályos minimálbér 60 százaléka: 46 800 Ft/hó - 1560 Ft/nap	
Álláskeresői segélye			
I. típus: 90 nap, 50 év felett 180 nap	Legalább 180 napi álláskeresői járadékra jogosult, azt kimerítette, de nem talált munkát	A minimális bér 40 százaléka: 31 200 Ft/hó - 1040 Ft/nap	
II típus: 90 nap	A megelőző négy évben legalább 200 napot és legfeljebb 365 napot töltöttek munkaviszonyban		
III típus: a nyugdíjkorhatár megszerzéséig tartó időszak, de legfeljebb 5 év	Az öregségi nyugdíjkorhatár betöltéséhez legfeljebb öt év hiányzik, és legalább 140 napig álláskeresői járadékában részesültek, amit kimerítettek		
<i>Rendelkezésre állási támogatás</i> (2010. december 31-ig)	Több, a munkavállalás korlátozottságára utaló feltétel, elégséges jövedelem hiánya, álláskeresői ellátás kimerítése, a képzettségnek megfelelő munka elfogadása és a megelőző egy évben az ÁFSZ/NFSZ-szel való együttműködés	<i>Az öregségi nyugdíj</i> legkisebb összege: 28 500 Ft/hó	
<i>Bérpótló juttatás</i> (2011. január 1-től augusztus 31-ig)	<i>A bérpótló juttatás:</i> legalább 30 nap munkavégzés vagy munkapiaci programban való részvétel, bármilyen képzettséget igénylő felajánlott munka elfogadása		
<i>Rendszeres szociális segély</i>	A megromlott munkavégző képesség (egészségi ok, 55 év felett, 14 év alatti gyermeket nem tudja elhelyezni, egyéb rendeletben szabályozott) és jövedelemhiány (továbbá vagyoni feltételek) fennállása esetén, kimerítette az álláskeresői ellátást, nem kell együttműködni az NFSZ-szel	<i>Családi jövedelem</i> határának függvénye, de legfeljebb a nettó minimálbér (60 600 Ft)	

* A konkrét összegek a 2011. augusztus 31-i állapotra vonatkoznak.

Működés 2010 szeptembere és 2011 szeptembere között. 2011. szeptember 1-jétől gyökeresen megváltozott az munkanélküli- (álláskereső) ellátások rendszere: jelentősen csökkent az álláskereső járadék folyósítási ideje, maximális mértéke, és változtak a jogosultsági feltételei is. Megszűnt az álláskereső segély első (járadék utáni) és második (200 nap munkaviszonnal megállapítható) típusa. A segély harmadik típusa átalakult, lényegében csak a mindenkori nyugdíjkorhatár előtt öt évvel vehető igénybe. Az új közmunkaprogram bevezetésével megváltoztak a szociális jellegű ellátások is. A bérpótló juttatás helyébe úgynevezett *foglalkoztatást helyettesítő támogatás* (FHT) lépett, amely a korábbinál szigorúbb feltételek mellett folyósítható. Az új álláskereső és szociális ellátások 2011. szeptember 1-jén érvényes jellemzői és nagysága a 2. táblázatban találhatók.

2. táblázat: Az álláskereső ellátások és az aktív korúak ellátásának főbb jellemzői
2011. szeptember 1-jén

Ellátás típusa	Jogosultsági feltétel	Ellátás összege
<i>Álláskereső járadék</i> (folyósítási idő minimum 36, maximum 90 nap)	Öt éven belül legalább 360 nap jogosultsági idő* 10 nap jogosultság 1 nap ellátásnak felel meg	Munkaerő-piaci járulékalap 60 százaléka, legfeljebb a jogosultság kezdő napján hatályos minimálbér 100 százaléka: 78 000 Ft/hó - 2600 Ft/nap
<i>Nyugdíj előtti álláskereső segély</i>	Legfeljebb öt év hiányzik a nyugdíjkorhatárhoz, és legalább 90 napon át álláskereső járadékban részesült, és az álláskereső járadék folyósításának időtartamát kimerítette, és ezt követően három éven belül betölti a megállapításhoz szükséges életkort, és rendelkezik az öregségi nyugdíjhoz szükséges szolgálati idővel	minimálbér 40 százaléka: 31 200 Ft - 1040 Ft/nap
<i>Foglalkoztatást helyettesítő támogatás</i>	Az aktív korúak ellátására való jogosultságát megállapították, kivéve az, aki <i>rendszeres szociális segélyre</i> jogosult Legalább 30 nap munkavégzés vagy munkaerőpiaci programban való részvétel, bármilyen képzettséget igénylő felajánlott munka elfogadása és a lakókörnyezet tisztán tartása, ha az önkormányzat előírja	Az öregségi nyugdíj legkisebb összege, 28 500 Ft/hó
<i>Rendszeres szociális segély</i>	Nincs lényegi változás	Családi jövedelem határának a függvénye, de legfeljebb a nettó minimálbér (60 600 Ft)

* Jogosultsági időt munkaviszonnal, illetve egyéni, illetve társas vállalkozói tevékenység folytatásával lehet szerezni, feltéve ez utóbbi esetben, hogy az álláskereső vállalkozói tevékenysége alatt járulékfizetési kötelezettségének eleget tett.

Főbb jogszabályok

A munkanélküli-ellátásokat a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló 1991. évi IV. törvény V. fejezete, valamint a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról 1993. évi III. törvény 25. paragrafus 1. bekezdése szabályozza, a szociális típusú ellátásokat az 1993. évi III. törvény, valamint a pénzügyi és természetbeni szociális ellátások igénylésének és megállapításának, valamint folyósításának részletes szabályairól szóló 63/2006. (III. 27.) kormányrendelet szabályozza.

Új jogszabályok: 2011 évi CVI. törvény a közfoglalkoztatásról és a közfoglalkoztatáshoz kapcsolódó, valamint egyéb törvények módosításáról.

Internetes forrás: http://www.munka.hu/engine.aspx?page=allaskeresoknek_munkanelkuli_ellatasok

9. Korai nyugdíjazás

Hogyan működik? Ezek a programok megkönnyítik azoknak az idősebb dolgozóknak a teljes vagy részleges korengedményes nyugdíjazását, akiknek feltehetően rossz az esélyük a munkavállalásra, vagy akiknek a nyugdíjazása elősegíti a munkanélküliek vagy más, célcsoportba tartozó személyek elhelyezkedését. Ez a típusú támogatás nem keverhető össze a korábbi munkakör sajátosságaihoz kötődő korengedményes nyugdíjazási rendszerhez, vagy az előrehozott öregségi nyugdíjjal, amelyeket az öregségi nyugdíjknál tárgyalunk.

Hogyan hathat a foglalkoztatásra? A feltételhez kötött korai nyugdíjazás növeli az inaktivitás mértékét, ugyanakkor a helyettesítő kötelezettséggel rövid távon csökkentik a munkanélküliség szintjét. Az eszközt hazai kutatás nem vizsgálta, de a hosszabb távú hatásokat vizsgálva *Layard–Nickell–Jackman* (1991) arra a következtetésre jutott, hogy ha az eszközt nagy arányban alkalmazzák, akkor annak rövid távú hatása a béralkalmazkodáson keresztül hamar megszűnik, és a munkanélküliség ismételt emelkedéséhez vezet.

Működés 2010 szeptemberében. Ez a típusú támogatás ma már nem létezik a magyarországi eszközpalettán, érdekességként említjük. (Korábban az előnyugdíj ilyen jellegű támogatás volt.) Két formája a következő.

1. *Feltételhez kötött:* elősegítik az idősebb dolgozók korengedményes nyugdíjazását, és kötelezik a munkaadót, hogy egy munkanélkület vagy más, célcsoportba tartozó személyt vegyenek fel a helyükre

2. *Feltétel nélküli:* elősegítik az idősebb dolgozók korengedményes nyugdíjazását, a visszavonuló dolgozók helyére nem kötelező a munkaadónak egy munkanélkület vagy más, célcsoportba tartozó személyt alkalmazni. A feltétel nélküli korengedményes nyugdíjazással kapcsolatos intézkedések csak akkor kerülhetnek ide, ha juttatást nyújtanak gazdasági ok (például egy ipari ágazat vagy egy gazdasági társaság szerkezeti átalakítása) miatt bekövetkezett munkanélküliség, illetve létszámleépítés esetére.

Működés 2010 szeptembere és 2011 szeptembere között. Nem volt változás e téren.

Összetett beavatkozások (komplex programok)

Az összetett beavatkozások a korábban ismertetett szolgáltatások, eszközök és támogatások együttes, egymást célszerűen erősítő alkalmazását jelentik. Az egyes eszközök egyszerű összekapcsolásától az különböz-

Részleges korengedményes nyugdíjazás azoknak, akiknek már kicsi az esélye munkavállalásra

teti meg őket, hogy kihasználják az azok között potenciálisan létrejövő, egymást erősítő hatást.

Az összetett beavatkozások fő építőkövei a korábban már ismertetett a foglalkoztatáspolitikai (LMP) eszközök, így legalább ugyanazokat a hatásokat lehet várni tőlük, mint amit az egyes eszközöktől külön-külön. A jól szerkesztett komplex programok elemei azonban fokozzák is egymás hatását, ami jelentheti a korábbi hatások megerősödését, illetve hatás keletkezését ott is, ahol korábban vagy semmilyen, vagy negatív hatás érvényesült. A munkapiaci szakpolitika hatását értékelő tanulmányok számos esetben jutnak arra a következtetésre, hogy az egyes elszigetelt programok nem (elég) hatásosak. Visszatérő következtetés azonban, hogy jól felépített komplex programok olyan esetekben is képesek sikert elérni, ahol más az egyedi intézkedések nem voltak erre képesesek (*Kézdi–Hudomiet, 2008*). A hazai komplex programok hatásbecslése még nem készült el.

Legfontosabb komplex programok EU-finanszírozással – TÁMOP

A vizsgált időszak legfontosabb komplex programjai EU-finanszírozással működtek a Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP) keretében. Ilyen a TÁMOP 1.1.1 (Megváltozott munkaképességű emberek rehabilitációjának és foglalkoztatásának segítése), és a TÁMOP 1.1.2/1.1 (Decentralizált programok a hátrányos helyzetűek foglalkoztatásáért a konvergencia régiókban. A hátrányos helyzetűek foglalkoztatásáért a Közép-magyarországi Régióban) projekt, valamint a TÁMOP 1.1.3 (Út a munka világába). A TÁMOP 1.1.1 projekt a megváltozott munkaképességűeknek, az 1.1.2 és az 1.1.4 projekt a pályakezdők, az 50 év feletti, a legfeljebb nyolc általános iskolai végzettséggel rendelkezők és a gyermekgondozási segélyből a munkapiacra visszatérni szándékozók számára elérhető. Az 1.1.3 projekt kizárólagos célcsoportja a szociális segélyezett (rendelkezésre állási támogatásban részesülő, később bérpótló juttatásban részesülő) regisztrált álláskereső volt.

A TÁMOP 1.1.1 program résztvevői számára a program szolgáltatási és támogatási programelem-kínálatából olyan segítő tevékenységek választhatók ki, amelyek a képzést, a támogatott foglalkoztatáson keresztül a munkatapasztalat- és munkagyakorlat-szerzést, a munkakipróbálást, valamint az önfoglalkoztatást és az ezekhez kapcsolódó támogatások igénybevételét segítik. Ezeket olyan támogatások és szolgáltatások egészítik ki, amelyek hozzájárulhatnak a résztvevők rehabilitációjához, munkaerőpiaci esélyeinek javításához, valamint személyes fejlődéséhez. A TÁMOP 1.1.2 program közvetlen célja a hátrányos helyzetű emberek munkaerőpiacra való belépésének segítése komplex, személyre szabott, a helyi lehetőségekhez és igényekhez igazodó szolgáltatásokkal és támogatásokkal. A program 2008. január elsejével indult és 2011. április 30-ával zárult. 2009. április 20. napját követően elérhetővé vált az állásukat 2008.

szeptember 1. napját követően kifejezetten a gazdasági recesszió miatt elvesztő, álláskeresővé váló emberek számára is, 2011 május elsejétől pedig a úgy indult újra, hogy célcsoportjába bekerültek a bérpótló juttatásban/foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesülők.

A TÁMOP 1.1.2 és 1.1.4 program, valamint a TÁMOP 1.1.3 program résztvevői számára lényegében a foglalkoztatáspolitikai politikai (LMP) eszközök teljes skálája hozzáférhető, valamint (például utazási) költség-térítést kaphatnak a választott szolgáltatások igénybevételéhez. Az egyes programelemek együttes hatása azonban nem mindig biztosított.

Főbb jogszabályok

A TÁMOP 1.1.1, 1.1.2 és 1.1.4 kiemelt projekteket a TÁMOP 1. prioritás 2009–2010. évi akcióterve ismerteti. A projektek szerepelnek a 2011–2013-as akciótervben is, amelyet a 1013/2011 kormányhatározat fogadott el.

MUNKAPIACI HATÁSÚ SZAKPOLITIKAI ESZKÖZÖK

A munkapiac működését az állam nemcsak a munkapiaci foglalkoztatáspolitikai eszközökön keresztül befolyásolja, hanem közvetett módon is – ilyen befolyásoló tényező például a munka árát módosító adórendszer. Ezeknek a közvetett eszközöknek a körét a LABREF adatbázis alapján határozzuk meg egyszerűsítő, de az összehasonlíthatóságot megtartó összevonásokkal.

10. Adó- és járulékrendszer

Adórendszer

Hogyan hathatnak a foglalkoztatásra? Az adók a munkapiacra uralkodó árakat befolyásolják, és közvetlen hatásuk az érintettek jövedelmét csökkenti. Ennek mértéke főként attól függ, hogy milyen a munka kínálatának és keresletének a bérre vonatkozó rugalmassága, amit rövid távon befolyásol a munkaadó és a munkavállaló között a közterhek viselésének megosztása, illetve a vállalat adott kibocsátás melletti bevételét befolyásoló adók is. Itt a vállalati jövedelmeket és a munkát terhelő adókat tárgyaljuk. A jövedelemadó a bér költségét növeli, a bérből származó nettó jövedelmet csökkenti, ami pedig visszafogja a keresletet és a kínálatot. A munkát és a tőkét terhelő adók nagysága befolyásolja ezeknek a termelésben felhasznált arányát. A jövedelemadóknak nemcsak az átlagos nagysága, hanem szerkezete is fontos: az egyes csoportok eltérő adóterhelése módosítja a munkaerő-kínálat szerkezetét. Közvetett munkapiaci hatásként azt lehet várni, hogy az adókból finanszírozott szolgáltatások hozzájárulnak a gazdaság és így a munkapiac működéséhez, például azáltal, hogy az állam megfelelő infrastruktúrát működtet és közszolgáltatás nyújt. Ha nincs érdemi kapcsolat az adóbefizetések té-

Vállalati jövedelmek és a munkát terhelő adók

nye és nagysága, valamint a kapott szolgáltatások között, akkor romlik az adómorál, és egyre nagyobb súlyú lesz a be nem jelentett foglalkoztatás. Fontos megjegyeznünk, hogy munkavégzésért számos formában kapható ellenszolgáltatás, és ezek jelentős része sem társasági adóként, sem személyi jövedelemadóként nem adózik: ilyen például a ki nem vett vállalkozói jövedelem, az egyszerűsített vállalkozói adó, vagy az östermelőként megszerzett jövedelem. Ezek közül a foglalkoztatásban többnek is szerepe van, de velük itt nem foglalkozunk.

Az adók munkakínálatra gyakorolt hatását *Scharle és szerzőtársai* (2010) vizsgálja. A versenyszféra munkakeresletéről *Kőrösi* (2005) ad számot ágazati, *Kertesi–Köllő* (2002) pedig képzettség szerinti bontásban. *Bakos–Benczúr–Benedek* (2008) jövedelembevallási hatásokat vizsgált, amiből azonban a munkakínálat és az eltitkolás hatása nem választható szét. A kutatások eredménye az, hogy a munkakeresletnek mind az árra, mind a kibocsátásra vonatkozó rugalmassága a fejlett piacgazdaságokéhoz hasonló volt a mérés időszakában, a nagy jövedelműeknél pedig közepes (a jövedelembevallás hatásától nem elválasztható) munkakínálati-jövedelmi rugalmasság mérhető.

Működés 2010 szeptemberében. A vállalati nyereségadót az adóalap után kellett fizetni, mértéke 250 millió forintig 10 százalék, utána 19 százalék (2010. július 1-től). Az adóalap közgazdasági értelemben a társaság nyeresége, pontos meghatározását a törvény tartalmazza. Az egyéni vállalkozók és a társas vállalkozások választhatják az egyszerűsített vállalkozói adót is. Ennek mértéke a forgalom 30 százaléka, és kiváltja az érintett jövedelem minden további adóterhét. A kamatadó 20 százalék.

A munkát terhelő személyi jövedelemadó 2010-ben kétkulcsos volt, alapja az úgynevezett félszuperbruttó (a bruttó bér 127 százaléka), ami a bruttó bér és a munkavállalói járulékok együttese. A bruttó bérre vetített adókulcs 3,937 millió forint éves jövedelemig 21,6 százalék (az adóalap 17 százaléka), az a feletti jövedelemrészre pedig 40,6 százalék különadóval együtt (anélkül az adóalap 32 százaléka). 3,188 millió forint éves jövedelem alatt havi 15,1 ezer forintig adójóváírás vehető igénybe a bérjellegű jövedelmek után, ami az adóalapot, így az érintettek esetében az effektív alsó adókulcsot csökkenti. Az adójóváírás mértéke 4,698 millió forint éves jövedelemig folyamatosan csökken, azután megszűnik. A személyi jövedelemadót számos kedvezmény csökkenti, ezek azonban nem olyan mértékűek, hogy a főszabály szerinti terhelést sokak esetében lényegesen befolyásolják.

Működés 2010 szeptembere és 2011 szeptembere között. 2011-től megváltozott a társasági és az személyi jövedelemadó rendszere is. A társasági adó továbbra is kétkulcsos, de a 10 százalékos kulcs 500 millió forintig érvényes, utána 19 százalék az adókulcs. A 250 és az 500 millió forint kö-

2010-ben kétkulcsos
félszuperbruttó

zötti adóalappal rendelkező munkáltatók esetében tehát mintegy felére csökkent az adóterhelés. A kamatadó 16 százalékra csökken.

A személyi jövedelemadó jelentősen átalakult. Egyrészt két adókulcs helyett egy lett, ami a bruttó bér 20,3 százaléka (az adóalap 16 százaléka). Másrészt a gyermekes családok jelentős kedvezményben részesülnek: havi adóalapjukat egy és két gyermek után havi 62 500, három és több gyermek után havi 206 240 forinttal csökkenthetik. A kedvezmény a két szülő között osztható, tehát automatikusan csökkentheti az esetleg éppen munkába lépő nem főkereső adóterhelését is.⁸ Az adójóváírás összege havi 12 100 forintra csökken, teljes mértékben 2,75 millió forintig vehető igénybe, és ez a lehetőség folyamatos csökkenés mellett 3,96 millió forint után szűnik meg. A változás tehát többrétű. Egyrészt, a korábbi alsó adókulcs esetében kicsit, a felsőben jelentősen csökken a névleges adókulcs. Másrészt, az adójóváírás növeli az alacsonyabb jövedelmű jogosultak effektív adókulcsát, ami végeredményben növeli az adóterhést. Harmadrészt, a gyermekes családok szja-terhelése a fentiekől függetlenül is jelentősen csökken, kellően nagy jövedelem esetén bizonyos határok között teljesen megszűnik.

Az adóreformtól független esemény az egyszerűsített foglalkoztatás újraszabályozása. Az egyszerűsített foglalkoztatással dolgozó munkavállalónak csak akkor kell személyi jövedelemadót bevallania és fizetnie, ha keletkezett más forrásból is adóköteles jövedelme, vagy összjövedelme meghaladta a 840 ezer forintot.

Főbb jogszabályok

Társasági adó: 1996. évi LXXXI. törvény, személyi jövedelemadó: 1995. évi CXVII. törvény.

Új jogszabályok: adótörvények változása: 2010. évi CXXIII. törvény, egyszerűsített foglalkoztatás változása: 2010. évi LXXV. törvény

Internetes források: http://www.apoh.hu/adokulcsok_jarulekmertek/fizetendo_jar

Járulékrendszer

Hogyan hathatnak a foglalkoztatásra? A járulékok az adókhoz hasonlóan a munkapiaci árakat befolyásolják, és az érintettek jövedelmét csökkentik. Hatásuk az adókéhoz hasonló (lásd a leírást ott). Közvetett munkapiaci hatásként azt lehet várni, hogy a járulékokból fenntartott rendszerek megfelelő működés esetén hozzájárulnak az emberek munkavégző képességének fenntartásához és javításához, valamint azt, hogy a személyre szabott szolgáltatásváromány reménye a fizetési hajlandóságot a kevésbé ellenőrizhető felhasználású adó fizetésének hajlandósága fölé emeli. Ha azonban nincs érdemi kapcsolat a járulék fizetésének ténye és nagysága, valamint a kapott szolgáltatások között, akkor gyakoribbá válik a

*Szja-kedvezmények,
adójóváírás*

*Kapcsolat a járulékfizetés
és a kapott szolgáltatások
között = érdekeltég*

⁸ Fontos, hogy a kedvezmény a szülők között megosztható, tehát igen széles jövedelmi sávban nem üt széles rést az első és a második kereső (például gyermekgondozásból a munkapiacra visszatérő szülő) marginális adókulcsa között.

be nem jelentett foglalkoztatás, vagy a másodlagos jövedelmek esetében egyéb jogi keretek között zajlik a munkavégzés (vállalkozás, bedolgozói viszony, adózó magánszemély megbízása, ügynöki státus, egyszerűsített foglalkoztatás stb.).

Működés 2010 szeptemberében. 2010 végéig a munkaadói és a biztosított járulékok a 3. táblázatnak megfelelően alakultak.

3. táblázat: Munkaadói és a biztosított járulékok a bruttó bér százalékában

		Százalék
Munkáltatót terhelő járulékok		
	nyugdíjbiztosítási járulékok	24,0
Társadalombiztosítási járulékok	természetbeli egészségügyi biztosítási járulékok	1,5
	egészségbiztosítási és munkaerőpiaci járulékok	0,5
	pénzbeli egészségügyi biztosítási járulékok	1,0
	munkaerőpiaci járulékok	1,0
Korkedvezmény-biztosítási járulékok*		13,0
Biztosítottat terhelő járulékok		
Nyugdíjjárulékok**		9,5
Egészségbiztosítási és munkaerőpiaci járulékok	természetbeli egészségügyi biztosítási járulékok	4,0
	pénzbeli egészségügyi biztosítási járulékok	2,0
	munkaerőpiaci járulékok	1,5

* A korkedvezmény-biztosítási járulékok 25 százalékát a központi költségvetés átvállalja, ezért 9,75 százalék fizetési kötelezettséget jelent a foglalkoztatók, egyéni vállalkozók számára. Ezt a járulékokat csak az érintett szakmákban dolgozók fizetik

** A magán-nyugdíjpénztári és nem magán-nyugdíjpénztári tagok által fizetett járulékok szerkezetét nem mutatjuk külön.

Forrás: nav.hu táblázata, összevonásokkal.

Működés 2010 szeptembere és 2011 szeptembere között. 2011. január elsejétől a nyugdíjrendszer átalakításával a korábbi állami nyugdíjpillérbe és a magánnyugdíjrendszerbe a biztosított által (bruttó béréből) fizetendő járulékokat egyetlen egységes nyugdíjjárulékok váltja fel. Ennek mértéke egyúttal a korábbi összesen 9,5 százalékról 10 százalékra nő, és hasonló arányban módosul az ekho-alapból, valamint az egyszerűsített foglalkoztatás után fizetendő összevont társadalombiztosítási járulékok mértéke is. Más téren változás nem történt, a korábbi szerkezet és kulcsok érvényesek.

A fentiekéntől függetlenül újraszabályozták az egyszerűsített foglalkoztatást, lehetővé téve az egyösszegű, napi 500, illetve 1000 forintos közteherviselés fizetését. Ha valaki csak egyszerűsített foglalkoztatásban dolgozik, nem minősül biztosítottnak, de jogosultságot szerez nyugdíjra, baleseti egészségügyi szolgáltatásra és munkanélküli-ellátásra.

Főbb jogszabályok

A nyugdíjrendszer működését, beleértve a járulékfizetés összes formáját a társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultokról, valamint e szolgáltatások fedezetéről szóló 1997. évi LXXX. törvény, az ek-

Egyetlen egységes nyugdíjjárulékok

ho-fizetést az egyszerűsített közteherviselési hozzájárulásról szóló 2005. évi CXX. törvény szabályozza.

Új jogszabályok: nyugdíjrendszer átalakítása: a nyugdíjpénztár-választás szabadságáról szóló 2010. évi C. törvény, befizetések módosítása: a magán-nyugdíjpénztári befizetésekhez kapcsolódó törvénymódosításokról szóló 2010. évi CI. törvény, egyszerűsített foglalkoztatás: 2010. évi LXXV. törvény, járulékokra vonatkozó módosítások: az adó- és járuléktörvények, a számviteli törvény stb. módosításáról szóló 2010. évi CXXIII. törvény.

Internetes források: http://www.apenh.hu/adokulcsok_jarulekmertek/fizetendo_jar

11. Egyéb transzferek

Rászorultsági alapú szociális ellátások

Hogyan hathatnak a foglalkoztatásra? A rászorultsági alapú pénzbeli szociális transzferek kétféleképpen csökkentik a munkakínálatot. Egyrészt munkavégzés nélkül biztosítanak jövedelmet, ami ugyan ellenőszöntő, de céljukkal megegyezik. Nem szándékolt hatása azonban az, hogy a jövedelemvizsgálat határértékén jelentősen megadóztatják a munkával szerzett jövedelmet, ami szegénységi csapdához vezethet, lásd erről *Semjén* (1996), illetve *Cseres-Gergely–Scharle* (2008) írását. Az árakat befolyásoló vagy csak bizonyos kiadásokra fordítható szociális transzferek torzítják a jogosult választását, ami összefügghet a munkapiaccal is. Ez a torzítás lehet kimondott cél (például a melegétel-utalványok adókedvezménye növelheti a melegétel iránti keresletet), közvetlen mellékhatás (például lakásépítés támogatása szociálisbérletrendszer kialakítása helyett csökkentheti a térbeli mobilitást) vagy közvetett mellékhatás (például nyugdíjasok univerzális és korlátlan ingyenes utaztatása szűkös szállítási kapacitás mellett lassíthatja a dolgozók munkavégzését).

Működés 2010 szeptemberében. Magyarországon a szociális ellátások igen nagy száma – mintegy 350 – érhető el (lásd *Cseres-Gergely és szerzőtársai*, 2009). Ezek jellemzően szűk körűek, másrészt munkapiaci hatásuk kicsi. A jelentős munkapiaci hatással járó gyermeknevelési támogatásokat és az egyre inkább a munkánélküli-ellátórendszerhez kapcsolódó rendszeres szociális segílyt külön tárgyaljuk.

Működés 2010 szeptembere és 2011 szeptembere között. Az apró transzferek terén lényeges változás nem történt, de kiemelhető a lakásfenntartás támogatásának átalakulását. Ezt korábban csak fűtés céljára lehetett, 2011. szeptember 1-jétől azonban lakbérre, albérletre, villanyáramra, közös költségre és más, a lakhatással összefüggő célra is fel lehet használni.

Főbb jogszabályok

1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról.

A szociális transzferek közvetlen és közvetett hatásai

Új jogszabályok: egyes szociális, gyermekvédelmi, családtámogatási, foglalkoztatási és foglalkoztatási tárgyú törvények módosításáról szóló 2010. évi CLXXI. törvény.

Gyermeknevelési ellátások

Hogyan hathatnak a foglalkoztatásra? A pénzbeli ellátások munkapiaci hatása – hasonlóan más szociális ellátáshoz – a folyósítás során a megcélzott csoport munkavállalása ellen ható ösztönző. A szolgálati időtől függő juttatások ugyanakkor növelhetik a munkavállalási hajlandóságot a folyósítást megelőző időszakban. A támogatások elsődleges hatása, ami munkapiaci hatásként áttételesen jelentkezik, hogy csökkentheti a gyermekszegénységet, ezáltal a későbbi munkapiaci hátrányokat (a hatás erős, kibontakozására hosszú távon lehet számítani, lásd erről például *Carneiro–Heckman* [2003]). A pénzbeli ellátások munkapiaci hatásáról *Bálint–Köllő* (2008) ír. A szerzők azt találják, hogy a pénzbeli ellátások a munkapiacra visszatérő anya foglalkoztatási esélyét is rontják, és az életpálya elején elindult bérnövekedését is megtörik, a nem pénzbeli ellátások viszont ezzel szemben éppen, hogy növelhetik a munkapiaci esélyeket.

Működés 2010 szeptemberében. A gyermekneveléssel kapcsolatos legfontosabb pénzbeli támogatások három csoportba sorolhatók (4. táblázat). Az egyik csoport a jövedelmet pótló támogatások, amelyek jellemzően a munkapiaci kötődés bizonyos mértékű meglazulása esetén járnak: ilyenek a tgyás (terhességi gyermekágyi segély), a gyes (gyermekgondozási segély, a hatályos szabályozástól függően), a gyed (gyermekgondozási díj) és a gyet (gyermeknevelési támogatás). A másik csoportba sorolhatók azok, amelyek a munkapiaci kötődés bizonyos (pozitív) mértékéhez kötik a támogatást: ide sorolhatók az adókedvezmények. A harmadik csoportba azok az ellátások tartoznak, amelyek a gyermekneveléshez kötődnek, de munkapiaci státushoz nem: ilyen a családi pótlék és a gyes (a hatályos szabályozástól függően). Az ellátások közül a legnagyobb összegű a tgyás és a gyed lehet, a gyes, a gyet és a családi pótlék mérsékelt összegű, de hosszabb ideig jár. Célcsoportjuk elsősorban a gyermeket váró, világra hozó, nevelő nők, így a másodlagos hatások elsősorban náluk jelentkeznek (kivéve a családi pótlék).⁹ Az adókedvezmény összege és jelentősége kicsi, célcsoportjuk azonban szélesebb, a gyermeket nevelő apák és anyák egyaránt.

A legfontosabb nem pénzbeli gyermekellátási szolgáltatás a bölcsőde, amelynek elvi célcsoportja minden 3 év alatti gyermek, elérhetősége azonban rendkívül korlátozott.

Működés 2010 szeptembere és 2011 szeptembere között. A gyermeknevelési ellátórendszer több ponton is módosult 2011. január elsejétől. Egyrészt a 2010. május elsejével a gyesre és gyetre (a gyes változásához igazodva) nézve életbe lépett szabályok visszamenő hatállyal módosultak, visszaállítva

Csökkentheti a gyermekszegénységet, ezáltal a későbbi munkapiaci hátrányokat

Tgyás, gyed, gyes, gyet és családi pótlék

⁹ A gyes és gyed igénybevételére apák és nagyszülők is jogosultak, de az igénybevétel aránya kicsi: 2011 elején a gyes kedvezményezettjeinek 2,4 százaléka, a gyedének 1,2 százaléka volt férfi a KSH munkaerő-felmérésének adatai szerint.

Az ellátások összege nem nő, jelentős hangsúly kerül az adókedvezményekre

az ellátások igénybevételének korábbi idejét. Ezeknek az ellátásoknak az összege nem nő 2011-ben 2010-hez képest. A családi pótlék kettéválik, nevelési ellátásra és iskoláztatási támogatásra (az iskolaköteles korú gyermekek esetében). Az utóbbi esetben az iskoláztatási kötelezettség elmulasztása szankcionálható a támogatás megvonásával. Jelentős hangsúly került az adókedvezményekre, amelyek lehetséges mértéke a többi ellátásnál jóval nagyobbra nőtt. A bölcsődék elérhetőségében vagy más feltételeiben nincs változás. Korlátozták a gyes melletti munkavállalás lehetőségét: ezután is a gyermek egyéves korától lehet dolgozni, de maximum heti 30 órában, vagy pedig otthon, korlátozás nélkül. Kiterjedt egyúttal a gyet melletti munkavégzés lehetősége: a korábbi 20 helyett heti 30 órára.

4. táblázat: A gyermekneveléssel kapcsolatos legfontosabb támogatások 2010 szeptemberében

	Anyasági támogatás	Tgyás	Gyes	Gyed	Gyet	Családi pótlék	Adókedvezmény	Bölcsőde
Jogosultsági feltétel	Jogszerű tartózkodás az ország területén, legalább 4-szeri megjelenés terhességon- dozáson	Feltétele a biztosított jogviszony, 2010. május 1. előtt az igénylés előtt 2 évben 180, utána 365 napon át. A szülési szabadsági idejére, 168 napra jár	Alanyi, 2010. május 1-jétől a gyermek 2, előtte 3 éves koráig	Feltétele a biztosított jogviszony, 2010. május 1. előtt az igénylés előtt 2 évben 180, utána 365 napon át	Alanyi, 3 vagy több gyermeket nevelők számára. 2010. május 1-jétől a (legkisebb) gyermek 2, előtte 3 éves korától annak 8 éves koráig	20 év alatti saját vagy örökbe fogadott gyermek nevelése	Legalább 3 gyermek nevelése, gyermekszámtól függő határ alatti éves jövedelem (3 gyermeknél 8580, 7 gyermeknél 12 400 ezer Ft)	0-3 éves gyermek esetén a lehetőség alanyi jog, ha az anya nem kap gyedet és van férőhely a településen. 10 000 lakos felett kötelező bölcsőde fenntartása
Mértéke	Egyszer adható, az öregségi minimumának 225%-a (2011-ben: 64 125 Ft)	A táppénzszabályok szerint, de csak akkor, ha van jövedelemvesztés. A gyermek születése előtti naptári évben kapott jövedelem napi átlagának 70 százaléka, felső határ nélkül	Legkisebb nyugdíj szintjén (2010 és 2011: 28 500 Ft). Csak ikrek esetén halmozódik	A gyermek születése előtti naptári évben kapott jövedelem napi átlagának 70 százaléka, de legfeljebb a minimálbér kétszerese	Legkisebb nyugdíj szintjén (2010 és 2011: 28 500 Ft). Csak ikrek esetén halmozódik	Gyermekszámmal növekvő havi ellátás. Egy gyermek után havi 12 200 Ft, 3 és több gyermek után 14 800 Ft. Tartósan beteg gyermek és egyedülálló szülő esetén nagyobb összegek	Havonta és gyermekekenként 4 ezer forint, mértéke függ az összes jövedelemtől	-
Egyéb előny	Nincs		Biztosított jogviszony	Biztosított jogviszony	Biztosított jogviszony	-	-	-
Munkavégzés	Nincs összefüggés	Kizárt	Gyermek 1 éves koráig kizárt, utána korlátozás nélkül	Kizárt, jogosultságot vesz. Kivétel: szerzői jogvédelem alatt álló munka	Legfeljebb heti 20 óra, vagy otthon végezve korlátozás nélkül	Nincs összefüggés	Nincs összefüggés (de csak pozitív adóalappal jár)	A kapacitáskorlát miatt sokszor <i>de facto</i> követelmény a munkavégzés igazolása
Egyéb feltétel		Számos kivétel, speciális szabály	-	-	-	-	-	-
Egyéb teher		-	-	-	-	Adóterhet nem visel, adóalapot növel	-	Sok esetben kötelező a pénzbeli szülői hozzájárulás

5. táblázat: A gyermekneveléssel kapcsolatos legfontosabb támogatások 2011 szeptemberében

	Anyasági támogatás	Tgyás	Gyes	Gyed	Gyet	Családi pótlék	Adókedvezmény	Bölcsőde
Jogosultsági feltétel	Jogszerű tartózkodás az ország területén, legalább 4-szeri megjelenés terhesgondozáson	Feltétele a biztosított jogviszony, az igénylés előtt 2 évben 365 napon át. A szülési szabadság idejére, 168 napra jár	Alanyi, a gyermek 3 éves koráig	Feltétele a biztosított jogviszony, az igénylés előtt 2 évben 365 napon át	Alanyi, 3 vagy több gyermeket nevelők számára a (legkisebb) gyermek 3 éves korától annak 8 éves koráig	20 év alatti saját vagy örökbe fogadott gyermek nevelése	Gyermek nevelése	0-3 éves gyermek esetén a lehetőség alanyi jog, ha az anya nem kap gyedet, és van férőhely a településen. 10 000 lakos felett kötelező bölcsőde fenntartása
Mértéke	Egyszer adható, az öregségi nyugdíj minimumának 225%-a (2011-ben: 64 125 Ft)	A táppénzszabályok szerint, de csak akkor, ha van jövedelemvesztés. A gyermek születése előtti naptári évben kapott jövedelem napi átlagának 70 százaléka, felső határ nélkül	Legkisebb nyugdíj szintjén (2010 és 2011: 28 500 Ft). Csak ikrek esetén halmozódik	A gyermek születése előtti naptári évben kapott jövedelem napi átlagának 70 százaléka, de legfeljebb a minimálbér kétszerese	Legkisebb nyugdíj szintjén (2010 és 2011: 28 500 Ft). Csak ikrek esetén halmozódik	Gyermekszámmal növekvő havi ellátás. Egy gyermek után havi 12 200 Ft, 3 és több gyermek után 14 800 Ft. Tartósan beteg gyermek és egyedülálló szülő esetén nagyobb összegek	Havonta és gyermekeként levonható adóalap-csökkentő tétel. 1 és 2 gyermek után gyermekeként 62 500 Ft, 3 gyermek után gyermekeként 206 250 Ft	-
Egyéb előny	Nincs	Biztosított jogviszony	Biztosított jogviszony	Biztosított jogviszony	Biztosított jogviszony	-	-	-
Munkavégzés	Nincs összefüggés	Kizárt	Gyermek 1 éves koráig kizárt, utána legfeljebb heti 30 óra, vagy otthon végezve korlátozás nélkül	Kizárt, jogvesztés Kivétel: szerzői jogvédelem alatt álló munka	Legfeljebb heti 30 óra, vagy otthon végezve korlátozás nélkül	-	Nincs összefüggés (de csak pozitív adóalappal jár)	A kapacitáskorlát miatt sokszor <i>de facto</i> követelmény a munkavégzés igazolása
Egyéb feltétel		Számos kivétel, speciális szabály				Iskoláskorú gyermek esetén az iskoláztatási kötelezettség mulasztásakor megvonható, természetbeli ellátással alakítható		-
Egyéb teher		Adóköteles, de nem járulékköteles	-	-	-	Adóterhet nem visel, adóalapot növel	Nincs	Sok esetben kötelező a pénzbeli szülői hozzájárulás

Főbb jogszabályok

A szociális ellátásokról a 1993. évi III. törvény, az adóterhekről a 1995. évi CXVII. törvény, a járulékkerhekről és a nyugdíjrendszerrel való kapcsolatról, jogszerző időkről a 1997. évi LXXX. törvény rendelkezik. A gyermekek ellátásáról a 1997. évi XXXI. törvény rendelkezik, a családok támogatásáról pedig az 1998. évi LXXXIV. törvény.

Új jogszabályok: 2010. évi CLXXI. törvény.

12. Munkaszerződések, munkajog

Hogyan hathatnak a foglalkoztatásra? A munkajogi szabályozás hatása az egyszerű tranzakciós keretek meghatározásától a piacon jelenlevő alkuerő egyensúlytalanságának számottevő befolyásolásáig terjedhet. Egy olyan jogi szabályozás, ami a munkavállalóknak a bérmegállapodásra vonatkozóan erős jogosítványokat ad, nemcsak a munkaadókkal szemben védi a munkavállalókat, de a jobban beágyazott szereplők számára is biztonságosabbá teszi a piacot. A laza szabályozás fordítva, a „kívülállóknak” és a munkaadóknak kedvez. Mivel a munkajogi szabályozás nem terjed ki a feketefoglalkoztatásra, szigorúsága ebbe az irányba terelheti azokat a munkavállalókat, akik esetében a viszonylagos merevség vállalása nem kifizetődő. Az OECD munkahelyvédelmi indexe alapján 2008-ban Magyarországot csak 10 ország előzte meg a rugalmasság terén: 1,82-es értéke kisebb (nagyobb rugalmasságot mutat), mint a 2,11-es OECD-átlag és Lengyelország 2,01-es, Szlovákia 2,45-ös vagy Csehország 3,0-ás indexe. A jogi környezet hazai hatását közvetlenül nem ismerjük, eredményére a piac viselkedéséből következtethetünk – *Kőrösi* (2005) becslései alapján nemzetközi mércével is átlagos rugalmasságúnak tűnik. *Horváth–Szalai* (2008) a hazai munkapiac rugalmasságát elemezve, arra a következtetésre jut, hogy annak rugalmatlanságai nem intézményi berendezkedésének, hanem a munkapiaci státusok közötti átmenetek kis esélyének, illetve az ezt támogató intézményrendszer fejletlenségének köszönhető.

Működés 2010 szeptemberében. A munkajog igen összetett, tárgyalása messze túlmutat a fejezet keretein. A vizsgált időszak változásai közé tartozik, hogy a versenyszférára és a közszférára – azon belül is a közalkalmazottakra és köztisztviselőkre nézve – külön törvény szabályozza a szerződési formákat. Ezek a szabályok a bejelentett munkavállalók jelentős részét lefedik: a 3781 ezer foglalkoztatottból 2010-ben 3317 legalább heti 60 órát dolgozott (KSH Stadat), jelentős részük egész évben. Több kutatás is a nem bejelentett foglalkoztatás arányát a teljes foglalkoztatás mintegy 15 százalékára teszi (például *Elek és szerzőtársai*, 2009), ezekben az esetekben pedig a munkajog védelmet nem nyújt. Ugyanakkor bizonyos munkavállalói csoportok esetében az átlagosnál nagyobb a szezonális, másodlagos (főállás melletti), sokszor háztartási foglalkoztatás jelentősége,

Rugalmas szabályozás az OECD munkahelyvédelmi indexe szerint

Versenyszférát és a közszférát külön törvény szabályozza

Az egyszerűsített foglalkoztatás újrászabályozása

és növekszik az atipikus, részmunkaidőben vagy munkaerő-kölcsönzőkön keresztül foglalkoztatottak száma is. Ezekről határozottan elkülönülő jogi kategória az egyszerűsített foglalkoztatás.

Működés 2010 szeptembere és 2011 szeptembere között. A kormányzat újrászabályozta az egyszerűsített foglalkoztatást. A foglalkoztatási forma igénybevétele tevékenységi kör, a munkavégzés gyakorisága és a munkáltató nagysága szerint korlátozott. Az egyszerűsített foglalkoztatás esetében az általános szabályok nem alkalmazhatók többek között a munkaidőre, a szabadságra, a munkaerő-kölcsönzésre, a betegszabadságra, a munkaidőkeretre. Az újrászabályozás értelmében ugyanakkor a minimálbért itt is ki kell fizetni – amit a korábbi szabályozás explicit módon nem követelt meg.

2011 tavaszán léptek életbe a munkatörvénykönyvet érintő változások. Ezek közül kiemelhető: a próbaidő hossza alapértelmezésben 30 nap, szerződéssel 3 hónapig, kollektív szerződéssel 6 hónapig hosszabbítható; a munkaidő heti hossza szükség esetén a korábbinál rugalmasabban és a bér igazítása nélkül változtatható; a szabadságot rendje rugalmasabbá vált; a munkaerő-kölcsönzést a korábbinál pontosabban határozták meg, kiemelve a kölcsönzés ideiglenességét és az ez idő alatti – a kölcsönbevevő hasonló munkaköreivel – egyenlő bérezést, azonos juttatásokat.

Változott a sztrájk törvény is, legalább (máshol meghatározott) elégséges szolgáltatás biztosítására kötelezve egyes alapvető fontosságúként meghatározott ágazatok dolgozóit. A közműszolgáltatók mellett ide tartoznak a tömegközlekedés fontosabb intézményei is.

Rendkívül fontos, mert várhatóan sokakat érintő változás, hogy 2011. szeptember 1-jével a közfoglalkoztatásban részt vevőkre több területen sajátos szabályok vonatkoznak, igazodva a foglalkoztatási formának a munkaügyi és szociális ellátó rendszerbe való illeszkedéséhez. Ezek közül kiemelhető az, hogy a közfoglalkoztatásban már nem a határozatlan idejű szerződés az alapértelmezett, nincs ugyanakkor próbaidő, szükség esetén pedig kötelező a közfoglalkoztatottnak közlekedési, nagyobb távolság esetén szálláslehetőséget felajánlani.

Főbb jogszabályok

1992. évi XXII. törvény (munka törvénykönyve), 1992. évi XXXIII. törvény a közalkalmazottak jogállásáról, 1992. évi XXIII. törvény köztisztviselők jogállásáról.

Új jogszabályok: 2010. LXXV. törvény az egyszerűsített foglalkoztatásról és 223/2010. kormányrendelet az egyszerűsített foglalkoztatásról szóló 2010. évi LXXV. törvény végrehajtásáról., Mezőgazdaság: 218/2011 kormányrendelet az egyszerűsített foglalkoztatásról, 2011. évi CLXXVIII.: sztrájkról, 2011. évi CV. törvény egyes munkaügyi tárgyú és más kapcsolódó törvények jogharmonizációs célú módosításáról.

A közfoglalkoztatás sajátos szabályozása

13. Öregségi és rokkantsági nyugdíj – rokkantsági ellátás

Öregségi nyugdíj

Hogyan hathat a foglalkoztatásra? Amikortól a nyugdíj igénybe vehető, a segélyekhez hasonlóan munka nélkül biztosít jövedelmet, így érzékenysége mértékétől függően visszafogja a munkakínálatot. A munkakínálat visszafogásának mértékét többek között a nyugdíj nagysága (illetve sokszor a munkával elérhető jövedelemhez mért nagysága) határozza meg. Azt, hogy ez a hatás mikor jelentkezik, a nyugdíj igénybevételének feltételei határozzák meg, mindenekelőtt az az életkor, amikortól ez megtehető. Munkapiaci szempontból a túl alacsony korhatár és a korhatár előtti büntetés (málsuz) nélküli nyugdíjazás lehetősége zavart okozhat: ha „túl korán” és „túl jó” feltételekkel nyugdíjba lehet menni, akkor egyébként munkaképes emberek vonulnak ki a munkapiacról. A munkapiacról való kimaradást ösztönözheti a munka nélküli biztos jövedelem is, de a munkavégzést jogszabály is korlátozhatja.

Közvetett munkapiaci hatás lehet az, hogy az időskori biztonság csökken a megtakarítási hajlandóságot. Ha nincs érdemi kapcsolat a nyugdíjjárulékok befizetésének nagysága és a kifizetett nyugdíjak között (vagy a dolgozó nem látja e kapcsolatot), akkor a munkavállaló megpróbál a jelentős bérterhet jelentő járulékfizetés alól kibújni, nem bejelentett munkát vállal, vagy ha másodlagos jövedelemről van szó, alternatív jogi megoldást választ, például vállalkozóként működik. Végül a nyugdíj speciális megoldásainak lehet további hatása is: a bérhez hasonlóan része lehet a munkavállalónak ajánlott díjazási csomagnak úgy, hogy a bérrel nem feltétlenül vagy könnyen kiváltható előnyöket nyújt bizonyos foglalkozások kellemetlenségének elfogadásáért, így segítve a munkakör betöltését. A nyugdíjrendszer paramétereinek munkapiaci hatásait Magyarországon Cseres-Gergely (2008) vizsgálta és azt találta, hogy mind a nyugdíj elérhetőségének, mind a nyugdíjnak a keresethez viszonyított aránya számotvető hatást gyakorol a nyugdíjba vonulás esélyére.

Működés 2010 szeptemberében. A nyugdíjrendszer 2010 nagyobb részében három „pillérből” állt, amelyből az első az állami, felosztó-kirovó, a második a kötelező magán-nyugdíjpénztárak, a harmadik az önkéntes magán-nyugdíjpénztárak pillére. Az első két pillérbe kötelező volt járulékot fizetni, a harmadikban a részvétel és a fizetendő összeg megállapítása önkéntes – a kötelező járulékok összegéről már korábban, a járulékoknál szóltunk. A már megállapított nyugdíjak növekedésének ütemét a kormányzat határozza meg, az árszínvonal- és a bérnövekedés különböző kombinációjaként. A növekedés ütemét 2010-ben 3,5 százalékot meghaladó GDP növekedés esetén egy, a fogyasztói árindexből és a bérnövekedés indexéből 50–50 százalékban súlyozott átlagként keletkező in-

A „túl korán” és „túl jó” feltételek a munkaképesek inaktivitását ösztönzi

A nyugdíjjárulék és a kifizetett nyugdíj nagysága közötti kapcsolatnak jól láthatónak lenni

*Három pillér:
felosztó-kirovó állami,
tőkefedezeti kötelező,
valamint önkéntes
magán-nyugdíjpénztári*

dex határozza meg, ha azonban a GDP-növekedés üteme ez alatt marad, akkor a nyugdíjak az árindexnek megfelelő mértékben nőnek. Kötelező magán-nyugdíjpénztár tag nyugdíját eddig még nem állapították meg, és az ilyenkor fizetendő járadék megállapításának és fizetésének feltételeit sem írja le pontosan jogszabály.

Nyugdíjra jogosult az, aki meghatározott életkort elért, és jogosultsági időt gyűjtött. A kezdőnyugdíj megállapítása összetett képlet alapján történik, amiben az 1988 óta megfigyelt munkatörténet a meghatározó. Az öregségi nyugdíj minden további feltétel nélkül folyósítható. A korhatár alatt nyugdíjigénylés a megállapított nyugdíj csökkentését vonhatja maga után, ha a szerzett szolgálati idő nem elég nagy. Ezzel együtt a szabályozás viszonylag széles körben teljesülő feltételeket tartalmaz, amelyek következtében a nyugdíjazottak jelentős része a névleges korhatárnál fiatalabban ment előrehozott nyugdíjba a nyugdíj összegének csökkentése nélkül. Az előrehozott nyugdíjban részesülő kedvezményezettek csak korlátozottan végezhetnek munkát: ha éves jövedelmük meghaladja a minimálbér 18-szorosát, a nyugdíj folyósítását szüneteltetni kell legfeljebb a korhatár betöltéséig.

Az előrehozott nyugdíjtól eltérő intézmény a karkedvezményes nyugdíj, amit az egészségre káros vagy veszélyes munkakörökben dolgozók vehetnek igénybe. Az ilyen szakmákban dolgozók számára lényegében szakmaspecifikus nyugdíjkorhatárok léteznek, amelyek nem kivételnek, hanem munkaszerződésük részének tekinthetők.

Működés 2010 szeptembere és 2011 szeptembere között. 2010 őszén a nyugdíjrendszer alapvetően alakult át. A kormányzat a kötelező magán-nyugdíjpénztárak tagjai számára rendkívül kedvezőtlenül módosította a nyugdíjszabályozást. Az ilyen pénztártagok 2011. január elsejétől a mindenkire érvényes járulékot fizetik, nyugdíj-jogosultságot azonban nem szereznek ez után. Lehetőség volt ugyanakkor a magán-nyugdíjpénztárak elhagyására, és a tisztán állami rendszerbe való visszatérésre, ahol a befizetett járulék teljes egészében hasznosul. A változás hatására a második nyugdíjpillér lényegében megszűnt, közel 100 ezer tagja maradt, új belépésre nincs lehetőség, és így ez a korábbiakkal ellentétben nem kötelező.

2011 januárjától a nők életkortól függetlenül 40 év jogosultsági idő után öregségi nyugdíjra jogosultak, ha már nem állnak biztosítással járó jogviszonyban. A szükséges jogosultsági idő öt nevelt gyermek esetén egy, további gyermekek esetén egy-egy, de legfeljebb hét évvel csökken.

Főbb jogszabályok

A társadalombiztosítási nyugalmasról szóló 1997. évi LXXXI. törvény.

Új jogszabályok: 2010. évi CLIV. törvény a második nyugdíjpillérrel kapcsolatos változásokról, egyes nyugdíjbiztosítási tárgyú és más kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2010. évi CLXX. törvény (ebben

a nőkre vonatkozó különleges nyugdíjszabályokról). A nyugellátások és a baleseti járadék emeléséről szóló 353/2010. kormányrendelet.

Interetes forrás: <http://www.onyf.hu>.

Rokkantsági nyugdíj – rokkantsági ellátás

Hogyan hathat a foglalkoztatásra? A rokkantsági nyugdíj a nyugdíjhoz és a segélyekhez hasonlóan olyan jövedelmet biztosít, ami munka nélkül érhető el, így csökkenti a munkavállalási hajlandóságot és a ledolgozott órák számát is. Közvetett hatásai az öregségi nyugdíjhoz hasonlóak, de mivel a biztosított esemény bekövetkezése nem garantált, annál várhatóan kisebbek. Hatásának nagysága erősen függ az elérhetőségétől és nagyságától. A rokkantsági nyugdíjak igénylésének gyakorisága és a munkapiaci helyzet közötti összefüggést területi adatok felhasználásával vizsgálta Scharle (2008). Eredményei szignifikáns és fordított kapcsolatot mutatnak a foglalkoztatási arány és a rokkantnyugdíjak igénylésének nagysága között. *Működés 2010 szeptemberében.* Rokkantsági nyugdíjra az jogosult, aki meghatározott jogszerző idővel rendelkezik, és 79 százalékot meghaladó mértékű vagy 50–79 százalékos, de nem rehabilitálható egészségkárosodást szenvedett, baleseti rokkantsági nyugdíj esetében nem feltétel a meghatározott jogszerző idő. További követelmény, hogy munkát ne végezzen, vagy ha végez, az abból származó keresete a rokkantsági nyugdíj kétszeresét, illetve a minimálbért ne haladja meg. A kezdőnyugdíjat a jogosultsági feltételek megléte esetén a jogszerző idő függvényében állapítják meg. A rokkantsági nyugdíjak növekedésének üteme az öregségi nyugdíjakéval azonos. Ha a rokkantság felülvizsgálata megállapítja, hogy annak mértéke 79 százaléknál kisebb, a rokkantsági nyugdíjra való jogosultság megszűnik.

50–79 százalékos rokkantság esetén rehabilitációs járadék ítélhető meg a rehabilitáció idejére de legfeljebb három évre. Ennek összege az adott személyre (jogosultság esetén) vonatkozó rokkantsági nyugdíj összegének 120 százaléka, de legalább annak legkisebb összegének 120 százaléka. A járadék folyósításának feltétele, hogy a kérelmezőnek foglalkoztatási rehabilitációs folyamatban kell részt vennie, amelynek során együtt kell működni a munkaügyi szervezettel.

Működés 2010 szeptembere és 2011 szeptembere között. A vizsgálat időszakban nem történt lényeges változás a rokkantsági nyugdíjak terén.

Főbb jogszabályok

2007. évi LXXXIV. törvény a rehabilitációs járadékról, 353/2010. kormányrendelet a nyugellátások és a baleseti járadék emeléséről.

Internetes források: <http://www.orszi.hu/index.php?ID=76>

14. Béralku és a bérszabályozás, érdekképviselet

Hogyan hathat a foglalkoztatásra? A beralakulás szabályozásának hatása a foglalkoztatásra erősen függ annak jellegétől (a megállapodás szintjétől: országos, ágazati, vállalati kollektív szerződés). Attól, hogy segíti-e vagy hátráltatja a béreknek a – más tényezők által meghatározott – egyensúlyi értékéhez való alkalmazkodást, de attól is, hogy milyen egy ország gazdaságának szektorális szerkezete, és mennyire integrált a világgazdaságba. Tehát nem létezik minden körülmények között optimális modell (*Calmfors*, 1993).

Minimálbér a munkavállalók különféle csoportjaira differenciáltan

A beralakulás szabályozásának speciális intézménye a törvényileg vagy szerződésben megállapított minimálbér, amely a legkisebb fizethető bért határozza meg, akár a munkavállalók különféle csoportjaira differenciáltan. Ennek foglalkoztatási hatása általában negatív, ha azonban a munkaadó jelentős piaci erővel rendelkezik, akár semleges is lehet (*Manning*, 2003). A beralakulás intézményeinek foglalkoztatási hatásáról nem készült hazai elemzés. A béркоordináció foglalkoztatási hatását a válság alatt *Köllő* (2010) tanulmány érinti. A minimálbér foglalkoztatási hatásait elemzi *Köllő* (2001), *Reizer* (2011) és ide kapcsolódó eredményeket közöl *Kézdi–Kónya* (2009) is.

Háromoldalú Országos Érdekegyeztető Tanács

Működés 2010 szeptemberében. A bérek egyeztetésének rendszere Magyarországon kettős. A közalkalmazotti és köztisztviselői béreket külön bértábla határozza meg a költségvetési törvényben. A versenyszféra béreit – leszámítva a már említett törvényi minimálbért – ezzel szemben decentralizált alkuban lényegében szabadon határozzák meg. A béreknek alsó határt a minimálbér szab, aminek nagysága 2006-tól eltér a szakképzett és nem szakképzett dolgozók esetében. A minimálbért háromoldalú (munkavállaló, munkaadó, kormány) egyeztetés keretében az Országos Érdekegyeztető Tanács (OÉT) határozta meg 2011. január elsejéig, amelyben a kormány, a munkaadók és a munkavállalók képviselték magukat. Magyarországon a szakszervezeteknek kevés tagja van, a Nyugat-Európában több helyen megfigyelhető ágazati béralkuk helyett (bár ilyenek is előfordulnak) jellemzően munkahelyi kollektív szerződések befolyásolják a béreket. Ezeknek a bérekre gyakorolt hatása azonban nem jelentős *Neumann* (2001), és főként a koncentrált piacokon működő és állami tulajdonú cégekre jellemző *Kertesi–Köllő* (2003).

Többoldalú Nemzeti Gazdasági és Társadalmi Tanács

Működés 2010 szeptembere és 2011 szeptembere között. 2010-től a béркоordináció rendszere két lényeges ponton alakul át. Egyrészt megszűnt az OÉT, helyette megalakult az Nemzeti Gazdasági és Társadalmi Tanács (NGTT). A háromoldalú egyeztetés helyét ezzel többoldalú veszi át, amelyben többek között az egyházak, a kamarák és más nem kormányzati szervezetek képviselői is helyet kapnak. További változás, hogy a minimálbér nem érdekegyeztetés keretében alakul ki, hanem a kormány azt

saját hatáskörében határozza meg. Emellett az állami beavatkozás új, indirekt intézménye jelent meg: a kormány azokat a munkaadókat, akik nem kompenzálják bérnöveléssel az adórendszer átalakítása után (azon legfeljebb 300 ezer forint bruttó bért kereső) nettóbér-csökkenést elszenvedő dolgozóik fizetését, két évre kizárta a közbeszerzéseken való részvételből, valamint az állami támogatásokból. További fontos változás, hogy a közfoglalkoztatásban részt vevőkre nem vonatkozik az általános minimálbér, hanem azt a kormány külön határozza meg. Mértéke 2011-ben havi 57 000 forint, a minimálbér 73 százaléka.

Főbb jogszabályok

1992. évi XXII. munkatörvénykönyv, 1989. évi VII. törvény a sztrájkról, 2009. évi LXXIII. törvény az Országos Érdekegyeztető Tanácsról, 2009. évi LXXIV. törvény az ágazati párbeszéd bizottságokról és a középszintű szociális párbeszéd egyes kérdéseiről

Új jogszabályok: 2011. évi XCIII törvény a Nemzeti Gazdasági és Társadalmi Tanácsról, 337/2010. kormányrendelet a minimálberről, 352/2010. kormányrendelet a költségvetési szerveknél dolgozók bérkompenzációjáról, 2011. évi XCIX. törvény az alacsony keresetű munkavállalók béreinek emelését ösztönző egyes törvények módosításáról, 2011. évi CVI. törvény a közfoglalkoztatásról és a közfoglalkoztatáshoz kapcsolódó, valamint egyéb törvények módosításáról és 170/2011. kormányrendelet közfoglalkoztatási bér és a közfoglalkoztatási garantált bér megállapításáról, CLXXVIII. törvény a sztrájkokról szóló 1989. évi VII. törvény módosításáról.

Internetes forrás: <http://www.liganet.hu/>

15. Migrációval és mobilitással kapcsolatos intézkedések

Hogyan hathatnak a foglalkoztatásra? Az országon belüli, kívüli és ideiglenes mobilitás, migráció és ingázás segítségével elsődleges hatása a munkaerő térbeli elhelyezkedésének befolyásolása. Foglalkoztatási hatása erősen függ attól, hogy milyen a tőke mobilitásának sebessége, és milyen rugalmas az áralkalmazkodás. Ha mindez gyors, akkor azok a területek, ahonnan sokan vándorolnak el, rövidesen vonzókká lesznek a vállalatok és a munkavállalók számára is. Ha mindez lassú, akkor a mobilitás növelése önmagában tartóssá teheti a hátrányos helyzetű területek leszakadását. A nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy ez a kiegyenlítő mechanizmus igen lassú, és évtizedekben mérhető az a hatás, ami a jelenleg meghatározó különbségeket mérsékelni képes (*Cseres-Gergely, 2003, Hárs, 2011*). A hazai mobilitás és a munkapiac kapcsolatáról a közelmúltra nézve keveset tudunk, az azonban valószínűnek látszik, hogy az 1990-es években a mobilitás irányára és erősségére hatottak a gazdasági ösztönzők (a helyi munkapiacokon kialakult bérek és munkanélküliség), de annak nagysá-

Mérsékelt mobilitás

ga még így is igen mérsékelt volt (Cseres-Gergely, 2005, 2002). A mobilitással kapcsolatos programokat még nem értékelték.

Működés 2010 szeptemberében. A mobilitás befolyásolása érdekében csak igen kis horderejű programok működtek, amelyek a helyközi utazásra, a csoportos személyszállításra, a lakhatási költségekre és a munkaadók toborzására nyújtottak támogatást. A nemzetközi munkavállalást külön program nem támogatja, az Európán belüli munkavállalást segítő tájékoztatási rendszert (EURES) a munkapiac szakpolitikai eszközei között az 1. pontban tárgyaltuk. Az Európai Gazdasági Térség állampolgárai és a menedékesként elismertek magyarországi munkavállalásához nincs szükség engedélyre, foglalkoztatásukat ugyanakkor jelteni kell a területileg illetékes munkaügyi központnál.¹⁰ Mások foglalkoztatása engedélyezési folyamat után lehetséges, amelynek első lépése a munkalehetőség közzététele. A már engedélyezett foglalkoztatás meghosszabbítása engedély nélkül lehetséges.

Működés 2010 szeptembere és 2011 szeptembere között. 2011. május 31-diktől minden magyar állampolgár előtt megnyílt a korlátozás nélküli munkavállalás lehetősége Ausztriában és Németországban. 2011-től Magyarországon is használható az EU kék kártya, ami birtokosát valamely tagállam területén történő tartózkodásra és egyúttal megadott feltételek szerint munkavállalásra jogosítja.

A mobilitást támogathatja a lakásfenntartási támogatások átalakítása, aminek eredményeként a korábban csak gázártámogatásra igényelhető összegből lakásbérlettel kapcsolatos költségek is fizethetők.

Főbb jogszabályok

1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról, 39/1998. (III. 4.) kormányrendelet a munkába járással összefüggő terhek csökkentését célzó támogatásokról, valamint a munkaerő-toborzás támogatásáról, 355/2007. kormányrendelet a Magyar Köztársaság által a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek tekintetében alkalmazott, a munkaerő szabad áramlásával összefüggő átmeneti szabályokról, a 355/2009. kormányrendelet a harmadik országbeli állampolgárok Magyar Köztársaság területén történő engedélymentes foglalkoztatásának szabályairól, valamint a 16/2010. SZMM-rendelet a harmadik országbeli állampolgárok magyarországi foglalkoztatásának engedélyezéséről.

Új jogszabályok: 168/2011. kormányrendelet a megyei (fővárosi) kormányhivatal munkaügyi központjának az EU Kék Kártya kiadásával kapcsolatos szakhatósági állásfoglalása kialakításának szabályairól, valamint egyes migrációs tárgyú és egyéb kormányrendeletek módosításáról.

¹⁰ Erre azonban szankciók hiányában sokszor nem kerül sor.

16. A foglalkoztatáspolitikai központi irányításának, finanszírozásának és értékelésének intézményrendszere

A szakpolitika központi irányításának feladata a foglalkoztatáspolitikai céljainak kitűzése, programjainak kidolgozása, a végrehajtásának ellenőrzése és értékelésének koordinálása. Ennek a munkának fontos része a szakpolitika eszközeinek finanszírozása a rendelkezésre álló forrásokból, valamint az, hogy a szakpolitikai lépéseken milyen automatikus vagy – igény szerint használható – előzetes vagy utólagos értékelési kontroll legyen.

Hogyan hathat a foglalkoztatásra? A hatékony és a gazdasági környezet-hez illeszkedő foglalkoztatáspolitikai növelheti a foglalkoztatás és csökkentheti a munkanélküliség szintjét, hozzájárulva a gazdasági növekedéshez. Annak, hogy a szakpolitikai beavatkozások rendszeresen hatásosak legyenek, feltétele a fennálló helyzet és a lehetséges beavatkozások hatásának ismerete, valamint a megfelelő beavatkozás kiválasztása és végrehajtása. Az így formált szakpolitika hatását a munkapiaci sikerességre empirikusan még nem vizsgálták.

Működés 2010 szeptemberében. A hazai foglalkoztatáspolitikai felső szintű irányítását 2010-ben elsősorban a Nemzetgazdasági Minisztériumban működő foglalkoztatáspolitikáért felelős államtitkárság látta el. Az államtitkárság feladatköre két fontos részre bomlik, a szakképzésre (amelyet egy főosztály és a hozzá kapcsolódó miniszteri biztos szolgál ki) és a foglalkoztatáspolitikára. Az utóbbi területet a foglalkoztatásstratégiai és módszertani, a foglalkoztatásirányítási, a foglalkoztatási programok és a munkaerő-piaci alap főosztály szolgálja ki. Ezek a szervezetek adják a politikai döntések végrehajtásának, igény szerint az új döntések előkészítésének szakmai hátterét. Itt készülnek a foglalkoztatáspolitikai programok szabályozásai, a kormányzati tevékenységet a strukturális alapokat, mindenekelőtt a TÁMOP 1. és 2. prioritását érintő előkészítő munkák. Az államtitkárság látta el (2011 júniusáig) a közcélú és közmunkaprogram felügyeletét. Munkájához kapcsolódott az Állami Foglalkoztatási Szolgálat (ÁFSZ), amelynek része a regionális munkaügyi központok és a helyi munkaügyi kirendeltségek rendszere és a központi Foglalkoztatási és Szociális Hivatal (FSZH). A szervezet célja kettős: egyrészt a regisztrált álláskeresőkhöz eljuttatja a pénzbeli ellátást és az őket célzó szolgáltatásokat, másrészt a foglalkoztatáspolitikai univerzális helyi végrehajtójaként működik. A foglalkoztatáspolitikai munkáját több háttérintézmény is segítette, amilyen a Nemzeti Családügyi és Szociális Intézet is.

A rendszer finanszírozása 2010-ben szinte teljes mértékben a Munkaerő-piaci Alapból történik, ahol a legtöbb foglalkoztatáspolitikai eszköz forrása megtalálható.

A foglalkoztatáspolitikai szervezetek

Szervezeti változások

Működés 2010 szeptembere és 2011 szeptembere között. A vizsgált időszakban több fontos változás is történt. Az ÁFSZ működését Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat néven folytatja, az FSZH Foglalkoztatási Hivatal (FH) néven működik tovább. A regionális munkaügyi központok két ütemben alakultak át. Először kiemelt és nem kiemelt megyei központokká váltak szét (a 170 munkaügyi kirendeltséget az utóbbiakhoz rendelve), és beolvadtak a megyei kormányhivatalokba. 2010. október elsejétől már mindegyikhez a saját vonzáskörzetébe tartozó kirendeltség tartozott, ezzel a különbségtétel közöttük megszűnt. Az FH szerepe, lehetősége új alapító okirata szerint megnőtt a szakpolitikába való beleszólásra, beavatkozások javaslatára.

Egységes közmunkaprogram a Belügyminisztérium hatáskörében

Az új közmunkaprogram bejelentésével 2011. július 1-jével megszűnt a közcélú, közhasznú és közmunka korábbi elhatárolása, helyette egységesen közfoglalkoztatásról beszélünk. Ez a program a Belügyminisztérium hatáskörébe került, bár helyi adminisztrációjáért továbbra is a foglalkoztatási szolgálat a felelős. A foglalkoztatáspolitikai finanszírozása a költségvetésben jelentősen átalakult: a Munkaerő-piaci Alap hatásköréből kikerült több tétel, az átszervezés következtében az NFSZ teljes költségvetése nem jelenik meg különállóan, csak az FH-é: a munkaügyi központok és kirendeltségek költségvetése beolvadt a kormányhivatalokéba.

A kormány elfogadta az új TÁMOP-programokra vonatkozó akciótervet, ami a következő évekre vonatkozóan tartalmazza a foglalkoztatáspolitikai igen jelentős, több százmilliárd forintot megmozgató elemeit.

2011. január elsejével létrejött az Ecostat Kormányzati Hatásvizsgálati Központ, amelynek kimondott célja minden kormányzati terület, így a foglalkoztatáspolitikai számára is korszerű eszközökkel támogatást nyújtani előzetes vagy utólagos hatásvizsgálatok készítésére.

2011. január 1-jétől az Országos Rehabilitációs és Szociális Szakértői Intézet elnevezése Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatalra változott. A hivatkozott jogszabály alapján a Hivatal feladat- és hatásköre jelentősen bővült. A Hivatal orvosszakértői, rehabilitációs szakértői szervként, valamint szociális hatóságként és szolgáltatásfelügyeletet ellátó hatóságként is működik.

Átalakult a kormányzati munkaügyi kutatás háttere is. A Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet (NCSSZI) ma már nem foglalkozik munkaügyi kutatásokkal – a korábban munkaüggyel foglalkozó kutatók az FH-hoz kerültek.

Főbb jogszabályok

1250/2010. kormányrendelet az Európa 2020 stratégia végrehajtását megalapozó előzetes Nemzeti Intézkedési Terv elfogadásáról és a végleges Nemzeti Intézkedési Terv előkészítésével összefüggő további feladatokról, 1114/2011. kormányrendelet Magyarország Nemzeti Reform Prog-

ramjának elfogadásáról és a végrehajtásával összefüggő további feladatokról, 2010. évi CLIII. törvény a 2011. évi költségvetést megalapozó egyes törvények módosításáról, 2010. évi CLXIX. törvény a 2011. évi költségvetésről, 357/2010. kormányrendelet a szociális szolgáltatási tárgyú kormányrendeleteknek az egyes szociális, gyermekvédelmi, családtámogatási, fogyatékosügyei és foglalkoztatási tárgyú törvények módosításáról szóló 2010. évi CLXXI. törvénnyel összefüggő módosításáról, 1246/2011 kormányhatározat „a hátrányos helyzetűek foglalkoztathatóságának javítása (Decentralizált programok a konvergencia régiókban) című TÁMOP 1.1.2. kiemelt projekt támogatásának jóváhagyásáról, 1148/2011. kormányhatározat a szociális biztonsági rendszerek koordinálásáról szóló 883/2004/EK rendelet alapján bevezetésre kerülő elektronikus adatcserével kapcsolatos kormányzati feladatokról, 331/2010. kormányrendelet a Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatalról, valamint eljárásának részletes szabályairól, 332/2010. kormányrendelet a Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatal feladatainak megállapításával összefüggő egyes kormányrendeletek módosításáról.

HIVATKOZÁSOK

- BAKOS PÉTER–BENCZÚR PÉTER–BENEDEK DÓRA (2008): Az adóköteles jövedelem rugalmassága. Becslés és egy egykulcsos adórendszerre vonatkozó számítás a 2005. évi magyar adóváltozások alapján. *Közgazdasági Szemle*, 55. évf. 9. sz. 733–762. o.
- BÁLINT MÓNIKA–KÖLLŐ JÁNOS (2008): A gyermeknevelési támogatások munkaerő-piaci hatásai. *Esély*, 19. évf. 1. sz. 3–27. o.
- BUDAPEST INTÉZET–HÉTFÁ (2011): A közcélú foglalkoztatás kibővülésének célzottsága, igénybevétele és hatása a tartós munkanélküliségre. Kutatási jelentés, 2011. augusztus 30. Kutatásvezető: Scharle Ágota. Budapest Szakpolitikai Elemző Intézet és Hétfá Elemző Központ, Budapest, http://www.budapestinstitute.eu/kutatas/prj/A_kozcelu_foglalkoztatasi_hatekonysaga.
- CALMFORS, L. (1993): Centralisation of Wage Bargaining and Macroeconomic Performance: A Survey. OECD Economics Department Working Papers, 131. OECD Publishing.
- CALMFORS, L. (2004): The Limits of Activation in Active Labour Market Policies. International Reform Monitor Conference on Activation without Perspective? Increasing Employment Opportunities for the Low-Skilled. Bertelsmann Foundation, március 31, Berlin. <http://people.su.se/~calmf/berlin3.pdf>.
- CARD, D.–KLUVE, J.–WEBER, A. (2010): Active Labour Market Policy Evaluations: A Meta-Analysis. *The Economic Journal*, Vol. 120. No. 548. F452–F477. o.
- CARNEIRO, P.–HECKMAN, J. J. (2003): Human Capital Policy. SSRN eLibrary. [Http://ssrn.com/paper=434544](http://ssrn.com/paper=434544).
- CSERES-GERGELY ZSOMBOR (2002): Residential Mobility, Migration and Economic Incentives – the Case of Hungary in 1990–1999. Budapest Working Papers on the Labour Market, BWP. 2002/7. MTA KTI, Budapest.
- CSERES-GERGELY ZSOMBOR (2005): County to county migration and labour market conditions in Hungary between 1994 and 2002. *Zeitschrift für ArbeitsmarktForschung*, Vol. 37. No. 4. 425–436. o.
- CSERES-GERGELY ZSOMBOR (2008): Ösztönzési hatások a magyarországi nyugdíjrendszerben. Megjelent: FAZEKAS KÁROLY–CSERES-GERGELY ZSOMBOR–SCHARLE ÁGOTA (szerk.): *Munkaerőpiaci Tükör 2007*, MTA KTI–OFA, Budapest, 103–116. o.
- CSERES-GERGELY ZSOMBOR–RESZKETŐ PETRA–SCHARLE ÁGOTA–VÁRADI BALÁZS (2009): Balta helyett metszőollót! Lépések egy fenntartható jóléti rendszer felé. Budapest Intézet. http://www.budapestinstitute.eu/dontestamogatas/prj/Lepesek_egy_fenntarthato_joleti_rendszer_fele.
- CSERES-GERGELY ZSOMBOR–SCHARLE ÁGOTA (2007): Jóléti ellátások, munkakínálati hatások és szabályozási gyakorlat. Megjelent: FAZEKAS KÁROLY–CSERES-GERGELY ZSOMBOR–SCHARLE ÁGOTA (szerk.): *Munkaerőpiaci Tükör 2007*, MTA KTI–OFA, Budapest, 33–49. o. <http://www.mtakti.hu/file/download//MT07koznel.pdf>.
- CSERES-GERGELY ZSOMBOR–SCHARLE ÁGOTA (2010): Az Állami Foglalkoztatási Szolgálat modernizációjának értékelése. Budapest Intézet, Budapest, <http://www>.

- budapestinstitute.eu/uploads/BI_AFSZ_modernizacio_ertekeles_100705.pdf.
- CSOBA JUDIT–NAGY ZITA ÉVA–SZABÓ FANNI (2010): Aktív eszközök, munkaerő-piaci programok kontrollcsoportos, többváltozós értékelése. Kézirat.
- ELEK PÉTER–SCHARLE ÁGOTA–SZABÓ BÁLINT–SZABÓ PÉTER ANDRÁS (2009): A feketefoglalkoztatás mértéke Magyarországon. Megjelent: SEMJÉN ANDRÁS–TÓTH ISTVÁN JÁNOS (szerk.): Rejtett gazdaság. KTI Könyvek, 11. MTA KTI, Budapest, http://www.econ.core.hu/file/download/ktik11/ktik11_08_feketefoglalkoztatasi.pdf.
- EURÓPAI BIZOTTSÁG (2005): Coverage and Structure of the Labour Market Reform (LABREF) Database. European Commission, Directorate-General for Economic and Financial Affairs (ECFIN), http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/labref/documents/guide_en.pdf.
- EURÓPAI BIZOTTSÁG (2006): Labour Market Policy Database Methodology. – revision of June 2006. European Commission Eurostat, Directorate F: Social Statistics and information statistics Unit F-2: Labour market statistics. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-BF-06-003/EN/KS-BF-06-003-EN.PDF.
- GALASI PÉTER–LÁZÁR GYÖRGY–NAGY GYULA (1999): Az aktív Az aktív foglalkoztatási programok eredményességét meghatározó tényezők meghatározó tényezők. Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek 1999/4. <http://mek.niif.hu/01500/01514/01514.pdf>.
- GALASI PÉTER–NAGY GYULA (2002): Járadékjogosultsági időtartam és elhelyezkedés. Közgazdasági Szemle. Közgazdasági Szemle, 49. évf. 2. sz. 126–142. o.
- HORVÁTH HEDVIG–SZALAI ZOLTÁN (2008): Labour Market Institutions in Hungary with a Focus on Wage and Employment Flexibility (ECB WDN Institutional Project). MNB Occasional Paper, 77.
- HÁRS ÁGNES (2001): Munkakereslet és -kínálat közelítése – a migráció szerepe. Kézirat.
- HUDOMIET PÉTER–KÉZDI GÁBOR (2008): Az aktív munkaerő-piaci programok nemzetközi tapasztalatai. Kormányzás, Közpénzügyek, Szabályozás 3. évf. 1. sz. 3–37. o. http://www.kormanyzas.hu/081/01_Hudomiet-Kezdi.pdf.
- KERTESI GÁBOR–KÖLLŐ JÁNOS (2002): Economic transformation and the revaluation of human capital – Hungary, 1986–1999. Megjelent: DE GRIP, A.–VAN LOO J.–MAYHEW, K. (szerk.): The Economics of Skills Obsolescence: Theoretical Innovations and Empirical Applications. 21. 235–273. o. Research in Labor Economics, JAI Press, Elsevier.
- KERTESI GÁBOR–KÖLLŐ JÁNOS (2003): Ágazati bérkülönbségek Magyarországon, II. rész. Járadékokon való osztozkodás koncentrált ágazatokban, szakszervezeti aktivitás jelenlétében. Közgazdasági Szemle, 50. 12. sz. 1049–1074. o.
- KÉZDI GÁBOR–KÓNYA ISTVÁN (2009): Bérmegállapítás Magyarországon. Egy vállalati felmérés eredményei. MNB Szemle, 10. sz. 19–25. o.
- KLUVE, J. (2010): The effectiveness of European active labor market programs. Labour Economics Vol. 17. No. 6. 904–918. o.
- KÖLLŐ JÁNOS (2001): A járadékos munkanélküliek állás-kilátásai 1994 és 2001 tavaszán. Budapest Working Papers. MTA KTI – Corvinus. <http://www.econ.core.hu/doc/bwp/bwp/bwp0107.pdf>.
- KÖLLŐ JÁNOS (2001): Hozzászólás az elmaradt minimálbérvitához. Közgazdasági Szemle, 48. 12. sz. 1064–1080. o.
- KÖLLŐ JÁNOS (2010): Foglalkoztatás, munkanélküliség és bérek a válság első évében. Megjelent: MOLNÁR GYÖRGY–FAZEKAS KÁROLY (szerk.): Munkaerőpiaci Tükör, 2010. MTA KTI–OFA, Budapest, 43–77. o.
- KÖLLŐ JÁNOS–NAGY GYULA (1995): Bérek a munkanélküliség előtt és után. Közgazdasági Szemle, 23. évf. 4. sz. 325–357. o.
- KÖRÖSI GÁBOR (2005): A versenyszféra munkapiacának működése. KTI Könyvek. 4. sz. MTA KTI, Budapest.
- KSH (2009): A munkaerő-piaci politikák (LMP) adatbázisa (módszertan). Statisztikai Módszertani Füzetek, 52. sz. <http://mek.niif.hu/07400/07402/07402.pdf>.
- LAYARD, R.–NICKELL, S.–JACKMAN, R. (1991): Unemployment: Macroeconomic Performance and the Labour Market. Oxford University Press.
- MANNING, A. (2003): Monopsony in Motion: Imperfect Competition in Labor Markets. Princeton University Press, március 3.
- MARTIN, J. P.–GRUBB, D. (2001): What Works and for Whom: A Review of OECD Countries' Experiences with Active Labour Market Policies. IFAU, Institute for Labour Market Policy Evaluation, Working Paper, 14. 9–56. o. http://ideas.repec.org/p/hhs/ifau-wp/2001_014.html.
- NAGY GYULA–MICKLEWRIGHT JOHN (1995): A magyar munkanélküli segélyrendszer működése. Megjelent GALASI PÉTER–GODFREY, M. (szerk.): Az átmenet foglalkoztatáspolitikája Magyarországon. Aula, Budapest, 173–229. o.
- MICKLEWRIGHT, J.–NAGY GYULA (2005): Job Search Monitoring and Unemployment Duration in Hungary: Evidence from a Randomised Control Trial. Institute of Economics, Hungarian Academy of Sciences.
- NEUMANN LÁSZLÓ (2001): Van-e munkaerő-piaci hatása a decentralizált kollektív alkunak Magyarországon? Közgazdasági Szemle, 48. évf. 5. sz. 409–429. o.
- O'LEARY, C. (1998): Evaluating the Effectiveness of Active Labor Programs in Hungary. Upjohn Institute

- Technical Reports. Upjohn Institute for Employment Research.
- OECD (2009): OECD foglalkoztatási kilátások 2009-re. Küzdelem a foglalkoztatási krízishelyzet ellen. Összefoglalás magyarul. <http://www.oecd.org/dataoecd/12/44/43687787.pdf>.
- REIZER BALÁZS (2011): A 2006-os „kétszeres minimálbér szabály” hatása a szürkegazdaságra Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek, 2011/4. <http://www.econ.core.hu/file/download/bwp/bwp1104.pdf>
- SCHARLE ÁGOTA (2007): A rokkantnyugdíjazás növekedésének munkapiaci okai. Megjelent: FAZEKAS KÁROLY–CSERES-GERGELY ZSOMBOR–SCHARLE ÁGOTA: Munkaerőpiaci Tükör 2007. MTA KTI–OFA, 91–100. o. <http://econ.core.hu/file/download/MT07kozel.pdf>.
- SCHARLE ÁGOTA (2011): Foglalkoztatási rehabilitációs jó gyakorlatok Magyarországon. Budapest Szakpolitikai Elemző Intézet Kutatási jelentés (javított változat) április, http://www.budapestinstitute.eu/uploads/rehab_jelentes_110410.pdf
- SCHARLE ÁGOTA–BENCZÚR PÉTER–KÁTAY GÁBOR–VÁRADI BALÁZS (2010): Hogyan növelhető az adórendszer hatékonysága? Közpénzügyi Füzetek, 26. sz.
- SEMJÉN ANDRÁS (1996): A pénzügyi jóléti támogatások ösztönzési hatásai. Közgazdasági Szemle, 43. évf. 10. sz. 841–862. o.
- WOLFF, J. (2001): The Hungarian Unemployment Insurance Benefit System and Incentives to Return to Work. Ludwig-Maximilians Universität München. http://epub.ub.uni-muenchen.de/1633/1/paper_253.pdf.

STATISZTIKAI ADATOK

**Szerkesztette
BÁLINT MÓNICA**

**Összeállította
BUSCH IRÉN
CSERES-GERGELY ZSOMBOR
FAZEKAS KÁROLY
KÖLLŐ JÁNOS
LAKATOS JUDIT**

A 2000-től kiadott Munkaerőpiaci Tükörben publikált munkapiaci folyamatokat leíró táblázatok teljes anyaga letölthető a Közgazdaságtudományi Intézet honlapjáról: <http://adatbank.mtakti.hu/tukor>

1. Alapvető gazdasági adatok
2. Népeség
3. Gazdasági aktivitás
4. Foglalkoztatottak
5. Munkanélküliek
6. Keresetek
7. Oktatás
8. Munkaerő-kereslet
9. Regionális különbségek
10. Munkaügyi kapcsolatok
11. Jóléti ellátások
12. Munkaerőpiaci eszközök
13. Nemzetközi adatok
14. A fontosabb adatok forrásai

RÖVIDÍTÉSEK

CIRCA	Communication & Information Resource Centre Administrator
FH	Foglalkoztatási Hivatal
FH BT	FH Bértarifa-felvétel
FH REG	FH regisztrált munkanélküliek regisztere
FH SREG	FH munkanélküli ellátások regisztere
FH PROG	FH Rövid Távú Munkaerőpiaci Prognózis
KSH	Rendszeres kiadványokból összeállított tábla
KSH IMS	KSH intézményi munkaügyi statisztika
KSH MEF	KSH Munkaerő-felmérés
KSH MEM	KSH Munkaerő-mérleg
MPA	Munkaerőpiaci Alap
NAV	Nemzeti Adó- és Vámhivatal
NEFMI	Nemzeti Erőforrás Minisztérium
NEFMI STAT	Nemzeti Erőforrás Minisztérium, Oktatásstatisztika
NFSZ	Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat
NFSZ IR	NFSZ és FH Integrált (nyilvántartási) Rendszer
NGM	Nemzetgazdasági Minisztérium
NSZ	Népszámlálás
NYUFIG	Nyugdíjfolyósító Igazgatóság
ONYP	Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság
TB	Társadalombiztosítás

JELMAGYARÁZAT

(-)	A megfigyelt statisztikai jelenség nem fordult elő.
(..)	Az adat nem ismeretes.
(n.é.)	A mutató nem értelmezhető.

1.1. táblázat: Alapvető gazdasági mutatók

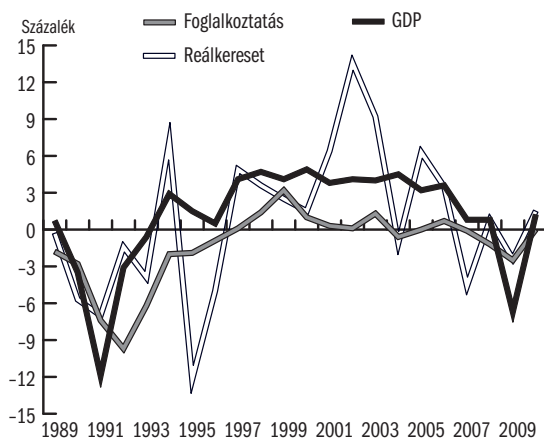
Év	GDP ^a	Ipari termelés ^a	Kivitel ^a	Behozatal ^a	Reálkereset ^a	Foglalkoztatás ^a	Fogyasztói árindex ^a	Munkanélküliségi ráta
1989	100,7	95,0	100,3	101,1	99,7	98,2	117,0	..
1990	96,5	90,7	95,9	94,8	94,3	97,2	128,9	..
1991	88,1	81,6	95,1	105,5	93,0	92,6	135,0	..
1992	96,9	84,2	101,0	92,4	98,6	90,3	123,0	9,8
1993	99,4	103,9	86,9	120,9	96,1	93,8	122,5	11,9
1994	102,9	109,7	116,6	114,5	107,2	98,0	118,8	10,7
1995	101,5	104,6	108,4	96,1	87,8	98,1	128,2	10,2
1996	100,5	103,2	104,6	105,5	95,0	99,1	123,6	9,9
1997	104,1	111,1	129,9	126,4	104,9	100,1	118,3	8,7
1998	104,7	112,5	122,1	124,9	103,6	101,4	114,3	7,8
1999	104,1	110,4	115,9	114,3	102,5	103,2	110,0	7,0
2000	104,9	118,1	121,7	120,8	101,5	101,0	109,8	6,4
2001	103,8	103,7	107,7	104,0	106,4	100,3	109,2	5,7
2002	104,1	103,2	105,9	105,1	113,6	100,1	105,3	5,8
2003	104,0	106,9	109,1	110,1	109,2	101,3	104,7	5,9
2004	104,5	107,8	118,4	115,2	98,9	99,4	106,8	6,1
2005	103,2	106,8	111,5	106,1	106,3	100,0	103,6	7,2
2006	103,6	109,9	118,0	114,4	103,5	100,7	103,9	7,5
2007	100,8	107,9	115,8	112,0	95,4	99,9	108,0	7,4
2008	100,8	100,0	104,2	104,3	100,8	98,8	106,1	7,8
2009	93,3	82,2	87,3	82,9	97,6	97,5	104,2	10,0
2010	101,2	110,5 ^b	116,8	115,0	101,5	100,0	104,9	11,2

^a Előző év = 100.

^b Ipari termelési index: évközi statisztikai jelentésből számolva, 5 fő feletti kör, 2001–2009: víz és hulladékgazdálkodás nélkül, 5 főnél kisebb vállalkozásokkal együtt.

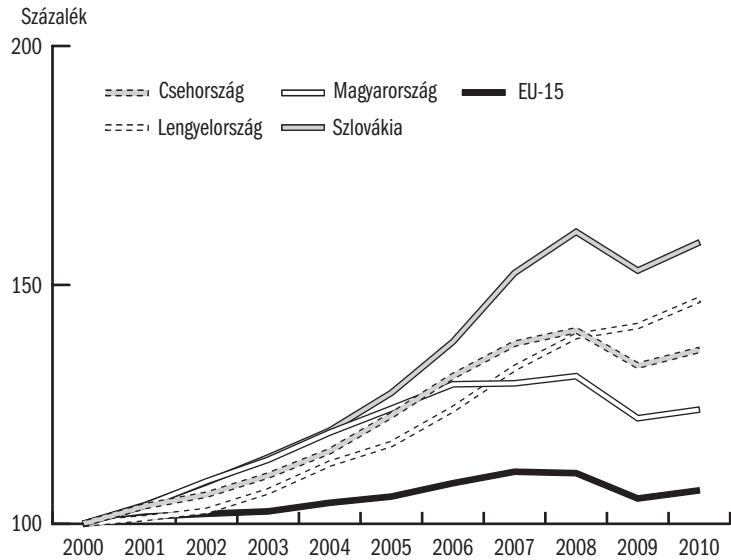
Forrás: Foglalkoztatás: 1989–1991: *KSH MEM*; 1992–: *KSH MEF*. Egyéb adatok: *KSH*.
Kivitel-behozatal: volumen index.

1.1. ábra: Alapvető gazdasági mutatók éves változása

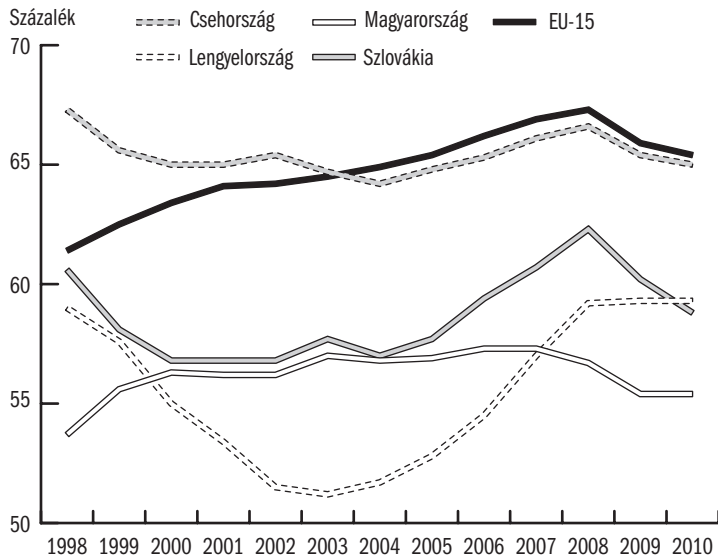
Forrás: *KSH*.

1.2. ábra: GDP éves idősora (2000=100%)

Forrás: Eurostat.

1.3. ábra: Foglalkoztatási ráta, 15-64 évesek

Forrás: Eurostat.

2.1. táblázat: Népeesség^a

Év	Ezer fő	1992 = 100	Éves változás	15-64 év közötti népeesség, ezer fő	Demográfiai függőség rása	
					Teljes népeesség ^b	Idős népeesség ^c
1980	10 709	103,6	n.é.	6 918,9	0,54	0,21
1990	10 375	100,4	-0,2	6 870,4	0,51	0,20
1995	10 337	99,6	-0,1	6 986,9	0,48	0,21
1998	10 280	99,1	-0,2	6 980,0	0,47	0,21
1999	10 253	98,8	-0,3	6 969,6	0,47	0,21
2000	10 221	98,5	-0,3	6 961,3	0,47	0,21
2001	10 200	98,3	-0,2	6 963,3	0,46	0,22
2002	10 175	98,1	-0,2	6 962,8	0,46	0,22
2003	10 142	97,8	-0,3	6 949,4	0,46	0,22
2004	10 117	97,5	-0,3	6 943,5	0,46	0,23
2005	10 098	97,3	-0,2	6 940,3	0,45	0,23
2006	10 077	97,1	-0,2	6 931,8	0,45	0,23
2007	10 066	97,0	-0,1	6 931,3	0,45	0,23
2008	10 045	96,8	-0,2	6 912,7	0,45	0,24
2009	10 031	96,7	-0,1	6 898,1	0,45	0,24
2010	10 014	96,5	-0,1	6 874,0	0,46	0,24
2011	9 986	96,3	-0,2	6 857,4	0,46	0,24

^a Január 1. A 2001 évi népszámlálás alapján visszavezetett adatsor.

^b $(0-14 \text{ éves népeesség} + 64 \text{ feletti népeesség}) / (15-64 \text{ éves népeesség})$

^c $64 \text{ év feletti népeesség} / 15-64 \text{ éves népeesség}$

Forrás: KSH.

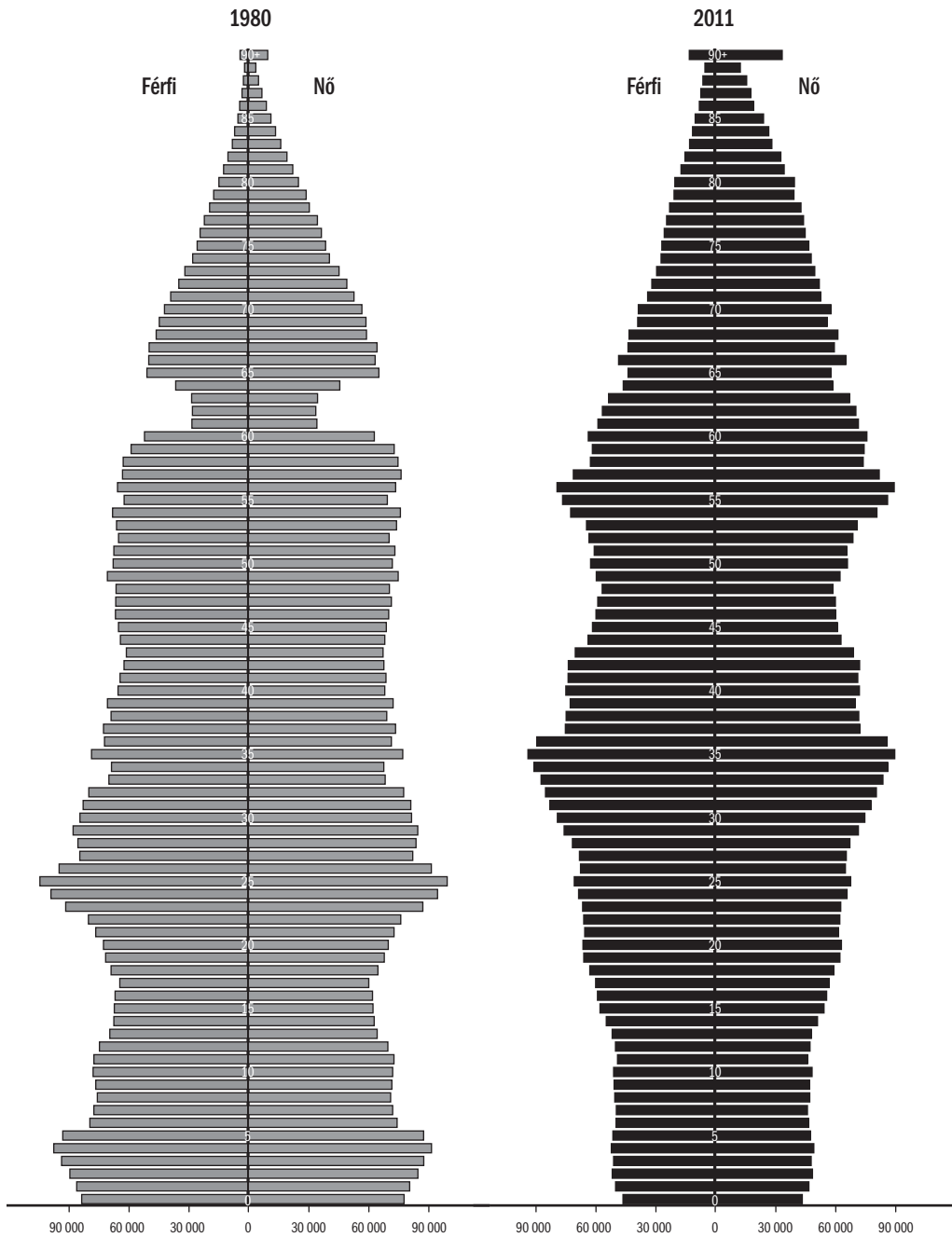
2.2. táblázat: A népeesség száma főbb korcsoportok szerint, ezer fő^a

Év	0-14	15-24	25-54	55-64	65+	Együtt
	éves					
1980	2 341,2	1 464,4	4 399,8	1 054,7	1 449,4	10 709,5
1990	2 130,5	1 445,5	4 231,4	1 193,5	1 373,9	10 374,8
1995	1 891,7	1 610,1	4 250,6	1 126,2	1 458,0	10 336,7
1998	1 792,8	1 593,0	4 262,6	1 124,4	1 506,9	10 279,7
1999	1 762,4	1 573,2	4 268,5	1 127,9	1 521,4	10 253,4
2000	1 729,2	1 526,5	4 291,4	1 143,4	1 531,1	10 221,6
2001	1 692,0	1 480,1	4 338,5	1 144,7	1 545,0	10 200,3
2002	1 660,1	1 436,9	4 378,0	1 147,9	1 551,9	10 174,9
2003	1 633,7	1 392,5	4 390,8	1 166,1	1 559,2	10 142,4
2004	1 606,1	1 355,0	4 401,6	1 186,9	1 567,1	10 116,7
2005	1 579,7	1 322,0	4 409,1	1 209,2	1 577,6	10 097,6
2006	1 553,5	1 302,0	4 399,8	1 230,0	1 590,7	10 076,6
2007	1 529,7	1 285,9	4 393,9	1 251,5	1 605,1	10 066,1
2008	1 508,8	1 273,3	4 377,1	1 262,3	1 623,9	10 045,4
2009	1 492,6	1 259,9	4 346,1	1 292,0	1 640,3	10 030,9
2010	1 476,9	1 253,4	4 293,7	1 326,9	1 663,5	10 014,4
2011	1 457,2	1 231,7	4 257,7	1 367,8	1 671,3	9 985,7

^a Január 1. A 2001. évi népszámlálás alapján korrigált idősor.

Forrás: KSH.

2.1. ábra: Magyarország népességének korösszetétele, 1980, 2011

Forrás: KSH.

2.3. táblázat: A férfi népességszám alakulása főbb korcsoportok szerint, ezer fő^a

Év	0-14	15-24	25-59	60-64	65+	Együtt
	éves					
1980	1 205,4	749,9	2 475,6	170,5	587,3	5 188,7
1990	1 090,4	740,3	2 366,9	259,9	527,5	4 984,9
1996	950,5	823,7	2 358,3	239,5	557,2	4 929,2
1997	933,0	822,4	2 366,2	233,9	560,5	4 916,0
1998	916,8	815,4	2 375,5	229,3	564,7	4 901,8
1999	901,5	805,0	2 383,2	226,1	568,6	4 884,4
2000	885,0	780,9	2 403,8	224,8	570,8	4 865,2
2001	865,7	757,0	2 425,2	228,9	574,2	4 851,0
2002	850,1	733,9	2 446,1	233,0	573,8	4 837,0
2003	836,8	711,3	2 456,5	239,9	574,0	4 818,5
2004	823,0	691,9	2 470,3	244,4	574,5	4 804,1
2005	809,5	674,6	2 480,0	252,2	576,8	4 793,1
2006	796,7	664,0	2 493,7	249,3	580,9	4 784,6
2007	784,5	655,4	2 503,7	249,4	586,1	4 779,1
2008	773,9	649,2	2 501,3	252,5	592,8	4 769,6
2009	765,8	642,7	2 497,0	258,4	599,2	4 763,1
2010	757,7	640,4	2 488,8	261,7	608,3	4 756,9
2011	747,6	629,7	2 480,4	274,7	611,5	4 743,9

^a Január 1. A 2001. évi népszámlálás alapján korrigált időszak.

Forrás: KSH.

2.4. táblázat: A női népességszám alakulása főbb korcsoportok szerint, ezer fő^a

Év	0-14	15-24	25-54	55-59	60+	Együtt
	éves					
1980	1 135,8	714,5	2 232,8	365,3	1 072,4	5 520,8
1990	1 040,1	705,2	2 144,4	327,6	1 172,5	5 389,9
1996	908,3	786,0	2 152,4	316,4	1 228,8	5 392,0
1997	891,4	784,8	2 155,6	318,3	1 235,1	5 385,3
1998	876,0	777,6	2 156,0	324,4	1 243,9	5 378,0
1999	861,0	768,2	2 159,3	326,7	1 253,8	5 369,0
2000	844,3	745,6	2 170,5	334,8	1 261,3	5 356,5
2001	826,3	723,1	2 193,4	330,4	1 276,1	5 349,3
2002	810,0	703,0	2 211,6	328,6	1 284,7	5 337,9
2003	796,9	681,2	2 217,4	330,7	1 297,8	5 323,9
2004	783,1	663,1	2 220,8	338,5	1 307,1	5 312,6
2005	770,2	647,4	2 221,9	341,7	1 323,1	5 304,3
2006	756,8	638,6	2 213,0	356,6	1 327,0	5 292,0
2007	745,1	630,6	2 206,8	369,6	1 335,0	5 287,1
2008	734,9	624,1	2 194,5	373,2	1 349,1	5 275,8
2009	726,8	617,2	2 176,0	381,8	1 366,1	5 267,9
2010	719,2	613,1	2 145,5	396,8	1 382,8	5 257,4
2011	709,6	601,9	2 124,0	404,4	1 401,9	5 241,8

^a Január 1. A 2001. évi népszámlálás alapján korrigált időszak.

Forrás: KSH.

3.1. táblázat: A 15 éves és idősebb népesség gazdasági aktivitása, ezer fő^a

Év	15-59 éves férfiak, 15-54 éves nők								60 éves és idősebb férfiak, 55 éves és idősebb nők			
	Foglalkoztatott	Munkanélküli	Inaktívak					Együtt	Foglalkoztatott	Munkanélküli	Nyugdíjas és egyéb inaktív	Együtt
			Nyugdíjas	Nappali tagozatos tanuló	Gyes-en, gyed-en, gyet-en lévő	Egyéb inaktív	Inaktív összesen					
1980	4 887,9	0,0	300,8	370,1	259,0	339,7	1 269,6	6 157,5	570,3	0,0	1 632,1	2 202,4
1990	4 534,3	62,4	284,3	548,9	249,7	297,5	1 380,4	5 977,1	345,7	0,0	1 944,9	2 290,6
1991	4 270,5	253,3	335,6	578,2	259,8	317,1	1 490,7	6 014,5	249,5	0,0	2 045,2	2 294,7
1992	3 898,4	434,9	392,7	620,0	262,1	435,9	1 710,7	6 044,0	184,3	9,8	2 101,7	2 295,8
1993	3 689,5	502,6	437,5	683,9	270,5	480,1	1 872,0	6 064,1	137,5	16,3	2 141,2	2 295,0
1994	3 633,1	437,4	476,5	708,2	280,9	540,7	2 006,3	6 076,8	118,4	11,9	2 163,8	2 294,1
1995	3 571,3	410,0	495,2	723,4	285,3	596,1	2 100,0	6 081,3	107,5	6,4	2 180,6	2 294,5
1996	3 546,1	394,0	512,7	740,0	289,2	599,4	2 141,2	6 081,3	102,1	6,1	2 184,6	2 292,8
1997	3 549,5	342,5	542,9	752,0	289,0	599,9	2 183,8	6 075,8	96,9	6,3	2 189,0	2 292,2
1998	3 608,5	305,5	588,8	697,0	295,5	565,7	2 147,0	6 061,0	89,3	7,5	2 197,6	2 294,4
1999	3 701,0	283,3	534,7	675,6	295,3	549,8	2 055,4	6 039,6	110,4	1,4	2 185,2	2 297,0
2000	3 745,9	261,4	517,9	721,7	281,4	571,4	2 092,4	6 099,7	130,3	2,3	2 268,0	2 400,6
2001	3 742,6	231,7	516,3	717,9	286,6	601,6	2 122,4	6 096,7	140,7	2,4	2 271,8	2 414,9
2002	3 719,6	235,7	507,1	738,3	286,8	593,0	2 125,2	6 080,5	164,1	3,2	2 263,9	2 431,2
2003	3 719,0	239,6	485,0	730,7	286,9	595,0	2 097,6	6 056,2	202,9	4,9	2 245,6	2 453,4
2004	3 663,1	247,2	480,5	739,8	282,4	622,4	2 125,1	6 035,4	237,3	5,7	2 236,1	2 479,1
2005	3 653,9	296,0	449,7	740,8	278,6	590,3	2 059,4	6 009,3	247,6	7,9	2 258,3	2 513,8
2006	3 679,6	308,8	432,9	810,9	270,0	500,7	2 014,5	6 002,9	250,5	8,4	2 268,0	2 526,9
2007	3 676,6	303,7	426,8	832,6	267,2	475,8	2 002,4	5 982,7	249,5	8,2	2 296,1	2 553,8
2008	3 631,4	318,5	408,6	819,6	279,8	493,1	2 001,1	5 951,0	248,1	10,7	2 327,7	2 586,5
2009	3 516,8	406,4	364,5	814,6	278,7	529,3	1 987,1	5 910,3	265,1	14,3	2 348,0	2 627,4
2010	3 485,7	455,2	338,7	814,6	267,0	500,7	1 921,0	5 861,9	295,5	19,6	2 356,0	2 671,1

^a Éves átlagos értékek.

Megjegyzés: A népességszám és a teljeskörűsítés súlyszámai 1999-ig az 1990. évi népszámláláson alapulnak, 2000-től pedig a 2001. évi népszámlálás alapján korrigált adat.

A foglalkoztatottakra vonatkozó adat tartalmazza a sorkatonákat és a nyugdíj és az anyasági ellátás mellett foglalkoztatottakat is. A tanulóokra vonatkozó 1995-97. évi adatok becsltek. Az egyéb inaktív kategóriát kivonással határoztuk meg, így abban a MEF megfigyelési körébe nem tartozó intézményi népesség is szerepel.

Forrás: Nyugdíjasok: 1980-91: *NYUFIG*, 1992-: *KSH MEF*. Gyes, gyed, gyet: 1997-ig *TB* és becslés, utána *MEF*. Munkanélküliség: 1990-91: *FH REG*, 1992-: *KSH MEF*.

3.2. táblázat: A 15 éves és idősebb férfiak gazdasági aktivitása, ezer fő^a

Év	15-59 éves férfiak								60 éves és idősebb férfiak			
	Foglalkoztatott	Munkanélküli	Inaktívak					Együtt	Foglalkoztatott	Munkanélküli	Nyugdíjas és egyéb inaktív	Együtt
			Nyugdíjas	Nappali tagozatos tanuló	Gyes-en, gyed-en, gyet-en lévő	Egyéb inaktív	Inaktív összesen					
1980	2 750,5	0,0	173,8	196,3	0,0	99,1	469,2	3 219,7	265,3	0,0	491,8	757,1
1990	2 524,3	37,9	188,4	284,2	1,2	80,3	554,1	3 116,3	123,7	0,0	665,5	789,2
1991	2 351,6	150,3	218,7	296,5	1,5	115,0	631,7	3 133,6	90,4	0,0	700,7	791,1
1992	2 153,1	263,2	252,0	302,4	1,7	174,8	730,9	3 147,2	65,1	3,2	722,1	790,4
1993	2 029,1	311,5	263,2	346,9	2,0	203,3	815,4	3 156,0	47,9	4,5	735,7	788,1
1994	2 013,4	270,0	277,6	357,1	3,7	239,6	878,0	3 161,4	41,6	3,8	740,0	785,4
1995	2 012,5	259,3	282,2	367,4	4,9	237,8	892,3	3 164,1	37,1	2,1	742,6	781,8
1996	2 007,4	242,4	291,9	372,8	3,3	248,3	916,3	3 166,1	28,9	1,3	746,3	776,5
1997	2 018,0	212,2	306,0	377,6	1,5	251,6	936,7	3 166,9	25,5	1,9	743,5	770,9
1998	2 015,5	186,5	345,4	350,4	1,0	264,2	961,0	3 163,0	26,2	2,8	737,3	766,3
1999	2 068,4	170,3	312,7	338,8	4,2	261,5	917,2	3 155,9	34,7	0,4	727,2	762,3
2000	2 086,0	158,2	315,2	358,2	4,1	261,7	939,2	3 183,4	39,8	0,7	758,8	799,3
2001	2 087,6	141,6	311,0	353,4	4,3	283,2	951,9	3 181,1	41,1	0,9	763,0	805,0
2002	2 080,4	137,3	307,5	370,3	5,0	273,4	956,2	3 173,9	45,2	0,7	764,4	810,3
2003	2 073,5	137,6	293,6	367,9	4,3	288,1	953,9	3 165,0	53,0	0,9	762,5	816,4
2004	2 052,7	136,2	293,5	371,2	4,6	300,2	969,5	3 158,4	64,6	0,6	758,8	824,0
2005	2 050,7	158,2	278,8	375,4	5,8	288,8	948,8	3 157,7	65,4	0,9	763,9	830,2
2006	2 076,5	163,6	268,1	404,1	7,0	239,3	918,5	3 158,4	60,5	1,0	770,9	832,8
2007	2 082,6	163,2	267,7	412,3	3,8	225,2	909,0	3 154,8	60,4	1,0	779,0	840,4
2008	2 052,0	173,4	266,3	408,2	4,8	240,4	919,7	3 145,1	58,8	0,9	791,7	851,4
2009	1 983,6	232,3	241,8	410,8	4,6	261,6	918,8	3 134,4	61,6	1,3	800,7	863,6
2010	1 960,1	262,5	228,3	410,2	4,6	254,0	897,1	3 119,7	62,6	1,9	813,6	878,1

^a Éves átlagos értékek.

Megjegyzés: A népességszám és a teljeskörűsítés súlyszámai 1999-ig az 1990. évi népszámláláson alapulnak, 2000-től pedig a 2001. évi népszámlálás alapján korrigált adat.

A foglalkoztatottakra vonatkozó adat tartalmazza a sorkatonákat és a nyugdíj és az anyasági ellátás mellett foglalkoztatottakat is. A tanulóokra vonatkozó 1995–97. évi adatok becsltek. Az egyéb inaktív kategóriát kivonással határoztuk meg, így abban a MEF megfigyelési körébe nem tartozó intézményi népesség is szerepel.

Forrás: Nyugdíjasok: 1980–91: *NYUFIG*, 1992–: *KSH MEF*. Gyes, gyed, gyet: 1997-ig *TB* és becslés, utána *MEF*. Munkanélküliség: 1990–91: *FH REG*, 1992–: *KSH MEF*.

3.3. táblázat: A 15 éves és idősebb nők gazdasági aktivitása, ezer fő^a

Év	15-54 éves nők							55 éves és idősebb nők				
	Foglalkoztatott	Munkanélküli	Inaktívak				Együtt	Foglalkoztatott	Munkanélküli	Nyugdíjas és egyéb inaktív	Együtt	
			Nyugdíjas	Nappali tagozatos tanuló	Gyes-en, gyed-en, gyet-en lévő	Egyéb inaktív						Inaktív összesen
1980	2 137,4	0,0	127,0	173,8	259,0	240,6	800,4	2 937,8	305,0	0,0	1 140,3	1 445,3
1990	2 010,0	24,5	95,8	264,7	248,5	217,3	826,3	2 860,8	222,0	0,0	1 279,4	1 501,4
1991	1 918,9	103,1	116,9	281,8	258,3	201,9	858,9	2 880,9	159,1	0,0	1 344,5	1 503,6
1992	1 745,3	171,7	140,8	317,6	260,4	261,1	979,9	2 896,9	119,2	6,6	1 379,6	1 505,4
1993	1 660,4	191,1	174,3	337,0	268,5	276,8	1 056,6	2 908,1	89,6	11,8	1 405,5	1 506,9
1994	1 619,7	167,4	198,9	351,1	277,2	301,1	1 128,3	2 915,4	76,8	8,1	1 423,8	1 508,7
1995	1 558,8	150,7	213,0	356,0	280,4	358,3	1 207,7	2 917,2	70,4	4,3	1 438,0	1 512,7
1996	1 538,7	151,6	220,7	367,2	285,9	351,1	1 224,9	2 915,2	73,2	4,8	1 438,3	1 516,3
1997	1 531,5	130,3	236,9	374,4	287,5	348,3	1 247,1	2 908,9	71,4	4,4	1 445,3	1 521,1
1998	1 593,0	119,0	243,4	346,6	294,5	301,5	1 186,0	2 898,0	63,1	4,7	1 460,3	1 528,1
1999	1 632,6	113,0	222,0	336,8	291,1	288,3	1 138,2	2 883,8	75,8	1,0	1 458,0	1 534,8
2000	1 659,9	103,2	202,7	363,5	277,3	309,7	1 153,2	2 916,3	90,5	1,6	1 509,2	1 601,3
2001	1 655,0	90,1	205,3	364,5	282,3	318,3	1 170,4	2 915,5	99,6	1,5	1 508,8	1 609,9
2002	1 639,2	98,4	199,6	368,0	281,8	319,6	1 169,0	2 906,6	118,9	2,5	1 499,5	1 620,9
2003	1 645,6	102,0	191,4	362,8	282,6	306,9	1 143,7	2 891,2	149,9	4,0	1 483,2	1 637,1
2004	1 610,2	111,0	186,8	368,6	277,8	322,2	1 155,4	2 876,6	172,8	5,1	1 477,3	1 655,2
2005	1 603,2	137,8	170,9	365,4	272,8	301,5	1 110,6	2 851,6	182,2	7,0	1 494,4	1 683,6
2006	1 603,1	144,8	164,8	406,8	263,0	262,0	1 096,6	2 844,5	189,6	7,4	1 497,1	1 694,1
2007	1 594,0	140,5	159,1	420,3	263,4	250,6	1 093,4	2 827,9	189,1	7,2	1 517,1	1 713,4
2008	1 579,4	145,1	142,3	411,4	276,0	252,7	1 082,4	2 806,9	189,3	9,8	1 536,0	1 735,1
2009	1 533,5	174,1	122,7	403,8	274,1	267,7	1 068,3	2 775,9	203,5	13,0	1 547,3	1 763,8
2010	1 525,6	192,8	110,4	404,4	262,4	246,6	1 023,8	2 742,2	233,0	17,7	1 542,3	1 793,0

^a Éves átlagos értékek.

Megjegyzés: A népességszám és a teljeskörűsítés súlyszámái 1999-ig az 1990. évi népszámláláson alapulnak, 2000-től pedig a 2001. évi népszámlálás alapján korrigált adat.

A foglalkoztatottakra vonatkozó adat tartalmazza a sorkatonákat és a nyugdíj és az anyasági ellátás mellett foglalkoztatottakat is. A tanulóokra vonatkozó 1995–97. évi adatok becsltek. Az egyéb inaktív kategóriát kivonással határoztuk meg, így abban a MEF megfigyelési körébe nem tartozó intézményi népesség is szerepel.

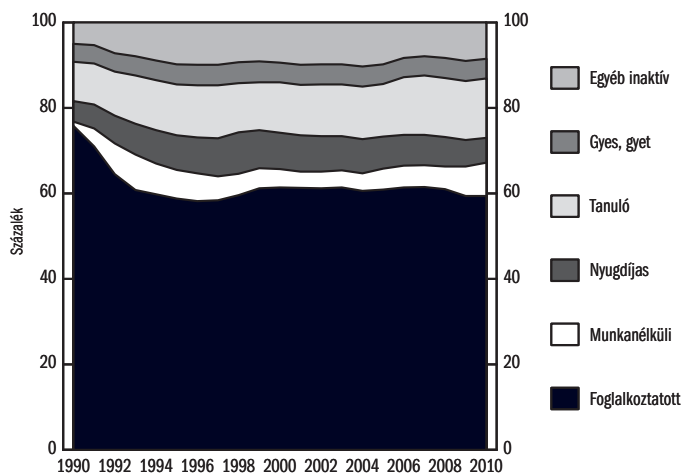
Forrás: Nyugdíjasok: 1980–91: *NYUFIG*, 1992–: *KSH MEF*. Gyes, gyed, gyet: 1997-ig *TB* és becslés, utána *MEF*. Munkanélküliség: 1990–91: *FH REG*, 1992–: *KSH MEF*.

3.4. táblázat: A 15 éves és idősebb népesség gazdasági aktivitása, százalék

Év	15-59 éves férfiak, 15-54 éves nők								60 éves és idősebb férfiak, 55 éves és idősebb nők				
	Foglalkoztatott	Munkanélküli	Inaktívak						Együtt	Foglalkoztatott	Munkanélküli	Nyugdíjas és egyéb inaktív	Együtt
			Nyugdíjas	Nappali tagozatos tanuló	Gyes-en, gyed-en, gyet-en lévő	Egyéb inaktív	Inaktív összesen						
1980	79,4	0,0	4,9	6,0	4,2	5,5	20,6	100,0	25,9	0,0	74,1	100,0	
1990	75,9	1,0	4,8	9,2	4,2	5,0	23,1	100,0	15,1	0,0	84,9	100,0	
1995	58,7	6,7	8,1	11,9	4,7	9,8	34,5	100,0	4,7	0,3	95,0	100,0	
1996	58,3	6,5	8,4	12,2	4,8	9,9	35,2	100,0	4,5	0,3	95,3	100,0	
1997	58,4	5,6	8,9	12,4	4,8	9,9	35,9	100,0	4,2	0,3	95,5	100,0	
1998	59,5	5,0	9,7	11,5	4,9	9,3	35,4	100,0	3,9	0,3	95,8	100,0	
1999	61,3	4,7	8,9	11,2	4,9	9,1	34,0	100,0	4,8	0,1	95,1	100,0	
2000	61,4	4,3	8,5	11,8	4,6	9,4	34,3	100,0	5,4	0,1	94,5	100,0	
2001	61,4	3,8	8,5	11,8	4,7	9,9	34,8	100,0	5,8	0,1	94,1	100,0	
2002	61,2	3,9	8,3	12,1	4,7	9,8	35,0	100,0	6,7	0,1	93,1	100,0	
2003	61,4	4,0	8,0	12,1	4,7	9,8	34,6	100,0	8,3	0,2	91,5	100,0	
2004	60,7	4,1	8,0	12,3	4,7	10,3	35,2	100,0	9,6	0,2	90,2	100,0	
2005	60,8	4,9	7,5	12,3	4,6	9,8	34,3	100,0	9,8	0,3	89,8	100,0	
2006	61,3	5,1	7,2	13,5	4,5	8,3	33,6	100,0	9,9	0,3	89,8	100,0	
2007	61,5	5,1	7,1	13,9	4,5	7,9	33,5	100,0	9,8	0,3	89,9	100,0	
2008	61,0	5,3	6,9	13,8	4,7	8,3	33,6	100,0	9,6	0,4	90,0	100,0	
2009	59,5	6,9	6,2	13,8	4,7	9,0	33,6	100,0	10,1	0,5	89,4	100,0	
2010	59,5	7,8	5,8	13,9	4,6	8,5	32,8	100,0	11,1	0,7	88,2	100,0	

Forrás: Nyugdíjasok: 1980–90: *NYUFIG*, 1995–: *KSH MEF*. Gyes, gyed, gyet: 1997-ig *TB* és becslés, utána *MEF*. Munkanélküliség: 1990: *FH REG*, 1995–: *KSH MEF*.

3.1. ábra: 15–59 éves férfiak és 15–54 éves nők megoszlása munkapiaci részvétel szerint

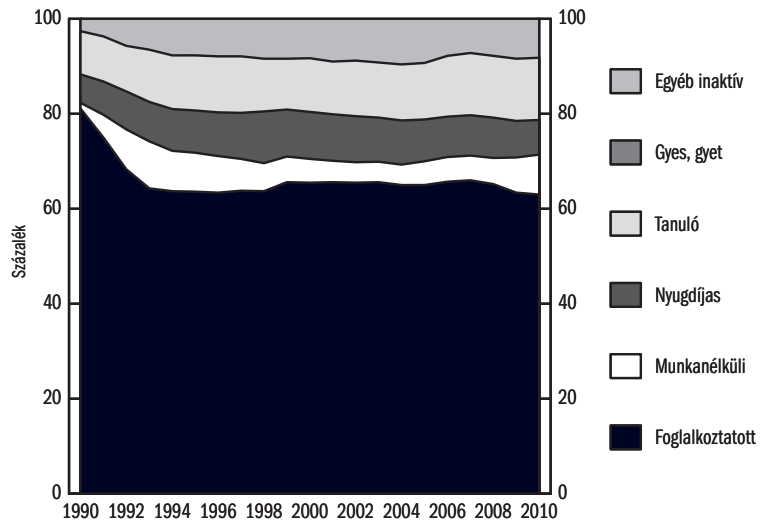
Forrás: Nyugdíjasok: 1990–91: *NYUFIG*, 1992–: *KSH MEF*. Gyes, gyed, gyet: 1997-ig *TB* és becslés, utána *MEF*. Munkanélküliség: 1990–91: *FH REG*, 1992–: *KSH MEF*.

3.5. táblázat: A 15 éves és idősebb férfiak gazdasági aktivitása, százalék

Év	15-59 éves férfiak								60 éves és idősebb férfiak			
	Foglalkoztatott	Munkanélküli	Inaktívak					Együtt	Foglalkoztatott	Munkanélküli	Nyugdíjas és egyéb inaktív	Együtt
			Nyugdíjas	Nappali tagozatos tanuló	Gyes-en, gyed-en, gyet-en lévő	Egyéb inaktív	Inaktív összesen					
1980	85,4	0,0	5,4	6,1	0,0	3,1	14,6	100,0	35,0	0,0	65,0	100,0
1990	81,0	1,2	6,0	9,1	0,0	2,6	17,8	100,0	15,7	0,0	84,3	100,0
1995	63,6	8,2	8,9	11,6	0,2	7,5	28,2	100,0	4,7	0,3	95,0	100,0
1996	63,4	7,7	9,2	11,8	0,1	7,8	28,9	100,0	3,7	0,2	96,1	100,0
1997	63,7	6,7	9,7	11,9	0,0	7,9	29,6	100,0	3,3	0,2	96,4	100,0
1998	63,7	5,9	10,9	11,1	0,0	8,4	30,4	100,0	3,4	0,4	96,2	100,0
1999	65,5	5,4	9,9	10,7	0,1	8,3	29,1	100,0	4,6	0,1	95,4	100,0
2000	65,5	5,0	9,9	11,3	0,1	8,2	29,5	100,0	5,0	0,1	94,9	100,0
2001	65,6	4,5	9,8	11,1	0,1	8,9	29,9	100,0	5,1	0,1	94,8	100,0
2002	65,5	4,3	9,7	11,7	0,2	8,6	30,1	100,0	5,6	0,1	94,3	100,0
2003	65,5	4,3	9,3	11,6	0,1	9,1	30,1	100,0	6,5	0,1	93,4	100,0
2004	65,0	4,3	9,3	11,8	0,1	9,5	30,7	100,0	7,8	0,1	92,1	100,0
2005	64,9	5,0	8,8	11,9	0,2	9,1	30,0	100,0	7,9	0,1	92,0	100,0
2006	65,7	5,2	8,5	12,8	0,2	7,6	29,1	100,0	7,3	0,1	92,6	100,0
2007	66,0	5,2	8,5	13,1	0,1	7,1	28,8	100,0	7,2	0,1	92,7	100,0
2008	65,2	5,5	8,5	13,0	0,2	7,6	29,2	100,0	6,9	0,1	93,0	100,0
2009	63,3	7,4	7,7	13,1	0,1	8,3	29,3	100,0	7,1	0,2	92,7	100,0
2010	62,8	8,4	7,3	13,1	0,1	8,1	28,8	100,0	7,1	0,2	92,7	100,0

Forrás: Nyugdíjasok: 1980–90: NYUFIG, 1995–: KSH MEF. Gyes, gyed, gyet: 1997-ig TB és becslés, utána MEF. Munkanélküliség: 1990: FH REG, 1995–: KSH MEF.

3.2. ábra: 15–59 éves férfiak megoszlása munkapiaci részvétel szerint

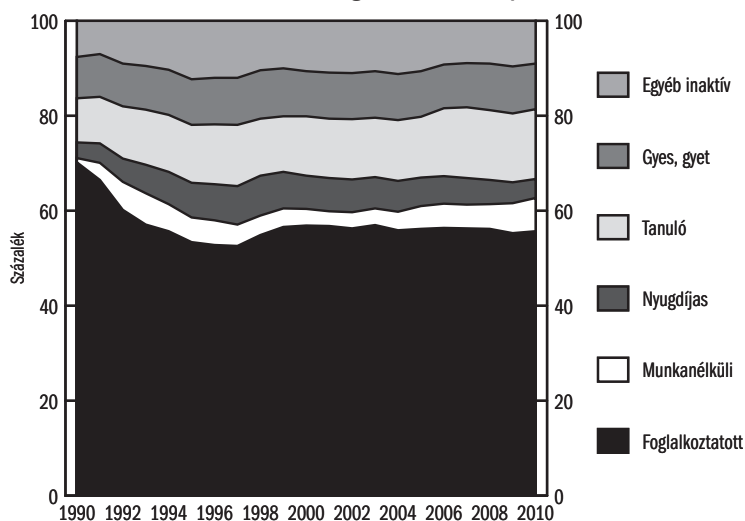
Forrás: Nyugdíjasok: 1990–91: NYUFIG, 1992–: KSH MEF. Gyes, gyed, gyet: 1997-ig TB és becslés, utána MEF. Munkanélküliség: 1990–91: FH REG, 1992–: KSH MEF.

3.6. táblázat: A 15 éves és idősebb nők gazdasági aktivitása, százalék

Év	15-54 éves nők								55 éves és idősebb nők			
	Foglalkoztatott	Munkanélküli	Inaktívak					Együtt	Foglalkoztatott	Munkanélküli	Nyugdíjas és egyéb inaktív	Együtt
			Nyugdíjas	Nappali tagozatos tanuló	Gyes-en, gyed-en, gyet-en lévő	Egyéb inaktív	Inaktív összesen					
1980	72,8	0,0	4,3	5,9	8,8	8,2	27,2	100,0	21,1	0,0	78,9	100,0
1990	70,3	0,9	3,3	9,3	8,7	7,6	28,9	100,0	14,8	0,0	85,2	100,0
1995	53,4	5,2	7,3	12,2	9,6	12,3	41,4	100,0	4,7	0,3	95,1	100,0
1996	52,8	5,2	7,6	12,6	9,8	12,0	42,0	100,0	4,8	0,3	94,9	100,0
1997	52,6	4,5	8,1	12,9	9,9	12,0	42,9	100,0	4,7	0,3	95,0	100,0
1998	55,0	4,1	8,4	12,0	10,2	10,4	40,9	100,0	4,1	0,3	95,6	100,0
1999	56,6	3,9	7,7	11,7	10,1	10,0	39,5	100,0	4,9	0,1	95,0	100,0
2000	56,9	3,5	7,0	12,5	9,5	10,6	39,5	100,0	5,7	0,1	94,2	100,0
2001	56,8	3,1	7,0	12,5	9,7	10,9	40,1	100,0	6,2	0,1	93,7	100,0
2002	56,4	3,4	6,9	12,7	9,7	11,0	40,2	100,0	7,3	0,2	92,5	100,0
2003	56,9	3,5	6,6	12,5	9,8	10,6	39,6	100,0	9,2	0,2	90,6	100,0
2004	56,0	3,9	6,5	12,8	9,7	11,2	40,2	100,0	10,4	0,3	89,3	100,0
2005	56,2	4,8	6,0	12,8	9,6	10,6	38,9	100,0	10,8	0,4	88,8	100,0
2006	56,4	5,1	5,8	14,3	9,2	9,2	38,6	100,0	11,2	0,4	88,4	100,0
2007	56,4	5,0	5,6	14,9	9,3	8,9	38,7	100,0	11,0	0,4	88,6	100,0
2008	56,3	5,2	5,1	14,7	9,8	9,0	38,6	100,0	10,9	0,6	88,5	100,0
2009	55,2	6,3	4,4	14,5	9,9	9,6	38,5	100,0	11,5	0,8	87,7	100,0
2010	55,6	7,0	4,0	14,7	9,6	9,0	37,5	100,0	13,0	1,0	86,0	100,0

Forrás: Nyugdíjasok: 1980–90: NYUFIG, 1995–: KSH MEF. Gyes, gyed, gyet: 1997-ig TB és becslés, utána MEF. Munkanélküliség: 1990: FH REG, 1995–: KSH MEF.

3.3. ábra: 15–54 éves nők megoszlása munkapiaci részvétel szerint

Forrás: Nyugdíjasok: 1990–91: NYUFIG, 1992–: KSH MEF. Gyes, gyed, gyet: 1997-ig TB és becslés, utána MEF. Munkanélküliség: 1990–91: FH REG, 1992–: KSH MEF.

3.7. táblázat: A 15–64 éves népesség létszáma munkapiaci kategóriánkénti önbesorolása szerint, ezer fő

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Együtt												
Dolgozik	3 710,8	3 778,9	3 827,4	3 827,1	3 843,6	3 834,4	3 852,2	3 864,1	3 857,2	3 800,7	3 715,3	3 709,8
Munkanélküli	473,5	448,1	414,5	410,4	431,8	451,0	488,2	468,1	448,3	481,4	592,5	676,0
Tanul	753,9	749,9	739,9	763,1	767,7	783,8	792,0	847,8	870,4	868,9	864,5	861,8
Nyugdíjas	1 079,7	991,8	990,8	940,4	856,4	800,3	755,6	617,8	568,6	611,0	600,9	579,3
Munkaképtelen (rokkant)	195,5	223,8	251,0	284,4	338,3	370,4	359,7	520,4	560,3	530,0	495,5	482,1
Gyed-en, gyes-en, gyet-en van	289,0	272,4	272,3	278,3	281,7	274,7	272,4	273,5	279,7	292,4	290,5	280,5
Háztartását látja el	167,5	165,9	170,7	160,4	135,1	133,3	134,6	116,1	111,9	106,2	105,6	100,4
Egyéb okból nem dolgozik	113,1	133,6	184,7	185,7	181,7	178,4	160,0	108,0	103,3	103,6	106,4	79,3
Összesen	6 783,0	6 764,4	6 851,3	6 849,8	6 836,3	6 826,3	6 814,7	6 815,8	6 799,7	6 794,2	6 771,2	6 769,2
Férfiak												
Dolgozik	2 042,7	2 075,4	2 089,5	2 090,2	2 087,3	2 082,8	2 088,3	2 105,0	2 108,9	2 074,0	2 013,1	1 989,1
Munkanélküli	286,1	270,4	255,2	239,3	244,2	247,7	265,2	251,6	241,9	257,5	334,2	376,5
Tanul	375,9	371,4	363,6	380,9	383,7	391,1	398,5	418,9	430,2	431,5	432,9	431,2
Nyugdíjas	426,4	388,6	386,3	368,1	337,4	322,5	304,5	236,0	205,2	233,8	235,1	240,4
Munkaképtelen (rokkant)	106,0	120,4	134,2	148,1	169,9	184,5	178,7	250,4	269,9	259,4	237,1	231,0
Gyed-en, gyes-en, gyet-en van	3,9	3,8	4,0	4,9	4,7	4,9	6,1	5,5	4,1	5,8	6,0	6,7
Háztartását látja el	6,5	5,3	6,3	5,1	5,3	6,0	7,0	5,8	6,6	7,2	7,3	10,3
Egyéb okból nem dolgozik	67,4	77,6	100,8	101,2	97,5	89,6	80,1	54,9	52,1	52,1	50,1	36,1
Összesen	3 314,9	3 312,9	3 339,9	3 337,8	3 330,0	3 329,1	3 328,4	3 328,1	3 318,9	3 321,3	3 315,8	3 321,3
Nők												
Dolgozik	1 668,1	1 703,5	1 737,9	1 736,9	1 756,3	1 751,6	1 763,9	1 759,1	1 748,3	1 726,6	1 702,2	1 720,7
Munkanélküli	187,4	177,7	159,3	171,1	187,6	203,3	223,0	216,5	206,4	223,8	258,3	299,5
Tanul	378,0	378,5	376,3	382,2	384,0	392,7	393,5	428,9	440,2	437,4	431,6	430,6
Nyugdíjas	653,3	603,2	604,5	572,3	519,0	477,8	451,1	381,8	363,4	377,2	365,7	338,9
Munkaképtelen (rokkant)	89,5	103,4	116,8	136,3	168,4	185,9	181,0	270,0	290,4	270,6	258,4	251,1
Gyed-en, gyes-en, gyet-en van	285,1	268,6	268,3	273,4	277,0	269,8	266,3	268,0	275,6	286,7	284,5	273,9
Háztartását látja el	161,0	160,6	164,4	155,3	129,8	127,3	127,6	110,3	105,3	99,1	98,3	90,1
Egyéb okból nem dolgozik	45,7	56,0	83,9	84,5	84,2	88,8	79,9	53,1	51,2	51,4	56,3	43,1
Összesen	3 468,1	3 451,5	3 511,4	3 512,0	3 506,3	3 497,2	3 486,3	3 487,7	3 480,8	3 472,8	3 455,3	3 447,9

Megjegyzés: 2000-ig az 1990. évi népszámlálás adatain alapuló súlyokkal számolva.

Forrás: KSH MEF.

3.8. táblázat: A 15–64 éves népesség létszáma munkapiaci kategóriánkénti önbesorolása szerint, százalék

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Együtt												
Dolgozik	54,7	55,9	55,9	55,9	56,2	56,2	56,5	56,7	56,7	55,9	54,9	54,8
Munkanélküli	7,0	6,6	6,0	6,0	6,3	6,6	7,2	6,9	6,6	7,1	8,8	10,0
Tanul	11,1	11,1	10,8	11,1	11,2	11,5	11,6	12,4	12,8	12,8	12,8	12,7
Nyugdíjas	15,9	14,7	14,5	13,7	12,5	11,7	11,1	9,1	8,4	9,0	8,9	8,6
Munkaképtelen (rokkant)	2,9	3,3	3,7	4,2	4,9	5,4	5,3	7,6	8,2	7,8	7,3	7,1
Gyed-en, gyes-en, gyet-en van	4,3	4,0	4,0	4,1	4,1	4,0	4,0	4,0	4,1	4,3	4,3	4,1
Háztartását látja el	2,5	2,5	2,5	2,3	2,0	2,0	2,0	1,7	1,6	1,6	1,6	1,5
Egyéb okból nem dolgozik	1,7	2,0	2,7	2,7	2,7	2,6	2,3	1,6	1,5	1,5	1,6	1,2
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Férfiak												
Dolgozik	61,6	62,6	62,6	62,6	62,7	62,6	62,7	63,2	63,5	62,4	60,7	59,9
Munkanélküli	8,6	8,2	7,6	7,2	7,3	7,4	8,0	7,6	7,3	7,8	10,1	11,3
Tanul	11,3	11,2	10,9	11,4	11,5	11,7	12,0	12,6	13,0	13,0	13,1	13,0
Nyugdíjas	12,9	11,7	11,6	11,0	10,1	9,7	9,1	7,1	6,2	7,0	7,1	7,2
Munkaképtelen (rokkant)	3,2	3,6	4,0	4,4	5,1	5,5	5,4	7,5	8,1	7,8	7,2	7,0
Gyed-en, gyes-en, gyet-en van	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2
Háztartását látja el	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3
Egyéb okból nem dolgozik	2,0	2,3	3,0	3,0	2,9	2,7	2,4	1,6	1,6	1,6	1,5	1,1
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Nők												
Dolgozik	48,1	49,4	49,5	49,5	50,1	50,1	50,6	50,4	50,2	49,7	49,3	49,9
Munkanélküli	5,4	5,1	4,5	4,9	5,4	5,8	6,4	6,2	5,9	6,4	7,5	8,7
Tanul	10,9	11,0	10,7	10,9	11,0	11,2	11,3	12,3	12,6	12,6	12,5	12,5
Nyugdíjas	18,8	17,5	17,2	16,3	14,8	13,7	12,9	10,9	10,4	10,9	10,6	9,8
Munkaképtelen (rokkant)	2,6	3,0	3,3	3,9	4,8	5,3	5,2	7,7	8,3	7,8	7,5	7,3
Gyed-en, gyes-en, gyet-en van	8,2	7,8	7,6	7,8	7,9	7,7	7,6	7,7	7,9	8,3	8,2	7,9
Háztartását látja el	4,6	4,7	4,7	4,4	3,7	3,6	3,7	3,2	3,0	2,9	2,8	2,6
Egyéb okból nem dolgozik	1,3	1,6	2,4	2,4	2,4	2,5	2,3	1,5	1,5	1,5	1,6	1,3
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Megjegyzés: 2000-ig az 1990. évi népszámlálás adatain alapuló súlyokkal számolva.

Forrás: KSH MEF.

4.1. táblázat: Összes foglalkoztatott

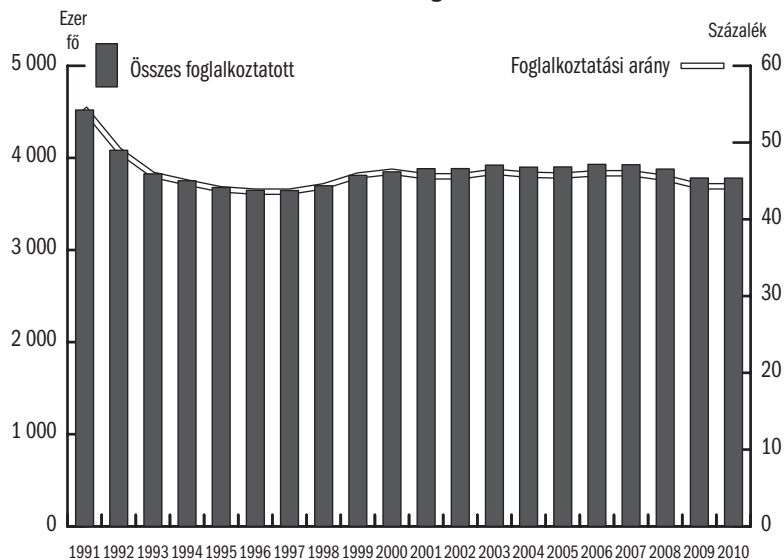
Év	Ezer fő	1992 = 100	Éves változás	Foglalkoztatási arány ^a
1980	5 458,2	133,7	..	65,3
1990	4 880,0	119,5	..	59,0
1991	4 520,0	110,7	-7,4	54,4
1992	4 082,7	100,0	-9,7	49,0
1993	3 827,0	93,7	-6,3	45,8
1994	3 751,5	91,9	-2,0	44,8
1995	3 678,8	90,1	-1,9	43,9
1996	3 648,2	89,4	-0,8	43,6
1997	3 646,4	89,3	0,0	43,6
1998	3 697,8	90,6	1,4	44,3
1999	3 811,4	93,4	3,1	45,7
2000	3 849,1	94,3	1,0	46,2
2001	3 883,3	95,1	0,3	45,6
2002	3 883,7	95,1	0,0	45,6
2003	3 921,9	96,1	1,2	46,2
2004	3 900,4	95,5	-0,5	45,8
2005	3 901,5	95,6	0,0	45,7
2006	3 930,1	96,3	0,7	46,0
2007	3 926,2	96,2	0,0	46,0
2008	3 879,4	95,0	-1,2	45,4
2009	3 781,9	92,6	-2,4	44,3
2010	3 781,2	92,6	0,0	44,3

^a A 14 év feletti népesség százalékában.

Megjegyzés: 2000-ig az 1990. évi népszámlálás adatain alapuló súlyokkal számolva.

Forrás: 1980–91: *KSH MEM*, 1992–: *KSH MEF*.

4.1. ábra: Összes foglalkoztatott

Forrás: 1991: *KSH MEM*, 1992–: *KSH MEF*.

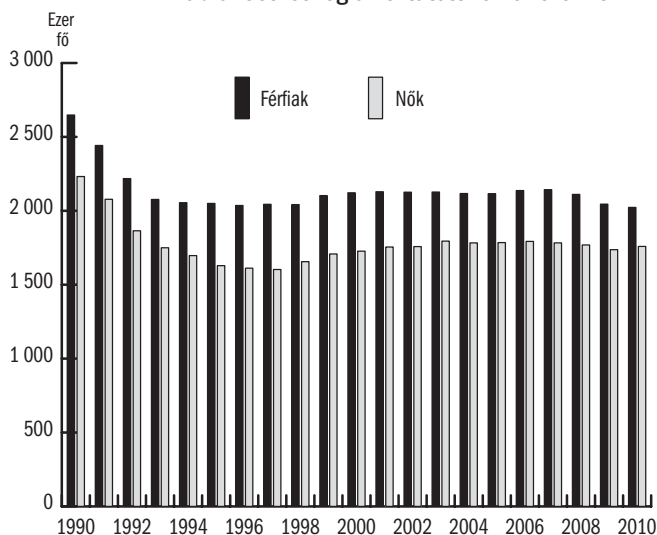
4.2. táblázat: Összes foglalkoztatott nemek szerint

Év	Férfiak		Nők		Nők aránya %
	ezer fő	1992 = 100	ezer fő	1992 = 100	
1980	3 015,8	136,0	2 442,4	131,0	44,7
1990	2 648,0	119,4	2 232,0	119,7	45,7
1991	2 442,0	110,1	2 078,0	111,5	46,0
1992	2 218,2	100,0	1 864,5	100,0	45,7
1993	2 077,0	93,6	1 750,0	93,9	45,7
1994	2 055,0	92,6	1 696,5	91,0	45,2
1995	2 049,6	92,4	1 629,2	87,4	44,3
1996	2 036,3	91,8	1 611,9	86,5	44,2
1997	2 043,5	92,1	1 602,9	86,0	44,0
1998	2 041,7	92,0	1 656,1	88,8	44,8
1999	2 103,1	94,8	1 708,4	91,6	44,8
2000	2 122,4	95,7	1 726,7	92,6	44,9
2001	2 128,7	96,0	1 754,6	94,1	45,2
2002	2 125,6	95,8	1 758,1	94,3	45,3
2003	2 126,5	95,6	1 795,4	96,2	45,8
2004	2 117,3	95,5	1 783,1	95,6	45,7
2005	2 116,1	95,4	1 785,4	95,8	45,8
2006	2 137,4	96,4	1 792,7	96,1	45,6
2007	2 143,0	96,6	1 783,2	95,6	45,5
2008	2 110,8	95,2	1 768,6	94,9	45,6
2009	2 044,9	92,2	1 737,0	93,2	45,9
2010	2 022,6	91,2	1 758,6	94,4	46,5

Megjegyzés: 2000-ig az 1990. évi népszámlálás adatain alapuló súlyokkal számolva.

Forrás: 1980–91: *KSH MEM*, 1992–: *KSH MEF*.

4.2. ábra: Összes foglalkoztatott nemek szerint

Forrás: 1990–91: *KSH MEM*, 1992–: *KSH MEF*.

4.3. táblázat: A foglalkoztatottak kor szerinti megoszlása, férfiak, százalék

Év	éves						Összesen
	15-19	20-24	25-49	50-54	55-59	60+	
1980	5,1	12,6	55,4	10,2	8,0	8,7	100,0
1990	5,0	10,8	64,1	8,6	6,8	4,7	100,0
1995	2,8	11,3	68,8	9,7	5,6	1,8	100,0
1996	2,5	11,6	69,3	9,6	5,6	1,4	100,0
1997	2,3	12,3	68,9	9,9	5,4	1,2	100,0
1998	2,3	13,4	67,6	10,3	5,1	1,3	100,0
1999	1,9	13,2	67,1	10,5	5,6	1,6	100,0
2000	1,5	12,4	67,3	10,6	6,4	1,8	100,0
2001	1,2	10,4	68,6	11,1	6,7	2,0	100,0
2002	0,9	9,4	69,4	11,3	6,9	2,1	100,0
2003	0,7	8,6	69,1	11,8	7,3	2,5	100,0
2004	0,7	7,4	69,5	12,0	7,3	3,0	100,0
2005	0,6	6,8	68,9	12,7	7,9	3,1	100,0
2006	0,6	6,6	68,5	13,0	8,4	2,9	100,0
2007	0,5	6,5	68,7	13,0	8,5	2,8	100,0
2008	0,5	6,3	69,0	13,1	8,3	2,8	100,0
2009	0,4	5,6	69,6	12,2	9,2	3,0	100,0
2010	0,3	5,7	69,3	12,0	9,6	3,1	100,0

Megjegyzés: 2000-ig az 1990. évi népszámlálás adatain alapuló súlyokkal számolva.

Forrás: 1980–90: szakértői becslés a népszámlálás alapján. 1995–: KSH MEF.

4.4. táblázat: A foglalkoztatottak kor szerinti megoszlása, nők, százalék

Év	éves					Összesen
	15-19	20-24	25-49	50-54	55+	
1980	5,3	9,7	61,8	10,7	12,5	100,0
1990	5,2	8,6	66,2	10,0	10,0	100,0
1995	2,7	10,2	72,2	10,6	4,3	100,0
1996	2,4	9,9	72,2	11,0	4,5	100,0
1997	2,0	10,8	72,2	10,5	4,5	100,0
1998	2,3	12,2	71,2	10,5	3,8	100,0
1999	1,7	12,1	70,2	11,6	4,4	100,0
2000	1,4	11,1	69,6	12,7	5,2	100,0
2001	1,1	9,6	70,5	13,1	5,7	100,0
2002	0,8	9,2	69,4	13,8	6,8	100,0
2003	0,5	8,2	68,8	14,0	8,5	100,0
2004	0,5	7,1	68,2	14,6	9,7	100,0
2005	0,4	6,4	67,6	15,4	10,2	100,0
2006	0,4	6,1	66,8	16,2	10,6	100,0
2007	0,3	5,8	67,3	16,0	10,6	100,0
2008	0,3	5,5	67,4	16,1	10,7	100,0
2009	0,3	5,4	67,2	15,4	11,7	100,0
2010	0,3	5,3	66,3	14,8	13,2	100,0

Megjegyzés: 2000-ig az 1990. évi népszámlálás adatain alapuló súlyokkal számolva.

Forrás: 1980–90: szakértői becslés a népszámlálás alapján. 1995–: KSH MEF.

4.5. táblázat: A foglalkoztatottak iskolai végzettség szerinti megoszlása, férfiak, százalék

Év	Általános iskola 8 osztály és kevesebb	Szaktunskáképző, szakiskola	Gimnáziumi és egyéb érettségi	Főiskola, egyetem	Összesen
1980	40,8	32,3	18,2	8,7	100,0
1990	37,6	30,5	20,1	11,8	100,0
1995	21,3	38,5	25,5	14,7	100,0
1996	20,2	39,3	25,3	15,2	100,0
1997	20,1	39,4	26,5	14,1	100,0
1998	20,3	39,4	25,7	14,7	100,0
1999	16,8	41,5	26,8	14,9	100,0
2000	16,1	41,6	26,7	15,6	100,0
2001	15,6	42,8	26,0	15,6	100,0
2002	14,6	43,2	26,4	15,8	100,0
2003	14,0	41,3	27,7	17,0	100,0
2004	13,0	40,4	28,0	18,6	100,0
2005	13,0	40,8	27,7	18,5	100,0
2006	12,3	40,8	28,3	18,6	100,0
2007	11,8	40,8	28,7	18,7	100,0
2008	11,7	39,4	29,0	19,8	100,0
2009	10,9	38,6	30,1	20,3	100,0
2010	10,7	38,2	30,6	20,5	100,0

Megjegyzés: 2000-ig az 1990. évi népszámlálás adatain alapuló súlyokkal számolva.

1999-től az iskolai végzettség szerinti csoportosítás kis mértékben módosult.

Forrás: 1980–90: szakértői becslés a népszámlálás alapján. 1995–: *KSH MEF*.

4.6. táblázat: A foglalkoztatottak iskolai végzettség szerinti megoszlása, nők, százalék

Év	Általános iskola 8 osztály és kevesebb	Szaktunskáképző, szakiskola	Gimnáziumi és egyéb érettségi	Főiskola, egyetem	Összesen
1980	53,1	12,3	27,5	7,2	100,0
1990	43,4	13,4	31,4	11,8	100,0
1995	26,5	20,1	37,1	16,3	100,0
1996	25,6	19,6	37,3	17,6	100,0
1997	25,1	20,6	37,9	16,4	100,0
1998	23,6	20,2	38,2	18,0	100,0
1999	20,6	20,3	40,6	18,5	100,0
2000	19,1	20,9	40,8	19,2	100,0
2001	19,1	21,3	40,3	19,3	100,0
2002	18,5	21,5	40,2	19,8	100,0
2003	16,4	21,5	40,9	21,2	100,0
2004	15,9	20,5	40,2	23,4	100,0
2005	15,4	20,2	40,0	24,4	100,0
2006	14,3	20,7	40,1	24,9	100,0
2007	13,6	21,2	40,1	25,1	100,0
2008	13,3	20,3	39,3	27,1	100,0
2009	12,5	19,9	39,2	28,4	100,0
2010	12,4	20,2	38,7	28,7	100,0

Megjegyzés: 2000-ig az 1990. évi népszámlálás adatain alapuló súlyokkal számolva.

1999-től az iskolai végzettség szerinti csoportosítás kis mértékben módosult.

Forrás: 1980–90: szakértői becslés a népszámlálás alapján. 1995–: *KSH MEF*.

4.7. táblázat: A foglalkoztatottak száma foglalkozási viszony szerint, ezer fő

Év	Alkalmazásban állók	Szövetkezeti tagok	Egyéb társas vállalkozások tagjai	Egyéni vállalkozók és segítő családtagjaik	Összesen
1994	3 045,2	103,3	174,7	369,3	3 692,5
1995	2 978,9	84,2	167,9	391,8	3 622,8
1996	2 961,2	79,0	151,8	413,1	3 605,1
1997	2 989,7	68,9	137,4	414,3	3 610,3
1998	3 088,5	55,8	132,5	397,9	3 674,7
1999	3 201,3	42,5	111,8	435,9	3 791,5
2000	3 255,5	37,1	129,4	407,1	3 829,1
2001	3 313,6	31,4	118,9	404,4	3 868,3
2002	3 337,2	22,5	109,9	401,0	3 870,6
2003	3 399,2	8,6	114,7	399,4	3 921,9
2004	3 347,8	8,1	136,6	407,8	3 900,3
2005	3 367,3	5,8	146,7	381,7	3 901,5
2006	3 431,4	4,8	126,7	367,2	3 930,1
2007	3 439,7	4,4	123,2	358,9	3 926,2
2008	3 405,1	2,3	122,5	349,5	3 879,4
2009	3 309,9	2,0	136,8	333,2	3 781,9
2010	3 317,5	3,0	140,0	320,7	3 781,2

Megjegyzés: 2000-ig az 1990. évi népszámlálás adatain alapuló súlyokkal számolva. Sor-katonák nélkül.

Forrás: 1994–: KSH MEF.

4.8. táblázat: A foglalkoztatottak megoszlása foglalkozási viszony szerint, százalék

Év	Alkalmazásban állók	Szövetkezeti tagok	Egyéb társas vállalkozások tagjai	Egyéni vállalkozók és segítő családtagjaik	Összesen
1994	82,5	2,8	4,7	10,0	100,0
1995	82,2	2,3	4,6	10,8	100,0
1996	82,1	2,2	4,2	11,5	100,0
1997	82,8	1,9	3,8	11,5	100,0
1998	84,0	1,5	3,6	10,8	100,0
1999	84,4	1,1	2,9	11,5	100,0
2000	85,0	1,0	3,4	10,6	100,0
2001	85,7	0,8	3,1	10,5	100,0
2002	86,2	0,6	2,8	10,4	100,0
2003	86,7	0,2	2,8	10,3	100,0
2004	85,8	0,2	3,5	10,5	100,0
2005	86,3	0,1	3,8	9,8	100,0
2006	87,3	0,1	3,2	9,4	100,0
2007	87,6	0,1	3,1	9,2	100,0
2008	87,7	0,1	3,2	9,0	100,0
2009	87,5	0,1	3,6	8,8	100,0
2010	87,7	0,1	3,7	8,5	100,0

Megjegyzés: 2000-ig az 1990. évi népszámlálás adatain alapuló súlyokkal számolva. Sor-katonák nélkül.

Forrás: 1994–: KSH MEF.

4.9. táblázat: Az alkalmazásban állók megoszlása ágazat^a szerint, nemek szerinti bontásban, százalék

	2008			2009			2010		
	Férfiak	Nők	Együtt	Férfiak	Nők	Együtt	Férfiak	Nők	Együtt
Mezőgazdaság, erdőgazdaság, halászat	4,8	1,7	3,4	5,0	1,8	3,5	5,0	1,6	3,4
Bányászat, kőfejtés	0,4	0,0	0,2	0,4	0,0	0,2	0,6	0,1	0,4
Feldolgozóipar	27,6	19,7	23,7	26,8	18,3	22,7	26,1	18,3	22,3
Villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás	1,4	0,5	1,0	1,7	0,6	1,2	1,5	0,7	1,1
Vízellátás, szennyvíz gyűjtése, kezelése, hulladék-gazdálkodás, szennyeződés-mentesítés	2,0	0,7	1,4	2,0	0,6	1,3	2,3	0,6	1,4
Építőipar	12,8	1,3	7,3	12,3	1,2	7,0	11,7	1,2	6,6
Kereskedelem, gépjárműjavítás	11,9	16,1	13,9	11,4	15,9	13,6	11,4	16,1	13,6
Szállítás, raktározás	9,6	3,9	6,9	9,6	4,1	6,9	10,1	3,8	7,1
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	3,1	4,9	4,0	3,1	4,8	3,9	3,2	5,0	4,1
Információ, kommunikáció	2,9	1,8	2,4	2,8	1,7	2,3	3,0	1,7	2,4
Pénzügyi, biztosítási tevékenység	1,4	3,4	2,4	1,5	3,6	2,5	1,3	3,6	2,4
Ingatlanügyletek	0,4	0,5	0,5	0,4	0,6	0,5	0,4	0,5	0,4
Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység	2,1	3,7	2,8	2,2	3,4	2,8	2,4	3,4	2,9
Adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység	2,9	2,5	2,7	3,4	2,7	3,1	3,3	2,8	3,0
Közigazgatás, védelem; kötelező társadalombiztosítás	7,8	9,1	8,4	8,3	10,2	9,2	8,5	9,8	9,1
Oktatás	3,7	14,9	9,0	4,0	15,3	9,4	4,1	15,0	9,4
Humán-egészségügyi, szociális ellátás	2,5	11,5	6,8	2,6	11,5	6,9	2,8	12,2	7,3
Művészet, szórakoztatás, szabad idő	1,5	1,7	1,6	1,4	1,6	1,5	1,3	1,7	1,5
Egyéb szolgáltatás	1,2	2,1	1,6	1,1	2,0	1,6	1,0	2,0	1,5
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

^a TEÁOR'08 szerint.

Megjegyzés: A jelölt adat a 2001. évi népszámláláson alapuló súlyrendszerrel számított adat.

Forrás: KSH MEF.

4.10. táblázat: A munkahelyükön 0–6 hónapja dolgozók aránya, százalék

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Magyarország	8,2	8,5	6,8	7,2	6,3	6,6	7,2	6,8	7,0	6,7	7,5	7,6	7,4	7,9

Forrás: KSH MEF, IV. negyedévi hullámok.

4.11. táblázat: A vállalati szférában alkalmazottak^a megoszlása vállalatméret szerint, százalék

Év	cégeknél alkalmazottak				
	20 főnél kisebb	20–49 fő	50–249 fő	250–999 fő	1000 főnél nagyobb
2000	20,2	7,0	23,5	22,5	26,8
2001	18,5	7,5	24,3	23,0	26,7
2002	21,6	14,0	21,5	20,1	22,9
2003	23,0	15,3	20,5	19,3	21,8
2004	23,6	14,8	21,3	18,3	22,0
2005	27,0	15,0	20,5	17,5	20,0
2006	15,7	10,7	25,7	24,3	23,6
2007	25,2	14,2	20,0	18,4	22,2
2008	26,0	15,7	20,7	18,9	18,6
2009	23,4	15,7	19,7	18,4	22,8
2010	23,5	15,7	18,6	18,0	24,2

^a 5 fő vagy nagyobb vállalkozások.

Forrás: FH BT.

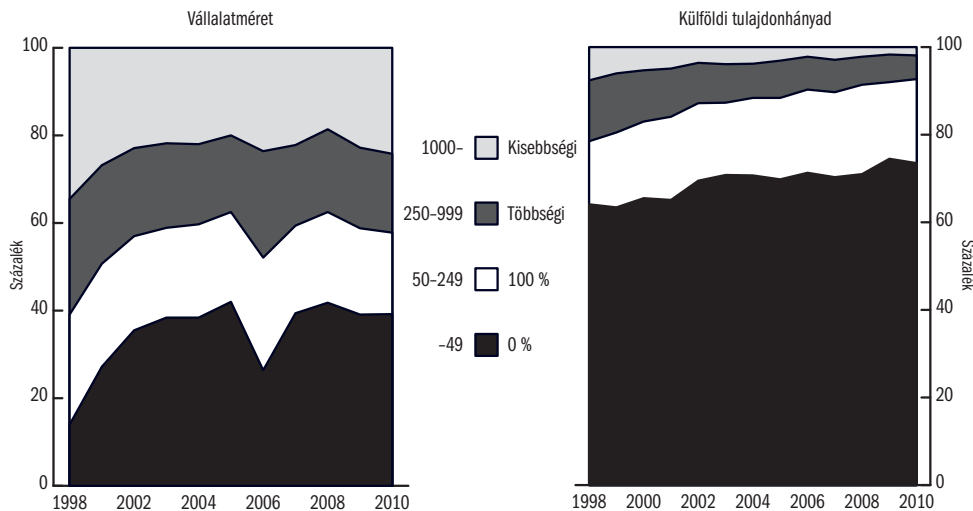
4.12. táblázat: A vállalati szférában alkalmazottak^a megoszlása a külföldi tulajdonhányad szerint, százalék

Külföldi tulajdonhányad	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
100%	17,5	19,0	17,7	16,5	17,7	18,6	19,0	19,4	20,4	17,5	19,2
Többségi	11,7	11,0	9,2	8,8	7,8	8,5	7,5	7,4	6,4	6,3	5,4
Kisebbségi	5,3	4,9	3,6	3,9	3,8	3,1	2,2	2,9	2,2	1,7	1,9
0%	65,5	65,1	69,5	70,8	70,7	69,8	71,3	70,3	71,0	74,6	73,5

^a 5 fő vagy nagyobb vállalkozások.

Forrás: FH BT.

4.3. ábra: A vállalati szférában alkalmazottak megoszlása vállalatméret és külföldi tulajdonhányad szerint

Forrás: FH BT.

4.13. táblázat: 15–74 éves népesség foglalkoztatási rátája, férfiak, százalék

Év	15-19	20-24	25-49	50-54	55-59	60-64	65-74	Összesen
1992	14,6	64,7	82,8	71,8	48,7	17,1	9,9	58,9
1998	11,4	59,9	78,8	66,0	38,3	10,0	3,2	54,4
1999	10,6	60,3	80,5	69,0	44,0	10,4	3,8	56,2
2000	8,4	58,9	80,9	69,6	49,6	11,8	3,8	56,8
2001	7,9	56,7	81,6	68,2	51,3	13,1	3,1	57,1
2002	5,6	53,1	81,9	68,6	52,8	14,4	3,4	57,1
2003	4,8	51,8	82,2	69,7	55,2	16,8	3,8	57,6
2004	4,5	46,5	82,7	69,7	54,0	20,1	4,3	57,5
2005	4,0	43,6	82,5	70,1	56,6	20,9	4,2	57,4
2006	4,2	43,9	83,3	70,3	58,6	19,2	4,3	58,0
2007	3,7	43,8	83,7	70,7	58,2	18,9	4,7	58,0
2008	3,5	42,2	83,1	71,2	55,1	16,8	4,9	57,2
2009	2,5	36,6	80,5	70,5	57,1	17,2	5,0	55,5
2010	2,1	36,8	79,6	69,6	57,4	16,9	4,8	54,9

Megjegyzés: 2000-ig az 1990. évi népszámlálás adatain alapuló súlyokkal számolva.

Forrás: *KSH MEF*.

4.14. táblázat: 15–74 éves népesség foglalkoztatási rátája, nők, százalék

Év	15-19	20-24	25-49	50-54	55-59	60-64	65-74	Összesen
1992	16,0	54,0	72,2	58,4	18,2	10,7	5,3	46,6
1998	10,7	47,5	66,3	52,3	13,6	5,0	1,2	41,0
1999	8,7	48,1	67,3	59,4	16,2	5,5	1,6	42,3
2000	8,0	45,9	67,8	62,5	20,0	5,1	1,8	43,0
2001	6,3	44,2	68,0	62,1	23,2	5,5	1,3	43,1
2002	4,3	44,2	67,0	64,0	28,3	6,0	1,5	43,3
2003	3,1	41,9	67,8	65,8	35,1	7,3	2,0	44,3
2004	2,7	37,4	67,2	66,0	39,8	9,0	1,9	44,1
2005	2,6	34,7	67,4	66,6	41,7	9,6	1,5	44,2
2006	2,5	33,9	67,5	67,9	42,6	8,9	1,6	44,4
2007	2,1	32,5	67,8	68,3	40,0	9,7	2,1	44,3
2008	1,9	31,0	67,7	68,7	38,7	10,0	2,3	44,0
2009	1,5	30,0	66,6	68,5	41,1	10,0	2,2	43,4
2010	1,9	30,3	66,5	69,7	46,9	9,8	2,5	43,9

Megjegyzés: 2000-ig az 1990. évi népszámlálás adatain alapuló súlyokkal számolva.

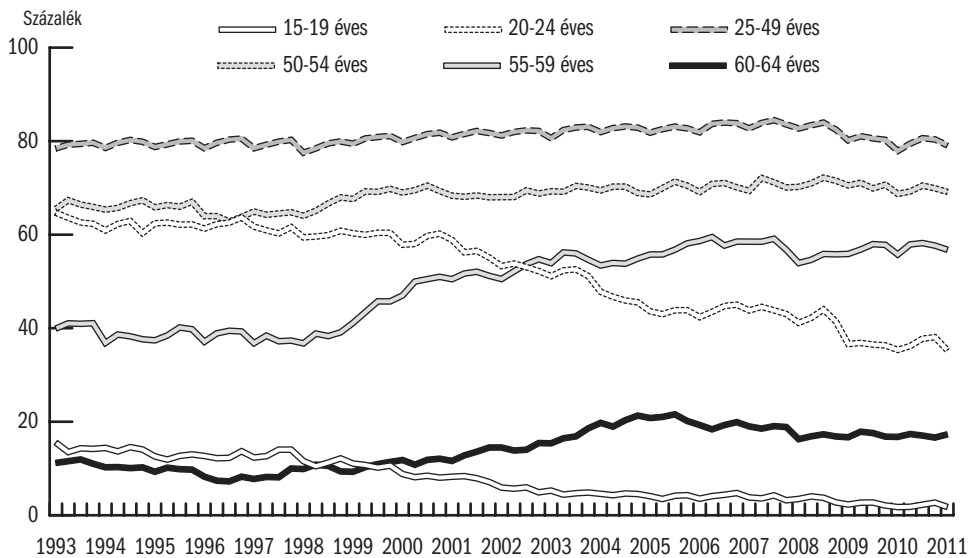
Forrás: *KSH MEF*.

4.15. táblázat: 15–64 évesek foglalkoztatási rátája iskolai végzettség szerint, férfiak, százalék

Év	Általános iskola 8 osztály és kevesebb	Szaktanulmányi, szakiskola	Gimnáziumi és egyéb érettségi	Főiskola, egyetem	Összesen
1993	35,6	75,8	71,8	86,3	60,0
1998	35,0	75,3	67,0	84,9	60,4
1999	33,6	76,8	68,3	86,8	62,4
2000	33,6	77,4	67,9	87,1	63,1
2001	33,0	77,6	67,3	87,4	62,9
2002	32,0	77,6	67,1	85,8	62,9
2003	32,4	76,5	67,8	86,4	63,4
2004	31,0	75,7	67,3	87,1	63,1
2005	31,6	74,7	66,9	86,9	63,1
2006	31,5	75,2	67,5	85,7	63,8
2007	31,6	74,6	67,5	85,9	64,0
2008	31,3	72,6	66,5	84,7	63,0
2009	29,0	69,9	65,1	83,1	61,1
2010	28,7	68,1	64,6	82,1	60,4

Megjegyzés: 2000-ig az 1990. évi népszámlálás adatain alapuló súlyokkal számolva.
 Forrás: KSH MEF.

4.4. ábra: Foglalkoztatási ráta korcsoportok szerint, 15–64 éves férfiak, negyedévenként

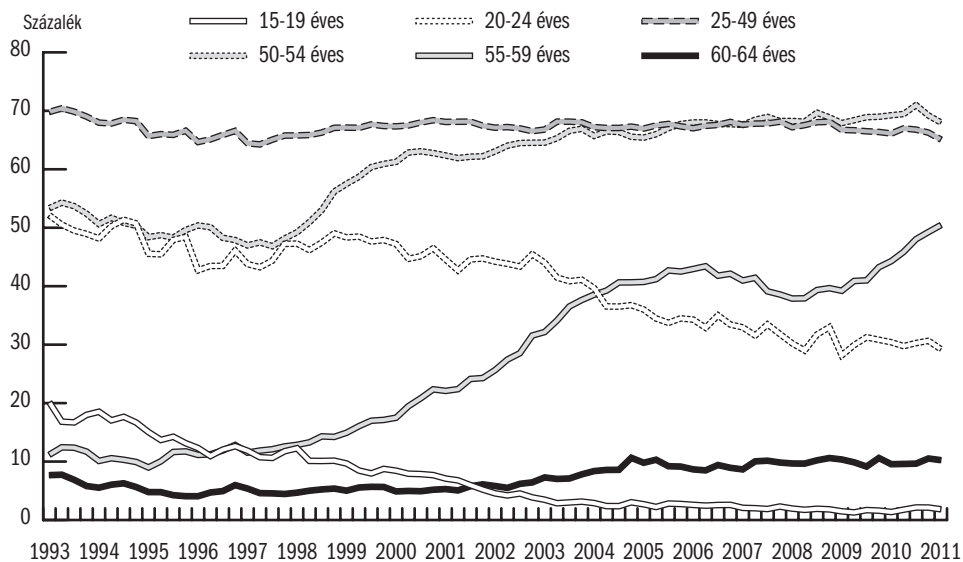
Forrás: KSH MEF.

4.16. táblázat: 15–64 évesek foglalkoztatási rátája iskolai végzettség szerint, nők, százalék

Év	Általános iskola 8 osztály és kevesebb	Szaktanulmányok, szakiskola	Gimnáziumi és egyéb érettségi	Főiskola, egyetem	Összesen
1993	30,8	65,0	64,0	79,2	49,3
1998	26,6	60,5	58,1	76,9	47,3
1999	26,1	61,4	59,0	77,5	49,0
2000	26,0	61,0	59,3	77,8	49,7
2001	26,1	60,8	59,2	77,8	49,8
2002	26,0	60,4	58,6	77,9	49,8
2003	25,3	59,7	59,5	78,3	50,9
2004	25,0	58,8	58,1	78,1	50,7
2005	25,1	57,6	57,9	78,9	51,0
2006	24,5	58,2	57,5	77,6	51,1
2007	24,0	57,8	57,2	75,4	50,9
2008	23,9	55,5	56,4	75,5	50,6
2009	23,0	54,3	54,9	74,4	49,9
2010	23,6	56,4	54,3	74,6	50,6

Megjegyzés: 2000-ig az 1990. évi népszámlálás adatain alapuló súlyokkal számolva.
Forrás: KSH MEF.

4.5. ábra: Foglalkoztatási ráta korcsoportok szerint, 15–64 éves nők, negyedévenként

Forrás: KSH MEF.

5.1. táblázat: A munkanélküliségi ráta alakulása nem szerint, és a tartósan munkanélüliek aránya, százalék

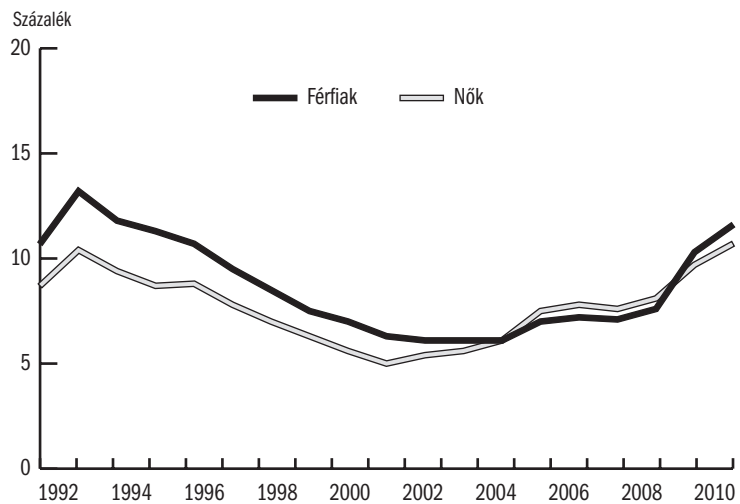
Év	Munkanélküliségi ráta			Tartósan munkanélül ^a
	Férfiak	Nők	Együtt	
1992	10,7	8,7	9,8	..
1993	13,2	10,4	11,9	..
1994	11,8	9,4	10,7	43,2
1995	11,3	8,7	10,2	50,6
1996	10,7	8,8	9,9	54,4
1997	9,5	7,8	8,7	51,3
1998	8,5	7,0	7,8	48,8
1999	7,5	6,3	7,0	49,5
2000	7,0	5,6	6,4	49,1
2001	6,3	5,0	5,7	46,7
2002	6,1	5,4	5,8	44,9
2003	6,1	5,6	5,9	43,9
2004	6,1	6,1	6,1	45,0
2005	7,0	7,5	7,2	46,2
2006	7,2	7,8	7,5	46,8
2007	7,1	7,6	7,4	48,2
2008	7,6	8,1	7,8	47,6
2009	10,3	9,7	10,0	43,0
2010	11,6	10,7	11,2	50,9

^a Tartósan munkanélküli, aki 12 hónapja vagy annál hosszabb ideje van munka nélkül, a számláló az új állásban kezdők nélküli.

Megjegyzés: 2000-ig az 1990. évi népszámlálás adatain alapuló súlyokkal számolva.

Forrás: KSH MEF.

5.1. ábra: A munkanélküliségi ráta nemek szerint

Forrás: KSH MEF.

5.2. táblázat: Munkanélküliségi ráta az iskolai végzettség szerint, férfiak, százalék

Év	Általános iskola 8 osztály és kevesebb	Szaktanulmányok, szakiskola	Gimnáziumi és egyéb érettségi	Főiskola, egyetem	Összesen
1993	20,3	15,0	9,7	2,9	13,5
1998	14,6	9,1	5,9	2,2	8,5
1999	14,3	8,2	5,0	1,5	7,5
2000	13,4	7,7	4,8	1,6	7,0
2001	13,6	6,4	4,3	1,2	6,3
2002	14,1	6,2	4,0	1,4	6,1
2003	13,6	6,6	3,9	1,6	6,1
2004	14,3	6,4	4,1	1,7	6,1
2005	15,6	7,4	4,9	2,3	7,0
2006	17,3	7,0	5,2	2,7	7,2
2007	18,4	6,8	5,1	2,4	7,1
2008	19,8	7,6	5,3	2,3	7,6
2009	24,4	10,6	7,7	3,8	10,3
2010	26,9	12,1	8,4	4,9	11,6

Megjegyzés: 2000-ig az 1990. évi népszámlálás adatain alapuló súlyokkal számolva.

1999-től az iskolai végzettség szerinti csoportosítás kis mértékben módosult.

Forrás: KSH MEF.

5.3. táblázat: A munkanélküliek iskolai végzettség szerinti megoszlása, férfiak, százalék

Év	Általános iskola 8 osztály és kevesebb	Szaktanulmányok, szakiskola	Gimnáziumi és egyéb érettségi	Főiskola, egyetem	Összesen
1993	39,0	40,8	17,3	2,8	100,0
1994	37,3	42,7	15,8	4,3	100,0
1995	37,7	44,0	14,7	3,6	100,0
1996	37,6	44,0	15,1	3,3	100,0
1997	38,9	43,7	15,4	2,0	100,0
1998	37,4	42,0	17,2	3,4	100,0
1999	34,5	45,3	17,4	2,8	100,0
2000	32,9	45,8	17,9	3,4	100,0
2001	36,5	43,2	17,5	2,8	100,0
2002	36,7	43,3	16,7	3,3	100,0
2003	34,0	44,7	17,2	4,1	100,0
2004	33,9	42,6	18,6	4,9	100,0
2005	32,1	43,1	19,0	5,8	100,0
2006	33,4	40,0	20,0	6,6	100,0
2007	34,9	38,8	20,3	6,0	100,0
2008	35,2	39,4	19,8	5,6	100,0
2009	31,0	40,1	21,9	7,0	100,0
2010	30,1	40,2	21,5	8,2	100,0

Megjegyzés: 2000-ig az 1990. évi népszámlálás adatain alapuló súlyokkal számolva.

1999-től az iskolai végzettség szerinti csoportosítás kis mértékben módosult.

Forrás: KSH MEF.

5.4. táblázat: Munkanélküliségi ráta az iskolai végzettség szerint, nők, százalék

Év	Általános iskola 8 osztály és kevesebb	Szaktanulmányok, szakiskola	Gimnáziumi és egyéb érettségi	Főiskola, egyetem	Összesen
1993	14,6	12,8	8,1	3,2	10,4
1998	11,6	7,8	5,8	1,8	7,0
1999	10,5	8,0	5,2	1,3	6,3
2000	9,1	7,4	4,9	1,5	5,6
2001	8,4	6,4	4,0	1,6	5,0
2002	9,3	6,5	4,4	2,4	5,4
2003	10,5	7,2	4,4	1,9	5,6
2004	10,3	8,0	5,3	2,9	6,1
2005	13,0	9,8	6,7	3,1	7,5
2006	15,8	10,1	6,4	2,8	7,8
2007	16,0	9,4	6,2	3,3	7,6
2008	17,5	9,5	6,9	3,2	8,1
2009	21,6	12,4	7,7	4,1	9,7
2010	22,8	12,6	9,5	4,5	10,7

Megjegyzés: 2000-ig az 1990. évi népszámlálás adatain alapuló súlyokkal számolva.

1999-től az iskolai végzettség szerinti csoportosítás kis mértékben módosult.

Forrás: *KSH MEF*.

5.5. táblázat: A munkanélküliek iskolai végzettség szerinti megoszlása, nők, százalék

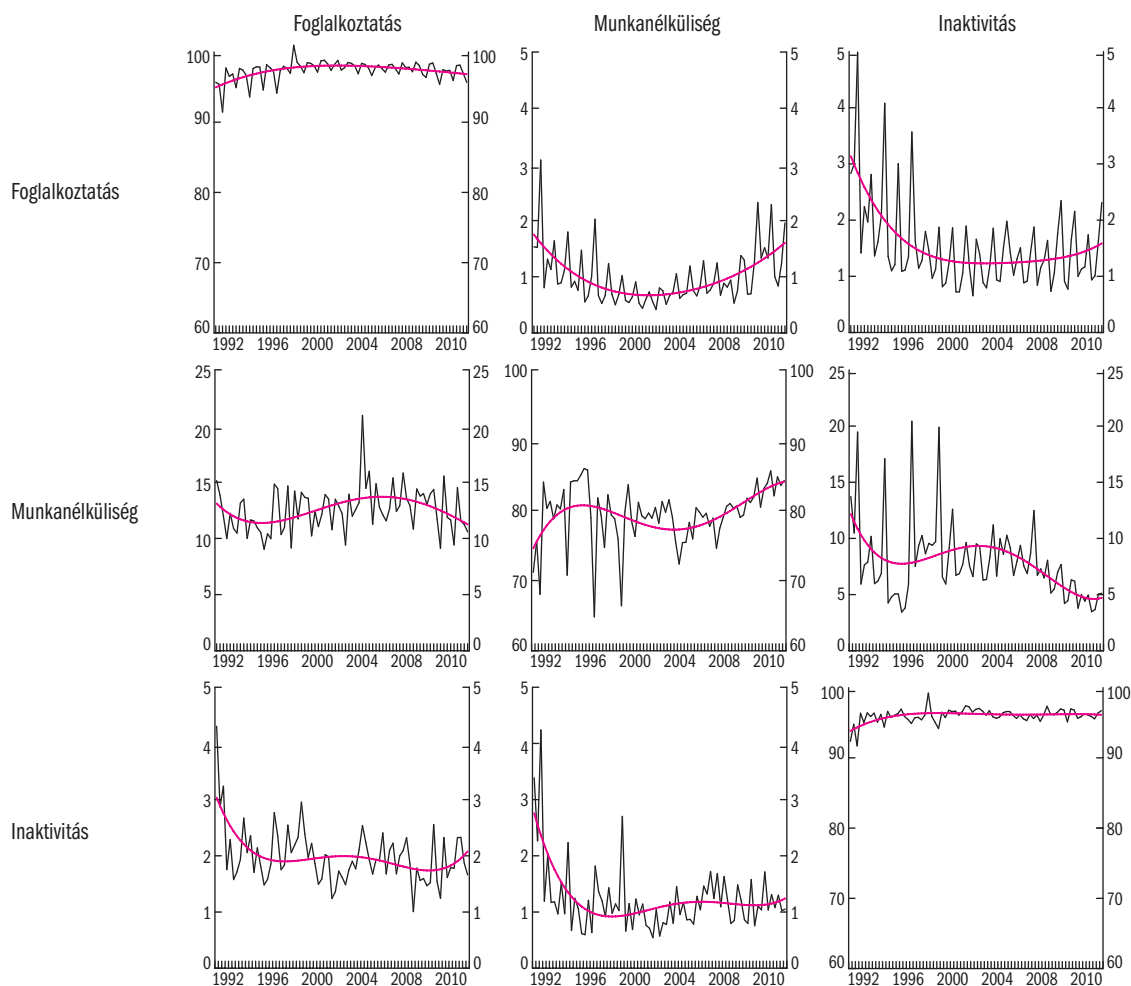
Év	Általános iskola 8 osztály és kevesebb	Szaktanulmányok, szakiskola	Gimnáziumi és egyéb érettségi	Főiskola, egyetem	Összesen
1993	45,8	22,6	27,4	4,2	100,0
1994	44,4	23,1	29,4	3,1	100,0
1995	41,0	24,3	29,7	5,0	100,0
1996	38,2	24,9	31,6	5,4	100,0
1997	44,2	23,2	28,4	4,2	100,0
1998	41,6	22,7	31,4	4,3	100,0
1999	36,2	26,2	33,8	3,8	100,0
2000	31,8	28,2	35,0	5,0	100,0
2001	33,7	28,0	32,2	6,1	100,0
2002	33,2	26,0	32,2	8,5	100,0
2003	32,7	28,3	32,0	7,0	100,0
2004	27,8	27,4	34,2	10,6	100,0
2005	28,2	27,1	35,2	9,5	100,0
2006	31,5	27,5	32,5	8,5	100,0
2007	31,2	26,6	31,7	10,5	100,0
2008	32,2	24,3	33,3	10,2	100,0
2009	32,1	26,1	30,3	11,4	100,0
2010	30,5	24,3	34,0	11,2	100,0

Megjegyzés: 2000-ig az 1990. évi népszámlálás adatain alapuló súlyokkal számolva.

1999-től az iskolai végzettség szerinti csoportosítás kis mértékben módosult.

Forrás: *KSH MEF*.

5.2. ábra: A különböző munkapiaci állományok közötti negyedéves áramlások intenzitásának alakulása a 15–64 éves népességben

Megjegyzés: A számításokat a KSH Munkaerő-felmérés mikroadataira támaszkodva végeztük a 15–64 éves korcsoportra. Az átlépési esélyeket két állapot között egy negyedév során átlépő emberek számának és a kiinduló állapot megelőző negyedév állományának hányadosaként kapjuk, majd az állomány-áramlás konzisztencia érdekében korrigáltuk. A piros görbék negyedfokú polinommal simított trendet mutatnak.

Forrás: KSH MEF.

5.6. táblázat: A munkanélküliek száma^a a munkakeresés hossza szerint, ezer fő

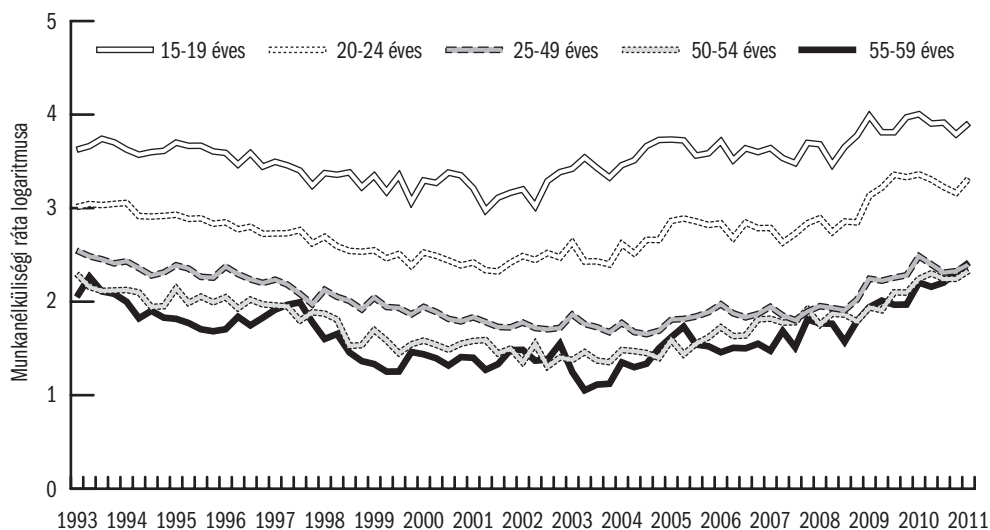
Év	A munkakeresés időtartama: hét [hónap]								Összesen
	1-4 [<1]	5-14 [1-3]	15-26 [4-6]	27-51 [7-11]	52 [12]	53-78 [13-18]	79-104 [19-24]	105- [>24]	
1992	43,9	90,9	96,4	110,7	10,6	41,7	38,4	n.é.	432,6
1993	36,2	74,8	87,9	120,5	14,7	75,1	83,7	n.é.	492,9
1994	30,5	56,5	65,0	91,9	8,4	63,0	73,8	40,4	429,5
1995	23,0	51,0	56,5	69,4	20,2	57,2	34,3	93,2	404,8
1996	19,9	46,4	49,3	61,5	18,2	56,1	37,1	100,2	388,7
1997	16,1	43,7	45,9	54,4	15,7	44,5	31,1	77,3	328,7
1998	12,9	44,2	44,5	45,7	16,0	39,0	27,6	63,5	293,4
1999	15,4	44,1	38,8	46,0	13,2	38,1	26,8	62,3	284,7
2000	16,7	38,5	35,1	42,8	12,7	36,9	23,6	55,4	261,3
2001	14,9	37,0	33,2	38,6	11,5	31,6	20,9	44,2	231,9
2002	15,5	39,4	34,8	40,7	11,6	32,7	19,8	42,5	237,0
2003	15,9	42,1	38,9	42,0	14,5	27,6	17,6	43,0	241,6
2004	13,0	42,0	39,9	41,8	13,5	33,4	19,6	47,2	250,4
2005	14,8	48,9	44,1	51,3	14,1	41,0	27,4	54,3	295,9
2006	13,3	50,7	48,3	51,9	17,4	41,5	26,6	58,8	308,5
2007	13,8	49,4	44,3	50,1	12,7	43,3	26,0	64,9	304,5
2008	13,7	50,4	47,8	53,5	13,4	39,6	27,2	74,8	320,4
2009	18,8	71,9	67,0	77,4	18,1	51,2	19,8	88,4	412,6
2010	16,9	64,9	63,1	84,3	23,6	75,9	43,3	95,4	467,4

^a A 30 napon (2003-tól 90 napon) belül új állásban kezdők nélkül.

Megjegyzés: 2000-ig az 1990. évi népszámlálás adatain alapuló súlyokkal számolva.

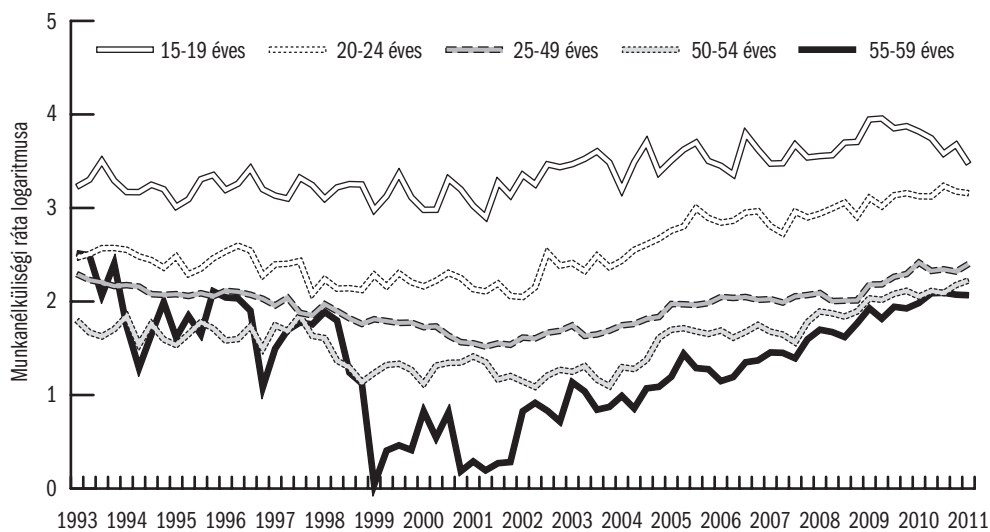
Forrás: KSH MEF.

5.3. ábra: Munkanélküliségi ráta korcsoportonként, 15–59 éves férfiak, negyedévenként

Forrás: KSH MEF.

5.4. ábra: Munkanélküliségi ráta korcsoportonként, 15–59 éves nők, negyedévenként

Forrás: KSH MEF.

5.7. táblázat: A regisztrált munkanélküliek^a és a MEF munkanélküliség alakulása

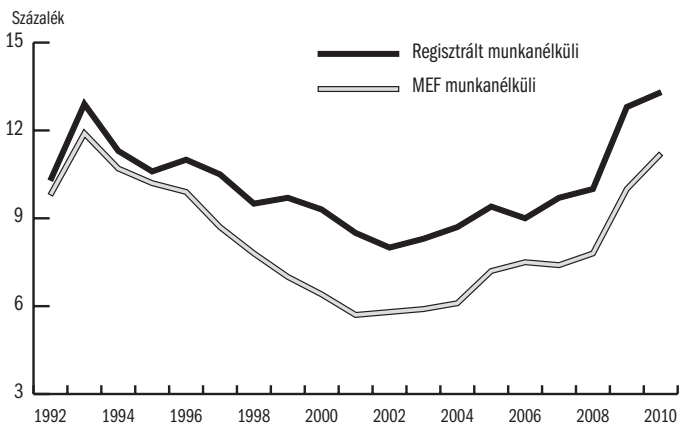
Év	Regisztrált munkanélküli		MEF munkanélküli, összesen		MEF munkanélküli, 15–24 éves	
	ezer fő	ráta, %	ezer fő	ráta, %	ezer fő	ráta, %
1990	47,7	-
1991	227,3	4,1
1992	557,0	10,3	444,2	9,8	120,0	17,5
1993	671,8	12,9	518,9	11,9	141,3	21,3
1994	568,4	11,3	451,2	10,7	124,7	19,4
1995	507,7	10,6	416,5	10,2	114,3	18,6
1996	500,6	11,0	400,1	9,9	106,3	17,9
1997	470,1	10,5	348,8	8,7	95,8	15,9
1998	423,1	9,5	313,0	7,8	87,6	13,4
1999	409,5	9,7	284,7	7,0	78,6	12,4
2000	390,5	9,3	262,5	6,4	70,7	12,1
2001	364,1	8,5	232,9	5,7	55,7	10,8
2002	344,7	8,0	238,8	5,8	56,5	12,3
2003	357,2	8,3	244,5	5,9	54,9	13,4
2004	375,9	8,7	252,9	6,1	55,9	15,5
2005	409,9	9,4	303,9	7,2	66,9	19,4
2006	393,5	9,0	316,8	7,5	64,1	19,1
2007	426,9	9,7	311,9	7,4	57,6	18,0
2008	442,3	10,0	329,2	7,8	61,0	19,9
2009	561,8	12,8	420,7	10,0	79,2	26,4
2010	582,7	13,3	474,8	11,2	79,2	26,6

^a 2005. november 1-je után: nyilvántartott álláskeresők adatbázisa. Az 1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról 2005. november 1-jei változása a regisztrált munkanélküli fogalmát „nyilvántartott álláskeresőkre” változtatta.

Megjegyzés: A regisztrált munkanélküliek relatív mutatója (ráta) nevezője az előző év január 1-jei gazdaságilag aktív népesség.

Forrás: Regisztrált munkanélküliek: *FH*; MEF-munkanélküliség: *KSH MEF*.

5.5. ábra: A regisztráltak és a MEF szerinti munkanélküliségi ráták

Megjegyzés: 2005. november 1-je után: nyilvántartott álláskeresők adatbázisa.
Forrás: Regisztrált munkanélküliek: *FH*; MEF-munkanélküliség: *KSH MEF*.

5.8. táblázat: A regisztrált munkanélküliek^a megoszlása iskolai végzettség szerint, éves átlag, százalék

Iskolai végzettség	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Általános iskola 8 osztály és kevesebb	41,2	40,8	40,6	40,4	41,0	42,0	42,4	42,7	42,3	41,9	42,0	42,4	43,3	40,1	39,3
Szakmunkásképző, szakiskola	35,1	35,6	36,0	35,7	34,9	34,1	33,5	32,9	32,3	32,4	32,1	31,5	30,9	32,5	31,4
Érettségit és/vagy képesítést adó középiskola	12,7	12,8	12,9	13,2	13,2	13,1	13,2	13,1	13,4	13,5	13,4	13,3	13,1	14,4	15,0
Gimnázium	8,3	8,0	7,9	8,0	8,0	7,7	7,6	7,5	7,7	7,9	8,0	8,2	8,2	8,5	9,1
Főiskola	2,0	2,0	1,9	2,0	2,1	2,2	2,4	2,7	3,1	3,2	3,3	3,3	3,3	3,2	3,7
Egyetem	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7	0,8	0,9	1,0	1,1	1,2	1,3	1,3	1,2	1,2	1,5
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

^a 2005. november 1-je után: nyilvántartott álláskereső. Az 1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról 2005. november 1-jei változása a regisztrált munkanélküli fogalmát „nyilvántartott álláskeresőkre” változtatta.

Forrás: *FH*.

5.9. táblázat: A regisztrált munkanélküli pályakezdők^a megoszlása iskolai végzettség szerint, éves átlag, százalék

Iskolai végzettség	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Általános iskola 8 osztály és kevesebb	4,6	20,2	23,4	25,3	26,8	31,1	33,7	34,7	35,2	36,1	38,2	40,1	41,3	37,7	35,2
Szakmunkásképző, szakiskola	41,9	35,7	34,1	30,9	27,8	23,7	20,6	20,4	20,2	20,5	19,7	18,1	17,3	18,9	18,9
Érettségit és/vagy képesítést adó középiskola	27,0	23,9	24,2	25,0	25,4	25,3	25,5	23,2	22,1	21,5	20,3	20,7	21,2	23,1	23,9
Gimnázium	21,8	15,5	14,0	13,6	13,7	12,6	11,6	10,8	10,7	10,8	11,7	12,8	13,3	13,7	14,3
Főiskola	3,6	3,5	3,4	4,0	4,8	5,5	6,2	7,7	8,1	7,8	6,9	5,8	4,9	4,5	4,8
Egyetem	1,1	1,1	1,0	1,2	1,5	1,8	2,4	3,3	3,6	3,4	3,0	2,5	2,0	2,1	2,8
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

^a 2005. november 1-je után: nyilvántartott pályakezdő álláskereső. Az 1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról 2005. november 1-jei változása a regisztrált munkanélküli fogalmát „nyilvántartott álláskeresőkre” változtatta.

Forrás: *FH*.

**5.10. táblázat: A regisztrált munkanélküliek^a megoszlása
a Munkaerő-felmérésben megfigyelt gazdasági aktivitás szerint, százalék**

Év	Foglalkoztatottak	MEF munkanélküliek	Inaktívak	Összesen
1992	5,1	71,6	23,3	100,0
1993	10,0	63,6	26,4	100,0
1994	14,4	54,5	31,1	100,0
1995	11,8	53,7	34,5	100,0
1996	13,7	51,8	34,5	100,0
1997	18,7	44,1	37,2	100,0
1998	24,8	35,1	40,1	100,0
1999	6,7	55,8	37,5	100,0
2000	4,7	54,3	41,0	100,0
2001	6,5	45,2	48,3	100,0
2002	4,4	47,4	48,2	100,0
2003	9,4	44,1	46,5	100,0
2004	3,0	53,5	43,5	100,0
2005	2,3	59,7	38,0	100,0
2006	3,9	58,7	37,5	100,0
2007	3,7	62,6	33,7	100,0
2008	3,7	63,1	33,2	100,0
2009	3,7	67,5	28,8	100,0
2010	3,0	71,1	25,9	100,0

^a 2005. november 1-je után: nyilvántartott álláskereső adatbázisa. Az 1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról 2005. november 1-jei változása a regisztrált munkanélküli fogalmát „nyilvántartott álláskeresőkre” változtatta.

Megjegyzés: 2000-ig az 1990. évi népszámlálás adatain alapuló súlyokkal számolva. Az adatok a KSH MEF-ben magukat nyilvántartott álláskeresőként minősítőkre vonatkoznak. 1999-től a magukat regisztrált munkanélkülinek vallók közül kiszűrték azokat, akik 2 hónapnál hosszabb időt jelöltek meg a munkaügyi központtal történt utolsó kapcsolatfelvételnél.

Forrás: KSH MEF.

5.11. táblázat: Az FH nyilvántartás főbb adatai, havi átlag, ezer fő ill. százalék

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Regisztrált munkanélküli ^a	671,7	568,4	507,7	500,6	470,1	423,1	409,5	390,5	364,1
Ebből: Pályakezdő	59,7	62,1	54,5	46,2	42,4	32,5	29,9	26,0	26,8
Nem pályakezdő	612,0	506,2	453,2	454,4	427,7	390,6	379,6	364,4	337,4
Férfi	395,3	333,0	293,8	284,1	267,1	233,4	221,4	209,7	196,4
Nő	276,4	235,3	213,8	216,5	203,0	189,7	188,1	180,8	167,7
25 éves és fiatalabb	174,8	153,3	134,2	124,0	105,8	89,9	85,4	79,1	75,6
Fizikai foglalkozású	556,0	467,6	414,3	407,4	386,3	349,0	336,8	321,2	302,0
Szellemi foglalkozású	115,8	100,7	93,4	93,2	83,8	74,1	72,7	69,3	62,1
Munkanélküli ellátásban részesülő ^b	404,8	228,9	182,8	171,7	141,7	130,7	140,7	131,7	119,2
Rendszeres szociális segélyben részesülő ^c	89,3	190,3	210,0	211,3	201,3	182,2	148,6	143,5	131,2
Munkanélküliségi ráta ^d	12,9	11,3	10,6	11,0	10,5	9,5	9,7	9,3	8,5

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Megoszlás, %									
Pályakezdő	8,9	10,9	10,7	9,2	9,0	7,7	7,3	6,7	7,3
Férfi	58,8	58,6	57,9	56,7	56,8	55,2	54,1	53,7	53,9
25 éves és fiatalabb	26,0	27,0	26,4	24,8	22,5	21,3	20,9	20,3	20,8
Fizikai foglalkozású	82,8	82,3	81,6	81,4	82,2	82,5	82,3	82,2	82,9
Áramlások, ezer fő									
Belépő munkanélküliek száma	48,6	42,3	45,7	52,8	56,1	55,4	57,2	54,1	57,0
Ebből: pályakezdő	7,6	7,8	8,0	7,5	9,2	9,8	9,3	8,0	7,8
Kilépő munkanélküliek száma	51,2	51,7	47,6	54,3	57,3	60,4	57,2	56,8	59,4
Ebből: pályakezdő	6,6	7,9	8,5	8,9	9,0	11,0	9,4	8,2	7,7
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Regisztrált munkanélküli ^a	344,7	357,2	375,9	409,9	393,5	426,9	442,3	561,8	582,7
Ebből: Pályakezdő	28,5	31,3	33,8	40,9	38,7	40,4	41,4	49,3	52,6
Nem pályakezdő	316,2	325,9	342,2	369,1	354,7	386,5	400,9	512,5	530,1
Férfi	184,6	188,0	193,3	210,4	200,9	219,9	228,3	297,9	305,0
Nő	160,1	169,2	182,6	199,5	192,5	207,0	214,0	263,9	277,7
25 éves és fiatalabb	71,1	71,6	71,4	78,9	75,8	80,3	75,9	104,3	102,8
Fizikai foglalkozású	286,3	296,2	308,5	336,2	321,9
Szellemi foglalkozású	58,4	61,0	67,4	73,7	71,6
Munkanélküli ellátásban részesülő ^b	114,9	120,0	124,0	134,4	151,5	134,6	136,5 ^c	202,1	187,7
Rendszeres szociális segélyben részesülő ^c	113,4	116,2	120,4	133,4	121,8	133,0	147,5	156,0	167,8
Munkanélküliségi ráta ^d	8,0	8,3	8,7	9,4	9,0	9,7	10,0	12,8	13,3
Megoszlás, %									
Pályakezdő	8,3	8,8	9,0	10,0	9,8	9,5	9,4	8,8	9,0
Férfi	53,5	52,6	51,4	51,3	51,1	51,5	51,6	53,0	52,3
25 éves és fiatalabb	20,6	20,0	19,0	19,2	16,5	18,8	17,2	18,6	17,6
Fizikai foglalkozású	83,1	82,9	82,1	82,0	81,8
Áramlások, ezer fő									
Belépő munkanélküliek száma	56,0	54,8	57,8	60,7	50,8	51,4	54,0	69,0	65,3
Ebből: pályakezdő	7,8	7,7	7,6	8,2	7,0	6,2	6,3	7,5	7,9
Kilépő munkanélküliek száma	55,8	53,5	54,4	59,8	51,4	48,4	51,3	58,4	66,4
Ebből: pályakezdő	7,5	7,6	7,1	7,9	7,1	6,0	6,2	6,7	7,5

^a 2005. november 1-je után: nyilvántartott álláskereső (zárónapi adatok). Az 1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról 2005. november 1-jei változása a regisztrált munkanélküli fogalmát „nyilvántartott álláskeresőkre” változtatta.

^b 2005. november 1-je után: álláskeresői ellátásban részesülő.

^c Csak azok az ellátottak, akik az FH regiszterben szerepelnek. 2004-ig jövedelempótló támogatásban részesülők száma, 2005-től 2008-ig a rendszeres szociális segélyben részesülők száma tartalmazza a kifutó jövedelempótló támogatásban részesülők számát is, 2009-től pedig új támogatási formába, a rendelkezésre állási támogatásba kerültek át nagyobb részben a korábbi szociális ellátottak.

^d Relatív mutató: a regisztrált munkanélküliek aránya a gazdaságilag aktív népességhez viszonyítva. 2005. november 1-je után a nyilvántartott álláskereső aránya a gazdaságilag aktív népességhez viszonyítva.

^e Az NFSZ-nél 2008-ban bevezetett új számítástechnikai rendszer módszertani változtatást tett lehetővé:

- 1) Az álláskeresői ellátás különböző típusaiba be- és kilépők számából a szüneteltetésről visszatérő belépők valamint a szüneteltetésre kilépők számának kiszűrését. A szüneteltetés főbb okai a rövid idejű munkavégzés, a GYES, TGYÁS igénybevétele, képzésben való részvétel.
- 2) Azon belépő létszám számbavételét a tárgyidőszakot megelőző időszakokra, akik részére az álláskeresői ellátás első számfejtése a hiánypótlások miatt húzódtott el.

A 2009-hez hasonlítható 2008-as adat 141,5 ezer fő.

Forrás: FH REG.

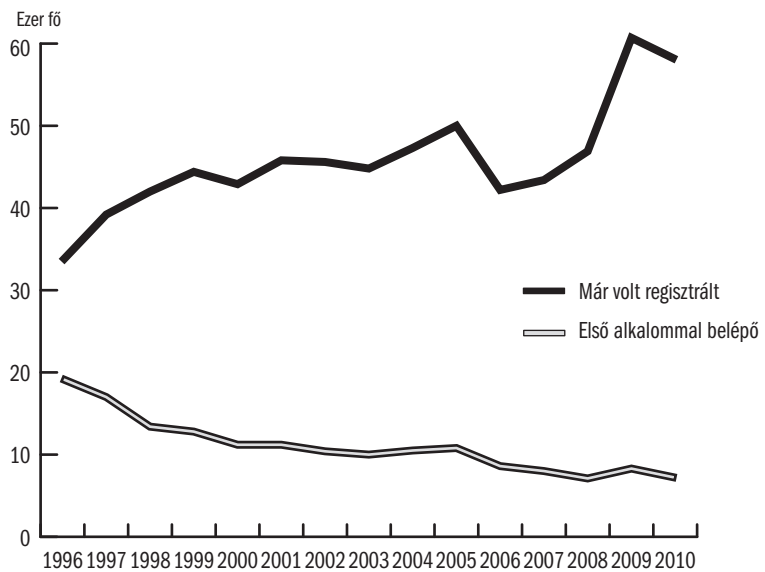
5.12. táblázat: A munkanélküli nyilvántartásba^a belépők száma, havi átlagok, ezer fő

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Első alkalommal belépő	17,0	13,4	12,8	11,2	11,2	10,4	10,0	10,5	10,8	8,6	8,0	7,1	8,3	7,2
Már volt valaha regisztrált	39,2	42,0	44,4	42,9	45,8	45,6	44,8	47,3	50,0	42,2	43,4	46,9	60,7	58,1
Összes belépő	56,1	55,4	57,2	54,1	57,0	56,0	54,8	57,8	60,7	50,8	51,4	54,0	69,0	65,3

^a 2005. november 1-je után: álláskeresők nyilvántartása. Az 1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról 2005. november 1-jei változása a regisztrált munkanélküli fogalmát „nyilvántartott álláskeresőkre” változtatta.

Forrás: FH REG.

5.6. ábra: A munkanélküli nyilvántartásba belépők száma, ezer fő

Forrás: FH REG.

5.13. táblázat: Segélyezés és munkaerőpiaci programok

Év		Munkanélküli ellátott ^a	Szociális ellátásban részesülő ^b	Pályakezdők munkanélküli segélye	Nem részesül támogatásban	Közfoglalkoztatás ^c	Átképzés ^c	Bértámogatás ^c	Egyéb program ^c	Összesen
1990	Ezer fő	42,5	-	-	18,6	61,0
	Százalék	69,6	n.é.	n.é.	30,4	100,0
1999	Ezer fő	135,5	146,7	0,0	107,1	35,7	28,0	31,1	60,6	544,7
	Százalék	24,9	26,9	0,0	19,7	6,6	5,1	5,7	11,1	100,0
2000	Ezer fő	117,0	139,7	0,0	106,5	26,7	25,3	27,5	73,5	516,2
	Százalék	22,7	27,1	0,0	20,6	5,2	4,9	5,3	14,2	100,0
2001	Ezer fő	111,8	113,2	0,0	105,2	29,0	30,0	25,8	37,2	452,2
	Százalék	24,7	25,0	0,0	23,3	6,4	6,6	5,7	8,2	100,0
2002	Ezer fő	104,8	107,6	-	115,3	21,6	23,5	21,2	32,8	426,8
	Százalék	24,6	25,2	-	27,0	5,1	5,5	5,0	7,7	100,0
2003	Ezer fő	105,1	109,5	-	125,0	21,2	22,5	20,1	36,6	440,0
	Százalék	23,9	24,9	-	28,4	4,8	5,1	4,6	8,3	100,0
2004	Ezer fő	117,4	118,4	-	132,3	16,8	12,6	16,8	28,5	442,8
	Százalék	26,5	26,7	-	29,9	3,8	2,8	3,8	6,4	100,0
2005	Ezer fő	125,6	127,8	-	140,2	21,5	14,7	20,8	31,0	481,6
	Százalék	26,1	26,5	-	29,1	4,5	3,1	4,3	6,4	100,0
2006	Ezer fő	117,7	112,9	-	146,4	16,6	12,3	14,6	13,8	434,3
	Százalék	27,1	26,0	-	33,7	3,8	2,8	3,4	3,2	100,0
2007	Ezer fő	128,0	133,1	-	151,8	19,3	14,6	23,4	6,8	477,0
	Százalék	27,6	28,7	-	32,7	2,7	2,3	3,7	2,3	100,0
2008	Ezer fő	120,7 ^d	145,7	-	158,2	21,2	21,2	25,0	14,1	506,1
	Százalék	23,8	28,8	-	31,3	4,2	4,2	4,9	2,8	100,0
2009	Ezer fő	202,8	151,9	-	215,0	135,3	13,6	17,8	54,1	790,5
	Százalék	25,7	19,2	-	27,2	17,1	1,7	2,3	6,8	100,0
2010	Ezer fő	159,6	163,5	-	222,4	164,5	17,8	26,7	40,3	794,8
	Százalék	20,1	20,6	-	28,0	20,7	2,2	3,4	5,1	100,0

^a 2005. november 1-je után: álláskeresési ellátott.

^b Csak azok az ellátottak, akik az FH regiszterben szerepelnek. 2004-ig jövedelemplótló támogatásban részesülők száma, 2005-től 2008-ig a rendszeres szociális segélyben részesülők száma tartalmazza a kifutó jövedelemplótló támogatásban részesülők számát is, 2009-től pedig új támogatási formába, a rendelkezésre állási támogatásba kerültek át nagyobb részben a korábbi szociális ellátottak.

^c 2008-ig az MPA Decentralizált Alaprészből finanszírozott, 2009-től az MPA, TÁMOP forrásokból finanszírozott létszám.

Közjellelű foglalkoztatás: közhasznú munka, közcélú munka, közmunkaprogramok.

Bértámogatás: bértámogatás, bérköltség támogatás, pályakezdők munkatapasztalat támogatása, RÁT-os foglalkoztatási támogatás, részmunkaidős foglalkoztatás, válság miatt munkahelyüket veszítők bértámogatása.

Egyéb támogatás: munkahelymegőrző támogatások, vállalkozóvá válás támogatása, utazási költségtérítés, munkahelyteremtés, álláskereső klub.

^d Az NFSZ-nél 2008-ban bevezetett új számítástechnikai rendszer módszertani változtatást tett lehetővé:

- 1) Az álláskeresési ellátás különböző típusaiba be- és kilépők számából a szüneteltetésről visszatérő belépők valamint a szüneteltetésre kilépők számának kiszűrését. A szüneteltetés főbb okai a rövid idejű munkavégzés, a GYES, TGYÁS igénybevétele, képzésben való részvétel.
- 2) Azon belépő létszám számbavételét a tárgyidőszakot megelőző időszakra, akik részére az álláskeresési ellátás első számfejtése a hiánypótlások miatt húzódtott el.

A 2009-hez hasonlítható 2008-as adat 134,1 ezer fő.

Megjegyzés: Minden évben az októberi zárólétszámok. A százalékos adatoknál a regisztráltak és a munkaerőpiaci programokban résztvevők együttes létszáma $\approx 100,0$.

Forrás: FH.

5.14. táblázat: A regisztrált munkanélküliek^a közül támogatott és nem támogatott munkahelyeken elhelyezkedők száma^b

	2004		2005		2006		2007		2008		2009		2010	
	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%
Támogatott elhelyezkedés	119 448	40,5	137 136	42,7	130 081	37,4	104 842	32,7	118 703	34,0	170 464	40,0	198 974	38,5
Nem támogatott elhelyezkedés	175 393	59,5	184 389	57,3	217 606	62,6	215 686	67,3	230 558	66,0	255 356	60,0	317 622	61,5
Összesen	294 841	100,0	321 525	100,0	347 687	100,0	320 528	100,0	349 261	100,0	425 820	100,0	516 596	100,0

^a 2005. november 1-je után: nyilvántartott álláskeresők. Az 1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról 2005. november 1-jei változása a regisztrált munkanélküli fogalmát „nyilvántartott álláskeresőkre” változtatta.

^b Év összesen.

Forrás: FH.

5.15. táblázat: Az aktív eszközökből kilépők elhelyezkedési arányai, százalék

Aktív eszközök	1996 ^a	1997 ^a	1998 ^a	1999 ^a	2000 ^a	2001 ^a	2002 ^a	2003 ^a	2004 ^a	2005 ^a	2006 ^a	2007 ^a	2008 ^a	2009 ^b	2010 ^b
Ajánlott képzés ^c	44,5	46,3	46,8	46,8	48,4	45,4	43,3	43,0	45,5	43,8	41,1	37,5	42,2	40,4	49,4
Elfogadott képzés ^d	50,2	51,1	51,5	50,0	52,0	49,3	45,8	46,0	45,6	51,4	50,9	47,6	48,0	41,9	48,8
Munkaviszonyos képzés ^e	92,8	90,4	94,7	94,8	94,9	94,2	92,7	93,3	92,1	90,4	..	92,3	93,9	..	59,9
Vállalkozóvá válási támogatás ^f	90,2	88,1	91,7	90,5	89,4	89,2	90,7	89,6	90,7	89,6	86,4	87,6	83,6	73,1	76,4
Bértámogatás ^g	70,1	66,3	59,1	59,7	62,3	59,7	62,9	62,0	64,6	62,6	62,3	63,4	65,0	72,4	90,9
Munkatapasztalat-szerző támogatás ^h	-	65,7	59,1	55,8	57,9	64,5	66,9	66,1	66,5	66,8	66,6	66,3	74,6
Foglalkoztatási támogatás ⁱ	-	72,1	75,1	68,5	73,8	71,6	78,4	78,2	71,5	70,9	65,0	77,5	-

^a 3 hónappal a programok befejezése után.

^b 6 hónappal a programok befejezése után.

^c Ajánlott képzés: a munkaügyi központok által az álláskeresők számára szervezett csoportos képzés.

^d Elfogadott képzés: az egyén kérelmére a munkaügyi központ részben vagy egészben támogatja a képzés költségeit.

^e Munkaviszonyos képzés: a munkaviszony megszüntetésének elkerülése érdekében, ha újabb ismeretek elsajátításával képesek alkalmazkodni a munkáltató megváltozott igényeihez.

^f Vállalkozóvá válási támogatás: álláskeresők részére juttatott minimálbér összegű támogatás, illetve max. 3 millió forint visszatérítendő, vagy vissza nem térítendő támogatás.

^g Bértámogatás: hátrányos helyzetű személyek foglalkoztatásának segítése, akik a támogatás nélkül nem, vagy csak sokkal nehezebben találnak munkát.

^h Munkatapasztalat-szerző támogatás: munkatapasztalattal nem rendelkező pályakezdők támogatása 6–9 hónapig, a támogatás mértéke a munkabér és annak járulékainak 50–80%-a. 2006. december 31-től kifutott eszköz.

ⁱ Foglalkoztatási támogatás: 25 év alatti pályakezdők támogatása 9 hónapig. 2006. december 31-től kifutott eszköz.

Forrás: FH.

5.16. táblázat: A regisztrált munkanélküliek^a, a munkanélküli ellátásban^b, és a szociális ellátásban^c részesülők megoszlása iskolai végzettség szerint

Iskolai végzettség	1995	2001	2004	2005	2006	2007	2008	2008 ^e	2009	2010
Regisztrált munkanélküliek										
Általános iskola 8 osztály és kevesebb	43,6	42,3	42,7	41,8	41,5	42,8	43,8	-	40,0	39,2
Szaktanulmányozó, szakiskola	34,5	34,2	32,2	32,6	32,3	31,5	30,7	-	33,1	31,4
Érettségít és/vagy képesítést adó középiskola	11,7	13,0	13,4	13,6	13,6	13,2	12,8	-	14,4	15,0
Gimnázium	7,9	7,7	7,8	8,0	8,2	8,2	8,1	-	8,3	9,1
Főiskola	1,5	2,1	2,8	2,9	3,2	3,1	3,2	-	3,0	3,7
Egyetem	0,7	0,7	1,0	1,0	1,2	1,2	1,2	-	1,1	1,5
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	-	100,0	100,0
	482,7	359,6	350,7	388,1	359,6	402,7	415,6	-	549,0	546,0
Munkanélküli ellátásban^d részesülők										
Általános iskola 8 osztály és kevesebb	36,9	29,7	28,9	28,2	25,4	25,4	24,4	26,3	25,7	24,1
Szaktanulmányozó, szakiskola	36,6	40,7	39,2	39,3	39,5	37,4	37,0	39,2	39,4	36,2
Érettségít és/vagy képesítést adó középiskola	14,9	16,7	17,7	17,9	18,7	19,2	19,3	18,3	18,5	19,7
Gimnázium	8,3	9,0	9,3	9,5	10,1	10,9	11,0	10,6	10,1	11,6
Főiskola	2,2	2,9	3,6	3,7	4,5	5,0	6,0	5,7	4,5	5,8
Egyetem	1,0	1,0	1,3	1,4	1,8	2,1	2,3	2,1	1,7	2,6
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	164,1	110,3	100,3	104,9	91,5	119,3	92,5	126,9	200,5	165,8
Szociális ellátásban részesülők^e										
Általános iskola 8 osztály és kevesebb	56,8	55,5	61,1	60,4	60,1	60,3	60,3	-	59,4	56,4
Szaktanulmányozó, szakiskola	30,6	30,0	27,6	27,8	27,7	27,1	26,5	-	26,6	27,4
Érettségít és/vagy képesítést adó középiskola	6,9	7,4	6,1	6,4	6,5	6,8	6,8	-	7,5	8,6
Gimnázium	4,5	5,1	4,2	4,3	4,5	4,4	4,7	-	4,8	5,6
Főiskola	0,8	0,9	0,8	0,9	1,0	1,1	1,2	-	1,2	1,5
Egyetem	0,3	0,3	0,2	0,2	0,3	0,3	0,4	-	0,4	0,5
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	-	100,0	100,0
	220,7	136,9	114,6	127,8	116,5	130,9	145,8	-	144,1	161,7

^a 2005. november 1-je után: nyilvántartott álláskereső. Az 1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról 2005. november 1-jei változása a regisztrált munkanélküli fogalmát „nyilvántartott álláskeresőkre” változtatta.

^b 2005. november 1-je után: álláskeresői ellátottak.

^c Csak azok az ellátottak, akik az FH regiszterben szerepelnek. 2004-ig jövedelempótló támogatásban részesülők száma, 2005-től 2008-ig a rendszeres szociális segélyben részesülők száma tartalmazza a kifutó jövedelempótló támogatásban részesülők számát is, 2009-től pedig új támogatási formába, a rendelkezésre állási támogatásba kerültek át nagyobb részben a korábbi szociális ellátottak.

^d 2005. november 1-je után álláskeresői ellátás. 2004-ben nem tartalmazza a nyugdíj előtti munkanélküli segélyben levőket.

^e Az NFSZ-nél 2008-ban bevezetett új számítástechnikai rendszer módszertani változtatást tett lehetővé:

- 1) Az álláskeresői ellátás különböző típusaiba be- és kilépők számából a szüneteltetésről visszatérő belépők valamint a szüneteltetésre kilépők számának kiszűrését. A szüneteltetés főbb okai a rövid idejű munkavégzés, a GYES, TGYÁS igénybevétele, képzésben való részvétel.
- 2) Azon belépő létszám számbavételét a tárgyidőszakot megelőző időszakokra, akik részére az álláskeresői ellátás első számfejtése a hiánypótlások miatt húzódtott el.

A 2008-as év jobboldali oszlopa a 2009-es adatokkal összehasonlítható változatban közli a 2008-as adatokat.

Megjegyzés: Minden évben júniusi zárólétszám adatok.

Forrás: FH.

5.17. táblázat: Munkanélküli/álláskeresési/vállalkozói járadékból kilépők

Év	Az év folyamán kilépők összesen, fő	Ebből:		Év	Az év folyamán kilépők összesen, fő	Ebből:	
		az elhelyezkedet- tek aránya, %	azok aránya, akiknek a segélyezési ideje lejárt, %			az elhelyezkedet- tek aránya, %	azok aránya, akiknek a segélyezési ideje lejárt, %
1993	580 880	32,1	..	2003	297 640	26,7	65,2
1994	485 045	27,8	..	2004	308 027	27,4	64,6
1995	370 941	27,7	..	2005	329 738	27,2	63,0
1996	408 828	24,2	58,4	2006	234 273	33,2	53,7
1997	327 486	26,8	58,7	2007	251 889	33,4	46,9
1998	322 496	26,5	64,5	2008	232 151	40,0	48,7
1999	320 132	26,0	67,4	2008 ^a	261 573	43,4	48,9
2000	325 341	28,1	64,6	2009	345 216	37,9	56,0
2001	308 780	27,2	65,1	2010	352 535	38,9	55,8
2002	303 288	27,6	66,7				

^a Az NFSZ-nél 2008-ban bevezetett új számítástechnikai rendszer módszertani változtatást tett lehetővé:

- 1) Az álláskeresési ellátás különböző típusaiba be- és kilépők számából a szüneteltetésről visszatérő belépők valamint a szüneteltetésre kilépők számának kiszűrését. A szüneteltetés főbb okai a rövid idejű munkavégzés, a GYÉS, TGYÁS igénybevétele, képzésben való részvétel.
- 2) Azon belépő létszám számbavételét a tárgyidőszakot megelőző időszakra, akik részére az álláskeresési ellátás első számfejtése a hiánypótlások miatt húzódtott el.

A 2008^a sorban a 2009-hez hasonlítható adatok szerepelnek.

Forrás: FH.

5.18. táblázat: A munkaerőpiaci képzésben résztvevők érintett létszáma^a

A képzésben résztvevők	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Ajánlott képzésben résztvevők	44 988	48 558	52 045	52 198	53 447	46 802	45 261
Elfogadott képzésben résztvevők	26 522	26 906	28 311	30 949	32 672	31 891	28 599
Lépj egyet előre! programban résztvevők	-	-	-	-	-	-	-
Munkaviszonyban nem állók összesen	71 509	75 465	80 356	83 147	86 211	78 693	73 859
Ebből: pályakezdők	21 658	24 359	25 260	22 131	20 592	19 466	18 320
Munkaviszonyban állók	4 484	4 139	4 408	5 026	5 308	4 142	9 036
Munkapiaci képzés összesen	75 993	79 604	84 764	88 173	91 519	82 835	82 895
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ajánlott képzésben résztvevők	33 002	29 252	36 212	32 747	48 561	41 373	50 853
Elfogadott képzésben résztvevők	19 406	9 620	7 327	5 766	4 939	8 241	6 853
Lépj egyet előre! programban résztvevők	-	-	-	270	59 347	11 169	2 316
Munkaviszonyban nem állók összesen	52 407	38 872	43 539	38 783	112 847	60 783	57 706
Ebből: pályakezdők	12 158	9 313	1 365	1 111	18 719	21 103	12 030
Munkaviszonyban állók	7 487	4 853	3 602	3 467	37 466	12 496	336
Munkapiaci képzés összesen	59 894	43 725	47 141	42 250	150 313	73 279	60 358

^a Az adatok tartalmazzák az MPA decentralizált foglalkoztatási alaprészéből finanszírozott, valamint a HEFOP 1.1 és a TÁMOP 1.1.2 programok keretében képzésben résztvevők számát.

Forrás: FH.

5.19. táblázat: A 2010. évben befejezett programokból kilépők elhelyezkedési arányai nem, kor és iskolai végzettség szerint, százalék

	Munkaviszonyban nem állók			Támogatott vállalkozók ^a	Bértámogatással foglalkoztatottak
	ajánlott képzései	elfogadott képzései	összesen		
Nemek szerint					
Férfiak	51,0	50,7	51,0	77,2	90,5
Nők	47,8	46,8	48,0	75,7	91,5
Korcsoportok szerint					
-20	43,6	46,0	44,1	76,9	90,9
20-24	54,2	52,1	54,1	77,5	98,2
25-29	55,4	54,5	55,6	80,6	92,5
-29 együtt	53,8	52,7	53,9	79,3	95,9
30-34	51,6	50,1	51,6	77,9	93,1
35-39	49,1	44,4	48,5	78,1	93,8
40-44	47,2	44,9	47,0	75,3	87,3
45-49	43,8	46,2	44,2	72,7	85,6
50-54	39,2	44,7	39,7	67,7	88,8
55+	36,5	39,2	37,0	76,4	83,9
Iskolai végzettség szerint					
8 általánosnál kevesebb	35,7	31,5	35,1	80,0	78,6
8 általános	43,2	41,8	43,1	65,6	88,3
Szakközéiskola	50,8	52,3	50,9	77,2	90,1
Szakiskola	45,9	45,1	45,9	72,3	89,3
Speciális szakiskola
Szakközépfiskola	53,5	54,5	53,7	78,0	95,1
Technikum	59,0	53,0	58,0	77,3	94,9
Gimnázium	48,1	45,8	48,2	75,9	91,7
Főiskola	53,9	48,6	53,4	79,4	97,1
Egyetem	52,8	49,7	53,2	78,7	94,3
Összesen	49,4	48,8	49,5	76,4	90,9

^a Továbbélési arány.

Megjegyzés: 6 hónappal a programok befejezése után.

Forrás: FH.

5.20. táblázat: A képzésben résztvevő munkaviszonyban nem állók számának megoszlása a képzés típusa szerint, az éves átlag megoszlása, százalék

A képzés típusa	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
OKJ	80,4	77,9	79,8	79,6	78,8	78,7	77,6	78,3	75,1	72,9	71,5	69,0	65,8	63,6	65,2
Nem OKJ	15,8	16,0	14,4	14,7	14,7	14,0	13,6	12,6	15,0	14,5	16,9	19,9	22,8	26,4	25,4
Nyelvi képzés	3,8	6,1	5,7	5,7	6,5	7,3	8,8	9,1	9,9	12,6	11,5	11,1	11,4	10,0	9,4
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: FH.

5.21. táblázat: A munkaerőpiaci képzésbe belépő munkaviszonnyal nem rendelkezők száma és megoszlása korcsoport és iskolai végzettség szerint

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Belépők száma, fő	45 092	25 760	27 727	26 459	25 353	42 710	37 467	39 780
Korcsoportok szerint, %								
-20	10,4	9,0	9,7	8,7	7,0	8,1	4,9	3,8
20-24	24,1	22,3	23,1	23,0	24,7	26,9	25,1	23,9
25-44	54,7	54,9	52,3	52,0	51,3	48,3	51,5	52,4
45-49	6,5	7,9	7,8	7,8	8,0	7,0	8,5	8,8
50+	4,3	5,9	7,1	8,4	9,2	9,7	10,0	11,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Iskolai végzettség szerint, %								
8 általánosnál kevesebb	1,3	1,7	2,3	1,2	1,6	2,1	7,5	3,0
8 általános	23,1	23,8	26,3	25,1	24,0	28,1	22,8	24,5
Szakképzés	26,9	26,6	25,7	26,8	24,5	21,9	22,0	25,5
Szakközépiskola, technikum	25,7	24,5	23,3	23,5	23,9	22,6	24,8	23,7
Gimnázium	15,5	14,2	14,4	15,0	16,3	15,9	15,3	15,8
Főiskola, egyetem	7,6	9,2	8,1	8,4	9,8	9,4	7,6	7,5
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

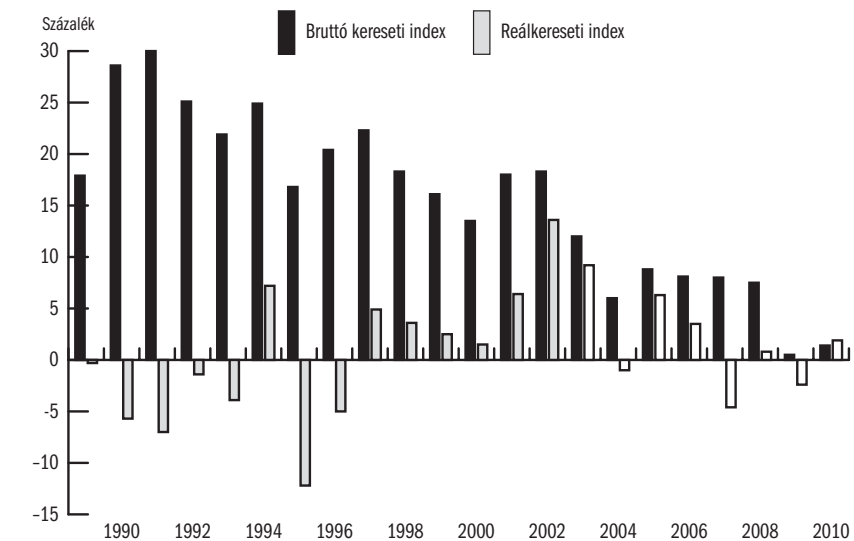
Forrás: FH.

6.1. táblázat: Nominális és reálkereset

Év	Bruttó átlagkereset	Nettó átlagkereset	Bruttó kereseti index	Nettó kereseti index	Fogyasztói árindex	Reálkereseti index
	Ft		Előző év = 100			
1989	10 571	8 165	117,9	116,9	117,2	99,7
1990	13 446	10 108	128,6	121,6	128,9	94,3
1991	17 934	12 948	130,0	125,5	135,0	93,0
1992	22 294	15 628	125,1	121,3	123,0	98,6
1993	27 173	18 397	121,9	117,7	122,5	96,1
1994	33 939	23 424	124,9	127,3	118,8	107,2
1995	38 900	25 891	116,8	112,6	128,2	87,8
1996	46 837	30 544	120,4	117,4	123,6	95,0
1997	57 270	38 145	122,3	124,1	118,3	104,9
1998	67 764	45 162	118,3	118,4	114,3	103,6
1999	77 187	50 076	116,1	112,7	110,0	102,5
2000	87 645	55 785	113,5	111,4	109,8	101,5
2001	103 553	64 913	118,0	116,2	109,2	106,4
2002	122 482	77 622	118,3	119,6	105,3	113,6
2003	137 187	88 751	112,0	114,3	104,7	109,2
2004	145 520	93 715	106,0	105,6	106,8	99,0
2005	158 343	103 149	108,8	110,1	103,6	106,3
2006	171 239	110 896	108,1	107,5	103,9	103,5
2007	185 004	114 112	108,0	103,0	108,0	95,4
2008	198 964	122 267	107,5	107,0	106,1	100,8
2009	199 775	124 086	100,5	101,7	104,2	97,6
2010	202 576	132 628	101,4	106,9	104,9	101,9

Forrás: KSH IMS.

6.1. ábra: Bruttó és nettó reálkereset éves változása

Forrás: KSH IMS.

6.2.a. táblázat: Bruttó kereseti arányok a nemzetgazdaságban, Ft/fő/hó

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat	59 362	72 261	84 542	89 446	97 219	103 190	112 388	122 231	133 570	137 101	143 861
Bányászat, köfeyítés	109 046	124 755	135 770	142 882	158 945	171 465	190 530	202 985	225 650	244 051	233 985
Feldolgozóipar	88 031	100 964	113 707	123 914	136 354	145 997	158 597	172 277	183 081	190 331	200 748
Villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás	133 658	153 100	176 269	198 733	223 541	243 039	265 912	294 241	321 569	345 035	363 900
Vízellátás, szennyvíz gyűjtése, kezelése	83 938	95 214	108 585	119 341	129 486	140 699	151 912	164 572	178 049	181 818	193 605
Építőipar	64 288	79 368	86 324	94 193	100 124	106 608	117 626	136 301	146 475	152 204	153 003
Kereskedelem, gépjárműjavítás	78 417	91 303	106 709	115 922	122 538	131 068	145 243	158 077	171 780	175 207	185 695
Szállítás, raktározás	87 473	100 148	112 577	124 419	137 526	149 068	162 091	173 776	186 376	196 350	200 111
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	55 276	66 358	77 756	87 115	90 089	95 823	102 908	112 222	120 600	122 561	122 691
Információ, kommunikáció	169 984	203 466	234 040	250 308	273 606	288 876	306 792	328 902	358 217	366 752	368 115
Pénzügyi, biztosítási tevékenység	189 818	217 018	241 654	274 081	324 295	349 809	401 580	390 511	431 601	427 508	433 442
Ingatlanügyletek	89 468	94 671	111 627	122 087	126 388	134 409	145 550	159 225	169 845	177 747	182 747
Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység	110 626	136 522	149 544	167 758	182 970	200 830	212 963	244 998	281 150	292 974	297 559
Adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység	73 108	89 575	102 693	107 250	113 276	119 555	128 486	139 127	147 125	149 131	145 574
Közigazgatás, védelem; kötelező társadalombiztosítás	104 288	131 731	167 856	180 866	184 357	207 356	223 009	253 335	267 657	234 696	243 401
Oktatás	81 160	97 580	128 536	162 293	159 803	181 444	191 211	193 250	204 600	194 958	195 928
Humán-egészségügyi, szociális ellátás	68 372	78 796	103 149	129 995	130 509	144 100	151 889	160 050	169 977	161 265	142 337
Művészet, szórakoztatás, szabad idő	75 318	87 630	112 894	137 826	141 957	154 312	161 416	183 898	183 813	179 199	179 981
Egyéb szolgáltatás	66 946	80 752	91 198	103 554	127 136	133 846	140 893	153 512	157 950	160 375	150 045
Nemzetgazdaság összesen	87 750	103 554	122 481	137 193	145 523	158 343	171 351	185 018	198 741	199 837	202 576
Ebből:											
- vállalkozás	88 424	102 834	116 596	127 032	138 926	148 555	162 531	177 415	192 044	200 304	206 848
- költségvetés	86 573	105 944	136 844	160 844	161 559	182 185	193 949	206 225	219 044	201 632	196 186

Megjegyzés: Az adatok a 2008-tól érvényes ágazati rendszer szerint vannak átdolgozva.

Forrás: KSH évközi IMS.

6.2.b. táblázat: Bruttó kereseti arányok a nemzetgazdaságban, százalék

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat	67,6	69,8	69,0	65,2	66,8	65,2	65,6	66,1	67,2	68,6	71,0
Bányászat, köfeyítés	124,3	120,5	110,8	104,1	109,2	108,3	111,2	109,7	113,5	122,1	115,5
Feldolgozóipar	100,3	97,5	92,8	90,3	93,7	92,2	92,6	93,1	92,1	95,2	99,1
Villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás	152,3	147,8	143,9	144,9	153,6	153,5	155,2	159,0	161,8	172,7	179,6
Vízellátás, szennyvíz gyűjtése, kezelése	95,7	91,9	88,7	87,0	89,0	88,9	88,7	88,9	89,6	91,0	95,6
Építőipar	73,3	76,6	70,5	68,7	68,8	67,3	68,6	73,7	73,7	76,2	75,5
Kereskedelem, gépjárműjavítás	89,4	88,2	87,1	84,5	84,2	82,8	84,8	85,4	86,4	87,7	91,7
Szállítás, raktározás	99,7	96,7	91,9	90,7	94,5	94,1	94,6	93,9	93,8	98,3	98,9
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	63,0	64,1	63,5	63,5	61,9	60,5	60,1	60,7	60,7	61,3	60,6
Információ, kommunikáció	193,7	196,5	191,1	182,4	188,0	182,4	179,0	177,8	180,2	183,5	181,7
Pénzügyi, biztosítási tevékenység	216,3	209,6	197,3	199,8	222,8	220,9	234,4	211,1	217,2	213,9	214,0
Ingatlanügyletek	102,0	91,4	91,1	89,0	86,9	84,9	84,9	86,1	85,5	88,9	90,2
Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység	126,1	131,8	122,1	122,3	125,7	126,8	124,3	132,4	141,5	146,6	146,9
Adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység	83,3	86,5	83,8	78,2	77,8	75,5	75,0	75,2	74,0	74,6	71,9
Közigazgatás, védelem; kötelező társadalombiztosítás	118,8	127,2	137,0	131,8	126,7	131,0	130,1	136,9	134,7	117,4	120,2
Oktatás	92,5	94,2	104,9	118,3	109,8	114,6	111,6	104,4	102,9	97,6	96,7
Humán-egészségügyi, szociális ellátás	77,9	76,1	84,2	94,8	89,7	91,0	88,6	86,5	85,5	80,7	70,3
Művészet, szórakoztatás, szabad idő	85,8	84,6	92,2	100,5	97,5	97,5	94,2	99,4	92,5	89,7	88,8
Egyéb szolgáltatás	76,3	78,0	74,5	75,5	87,4	84,5	82,2	83,0	79,5	80,3	74,1
Nemzetgazdaság összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Ebből:											
- vállalkozás	100,8	99,3	95,2	92,6	95,5	93,8	94,9	95,9	96,6	100,2	102,1
- költségvetés	98,7	102,3	111,7	117,2	111,0	115,1	113,2	111,5	110,2	100,9	96,8

Megjegyzés: Az adatok a 2008-tól érvényes ágazati rendszer szerint vannak átdolgozva.

Forrás: KSH évközi IMS.

6.3. táblázat: Regresszióval kiigazított kereseti különbségek

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Férfi	0,1800	0,1600	0,1620	0,1410	0,1480	0,1490	0,1500	0,1520	0,1810	0,1720	0,1460	0,1480
Kevesebb, mint 8 osztály	-0,6030	-0,5740	-0,4870	-0,4550	-0,4110	-0,3900	-0,4800	-0,4090	-0,4350	-0,4030	-0,5580	-0,3700
Általános iskola 8 osztály	-0,4660	-0,4120	-0,3650	-0,3640	-0,3550	-0,3670	-0,3730	-0,3830	-0,4160	-0,4050	-0,4500	-0,3740
Szakköznevelés, szakiskola	-0,3210	-0,2780	-0,2530	-0,2730	-0,2550	-0,2650	-0,2750	-0,2840	-0,2940	-0,2800	-0,3020	-0,2440
Főiskola, egyetem	0,5300	0,5570	0,5310	0,5400	0,6190	0,5870	0,5900	0,5790	0,5620	0,5560	0,6220	0,5750
Becsült gyakorlati idő	0,0248	0,0250	0,0212	0,0213	0,0216	0,0237	0,0238	0,0254	0,0256	0,0250	0,0258	0,0231
Becsült gyakorlati idő négyzete	-0,0004	-0,0004	-0,0003	-0,0003	-0,0003	-0,0004	-0,0004	-0,0004	-0,0004	-0,0004	-0,0004	-0,0004
Közsféra	-0,1990	-0,1230	-0,1140	-0,0581	0,1120	0,1600	0,1130	0,0918	0,0031	0,0224	-0,1310	-0,0589

Megjegyzés: Ezek az eredmények a logaritmuspontban (nagyjából százalékos mértékben) mutatják a különböző csoportok kereseti előnyét-hátrányát a referenciacsoportéhoz képest. Minden közölt paraméter szignifikáns 0,01 szinten. A régióparaméterek a 9.6. táblában szerepelnek.

Referenciakategóriák: nő, érettségizett, Közép-Dunántúlon, nem közsférában dolgozó alkalmazott.

Forrás: FH BT.

6.4. táblázat: Az alacsony keresetű dolgozók^a százalékos aránya
nemek, korcsoport, iskolai végzettség és ágak szerint

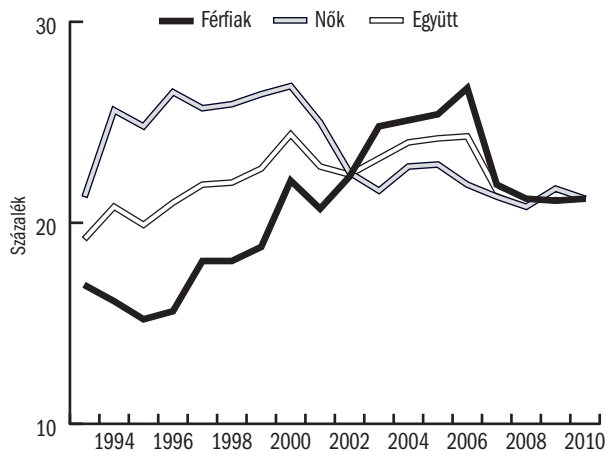
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Nemek szerint																
Férfiak	15,2	15,6	18,1	18,1	18,8	22,1	20,7	22,3	24,8	25,1	25,4	26,7	21,9	21,2	21,1	21,2
Nők	24,8	26,5	25,7	25,9	26,4	26,8	25,0	22,5	21,6	22,8	22,9	21,9	21,3	20,8	21,7	21,2
Korcsoportok szerint																
-24	40,2	37,8	39,1	37,7	37,9	37,0	35,5	37,6	39,9	43,9	44,2	46,3	40,1	34,6	38,9	38,2
25-54	18,0	19,4	20,2	20,6	21,3	22,8	21,9	21,8	22,3	23,6	24,0	24,2	21,4	20,6	21,0	20,9
55+	10,3	11,0	11,8	12,7	17,2	19,8	18,1	16,2	15,3	16,5	16,5	16,4	15,8	15,5	17,6	18,1
Iskolai végzettség szerint																
8 általános és kevesebb	37,6	40,1	40,6	42,9	43,9	43,4	40,4	38,3	37,1	39,6	41,2	40,1	41,4	41,3	47,4	43,4
Szakképzést nyújtó iskolák	24,7	23,7	27,0	26,9	28,6	31,2	29,4	32,1	35,4	35,7	36,8	37,9	32,9	32,1	33,5	33,3
Középsiskola	12,9	13,1	14,0	14,2	15,4	18,8	18,0	16,5	17,7	18,6	18,6	19,7	16,1	15,4	16,4	17,3
Felsőfokú végzettség	3,1	3,2	3,0	3,4	3,2	4,7	4,7	3,6	3,5	3,9	3,8	4,3	2,5	2,4	2,3	2,9
Ágak szerint^b																
Mezőgazdaság	32,1	30,1	36,7	36,7	38,1	38,0	34,3	37,9	37,3	37,1	37,5	41,6	37,9	36,6	36,7	34,6
Feldolgozóipar	16,4	15,8	18,5	18,9	18,9	20,0	19,1	19,4	25,4	24,7	22,1	24,1	20,8	23,5	23,0	20,5
Építőipar	23,5	26,7	32,7	32,6	36,7	42,9	41,7	44,8	49,8	51,2	50,2	55,2	43,1	37,5	38,1	43,0
Kereskedelem	31,9	31,7	36,0	37,7	36,8	42,8	41,3	44,0	49,0	49,3	51,5	49,4	40,9	35,9	35,2	36,4
Szállítás és távközlés	8,6	8,5	8,8	8,8	9,0	11,3	10,6	10,5	13,6	12,6	13,8	15,1	13,2	14,6	11,2	13,3
Pénzügyek, gazdasági szolgáltatás	17,9	17,0	19,9	19,9	21,1	25,3	22,6	20,7	23,1	23,9	24,6	26,2	20,9	20,0	20,5	20,7
Közigazgatás	17,0	25,9	19,0	15,5	16,0	13,7	13,8	9,3	6,6	8,2	6,0	6,3	7,4	6,7	8,7	8,8
Oktatás	20,6	25,6	21,7	23,2	23,8	21,5	22,6	16,0	4,8	6,9	8,8	6,1	9,0	7,2	11,9	10,6
Egészségügy	25,2	25,9	24,1	25,8	28,0	26,7	19,9	16,1	6,3	8,4	10,3	8,6	12,6	11,1	14,5	13,8
Együtt	19,9	21,0	21,9	22,0	22,7	24,4	22,8	22,4	23,2	24,0	24,2	24,3	21,6	21,0	21,4	21,2

^a Azok aránya, akik kevesebbet keresnek a medián kereset 2/3-ánál.

^b 1995–2008: TEÁOR'03, 2009–: TEÁOR'08 szerint.

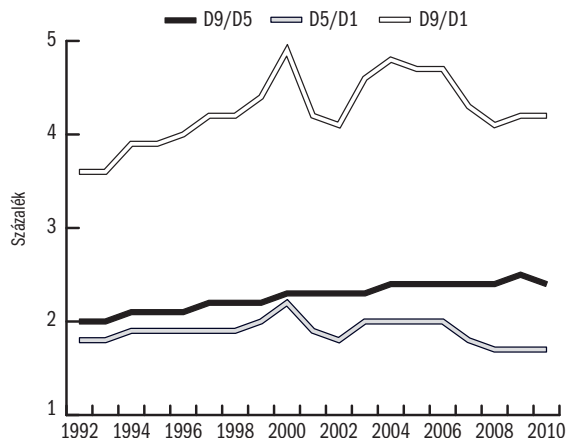
Forrás: FH BT.

6.2. ábra: Az alacsony keresetű dolgozók aránya nemek szerint, százalék

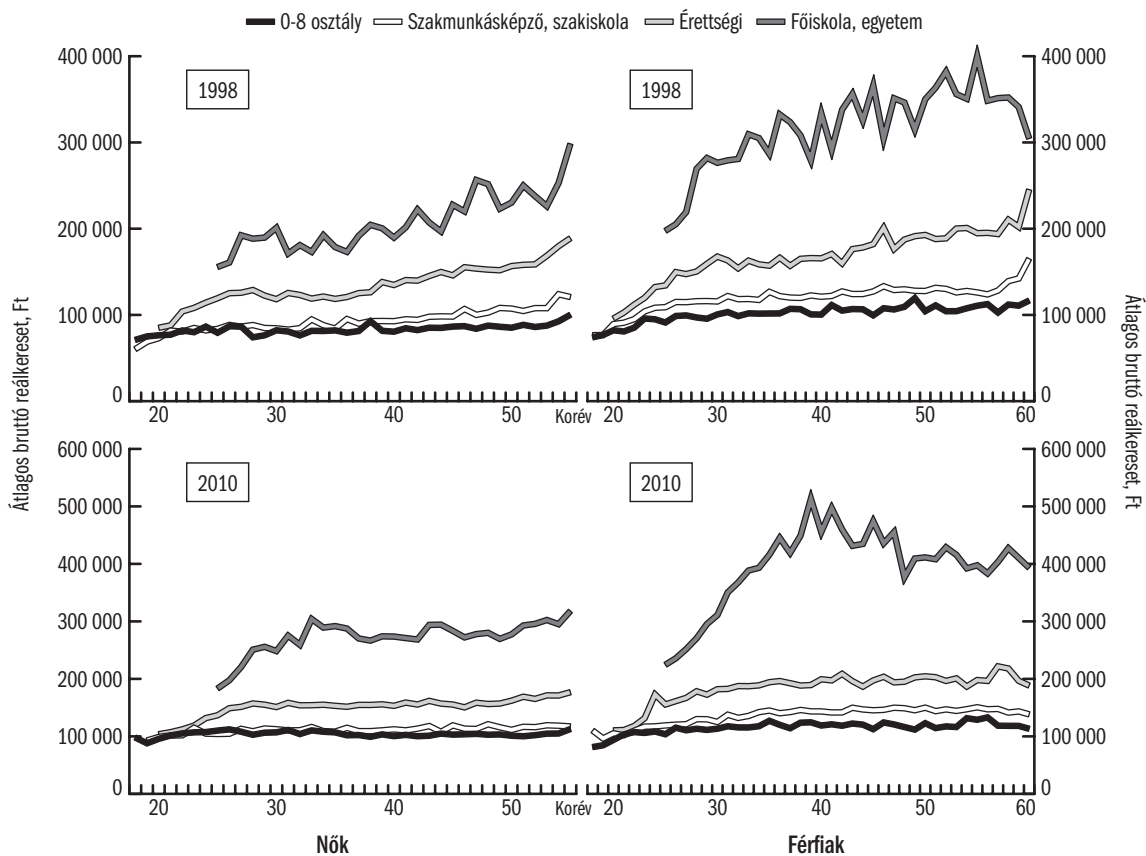
Forrás: FH BT.

6.3. ábra: A bruttó átlagkeresetek differenciáltága

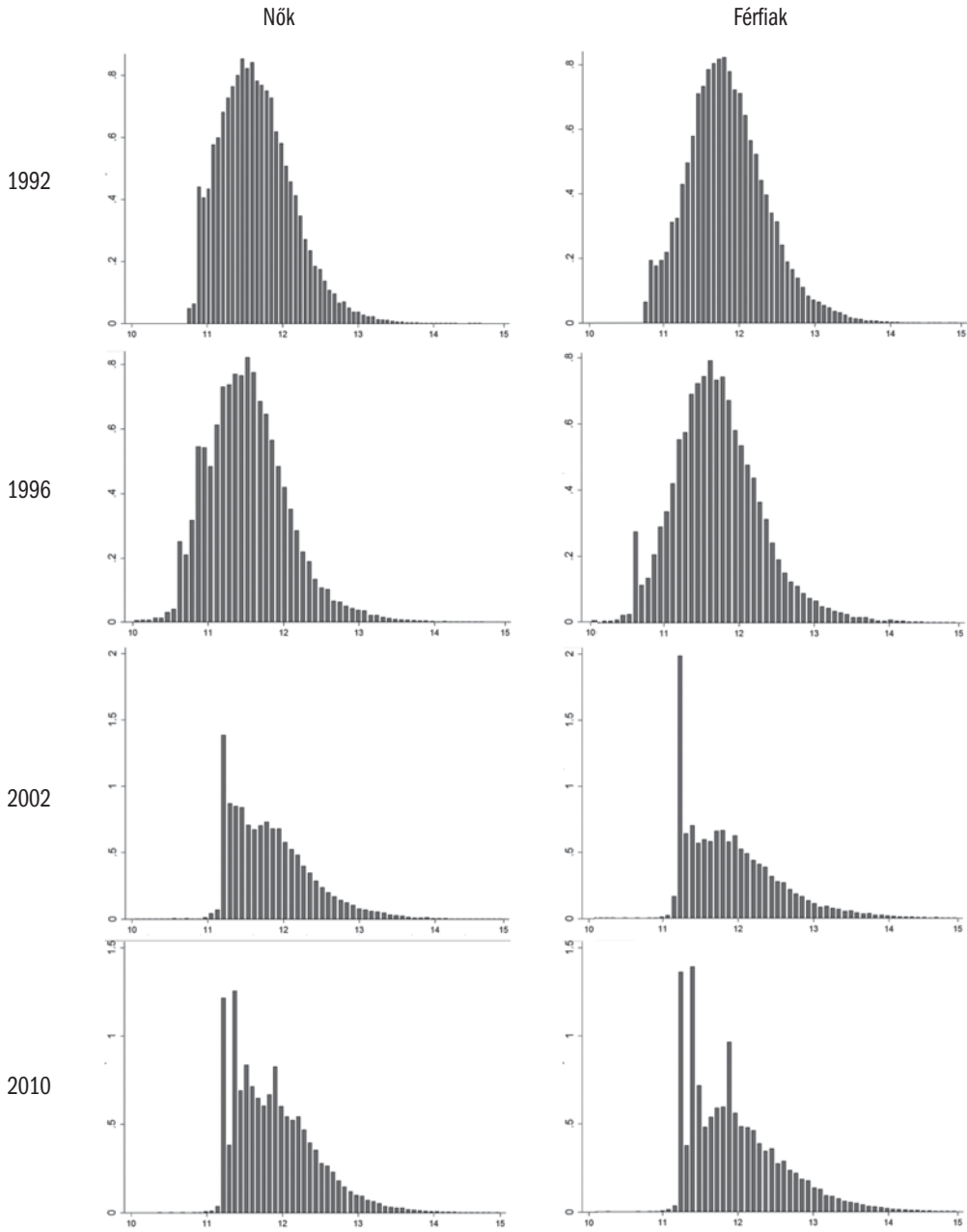
Forrás: FH BT.

6.4. ábra: Életkor-kereseti profilok iskolai végzettség szerint 1998-ban, 2010-ben, nők, férfiak

Forrás: FH BT.

6.5. ábra: A bruttó reálkeresetek logaritmusának eloszlása (2010 = 100%)

Forrás: FH BT.

7.1. táblázat: Az egyes oktatási fokozatokból nappali tagozaton kilépők száma

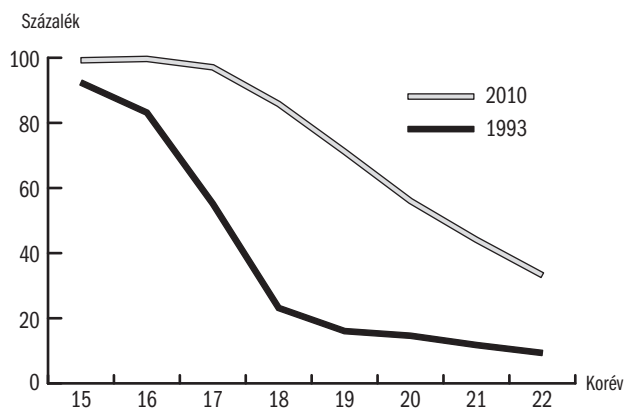
Év	Általános iskola	Szaktanulmányok, szakiskola	Középiskola	Főiskola, egyetem
1980	119 809	49 232	43 167	14 859
1989	170 891	53 724	52 573	15 699
1990	164 614	54 933	53 039	15 963
1991	158 907	59 302	54 248	16 458
1992	151 287	66 261	59 646	16 201
1993	144 200	66 342	68 607	16 223
1994	136 857	62 902	68 604	18 041
1995	122 333	57 057	70 265	20 024
1996	120 529	54 209	73 413	22 128
1997	116 708	46 868	75 564	24 411
1998	113 651	42 866	77 660	25 338
1999	114 302	38 822	73 965	27 049
2000	114 250	35 500 ^a	72 200 ^a	29 843 ^a
2001	114 200 ^a	33 500 ^a	70 441	29 746
2002	113 923	26 941	69 612	30 785
2003	117 747	26 472	71 944	31 911
2004	113 179	26 620	76 669	31 633
2005	115 626	25 519	77 025	32 732
2006	114 240	24 427	76 895	29 871
2007	108 889	17 967	77 527	29 059
2008	106 426	19 289	68 453	28 957
2009	102 798	20 138	78 004	36 064
2010	103 643	20 693	77 930	38 456

^a Becsült adat.

Megjegyzés: Általános iskola: 8. osztályt eredményesen végzettek. Többi fokozat: a fokozatnak megfelelő vizsgát tett. Gyógypedagógiai intézmények nélkül. Főiskola, egyetem: 2007-től a felsőfokú alapképzésben, az osztatlan és mesterképzésben végzettekkel együtt.

Forrás: NEFMI STAT.

7.1. ábra: A nappali tagozaton tanulók a megfelelő korú népesség arányában

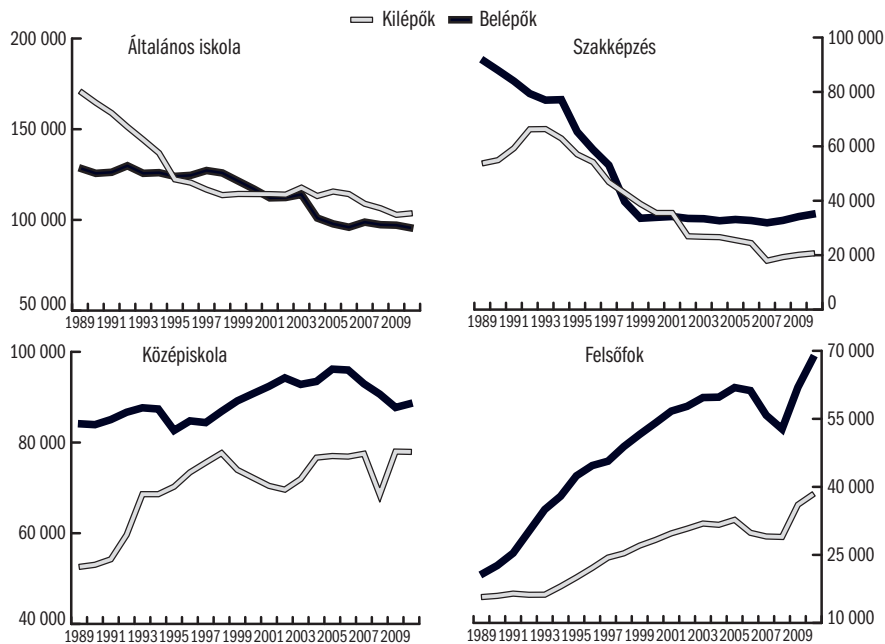
Forrás: NEFMI STAT.

7.2. táblázat: Az egyes oktatási fokozatokba nappali tagozaton belépők száma

Év	Általános iskola	Szaktanulmányok, szakiskola	Középiskola	Főiskola, egyetem
1980	171 347	60 865	57 213	17 886
1989	128 542	91 767	84 140	20 704
1990	125 665	87 932	83 939	22 662
1993	125 679	76 977	87 657	35 005
1994	126 032	77 146	87 392	37 934
1995	123 997	65 352	82 665	42 433
1996	124 554	58 822	84 773	44 698
1997	127 214	53 083	84 395	45 669
1998	125 875	39 965	86 868	48 886
1999	121 424	33 570	89 184	51 586
2000	117 000	33 900 ^a	90 800 ^a	54 100 ^a
2001	112 144	34 210	92 393	56 709
2002	112 345	33 497	94 256	57 763
2003	114 020	33 394	92 817	59 699
2004	101 021	32 645	93 469	59 783
2005	97 810	33 114	96 181	61 898
2006	95 954	32 732	95 989	61 231
2007	98 766	31 897	92 957	55 789
2008	97 345	32 774	90 667	52 755
2009	97 083	34 177	87 731	61 948
2010	95 469	35 177	88 644	68 715

^a Becsült adat.
 Megjegyzés: Általános iskola: 8. osztályt eredményesen végeztek. Többi fokozat: a fokozatnak megfelelő vizsgát tett. Gyógypedagógiai intézmények nélkül. Főiskola, egyetem: A 2005/2006. tanévtől a felsőfokú alapképzésben, az osztatlan és mesterképzésben részt vevőkkel együtt.
 Forrás: NEFMI STAT.

7.2. ábra: Belépők és kilépők száma az egyes oktatási fokozatokban

Forrás: NEFMI STAT.

7.3. táblázat: Az egyes oktatási fokozatokban nappali tagozaton tanulók száma

Év	Általános iskola	Szaktanulmányok, szakiskola	Középiskola	Főiskola, egyetem
1980/81	1 162 203	162 709	203 238	64 057
1990/91	1 130 656	222 204	291 872	76 601
1996/97	965 998	158 407	361 395	142 113
1997/98	963 997	143 911	368 645	152 889
1998/99	964 248	128 203	376 626	163 100
1999/00	960 601	117 038	386 579	171 612
2001/02	905 932	124 615	420 889	184 071
2002/03	893 261	123 069	426 384	193 155
2003/04	874 296	123 206	437 909	204 910
2004/05	854 930	123 008	438 496	212 292
2005/06	828 594	121 815	441 002	217 245
2006/07	800 635	119 520	443 166	224 616
2007/08	783 948	122 973	441 886	227 118
2008/09	765 822	123 640	439 957	224 894
2009/10	752 896	128 479	443 078	222 564
2010/11	736 977	129 076	438 892	218 057

Megjegyzés: Gyógypedagógiai oktatás nélkül. A 2001/2002 tanévtől a 6 illetve 8 évfolyamos gimnáziumok 5–8. évfolyamának tanulói a középiskolások között szerepelnek. A 2000/01-es adathiány oka, hogy az alapadatot biztosító adatgyűjtésből az NEFMI technikai nehézségek miatt nem tudott feldolgozást készíteni. Főiskola, egyetem: A 2005/2006. tanévtől a felsőfokú alapképzésben, az osztatlan és mesterképzésben részt vevőkkel együtt.

Forrás: NEFMI STAT.

7.4. táblázat: Az egyes oktatási fokozatokban nem nappali tagozaton tanulók száma

Év	Általános iskola	Szaktanulmányok, szakiskola	Középiskola	Főiskola, egyetem
1980/81	15 627	-	130 332	37 109
1990/91	11 536	-	68 162	25 786
1996/97	4 099	-	74 653	56 919
1997/98	3 165	-	78 292	80 768
1998/99	3 016	-	84 862	95 215
1999/00	3 146	-	88 462	107 385
2000/01	2 940	1 070	91 700	118 994
2001/02	2 793	2 453	95 231	129 167
2002/03	2 785	3 427	93 172	148 032
2003/04	3 190	3 216	93 322	162 037
2004/05	2 766	3 505	90 321	166 174
2005/06	2 543	4 049	89 950	163 387
2006/07	2 319	4 829	91 035	151 203
2007/08	2 245	5 874	83 008	132 273
2008/09	2 083	4 983	74 008	115 957
2009/10	2 035	6 594	70 124	105 511
2010/11	1 997	8 068	76 404	99 962

Megjegyzés: Főiskola, egyetem: A 2005/2006. tanévtől a felsőfokú alapképzésben, az osztatlan és mesterképzésben részt vevőkkel együtt.

Forrás: NEFMI STAT.

7.5. táblázat: Az egyetemi, főiskolai továbbtanulásra jelentkezők számának alakulása, nappali tagozat

Év	Jelentkezők száma	Felvettek száma	Felvettek a jelentkezők százalékában	A jelentkezők	A felvettek
				az adott évben érettségizők százalékában	
1980	33 339	14 796	44,4	77,2	34,3
1989	44 138	15 420	34,9	84,0	29,3
1990	46 767	16 818	36,0	88,2	31,7
1991	48 911	20 338	41,6	90,2	37,5
1992	59 119	24 022	40,6	99,1	40,3
1993	71 741	28 217	39,3	104,6	41,1
1994	79 805	29 901	37,5	116,3	43,6
1995	86 548	35 081	40,5	123,2	49,9
1996	79 369	38 382	48,4	108,1	52,3
1997	81 924	40 355	49,3	108,4	53,4
1998	81 065	43 629	53,8	104,4	56,2
1999	82 815	44 538	53,8	112,0	60,2
2000	82 957	45 546	54,9	114,9	63,1
2001	84 380	49 874	59,1	119,8	70,8
2002	88 978	52 552	59,1	127,8	75,5
2003	87 110	52 703	60,5	121,1	73,3
2004	95 871	55 179	57,6	125,0	72,0
2005	91 583	52 863	57,7	118,9	68,6
2006	84 262	53 983	64,1	109,6	70,2
2007	74 849	50 941	68,1	96,5	65,7
2008	66 963	52 081	77,8	97,8	76,1
2009	90 878	61 262	67,4	116,5	78,5
2010	100 777	65 503	65,0	129,3	84,1

Megjegyzés: A felsőfokú alapképzésre, osztatlan és mesterképzésre első helyre jelentkezettekkel és felvettekkel együtt. 2008-tól a pót-és keresztfél éves felvételi eljárás során felvettek létszámával együtt.

Forrás: NEFMI STAT.

8.1. táblázat: Az NFSZ kirendeltségein bejelentett betöltetlen álláshelyek száma^a

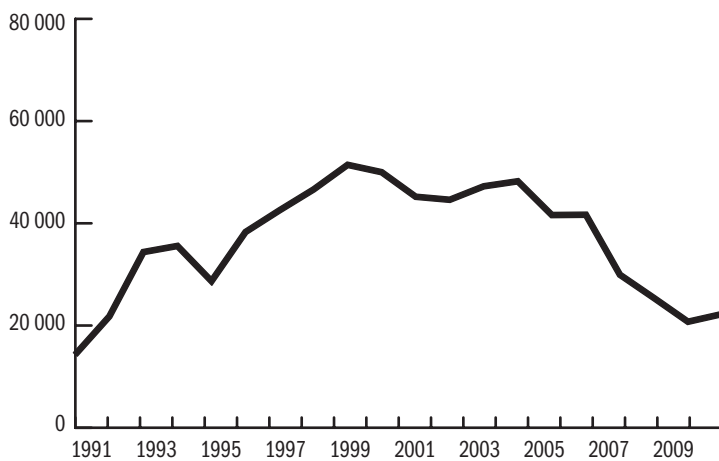
Év	Bejelentett álláshelyek zárónapi száma	Regisztrált munkanélkü- liek ^b zárónapi létszáma	100 regisztrált munkanél- kültre ^b jutó álláshely
1991	14 343	227 270	6,3
1992	21 793	556 965	3,9
1993	34 375	671 745	5,1
1994	35 569	568 366	6,3
1995	28 680	507 695	5,6
1996	38 297	500 622	7,6
1997	42 544	470 112	9,0
1998	46 624	423 121	11,0
1999	51 438	409 519	12,6
2000	50 000	390 492	12,8
2001	45 194	364 140	12,4
2002	44 603	344 715	12,9
2003	47 239	357 212	13,2
2004	48 223	375 950	12,8
2005	41 615	409 929	10,2
2006	41 677	393 465	10,6
2007	29 933	426 915	7,0
2008	25 386	442 333	5,7
2009	20 739	561 768	3,7
2010	22 241	582 664	3,8

^a Hónap végi záró adatok átlaga.

^b 2005. november 1-je után: nyilvántartott álláskereső.

Forrás: FH.

8.1. ábra: Az NFSZ kirendeltségein bejelentett betöltetlen álláshelyek számának alakulása

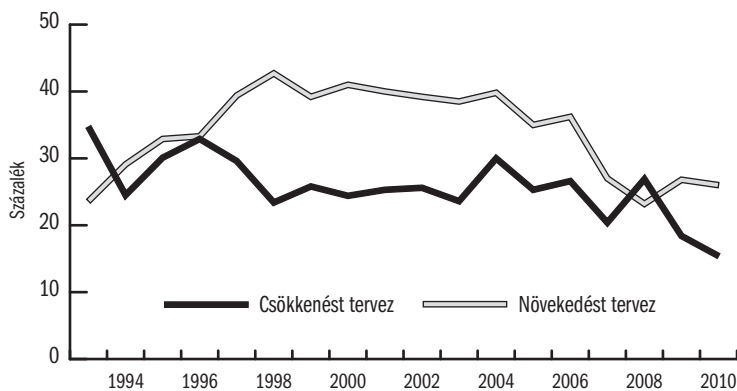
Forrás: FH.

8.2. táblázat: Létszámnövelést illetve -csökkenést tervező vállalatok aránya^a, százalék

Év	Félév	Csökkenést tervez	Növekedést tervez	Év	Félév	Csökkenést tervez	Növekedést tervez
1993	I.	34,7	23,6	2000	I.	24,4	41,0
	II.	28,5	22,3		II.	27,2	36,5
1994	I.	24,5	29,1	2001	I.	25,3	40,0
	II.	21,0	29,7		II.	28,6	32,6
1995	I.	30,1	32,9	2002	I.	25,6	39,2
	II.	30,9	27,5		II.	27,9	35,4
1996	I.	32,9	33,3	2003	I.	23,6	38,5
	II.	29,4	30,4		II.	32,1	34,3
1997	I.	29,6	39,4	2004	I.	30,0	39,8
	II.	30,7	36,8		II.	25,3	35,0
1998	I.	23,4	42,7	2005	I.	26,6	36,2
	II.	28,9	37,1		II.	20,4	27,0
1999	I.	25,8	39,2	2006	I.	26,9	23,2
	II.	28,8	35,8		II.	18,4	26,8
				2007		15,4	26,0
				2008			
				2009			
				2010			

^a A kérdéskört követő fél évben, a FH PROG mintában, 2004-től a kérdéskört követő egy év múlva.

Forrás: FH PROG.

8.2. ábra: Létszámcsökkentést és létszámnövekedést tervező vállalatok aránya

Forrás: FH PROG.

9.1. táblázat: Regionális különbségek: foglalkoztatási ráta^a

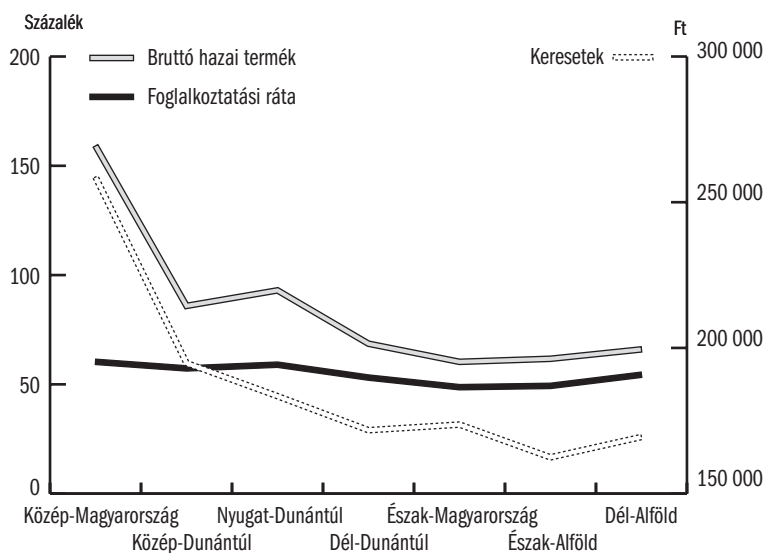
Év	Közép-Magyarország	Közép-Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	Dél-Dunántúl	Észak-Magyarország	Észak-Alföld	Dél-Alföld	Összesen
1992	62,3	57,7	62,0	57,2	52,2	52,5	57,9	58,0
1993	58,4	55,2	60,5	52,9	49,3	48,4	53,4	54,5
1994	57,2	54,4	59,9	52,4	47,7	47,5	53,0	53,5
1995	57,1	53,1	58,5	48,8	46,3	46,4	53,0	52,5
1996	56,8	52,7	59,3	50,3	45,7	45,6	52,8	52,4
1997	56,8	53,6	59,8	50,0	45,7	45,2	53,6	52,5
1998	57,7	56,0	61,6	51,5	46,2	46,4	54,2	53,7
1999	59,7	58,5	63,1	52,8	48,1	48,8	55,3	55,6
2000	60,5	59,2	63,4	53,5	49,4	49,0	56,0	56,3
2001	60,6	59,3	63,1	52,3	49,7	49,5	55,8	56,2
2002	60,9	60,0	63,7	51,6	50,3	49,3	54,2	56,2
2003	61,7	62,3	61,9	53,4	51,2	51,6	53,2	57,0
2004	62,9	60,3	61,4	52,3	50,6	50,4	53,6	56,8
2005	63,3	60,2	62,0	53,4	49,5	50,2	53,8	56,9
2006	62,7	61,4	62,8	53,6	50,4	51,1	54,3	57,3
2007	62,7	61,8	63,4	51,2	50,8	50,5	55,2	57,3
2008	62,7	60,3	62,1	51,0	49,5	49,9	54,5	56,7
2009	61,6	57,8	59,7	52,1	48,6	48,1	53,2	55,4
2010	60,3	57,3	59,0	53,1	48,7	49,3	54,4	55,4

^a 15–64 éves népesség.

Megjegyzés: 2000-ig az 1990. évi népszámlálás adatain alapuló súlyokkal számolva.

Forrás: *KSH MEF*.

9.1. ábra: Regionális különbségek: foglalkoztatási ráta, keresetek és bruttó hazai termék a tervezési statisztikai régiókban

Forrás: Foglalkoztatási ráta: *KSH MEF*; bruttó hazai termék: *KSH*; keresetek: *FH BT*.

9.2. táblázat: Regionális különbségek: munkanélküliségi ráta a Munkaerő-felmérés szerint^a

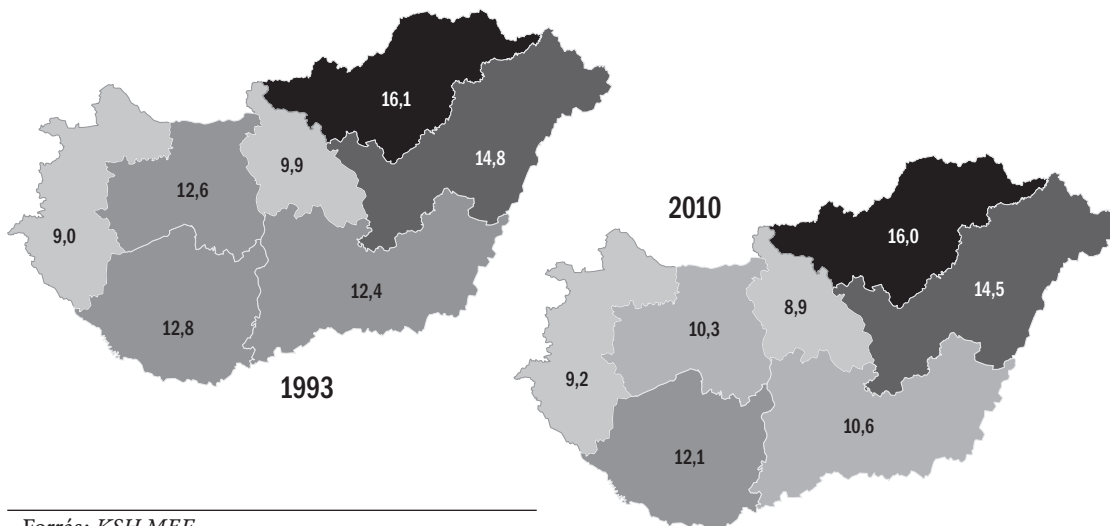
Év	Közép-Magyarország	Közép-Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	Dél-Dunántúl	Észak-Magyarország	Észak-Alföld	Dél-Alföld	Összesen
1992	7,4	11,7	7,3	9,6	14,0	12,5	10,2	9,9
1993	9,9	12,6	9,0	12,8	16,1	14,8	12,4	12,1
1994	8,8	10,7	7,7	12,0	15,2	13,8	10,5	10,8
1995	7,4	11,0	6,9	12,1	16,0	13,8	9,3	10,3
1996	8,2	10,4	7,1	9,4	15,5	13,2	8,4	10,0
1997	7,0	8,1	6,0	9,9	14,0	12,0	7,3	8,8
1998	5,7	6,8	6,1	9,4	12,2	11,1	7,1	7,8
1999	5,2	6,1	4,4	8,3	11,6	10,2	5,8	7,0
2000	5,3	4,9	4,2	7,8	10,1	9,3	5,1	6,4
2001	4,3	4,3	4,1	7,7	8,5	7,8	5,4	5,7
2002	3,9	5,0	4,0	7,9	8,8	7,8	6,2	5,8
2003	4,0	4,6	4,6	7,9	9,7	6,8	6,5	5,9
2004	4,5	5,6	4,6	7,3	9,7	7,2	6,3	6,1
2005	5,2	6,3	5,9	8,8	10,6	9,1	8,2	7,2
2006	5,1	6,1	5,7	9,0	11,0	10,9	7,8	7,5
2007	4,7	5,0	5,0	10,0	12,3	10,8	7,9	7,4
2008	4,6	5,8	5,0	10,3	13,4	12,0	8,8	7,8
2009	6,6	9,3	8,6	11,0	15,2	14,2	10,9	10,0
2010	8,9	10,3	9,2	12,1	16,0	14,5	10,6	11,2

^a 15–74 éves népesség.

Megjegyzés: 2000-ig az 1990. évi népszámlálás adatain alapuló súlyokkal számolva.

Forrás: KSH MEF.

9.2. ábra: Regionális különbségek: munkanélküliségi ráta a Munkaerő-felmérés szerint a tervezési statisztikai régiókban

Forrás: KSH MEF.

9.3. táblázat: Regionális különbségek: A regisztrált munkanélküliek^a aránya a gazdaságilag aktív népességhez viszonyítva^b, százalék

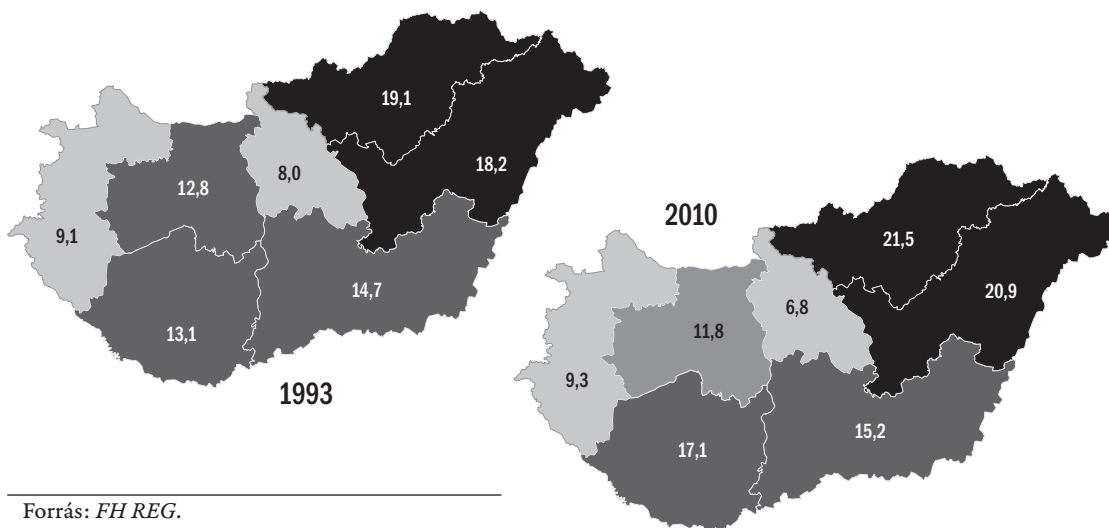
Év	Közép-Magyarország	Közép-Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	Dél-Dunántúl	Észak-Magyarország	Észak-Alföld	Dél-Alföld	Összesen
1991	1,7	3,7	2,8	4,8	7,0	6,5	5,2	4,1
1992	5,7	10,4	7,2	10,8	15,7	15,0	12,2	10,3
1993	8,0	12,8	9,1	13,1	19,1	18,2	14,7	12,9
1994	6,6	11,5	8,5	11,9	16,6	16,9	12,9	11,3
1995	6,3	10,6	7,6	11,7	15,6	16,1	11,5	10,6
1996	6,4	10,7	8,0	12,6	16,7	16,8	11,3	11,0
1997	5,6	9,9	7,3	13,1	16,8	16,4	11,0	10,5
1998	4,7	8,6	6,1	11,8	16,0	15,0	10,1	9,5
1999	4,5	8,7	5,9	12,1	17,1	16,1	10,4	9,7
2000	3,8	7,5	5,6	11,8	17,2	16,0	10,4	9,3
2001	3,2	6,7	5,0	11,2	16,0	14,5	9,7	8,5
2002	2,8	6,6	4,9	11,0	15,6	13,3	9,2	8,0
2003	2,8	6,7	5,2	11,7	16,2	14,1	9,7	8,3
2004	3,2	6,9	5,8	12,2	15,7	14,1	10,4	8,7
2005	3,4	7,4	6,9	13,4	16,5	15,1	11,2	9,4
2006	3,1	7,0	6,3	13,0	15,9	15,0	10,7	9,0
2007	3,5	6,9	6,3	13,6	17,6	16,6	11,7	9,7
2008	3,6	7,1	6,3	14,3	17,8	17,5	11,9	10,0
2009	5,4	11,5	9,5	17,8	20,9	20,2	14,4	12,8
2010	6,6	11,8	9,3	17,1	21,5	20,9	15,2	13,3

^a 2005. november 1-je után: nyilvántartott álláskeresők aránya. Az 1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról 2005. november 1-jei változása a regisztrált munkanélküli fogalmát „nyilvántartott álláskeresőkre” változtatta.

^b Vetítési alap a gazdaságilag aktív népesség előző év január 1-jén.

Forrás: FH REG.

9.3. ábra: Regionális különbségek: regisztrált munkanélküliségi ráta a tervezési statisztikai régiókban

Forrás: FH REG.

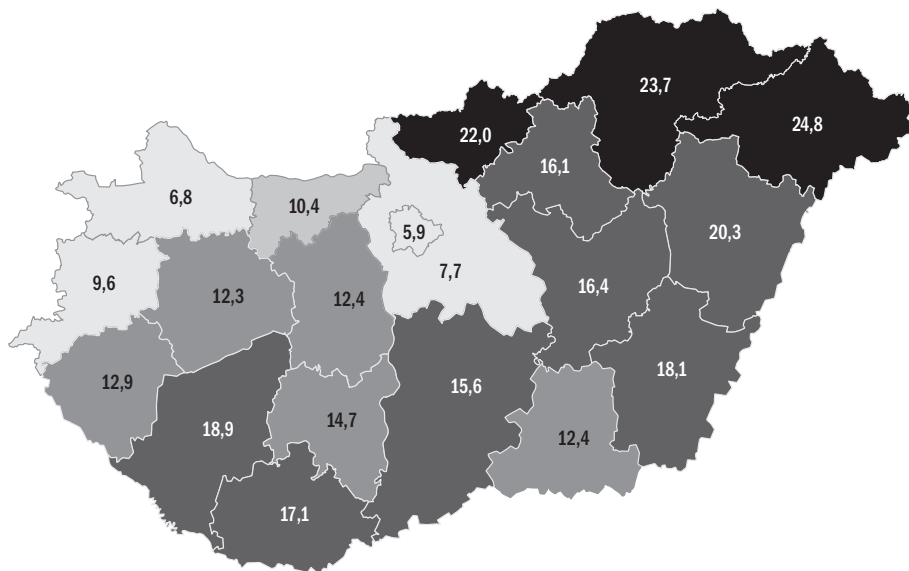
9.4. táblázat: Regisztrált munkanélküliségi ráta^a megyénként, éves átlag, százalék

Megye	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Budapest	0,1	5,7	5,7	4,8	4,0	3,7	3,0	2,6	2,2	2,4	2,8	2,9	2,6	3,0	3,1	4,6	5,9
Baranya	1,1	11,8	12,2	13,3	11,8	11,6	11,6	11,1	11,2	11,9	11,6	13,4	13,3	12,9	13,6	14,7	17,1
Bács-Kiskun	1,1	11,0	10,9	10,7	9,7	10,0	10,0	9,3	8,8	9,4	9,9	10,4	10,2	11,4	12,0	17,9	15,6
Békés	1,1	14,0	14,0	13,5	13,0	13,0	13,1	11,9	11,2	11,5	12,0	13,0	13,5	15,0	14,8	17,3	18,1
Borsod-Abaúj-Zemplén	2,3	16,7	18,0	19,0	17,9	19,5	20,3	19,0	19,1	19,6	18,3	18,9	18,0	19,9	20,1	23,1	23,7
Csongrád	1,0	9,9	9,3	9,2	8,1	8,5	8,6	8,3	8,1	8,5	9,7	10,7	8,8	9,2	9,3	11,6	12,4
Fejér	1,0	10,6	10,4	9,4	8,4	8,3	7,2	6,4	6,4	7,1	7,3	7,4	7,3	7,1	7,5	11,5	12,4
Győr-Moson-Sopron	0,5	6,8	7,4	6,4	5,1	4,8	4,6	4,1	4,0	4,1	4,6	5,4	4,6	4,1	4,1	6,9	6,8
Hajdú-Bihar	0,9	14,2	15,6	15,0	14,0	15,6	14,7	13,6	12,8	13,1	12,9	14,0	13,9	15,6	16,5	19,1	20,3
Heves	1,6	12,5	13,6	12,1	11,7	12,3	12,0	10,6	9,8	10,0	10,6	11,3	11,1	12,2	12,7	15,8	16,1
Jász-Nagykun-Szolnok	1,6	14,6	14,8	14,8	13,5	13,7	13,4	11,5	10,2	10,7	11,2	12,0	11,4	11,8	12,2	15,5	16,4
Komárom-Esztergom	1,0	11,3	12,0	11,4	9,8	10,1	8,3	7,0	6,7	6,0	5,8	6,8	5,8	5,4	5,5	10,2	10,4
Nógrád	2,4	16,3	17,0	16,3	15,6	16,2	14,9	14,3	13,8	14,6	14,6	16,1	16,1	17,7	17,8	21,2	22,0
Pest	0,5	7,6	7,8	7,3	6,3	6,0	5,2	4,4	3,7	3,7	3,8	4,2	3,9	4,3	4,4	6,7	7,7
Somogy	1,4	11,2	12,5	12,7	11,3	12,2	11,9	11,6	11,5	12,2	13,4	14,5	14,6	16,2	16,9	19,4	18,9
Szabolcs-Szatmár-Bereg	2,6	19,3	19,7	18,9	17,2	18,7	19,5	17,8	16,7	17,7	17,5	18,6	18,8	21,0	22,4	24,7	24,8
Tolna	1,6	12,2	13,4	13,5	12,3	12,9	11,8	11,0	10,0	10,7	11,6	11,8	10,5	11,5	12,1	15,2	14,7
Vas	0,4	7,2	7,2	6,7	5,6	5,6	5,2	4,9	4,5	5,0	6,0	6,8	6,1	6,2	6,1	9,8	9,6
Veszprém	0,9	10,0	9,9	9,2	7,9	8,2	7,2	6,9	6,6	7,0	7,3	8,0	7,7	8,0	8,2	12,6	12,3
Zala	0,8	9,2	9,8	9,2	8,1	7,7	7,2	6,5	6,4	7,0	7,4	9,3	9,0	9,3	9,4	13,0	12,9
Összesen	1,0	10,6	11,0	10,5	9,5	9,7	9,3	8,5	8,0	8,3	8,7	9,4	9,0	9,7	10,0	12,8	13,3

^a 2005. november 1-je után: nyilvántartott álláskeresők aránya. Az 1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról 2005. november 1-jei változása a regisztrált munkanélküli fogalmát „nyilvántartott álláskeresőkre” változtatta. Vetítési alap a gazdaságilag aktív népesség előző év január 1-jei száma.

Forrás: FH REG.

9.4. ábra: Regisztrált megyei munkanélküliségi ráták átlagai, 2010

Forrás: FH REG.

9.5. táblázat: Regionális különbségek: keresetek^a

Év	Közép-Magyarország	Közép-Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	Dél-Dunántúl	Észak-Magyarország	Észak-Alföld	Dél-Alföld	Összesen
1989	11 719	10 880	10 108	10 484	10 472	9 675	9 841	10 822
1996	58 154	46 632	44 569	43 015	41 439	41 222	41 208	47 559
1997	70 967	56 753	52 934	51 279	51 797	50 021	50 245	58 022
1998	86 440	68 297	64 602	60 736	60 361	58 208	58 506	69 415
1999	101 427	77 656	74 808	70 195	70 961	68 738	68 339	81 067
2000	114 637	87 078	83 668	74 412	77 714	73 858	73 591	90 338
2001	132 136	100 358	96 216	86 489	88 735	84 930	84 710	103 610
2002	149 119	110 602	106 809	98 662	102 263	98 033	97 432	117 672
2003	170 280	127 819	121 464	117 149	117 847	115 278	113 532	135 472
2004	184 039	137 168	131 943	122 868	128 435	124 075	121 661	147 111
2005	192 962	147 646	145 771	136 276	139 761	131 098	130 406	157 770
2006	212 001	157 824	156 499	144 189	152 521	142 142	143 231	171 794
2007	229 897	173 937	164 378	156 678	159 921	153 241	153 050	186 229
2008	245 931	185 979	174 273	160 624	169 313	160 332	164 430	198 087
2009	254 471	187 352	182 855	169 615	169 333	160 688	164 638	203 859
2010	258 653	194 794	183 454	171 769	173 696	162 455	169 441	207 456

^a Bruttó havi kereset (Ft/fő), május.

Megjegyzés: Az adatok a költségvetésben dolgozóakra, illetve az alábbi méretkategóriájú vállalatoknál dolgozóakra vonatkoznak: 1989: 20 fős és nagyobb; 1996–99: 10 fős és nagyobb; 2000–: 5 fős és nagyobb. Teljes munkaidős alkalmazottak.

Forrás: FH BT.

9.6. táblázat: Regresszióval kiigazított kereseti különbségek

Év	Közép-Magyarország	Nyugat-Dunántúl	Dél-Dunántúl	Észak-Magyarország	Észak-Alföld	Dél-Alföld
1996	0,0894	-0,0408	-0,0857	-0,1090	-0,1190	-0,1060
1997	0,0730	-0,0473	-0,1050	-0,1010	-0,1160	-0,1170
1998	0,0759	-0,0501	-0,1120	-0,1250	-0,1500	-0,1350
1999	0,1000	-0,0175	-0,1120	-0,1070	-0,1340	-0,1220
2000	0,0729	-0,0067	-0,1610	-0,1320	-0,1500	-0,1660
2001	0,0739	-0,0200	-0,1500	-0,1400	-0,1550	-0,1630
2002	0,0903	-0,0378	-0,1120	-0,0950	-0,1170	-0,1070
2003	0,0493	-0,0542	-0,1220	-0,1220	-0,1400	-0,1410
2004	0,0648	-0,0313	-0,1410	-0,0953	-0,1400	-0,1270
2005	0,0291	-0,0372	-0,1310	-0,1010	-0,1450	-0,1390
2006	0,0691	-0,0191	-0,1430	-0,0856	-0,1300	-0,1130
2007	0,0659	-0,0826	-0,1380	-0,1260	-0,1570	-0,1440
2008	0,0467	-0,0926	-0,1820	-0,1380	-0,1930	-0,1640
2009	0,0732	-0,0468	-0,1300	-0,1220	-0,1470	-0,1450
2010	0,0599	-0,0773	-0,1480	-0,1220	-0,1700	-0,1600

Megjegyzés: Ezek az eredmények a logaritmuspontban (nagyjából százalékos mértékben) mutatják a különböző csoportok kereseti előnyét-hátrányát a referenciacsoport-hoz képest. Minden közölt paraméter szignifikáns 0,01 szinten.

Referenciakategóriák: nő, érettségizett, Közép-Dunántúlon, nem közszférában dolgozó alkalmazott.

Forrás: FH BT.

9.7. táblázat: Regionális különbségek: bruttó hazai termék

Év	Közép-Magyarország	Közép-Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	Dél-Dunántúl	Észak-Magyarország	Észak-Alföld	Dél-Alföld	Összesen
Ezer Ft/fő/hó								
1996	993	617	701	532	459	468	539	669
1997	1 254	801	871	641	554	569	640	830
1998	1 474	969	1 083	754	662	660	742	983
1999	1 710	1 051	1 275	859	731	707	819	1 113
2000	2 014	1 255	1 468	957	827	815	918	1 290
2001	2 311	1 372	1 539	1 074	947	965	1 031	1 458
2002	2 701	1 462	1 703	1 204	1 050	1 062	1 136	1 648
2003	2 940	1 719	2 001	1 321	1 186	1 213	1 254	1 841
2004	3 237	1 953	2 143	1 468	1 366	1 351	1 439	2 021
2005	3 564	2 056	2 169	1 517	1 439	1 390	1 483	2 185
2006	3 921	2 127	2 359	1 591	1 505	1 487	1 563	2 359
2007	4 182	2 319	2 455	1 711	1 566	1 572	1 652	2 518
2008	4 424	2 398	2 594	1 825	1 643	1 657	1 783	2 665
2009	4 395	2 232	2 416	1 782	1 568	1 605	1 716	2 600
Százalék								
1996	146,9	91,9	105,0	80,0	69,1	70,4	81,2	100,0
1997	149,1	96,0	105,2	77,6	67,3	69,1	77,9	100,0
1998	147,8	98,1	110,5	77,2	68,0	67,7	76,3	100,0
1999	151,1	93,7	114,9	77,7	66,3	64,1	74,5	100,0
2000	152,2	97,3	113,9	74,8	64,6	63,4	71,8	100,0
2001	158,5	94,1	105,6	73,7	64,9	66,2	70,7	100,0
2002	163,9	88,7	103,4	73,0	63,7	64,4	68,9	100,0
2003	161,1	92,4	107,6	71,6	64,0	65,3	68,0	100,0
2004	157,9	95,3	104,5	71,6	66,6	65,9	70,2	100,0
2005	163,2	94,0	99,2	69,4	65,9	63,6	67,8	100,0
2006	166,2	90,2	100,0	67,4	63,8	63,0	66,3	100,0
2007	166,1	92,1	97,5	67,9	63,5	62,4	65,6	100,0
2008	166,0	90,0	97,3	68,5	61,6	62,2	66,9	100,0
2009	159,1	85,9	93,0	68,6	60,3	61,7	66,0	100,0

Forrás: KSH.

9.8. táblázat: Ingázás^a

Év	A lakóhelyükön foglalkoztatottak		Más településen foglalkoztatottak	
	száma, ezer fő	aránya	száma, ezer fő	aránya
1980	3 848,5	76,0	1 217,2	24,0
1990	3 380,2	74,7	1 144,7	25,3
2001	2 588,2	70,1	1 102,1	29,9
2005	2 625,1	68,2	1 221,3	31,8
2008	2 645,2	70,9	1 085,1	29,1

^a Módszertani megjegyzéseket lásd: Dr. Lakatos Miklós – Váradi Rita: A foglalkoztatottak napi ingázásának jelentősége a migrációs folyamatokban. *Statistikai Szemle*, 87. évf. 2009. 7–8. sz. p. 763–794.

Forrás: 1980–2005: NSZ, mikrocenzusok, 2008: MEF ad hoc modul.

10.1. táblázat: Sztrájkok

Év	A sztrájkok száma	A sztrájkokban résztvevők száma, fő	Kiesett órák száma (ezer)
1993	5	2 574	42
1994	4	31 529	229
1995 ^a	7	172 048	1 708
1996	8	4 491	19
1997	5	853	15
1998	7	1 447	3
1999	5	16 685	242
2000	5	26 978	1 192
2001	6	21 128	61
2002	4	4 573	9
2003	7	10 831	19
2004	8	6 276	116
2005	11	1 425	8
2006	16	24 670	52
2007	13	64 612	189
2008	8	8 633	..
2009	9	3 134	8,6
2010	8	3 263	133,1

^a A pedagógussztrájk adatai részben becsült adatok.

Forrás: KSH sztrájkstatisztika.

10.2. táblázat: Központi bérmegállapodások^a

Év	ÉT-ajánlás		Tényleges	
	Minimum	Maximum	Költségvetési szektor	Versenyszféra
1994	113,0-115,0	121,0-123,0	127,0	123,4
1995	-	-	110,7	119,7
1996	113,0	124,0	114,6	123,2
1997	114,0	122,0	123,2	121,8
1998	113,5	116,0	118,0	118,5
1999	112,0	115,0	119,2	114,8
2000	108,5	111,0	112,3	114,2
2001	122,9	116,3
2002	108,0	110,5	129,2	113,3
2003	4,5 % reálbér növekedés	n.é.	117,5	108,9
2004	107,0	108,0	100,4	109,3
2005	106,0	n.é.	112,8	106,9
2006	104,0	105,0	106,4	109,3
2007	105,5	108,0	106,4	109,1
2008	105,0	107,5	106,2	108,4
2009	103,0	105,0	92,1	104,3
2010	reálbér megőrzés	n.é.	100,5 ^b	102,6 ^b

^a Az ÉT-megállapodásokban ajánlott és tényleges bruttó keresetnövekedési ütemek. Előző év = 100.

^b Átlagos reálbér index.

Forrás: KSH, NEFMI.

10.3. táblázat: Minimálbér, garantált bérminimum^a

Dátum	Minimálbér havi összege, Ft	A bruttó átlagkereset százalékában	Garantált bérminimum havi összege ^b	Garantált bérminimum havi összege ^c	Garantált bérminimum havi összege ^d
1992. I. 1.	8 000	35,8	-	-	-
1993. II. 1.	9 000	33,1	-	-	-
1994. II. 1.	10 500	30,9	-	-	-
1995. III. 1.	12 200	31,4	-	-	-
1996. II. 1.	14 500	31,0	-	-	-
1997. I. 1.	17 000	29,7	-	-	-
1998. I. 1.	19 500	28,8	-	-	-
1999. I. 1.	22 500	29,1	-	-	-
2000. I. 1.	25 500	29,1	-	-	-
2001. I. 1.	40 000	38,6	-	-	-
2002. I. 1.	50 000	40,8	-	-	-
2003. I. 1.	50 000	36,4	-	-	-
2004. I. 1.	53 000	37,2	-	-	-
2005. I. 1.	57 000	33,6	-	-	-
2006. I. 1.	62 500	36,5	-	-	-
2006. VII. 1.	62 500	36,5	65 700	68 800	-
2007. I. 1.	65 500	35,4	72 100	75 400	-
2008. I. 1.	69 000	34,7	82 800	86 300	-
2009. I. 1.	71 500	35,8	-	-	87 000
2009. VII. 1.	71 500	..	-	-	87 500
2010. I. 1.	73 500	36,3	-	-	89 500
2011. I. 1.	78 000	..	-	-	94 000

^a A garantált bérminimum a legalább középfokú iskolai végzettséget, szakképzettséget igénylő munkakörben foglalkoztatott munkavállalót illeti meg.

^b Szakképzettek garantált bérminimuma 2 évnél kevesebb gyakorlati idővel.

^c Szakképzettek garantált bérminimuma legalább 2 év gyakorlati idővel, vagy 50 év feletti munkavállaló esetén.

^d 2009. január 1-jétől kikerült a jogszabályból a két éves gyakorlati idővel kapcsolatos, valamint az 50 év felettiekre vonatkozó előírás.

Megjegyzés: A minimálbér mentes a személyi jövedelemadótól 2002 szeptemberétől. Ez az intézkedés a nettó minimálbér 15,9%-os emelkedését eredményezte.

Forrás: KSH.

10.4. táblázat: Egy munkáltatóra kiterjedő hatályú kollektív szerződések állománya a versenyszférában

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Szerződések száma	1 218	1 303	1 358	1 333	1 277	1 272	1 295	1 025	1 033	1 032	1 027	962	966
Érintett létszám, fő	734 545	743 259	730 107	698 262	667 634	649 861	637 508	513 118	489 568	532 065	467 964	432 086	448 138

Forrás: NGM, Kollektív szerződések nyilvántartása.

10.5. táblázat: Egy intézményre kiterjedő hatályú kollektív szerződések állománya a költségvetési szektorban

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Szerződések száma	2 015	2 084	2 079	2 077	2 019	2 026	2 020	1 750	1 435	1 711	1 710	1 737	1 751
Érintett létszám, fő	256 848	274 329	272 051	268 139	251 849	251 352	250 492	228 080	203 497	224 246	222 547	225 434	224 651

Forrás: NGM, Kollektív szerződések nyilvántartása.

10.6. táblázat: Több munkáltatóra kiterjedő hatályú kollektív szerződések állománya a versenyszférában

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Szerződések száma	40	52	70	68	66	71	79	71	75	74	78	80	82
Érintett létszám, fő	317 012	338 354	246 734	213 443	206 729	261 848	263 752	92 196	86 079	83 117	80 506	222 236	221 627

Forrás: NGM, Kollektív szerződések nyilvántartása.

10.7. táblázat: Több intézményre kiterjedő hatályú kollektív szerződések állománya a költségvetési szektorban

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Szerződések száma	7	11	12	10	9	9	10	5	4	2	1	1	1
Érintett létszám, fő	2 498	2 177	2 357	2 081	2 045	2 042	2 072	403	360	238

Forrás: NGM, Kollektív szerződések nyilvántartása.

10.8. táblázat: Vállalati bérmegállapodások száma, az érintett vállalatok száma és a munkavállalók létszáma

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Szerződések száma	768	827	572	471	531	545	515	298	302	214	202	785	905
Érintett létszám, fő	582 751	587 476	334 056	259 033	279 753	316 585	347 223	169 639	151 022	171 259	100 206	377 677	414 522

Forrás: NGM, Kollektív szerződések nyilvántartása.

10.9. táblázat: Több munkáltatóra érvényes bérmegállapodások száma, az érintett vállalatok száma és a munkavállalók érintett létszáma

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Szerződések száma	31	41	23	19	18	22	19	40	44	40	45	62	68
Vállalatok száma	3 048	3 231	211	181	172	243	145	145	162	147	150	2 350	2 460
Érintett létszám, fő	305 035	328 774	125 327	68 882	76 129	88 855	25 175	35 039	42 817	33 735	40 046	191 258	211 753

Forrás: NGM, Kollektív szerződések nyilvántartása.

11.1. táblázat: Gyermek után járó támogatások

Év	Családi adókedvezmény ^a		Családi pótlék ^b		Rendszeres gyermekvédelmi támogatás ^c		Gyermekgondozási díj ^d		Gyermekgondozási segély és támogatás ^d		
	átlagos havi összeg, Ft	családok átlagos száma	egy családra jutó átlagos havi összeg, Ft	családok átlagos száma	átlagos havi összeg, Ft	családok átlagos száma	átlagos havi összeg, Ft	átlagos fő	átlagos havi összeg, Ft	átlagos fő	
1990	-	-	3 539	1 514	100	-	-	5 199	154 977	3 303	94 711
1995	-	-	5 841	1 429	500	-	-	13 215	128 540	7 882	175 773
2000	3 359	1 112	8 496	1 299	800	3 436	786 000	31 448	54 008	16 660	245 410
2001	6 547	1 172	8 617	1 295	800	4 193	780 000	39 274	62 904	17 828	234 221
2002	6 588	1 069	10 034	1 277	900	4 338	758 000	44 901	70 167	19 842	222 104
2003	6 841	1 009	11 283	1 292	000	4 705	704 000	48 742	77 942	22 091	214 640
2004	6 941	969	11 971	1 290	200	5 236	670 000	54 322	83 678	24 174	210 509
2005	6 979	924	12 597	1 264	500	5 619	663 000	58 484	87 172	25 706	208 708
2006	9 392	122	21 637	1 269	000	-	-	62 684	91 678	27 102	212 741
2007	23 031	1 224	000	-	-	68 394	93 973	28 496	207 608
2008	24 521	1 246	600	-	-	73 902	94 515	30 880	208 652
2009	24 524	1 245	900	-	-	78 725	95 050	30 328	214 416
2010	24 442	1 224	000	-	-	81 356	94 682

^a 1999-ben vezették be. 2006-tól beépült a családi pótlékba, adócsökkentő családi kedvezményre csak a 3 és több gyerekes szülők jogosultak, melynek összege havonta 4000 Ft gyermekenként.

^b Éves átlag. 1999-től 2002. XI. 8.-ig nevelési ellátás: családi pótlék és az iskoláztatási támogatás együttes adatait tartalmazza. 2002-től a 13-dik hónapra kifizetett pótlékkal együtt.

^c Éves átlag. 1998-tól 2005-ig létezett.

^d Éves átlag.

Forrás: NAV, KSH Szociális Statisztikai Évkönyvek.

11.2. táblázat: Munkanélküliség esetén járó támogatások és az átlagbér

Év	Munkanélküli járadék és egyéb, nem jövedelemtől függő munkanélküli ellátások ^a		Jövedelempótló támogatás és rendszeres szociális segély ^b		Havi nettó átlagbér, Ft ^c		
	átlagos havi összeg, Ft	átlagos létszám, fő	átlagos havi összeg, Ft	átlagos létszám, fő	férfi	nő	együtt
1990	3 845	30 302	3 209	46 823	11 226	9 455	10 371
1995	11 891	182 788	6 590	234 411	28 831	24 283	26 637
2000	22 818	131 665	14 656	162 245	60 319	50 562	55 650
2001	25 677	119 210	14 749	142 001	69 910	59 059	64 750
2002	30 113	114 934	14 869	132 895	82 745	72 036	77 770
2003	34 762	107 226	15 010	138 127	94 612	84 632	89 906
2004	37 107	109 654	15 864	144 853	98 101	87 710	93 233
2005	39 593	111 732	16 991	158 565	108 139	98 625	103 727
2006	43 344	109 095	23 771	160 426	110 951
2007	46 208	96 463	25 703	194 716	114 282
2008	49 454	97 047	27 347	213 436	122 267
2009	51 831	152 197	26 817	71 816	124 116
2010	50 073	125 651	132 628

^a A havi zárónapi létszámok átlaga. A nyugdíj előtt állók (2000–2002) és a pályakezdők (1990–1995) segélyével együtt.

^b A rendszeres szociális segély adatok 2006-ban a július 1. és december 31. közötti időszakra vonatkoznak, mivel a segély szabályozása megváltozott.

^c A nettó átlagbér a nemzetgazdaság egészére vonatkozik, versenyszféra 1990–1995: 19 fő feletti; 2000–: 4 fő feletti munkáltatók.

Forrás: NFSZ: Munkaerőpiaci helyzetjelentés, 2001. KSH: Társadalmi ellátórendszerek 2007, Szociális Statisztikai Évkönyvek, Népjelölti Statisztikai Évkönyv. KSH Szociális Statisztikai Évkönyvek.

11.3. táblázat: Saját jogú nyugellátásban részesülők létszáma és a teljes ellátásuk átlagösszegei az év januárjában

Év	Öregségi nyugdíj			Korhatár alatti és korhatár feletti rokkantsági nyugdíj, baleseti rokkantsági nyugdíj		
	létszám, fő	emelés előtti átlagösszeg, Ft	emelés utáni átlagösszeg, Ft	létszám, fő	emelés előtti átlagösszeg, Ft	emelés utáni átlagösszeg, Ft
2000	1 671 090	33 258	35 931	762 514	29 217	31 556
2001	1 667 945	37 172	41 002	772 286	32 381	35 705
2002	1 664 062	43 368	47 561	789 544	37 369	40 972
2003	1 657 271	50 652	54 905	799 966	43 185	46 801
2004	1 637 847	57 326	60 962	806 491	48 180	51 220
2005	1 643 409	63 185	67 182	808 107	52 259	55 563
2006	1 658 387	69 145	72 160	806 147	56 485	58 935
2007	1 676 477	74 326	78 577	802 506	59 978	63 120
2008	1 716 315	81 975	87 481	794 797	65 036	69 160
2009	1 731 213	90 476	93 256	779 130	70 979	73 166
2010	1 719 001	94 080	98 804	750 260	73 687	77 500

Forrás: ONYF.

11.4. táblázat: Egészségkárosodott személyek szociális járadékaiban részesülők létszáma és a teljes ellátásuk emelés utáni átlagösszegei az év januárjában

Év	Átmeneti járadék		Rendszeres szociális járadék		Bányászok egészségkárosodási járadéka		Összesen	
	létszám, fő	átlagösszeg, Ft	létszám, fő	átlagösszeg, Ft	létszám, fő	átlagösszeg, Ft	létszám, fő	átlagösszeg, Ft
2000	15 491	18 309	196 689	14 435	2 852	48 581	215 032	15 167
2001	15 640	20 809	198 820	15 610	3 304	53 379	217 764	16 556
2002	11 523	26 043	200 980	17 645	3 348	59 558	215 851	18 744
2003	12 230	30 135	203 656	19 907	3 345	65 380	219 231	21 171
2004	11 949	33 798	207 300	21 370	2 950	69 777	222 199	22 681
2005	13 186	36 847	207 091	22 773	2 839	74 161	223 116	24 259
2006	14 945	40 578	195 954	23 911	2 786	77 497	213 685	25 776
2007	19 158	42 642	184 845	25 050	2 693	80 720	206 696	27 406
2008	21 538	46 537	170 838	27 176	2 601	85 805	194 977	30 096
2009	21 854	46 678	159 146	27 708	2 533	86 165	183 533	30 774
2010	20 327	47 060	148 704	27 645	2 448	86 252	171 479	30 783

Forrás: ONYF.

11.5. táblázat: Rokkantsági járadékban részesülők létszáma és a teljes ellátásuk emelés utáni átlagösszegei az év januárjában

Év	Rokkantsági járadék		Év	Rokkantsági járadék	
	létszám, fő	átlagösszeg, Ft		létszám, fő	átlagösszeg, Ft
2001	25 490	18 220	2006	29 443	28 720
2002	26 350	20 931	2007	30 039	30 219
2003	27 058	23 884	2008	30 677	32 709
2004	27 923	25 388	2009	31 263	33 434
2005	28 738	27 257	2010	31 815	33 429

Forrás: ONYF.

11.6. táblázat: A nyugdíjba vonulás korcentrumsa és a nyugdíjazottak létszáma

Ellátás	2001		2002		2003		2004		2005	
	Átlagkor	Fő	Átlagkor	Fő	Átlagkor	Fő	Átlagkor	Fő	Átlagkor	Fő
Nők										
Öregségi és öregségi jellegű nyugdíjak	57,6	14 388	56,8	25 730	58,8	13 591	57,6	36 806	57,7	45 115
Rokkantsági és baleseti rokkantsági nyugdíj	47,8	24 836	48,1	23 649	48,5	21 507	48,7	19 901	49,1	19 250
Összesen	51,4	39 224	52,6	49 379	52,5	35 098	54,5	56 707	55,1	64 365
Férfiak										
Öregségi és öregségi jellegű nyugdíjak	60,1	28 932	60,1	30 217	59,7	32 611	60,1	36 111	59,9	30 560
Rokkantsági és baleseti rokkantsági nyugdíj	49,6	30 820	49,7	29 013	50,0	27 115	50,1	24 915	50,5	24 565
Összesen	54,7	59 752	55,0	59 230	55,3	59 726	56,0	61 026	55,7	55 125
Együtt										
Öregségi és öregségi jellegű nyugdíjak	59,3	43 320	58,6	55 947	59,5	46 202	58,9	72 917	58,6	75 675
Rokkantsági és baleseti rokkantsági nyugdíj	48,8	55 656	49,0	52 662	49,3	48 622	49,5	44 816	49,9	43 815
Összesen	53,4	98 976	53,9	108 609	54,3	94 824	55,3	117 733	55,4	119 490
Ellátás	2006		2007		2008		2009		2010	
	Átlagkor	Fő	Átlagkor	Fő	Átlagkor	Fő	Átlagkor	Fő	Átlagkor	Fő
Nők										
Öregségi és öregségi jellegű nyugdíjak	57,5	46 093	57,8	62 015	57,3	39 290	59,9	15 243	60,6	13 195
Rokkantsági és baleseti rokkantsági nyugdíj	49,3	18 488	49,8	15 837	50,5	8 565	51,1	9 065	50,9	9 935
Rehabilitációs járadék	-	-	-	-	44,1	1 604	44,9	6 574	47,6	6 752
Összesen	55,2	64 581	56,2	77 852	55,7	49 459	54,1	30 882	54,4	29 882
Férfiak										
Öregségi és öregségi jellegű nyugdíjak	59,9	33 134	59,7	50 878	59,8	25 749	59,7	37 116	60,1	36 517
Rokkantsági és baleseti rokkantsági nyugdíj	50,6	23 045	51,1	19 032	51,9	11 069	52,3	11 992	52,1	12 542
Rehabilitációs járadék	-	-	-	-	44,5	1 556	44,8	6 278	47,4	6 080
Összesen	56,1	56 179	57,4	69 910	56,9	38 374	56,4	55 386	56,9	55 139
Együtt										
Öregségi és öregségi jellegű nyugdíjak	58,5	79 227	58,7	112 893	58,3	65 039	59,7	52 359	60,3	49 712
Rokkantsági és baleseti rokkantsági nyugdíj	50,0	41 533	50,5	34 869	51,3	19 634	51,8	21 057	51,5	22 477
Rehabilitációs járadék	-	-	-	-	44,3	3 160	44,9	12 852	47,5	12 832
Összesen	55,6	120 760	56,8	147 762	56,2	87 833	55,6	86 268	56,0	85 021

Megjegyzés: az adatok az ONYF nyugdíjmegállapító rendszerének (NYUGDMEG) adataiból származnak, így nem tartalmazzák a fegyveres testületek és a rendvédelmi szervek megállapítási adatait. A MÁV adatait 2008-tól már tartalmazzák.

Forrás: ONYF.

11.7. táblázat: Új rokkantsági nyugdíjmegállapítások és az új öregségi nyugdíjmegállapítások részletes létszám adatai

Év	Rokkantsági és baleseti rokkantsági nyugdíjak	Öregségi és öregségi jellegű nyugdíjak ^a			Az összesenből a korhatár évében			Az összesenből korhatár alatt		
	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt
1996	59 967	31 770	59 939	91 709	9 893	20 073	29 966	18 681	31 857	50 538
1997	48 262	37 886	32 614	70 500	10 630	1 138	11 768	24 308	28 154	52 462
1998	42 975	12 908	17 841	30 749	385	882	1 267	11 461	15 244	26 705
1999	46 701	15 181	24 418	39 599	2 601	5 808	8 409	11 494	16 922	28 416
2000	55 558	18 071	29 526	47 597	613	813	1 426	16 089	26 859	42 948
2001	54 645	28 759	14 267	43 026	2 200	4 882	7 082	25 175	7 396	32 571
2002	52 211	30 209	25 719	55 928	2 593	646	3 239	26 346	23 503	49 849
2003	48 078	32 574	13 574	46 148	3 058	5 098	8 156	28 064	6 537	34 601
2004	44 196	35 940	36 684	72 624	3 842	989	4 831	30 234	33 817	64 051
2005	41 057	33 175	48 771	81 946	4 035	6 721	10 756	27 719	40 142	67 861
2006	36 904	34 207	47 531	81 738	4 013	732	4 745	29 025	45 675	74 700
2007	34 991	51 037	62 168	113 205	3 722	6 660	10 382	45 731	54 177	99 908
2008	19 832	25 912	39 423	65 335	3 154	288	3 442	22 180	38 761	60 941
2009	21 681	37 468	15 468	52 936	4 193	6 692	10 885	32 452	8 289	40 741
2010	22 477	36 517	14 195	50 712	6 117	7 066	13 183	29 668	5 643	35 311

^a Öregségi jellegű nyugdíjak közé tartozik: korengedményes öregségi nyugdíj, művésznyugdíj, előnyugdíj 1997-ig, bányásznyugdíj.

Megjegyzés: Az adott évben folyósítani kezdett (adott évi szabályok szerint megállapított) nyugdíjak. Az adatok az ONYF nyugdíjmegállapító rendszeréből származnak, így nem tartalmazzák a fegyveres testületek és a rendvédelmi szervek megállapítási adatait.

Forrás: ONYF.

11.8. táblázat: Nyugdíjkorhatár, férfiak

Születési év	Naptári év																																																						
	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024																						
60 ^a	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92																							
59	60 ^a	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91																							
58	59	60 ^a	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90																							
57	58	59	60 ^a	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89																							
56	57	58	59	60 ^a	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88																							
55	56	57	58	59	60 ^a	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88																						
54	55	56	57	58	59	60 ^a	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88																					
53	54	55	56	57	58	59	60 ^a	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88																				
52	53	54	55	56	57	58	59	60 ^a	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88																			
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60 ^a	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88																		
50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60 ^a	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88																	
49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60 ^a	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88																
48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60 ^a	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88															
47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60 ^a	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88														
46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60 ^a	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88													
45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60 ^a	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88												
44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60 ^a	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88											
43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60 ^a	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88										
42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60 ^a	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88									
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60 ^a	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88								
40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60 ^a	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88							
40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60 ^a	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88							
40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60 ^a	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88							
39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60 ^a	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88						
38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60 ^a	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88					
38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60 ^a	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88					
37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60 ^a	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88				
36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60 ^a	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88			
36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60 ^a	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88			
35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60 ^a	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88		
34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60 ^a	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	
33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60 ^a	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88
33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60 ^a	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88

A jogszabályban meghatározott minimális szolgálati időnél lényegesen hosszabb – legalább 42 év – szolgálati idő megszerzése esetén.

a (20) b [34](29) c [35](30) d [36](31) e [37](32) f [38](32) g [40](37) h (37) i (38)[33] j (42) mely esetében, aki olyan munkát végez, ami nem jogosít korkedvezményre. A cellák az adott évben született személy naptári év szerint betöltött életkorát mutatják.
 A betöltött életkorok mellett az előrehozott öregségi nyugdíj esetében [] zárójelben a csökkentés nélküli, () zárójelben a csökkentett nyugdíjhoz előírt minimális szolgálati időt tüntettük fel, az öregségi teljes nyugdíj esetén előírt minimális szolgálati idő () zárójelben szerepel.
 Megjegyzés: Nyugdíjkorhatár az jogszabályban rögzített, rá vonatkozó szűke háttér az öregségi teljes nyugdíjra jogosító korhatárt mutatja. Forrás: 1975. évi II. törvény a társadalombiztosításról; 1997. évi LXXXI. törvény a társadalmi biztosítási nyugdíjkorhatár; 2009. évi XL. törvény. lombiztosítási nyugdíjkorhatár; 2009. évi XL. törvény.
 nyugdíj és az előrehozott öregségi nyugdíj e két feltételt tüntettük fel egy olyan „modell-sze-

MUNKAERŐPIACI ESZKÖZÖK

A foglalkoztatáspolitikai eszközrendszerét két csoportra bonthatjuk: A passzív eszközök funkciója a munkanélküliség miatt kieső jövedelem pótlása, míg az aktív eszközöké a munkanélküliség hosszának csökkentése, a munkába állás esélyének javítása és kis részben a foglalkoztatás fenntartása. Jelen fejezet ez utóbbiról szolgál információval – részleteket és az elmúlt év változásait. *A munkapiac intézményi környezetének alakulása 2010 szeptembere és 2011 szeptembere között* fejezet tárgyalja.

Az állásukat elvesztők esetén a munkaerőpiaci politika intézményrendszerébe való bekerülés, és az említett eszközökben való részvétel előfeltétele a munkügyi kirendeltségnél történő regisztráció. A munkaviszonyban állók esetén pedig a munkaadó kezdeményezheti pályázat vagy kérelem útján az aktív eszközben való részvételt (ilyen pl. munkaerőpiaci képzés, a munkahelymegőrző támogatás, utazás támogatása). A jogszabály lehetővé teszi, hogy a munkanélküli/munkavállaló egy időpontban egynél több aktív eszközben is érintve legyen (pl. képzésben és utazási költség támogatásban). Ilyenkor az érintett személyt az összes eszközt figyelembe véve többszörösen vesszük számba, ami pl. az aktív eszközökben résztvevők regisztrált munkanélküliekhez mért arányát közlő táblázatokban azt eredményezi, hogy a részarányok összege meghaladhatja a 100%-ot.

Az itt közölt táblázatok értelmezéséhez szükség van néhány fogalom tisztázására, amelyek meghatározzák, hogy kiket tekintünk a program résztvevőinek, mit nevezünk kilépésnek és támogatási összegnek. Szükséges az érintett létszám és az átlagos statisztikai létszám elválasztása is. Mindezek előtt azonban fontos megjegyeznünk, hogy az itt közölt táblázatok az úgynevezett monitoring-rendszerből származnak, amely nyers adatokat szolgáltat, ezért nem alkalmas a programok hatásának a *Közelkép* 1. fejezetében tárgyalt módon való megbecslésére, mert nem használ tényellentétes viszonyítási alapot és nem kezeli a programokba való bekerülés anomáliáit. Ennek megfelelően mind a kilépési arányokat, mind az egy főre jutó támogatási összegeket, mind az egy munkában maradó támogatottra jutó támogatási össze-

geket rendkívül óvatosan szabad értelmezni, és semmiképpen sem akként, mint a program által sikeres munkába állítás költségét. Az ilyen számítások fejlett statisztikai-ökonometriai apparátust igényelnek és a *Közelkép* fejezeteiben olvashatunk róluk.

Aktív foglalkoztatáspolitikai eszközben (aktív eszközben) résztvevők: mindazok a személyek, akik a foglalkoztatási törvény (Ft.) szerinti valamely foglalkoztatást elősegítő támogatásban részesülnek. Regisztrált munkanélküliek esetében a résztvevők a támogatás idejére kikerülnek a regisztrált munkanélküli státuszból.

Aktív foglalkoztatáspolitikai eszközben résztvevők érintett létszáma: azoknak a személyeknek a száma, akik egy adott időszakban legalább egy napon kaptak támogatást, (szerepeltek a regisztrációban); számítási módja: az adott időszak kezdetén támogatásban lévők (regisztrációban szereplők) és az adott időszak folyamán a támogatásba (regisztrációba) lépők száma együttesen. Ez a mutató eltér a sok esetben használt „átlagos létszám”-tól, amilyen például a foglalkoztatottak vagy a munkanélküliek számát jellemzi, vagy a regisztrált munkanélküliek számától, ami jellemzően egy adott napon mért létszám. Az előbbiekhöz képest két fontos jellemző, hogy az érintett létszám egy éven belül nem tud csökkenni, de nem nő akkor, ha egy, az adott évben már érintett résztvevő visszatér az adott eszközbe. Az érintett és átlagos vagy pillanatnyi állományi adatokból képzett mutatók értelmezése fokozott körültekintést igényel.

Aktív eszközből kilépők: azok a személyek, akiknek adott időszak folyamán befejeződött a támogatása az említett aktív eszközben. Abban az esetben, ha a támogatott személy egyszerre többféle támogatásban is részesül, abban az eszközben tekintjük kilépőnek, amelyben befejeződött a támogatás (a másik, folytatódó támogatásban az érintett létszámba tartozik). A kilépőkre vonatkozó mutatók mindig arra az eszközre (eszközben résztvevőre) vonatkoznak, amelyikből kiléptek.

Aktív eszközből kilépők egy főre jutó havi támogatása: az adott aktív eszközből kilépő személyek részére (például az adott személy képzésére, illetve a kilépők

aktív eszközben tartására, foglalkoztatására, stb.) kifizetett összes támogatási összeg a kilépők létszámára vetítve. A fajlagos mutató tehát azt jelenti, hogy átlagosan mennyibe került egy kilépőre vetítve az aktív eszköz működtetése.

Aktív eszközökből kilépők átlagos támogatási időtartama: az adott évben, az adott eszközökből kilépők támogatásban eltöltött átlagos ideje (hónapban kifejezve). *Elhelyezkedési arány:* a támogatás befejezését, illetve a továbbfoglalkoztatási kötelezettség lejártát követő 180. napon állásban lévők aránya a támogatást befejezők között. Elhelyezkedés esetén csak az elhelyezkedés ténye kerül megállapításra, függetlenül attól, hogy a személy ugyanannál a vállalkozásnál dolgozik-e, vagy egy másiknál, illetve függetlenül attól, hogy (bér)támogatott munkahelyen van foglalkoztatva vagy nem.

Befejezett aktív eszközökből kilépőkre fordított összes támogatásból az egy továbbfoglalkoztatottra jutó összeg: az adott aktív eszközökből kilépő személyek részére (az adott személy képzésére, illetve a kilépők aktív eszközben tartására, foglalkoztatására) kifizetett összes támogatási összeg a kilépők közül 6 hónappal a kilépés (és a továbbfoglalkoztatási kötelezettség lejárta) után munkában lévőkre vetítve. A mutató tehát azt mutatja, hogy mennyibe került az adott aktív eszköz segítségével egy főt munkába helyezni oly módon, hogy ez a helyzet a támogatás kimerülése után is fennálljon.

Programok leírása

Ajánlott képzés: olyan képzés, amelyet a munkaügyi szervezet ajánl az álláskeresőnek a sikeres elhelyezkedés érdekében. A képzés lehet a munkaügyi szervezet által szervezett, vagy a regionális képző központok által szervezett.

Elfogadott képzés: olyan képzés, amelyet az álláskereső keres a sikeres elhelyezkedés érdekében és kéri a munkaügyi szervezet támogatását, mely elfogadja azt és támogatja a képzés költségeit. A támogatás feltétele, hogy a képző szervezet és a képzés is akkreditálva legyen.

Munkaviszonyban állók képzési támogatása:

– jogosultak köre: az a munkaadó, aki a nála munkaviszonyban álló munkavállalók munkaviszonyának fenntartása érdekében képzési támogatás iránt kérelmet nyújt be;

– mértéke: a képzéshez kapcsolódó költségek legfeljebb 100%-a, illetve kereset-kiegészítés;

– időtartama: az elméleti és gyakorlati képzés, valamint a vizsgára való felkészülés időtartama és a vizsga napja.

Álláskeresők vállalkozóvá válását elősegítő támogatás:

– jogosultak köre: aki legalább 3 hónapja nyilvántartott álláskereső vagy rehabilitációs járadékban részesül, és önmaga foglalkoztatását egyéni vállalkozás keretében vagy társas vállalkozás közreműködő tagjaként oldja meg;

– mértéke: 3 millió forintig terjedő tőkejuttatás, vagy a minimálbér összegének megfelelő támogatás legfeljebb 6 hónapig, vagy a szaktanácsadás költségei – külön-külön vagy együttesen;

– időtartama: pályázati kiírás tartalmazza.

Foglalkoztatás bővítését szolgáló bértámogatás:

– jogosultak köre: azok a munkáltatók, akik hátrányos helyzetű vagy megváltozott munkaképességű személy foglalkoztatását vállalják;

– mértéke: hátrányos helyzetű álláskereső esetén a munkabér, és járulékai 50%-ig, megváltozott munkaképességű személy foglalkoztatásához legfeljebb 60%-ig;

– időtartama: hátrányos helyzetű esetén legfeljebb 1, megváltozott munkaképességű személy esetén legfeljebb 2 év.

Bérlétségtámogatás:

– csak munkaerőpiaci program keretében működtethető támogatás;

– a munkabér és járulékai legfeljebb 100%-os mértékben történő folyósítását lehetővé teszi, legfeljebb 3 éven át. Az új eszköz keretében nem csak a célcsoporthoz tartozó személyek, hanem a programmenedzsment foglalkoztatásával kapcsolatban felmerülő bér- és járuléklétségek is megtéríthetők.

12.1. táblázat: A 2010. évben aktív eszközben résztvevők regisztrált munkanélküliekhez mért aránya megyék szerint, százalék

Megye	Munkaviszonyban nem állók				Vállalkozóvá válási támogatás- ban részesülők	Bértámogatás- sal foglalkozta- tottak	Bérköltség támogatásban részesülők	Regisztrált munka- nélküliek havi átlá- gos létszáma, fő
	ajánlott képzései	elfogadott képzései	nem ismert	összesen				
Budapest	5,6	1,4	0,1	7,1	1,4	0,6	2,4	46 663
Baranya	10,7	3,1	0,6	14,3	1,6	1,9	4,7	27 893
Bács-Kiskun	6,8	1,3	1,0	9,0	0,7	2,0	2,8	35 125
Békés	5,9	0,9	1,1	7,9	0,6	1,1	2,7	27 470
Borsod-Abaúj-Zemplén	3,1	0,5	0,5	4,0	0,3	1,1	1,4	68 038
Csongrád	8,6	0,7	0,4	9,8	0,9	1,9	4,5	22 301
Fejér	4,8	2,9	0,7	8,4	1,3	1,5	2,8	24 074
Győr-Moson-Sopron	13,2	1,9	1,4	16,6	1,6	1,7	6,2	13 786
Hajdú-Bihar	5,3	0,4	0,6	6,2	1,3	2,0	4,0	45 135
Heves	7,4	1,1	0,8	9,3	1,9	2,7	6,5	21 360
Jász-Nagykun-Szolnok	5,5	0,5	0,2	6,1	1,0	1,8	3,8	28 291
Komárom-Esztergom	28,1	1,3	10,0	39,4	4,3	27,4	25,4	15 260
Nógrád	7,7	0,5	1,6	9,8	1,3	6,6	6,3	19 368
Pest	3,5	0,1	0,7	4,2	0,3	2,9	3,2	41 120
Somogy	14,9	0,0	1,7	16,6	2,6	5,8	4,5	25 840
Szabolcs-Szatmár-Bereg	3,8	0,0	0,4	4,2	0,5	1,4	1,6	56 850
Tolna	35,3	0,0	2,8	38,2	4,2	15,8	14,9	15 135
Vas	15,9	11,7	7,5	35,0	2,5	8,9	17,4	11 465
Veszprém	13,3	1,7	1,9	16,9	1,2	8,3	9,9	19 976
Zala	12,0	1,1	0,8	13,9	1,8	5,8	7,8	17 513
Összesen	8,1	1,1	1,1	10,4	1,2	3,5	4,8	582 664

Megjegyzés: Az 1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról 2005. november 1-jei változása a regisztrált munkanélküli fogalmát „nyilvántartott álláskeresőkre” változtatta. A táblázatokban a hivatalos nyelvhasználattól eltérően a regisztrált munkanélküli fogalmat használjuk.

A programok bővebb leírását lásd az alábbi elemzésben: http://www.munka.hu/engine.aspx?page=afsz_stat_fobb_aktiv_eszkozok.

Forrás: NFSZ IR.

12.2. táblázat: A 2010. évben aktív eszközben résztvevők regisztrált munkanélküliekhez mért aránya nem, kor, iskolai végzettség, a pályakezdés státusza, valamint a támogatás előtti státusz szerint, százalék

	Munkaviszonyban nem állók				Vállalkozóvá váltási támo- gatásban részesülők	Bértámoga- tással foglal- koztatottak	Bérköltség támogatásban részesülők	Regisztrált mun- kanélküliek havi átlagos létszáma, fő
	ajánlott képzései	elfogadott képzései	nem ismert	összesen				
Nemek szerint								
Férfiak	7,6	1,0	1,2	9,8	1,1	3,3	4,0	305 012
Nők	8,6	1,2	1,1	10,9	1,3	3,8	5,7	277 652
Korcsoportok szerint								
-20	17,8	2,1	1,8	21,7	0,2	4,5	2,3	12 167
20-24	15,9	2,0	2,0	19,8	1,1	5,5	5,4	75 623
25-29	9,7	1,4	2,1	13,2	1,5	2,9	5,1	70 781
30-34	7,9	1,2	2,0	11,1	1,8	2,9	4,6	78 586
35-39	7,5	1,1	0,9	9,4	1,7	2,9	4,5	76 921
40-44	7,1	1,0	0,6	8,7	1,3	2,5	4,8	72 256
45-49	6,2	0,8	0,6	7,5	1,1	2,1	5,3	66 245
50-54	5,0	0,6	0,4	6,0	0,8	5,0	5,5	72 835
55+	2,4	0,3	0,2	3,0	0,6	4,4	3,5	57 250
Iskolai végzettség szerint								
8 általános vagy kevesebb	5,0	0,7	1,5	7,1	0,3	2,8	2,5	228 973
Szakközépiskola, szakiskola, speciális szakiskola	6,7	0,8	0,6	8,1	1,2	3,5	4,8	182 982
Szakközépiskola, technikum	13,7	1,9	1,3	16,9	2,3	4,6	7,3	87 332
Gimnázium	15,2	1,7	1,3	18,2	2,3	4,6	7,1	52 930
Főiskola, egyetem	11,1	2,5	1,3	15,0	3,7	4,3	11,0	30 401
Nem ismert	46
A pályakezdés státusza szerint								
Pályakezdő	18,7	2,4	1,8	22,9	1,1	7,7	5,5	52 637
Nem pályakezdő	7,1	1,0	1,1	9,1	1,2	3,1	4,7	530 027
A támogatás előtti ellátási státusz szerint								
Álláskereső támogatás	14,1	1,8	1,6	17,5	2,6	4,9	6,9	186 334
Rendelkezésre állási támogatás	2,3	0,3	1,3	3,9	0,3	1,2	1,0	165 890
Rendszeres szociális segély	12,7	2,0	2,3	17,0	2,2	17,4	15,9	1 894
Nem ellátott	7,4	1,1	0,6	9,2	0,8	4,0	5,8	228 546
Összesen	8,1	1,1	1,1	10,4	1,2	3,5	4,8	582 664

Megjegyzés: Az 1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról 2005. november 1-jei változása a regisztrált munkanélküli fogalmát „nyilvántartott álláskeresőkre” változtatta. A táblázatokban a hivatalos nyelvhasználattól eltérően a regisztrált munkanélküli fogalmat használjuk.

A programok bővebb leírását lásd az alábbi elemzésben: http://www.munka.hu/engine.aspx?page=afsz_stat_fobb_aktiv_eszkozok.

Forrás: NFSZ IR.

12.3. táblázat: Regisztrált munkanélküliek havi átlagos létszáma 2010-ben a támogatás előtti folyamatos álláskeresés időtartama szerint, fő

Folyamatos álláskeresés időtartama	Havi átlagos létszám, fő	Folyamatos álláskeresés időtartama	Havi átlagos létszám, fő
6 hó	290 049	12 hó felett	164 955
6-12 hó	127 659	Összesen	582 664

Megjegyzés: Az 1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról 2005. november 1-jei változása a regisztrált munkanélküli fogalmát „nyilvántartott álláskeresőkre” változtatta. A táblázatokban a hivatalos nyelvhasználatól eltérően a regisztrált munkanélküli fogalmat használjuk.

Forrás: *NFSZ IR.*

12.4. táblázat: A 2010. évben aktív eszközből kilépők egy főre jutó havi támogatása megyék szerint, ezer Ft

Megye	Munkaviszonyban nem állók				Vállalkozóvá válási támogatásban részesülők	Bértámogatással foglalkoztatottak	Bérből költség támogatásban részesülők
	ajánlott képzései	elfogadott képzései	nem ismert	összesen			
Budapest	143	92	36	130	148	56	99
Baranya	116	101	114	112	65	54	109
Bács-Kiskun	140	97	22	120	71	51	89
Békés	135	98	45	118	70	54	87
Borsod-Abaúj-Zemplén	133	86	3	111	76	46	86
Csongrád	92	53	2	84	71	46	104
Fejér	95	92	5	86	77	49	109
Győr-Moson-Sopron	113	127	4	103	87	50	107
Hajdú-Bihar	112	74	10	101	1 062	49	98
Heves	114	80	4	103	110	48	94
Jász-Nagykun-Szolnok	118	72	11	114	77	44	93
Komárom-Esztergom	116	64	44	97	94	47	107
Nógrád	118	64	6	96	81	46	95
Pest	119	143	31	107	86	44	91
Somogy	107	..	1	96	129	40	102
Szabolcs-Szatmár-Bereg	143	126	197	45	97
Tolna	103	..	1	93	87	43	104
Vas	85	91	4	78	71	46	108
Veszprém	89	41	3	75	91	44	96
Zala	95	59	10	88	71	45	101
Összesen	114	88	20	101	177	46	100

Megjegyzés: A programok bővebb leírását lásd az alábbi elemzésben: http://www.munka.hu/engine.aspx?page=afsz_stat_fobb_aktiv_eszkozok.

Forrás: *NFSZ IR.*

12.5. táblázat: A 2010. évben aktív eszközből kilépők egy főre jutó havi támogatása nem, kor, iskolai végzettség, a pályakezdés státusza, valamint a támogatás előtti státusz szerint, ezer Ft

	Munkaviszonyban nem állók				Vállalkozóvá válási támogatás- ban részesülők	Bértámoga- tással foglal- koztatottak	Bérköltség támogatásban részesülők
	ajánlott kép- zései	elfogadott képzései	nem ismert	összesen			
Nemek szerint							
Férfiak	117	92	18	103	180	47	100
Nők	111	84	22	99	174	45	100
Korcsoportok szerint							
-20	241	183	23	218	579	83	195
20-24	111	87	23	100	149	45	104
25-29	112	89	19	95	174	47	109
30-34	117	86	14	95	202	45	102
35-39	112	95	22	103	139	44	101
40-44	111	84	32	103	144	44	99
45-49	114	93	31	106	237	44	94
50-54	107	85	18	100	214	49	93
55+	370	91	27	347	283	145	281
Iskolai végzettség szerint							
8 általános vagy kevesebb	208	158	15	118	257	82	169
Szaktanácsképző, szakiskola, speciális szakiskola	225	173	61	211	359	89	181
Szakközépiskola, technikum	216	167	73	200	324	98	209
Gimnázium	114	80	46	106	178	47	105
Főiskola, egyetem	238	176	98	217	430	117	247
Nem ismert	99	80	2	86	213	46	99
A pályakezdés státusza szerint							
Pályakezdő	111	84	23	101	207	45	105
Nem pályakezdő	118	90	19	103	175	46	100
A támogatás előtti ellátási státusz szerint							
Álláskeresési támogatás	121	93	26	110	161	48	103
Rendelkezésre állási támogatás	114	89	4	71	284	41	96
Rendszeres szociális segély	98	72	15	83	69	43	110
Nem ellátott	102	81	49	97	197	46	98
Összesen	114	88	20	101	177	46	100

Megjegyzés: A programok bővebb leírását lásd az alábbi elemzésben: http://www.munka.hu/engine.aspx?page=afsz_stat_fobb_aktiv_eszkozok.

Forrás: NFSZ IR.

12.6. táblázat: A 2010. évben aktív eszközből kilépők átlagos támogatási időtartama megyék szerint, hónap

Megye	Munkaviszonyban nem állók				Vállalkozóvá válási támogatásban részesülők	Bértámogatással foglalkoztatottak	Bérlétségtámogatásban részesülők
	ajánlott képzései	elfogadott képzései	nem ismert	összesen			
Budapest	4,8	5,6	7,7	5,0	5,1	6,5	5,9
Baranya	4,4	5,1	2,9	4,5	5,2	6,6	6,3
Bács-Kiskun	4,2	5,0	4,4	4,4	4,7	6,1	8,0
Békés	4,1	5,1	4,7	4,3	5,0	6,4	7,9
Borsod-Abaúj-Zemplén	3,1	4,7	3,7	3,4	4,3	6,2	7,9
Csongrád	3,6	5,8	3,5	3,8	4,6	6,6	7,1
Fejér	4,2	3,7	5,7	4,2	4,0	5,5	7,2
Győr-Moson-Sopron	4,5	3,9	3,8	4,4	4,3	6,8	7,2
Hajdú-Bihar	5,5	3,8	6,2	5,5	5,3	6,4	8,3
Heves	6,2	3,9	5,7	5,9	5,9	5,5	8,3
Jász-Nagykun-Szolnok	5,9	3,8	7,0	5,8	6,0	6,0	8,5
Komárom-Esztergom	5,1	3,1	3,6	4,7	5,7	7,3	6,0
Nógrád	4,9	5,5	5,1	5,0	5,6	6,9	5,7
Pest	5,5	2,5	4,6	5,3	5,7	6,8	6,0
Somogy	6,0	..	4,7	5,9	5,7	6,5	8,3
Szabolcs-Szatmár-Bereg	5,0	..	3,9	4,9	5,0	5,5	7,8
Tolna	5,6	..	4,6	5,5	5,9	6,7	8,1
Vas	4,0	5,1	7,0	4,8	5,3	6,6	6,5
Veszprém	5,0	4,8	4,1	4,9	5,5	5,9	6,9
Zala	4,7	5,5	5,7	4,8	5,0	6,0	6,4
Összesen	4,9	4,8	4,5	4,8	5,3	6,5	7,1

Megjegyzés: A programok bővebb leírását lásd az alábbi elemzésben: http://www.munka.hu/engine.aspx?page=afsz_stat_fobb_aktiv_eszkozok.

Forrás: NFSZ IR.

12.7. táblázat: A 2010. évben aktív eszközből kilépők átlagos támogatási időtartama nem, kor, iskolai végzettség, a pályakezdés státusza, valamint a támogatás előtti státusz szerint, hónap

	Munkaviszonyban nem állók				Vállalkozóvá válási támogatásban részesülők	Bértámogatással foglalkoztatottak	Béreköltség támogatásban részesülők
	ajánlott képzései	elfogadott képzései	nem ismert	összesen			
Nemek szerint							
Férfiak	4,8	4,5	4,5	4,7	5,2	6,5	6,7
Nők	5,0	5,0	4,6	5,0	5,3	6,6	7,3
Korcsoportok szerint							
-20	5,9	6,1	5,4	5,9	5,6	5,9	6,7
20-24	5,4	5,1	4,5	5,3	5,4	6,6	7,0
25-29	5,2	4,9	4,5	5,0	5,2	6,6	7,3
30-34	5,0	4,6	4,4	4,9	5,3	6,7	7,2
35-39	4,9	4,6	4,5	4,8	5,2	6,5	7,2
40-44	4,7	4,7	5,0	4,7	5,2	6,5	7,0
45-49	4,0	4,4	4,7	4,1	5,2	6,5	7,0
50-54	3,7	4,3	5,0	3,9	5,2	6,5	6,8
55+	2,4	6,3	4,0	2,6	5,4	6,8	7,3
Iskolai végzettség szerint							
8 általános vagy kevesebb	4,0	5,4	4,6	4,3	5,3	6,1	6,5
Szakközépiskola, szakiskola, speciális szakiskola	4,5	4,7	5,1	4,6	5,3	6,5	6,8
Szakközépiskola, technikum	5,3	5,0	4,4	5,2	5,2	6,8	7,1
Gimnázium	5,6	5,1	4,4	5,5	5,3	6,8	7,3
Főiskola, egyetem	4,9	5,6	4,1	5,0	5,3	7,2	7,7
Nem ismert	5,1	4,7	6,1	5,2	5,1	6,5	7,3
A pályakezdés státusza szerint							
Pályakezdő	5,6	5,3	4,2	5,4	5,5	6,7	7,0
Nem pályakezdő	3,3	4,5	4,9	3,5	5,2	6,5	6,9
A támogatás előtti ellátási státusz szerint							
Álláskeresési támogatás	4,9	4,5	4,6	4,8	5,2	6,3	6,9
Rendelkezésre állási támogatás	4,4	4,3	4,5	4,4	5,5	6,7	6,4
Rendszeres szociális segély	5,2	8,0	6,0	5,6	5,8	7,7	8,6
Nem ellátott	5,0	5,3	4,5	5,0	5,4	6,6	7,2
Összesen	4,9	4,8	4,5	4,8	5,3	6,5	7,1

Megjegyzés: A programok bővebb leírását lásd az alábbi elemzésben: http://www.munka.hu/engine.aspx?page=-afsz_stat_fobb_aktiv_eszkozok.

Forrás: NFSZ IR.

12.8. táblázat: A 2010. évben befejezett aktív eszközből kilépők elhelyezkedési arányai megyék szerint, százalék

Megye	Munkaviszonyban nem állók				Vállalkozóvá válási támogatásban részesülők	Bértámogatással foglalkoztatottak	Bérek költség támogatásban részesülők
	ajánlott képzései	elfogadott képzései	nem ismert	összesen			
Budapest	35,4	42,1	78,9	54,2	65,1	100,0	86,9
Baranya	40,3	48,5	86,2	59,6	70,3	100,0	89,8
Bács-Kiskun	54,4	40,6	80,1	65,7	81,7	87,9	99,8
Békés	57,6	54,0	80,8	68,6	77,5	93,5	94,0
Borsod-Abaúj-Zemplén	54,1	45,0	83,0	69,9	83,9	93,9	97,6
Csongrád	46,0	50,7	80,7	60,4	78,5	93,5	88,4
Fejér	63,3	53,4	94,2	73,3	87,5	100,0	91,2
Győr-Moson-Sopron	47,1	49,7	80,8	61,7	83,6	89,9	78,3
Hajdú-Bihar	44,7	51,8	78,0	63,8	75,4	100,0	87,3
Heves	52,6	51,3	82,3	70,3	76,6	91,6	95,5
Jász-Nagykun-Szolnok	43,1	75,0	87,0	67,0	82,6	94,4	96,8
Komárom-Esztergom	59,4	60,4	78,0	72,6	85,5	88,8	86,9
Nógrád	54,4	43,0	88,9	76,3	87,0	97,6	90,7
Pest	60,3	100,0	76,1	71,8	85,2	81,5	80,1
Somogy	45,7	..	76,8	62,4	69,3	91,1	85,9
Szabolcs-Szatmár-Bereg	48,8	..	74,9	64,1	66,8	92,1	87,0
Tolna	46,5	..	72,1	61,3	74,2	87,0	81,7
Vas	47,3	53,1	80,3	67,3	81,2	91,8	88,2
Veszprém	54,6	42,5	75,5	67,9	75,4	86,0	85,3
Zala	48,6	56,4	79,9	68,2	74,6	92,3	94,5
Összesen	49,5	50,1	79,2	66,3	76,4	90,9	88,3

Megjegyzés: A programok bővebb leírását lásd az alábbi elemzésben: http://www.munka.hu/engine.aspx?page=afsz_stat_fobb_aktiv_eszkozok.

Forrás: NFSZ IR.

12.9. táblázat: A 2010. évben befejezett aktív eszközből kilépők elhelyezkedési arányai nem, kor, iskolai végzettség, valamint a pályakezdés státusza szerint, százalék

	Munkaviszonyban nem állók				Vállalkozóvá válási támogatásban részesülők	Bértámogatással foglalkoztatottak	Béreköltség támogatásban részesülők
	ajánlott képzései	elfogadott képzései	nem ismert	összesen			
Nemek szerint							
Férfiak	51,1	51,8	81,2	67,7	77,2	90,5	89,8
Nők	48,0	48,3	78,2	65,3	75,7	91,5	87,3
Korcsoportok szerint							
-20	43,6	46,0	63,1	50,9	76,9	90,9	67,7
20-24	54,2	52,3	82,3	66,3	77,5	98,2	89,4
25-29	55,3	55,5	84,0	69,5	80,6	92,5	93,2
30-34	51,8	51,3	83,9	68,8	77,9	93,1	92,2
35-39	49,4	45,4	80,9	66,9	78,1	93,8	89,3
40-44	47,1	46,8	80,0	65,9	75,3	87,3	88,8
45-49	44,4	47,6	76,1	63,9	72,7	85,6	87,2
50-54	39,7	49,0	77,7	66,2	67,7	88,8	82,9
55+	37,1	44,6	73,4	66,5	76,4	83,9	84,6
Iskolai végzettség szerint							
8 általános vagy kevesebb	43,3	43,2	70,3	59,3	65,8	87,8	81,5
Szaktanulmányi képző, szakiskola, speciális szakiskola	50,7	53,3	81,2	69,0	77,0	90,0	88,4
Szakközépiskola, technikum	54,4	54,6	84,5	69,8	77,9	95,0	91,8
Gimnázium	48,2	46,0	80,7	64,4	75,9	91,7	87,1
Főiskola, egyetem	52,5	51,8	85,5	72,3	79,2	96,4	93,2
A pályakezdés státusza szerint							
Pályakezdő	50,6	48,3	86,7	62,9	77,1	100,0	86,5
Nem pályakezdő	49,5	50,2	79,0	66,4	76,4	90,6	88,4
Összesen	49,5	50,1	79,2	66,3	76,4	90,9	88,3

Megjegyzés: A programok bővebb leírását lásd az alábbi elemzésben: http://www.munka.hu/engine.aspx?page=afsz_stat_fobb_aktiv_eszkozok.

Forrás: NFSZ IR.

12.10. táblázat: A 2010. évben befejezett aktív eszközökből kilépőkre fordított összes támogatásból az egy továbbfoglalkoztatottra jutó összeg megyék szerint, ezer Ft

Megye	Munkaviszonyban nem állók				Vállalkozóvá válási támogatás- ban részesülők	Bértámogatás- sal foglalkozta- tottak	Bérköltség támogatásban részesülők
	ajánlott képzései	elfogadott képzései	nem ismert	összesen			
Budapest	1 696	1 194	..	1 555	556	508	851
Baranya	1 442	727	..	1 403	556	432	1 244
Bács-Kiskun	790	796	..	793	489	419	958
Békés	793	392	198	752	557	370	1 005
Borsod-Abaúj-Zemplén	1 076	349	439	971	635	490	967
Csongrád	931	484	..	892	492	376	864
Fejér	1 359	1 189	1 224	1 325	415	425	948
Győr-Moson-Sopron	748	651	..	740	421	393	1 003
Hajdú-Bihar	1 669	1 669	774	402	1 268
Heves	1 116	746	787	1 087	561	432	763
Jász-Nagykun-Szolnok	1 198	1 198	795	327	1 036
Komárom-Esztergom	1 111	752	2 889	1 076	450	481	955
Nógrád	1 269	447	1 230	1 231	649	457	765
Pest	1 467	1 223	816	1 391	490	417	901
Somogy	1 424	550	..	1 330	558	371	1 092
Szabolcs-Szatmár-Bereg	1 462	..	736	1 461	615	410	1 247
Tolna	1 715	541	..	1 644	576	340	1 074
Vas	658	633	..	650	397	348	1 013
Veszprém	985	819	..	956	417	374	1 015
Zala	1 077	664	..	1 028	384	447	1 128
Összesen	1 208	823	682	1 147	554	420	1 005

Megjegyzés: A programok bővebb leírását lásd az alábbi elemzésben: http://www.munka.hu/engine.aspx?page=afsz_stat_fobb_aktiv_eszkozok.

Forrás: NFSZ IR.

12.11. táblázat: A 2010. évben befejezett aktív eszközökből kilépőkre fordított összes támogatásból az egy továbbfoglalkoztatottra jutó összeg nem, kor, iskolai végzettség, valamint a pályakezdés státusza szerint, ezer Ft

	Munkaviszonyban nem állók				Vállalkozóvá válási támogatás- ban részesülők	Bértámogatás- sal foglalkozta- tottak	Béreköltség támogatásban részesülők
	ajánlott képzései	elfogadott képzései	nem ismert	összesen			
Nemek szerint							
Férfiak	1 186	798	726	1 126	558	424	949
Nők	1 231	851	646	1 169	550	416	1 048
Korcsoportok szerint							
-20	1 671	1 179	838	1 605	521	406	1 169
20-24	1 254	842	638	1 191	533	419	1 013
25-29	1 159	734	524	1 078	516	437	1 134
30-34	1 188	776	602	1 117	564	409	1 004
35-39	1 189	903	844	1 147	524	404	1 012
40-44	1 205	841	677	1 147	547	411	986
45-49	1 095	800	884	1 053	604	416	933
50-54	1 112	796	1 995	1 076	647	418	953
55+	1 356	945	1 214	1 298	581	447	984
Iskolai végzettség szerint							
8 általános vagy kevesebb	1 268	1 042	1 013	1 235	624	384	830
Szakképzőiskola, szakiskola, speciális szakiskola	1 065	676	1 153	1 015	535	417	842
Szakközépiskola, technikum	1 207	772	514	1 132	552	433	1 070
Gimnázium	1 427	881	566	1 338	565	436	1 118
Főiskola, egyetem	1 132	838	524	1 056	550	523	1 365
A pályakezdés státusza szerint							
Pályakezdő	1 474	964	306	1 364	540	427	1 021
Nem pályakezdő	1 195	813	698	1 135	554	420	1 005
Összesen	1 208	823	682	1 147	554	420	1 005

Megjegyzés: A programok bővebb leírását lásd az alábbi elemzésben: http://www.munka.hu/engine.aspx?page=afsz_stat_fobb_aktiv_eszkozok.

Forrás: NFSZ IR.

13.1. táblázat: A 15–64 éves népesség foglalkoztatási aránya és munkanélküliségi rátája nemeként az Unió tagországokban, 2010

Ország	Foglalkoztatási arány			Munkanélküliségi ráta		
	férfiak	nők	együtt	férfiak	nők	együtt
Ausztria	77,1	66,4	71,7	4,6	4,3	4,5
Belgium	67,4	56,5	62,0	8,2	8,6	8,4
Dánia	75,8	71,1	73,4	8,4	6,6	7,6
Egyesült Királyság	74,5	64,6	69,5	8,8	7,0	7,9
Finnország	69,4	66,9	68,1	9,3	7,7	8,5
Franciaország	68,3	59,9	64,0	9,0	9,7	9,3
Görögország	70,9	48,1	59,6	10,1	16,4	12,7
Hollandia	80,0	69,3	74,7	4,5	4,5	4,5
Írország	63,9	56,0	60,0	17,1	9,6	13,7
Luxemburg	73,1	57,2	65,2	3,8	5,1	4,4
Németország	76,0	66,1	71,1	7,6	6,6	7,2
Olaszország	67,7	46,1	56,9	7,7	9,7	8,5
Portugália	70,1	61,1	65,6	10,4	12,5	11,4
Spanyolország	64,7	52,3	58,6	19,8	20,6	20,2
Svédország	75,1	70,3	72,7	8,7	8,4	8,6
EU-15	71,4	59,5	65,4	9,6	9,6	9,6
Magyarország	60,4	50,6	55,4	11,6	10,8	11,2
Bulgária	63,0	56,4	59,7	11,0	9,5	10,3
Ciprus	76,6	63,0	69,7	6,2	6,5	6,4
Cseh Köztársaság	73,5	56,3	65,0	6,5	8,5	7,4
Észtország	61,5	60,6	61,0	19,9	14,7	17,3
Lengyelország	65,6	53,0	59,3	9,4	10,1	9,7
Lettország	59,2	59,4	59,3	21,9	16,0	19,0
Litvánia	56,8	58,7	57,8	21,5	14,6	18,0
Málta	72,3	39,2	56,0	6,9	7,1	7,0
Románia	65,7	52,0	58,8	8,2	6,9	7,6
Szlovákia	65,2	52,3	58,8	14,3	14,6	14,4
Szlovénia	69,6	62,6	66,2	7,6	7,2	7,4
EU-25	70,4	58,6	64,5	9,8	9,8	9,8
EU-27	70,1	58,2	64,2	9,7	9,7	9,7

Forrás: CIRCA.

13.2. táblázat: A foglalkoztatottak összetétele az Unió tagországokban^a, 2010

Ország	Egyéni vállalkozó	Részmunka-idős	Határozott idejű szerződéses	Szolgáltatás	Ipar	Mezőgazdaság
Ausztria	11,3	24,3	9,3	70,1	25,2	4,7
Belgium	13,0	23,7	8,1	75,2	23,5	1,3
Dánia	8,1	25,8	8,6	77,8	19,7	2,3
Egyesült Királyság	13,0	25,7	6,0	79,0	19,2	1,1
Finnország	12,2	13,9	15,4	72,0	23,3	4,1
Franciaország	10,7	17,5	15,1	74,5	22,2	2,9
Görögország	29,6	6,2	12,4	68,2	19,9	11,9
Hollandia	13,8	48,3	18,3	71,8	16,1	2,6
Írország	15,3	21,9	9,3	75,9	19,7	4,0
Luxemburg	7,2	17,5	7,1	81,2	12,0	1,0
Németország	10,5	25,5	14,7	69,9	28,5	1,5
Olaszország	22,7	14,8	12,8	67,5	28,9	3,6
Portugália	17,5	8,4	23,0	63,8	29,2	7,0
Spanyolország	15,7	13,1	25,0	72,6	23,2	4,2
Svédország	9,8	25,3	15,4	77,8	20,1	1,9
EU-15	14,1	21,4	14,1	72,5	24,0	2,8
Magyarország	11,7	5,5	9,6	64,8	30,8	4,4
Bulgária	11,5	2,2	4,4	59,9	33,4	6,7
Ciprus	15,5	8,1	13,6	76,1	21,1	2,8
Csehország	16,8	5,1	8,2	58,7	38,3	3,1
Észtország	7,9	9,8	3,7	64,7	30,7	4,1
Lengyelország	18,5	7,6	27,2	57,1	30,5	12,4
Lettország	9,9	9,3	6,8	66,9	24,3	8,5
Litvánia	9,1	7,7	2,4	66,1	24,6	8,9
Málta	13,7	11,6	5,6	72,7	24,8	1,2
Románia	19,5	9,7	1,1	43,1	30,0	26,9
Szlovákia	15,8	3,8	5,6	59,5	37,2	3,2
Szlovénia	11,6	10,3	17,1	59,5	33,1	7,0
EU-27	14,5	18,5	13,9	69,3	25,5	4,7
EU-25	14,4	19,2	14,5	70,6	25,2	3,7

^a Összes foglalkoztatott = 100.

Forrás: Eurostat (Newcronos) Munkaerő-felmérés.

A FONTOSABB ADATOK FORRÁSAI

Az adatoknak adatgyűjtők szerinti csoportosításban két fő forrása van, az egyik a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) rendszeres intézményi, illetve lakossági típusú munkaügyi adatgyűjtése, a másik a Foglalkoztatási Hivatal (FH) regisztere és az általa lebonyolított adatgyűjtések.

FŐBB KSH ADATFORRÁSOK

KSH Munkaerő-felmérés – KSH MEF

A Központi Statisztikai Hivatal a lakosság gazdasági aktivitásának – foglalkoztatottságának és munkanélküliségének – vizsgálatára 1992-ben vezette be ezt az adatgyűjtést. A munkaerő-felmérés a magánháztartásokra kiterjedő reprezentatív felvétel, mely a 15–74 éves személyek gazdasági aktivitásáról nyújt információt. Az adatgyűjtés célja, hogy a foglalkoztatottság és a munkanélküliség alakulását a nemzetközi statisztikai ajánlásoknak megfelelően, a mindenkori munkaügyi szabályozástól, illetve annak változásától függetlenül, a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) fogalmait felhasználva figyelje meg.

A lakosság körében végzett munkaerő-felmérés a nemzetközi gyakorlatban a foglalkoztatottság, a munkanélküliség és az alulfoglalkoztatottság egyidejű, átfogó és konzisztens mérésének általánosan elterjedt eszköze. Az adatok feldolgozásának technikája biztosítja az osztályozásból adódó torzítások minimálisra csökkentését (mivel az egyes csoportokba való besorolás szigorú kritériumok szerint történik), ugyanakkor bizonyos fokú szabadságot is enged a nemzeti sajátosságok figyelembevételénél.

A magyar munkaerő-felmérés a vizsgált népességet a felvételt megelőző héten (2003-ig ez mindig a hónap 19. napját tartalmazó héten volt) végzett tevékenységük alapján sorolja a következő két főcsoportba: gazdaságilag aktívak (a rendelkezésre álló munkaerő) és gazdaságilag nem aktívak (inaktívak).

A gazdaságilag aktív kategória (rendelkezésre álló munkaerő) magában foglalja mindazon személyeket, akik a megfigyelés hetében a munkapiacon foglalkoztatottként vagy munkanélküliként megjelentek. A felvételben használt fogalmak az ILO ajánlásait

követik. Ennek megfelelően tartalmuk a következő: Foglalkoztatottnak tekintendő mindenki, aki a vizsgált időszakban (a negyedév egyes hónapjainak vonatkozási hetében) legalább 1 óra, jövedelmet biztosító munkát végzett, vagy munkájától csak átmenetileg (szabadság, betegség stb. miatt) volt távol.

Jövedelmet biztosító munkának számít minden olyan tevékenység:

- amely pénzjövedelmet eredményez, vagy
- amely természetbeni juttatást biztosít, esetleg
- amelyet egyéb, később realizálható jövedelem érdekében végeztek,
- amelyet, mint segítő családtagok végeztek a háztartáshoz tartozó gazdaság, vállalkozás jövedelmének növelése érdekében.

A felvétel szempontjából nem számít jövedelmet biztosító munkának az önként, ingyenesen, más háztartásnak vagy intézménynek nyújtott bármilyen segítség (társadalmi munka, ún. kalákamunka, stb.), a saját ház vagy lakás építése, felújítása, javítása, a tanulmányhoz kötött szakmai gyakorlat keretében végzett munka (még akkor sem, ha azért valamilyen díjazást kapnak), valamint a háztartásban, a ház körül végzett munka, beleértve a kerti munkákat is. A háztáji gazdaságban végzett munka csak akkor tekinthető jövedelemszerzőnek, ha annak eredménye jellemzően piacra és nem saját fogyasztásra kerül.

A gyermekgondozási díjban (gyed), gyermekgondozási segélyben (gyes) részesülőket – az 1995-ben Prágában az átalakuló országok számára megfogalmazott ILO-ajánlásnak megfelelően – a vonatkozási héten végzett tevékenységük alapján kell osztályozni.

Mivel a nemzeti számlák (SNA) fogalmi rendszere szerint a védelmi tevékenység hozzájárul a nemzeti össztermék létrehozásához, a sorkatonák általában a foglalkoztatottak között szerepelnek, ha az adat-tartalom ettől eltérő, akkor lábjegyzetben történik utalás rá. A sorkatonák létszámára vonatkozó adat adminisztratív forrásból származott.

Munkanélkülinek tekintendő az a személy, aki egyidejűleg:

- az adott héten nem dolgozott (s nincs olyan munkája, amelytől átmenetileg távol volt),
- aktívan keresett munkát a kikérdezést megelőző négy hét folyamán,
- rendelkezésre áll, azaz két héten belül munkába tudna állni, ha találna megfelelő állást.

A munkanélküliek sajátos csoportját alkotják azok, akik ugyan nem dolgoztak a vonatkozó héten, de már találtak munkát, ahol 30 napon belül (2003-tól 90 napon belül) dolgozni kezdenek. Rájuk nem vonatkozik a hármas kritérium egyidejű teljesülése.

Aktív munkakeresésnek tekintendő, ha valaki állami vagy magán-munkaközvetítőn keresztül érdeklődött állás után, közvetlenül keresett meg munkáltatókat, hirdetést olvasott, adott fel, hirdetésre válaszolt, rokonoknál, ismerősöknél érdeklődött, tesztet írt, vizsgát tett vagy meghallgatáson volt, vállalkozásának elindítását intézte.

Gazdaságilag aktívak azok, akik megjelennek a munkapiacra, azaz a foglalkoztatottak és a munkanélküliek.

Gazdaságilag nem aktívak azok, akik a vonatkozó héten nem dolgoztak, illetve nem volt rendszeres, jövedelmet biztosító munkájuk és nem is kerestek munkát, vagy kerestek, de nem tudtak volna munkába állni. Ide tartoznak – többek között – a passzív munkanélküliek, akik szeretnének ugyan munkát, de kedvezőtlennek ítélve elhelyezkedési esélyeiket, meg sem kísérik az álláskeresést.

A munkaerő-felmérés mintája többlépcsős, rétegzett minta. A 15 000 lakosú vagy ennél népesebb településeken a népszámlálási számlálókörzetek az elsődleges és a lakások a másodlagos mintavételi egységek, míg a kisebb településeken az elsődleges, másodlagos, illetve utolsó mintavételi egységek rendre a települések, a számlálókörzetek, illetve lakások. A munkaerő-felmérés mintájának kialakításánál a rétegzett ismérvek a következők voltak: földrajzi egységek, települések nagysága szerinti kategóriák, lakóövezetek. Ez utóbbiakra példák a (történelmi) városközpontok, külvárosok, lakótelepek, stb.

A mintanagyság lehetővé teszi, hogy a mintarégió (NUTS2) szinten is reprezentatív legyen.

A munkaerő-felmérés negyedéves mintája körzetenként három véletlenszerűen kiválasztott címet tartal-

maz, melyből havonta egyet keresnek fel az összeírók. A munkaerő-felmérés keretében 1998-tól negyedévente mintegy 33 000 háztartás és 66 000 személy kerül összeírára. A mintában alkalmazott egyszerű, rotációs eljárás szerint bármely háztartás, amely valamilyen időpontban belép a mintába, hat egymást követő negyedévben szolgáltat adatokat, majd végleg elhagyja azt. Két egymást követő időszak mintájának a közös része a meghiúsulások miatt kisebb, mint 5/6, ami 100 százalékos válaszolás mellett adódna.

2003-tól a munkaerő-felmérés adatainak teljeskörűsítése a 2001. évi népszámláláson alapuló népességszám-továbbvezetés bázisán történik. Ezzel egy időben a 2001–2002. évi adatok is újraszámításra és lecserélésre kerültek. Az 1992–2000 közötti adatok teljeskörűsítése az 1990. évi népszámlálás alapján készült súlyrendszerrel történt.

KSH Intézményi kereseti statisztika – KSH IMS

A kereseti adatok legfontosabb forrása a havi (éves) intézményi munkaügyi jelentés. A megfigyelési kört jelenleg a legalább 5 fős létszámú vállalkozások, illetve létszámnagyságtól függetlenül teljes körűen a költségvetési és társadalombiztosítási intézmények, valamint a kijelölt non-profit szervezetek jelentik. Az ettől eltérő vonatkozási kör a forrásnál megjelölésre került.

A keresetek minden esetben a teljes munkaidőben foglalkoztatottakra vonatkoznak. A mindenkori havi átlagkereset részét képezi a kifizetés hónapjában az alapbér, bérpótlékok (ide tartozik a bányászati hűségjutalom és a Széchenyi, illetve a professzori ösztöndíj is), a kiegészítő fizetés, valamint a prémium, a jutalom, a 13. és további havi fizetés is.

A nettó kereset a gazdálkodó szervezetenkénti bruttó átlagkeresetből a munkavállalói járulék, a személyi jövedelemadó, valamint a nyugdíj- és egészségbiztosítási járulék levonásával, illetve az adott évre érvényes járulékküszöb és az alkalmazotti kedvezményre jogosító jövedelemhatár figyelembevételével számított adat. A bruttó keresetből kiindulva nettósítás csak az összes munkavállalót érintő levonásokat kezeli. A személyi jövedelemadó kiszámítása az szja-törvényben szereplő – az adott évre érvényes – sávós adóelőleg-kulcsokkal történik, az adatokat intézményi és havi szinten nettósítják.

A bruttó és nettó kereseti indexek közötti különbség nagysága, és iránya minden évben az adótábla, illetve a kedvezmények (pl. alkalmazotti adókedvezmény) változásaitól függ. Az adott gazdasági ágban az eltérések nagyságát tehát az is befolyásolja, hogy az odatartozó vállalkozások között milyen az aránya azoknak az egyéneknek, akik kiesnek az alkalmazotti adókedvezményből.

Az indexek összehasonlító körre vonatkoznak, figyelembe véve a definícióváltozásokat, illetve az adatgyűjtés körének változásait is. A KSH tradicionálisan a főátlagindexet publikálja keresetnövekedési mutatóként. A keresetváltozás mértéke így a két időszak közötti létszámarányok eltolódását és a tényleges keresetváltozás hatását együttesen tükrözi. A reálkereset változását a nettó kereseti index és az ugyanezen időszaki fogyasztóiár-index hányadosából képzett index 100 százalékos feletti (vagy alatti) értéke adja.

A foglalkozások egységes osztályozási rendszere (FEOR) 1994. január 1-je óta érvényes változata szerint a szellemi állománycsoportba az 1–4. foglalkozási főcsoportba, a fizikaiba pedig az 5–9. foglalkozási főcsoportba tartozókat soroljuk.

KSH Munkaerőmérés – KSH MEM

A munkaerő-felmérés bevezetése előtt a teljes munkaerő felméréséről az évenként készülő munkaerőmérés adott képet a két népszámlálás közötti időszakban.

A munkaerőmérés, mint neve is mutatja, mérlegszerű elszámolás, amely egy eszmei időpontban (január 1.) állítja szembe a rendelkezésre álló munkaerőt (munkaerőforrás) a munkaerő-felhasználással. A népességet gazdasági aktivitásuk szempontjából veszi számba, megkülönböztetve a munkavállalási korú, illetve munkavállalási koron kívüli népességet. Az adatok forrása az éves és évközi intézményi munkaügyi-statisztikai adatgyűjtés 1992-től, a lakossági munkaerő-felmérés és a népszámlálás adatállományai, a gazdasági szervezetek regisztere, az Országos Egészségbiztosítási Pénztár, az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság, valamint a regisztrációs munkaerő-statisztika.

Egyéb adatforrások

Az 1980. és 1990. évi foglalkoztatási adatok becsléséhez népszámlálási adatok kerültek felhasználásra. Az

összefoglaló gazdasági mutatók a nemzetgazdasági mérlegekből, a fogyasztói árstatisztikából, illetve az ipari beszámoló jelentésből származnak. Ezen adatforrások részletes leírása a vonatkozó szakstatisztikai publikációkban szerepel.

FŐBB FH ADATFORRÁSOK

FH Nyilvántartott állás keresők regiszter adatbázis – FH-REG

A munkanélküliségi adatok másik fő forrása Magyarországon – és a legtöbb fejlett országban – a nyilvántartásba vett (regisztrált) állás keresők egyénenkénti adatait tartalmazó havonta összegyűjtött – ún. adminisztratív rekordokat tartalmazó – hatalmas adatbázis.

A nyilvántartás tulajdonképpen minden állást keresőt tartalmaz, de közülük adott időpontban csak azokat tekintik regisztrált állás keresőnek, aki – a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat valamelyik kirendeltségén magát állás keresőként nyilvántartásba vetette (vagyis – az alkalmi foglalkoztatásnak minősülő munkaviszony kivételével – nincs munkája, szeretne dolgozni és ehhez kéri a munkaerőpiaci szervezet segítségét);

– a vizsgált időpontban – az egyes hónapok zárónapján – nem nyugdíjas, nem részesül rehabilitációs járadékban, nem nappali tagozatos tanuló, és elhelyezkedése érdekében együttműködik a kirendeltséggel (vagyis a felajánlott megfelelő munkát, munkaerőpiaci szolgáltatást illetve a támogatott képzési lehetőséget elfogadja, illetve a közvetítő/tanácsadó által előírt időpontokban jelentkezik a kirendeltségen).

Amennyiben a nyilvántartásban szereplő személy a zárónapon valamely támogatott foglalkoztatási program keretében dolgozik, vagy munkaerőpiaci képzésben vesz részt, a nyilvántartott állás kereső státusa szünetel.

Ha az ügyfél nem működik együtt a kirendeltséggel, az állás keresők nyilvántartásából kikerül.

A nyilvántartás adatai – adminisztratív rekordjai – nem csak az időponti adatok megállapítását teszik lehetővé, hanem az áramlások, a beáramlás és a kiáramlás megfigyelését is.

A Foglalkoztatási Szolgálathoz bejelentett munkaerő-igények rekordjai alapján havonta hasonló sta-

tisztikai feldolgozások készülnek az álláshelyek stock- és flow jellegű adatairól is.

A különböző aktív eszközökben való részvételtől, a résztvevők számáról, ki- és beáramlásairól ugyan csak havonta készül részletes statisztika a kifizetett támogatások alapján.

A nyilvántartásokra épülő, havonta készülő, rendkívül részletes – országos, régióenkénti, megyei, kirendeltségi körzetenkénti, sőt településenkénti – statisztika az állami foglalkoztatási szolgálat fő funkciói (közvetítés, járadékfizetés, aktív eszköz támogatást stb.) ellátása közben keletkező adminisztratív rekordok másodlagos feldolgozása alapján készül, tulajdonképpen azoknak igen fontos és hasznos „mellékterméke”.

A Foglalkoztatási Hivatal (és jogelődei, az FSzH, FH, az OMK, OMMK, ill. az OMKMK) 1989-től havonta publikálja ezen statisztikák főbb adatait. A kirendeltségi körzetenkénti adatokat is tartalmazó részletesebb jelentéseket a regionális Munkaügyi Központok hozzák nyilvánosságra.

A regisztrált álláskeresőkkal számított relatív mutatók nevezőit a KSH-nak a munkaerő-mérlegben publikált gazdaságilag aktív népesség adata, illetve ennek régiókra és megyékre való lebontása szolgáltatja.

A regisztrált álláskeresők száma és a regisztráltakkal számított ráta értelemszerűen eltér a KSH Munkaerő-felmérés eredményeitől. A különbség fő okai az eltérő fogalomrendszer és az alapvetően különböző megfigyelési/mérési módszer.

FH Rövidtávú Munkaerőpiaci prognózis – FH-PROG
A Foglalkoztatási Hivatal (illetve jogelődei) kezdeményezése alapján és koordinálása mellett a munkaerőpiaci szervezet 1991-től kezdődően évente két alkalommal – márciusban és szeptemberben –, több mint 7500 munkaadó interjú megkérdezésével hajtja végre az ún. rövidtávú prognózis felmérést. 2004-től már csak évente egyszer – szeptember hónapban – kerül sor a felmérésre.

A kérdőív a felkeresett cégek reál- és pénzügyi folyamatai várható alakulását, fejlesztési és munkaerőgazdálkodási terveit és szándékait tudakolja, rákérdez a konkrét létszámcsökkentési és létszám bővítési terveikre és felméri az aktív eszközökkel kapcsolatos várható igényeiket is.

A kérdőívek kirendeltségi körzetenként, megyénként, régióenként és országosan is feldolgozásra kerülnek, hasznos információkat szolgáltatva mind-egyik szinten a munkaerőpiaci szervezet munkájának tervezéséhez.

A prognózis-felmérés alkalmat és lehetőséget ad arra, hogy – más forrásokból származó információkat is felhasználva – a megyék ill. a főváros részletesebben elemezzék a munkapiaci helyzetük alakulását és fő tendenciáit, felkészüljenek a rövid távon várható problémák kezelésére, ügyfeleik változó igényeinek kielégítésére.

A rövidtávú prognózisnak csak egyik eredménye maga az előrejelzés. További nagyon fontos „melléktermékei”: a vállalatokkal való rendszeres, személyes kapcsolattartás, a közvetítő-ügyintéző munkakörben dolgozó kérdezőbiztosok szakismeretének, helyismeretének bővülése, a munkaerőpiaci képzés orientálása a megismert igények alapján.

A prognózis-felmérésekhez esetenként különböző kiegészítő adatfelvételeket kapcsolva további fontos információkhoz is juthatunk, amelyeket a kutatók, a foglalkoztatáspolitikai és/vagy az oktatáspolitikai irányítói tudnak a munkájuk során hasznosítani.

2005-től a felmérést az FH a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet (MKIK GVI) együttműködésben végzi, ami egyebek között azzal az előnnyel is járt, hogy az MKIK GVI kérdezőbiztosai segítségével a mintanagyságot sikerült közel 8000-re megnövelni.

FH „Bértarifa” felvételek adatbázisai – FH-BT

A Foglalkoztatási Hivatal (illetve jogelődei) 1992-től évente hajtja végre az egyénenkénti alapbérek és keresetek megismerését szolgáló, hatalmas mintával dolgozó reprezentatív adatfelvételeket, a Nemzeti Erőforrás Minisztérium (illetve jogelődei) megbízásából.

Az adatgyűjtés referencia hónapja minden évben a május hónap, de az alapbéren (alapilletményen) felüli nem rendszeres kifizetések egy hónapra jutó átlagának meghatározásához ezen kifizetések előző évi teljes összegének 1/12 részét is figyelembe veszik. A versenyszférában kezdetben csak a 20 fő fölötti cégekre terjedt ki az adatgyűjtés, úgy, hogy minden vállalkozás köteles volt adatot szolgáltatni, de

a mintába csak meghatározott napokon született dolgozók kerültek be.

A 10–19 fő közötti cégekre 1996-tól, az 5–9 fő közötti létszámmal dolgozókra pedig 1999-től terjedt ki az adatgyűjtés, úgy, hogy ebben a körben az összes ilyen létszámú cég közül véletlenszerűen kiválasztott mintába bekerülő vállalkozások (kb. 20 százalékuk) kell csak adatokat szolgáltatassanak, ők viszont minden egyes dolgozójukról.

Az alaptervek és a teljes kereset-szerkezet adatai Magyarországon csak ezekből az adatfelvételekből ismerhetők meg, így célszerűen az ezekből évente kapott hatalmas adatbázisok szolgálhatnak alapul a szociális partnerek által folytatott bér-érdekegyeztető tárgyalásokhoz.

A költségvetési körben létszámnagyságtól függetlenül minden egyes költségvetési intézmény részt vesz az adatszolgáltatásban, mégpedig úgy, hogy a központi bérszámfejtési rendszerhez tartozó intézményeknél az adatszolgáltatás teljes körű, a többi költségvetési intézmény pedig csak a meghatározott napokon született – a mintába bekerült – dolgozókról teljesíti az adatszolgáltatást.

A fegyveres testületek hivatásos (ún. szolgálati jogviszonyos) dolgozóira csak 1999-től kezdődően terjed ki az adatgyűjtés.

1992 előtt 3 évenként került sor hasonló adatgyűjtésekre, így már 1983, 1986 és 1989 évekről is rendelkezünk egy-egy hatalmas adatállománnyal.

A mintába bekerült minden egyes dolgozóról rendelkezésre állnak a következő adatok:

- a munkáltató ágazata, létszámnagysága, a munkavégzés telephelye, a gazdálkodási forma, a tulajdonosi szerkezet;
- a munkavállaló bérbesorolása, foglalkozása, neme, kora, iskolai végzettsége.

Az egyéni adatokat tartalmazó hatalmas adatbázisok alapján minden évben elkészülnek a következő feldolgozások:

- a szociális partnerek által egyeztetett, a bér-érdekegyeztetéshez alkalmazott ún. standard feldolgozások (amelyeket az érdekegyeztető tárgyalásokban részt vevő valamennyi konföderáció megkap);
- modellszámítások a minimálbér emelés várható hatásainak meghatározása céljából;

- a minisztérium igényei alapján készülő feldolgozások a kereseti arányok elemzéséhez és bemutatásához;

- feldolgozások az évente megjelenő négykötetes adattárhoz (nemzetgazdaság összesen, versenyszféra, költségvetési szféra, területi kötet), illetve ennek CD-s vázatához.

A teljes adatbázist átveszi minden évben a KSH és egyes nemzetközi adatszolgáltatásokat ennek felhasználásával tud teljesíteni (pl. az ILO ill. az OECD felé). Az OECD részére a Foglalkoztatási Hivatal is rendszeresen készít speciális feldolgozásokat.

Az egyéni adatokat tartalmazó adatbázis lehetővé teszi a benne szereplő ismérvek tetszés szerinti kombinációjával képzett csoportokra készülő feldolgozásokat és a különböző csoportok összetételének figyelembe vételével történő reális alapterv-, illetve kereset szerinti összehasonlításokat, az alaptervek és keresetek szóródásának, differenciáltságának vizsgálatát.

2002-től a felvételeken jelentős módosítások történtek annak érdekében, hogy a felmérés teljes mértékben megfeleljen az EU-ban négyévenként kötelező ún. keresetszerkezet felmérés (Structure of Earnings Survey) előírásainak. A változások egyik lényeges eleme, hogy 2002. óta az adatgyűjtés kiterjed a rész-munkaidőben foglalkoztatottakra is.

Az EU rendelkezéseinek megfelelően a 2002-es és a 2006-os felvételek elemi adatait – anonimizált formában – átadtuk az Eurostat-nak.

FH Álláskeresési ellátások nyilvántartási rendszere – FH-SREG

A kifizetett álláskeresési ellátások (álláskeresési járadék, álláskeresési segélyek és a vállalkozói járadék) számfejtési rekordjai és az ellátásban részesültek személyi adatait tartalmazó ún. törzs-rekordok felhasználásával jön létre az ellátottak teljes körű nyilvántartása. Ebben a nyilvántartásban pontosan nyomon lehet követni a pénzbeli ellátást kapók segélyezési eseményeit, a bekerülésük és kikerülésük pontos időpontját és a kikerülésük módját is (pl. elhelyezkedett, jogosultsága lejárt, kizárt, aktív eszközre ment át stb.).

Így ebből az adatállományból tetszés szerinti időpontra elkészíthetők azt adott napon ellátásban ré-

szesülők részletes adatai, országosan és régiós, megyei valamint kirendeltségi bontásban is. A regisztráltakról készülő zárónapi statisztikával történő összehangolás érdekében a havi statisztikákat itt is minden hónap 20-ára készítjük el.

A havi statisztikák ezen kívül tartalmazzák az előző zárónap és a tárgyhavi zárónap közötti ún. érintett létszámadatokat is, vagyis azoknak a számát, akik a teljes hónap bármelyik napjára ellátást kaptak. Természetesen itt is elkészülnek a be- és kiáramlásokat mutató adatok is.

Kutatási szempontból fontos és igen hasznos körülmény, hogy a standard zárónapi statisztikákon kívül tetszés szerinti ismérvek szerinti csoportokat is nyomon lehet követni a segély-regiszterben, így pl. különböző időszakokban bekerültek közül lehet beáramlási mintákat venni és a nyilvántartásban nyomon követve őket, össze lehet hasonlítani a különböző kohorszok ellátásának lefolyását.

A korábban munkanélküli ellátásban részesültek részletes adatai a segélyregiszter alapján 1989. januártól kezdődően állnak rendelkezésre. Az első két évben még a jelenlegi ellátási rendszer elődje működött, a jelenlegi rendszert – ami azóta sokszor módosult – az 1991. évi IV. (Foglalkoztatási) törvény vezette be. Az 1991 és 1996 közötti időszakra a nyilvántartás tartalmazza a pályakezdők munkanélküli segélyében részesültek időponti (stock) és áramlási (flow) adatait is. 1997 és 2005 között a rendszer tartalmazta a nyugdíj előtti munkanélküli segélyben részesülőket is.

Az álláskeresési ellátások regisztere a létszámadatokon kívül lehetővé teszi az ellátások átlagos hosszának és havi átlagos összegének megfigyelését is.

Az ellátásokra vonatkozó főbb adatokat a Foglalkoztatási Hivatal havonta publikálja. Ezek, valamint az idősoros adatok és a bértarifa felvételek főbb eredményei is elérhetők a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat internetes portálján (www.munka.hu/statisztika).

MUNKAPIACI KUTATÁSOK VÁLOGATOTT BIBLIOGRÁFIA 2010–2011

Válogatás magyarországi és külföldi könyvek, folyóiratok, műhelytanulmányok, statisztikai kiadványok, nemzetközi szervezetek munkapiaci témájú szakirodalmából.

**Összeállította
BÁLINT ÉVA**

I. Válogatás a hazai szakirodalomból

Könyvek
Könyvfejezetek
Folyóiratcikkek
Műhelytanulmányok
Statisztikai kiadványok

II. Válogatás a külföldi szakirodalomból

Könyvek
Könyvfejezetek
Folyóiratcikkek
Műhelytanulmányok
Nemzetközi szervezetek kiadványai

I. VÁLOGATÁS A HAZAI SZAKIRODALOMBÓL

Könyvek

- CSOBA JUDIT – SIPOS FLÓRIÁN (szerk.): Állástalálók klubja: motivációs, álláskeresési és hálózatépítési technikák a 45 év fölötti tartós munkanélküliek segítésére. Módszertani kézikönyv. Debrecen, Debreceni Egyetem Szociológia és Szociálpolitika Tanszék, 2010, 196 p.
- CSOBA JUDIT: A tisztességes munka. A teljes foglalkoztatás: a 21. század esélye vagy utópiája? Kísérletek a munka társadalmának fenntartására és a jóléti állam alapvető feltételeként definiált teljes foglalkoztatás biztosítására. Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2010, 271 p.
- FAZEKAS KÁROLY – MOLNÁR GYÖRGY (eds.): The Hungarian labour market, 2011. Review and analysis. Budapest, Institute of Economics HAS, National Employment Foundation, 2011, 320 p. <http://econ.core.hu/kiadvany/mt.html>.
- HORESNYI JULIANNA CSILLA: Bérgarancia. A magyar szabályozás és annak gyakorlata. Szeged, Pólay Elemér Alapítvány, 2011, 208 p.
- JAKUBINYI LÁSZLÓ – TÓTH ALIZ: Esélyegyenlőség érvényesítése a foglalkoztatási célú munkaerő-piaci projekteknél. Budapest, Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, 2010, 100 p.
- MUNKÁCSY FERENC (szerk.): Az NFSZ munkaerő-piaci évkönyve, 2010, Budapest, Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat, 2011, http://www.afsz.hu/resource.aspx?ResourceID=sajto_merop_evkonyv_2010.
- NAGY ILDIKÓ – PONGRÁCZ TIBORNÉ (szerk.): Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről, 2011. Budapest, Társasági – Nemzeti Erőforrás Minisztérium, 2011, 332. p.
- NÉMETH NÁNDOR (szerk.): A helyi kezdeményezésű gazdaságfejlesztési programok vizsgálata. Esettanulmányok. KTI Könyvek, 14. Budapest, MTA Közgazdaságtudományi Intézet, 2011, 111 p. <http://econ.core.hu/kiadvany/ktikonyvek.html>.
- VÁMOSI TAMÁS: Képzés, tudás, munka: a magyar szak- és felnőttképzési rendszer szerepe és funkciója a társadalmi-gazdasági térben a 21. század elején. Budapest, Új Mandátum Kiadó, 2011, 254 p.
2011. Review and analysis. Budapest, Institute of Economics, HAS – National Employment Foundation, 2011, 17–36. p. <http://www.econ.core.hu/kiadvany/mt.html>.
- BORBÉLY SZILVIA: A nemek egyenlőségének érvényesülése a magyar adó- és társadalombiztosítási rendszerekben, a foglalkoztatáspolitikában és hatásuk a nők foglalkoztatására. In: NAGY ILDIKÓ – PONGRÁCZ TIBORNÉ (szerk.): Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről, 2011. Budapest, Társasági – Nemzeti Erőforrás Minisztérium, 2011, 132–155. p.
- BORBÉLY SZILVIA: Nők és férfiak béregyenlőtlensége Magyarországon. In: NAGY ILDIKÓ – PONGRÁCZ TIBORNÉ (szerk.): Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről, 2011. Budapest, Társasági – Nemzeti Erőforrás Minisztérium, 2011, 113–131. p.
- BUSCH IRÉN – LÁZÁR GYÖRGY: Major layoffs during the crisis. In: KÁROLY FAZEKAS – GYÖRGY MOLNÁR (eds.): The Hungarian labour market, 2011. Review and analysis. Budapest, Institute of Economics, HAS – National Employment Foundation, 2011, 97–115. p. <http://www.econ.core.hu/kiadvany/mt.html>.
- FREY MÁRIA: Nők és férfiak a munkaerőpiacon, különös tekintettel a válságkezelés hatásaira. In: NAGY ILDIKÓ – PONGRÁCZ TIBORNÉ (szerk.): Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről, 2011. Budapest, Társasági – Nemzeti Erőforrás Minisztérium, 2011, 17–48. p.
- FREY MÁRIA: The legal and institutional environment of the Hungarian labour market. In: KÁROLY FAZEKAS – GYÖRGY MOLNÁR (eds.): The Hungarian labour market, 2011. Review and analysis. Budapest, Institute of Economics, HAS – National Employment Foundation, 2011, 211–239. p. <http://www.econ.core.hu/kiadvany/mt.html>.
- KABAI GERGELY: A munkahelyteremtés új útja a Dél-Dunántúlon. A Sorsfordító – sorsformáló munkaerő-piaci program. In: NÉMETH NÁNDOR (szerk.): A helyi kezdeményezésű gazdaságfejlesztési programok vizsgálata. Esettanulmányok. KTI Könyvek, 14. Budapest, MTA Közgazdaságtudományi Intézet, 2011, 55–72. p. <http://econ.core.hu/kiadvany/ktikonyvek.html>.
- KABAI GERGELY – NÉMETH NÁNDOR: Szociális gazdasági törekvések Belecskán. In: NÉMETH NÁNDOR (szerk.): A helyi kezdeményezésű gazdaságfejlesztési programok vizsgálata. Esettanulmányok. KTI Köny-

- vek, 14. Budapest, MTA Közgazdaságtudományi Intézet, 2011, 4–53. p. 111 p. <http://econ.core.hu/kiadvany/ktikonyvek.html>.
- KABAI GERGELY – NÉMETH NÁNDOR: Egy „Sorsfordító” falu: Gyulaj. In: NÉMETH NÁNDOR (szerk.): A helyi kezdeményezésű gazdaságfejlesztési programok vizsgálata. Esettanulmányok. KTI Könyvek, 14. Budapest, MTA Közgazdaságtudományi Intézet, 2011, 89–102. p. <http://econ.core.hu/kiadvany/ktikonyvek.html>.
- KÖLLŐ JÁNOS: Employment, unemployment and wages in the first year of the crisis. In: KÁROLY FAZEKAS – GYÖRGY MOLNÁR (eds.): The Hungarian labour market, 2011. Review and analysis Budapest, Institute of Economics, HAS – National Employment Foundation, 2011, 43–68. p. <http://www.econ.core.hu/kiadvany/mt.html>.
- LŐCSEI HAJNALKA: The influence of the economic crisis on spatial inequalities of unemployment. In: KÁROLY FAZEKAS – GYÖRGY MOLNÁR (eds.): The Hungarian labour market, 2011. Review and analysis. Budapest, Institute of Economics, HAS – National Employment Foundation, 2011, 117–132. p. <http://www.econ.core.hu/kiadvany/mt.html>.
- MOLNÁR GYÖRGY (ed.): In focus. Labour market effects of the crisis. In: KÁROLY FAZEKAS – GYÖRGY MOLNÁR (eds.): The Hungarian labour market, 2011. Review and analysis. Budapest, Institute of Economics, HAS – National Employment Foundation, 2011, 37–209. p. http://econ.core.hu/file/download/HLM2011/TheHungarianLabourMarket_2011_In_Focus.pdf.
- NEUMANN LÁSZLÓ – BODA DOROTTYA: The effects of the crisis on company policies. In: KÁROLY FAZEKAS – GYÖRGY MOLNÁR (eds.): The Hungarian labour market, 2011. Review and analysis. Budapest, Institute of Economics, HAS – National Employment Foundation, 2011, 76–96. <http://www.econ.core.hu/kiadvany/mt.html>.
- SEMJÉN ANDRÁS – TÓTH ISTVÁN JÁNOS: Possible effects of the crisis on undeclared employment. In: KÁROLY FAZEKAS – GYÖRGY MOLNÁR (eds.): The Hungarian labour market, 2011. Review and analysis. Budapest, Institute of Economics, HAS – National Employment Foundation, 2011, 140–159. p. <http://www.econ.core.hu/kiadvany/mt.html>.
- TÓTH ISTVÁN GYÖRGY – MEDGYESI MÁRTON: Income distribution and living difficulties in the mids of consolidation programmes and crises in Hungary. In: KÁROLY FAZEKAS – GYÖRGY MOLNÁR (eds.): The Hungarian labour market, 2011. Review and analysis. Budapest, Institute of Economics, HAS – National Employment Foundation, 2011, 170–186. p. <http://www.econ.core.hu/kiadvany/mt.html>.
- Folyóiratcikkek**
- ADLER JUDIT – PETZ RAYMUND: Idősek a pályán. Fair a play? Hogyan vélekednek az európai munkaadók az idősebb korosztályok helyéről a jövő munkaerőpiacon. Vezetéstudomány, 42. évf. 6. sz. 2011, 25–39. p.
- ADORJÁNI MÁRIA: Foglalkoztathatóság és motiváció a fizikai állományú munkavállalók indítékainak vizsgálata kapcsán. Munkaügyi Szemle, 55. évf. 3. sz. 2011, 40–47. p.
- ARTNER ANNAMÁRIA: Európai foglalkoztatás: helyzet, célok, eszközök. Munkaügyi Szemle, 55. évf. 3. sz. 2011, 64–73. p.
- BARTHA CSILLA – HÁMORI ÁGNES: Cigány közösségek, nyelvi sokszínűség és az oktatás nyelvi kihívásai. Magyarországi helyzetkép. Európai Tükör, 16. évf. 3. sz. 2011, 107–131. p.
- BERTALAN TÜNDE: Az atipikus munkavégzés hazai szabályozásával kapcsolatos problémák, fejlesztési javaslatok. Kapocs, 10. évf. 1. sz. 2011, 36–45. p.
- BLASKÓ ZSUZSA: Három évig a gyermek mellett – de nem minden áron. A közvélemény a kisgyermekes anyák munkába állásáról. Demográfia, 54. évf. 1. sz. 2011, 23–44. p.
- BODA BOGLÁRKA: Az új közfoglalkoztatási rendszer anomáliái. Új Magyar Közigazgatás, 4. évf. 3. sz. 2011, 66–70. p.
- BORBÉLY SZILVIA: A nemek egyenlőségének érvényesülése a foglalkoztatáspolitikai eszköztárban, az adó- és tb-rendszerekben, és hatásuk a nők foglalkoztatására. Vezetéstudomány, 42. évf. 5. sz. 2011, 2–15. p.
- CSERES-GERGELY ZSOMBOR: Munkapiaci áramlások, konzisztencia és gereblyezés. Statisztikai Szemle, 89. évf. 5. sz. 2011, 481–500. p. http://www.ksh.hu/stat-szemle_archive/2011/2011_05/2011_05_481.pdf.
- CSOBA JUDIT: „Segély helyett munka” A közfoglalkoztatás formái és sajátosságai. Szociológiai Szemle, 20. évf. 1. sz. 2010, 26–52. p. http://www.szociologia.hu/dynamic/szocszemle_2010_1_26_50_csobaj.pdf.
- CSOBA JUDIT: „Do the Unemployed want to Work?” Employee Ability and the Willingness of the Unemployed. Corvinus Journal of Sociology and Social Policy, Vol. 1. No. 2. 2010, 89–107. p. <http://cjssp.uni-corvinus.hu/index.php/cjssp/article/view/23>.
- CSOBA JUDIT: A „welfare”-tól a „workfare”-ig. Valóság, 53. évf. 11. sz. 2010, 55–67. p.

- FAZEKAS KÁROLY: Közgazdasági kutatások szerepe az oktatási rendszerek fejlesztésében. Magyar Tudomány, 172. évf. 9. sz. 2011, 1090–1101. p. www.matud.iif.hu/2011/09/08.htm.
- GÁBOR R. ISTVÁN: On the peculiar relevance of a fundamental dilemma of minimum-wage regulation in post-socialism – apropos of an international investigation. Corvinus Journal of Sociology and Social Policy, Vol. 2. No. 1. 2011, <http://cjssp.uni-corvinus.hu/index.php/cjssp/article/view/35>.
- GERGELY SÁNDOR – MAGA GYÖRGY – NAGY ZSUZSA: Az Észak-Magyarországi régió hátrányos gazdasági helyzete. A Falu, 26. évf. 1–2. sz. 2011, 67–82. p.
- GYULAVÁRI TAMÁS: A foglalkoztatási jogviszonyok új dimenziója. Esély, 22. évf. 1. sz. 2011, 3–23. p. http://www.esely.org/kiadvanyok/2011_1/01gyulavari.indd.pdf.
- HAJDU TAMÁS – HAJDU GÁBOR: A hasznosság és a relatív jövedelem kapcsolatának vizsgálata magyar adatok segítségével. Közgazdasági Szemle, 58. évf. 1. sz. 2011, 56–73. p. <http://www.kszemle.hu/tartalom/cikk.php?id=1218>.
- HÁMORI SZILVIA – KÖLLŐ JÁNOS: Kinek használ az évesztés? Iskolakezdési kor és tanulói teljesítmények Magyarországon. Közgazdasági Szemle, 58. évf. 2. sz. 2011, 133–157. p. <http://www.kszemle.hu/tartalom/cikk.php?id=1222>.
- HORESNYI JULIANNA: Amikor a költség befektetéssé válik. A szakképzési hozzájárulás saját munkavállalók részére szervezett képzéssel történő teljesítése. Munkaügyi Szemle, 55. évf. 2011, 3. 84–88. p.
- KOLTAI LUCA: A „nagyon atipikus” foglalkoztatási formák jellemzői és lehetséges szerepük a foglalkoztatásban. Munkaügyi Szemle, 55. évf. 3. sz. 2011, 74–83. p.
- KONCZ KATALIN: A munkaerőpiac nemek szerinti szegregációjának jellemzői, mechanizmusa és következményei. Közgazdasági Szemle, 58. évf. 1. sz. 2011, 74–94. p. <http://www.kszemle.hu/tartalom/cikk.php?id=1219>.
- KOVÁCS ILONA: A jövedelemeloszlás és jövedelem-egyenlőtlenség a személyijövedelemadó-bevallási adatok tükrében. Statisztikai Szemle, 89. évf. 3. sz. 2011, 294–312. p. http://www.ksh.hu/statszemle_archive/2011/2011_03/2011_03_294.pdf.
- KÖLLŐ JÁNOS: Vállalati reakciók a gazdasági válságra, 2008–2009. Közgazdasági Szemle, 57. évf. 12. sz. 2010, 1045–1064. p. <http://www.kszemle.hu/tartalom/cikk.php?id=1206>.
- KÖRÖSI GÁBOR: Lehetett volna kíméletesebben? Munkaügyi Szemle, 55. évf. 3. sz. 2011, 4–6. p.
- LÁSZLÓ GYULA: A foglalkoztatáspolitikai helyi partnerei. Munkaügyi Szemle, 55. évf. 3. sz. 2011, 25–28. p.
- LÁSZLÓ GYULA: Foglalkoztatás és paktumok. Közgazdaság, 6. évf. 1. sz. 2011, 185–198. p.
- LEVELEKI MAGDOLNA: A recesszió regionális hatásai Magyarországon. Comitatus – Önkormányzati Szemle, 21. évf. 1–2. sz. 2011, 22–31. p.
- LINDNER SÁNDOR: A hazai munkaerőpiac 2010. évi helyzete. Humánpolitikai Szemle, 22. évf. 3. sz. 2011, 3–9. p.
- LINDNER SÁNDOR: A munkajövedelem alakulása az üzleti szférában. Humánpolitikai Szemle, 22. évf. 7–8. sz. 2011, 15–22. p.
- MÁJER ISTVÁN – KOVÁCS ERZSÉBET: Élettartam-kockázat – a nyugdíjrendszerre nehezedő egyik teher. Statisztikai Szemle, 89. évf. 7–8. sz. 2011, 790–812. p. http://www.ksh.hu/statszemle_archive/tartalom2011.html.
- MARIAN BÉLA – NAGY ÉVA: A súlyosan-halmazotlan fogyatékos embereket nevelők munkaerőpiaci helyzete egy felmérés tükrében. Kapocs, 10. évf. 1. sz. 2011, 20–26. p.
- MESSING VERA – MOLNÁR EMÍLIA: Válaszok a pénztelenségre: szegény cigány és nem cigány családok megélhetési stratégiái. Esély, 22. évf. 1. sz. 2011, http://www.esely.org/kiadvanyok/2011_1/03messingmolnar.indd.pdf.
- MÉSZÁROS ZOLTÁN – ARI ORSOLYA: Egy nehezen foglalkoztatható társadalmi csoport munkaerőpiaccal szembeni attitűdjei, foglalkoztathatóságuk jellemzése. Kapocs, 9. évf. 2. sz. 2010, 22–35. p. http://szmi.hu/kapocs-folyoirat-1_12/kapocs-2010-2_39/kapocs-ix.-evf.-2.-szam-%2845%29-4_187.
- MÉSZÁROS ZOLTÁN – VÁRHALMI ZOLTÁN: A munkaadók gyakorlata a diverzitás kezelésében és a roma alkalmazottakat érintő munkáltatói attitűdök. Esély, 22. évf. 2. sz. 2011, 28–53. p.
- MIHÁLYI PÉTER: Nem a foglalkoztatás szintje a döntő kérdés. Munkaügyi Szemle, 55. évf. 2011. 3. sz. 13–19. p.
- NÉMETH NÁNDOR: A hazai kistérségek versenyképességéről és versenyképességi besorolásáról. Területi Statisztika, 14. évf. 5. sz. 2011, 557–561. p.
- SCHARLE ÁGOTA: A foglalkoztatási rehabilitáció hazai támogatásai és eredményessége. Kapocs, 10. évf. 2. sz. 2011, 27–31. p.
- SERES ANTAL: A rész munkaidős foglalkoztatás tendenciái. Közgazdasági Szemle, 58. évf. 4. sz. 2011, 351–367. p. <http://www.kszemle.hu/tartalom/cikk.php?id=1234>.

- SERES ANTAL: Alacsony foglalkoztatás – más oldalról. Munkügyi Szemle, 55. évf. 3. sz. 2011, 20–24. p.
- SIMON MILTON – ZILAHY GYULA: A hazai kis- és középvállalkozások társadalmi felelősségvállalása. Munkügyi Szemle, 55. évf. 3. sz. 2011, 52–63. p.
- SURÁNYI ÉVA: A Biztos kezdet program hatásvizsgálatának bemeneti mérése. Kapocs, 9. évf. 2. sz. 2010, 2–11. p. http://szmi.hu/kapocs-folyoirat-1_12/kapocs-2010-2_39/kapocs-ix.-evf.-2.-sz-am-%2845%29-4_187.
- SZRETYKÓ GYÖRGY: A romák munkaerő-piaci sikerelenségének okai és reintegrációjának lehetőségei. Humánpolitikai Szemle, 22. évf. 2. sz. 2011, 22–39. p.
- TÓTH ISTVÁN GYÖRGY – MEDGYESI MÁRTON: Income distribution in new (and old) EU member states. Corvinus Journal of Sociology and Social Policy, Vol. 2. No. 1. 2011, <http://cjssp.uni-corvinus.hu/index.php/cjssp/article/view/41>.
- VERDES TAMÁS – SCHARLE ÁGOTA – VÁRADY BALÁZS: Intézet helyett. A fogyatékos személyeket támogató szociálpolitika megújításának lehetséges irányairól. Esély, 22. évf. 4. sz. 2011, 3–34 p.
- Műhelytanulmányok**
- CSERES-GERGELY ZSOMBOR – SCHARLE ÁGOTA: Az Állami Foglalkoztatási Szolgálat modernizációjának értékelése. Budapest Intézet, 2010, http://www.budapestinstitute.eu/kutatas/prj/Az_Allami_Foglalkoztatasi_Szolgalat_modernizaciojanak_ertekelese.
- CSERES-GERGELY ZSOMBOR – SIMONOVITS ANDRÁS: A személyi jövedelemadó-reform hatása a tb-nyugdíjakra. Budapest, MTA KTI – BCE, BWP, 2011/7. <http://www.econ.core.hu/file/download/bwp/bwp1107.pdf>.
- HÁMORI SZILVIA – LOVÁSZ ANNA: Can a fifty percent increase in public sector wages improve the position of public sector employees in the long run? An assessment of the public-private income gap in Hungary. Budapest, Institute of Economics HAS, Department of Human Resources CUB, BWP 2011/6. <http://www.econ.core.hu/file/download/bwp/bwp1106.pdf>.
- HERMANN ZOLTÁN – HORN DÁNIEL: How inequality of opportunity and mean student performance are related? A quantile regression approach using PISA data. Budapest, Institute of Economics HAS, MT-DP 2011/24. <http://econ.core.hu/file/download/mtdp/MTDP1124.pdf>.
- HORN DÁNIEL: A munkakereslet nemzetközi tendenciái. Budapest, MTA KTI – BCE, BWP, 2011/7. <http://www.econ.core.hu/file/download/bwp/bwp1101.pdf>.
- JAKAB M. ZOLTÁN – KAPONYA ÉVA: A Structural Vector Autoregressive (SVAR) model for the Hungarian labour market. MNB Working Papers, 2010/11. http://www.mnb.hu/Root/Dokumentumtar/MNB/Kiadvanyok/mnbhu_mnbfuzetek/WP_2010_11.pdf.
- KÉZDI GÁBOR – CSORBA GERGELY: Estimating the lock-in effects of switching costs from firm-level data. Budapest, Institute of Economics HAS, MT-DP 2011/8. <http://econ.core.hu/file/download/mtdp/MTDP1108.pdf>.
- LOVÁSZ ANNA – PERTOLD-GEBICKA BARBARA: College degree supply, productivity spillovers and occupational allocation of graduates in Central European countries. Budapest, Institute of Economics HAS, Department of Human Resources CUB, BWP 2011/3. <http://www.econ.core.hu/file/download/bwp/bwp1103.pdf>.
- NAGY IMRE ZOLTÁN: The Fight against income evasion in Hungary. Óbuda University, Keleti Faculty of Economics Working Paper Series No. 1010. 2010, <http://uni-obuda.hu/users/vecseya/RePEc/pkk/wpaper/1010.pdf>.
- NOELKE, CLEMENS – HORN DÁNIEL: Social transformation and the transition from vocational education to work. Budapest, Institute of Economics HAS, Department of Human Resources CUB, BWP 2011/5. <http://www.econ.core.hu/file/download/bwp/bwp1105.pdf>.
- PALÓCZ ÉVA (szerk.): A bérek konvergenciája az Európai Unióban. Budapest, Kopint – Tárki Konjunktúrakutatási Intézet, 2011, <http://www.kopint-tarki.hu/tanulmanyaink/2011/berkonvergencia.pdf>.
- REIZER BALÁZS: A 2006-os „kétszeres minimálbér szabály” hatása a szürkegazdaságra. MTA KTI – BCE, BWP, 2011/4. <http://www.econ.core.hu/file/download/bwp/bwp1104.pdf>.
- SCHARLE ÁGOTA (kutatásvezető): A közcélú foglalkoztatás kibővülésének célzottsága, igénybevétele és hatása a tartós munkanélküliségre. Budapest Intézet – Hétfé Elemző Központ, 2011, http://www.budapestinstitute.eu/uploads/BI_kozcelu_kut_jelentes_2011aug30.pdf.
- SCHARLE ÁGOTA: Foglalkoztatási rehabilitációs jó gyakorlatok Magyarországon. Budapest Szakpolitikai Elemző Intézet, 2011, http://www.budapestinstitute.eu/uploads/rehab_jelentes_110410.pdf.

- SIMONOVITS ANDRÁS: Higher tax morale implies a higher optimal income tax rate. Budapest, Institute of Economics HAS, 2011, MT-DP 2011/37. <http://econ.core.hu/file/download/mtdp/MTDP1137.pdf>.
- SIMONOVITS ANDRÁS: International economic crisis and the Hungarian pension reform. Budapest, Institute of Economics HAS, MT-DP 2011/11. <http://econ.core.hu/file/download/mtdp/MTDP1111.pdf>.
- TAJTI JÓZSEF: 2010. I. félévben befejezett főbb aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök hatékonyságának vizsgálata. Budapest, Foglalkoztatási Hivatal Kutatási és Elemzési Főosztály, 2010. http://www.afsz.hu/resource.aspx?ResourceID=afsz_stat_fobb_aktiv_eszkozok_merop_2010_1fv.
- TÓTH ISTVÁN JÁNOS (kutatásvezető): Rövid távú munkaerő-piaci prognózis – 2011. Budapest, MKIK Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet, 2010, november. http://www.afsz.hu/resource.aspx?ResourceID=sat_merop_prognozis_2011.
- Statisztikai kiadványok**
- Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat*
- Munkaügyi adattár, 2011. Az egyéni bérek és keresetek adatfelvétel főbb eredményei (2010. május) <http://www.afsz.hu/sysres/adattar2011/index.html>.
2010. évi bér és kereset statisztikai adatok: http://www.afsz.hu/engine.aspx?page=afsz_stat_egyeni_berek_2010.
- Központi Statisztikai Hivatal*
- A fiatalok munkaerő-piaci helyzete. 2011. október, http://portal.ksh.hu/pls/ksh/ksh_web.shop.kiadvany?p_kiadvany_id=9134&p_temakor_kod=KSH&p_session_id=60522582&p_lang=-HU.
- A foglalkoztatottság és a munkanélküliség regionális különbségei, 2010. <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/orsz/foglalkoztatatsregkul10.pdf>.
- A humán erőforrás alakulása a nonprofit szektorban, 2011. <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/stattukor/nonprofithumanero.pdf>.
- A válság munkaerő-piaci következményei, 2010–2011. I. félév. <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/valsag.pdf>.
- Főbb munkaügyi folyamatok, 2011. I. félév. <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/fmf/fmf21106.pdf>.
- Magyar statisztikai évkönyv 2010. Budapest, KSH, 2011, 512 p.
- Magyarország számokban, 2010. <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/mosz/mosz10.pdf>.
- Munkaerőpiaci helyzetkép, 2010. <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/munkerohelyz/munkerohelyz10.pdf>.
- Munkaerő-piaci jellemzők, 2011 II. negyedévében. <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/munkero/munkero112.pdf>.
- Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete*
- Nyugdíjpenztári hozamok, 2001–2010. <http://www.munkaugyiszemle.hu/nyugdijpenztari-hozamok-2001-2010>.
- Workania*
- Fizetésekkel kapcsolatos információk és elemzések: <http://www.fizetesek.hu/elemezsek>.

II. VÁLOGATÁS A KÜLFÖLDI SZAKIRODALOMBÓL

Könyvek

- BÄCK-WIKLUND, MARGARETA – VAN DER LIPPE, TANJA – DEN DULK, LAURA – DOORNE-HUISKES, ANNEKE (eds.): *Quality of Life and Work in Europe: Theory, Practice and Policy*. Palgrave Macmillan, 2011, 280 p.
- BETZELT, SIGRID – BOTHFELD, SILKE: *Activation and Labour Market Reforms in Europe: Challenges to Social Citizenship*. Palgrave Macmillan, 2011, 272 p.
- BLOSSFELD, HANS-PETER – BUCHHOLZ, SANDRA – HOFÄCKER, DIRK – KOLB, KATHRIN (eds.): *Globalized Labour Markets and Social Inequality in Europe*. Palgrave Macmillan, 2011, 360 p.
- BROCKMANN, MICHAELA – CLARKE, LINDA – WINCH, CHRISTOPHER: *Knowledge, Skills and Competence in the European Labour Market: What's in a Vocational Qualification?* Routledge, 2011, 224 p.
- CARMEL, EMMA – CERAMI, ALFIO – PAPADOPOULOS, THEODOROS (eds.): *Migration and Welfare in the 'new' Europe: Social Protection and the Challenges of Integration*. Policy Press, 2011, 280 p.

- CLASEN, JOCHEN – CLEGG, DANIEL (eds.): *Regulating the Risk of Unemployment: National Adaptations to Post-Industrial Labour Markets in Europe*. Oxford University Press, 2011, 432 p.
- CONTREPOIS, SYLVIE – DELTEIL, VIOLAINE – DIEUAIDE, PATRICK – JEFFERYS, STEVE (eds.): *Globalising Employment Relations – Multinational Firms and Central and Eastern European Transitions*. Palgrave Macmillan, 2011, 251 p.
- FORREST, RAY – NGAI MING YIP (eds.): *Housing Markets and the Global Financial Crisis: The Uneven Impact on Households*. Edward Elgar, 2011, 272 p.
- ISLAM, IYANATUL – VERICK, SHER (eds.): *From the Great Recession to Labour Market Recovery. Issues, Evidence and Policy Options*. Palgrave Macmillan, International Labor Office, 2011, 308 p.
- JUNGMANN, JENS – SAGEMANN, BERND (eds.): *Financial Crisis in Eastern Europe – Road to recovery*. Wiesbaden: Gabler, 2011, 637 p.
- LINDVALL, JOHANNES: *Mass Unemployment and the State*. Oxford University Press, 2011, 230 p.
- RAUNER, FELIX – SMITH, ERICA – HAUSCHILDT, URSEL – ZELLOTH, HELMUT: *Innovative Apprenticeships: Promoting Successful School-to-Work Transitions*. Berlin, LIT Verlag, 2010, 272 p.
- SCHNEIDER, FRIEDRICH (ed.): *Handbook on the Shadow Economy*. Edward Elgar, 2011. 544 p.
- VAUGHAN-WHITEHEAD, DANIEL (ed.): *Work Inequalities in the Crisis: Evidence from Europe*. Edward Elgar, 2011, 624 p.
- WHEATON, PAUL M. (ed.): *Labor Market in the Baltic Region*. Nova Science, 2011, 264 p.
- Könyvfejezetek**
- BENKE, MAGDOLNA: *Towards Building Quality Assurance in the Regional Vocational Training Centres in Hungary*. In: FELIX RAUNER – ERICA SMITH – URSEL HAUSCHILDT – HELMUT ZELLOTH (eds.): *Innovative Apprenticeships: Promoting Successful School-To-Work Transitions*. Berlin, LIT Verlag, 2010, 272 p.
- BOTHFELD, SILKE – BETZELT, SIGRID: *How Do Activation Policies Affect Social Citizenship? The Issue of Autonomy*. In: BETZELT, SIGRID – BOTHFELD, SILKE (eds.): *Activation and Labour Market Reforms in Europe: Challenges to Social Citizenship*. Palgrave Macmillan, 2011.
- DUMAN ANIL – SCHARLE, ÁGOTA: *Hungary – Fiscal Pressures and a Rising Resentment Against the (idle) Poor*. In: CLASEN, JOCHEN – DANIEL CLEGG (eds.): *Regulating the Risk of Unemployment: National Adaptations to Post-Industrial Labour Markets in Europe*. Oxford University Press, 2011.
- FELKAI, ROLAND: *Hungary: a country hit hard*. In: JUNGMANN, JENS – SAGEMANN, BERND (eds.): *Financial Crisis in Eastern Europe – Road to recovery*. Wiesbaden: Gabler, 2011, 637 p.
- HEGEDŰS, JÓZSEF: *Housing policy and the economic crisis – the case of Hungary*. In: FORREST, RAY – NGAI MING YIP (eds.): *Housing Markets and the Global Financial Crisis: The Uneven Impact on Households*, Edward Elgar Publ., 2011, 272 p.
- HOFÄCKER, DIRK et al: *The Flexibilization of European Labour Markets and the Development of Social Inequalities*. In: BÄCK-WIKLUND, MARGARETA – VAN DER LIPPE, TANJA – DEN DULK, LAURA – DOORNEHUISKES, ANNEKE (eds.): *Quality of Life and Work in Europe: Theory, Practice and Policy*. Palgrave Macmillan, 2011.
- KOLTAY JENŐ: *Employment relations and the opening up to MNCs in Hungary*. In: CONTREPOIS, SYLVIE – DELTEIL, VIOLAINE – DIEUAIDE, PATRICK – JEFFERYS, STEVE (eds.): *Globalising Employment Relations – Multinational Firms and Central and Eastern European Transitions*. Palgrave Macmillan, 2011, 119–133. p.
- LEHMANN, HARTMUT – KLUVE, JOHEN: *Assessing Active Labour Market Policies in Transition Countries*. In: FLORO, E. C. – F. PASTORE (eds.): *The Labour Market Impact of EU Enlargement: A New Regional Geography for Europe?* Heidelberg, Physica-Verlag, 2010, 275–308. p.
- RASU, IOANA: *Migration in Hungary: historical legacies and differential integration*. In: CARMEL, EMMA – CERAMI, ALFIO – PAPADOPOULOS, THEODOROS (eds.): *Migration and Welfare in the 'new' Europe: Social Protection and the Challenges of Integration*. Policy Press, 2011, 280 p.
- VERICK, SHER: *The impact of the global financial crisis on labour markets in OECD countries: Why youth and other vulnerable groups have been hit hard*. In: IYANATUL ISLAM – SHER VERICK (eds.): *From the Great Recession to Labour Market Recovery. Issues, evidence and policy options*. Palgrave Macmillan, International Labor Office, 2011.
- Folyóiratcikkek**
- AIDUKAITE, JOLANTA: *Welfare reforms and Socio-Economic Trends in the 10 New EU Member States of Central and Eastern Europe*. Communist

- and Post-Communist Studies, Vol. 44. No. 3. 2011, 211–219. p. <http://dx.doi.org/10.1016/j.postcomstud.2011.07.005>.
- BREIDAHN, KAREN NIELSEN – CLEMENT, SANNE LUND: Does Active Labour Market Policy have an Impact on Social Marginalization? *Social Policy & Administration*, Vol. 44. No. 7. 2010, 845–864. p. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-9515.2010.00747.x>.
- EZCURRA, ROBERTO: Unemployment Volatility and Regional Specialization in the European Union. *Regional Studies*, Vol. 45. No. 8. 2011, 1121–1137. p. <http://dx.doi.org/10.1080/00343401003713332>.
- GAUSELMANN, A. – KNELL, M. – STEPHAN, J.: What drives FDI in Central-Eastern Europe? Evidence from the IWH-FDI-Micro database. *Post-Communist Economies*, Vol. 23. No. 3. 2011, 343–357. p. <http://dx.doi.org/10.1080/14631377.2011.595148>.
- GLANZ, SUZAN: Entrepreneurs in the Czech Republic, Hungary, Poland, Slovakia and the USA. *International Journal of Business and Emerging Markets*, Vol. 2. No. 3. 2010, 235–251 p. <http://dx.doi.org/10.1504/IJBEM.2010.033377>.
- HERWARTZ, HELMUT – NIEBUHR, ANNEKATRIN: Growth, Unemployment and Labour Market Institutions: Evidence from a Cross-Section of EU Regions. *Applied Economics*, Vol. 43. Issue 30. 2011, 4663–4676. p. <http://dx.doi.org/10.1080/00036846.2010.493142>.
- HOBSON, BARBARA – FAHLÉN, SUSANNE – TAKÁCS JUDIT: Agency and Capabilities to Achieve a Work – Life Balance: A Comparison of Sweden and Hungary. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society* Vol. 18. No. 2. 2011, 168–198 p. <http://dx.doi.org/10.1093/sp/jxr007>.
- HÖLSCHER, JENS – PERUGINI, CRISTIANO – POMPEI, FABRIZIO: Wage Inequality, Labour Market Flexibility And Duality In Eastern And Western Europe. *Post-Communist Economies*, Vol. 23. No. 3. 2011, 271–310. p. <http://dx.doi.org/10.1080/14631377.2011.595119>.
- KERTESI GÁBOR – KÉZDI GÁBOR: Roma Employment in Hungary after the Post-Communist Transition. *Economics of Transition*, Vol. 19. No. 3. 2011, 563–610. p. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1468-0351.2011.00410.x>.
- KERTESI GÁBOR – KÉZDI GÁBOR: The Roma/non-Roma Test Score Gap in Hungary. *The American Economic Review*, Vol. 101. No. 3. 2011, 519–525. p. <http://dx.doi.org/10.1257/aer.101.3.519>.
- KLUVE, JOCHEN: The effectiveness of European Active Labor Market Programs. *Labour Economics*, Vol. 17. No. 6. 2010, 904–918. p. <http://dx.doi.org/10.1016/j.labeco.2010.02.004>.
- KORKA, MIHAI: Graduate Labour Market Mismatches: New Features of an Older Matter. *Review of Economic and Business Studies*, Vol. 3. No. 1. 2010, 13–22. p. <http://www.rebs.ro/articles/pdfs/6.pdf>.
- KOVÁCS ERIKA: Hungarian Unions: How Representative? How Effective? *Comparative Labor Law & Policy Journal*, Vol. 32. No. 4. 2011, <http://ssrn.com/abstract=1908427>.
- LECHNER, MICHAEL – WIEHLER, STEPHAN: Kids or Courses? Gender Differences in the Effects of Active Labor Market Policies. *Journal of Population Economics*, Vol. 24. No. 3. 2011, 783–812. p. <http://www.springerlink.com/content/3476822r07654064/>.
- METAXASA, THEODORE – TSAVDARIDOU, MARIA: Corporate Social Responsibility in Europe: Denmark, Hungary and Greece. *Journal of Contemporary European Studies*, Vol. 18. No. 1. 2010, 25–46. p. <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14782801003638679>.
- MOLNÁR ÁGNES – ÁDÁNY RÓZA – ÁDÁM BALÁZS – GULIS, GABRIEL – KÓSA KAROLINA: Health Impact Assessment and Evaluation of a Roma Housing Project in Hungary. *Health & Place*, Vol. 16. No. 6. 2010, 1069–1294 p. <http://dx.doi.org/10.1016/j.healthplace>.
- PORRAS, LAILA: Labour Market Trends During Post-Socialist Transformation: The Cases of the Czech Republic, Hungary and Russia. *QA: Rivista dell'Associazione Rossi-Doria*, No. 4. 2010, 61–98. p.
- RODRÍGUEZ-PLANAS, NURIA – BENUS, JACOB: Evaluating Active Labor Market Programs in Romania. *Empirical Economics*, Vol. 38. No. 1. 2010, 65–84. p. <http://www.springerlink.com/content/m838gr6754873757>.
- SIMONOVITS ANDRÁS: The Mandatory Private Pension Pillar in Hungary: An obituary. *International Social Security Review*, Vol. 64. No. 3. 2011, 81–98. p. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1468-246X.2011.01404.x>.
- SIPOSNÉ NÁDORI ESZTER: Subjective Poverty and Its Relation to Objective Poverty Concepts in Hungary. *Social Indicators Research*, Vol. 102. No. 3. 2011, 537–556. p. <http://dx.doi.org/10.1007/s11205-010-9743-z>.
- TÉSITS, RÓBERT – SZENORADSZKI, ENDRE: Hungary's Experiment in Legalizing Casual Employment. *International Labour Review*, Vol. 149. No. 1. 2010, 121–129. p. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1564-913X.2010.00079.x>.

VEČERNÍK, JIŘÍ: Self-Employment in the Czech Republic and CEE Countries: Persons and Households. *Post-Communist Economies*, Vol. 23. No. 3. 2011, 359–376. p. <http://dx.doi.org/10.1080/14631377.2011.595128>.

Műhelytanulmányok

BOHL, MARTIN T. – LISCHEWSKI, JUDITH – VORONKOVA, SVITLANA: Pension Funds' Performance in Strongly Regulated Industries in Central Europe: Evidence from Poland and Hungary. *ZEW – Centre for European Economic Research Discussion Paper*, No. 10-076. <ftp://ftp.zew.de/pub/zew-docs/dp/dp10076.pdf>.

CARD, DAVID – KLUVE, JOCHEN – WEBER, ANDREA: Active Labor Market Policy Evaluations. A Meta-Analysis. *NBER Working Paper*, No. 16173. 2010, <http://www.nber.org/papers/w16173>.

DUVAL, ROMAIN – ERIS, MEHMET – FURCERI, DAVIDE: The Effects of Downturns on Labour Force Participation: Evidence and Causes. *OECD Economics Department Working Papers*, No. 875. 2011, <http://dx.doi.org/10.1787/5kg9q0nmbws8-en>.

FORSLUND, ANDERS – FREDRIKSSON, PETER – VIKSTRÖM, JOHAN: What Active Labor Market Policy Works In A Recession? *IFAU Institute for Labour Market Policy Evaluation Working Paper*, 2. 2011, <http://www.ifau.se/Upload/pdf/se/2011/wp11-02-What-active-labor-market-policy-works-in-a-recession.pdf>.

HERKENHOFF, KYLE F. – OHANIAN, LEE E.: Labor Market Dysfunction During the Great Recession. *NBER Working Paper*, No. 17313. 2011, <http://www.nber.org/papers/w17313>.

IMMERVOLL, HERWIG – RICHARDSON, LINDA: Redistribution Policy and Inequality Reduction in OECD Countries: What Has Changed in Two Decades? *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*, No. 122. 2011, <http://dx.doi.org/10.1787/5kg5dlkhjq0x-en>.

KÁTAY GÁBOR: Downward Wage Rigidity in Hungary. *European Central Bank, Working Paper Series*, No. 1372. 2011, 28. p. <http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp1372.pdf>.

KÉZDI GÁBOR – KÓNIA ISTVÁN: Wage Setting in Hungary: Evidence from a Firm Survey. *European Central Bank, Working Paper Series*, 1378. 2011, 58. p.

<http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp1378.pdf>.

LANG, KEVIN – LEHMANN, K. – JEE-YEON, K.: Racial Discrimination in the Labor Market: Theory and Empirics. *NBER Working Paper*, No. 17450. 2011, <http://www.nber.org/papers/w17450>.

LECHNER, MICHAEL – FROELICH, MARKUS: Combining Matching and Nonparametric IV Estimation: Theory and an Application to the Evaluation of Active Labour Market Policies. *University of St. Gallen Department of Economics, DP*. 2010–21. <http://www1.vwa.unisg.ch/RePEc/usg/dp2010/DP-1021-Le.pdf>.

LEHMANN, HARTMUT – MURAVYEV, ALEXANDER: Labor Markets and Labor Market Institutions in Transition Economies. *Institute for the Study of Labor, IZA Discussion Paper*, No. 5905. 2011, www.iza.org/en/webcontent/publications/papers/viewAbstract?dp_id=5905.

MASSO, JAAN – KRILLO, KERLY: Labour Markets In The Baltic States During The Crisis 2008–2009. The Effect On Different Labour Market Groups. *University of Tartu, Faculty of Economics and Business Administration Working Paper Series*, 2011, <http://infutik.mtk.ut.ee/www/kodu/RePEc/mtk/febpdf/febawb79.pdf>.

MURAVYEV, ALEXANDER: Evolution of Employment Protection Legislation in the USSR, CIS and Baltic States, 1985–2009. *Institute for the Study of Labor, IZA Discussion Paper* No. 5365. 2010, http://www.iza.org/en/webcontent/publications/papers/viewAbstract?dp_id=5365.

SZALAY ANDRÁS: Comparative Study on Romanian and Hungarian Labour Law with Special Regard to Working Time. *Tilburg Law School Working Paper*, September, 2011. <http://ssrn.com/abstract=1934359>.

VIKSTRÖM, JOHAN – ROSHOLM, MICHAEL – SVARER, MICHAEL: The Relative Efficiency of Active Labour Market Policies: Evidence from a Social Experiment and Non-Parametric Methods. *Institute for the Study of Labor, IZA Discussion Papers*, No. 5596. 2011, http://www.iza.org/en/webcontent/publications/papers/viewAbstract?dp_id=5596.

WINTER-EBMER, RUDOLF – SCHNALZENBERGER, MARIO – SCHNEEWEIS, NICOLE – ZWEIMÜLLER, MARTINA: Job Quality and Employment of Older People in Europe. *Johannes Kepler University, Economics Working Papers*, 2011–08. <http://www.econ.jku.at/papers/2011/wp1108.pdf>.

Nemzetközi szervezetek kiadványai*Európai Unió*

EMCO Opinions and Contributions <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=115&langId=en>.

European Union Labour Force Survey: Annual Results, 2010. 2011, <http://bookshop.europa.eu/en/european-union-labour-force-survey-pbKSSF11030/?CatalogCategoryID=82cKABstbqMAAAEjs5EY4e5L>.

Joint Employment Report, 2011. <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=6689&langId=en>.

Key figures on Europe, 2011. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/publication?p_product_code=KS-EI-11-001.

Labour market statistics / European Commission, Eurostat. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/labour_market/introduction.

ILO

Global Employment Trends 2011: The challenge of a jobs recovery. 2011. 234 p. http://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_150440/lang--en/index.htm.

Global Wage Report 2010/11: Wage policies in times of crisis. http://www.ilo.org/global/publications/ilo-bookstore/order-online/books/WCMS_145265/lang--en/index.htm.

Short term indicators of the labour market, 2011, http://laborsta.ilo.org/sti/sti_E.html.

The minimum wage revisited in the enlarged EU. 2010, 520 p.

Work Inequalities in the Crisis: Evidence from Europe. 2011, 602 p.

World of Work Report 2010: From one crisis to the next? 2011, 120 p.

IMF

World Economic Outlook: Slowing Growth, Rising Risks 2011. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/02/index.htm>.

Regional Economic Outlook: Europe, 2011, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/reo/2011/eur/eng/ereo1011.htm>.

OECD

Doing Better for Families, 2011, 276 p.

Economic Outlook. Volume 2011. Issue 1. 408 p.

Economic Policy Reforms, 2011: Going for Growth. 240 p.

Employment Outlook, 2011. 276 p.

Factbook 2010: Economic, Environmental and Social Statistics. 288 p.

How's Life? Measuring well-being. 2011. 284 p.

Labour Force Statistics, 2010. 2011, 480 p.

Regions at a Glance, 2011. 160 p.

Society at a Glance, 2011: OECD Social Indicators. 103 p.

Taxation and Employment, 2011. 168 p.

Taxing Wages, 2010. 2011, 588 p.

World Bank

The Jobs Crisis: Household and Government Responses to the Great Recession in Eastern Europe and Central Asia. 2011. 136 p.

The Little Data Book on Gender 2011. 246 p. <http://data.worldbank.org/products/data-books/little-data-book-on-gender>.

World Development Indicators 2011. 460 p. <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>.

FÜGGELÉK

TÁBLÁZATOK ÉS ÁBRÁK JEGYZÉKE

TÁBLÁZATOK
KÖZELKÉP

3.1. táblázat: A regisztrált munkanélküliek nyílt munkapiacra lépési esélyének változása a HE-FOP-program résztvevői és a kontrollcsoport körében	103
3.2. táblázat: A programban részt vevő és a kontrollkirendeltségek fontosabb megfigyelhető jellemzői 2004-ben	105
3.3. táblázat: A DiD OLS (differencia)regressziók eredménye különféle specifikációkban	107
3.4. táblázat: Párosítással kapott becslült programhatások	108
3.5. táblázat: Párosítással kapott becslült programhatás a kirendeltségi jellemzők változásának kiszűrése után, DiD OLS-(differencia)regressziókból nyert maradéktagokon	109
3.6. táblázat: A program hatása az álláskereső csoportjai és a kilépés iránya szerint – a programhatás együtthatói (dölt számok a szignifikánsak)	110
4.1. táblázat: A célcsoport és a kontrollcsoport összetétele a legfontosabb társadalmi-demográfiai mutatók alapján	116
4.2. táblázat: Az egyes iskolai végzettségen belüli csoportokban a nem támogatott státusú állásban dolgozók aránya a beavatkozási időszak kezdetén, 2009 szeptember (százalék)	118
4.3. táblázat: A célcsoport és a kontrollcsoport munkaerőpiaci státusa a programba lépést megelőzően (százalék)	119
4.4. táblázat: Akadályozó tényezők megjelölése az eszközökben való érintettség szerint (százalék)	121
4.5. táblázat: A célcsoport és a kontrollcsoport státusa közvetlenül a beavatkozást követően (százalék)	124
4.6. táblázat: A hat hónapon belül elhelyezkedők aránya a két kutatásban (százalék)	124
4.7. táblázat: Az elhelyezkedők aránya a megfigyelés 12 hónapjában (százalék)	127
4.8. táblázat: A képzés hosszának hatása az elhelyezkedésre	132
4F1. táblázat: A nyílt munkaerőpiaci elhelyezkedést meghatározó tényezők	143
5.1. táblázat: Közélcélú foglalkoztatást működtető települések aránya, 2003–2009	151
5.2. táblázat: Belépés esélye közélcélú munkára (rendelkezésre állási támogatás FH-regisztere, 2009) ..	152
5.3. táblázat: Közélcélú munka és tartós munkanélküliség Magyarország településein, regressziós becslések (2002–2008)	158
6.1. táblázat: A <i>Sorsfordító</i> programban részt vevő települések és a bevont munkavállalók kezdeti száma	164
6.2. táblázat: Közfoglalkoztatás számokban Gyulajon, 2006–2008	181
6.3. táblázat: Közfoglalkoztatási feladatok és létszámok Gyulajon, 2009	181
6.4. táblázat: Tervezett eszközbeszerzés a közfoglalkoztatáshoz Gyulajon, 2009	182
7.F1. táblázat: Munkanélküli-ellátások	194
7.F2. táblázat: Bértámogatások	197
INTÉZMÉNYI KÖRNYEZET	
1. táblázat: Az álláskeresői és az aktív korúak ellátásának főbb jellemzői, 2010. szeptember 1. és augusztus 31. között	227
2. táblázat: Az álláskeresői ellátások és az aktív korúak ellátásának főbb jellemzői 2011. szeptember 1-jén	228
3. táblázat: Munkaadói és a biztosított járulékok	234
4. táblázat: A gyermekneveléssel kapcsolatos legfontosabb támogatások	237
5. táblázat: 2011. évi változások a gyermekneveléssel kapcsolatos legfontosabb támogatások terén	238
STATISZTIKA	
1.1. táblázat: Alapvető gazdasági mutatók	255
2.1. táblázat: Népeség	257
2.2. táblázat: A népesség száma főbb korcsoportok szerint, ezer fő	257
2.3. táblázat: A férfi népességszám alakulása főbb korcsoportok szerint, ezer fő	259
2.4. táblázat: A női népességszám alakulása főbb korcsoportok szerint, ezer fő	259
3.1. táblázat: A 15 éves és idősebb népesség gazdasági aktivitása, ezer fő	260
3.2. táblázat: A 15 éves és idősebb férfiak gazdasági aktivitása, ezer fő	261
3.3. táblázat: A 15 éves és idősebb nők gazdasági aktivitása, ezer fő	262
3.4. táblázat: A 15 éves és idősebb népesség gazdasági aktivitása, százalék	263
3.5. táblázat: A 15 éves és idősebb férfiak gazdasági aktivitása, százalék	264
3.6. táblázat: A 15 éves és idősebb nők gazdasági aktivitása, százalék	265

3.7. táblázat: A 15–64 éves népesség létszáma munkapiaci kategóriánkénti önbesorolása szerint	266	5.10. táblázat: A regisztrált munkanélküliek megoszlása a Munkaerő-felmérésben megfigyelt gazdasági aktivitás szerint, százalék	286
3.8. táblázat: A 15–64 éves népesség létszáma munkapiaci kategóriánkénti önbesorolása szerint, százalék	267	5.11. táblázat: Az FH nyilvántartás főbb adatai, havi átlag, ezer fő ill. százalék	286
4.1. táblázat: Összes foglalkoztatott	268	5.12. táblázat: A munkanélküli nyilvántartásba belépők száma, havi átlagok, ezer fő	288
4.2. táblázat: Összes foglalkoztatott nemek szerint ...	269	5.13. táblázat: Segélyezés és munkaerőpiaci programok	289
4.3. táblázat: A foglalkoztatottak kor szerinti megoszlása, férfiak, százalék	270	5.14. táblázat: A regisztrált munkanélküliek köz ül támogatott és nem támogatott munkahelyeken elhelyezkedők száma	290
4.4. táblázat: A foglalkoztatottak kor szerinti megoszlása, nők, százalék	270	5.15. táblázat: Az aktív eszközökből kilépők elhelyezkedési arányai, százalék	290
4.5. táblázat: A foglalkoztatottak iskolai végzettség szerinti megoszlása, férfiak, százalék	271	5.16. táblázat: A regisztrált munkanélküliek, a munkanélküli ellátásban, és a szociális ellátásban részesülők megoszlása iskolai végzettség szerint	291
4.6. táblázat: A foglalkoztatottak iskolai végzettség szerinti megoszlása, nők, százalék	271	5.17. táblázat: Munkanélküli/álláskeresői/vállalkozói járadékból kilépők	292
4.7. táblázat: A foglalkoztatottak száma foglalkozási viszony szerint, ezer fő	272	5.18. táblázat: A munkaerőpiaci képzésben résztvevők érintett létszáma	292
4.8. táblázat: A foglalkoztatottak megoszlása foglalkozási viszony szerint, százalék	272	5.19. táblázat: A 2010. évben befejezett programokból kilépők elhelyezkedési arányai nem, kor és iskolai végzettség szerint, százalék	293
4.9. táblázat: Az alkalmazásban állók megoszlása ágazat szerint, nemek szerinti bontásban, százalék	273	5.20. táblázat: A képzésben résztvevő munkaviszonyban nem állók számának megoszlása a képzés típusa szerint, az éves átlag megoszlása	293
4.10. táblázat: A munkahelyükön 0–6 hónapja dolgozók aránya, százalék	273	5.21. táblázat: A munkaerőpiaci képzésbe belépő munkaviszonnyal nem rendelkezők száma és megoszlása korcsoport és iskolai végzettség szerint	294
4.11. táblázat: A vállalati szférában alkalmazottak megoszlása vállalatméret szerint, százalék	274	6.1. táblázat: Nominális és reálkereset	295
4.12. táblázat: A vállalati szférában alkalmazottak megoszlása a külföldi tulajdonhányad szerint	274	6.2.a. táblázat: Bruttó kereseti arányok a nemzetgazdaságban, Ft/fő/hó	296
4.13. táblázat: 15–74 éves népesség foglalkoztatási rátája, férfiak, százalék	275	6.2.b. táblázat: Bruttó kereseti arányok a nemzetgazdaságban, százalék	297
4.14. táblázat: 15–74 éves népesség foglalkoztatási rátája, nők, százalék	275	6.3. táblázat: Regresszióval kiigazított kereseti különbségek	297
4.15. táblázat: 15–64 évesek foglalkoztatási rátája iskolai végzettség szerint, férfiak, százalék	276	6.4. táblázat: Az alacsony keresetű dolgozók százalékos aránya nemek, korcsoport, iskolai végzettség és ágak szerint	298
4.16. táblázat: 15–64 évesek foglalkoztatási rátája iskolai végzettség szerint, nők, százalék	277	7.1. táblázat: Az egyes oktatási fokozatokból nappali tagozaton kilépők száma	301
5.1. táblázat: A munkanélküliségi ráta alakulása nem szerint, és a tartósan munkanélküliek aránya, százalék	278	7.2. táblázat: Az egyes oktatási fokozatokba nappali tagozaton belépők száma	302
5.2. táblázat: Munkanélküliségi ráta az iskolai végzettség szerint, férfiak, százalék	279	7.3. táblázat: Az egyes oktatási fokozatokban nappali tagozaton tanulók száma	303
5.3. táblázat: A munkanélküliek iskolai végzettség szerinti megoszlása, férfiak, százalék	279	7.4. táblázat: Az egyes oktatási fokozatokban nem nappali tagozaton tanulók száma	303
5.4. táblázat: Munkanélküliségi ráta az iskolai végzettség szerint, nők, százalék	280	7.5. táblázat: Az egyetemi, főiskolai továbbtanulásra jelentkezők számának alakulása, nappali tagozat	304
5.5. táblázat: A munkanélküliek iskolai végzettség szerinti megoszlása, nők, százalék	280	8.1. táblázat: Az NFSZ kirendeltségein bejelentett betöltetlen álláshelyek száma	305
5.6. táblázat: A munkanélküliek száma a munkakeresés hossza szerint, ezer fő	282	8.2. táblázat: Létszámnövelést illetve -csökkenést tervező vállalatok aránya, százalék	306
5.7. táblázat: A regisztrált munkanélküliek és a MEF munkanélküliség alakulása	284		
5.8. táblázat: A regisztrált munkanélküliek megoszlása iskolai végzettség szerint, éves átlag, százalék	285		
5.9. táblázat: A regisztrált munkanélküli pályakezdekők megoszlása iskolai végzettség szerint, éves átlag, százalék	285		

9.1. táblázat: Regionális különbségek: foglalkoztatási ráta	307	11.9. táblázat: Nyugdíjkorhatár, nők	321
9.2. táblázat: Regionális különbségek: munkanélküliségi ráta a Munkaerő-felmérés szerint	308	12.1. táblázat: A 2010. évben aktív eszközben résztvevők regisztrált munkanélküliekhez mért aránya megyék szerint, százalék	324
9.3. táblázat: Regionális különbségek: A regisztrált munkanélküliek aránya a gazdaságilag aktív népességhez viszonyítva, százalék	309	12.2. táblázat: A 2010. évben aktív eszközben résztvevők regisztrált munkanélküliekhez mért aránya nemek, kor, iskolai végzettség, a pályakezdés státusza, valamint a támogatás előtti státusz szerint, százalék	325
9.4. táblázat: Regisztrált munkanélküliségi ráta megynként, éves átlag, százalék	310	12.3. táblázat: Regisztrált munkanélküliek havi átlagos létszáma 2010-ben a támogatás előtti folyamatos álláskeresés időtartama szerint, fő	326
9.5. táblázat: Regionális különbségek: keresetek	311	12.4. táblázat: A 2010. évben aktív eszközből kilépők egy főre jutó havi támogatása megyék szerint ...	326
9.6. táblázat: Regresszióval kiigazított kereseti különbségek	311	12.5. táblázat: A 2010. évben aktív eszközből kilépők egy főre jutó havi támogatása nemek, kor, iskolai végzettség, a pályakezdés státusza, valamint a támogatás előtti státusz szerint, ezer Ft	327
9.7. táblázat: Regionális különbségek: bruttó hazai termék	312	12.6. táblázat: A 2010. évben aktív eszközből kilépők átlagos támogatási időtartama megyék szerint, hónap	328
9.8. táblázat: Ingázás	312	12.7. táblázat: A 2010. évben aktív eszközből kilépők átlagos támogatási időtartama nemek, kor, iskolai végzettség, a pályakezdés státusza, valamint a támogatás előtti státusz szerint, hónap	329
10.1. táblázat: Sztrájkok	313	12.8. táblázat: A 2010. évben befejezett aktív eszközből kilépők elhelyezkedési arányai megyék szerint, százalék	330
10.2. táblázat: Központi bérmegállapodások	313	12.9. táblázat: A 2010. évben befejezett aktív eszközből kilépők elhelyezkedési arányai nemek, kor, iskolai végzettség, valamint a pályakezdés státusza szerint, százalék	331
10.3. táblázat: Minimálbér, garantált bérminimum ...	314	12.10. táblázat: A 2010. évben befejezett aktív eszközök közül kilépőkre fordított összes támogatásból az egy továbbfoglalkoztatottra jutó összeg, megyék szerint, ezer Ft	332
10.4. táblázat: Egy munkáltatóra kiterjedő hatályú kollektív szerződések állománya a versenyszférában	314	12.11. táblázat: A 2010. évben befejezett aktív eszközök közül kilépőkre fordított összes támogatásból az egy továbbfoglalkoztatottra jutó összeg, nemek, kor, iskolai végzettség, valamint a pályakezdés státusza szerint, ezer Ft	333
10.5. táblázat: Egy intézményre kiterjedő hatályú kollektív szerződések állománya a költségvetési szektorban	315	13.1. táblázat: A 15–64 éves népesség foglalkoztatási aránya és munkanélküliségi rátája nemeként az Unió tagországokban, 2010	334
10.6. táblázat: Több munkáltatóra kiterjedő hatályú kollektív szerződések állománya a versenyszférában	315	13.2. táblázat: A foglalkoztatottak összetétele az Unió tagországokban, 2010	335
10.7. táblázat: Több intézményre kiterjedő hatályú kollektív szerződések állománya a költségvetési szektorban	315		
10.8. táblázat: Vállalati bérmegállapodások száma, az érintett vállalatok száma és a munkavállalók létszáma	315		
10.9. táblázat: Több munkáltatóra érvényes bérmegállapodások száma, az érintett vállalatok száma és a munkavállalók érintett létszáma	315		
11.1. táblázat: Gyermekek után járó támogatások	316		
11.2. táblázat: Munkanélküliség esetén járó támogatások és az átlagbér	316		
11.3. táblázat: Saját jogú nyugellátásban részesülők létszáma és a teljes ellátásuk átlagösszegei az év januárjában	317		
11.4. táblázat: Egészségkárosodott személyek szociális járadékaiban részesülők létszáma és a teljes ellátásuk emelés utáni átlagösszegei az év januárjában	317		
11.5. táblázat: Rokkantsági járadékban részesülők létszáma és a teljes ellátásuk emelés utáni átlagösszegei az év januárjában	317		
11.6. táblázat: A nyugdíjba vonulás korcentrumsa és a nyugdíjazottak létszáma	318		
11.7. táblázat: Új rokkantsági nyugdíjmegállapítások és az új öregségi nyugdíjmegállapítások részletes létszám adatai	319		
11.8. táblázat: Nyugdíjkorhatár, férfiak	320		

ÁBRÁK

MUNKAPIAC

1. ábra: A reál GDP növekedésének üteme a visegrádi országokban, negyedévenként (százalék)	20
2. ábra: A foglalkoztatási arányok a visegrádi országokban, negyedévenként, 15–64 éves népesség (százalék)	21
3. ábra: Főbb makrogazdasági mutatók Magyarországon 2006-tól, negyedévenként (százalék)	22

4. ábra: A munkapiac főbb mutatóinak alakulása, negyedévenként, 2006–2011	23	lalkoztatás együtt), 15–64 éves népesség, 2007–2011	39
5. ábra: A nem támogatott foglalkoztatás változása és felbontása az inaktivitással és munkanélküliséggel kapcsolatos áramlásokra (kihagyott irány: támogatott foglalkoztatás), 15–64 éves népesség, 2007–2011	24	KÖZELKÉP	
6. ábra: A támogatott foglalkoztatás változása, valamint felbontása az inaktivitással és munkanélküliséggel kapcsolatos áramlásokra, 15–64 éves népesség (kihagyott irány: nem támogatott foglalkoztatás), 2007–2011	24	1. ábra: A foglalkoztatottak aránya, 15–64 év közöttiek (százalék)	45
7. ábra: Az összes, a támogatott, illetve a nem támogatott foglalkoztatott számának változása és a támogatott és nem támogatott foglalkoztatási státusok közötti áramlások (kihagyott irányok: inaktivitás és munkanélküliség), 15–64 éves népesség, 2007–2011	25	2. ábra: Aktív munkaerőpiaci programok mérete az OECD-országokban, 2009 (kiadások a GDP százalékában, illetve részvétel az aktív népesség százalékában)	46
8. ábra: A különböző végzettségű csoportok foglalkoztatási rátája, 15–64 éves korosztály	26	1.1. ábra: Példa a diszkontinuitáson alapuló módszer lényegére	59
9. ábra: Foglalkoztatási ráta a népesség fiatalabb korcsoportjaiban nemek és pályakezdő státusz szerint 2008, 2009, 2010 és 2011 első negyedévében	27	1.2. ábra: Ashenfelter-mélyedés egy hagyományos átképzési program résztvevői esetén	66
10. ábra: A reálkibocsátás negyedéves alakulása egyes ágazatokban, 2006–2011	28	1.3. ábra: Ashenfelter-mélyedés egy átképzéssel kombinált munkahely-támogatási program kísérleti kontrollcsoportjában	67
11. ábra: A foglalkoztatás változása a főbb ágazatcsoportokban (2006. első negyedév = 100)	29	2.1. ábra: Az NSW résztvevőinek női mintája és a kontrollcsoport foglalkoztatási aránya a kísérlet előtt (–12–0. hónap), közben (0–12. hónap) és utána (12–26. hónap)	75
12. ábra: Támogatott és nem támogatott bejelentett álláslehetőségek száma	30	2.2. ábra: A részvételre kiválasztott és a kontrollcsoport felnőtt férfi tagjainak éves keresete a program előtt és után a JTPA programban	83
13. ábra: A rész munkaidőben foglalkoztatottak aránya, 2006–2011	31	2.3. ábra: A részvételre kiválasztott és a kontrollcsoport felnőtt nő tagjainak éves keresete a program előtt és után a JTPA programban	73
14. ábra: Bruttó reálbér az állami és magánszférában, negyedévenként, 2006–2011 (2006. első negyedévi áron)	32	3.1. ábra: Kilépési arányok 2000 és 2010 között (országos átlag, összes kirendeltség)	101
15. ábra: Az adóék a minimálbér és az átlagos feldolgozóipari munkás kereseténél, 2008–2011 (százalék)	34	3.2. ábra: A kirendeltségek ügyfeleinek átlagos összetétele 2004 januárja és 2008 decembere között .	103
16. ábra: A minimálbér és a garantált bérminimum reálértéke 1997–2011	35	4.1. ábra: Iskolai végzettség megoszlása a státuscsoportok alapján (százalék)	117
17. ábra: Az inaktivitás változása és felbontása a nem támogatott foglalkoztatással és munkanélküliséggel kapcsolatos áramlásokra (kihagyott irány: támogatott foglalkoztatás), 15–64 éves népesség, 2007–2011	36	4.2. ábra: Az aktíveszköz-támogatásban részesülők és a kontrollcsoport tagjainak státusa, 2010. március és 2010 szeptembere között	127
18. ábra: Az inaktivitás változása és felbontása a támogatott foglalkoztatással és munkanélküliséggel kapcsolatos áramlásokra (kihagyott irány: nem támogatott foglalkoztatás), 15–64 éves népesség, 2007–2011	36	5.1. ábra: Munkanélküliség és segélyezés (aktív korú népesség arányában, százalék)	146
19. ábra: A nemdolgozók egyes (részben átfedő) alcsoportjainak aránya a 15–64 éves népességen belül, 2006 után, negyedévente	38	5.2. ábra: Az Út a munkához program bevezetése – rendszeres szociális segély, rendelkezésre állási támogatás és közcélú munkát végzők havi átlagos létszáma 2009-ben (ezer fő)	149
20. ábra: A munkanélküliség változása és felbontása foglalkoztatással és inaktivitással kapcsolatos áramlásokra (támogatott és nem támogatott fog-		5.3. ábra: Munkanélküli-ellátásban részesülők és közfoglalkoztatottak átlagos létszáma	149
		5.4. ábra: Közcélú és közhasznú foglalkoztatás aránya a segélyre jogosultak körében, 1996–2009	150
		5.5. ábra: Kiáramlás aránya a támogatott foglalkoztatásból céltátság szerint a bázisidőszaki állományhoz mérten	155
		6.1. ábra: A <i>Sorsfordító</i> program elvi lefolyása	165
		6.2. ábra: Az egy állandó lakosra jutó szja-alap a Dombóvári kistérség településeiben az országos átlag százalékban, 1990–2009	179
		6.3. ábra: Becsült munkanélküliségi ráta a Dombóvári kistérség településeiben az országos átlag százalékban, 1990–2008	180

STATISZTIKA

1.1. ábra: Alapvető gazdasági mutatók éves változása	255	5.5. ábra: A regisztráltak és a MEF szerinti munkanélküliségi ráták	284
1.2. ábra: GDP éves időSORA (2000=100%)	256	5.6. ábra: A munkanélküli nyilvántartásba belépők száma, ezer fő	288
1.3. ábra: Foglalkoztatási ráta, 15–64 évesek	256	6.1. ábra: Bruttó és nettó reálkereset éves változása .	295
2.1. ábra: Magyarország népességének korösszetétele, 1980, 2011	258	6.2. ábra: Az alacsony keresetű dolgozók aránya nemek szerint, százalék	298
3.1. ábra: 15–59 éves férfiak és 15–54 éves nők megoszlása munkapiaci részvétel szerint	263	6.3. ábra: A bruttó átlagkeresetek differenciáltsága .	299
3.2. ábra: 15–59 éves férfiak megoszlása munkapiaci részvétel szerint	264	6.4. ábra: Életkor-kereseti profilok iskolai végzettség szerint 1998-ban, 2010-ben, nők, férfiak	299
3.3. ábra: 15–54 éves nők megoszlása munkapiaci részvétel szerint	265	6.5. ábra: A bruttó reálkeresetek logaritmusának eloszlása (2010 = 100%)	300
4.1. ábra: Összes foglalkoztatott	268	7.1. ábra: A nappali tagozaton tanulók a megfelelő korú népesség arányában	301
4.2. ábra: Összes foglalkoztatott nemek szerint	269	7.2. ábra: Belépők és kilépők száma az egyes oktatási fokozatokban	302
4.3. ábra: A vállalati szférában alkalmazottak megoszlása vállalatméret és külföldi tulajdonhányad szerint	274	8.1. ábra: Az NFSZ kirendeltségein bejelentett betöltetlen álláshelyek számának alakulása	305
4.4. ábra: Foglalkoztatás-életkor profilok, 15–64 éves férfiak, negyedévenként	276	8.2. ábra: Létszámcsökkentést és létszámnövekedést tervező vállalatok aránya	306
4.5. ábra: Foglalkoztatás-életkor profilok, 15–64 éves nők, negyedévenként	277	9.1. ábra: Regionális különbségek: foglalkoztatási ráta, keresetek és bruttó hazai termék a tervezési statisztikai régiókban	307
5.1. ábra: A munkanélküliségi ráta nemek szerint	278	9.2. ábra: Regionális különbségek: munkanélküliségi ráta a Munkaerő-felmérés szerint a tervezési statisztikai régiókban	308
5.2. ábra: A különböző munkapiaci állományok közötti negyedéves áramlások intenzitásának alakulása a 15–64 éves népességben	281	9.3. ábra: Regionális különbségek: regisztrált munkanélküliségi ráta a tervezési statisztikai régiókban	309
5.3. ábra: Munkanélküliség-életkor profilok, 15–59 éves férfiak, negyedévenként	283	9.4. ábra: Regisztrált megyei munkanélküliségi ráták átlagai, 2010	310
5.4. ábra: Munkanélküliség-életkor profilok, 15–59 éves nők, negyedévenként	283		